

การสร้างคความนิยมและปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ ใน
บริบทการเมืองไทย

นายศุภชัย ศุภผล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

THE POPULARIZATION AND THE PROBLEMS OF INTERPRETATION OF JEAN JACQUES
ROUSSEAU'S POLITICAL THEORY IN THAI POLITICAL CONTEXT

Mr. Suphachai Suphaphol

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสร้างค่านิยมและปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎี
	การเมืองของ ฉลอง ฌากส์ รุสโซ ในบริบทการเมืองไทย
โดย	นายศุภชัย ศุภผล
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ภูมิณี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สมบูรณ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.สมบัติ จันทร์วงศ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ วันทะนะ)

ศุภชัย ศุภผล : การสร้างค่านิยมและปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของฌอง ฌากส์ รูสโซ ในบริบทการเมืองไทย. (THE POPULARIZATION AND THE PROBLEMS OF INTERPRETATION OF JEAN JACQUES ROUSSEAU'S POLITICAL THEORY IN THAI POLITICAL CONTEXT) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.ไชยันต์ ไชยพร, 307 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองตะวันตกในประเทศไทย โดยในงานวิจัยชิ้นนี้ได้เลือกศึกษาทฤษฎีการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะมุ่งพิจารณาในสองด้านเป็นหลักคือ ในด้านแรกเป็นการพิจารณาในแง่ของการนำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2555 ในอีกด้านหนึ่งผู้วิจัยจะพิจารณาในแง่ของการตีความว่าผู้ที่นำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในนั้นมีปัญหาในการตีความหรือการทำความเข้าใจอย่างไร สำหรับวิธีการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาแนวประวัติศาสตร์ความคิด ซึ่งเป็นการศึกษาโดยเน้นหนักทางด้านการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทแวดล้อมของการเมืองไทยกับการนำทฤษฎีการเมืองการเมืองของรูสโซมาใช้

ผลจากการวิจัยพบว่า ทฤษฎีการเมืองของรูสโซได้ถูกดัดแปลงและถูกนำมาใช้โดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ทฤษฎีการเมืองของรูสโซถือได้ว่าเป็นทฤษฎีการเมืองชุดแรกที่ถูกนำมาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยผู้ที่นำมาใช้ก็คือ เหล่าผู้ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของคณะราษฎร อย่างไรก็ตามทฤษฎีการเมืองของ รูสโซก็ไม่ได้ได้รับความนิยมอีกต่อไปเมื่อสิ้นสุดลงของระบอบคณะราษฎรในช่วงปี พ.ศ. 2490 แต่ทฤษฎีการเมืองของรูสโซก็ถูกนำมาเผยแพร่อย่างแพร่หลายอีกครั้งในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519 แต่เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคเผด็จการทหารหลังเหตุการณ์กบฏล้างขบวนการนักศึกษา ทฤษฎีการเมืองของรูสโซก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้อีกต่อไป จนกระทั่งตั้งแต่ช่วงปี 2540-2555 ทฤษฎีการเมืองของรูสโซก็ถูกกลับมาใช้อีกครั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการปลุกกระดมฝูงชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว พวกนักเคลื่อนไหวหลายคนได้นำทฤษฎีการเมือง รูสโซมาใช้สร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มของตนในช่วงที่ประเทศไทยมีวิกฤตการณ์ทางการเมือง ในอีกแง่หนึ่งผู้วิจัยพบว่าการนำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นผู้ที่นำมาใช้จะเข้าใจเสมอมาว่าทฤษฎีการเมืองของรูสโซนั้นเป็นทฤษฎีการเมืองที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ปลุกกระดมผู้คน เนื่องจากความเข้าใจทฤษฎีการเมืองของรูสโซของผู้ที่นำมาใช้จะมีความเข้าใจร่วมกันว่า รูสโซได้เสนอว่า เสียงของประชาชนคือเสียงของสวรรค์ ประชาชนจะทำอะไรก็ได้ไม่มีวันผิด ซึ่งวิธีคิดเช่นนี้ของผู้ที่นำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในไทยนั้นมีสาเหตุมาจากการจงใจใช้ผิดเพื่อประโยชน์ทางการเมือง และการเข้าใจผิดเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปของรูสโซ

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2556

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

5481209024 : MAJOR POLITICAL SCIENCE

KEYWORDS: ROUSSEAU / THAI POLITICAL CONTEXT/ HISTORY OF POLITICAL
THOUGHT / POLITICAL THEORY

SUPHACHAI SUPHAPHOL: THE POPULARIZATION AND THE PROBLEMS OF
INTERPRETATION OF JEAN JACQUES ROUSSEAU'S POLITICAL THEORY IN
THAI POLITICAL CONTEXT. ADVISOR: ASSOC. PROF.CHAIYAN CHAIYAPORN,
Ph.D., 307 pp.

This dissertation aims to understand two important aspects of Jean
Jacques Rousseau's political theory in Thailand: 1) the popularization of the
thoughts between 1932 and 2012; and 2) problems of interpretation of
Rousseau's political theory in Thai political context. It employs the History of
Political Thought method to consider the application of Rousseau's political
theory in the Thai political context.

The result shows that Rousseau's political theory is one among the
earliest sets of western political theory that has been disseminated in Thailand
and has still been applied in Thai politics up until now. Rousseau's idea was
firstly introduced in Thailand during a transition from absolute monarchy to
constitutional monarchy in 1932. From 1947 to approximately mid-1973, however,
Rousseau's Political thought was prohibited in the country. From 1973 to 1976,
political theory of Rousseau had been temporarily revived before fading away
once again after 1976. During the forbidden period, Rousseau's ideas were still
appeared in several political textbooks. However, in the present time especially
after the coup d'état on 19 October 2006, political theory of Rousseau has been
disseminated to several corners of the country once again as a tool to mobilize
mass political support. In the other dimension, the result also highlights that
Rousseau's political theory has always been used in Thailand because it has been
held that his idea can work best to rally mass political support. Rousseau's
political theory is collectively understood that the voice of the people is the
voice of God. The misinterpretation of Rousseau's political theory has occurred
unintentionally and intentionally from political mobilizers have taken an
advantage of Rousseau's political theory for their political goals.

Field of Study: Political Science

Student's Signature .....

Academic Year: 2013

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะประสบความสำเร็จไม่ได้เลย ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านี้ บุคคลแรกที่ขาดไม่ได้คือ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ซึ่งได้ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์อย่างขะมักเขม้นและเอาจริงเอาจัง ยิ่งไปกว่านั้น ท่านยังได้กรุณาเป็นธุระหาทุนการศึกษาสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้เรียนปริญญาเอกในช่วงสองปีแรกเพื่อที่ว่าผู้วิจัยจะได้ไม่ต้องทำงานไปด้วยและเรียนไปด้วย ตลอดจน ท่านยังได้ช่วยเหลือทั้งเรื่องส่วนตัวในหลายๆเรื่องอีก ซึ่งถือได้ว่ามีบุญคุณต่อผู้วิจัยอย่างมหาศาล ลำดับถัดไป ขอกราบขอบคุณ ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี ที่กรุณามาเป็นประธานสอบให้ ตลอดจนให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆและแนะนำข้อคิดเห็นมากมายในการวิจัยที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ผู้วิจัยขอกราบขอบคุณ ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ รศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ และ รศ.ดร.วิระ สมบูรณ์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการสอบ ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบคุณ อ.ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ที่ช่วยเหลือผู้วิจัยเป็นอย่างดีในเรื่องต่างๆทั้งทางวิชาการและเรื่องที่ไม่เป็นวิชาการ ขอขอบคุณคุณภาณุภัทร จิตเที่ยงที่กรุณาช่วยเหลืองานหลายอย่างในการทำวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณบรรดาผู้ที่กรุณาให้สัมภาษณ์จนผู้วิจัยได้รับข้อมูลเชิงลึกหลายอย่างที่ไม่สามารถหาได้ในปัจจุบัน บุคคลเหล่านี้ได้แก่ คุณวิภาดา กิตติโกวิท ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550 ,คุณเสรี จินตนเสรี บุตรชายคุณจินดา จินตนเสรี ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคมคนแรกของประเทศไทย อาจารย์สุชาย ตรีรัตน์, หลานคุณย้ง ตรีรัตน์ เจ้าของโรงพิมพ์ที่ตีพิมพ์งานของคณะยุวสาร, คุณประเดิม ดำรงเจริญ ประธานเอกสารและสิ่งพิมพ์ของศนท. ขอกราบขอบคุณ คุณปิยศิลป์ บุลสถาพร บรรณาธิการสำนักพิมพ์ Text ในเครือสยามปริทัศน์ ที่กรุณาช่วยประสานติดต่อคุณวิภาดา กิตติโกวิทจนผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ เช่นเดียวกันกับ คุณวีระชัย เอื้อวิไลจิต ที่ช่วยประสานงานให้ได้สัมภาษณ์คุณเสรี จินตนเสรี และรวมทั้ง ผศ.โกศล โรจนพันธ์ที่กรุณาติดต่อคุณประเดิม ดำรงเจริญ ผู้วิจัยจึงกราบขอบพระคุณท่านเหล่านี้เป็นอย่างสูง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2554-2555 คลัสเตอร์ความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง “การพัฒนากระบวนการเมืองประชาธิปไตยเพื่อความเป็นธรรมและเสมอภาคในกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย”(HS1068A)สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	1
รายการอ้างอิง	305
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	307

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การสร้างคความนิยม และปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมือง
ของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ ในบริบทการเมืองไทย

นายศุภชัย ศุภผล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

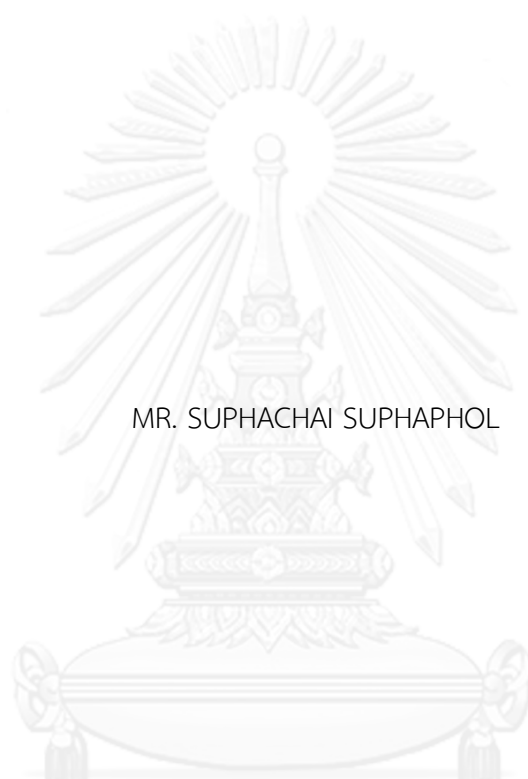
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Popularization and the Problems of Interpretation of Jean Jacques Rousseau's
Political Theory in Thai Political Context

MR. SUPHACHAI SUPHAPHOL

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ศุภชัย ศุภผล: การสร้างความนิยม และปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของฌอง ฌากส์ รูสโซ ในบริบทการเมืองไทย. (The Popularization and the Problems of Interpretation of Jean Jacques Rousseau's Political Theory in Thai Political Context) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร, 292 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองตะวันตกในประเทศไทย โดยในงานวิจัยชิ้นนี้ได้เลือกศึกษาทฤษฎีการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะมุ่งพิจารณาในสองด้านเป็นหลักคือ ในด้านแรกเป็นการพิจารณาในแง่ของการนำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2555 ในอีกด้านหนึ่งผู้วิจัยจะพิจารณาในแง่ของการตีความว่าผู้ที่นำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในนั้นมีปัญหาในการตีความหรือการทำความเข้าใจอย่างไร สำหรับวิธีการศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาแนวประวัติศาสตร์ความคิด ซึ่งเป็นการศึกษาโดยเน้นหนักทางด้านการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทแวดล้อมของการเมืองไทยกับการนำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ ผลจากการวิจัยพบว่า ทฤษฎีการเมืองของรูสโซได้ถูกดัดแปลงและถูกนำมาใช้โดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ทฤษฎีการเมืองของรูสโซถือได้ว่าเป็นทฤษฎีการเมืองชุดแรกๆที่ถูกนำมาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา โดยผู้ที่นำมาใช้ก็คือ เหล่าผู้ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของคณะราษฎร อย่างไรก็ตามทฤษฎีการเมืองของ รูสโซก็ไม่ได้ได้รับความนิยมอีกต่อไปเมื่อสิ้นสุดลงของระบอบคณะราษฎรในช่วงปี พ.ศ. 2490 แต่ทฤษฎีการเมืองของรูสโซก็ถูกนำมาเผยแพร่อย่างแพร่หลายอีกครั้งในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519 แต่เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคเผด็จการทหารหลังเหตุการณ์กบฏวังหลวง ขบวนการนักศึกษา ทฤษฎีการเมืองของรูสโซก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้อีกต่อไป จนกระทั่งตั้งแต่ช่วงปี 2540-2555 ทฤษฎีการเมืองของรูสโซก็ถูกกลับมาใช้อีกครั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการปลุกกระตมผู้ชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว พวกนักเคลื่อนไหวหลายคนได้นำทฤษฎีการเมือง รูสโซมาใช้สร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มของตนในช่วงที่ประเทศไทยมีวิกฤตการณ์ทางการเมือง ในอีกแง่หนึ่งผู้วิจัยพบว่าการนำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นผู้ที่นำมาใช้จะเข้าใจเสมอมาว่าทฤษฎีการเมืองของรูสโซนั้นเป็นทฤษฎีการเมืองที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ปลุกกระตมผู้คน เนื่องจากความเข้าใจทฤษฎีการเมืองของรูสโซของผู้ที่นำมาใช้จะมีความเข้าใจร่วมกันว่า รูสโซได้เสนอว่า เสียงของประชาชนคือเสียงของสวรรค์ ประชาชนจะทำอะไรก็ได้ไม่มีวันผิด ซึ่งวิธีคิดเช่นนี้ของผู้ที่นำทฤษฎีการเมืองของ รูสโซมาใช้ในไทยนั้นมีสาเหตุมาจากการจงใจใช้ผิดเพื่อประโยชน์ทางการเมือง และการเข้าใจผิดเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปของรูสโซ

สาขาวิชา .....รัฐศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา .....2556..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

#: MAJOR POLITICAL SCIENCE

KEYWORDS: ROUSSEAU / THAI POLITICAL CONTEXT/ HISTORY OF POLITICAL
THOUGHT / POLITICAL THEORY

SUPHACHAI SUPHAPHOL: THE POPULARIZATION AND THE PROBLEMS OF
INTERPRETATION OF JEAN JACQUES ROUSSEAU'S POLITICAL THEORY IN THAI
POLITICAL CONTEXT. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. CHAIYAN CHAIYAPORN,
Ph.D., 305 pp.

This dissertation aims to understand two important aspects of Jean Jacques Rousseau's political theory in Thailand: 1) the popularization of the thoughts between 1932 and 2012; and 2) problems of interpretation of Rousseau's political theory in Thai political context. It employs the History of Political Thought method to consider the application of Rousseau's political theory in the Thai political context. The result shows that Rousseau's political theory is one among the earliest sets of western political theory that has been disseminated in Thailand and has still been applied in Thai politics up until now. Rousseau's idea was firstly introduced in Thailand during a transition from absolute monarchy to constitutional monarchy in 1932. From 1947 to approximately mid-1973, however, Rousseau's Political thought was prohibited in the country. From 1973 to 1976, political theory of Rousseau had been temporarily revived before fading away once again after 1976. During the forbidden period, Rousseau's ideas were still appeared in several political textbooks. However, in the present time especially after the coup d'état on 19 October 2006, political theory of Rousseau has been disseminated to several corners of the country once again as a tool to mobilize mass political support. In the other dimension, the result also highlights that Rousseau's political theory has always been used in Thailand because it has been held that his idea can work best to rally mass political support. Rousseau's political theory is collectively understood that the voice of the people is the voice of God. The misinterpretation of Rousseau's political theory has occurred unintentionally and intentionally from political mobilizers have taken an advantage of Rousseau's political theory for their political goals.

Field of Study : .....Political Science....

Student's Signature .....

Academic Year : .....2013.....

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะประสบความสำเร็จไม่ได้เลย ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านี้ บุคคลแรกที่ขาดไม่ได้คือ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ซึ่งได้ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์อย่างเข้มแข็งและเอาจริงเอาจัง ตลอดจนเป็นธุระในการหาข้อมูลที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ให้กับผู้วิจัย ยิ่งไปกว่านั้น ท่านยังได้กรุณาเป็นธุระหาทุนการศึกษาสนับสนุนให้ผู้วิจัยได้เรียนปริญญาเอกในช่วงสองปีแรกเพื่อที่ว่าผู้วิจัยจะได้ไม่ต้องทำงานไปด้วยและเรียนไปด้วย และท่านยังได้ช่วยเหลือทั้งเรื่องส่วนตัวในหลายๆเรื่อง ซึ่งถือได้ว่ามีบุญคุณต่อผู้วิจัยอย่างมหาศาล ลำดับถัดไปขอกราบขอบคุณ ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี ที่กรุณามาเป็นประธานสอบให้ ตลอดจนให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆและแนะนำข้อคิดเห็นมากมายในการวิจัยที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ผู้วิจัยขอกราบขอบคุณ ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ รศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ และ รศ.ดร.วิระ สมบูรณ์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการสอบ ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ และ คุณภาณุภัทร จิตเที่ยงที่กรุณาช่วยเหลืองานหลายอย่างในการทำวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณบรรดาผู้ที่กรุณาให้สัมภาษณ์จนผู้วิจัยได้รับข้อมูลเชิงลึกหลายอย่างที่ไม่สามารถหาได้ในปัจจุบัน บุคคลเหล่านี้ได้แก่ คุณวิภาดา กิตติโกวิท ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550 ,คุณเสรี จินตนะเสรี บุตรชายคุณจินดา จินตนะเสรี ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคมคนแรกของประเทศไทย รศ.สุชาย ตรีรัตน์, หลานคุณยัง ตรีรัตน์ เจ้าของโรงพิมพ์ที่ตีพิมพ์งานของคณะยุวสาร, คุณประเดิม ดำรงเจริญ ประธานฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ของศนท.ที่ดำรงตำแหน่งในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ, ผศ.โกศล โรจนพันธุ์ เลขาธิการคนแรกของไทย ขอขอบพระคุณนักคิดนักเขียนอาวุโส อันได้แก่ อาจารย์อาจิน จันทรมพร อาจารย์สุชาติ สวัสดิ์ศรี และอาจารย์สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ ที่กรุณาให้ข้อมูลอันมีค่ายิ่ง ขอกราบขอบคุณ คุณธงชัย ลิขิตพรสวรรค์ เจ้าของสำนักพิมพ์ต้นฉบับที่กรุณาเป็นธุระติดต่อ คุณ อาจิน จันทรมพร ตลอดจนกรุณาให้ผู้วิจัยใช้ห้องสมุดส่วนตัวในการค้นคว้า ขอกราบขอบคุณ คุณปิยศิลป์ บุลสถาพร บรรณาธิการสำนักพิมพ์ Text ที่กรุณาช่วยประสานติดต่อคุณวิภาดา กิตติโกวิท และ คุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี จนผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ เช่นเดียวกับ คุณวิระชัย เอื้อวิไลจิต ที่ช่วยประสานงานให้ได้สัมภาษณ์คุณเสรี จินตนะเสรี และ ผศ.โกศล โรจนพันธุ์ที่กรุณาติดต่อคุณประเดิม ดำรงเจริญ ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณท่านเหล่านี้เป็นอย่างสูง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ พ.ศ.2554-2555 คลัสเตอร์ความมั่นคงของมนุษย์เรื่อง “การพัฒนาระบบการเมืองประชาธิปไตยเพื่อความเป็นธรรมและเสมอภาคในกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย” (HS1068A) สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1	1
1.1 ที่มาของสภาพปัญหา.....	1
1.2 จุดมุ่งหมายในการศึกษา.....	5
1.3 คำถามการวิจัย.....	5
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา.....	5
1.5 กรอบคิดในการศึกษา.....	6
1.6 วิธีการศึกษา.....	11
1.7 ลำดับการนำเสนอ.....	11
บทที่ 2 ประวัติและทฤษฎีการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ โดยย่อ.....	13
2.1 สภาวะธรรมชาติ (State of Nature) จุดเริ่มต้นทฤษฎีการเมืองของรูสโซ.....	15
2.2 สภาวะที่เป็นสังคม การกำเนิดขึ้นของรัฐ.....	22
2.3 การแก้ไขปัญหามองของรัฐ : สังคมที่ชอบธรรมตามความคิดของรูสโซ.....	29
บทที่ 3 แนวคิดทางการเมืองตะวันตกในสยามก่อน พ.ศ. 2475.....	38
3.1 แนวคิดประชาธิปไตยในฐานะแนวคิดการเมืองตะวันตกช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง.....	43
3.2 แนวคิดคอมมิวนิสต์ในฐานะแนวคิดการเมืองตะวันตกช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง.....	53
บทที่ 4 ทฤษฎีการเมืองของรูสโซ่กับบริบททางการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2475-2490.....	60
4.1 การเข้ามาครั้งแรกในประเทศไทย : รูสโซ่กับการปฏิวัติระบอบใหม่ของคณะราษฎร.....	62
4.2 พระองค์วรรณฯ ปัญญาชนระบอบใหม่ กับการเผยแพร่ความคิดรูสโซ่ในไทย.....	76
4.3 รูสโซ่กับทฤษฎีการเมืองแบ่งแยกอำนาจ: การปรับแนวคิดให้เข้ากับบริบทการเมือง.....	94

	หน้า
4.4 งานแปลตัวบทของรัฐธรรมนูญครั้งแรกในประเทศไทย.....	100
บทที่ 5 ทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่กับบริบททางการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2490-2555.....	141
5.1 รุสโซ่ในยุคเผด็จการทหารครองเมือง : บริบทการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2490-2514.....	141
5.2 รุสโซ่ในยุคฟ้าสีทองผ่องอำไพ : บริบทการเมืองหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516....	159
5.3 รุสโซ่ในบริบทหลัง 6 ตุลาฯ จนถึง พ.ศ. 2540	181
5.4 รุสโซ่กับวาทกรรมเสียงข้างมาก และการเมืองเรื่องสัญญาประชาคม : พ.ศ. 2540-2555.....	186
5.5 รุสโซ่กับ การเมืองหลังรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549-2555.....	204
บทที่ 6 บทวิเคราะห์ว่าด้วย การสร้างความนิยมและปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ ในบริบทการเมืองไทย.....	215
6.1 ปัจจัยที่ทำให้ทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ได้รับความนิยมในไทย.....	216
6.1.1 ปัจจัยด้านทฤษฎีของรุสโซ่.....	216
6.1.2 ปัจจัยในเรื่องอิทธิพลของรุสโซ่ต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส.....	230
6.2 ปัญหาการตีความเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองรุสโซ่ในไทย.....	241
บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	265
บรรณานุกรม	273
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	292

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. ตารางแสดงรายชื่อ หนังสือ หรือ ตำราประเภทปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมือง ตะวันตกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับรัฐโซเชแตรกอยู่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 -2536.....	182
2. ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบทความที่อ้างถึงชื่อรัฐโซเชแตรกตามชื่อหนังสือพิมพ์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535-2549.....	186
3. ลำดับรายการการแปลตัวบทตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 จนถึง 2550.....	195
4. รายการจำนวนวิทยานิพนธ์ประเภทปรัชญาการเมือง ทฤษฎีการเมือง ของภาควิชา ปกครองคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2538-2554.....	197
5. รายการจำนวนวิทยานิพนธ์ประเภทปรัชญาการเมือง ทฤษฎีการเมือง ของคณะ รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2543-2554.....	198
6. บทความทางการเมืองที่อ้างถึงทฤษฎีการเมืองของรัฐโซเชตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2555...	205

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. แผนภาพประกอบการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ ความคิด ทางการเมือง (History of Political Thought).....	8
2. แผนภาพเกี่ยวกับกรอบแนวคิดในการการวิจัยโดยใช้กรอบประวัติศาสตร์ความ คิดทางการเมือง.....	10
3. หนังสือ “ประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศส” โดยพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ฉบับปี พ.ศ.2487 (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2477).....	66
4. หน้าปกหนังสือ “คู่มือระบอบใหม่” ตีพิมพ์ พ.ศ. 2477.....	77
5. หน้าปกตำราเรื่อง “การแยกอำนาจ” แต่งโดยเดือน บุนนาค ปี พ.ศ. 2478.....	96
6. หน้าปกหนังสือ “หลักเศรษฐศาสตร์ของรัสเซีย” แปลโดยคณะยุทธศาสตร์ ตีพิมพ์ พ.ศ. 2478.....	102
7. หน้าปกหนังสือสารคดีของนาย ฮง ยนตรรักษ์ ที่ปรากฏอยู่ ณ หอสมุดแห่งชาติ.....	107
8. หน้าโฆษณาขายหนังสือเรื่อง นักปราชญ์ ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับ วันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477.....	120
9. หน้าโฆษณาขายหนังสือเรื่อง นักปราชญ์ ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477.....	121
10. ภาพหน้าปกหนังสือ “การต่อสู้ของข้าพเจ้า” ที่นายสะอาด ปายะนันท์เป็นผู้แปล ตั้งแต่ พ.ศ. 2480 และหน้าปก เรื่องเดียวกันปี พ.ศ. 2548.....	124
11. หน้าปกหนังสือ “เอมิล” แปลโดยนายเตียง ศิริขันธ์	128
12. หน้าปกหนังสือสัญญาประชาคม ภาคภาษาไทย ฉบับตีพิมพ์ พ.ศ. 2517.....	162
13. ภาพต้นฉบับหนังสือสัญญาประชาคมฉบับภาษาฝรั่งเศส ที่จินดา จินตนะเสรีใช้แปล หนังสือสัญญาประชาคมเป็นภาษาไทย.....	165
14. รูปจินดา จินตนะเสรี (พันธุ์มจินดา).....	171
15. คำนำปี พ.ศ. 2516 และหน้าปกหนังสือแปล “The Prince” ภาคภาษาไทย พ.ศ. 2524	179
16. ภาพโฆษณา การจัดงานชมภาพยนตร์เพื่อหาเงินช่วยเหลือผู้ต้องหาคดี หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ.....	236
17. ภาพโปสเตอร์งานรำลึกการปฏิวัติฝรั่งเศส- ปฏิวัติประชาชน พ.ศ. 2556.....	237

บทที่ 1

สภาพปัญหา จุดมุ่งหมาย คำถามในการวิจัย วิธีการศึกษา

*“God makes all things good;
man meddles with them and
they become evil”*

J.J. Rousseau, *Emile or on
Education*

1.1 ที่มาของปัญหา

เราย่อมไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) เป็นนักคิดในยุคส่องสว่างทางปัญญา (The Age of Enlightenment) ที่มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อโลกตะวันตกสมัยใหม่ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจาก รูสโซ คือ หนึ่งในผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ.1789¹ ซึ่งการปฏิวัตินี้กล่าวได้ว่าบันไดทางประวัติศาสตร์ขั้นสำคัญของการก้าวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ของมนุษยชาติ ส่วนในทางทฤษฎีการเมือง รูสโซก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งประชาธิปไตยสมัยใหม่² ตลอดจนรูสโซยังได้ชื่อว่าเป็นผู้กรุยทางให้กับลัทธิทางการเมืองที่พบเห็นในปัจจุบันอีกเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) ลัทธิชาตินิยม (Nationalism) ลัทธิฟาสซิสต์ (Fascism) และลัทธิสังคมนิยม (Socialism)³ จนถึงกับบางครั้งมีการกล่าวว่าความคิดทางการเมืองสมัยใหม่นั้นล้วนแต่มีอิทธิพลของเขายู้อยู่ไม่มากก็น้อย⁴

สำหรับในประเทศไทย ความคิดทางการเมืองของรูสโซถือว่าค่อนข้างที่จะมีอิทธิพลอยู่มาก ซึ่งคำกล่าวเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งจนเกินจริง เพราะเมื่อพิจารณาในปัจจุบันจะพบว่า ความคิดและงานของรูส

¹ Bertrand Russell, *A History of Western Philosophy* (New York: Touchstone, 2007), p. 700.

² สมบัติ จันทร์วงศ์, สัญญาประชาคมของรูสโซ ใน *ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 163.

³ Alan Bloom, “Rousseau’s Critique of Liberal Constitutionalism” in *The Legacy of Rousseau*, ed. Clifford, Orwin and Nathan Tarcov (Chicago: Chicago University Press 1997), pp. 145–146.

⁴ A.C. Grayling, *The Britannica to The Ideas that made the Modern world :The People, Philosophy and History of the Enlightenment*, (Philadelphia :Running Press , 2008), p. 182.

โซ่ก็ยังถูกกล่าวอ้างกันทั่วไปในเมืองไทย ดังจะเห็นได้จากการนำชื่อของรุสโซไปอ้างโดย ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีของไทยอยู่บ่อยครั้ง ยกตัวอย่างเช่น ในงาน ปาฐกถา “สัมมนาพรรคการเมืองเอเชียครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 ทักษิณได้กล่าวว่า “ในบรรทัดแรกของหนังสือชื่อ *The Social Contract* นั้น รุสโซได้กล่าวเอาไว้ว่า “*Man is born free; and everywhere he is in chains. One thinks himself the master of others, and still remains a greater slave than them*” นัยยะสำคัญของประโยคก็คือ มนุษย์ทั้งผู้หญิงผู้ชายมีเสรีภาพมาแต่กำเนิด แต่เมื่อรัฐกำเนิดขึ้น **มนุษย์ได้ยอมสละเสรีภาพของตน มาอยู่ภายใต้พันธระทางกฎหมายและชนบของรัฐบาลและเจตจำนงสากล (General will) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกฎเกณฑ์ทางสังคมและการปกครองโดยคนส่วนใหญ่**”⁵ (การเน้นเป็นของผู้วิจัยเอง)

นอกจากการที่นักการเมืองจะเอาชื่อของรุสโซไปอ้างเพื่อใช้สร้างความชอบธรรมให้กับตนแล้ว ผู้วิจัยก็ยังจะพบว่า ตามบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ก็ได้มีการอ้างรุสโซกันอยู่ดาษดื่นเช่นกัน ซึ่งจากการสืบค้นย้อนหลังไปสิบปี ก็พบว่ามีความที่อ้างชื่อรุสโซไม่น้อยกว่า 106 ชิ้น⁶ และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของบทความดังกล่าวก็พบว่า ชื่อของรุสโซและแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปของเขา (General Will) ก็มักจะถูกผู้เขียนนำไปอ้างอยู่เสมอๆเมื่อผู้เขียนต้องการที่จะย้ำถึงความชอบธรรมของหลักการเสียงข้างมากที่ชนะในการเลือกตั้ง (Majority Rule) ซึ่งมันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องแปลกประหลาดแต่อย่างใดที่คนจะรับรู้เช่นนั้น เนื่องจากแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของทฤษฎีการเมืองของเขา ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้รู้เกี่ยวกับรุสโซในโลกตะวันตกหลายคนทีกล่าวในทำนองนี้ ยกตัวอย่างเช่น Judith Shklar ที่กล่าวว่า “เจตจำนงทั่วไปคือทุกสิ่งทุกอย่างที่รุสโซอยากจะทำ”⁷ หรือคำพูดของ Patrick Riley ที่ว่า “ไม่เคยมีใครเลยสักคนเดียวที่กล้าสงสัยว่า แนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปจะไม่ใช่ว่าประเด็นศูนย์กลางในปรัชญาการเมืองและปรัชญาศีลธรรมของรุสโซ”⁸

⁵ โปรดดู การใช้วาทกรรมสัญญาประชาคม เจตจำนงทั่วไป กับเสียงข้างมากของทักษิณ ชินวัตร เพิ่มเติมได้ใน Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thaksin* (Chiang Mai: Silkworm Book, 2009), p. 118, 135-139, 171, 355.

⁶ จากการสืบค้นโดยใช้ฐานข้อมูล “New Center” และค้นหาจากห้องสมุดสารสนเทศของมติชน (Matichon News Library) โดยค้นหาจากบทความในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย 26 ฉบับได้แก่ ไทยโพสต์ โลกว่านนี้ โลกว่านนี้วันสุข โพสต์ทูเดย์ แนวหน้า เดลินิวส์ อีคอนนิวส์ สยามรัฐ สยามธุรกิจ มติชน มติชนสุดสัปดาห์ พิมพ์ไทย ผู้จัดการรายวัน ผู้จัดการรายสัปดาห์ ผู้จัดการ 360 องศา รายสัปดาห์ บ้านเมือง ประชาชาติธุรกิจ ประชาทรรศน์ ประชาทรรศน์รายสัปดาห์ ข่าวสด ฐานเศรษฐกิจ บางกอกทูเดย์ บางกอกทูเดย์รายสัปดาห์ ASTV ผู้จัดการรายวัน ASTV ผู้จัดการรายสัปดาห์ กรุงเทพธุรกิจ และ ขอบเขตระยะเวลาเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ปี พ.ศ. 2535 จนถึง 10 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2549

⁷ Judith Shklar, *Men and Citizens: A study of Rousseau's Social Contract* (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), p. 184.

⁸ Patrick Riley, *The General will before Rousseau*, *Political Theory*. 2(1978): 485.

ยิ่งไปกว่านั้น ในปัจจุบัน เรายังสามารถพบเห็นการนำแนวคิดเกี่ยวกับสัญญาสังคม (Social Contract) มาใช้ในเมืองไทยอย่างชนิดที่เรียกว่าผิดฝาผิดตัวไปมากจากแนวคิดดั้งเดิม เนื่องจากทฤษฎีสัญญาสังคมไม่ว่าจะเป็นของ ฮอบส์ ล็อก หรือ รัสโซ ต่างก็เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการเกิดขึ้นของรัฐ ในลักษณะที่อธิบายว่ารัฐนั้นเกิดขึ้นมาจากการตกลงยินยอมของประชาชน ประหนึ่งเสมือนทำสัญญาว่าประชาชนจะมาอยู่ด้วยกันภายใต้ข้อตกลงใดข้อตกลงหนึ่ง⁹ แต่การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ส่วนใหญ่ในเมืองไทยนั้นเป็นไปในลักษณะที่มีความหมายสื่อถึง คำสัญญาของนักรบเมืองที่สัญญากับประชาชนตอนที่หาเสียง (สัญญา + ประชาคม = สัญญา กับ ประชาชน) วิธีการใช้ในลักษณะนี้จะปรากฏเห็นอยู่ทั่วไปไม่ว่าจะเป็นตามหน้าหนังสือพิมพ์ หรือ ตามป้ายรณรงค์หาเสียง ยกตัวอย่างเช่น คำกล่าวของ ธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ ที่ว่า “ถ้าคุณโยบายประชาธิปไตยจะเห็นว่าเป็นประชานิยมเช่นกัน และเป็นนโยบายที่ไม่ใช่ใครด้วย แต่เหตุผลที่ประชาธิปไตยแพ้ คือ ประชาธิปไตยไม่ได้แสดงให้เห็นว่ากำลังเดินไปสู่สัญญาประชาคมใหม่ ที่ทำให้ความสัมพันธ์ในสังคมใหม่มีประชาชนที่เท่ากัน” หรือ ในช่วงการรณรงค์หาเสียงปี พ.ศ. 2554 พรรคการเมืองทหพรรคใหญ่ได้แก่ พรรคเพื่อไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคภูมิใจไทย พรรคมาตุภูมิ พรรคชาติไทยพัฒนา พรรคการเมืองใหม่ ก็ได้ไปเสนอนโยบายพรรคการเมือง ซึ่งในงานดังกล่าวก็เรียกว่า “เวทีสัญญาประชาคม ประชาชนพบพรรคการเมือง”¹⁰ มากไปกว่านั้นยังปรากฏว่า แนวคิดสัญญาประชาคมได้ถูกนำไปใช้ในลักษณะที่ว่า เมื่อหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งได้ตกลงทำสัญญากับประชาชนเรื่องใดก็ตาม สัญญาดังกล่าวก็เรียกว่า สัญญาประชาคม ดังจะเห็นได้จากชาวบ้านจังหวัดจันทบุรีได้ไปร้องเรียนผู้ว่าราชการจังหวัดว่า โรงงานผลิตตระกล้าพลาสติกไม่ยอมเอาเครื่องจักรมาใช้ทั้งที่ทำสัญญาประชาคมกับชาวบ้านไว้แล้ว ดังที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ว่า “เมื่อเวลา 15.30 น.วันนี้ (19 ต.ค.) นายชรินทร์ ลิงบุตร กำนันตำบลเกวียนหัก พร้อมด้วย นายประสิทธิ์ เจริญนาม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 แกนนำชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเกวียนหัก อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรี กว่า 300 คน ได้รวมตัวเดินทางมายื่นหนังสือร้องเรียนต่อ นายสุรชัย ชันอาสา ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี ที่บริเวณลานหน้าศาลากลางจังหวัด ทั้งนี้ เพื่อขอให้

⁹ แม้ว่าแนวคิดดังกล่าวจะไม่ใช่นักคิดดั้งเดิมของรัสโซ แต่รัสโซก็เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ให้กับมัน และถ้าเราพิจารณาการใช้แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาประชาคมในเมืองไทยเราก็พบว่า ผู้ที่อ้างสัญญาประชาคมมักจะอ้างทฤษฎีดังกล่าวมาจากรัสโซ ยกตัวอย่างเช่น ทักษิณ ชินวัตรก็ได้อ้างสัญญาประชาคม โดยอ้างจากทฤษฎีของรัสโซโดยตรง โปรดดู ทักษิณ ชินวัตร เพิ่มเติมได้ใน Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thaksin* (Chiang Mai: Silkworm Book, 2009), p. 118.

¹⁰ ประชาไท , 6 พรรคการเมือง ลงนามสัญญาประชาคม ร่วม 40 องค์กรประชาชน [ออนไลน์], 14 มกราคม 2556. แหล่งที่มา <http://prachatai.com/journal/2011/06/35663>.

ช่วยเหลือหลังโรงงานผลิตตะกร้าพลาสติกได้ผิดสัญญาประชาคมกับชาวบ้าน เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2554 ในเรื่องการไม่นำเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ในโรงงาน ขณะเดียวกัน ยังเดินหน้าทำหนังสือไปยังสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี เพื่อนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิต...นายอดิศักดิ์ อุตสาหกรรมจังหวัดจันทบุรี กล่าวว่า กรณีดังกล่าวโรงงานจะผิดข้อสัญญาประชาคมกับชาวบ้านไม่ได้ เพราะตามข้อสัญญาโรงงานสามารถดำเนินการในลักษณะการจัดทำพื้นที่เก็บตะกร้าพลาสติกได้ แต่จะไม่สามารถนำเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ในการผลิต ซึ่งถือเป็นการผิดข้อสัญญา และจะมีความผิดทางกฎหมาย”¹¹

จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ชื่อของรุสโซได้ปรากฏอยู่ในเมืองไทยมาไม่ต่ำกว่าแปดสิบปีแล้ว กล่าวคือ ตั้งแต่ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย (การปฏิวัติ พ.ศ. 2475) ชื่อของรุสโซและเรื่องราวของเขาก็ได้ปรากฏอยู่ในตำราเรียนเรื่อง “ประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาที่ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2477¹² และในเวลาใกล้เคียงกัน ตัวย่อของรุสโซเรื่อง “ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง” (Discourse on Political Economy) ก็ได้รับแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งตัวย่อชิ้นนี้ถ้าพิจารณาในเรื่องลำดับของการแปลตัวย่อปรัชญาการเมืองในประเทศไทยก็จะเห็นว่างานชิ้นนี้มีอันดับเก่าแก่ที่สุดรองแต่งานของเพลโตเท่านั้น^{13 14} และหลังจากนั้นอีกหนึ่งปี (พ.ศ. 2479) งานของรุสโซที่ชื่อว่า เอมีล หรือ ว่าด้วยการศึกษา (Emile or on Education) ก็ได้รับการแปลออกมาโดย เตียง ศิริจันทร์¹⁵

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานที่พอจะอนุมานได้ว่า งานเขียนของรุสโซเป็นงานที่ค่อนข้างจะมีการอ่านกันพอสมควรตามหมู่ปัญญาชนชาวไทยในอดีต ดังคำบอกเล่าของ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่กล่าวว่า

¹¹ ASTV ผู้จัดการ, ชาวบ้านเกรียนหักเรื่องจังหวัดเอาผิด โรงผลิตตะกร้าผิดสัญญาประชาคม [ออนไลน์], 15 มกราคม 2556. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9550000128307>.

¹² พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, ประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โมซิต, 2549), หน้า 69-74.

¹³ โปรดดูรายชื่อการแปลตัวย่อปรัชญาการเมืองเป็นภาษาไทยได้ทั้งหมดใน ไชยันต์ ไชยพร, การแปลตัวย่อทางปรัชญาการเมือง (ตอนที่ 1): การแปลตัวย่อทางปรัชญาการเมืองครั้งแรกในเมืองไทย : จุดมุ่งหมายและนัยความหมาย. วิชาษา 6 (2555): 27-28.

¹⁴ เจียง แจคส์ รุสโซ, หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ แปลโดย คณะยุวสาร (พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี, 2478)

¹⁵ ยัง ยาศ์ รุสโซ, เอมีล หรือ การศึกษา แปลโดย เตียง ศิริจันทร์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โมซิต, 2554) พิมพ์ครั้งแรก 2479.

“ข้าพเจ้าเข้าศึกษา ณ โรงเรียนดังกล่าว (อัสสัมชัญ) เมื่อก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อันเป็นช่วงสุดท้ายที่ภราดาฝรั่งเศสยังมีอำนาจในการบริหารอยู่ แม้กระนั้น ท่านภราดาฝรั่งเศสที่คุ้นเคยชอบพอกับข้าพเจ้าเป็นพิเศษยังกล่าวโจมตีเป็นส่วนตัวให้ได้ยินถึงความเลวร้ายของรัสเซีย ... เหตุผลที่ท่านภราดานำมาโจมตีบุคคลเหล่านี้ ที่ข้าพเจ้าได้ยินจากปากคำของ ฟ.ฮีแลร์เป็นเฉพาะก็คือ นอกจากเขาจะตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนจักรคาทอลิกแล้ว ยังยุยงให้ผู้คนกระด้างกระเดื่องต่ออำนาจรัฐอีก ... ข้าพเจ้าได้แต่ฟังหูไว้หู เพราะนักเรียนรุ่นก่อนข้าพเจ้าอย่างเช่น นายป่วย อิงภากรณ์ ซึ่งอ่านภาษาฝรั่งเศสคล่องมาตั้งแต่เรียนชั้นมัธยม ก็ได้หางานของรัสเซียมาแอบอ่าน ตั้งแต่ก่อนจบออกไปเป็นครู ณ โรงเรียนแห่งนั้นด้วยซ้ำไป (อาจารย์ป่วยเริ่มเป็นมาสเตอร์ที่โรงเรียนอัสสัมชัญปี พ.ศ. 2475)”¹⁶

จากสิ่งที่นำเสนอไปในข้างต้นนี้ก็จะเห็นได้ว่าตั้งแต่อดีตคืออย่างน้อยที่สุดก็ตั้งแต่ช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันนั้น รัสเซียถือได้ว่าเป็นนักคิดตะวันตกที่มีชื่อเสียงโด่งดังคนหนึ่งในเมืองไทย และในขณะเดียวกัน แนวคิดของเขาก็ได้ถูกนำมาใช้อย่างผิดแปลกไปจากแนวคิดดั้งเดิมที่เขาได้เสนอไว้ค่อนข้างมากโดยเฉพาะในปัจจุบัน ดังนั้นเองผู้วิจัยจึงเกิดข้อสงสัยว่าแนวคิดดังกล่าวได้เข้ามาสู่เมืองไทยได้อย่างไร ด้วยเงื่อนไขใด และการนำแนวคิดดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไป (General Will) แนวคิดเรื่องสัญญาประชาคม (Social Contract) แนวคิดเรื่อง อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) ได้ถูกทำให้ได้รับความนิยมได้อย่างไร ตลอดจนวิธีการอ่านและวิธีการใช้ของคนไทยในแต่ละสมัยนั้นได้อ่านและเข้าใจทฤษฎีการเมืองของรัสเซีย อย่างไร จากความสงสัยของผู้วิจัยดังกล่าวนี้จึงทำให้ ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาถึงปัญหาดังกล่าวด้วยสืบค้นจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ และรวมทั้งงานเขียนที่ปรากฏอยู่ในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่การเข้ามาของแนวคิดครั้งแรกจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

1.2 จุดมุ่งหมายในการศึกษา

เพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองของรัสเซียที่ปรากฏอยู่ในบริบททางการเมืองของไทย โดยจะพิจารณาในแง่ของการนำแนวคิดเข้ามาใช้ในประเทศไทย ว่าแนวคิดดังกล่าวนี้เข้ามาสู่ประเทศไทยได้อย่างไร และการเข้ามาของแนวคิดนั้นเข้ามาด้วยเงื่อนไขทางบริบททางการเมืองแบบใด ตลอดจนจะศึกษาถึงวิธีการตีความ การทำความเข้าใจของคนไทย โดยเฉพาะผู้นำทางความคิดของแต่ละยุคสมัย ที่นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้

¹⁶ ส. ศิวรักษ์, ลอบคราบปัญญาชนฝรั่ง (กรุงเทพฯ: เคนส์ไทย, 2535), หน้า 33.

1.3 คำถามการวิจัย

- 1) แนวคิดทางการเมืองของรัสเซียได้เข้ามาสู่เมืองไทยครั้งแรกด้วยช่องทางใด และการเข้ามานั้นได้เข้ามาโดยผ่านเงื่อนไขของบริบททางการเมืองอย่างไร
- 2) สังคมไทยในแต่ละสมัยมีการรับรู้และมีการนำทฤษฎีการเมืองของรัสเซียมาใช้อย่างไร และการนำทฤษฎีการเมืองของรัสเซียมาใช้นั้นมีจุดมุ่งหมายอันสัมพันธ์กับบริบทการเมืองไทยในแต่ละช่วงอย่างไร
- 3) ทำไม แนวคิดทางการเมืองของรัสเซียได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในเมืองไทยปัจจุบัน
- 4) การนำทฤษฎีการเมืองของรัสเซียมาใช้ในประเทศไทยนั้น ผู้ใช้ได้มีการตีความตัวทฤษฎีการเมืองของรัสเซียอย่างไร และการตีความดังกล่าวได้ผิดแผกแตกต่างไปจากตัวบทของทฤษฎีการเมืองของรัสเซียอย่างไรบ้าง

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

- 1) เป็นประโยชน์ในแง่ของการเพิ่มพื้นที่ขององค์ความรู้ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรัสเซีย
- 2) เป็นประโยชน์ต่อความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของทฤษฎีการเมืองตะวันตกโดยเฉพาะรัสเซียในประเทศไทย
- 3) เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่มาต่อยอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับปรัชญาการเมืองของรัสเซียในภายภาคหน้า

1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษางานวิจัยเรื่อง “การสร้างความนิยม และปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมือง ของ ฌอง ฌากส์ รัสเซียในบริบทการเมืองไทย” คือ กรอบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (History of Political Thought) เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงทฤษฎีการเมืองของรัสเซียในบริบททางการเมืองของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยรายละเอียดจะพิจารณาถึงการเข้ามาสู่ประเทศไทยของทฤษฎีการเมืองดังกล่าว และการทำความเข้าใจของคนไทยตลอดจนการนำทฤษฎีการเมืองดังกล่าวไปใช้ในแต่ละยุคแต่ละสมัย มากไปกว่านั้นงานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาถึงกระบวนการเกี่ยวกับการทำให้ทฤษฎีการเมืองของรัสเซียได้รับความนิยมอย่างมากในปัจจุบัน

สำหรับวิธีการศึกษาความคิดทางการเมืองแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองนั้น เป็นการศึกษาที่แตกต่างกันออกไปจากวิธีการศึกษาแบบการตีความตัวของนักคิด หรือที่เราเรียกกันว่า การศึกษาแบบปรัชญาการเมือง (Political Philosophy)¹⁷ เนื่องจากการศึกษาแบบปรัชญาการเมือง เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการตีความหรือวิเคราะห์ความคิดของนักคิดผ่านตัวบทต่างๆของนักคิดแต่ละคน¹⁸ เช่น งานเขียนชิ้นหลักของเขา จดหมายที่เขาใช้โต้ตอบกับนักคิดคนอื่นๆ เป็นต้น และด้วยเหตุที่ การศึกษาประเภทนี้มีจุดเน้นอยู่ที่ตัวบทต่างๆของนักคิด ดังนั้นการศึกษาแบบนี้จึงถูกเรียกอีกอย่าง หนึ่งว่า การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด (Close Textual Analysis)¹⁹ ส่วนการศึกษาความคิดทางการเมืองแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองจะมุ่งพิจารณาจากบริบทแวดล้อมของตัวนักคิดในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็น บริบททางการเมือง บริบททางสังคม วัฒนธรรม ภาษาที่ใช้ ข้อถกเถียงใหญ่ๆที่อยู่ในกระแสความคิดในช่วงนั้น ตลอดจนบริบทแวดล้อมอื่นๆที่ส่งอิทธิพลต่อตัวนักคิด และความคิด

¹⁷ สำหรับแนวทางการศึกษาความคิดทางการเมืองได้มีผู้แบ่งแนวทางออกเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น สมบัติ จันทรวงศ์ได้ แบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ การวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียด การแยกเจตนาของนักปรัชญาและผลอันเกิดจากความคิด การศึกษาชีวประวัติของปรัชญาเมธี การศึกษาแนวทางจิตวิทยา การศึกษาแนวทางอุดมการณ์ การศึกษาแนวทางประวัติศาสตร์ ส่วน ไชยันต์ ไชยพร ได้แบ่งออกเป็นสามประเภทคือ แนวทางปรัชญาการเมือง แนวทางทฤษฎีการเมือง แนวทางประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง โปรตดู สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท (The text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง, (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 10-16. และโปรดดู ไชยันต์ ไชยพร, เอกสารอ่านประกอบการเรียนการสอนเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาในแนวประวัติศาสตร์ ความคิดทางการเมือง ปรัชญาการเมือง และทฤษฎีการเมือง, หน้า 1.

¹⁸ สมบัติ จันทรวงศ์ได้แบ่งเป้าหมายของการศึกษาแบบการวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียดออกเป็น 5 เป้าหมายย่อยได้แก่

1. เพื่อค้นหาความหมายที่ปรัชญาเมธีพยายามจะสื่อ โดยการพิจารณาจากคำจำกัดความและคำอธิบายของคำที่นักปรัชญาเลือกใช้ในงานเขียนของตน
2. เพื่อพิจารณาส่วนของงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งจากแง่ของงานเขียนชิ้นนั้นๆทั้งหมด
3. เพื่อพิจารณางานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่งจากแง่ของงานเขียนทั้งหมดในชีวิตของปรัชญาเมธีนั้นๆว่ามีความต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร
4. เพื่อวิเคราะห์งานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่งจากแง่ของแบบการประพันธ์และวิธีการเขียน ว่ามีความสำคัญอย่างไร หรือไม่กับการเสนอแนวคิดและวิธีการตีความที่ถูกต้อง
5. เพื่อวิเคราะห์งานเขียนชิ้นใดชิ้นหนึ่งอย่างละเอียดเพื่อหาความหมายที่แท้จริงที่นักปรัชญาเมธีประสงค์จะสื่อถึงผู้อ่าน

โปรดดูรายละเอียดใน สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท (The text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง, (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 11.

¹⁹ William Ritcher, Approaches to Political Thought (Lanham: Rowman and Littlefield, 2009), p. 33-55.

ของตัวนักคิด จนเขียนตัวบทต่างๆขึ้นมา²⁰ สำหรับสาเหตุที่การศึกษาแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับบริบทต่างๆเป็นผลมาจากสมมติฐานเบื้องต้นของนักคิดในสำนักนี้ที่ว่านักคิดต่างๆจะคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาและเขียนออกมาเป็นตัวบทต่างๆได้นั้นก็เพราะนักคิดคนนั้นๆอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมใดสิ่งแวดล้อมหนึ่ง และจากการที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นก็ทำให้ตัวนักคิดมีปฏิกิริยา หรือ ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมนั้นๆขึ้นมาและเขียนสิ่งที่เขาคิดออกมาในรูปของตัวบท ดังนั้นการที่จะศึกษาความคิดทางการเมืองของนักคิดจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจบริบทเฉพาะในยุคนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (แต่ถึงอย่างไรก็ตามวิธีการแบบนี้ก็ยังคงต้องศึกษาตัวบทควบคู่ไปกับบริบทด้วย)²¹ จากการทำวิธีการศึกษาแบบนี้ได้ให้ความสนใจในส่วนที่เรียกว่าเป็นสิ่งแวดล้อม หรือ บริบท (Context) ต่อตัวนักคิดเป็นอย่างมาก จึงทำให้วิธีการศึกษาแบบนี้ถูกเรียกว่า การวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis) (โปรดดูแผนภาพที่หนึ่งประกอบเพื่อทำความเข้าใจกรอบการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง)

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับการศึกษาประเภทนี้คือ ถึงแม้ว่าการศึกษาความคิดทางการเมืองของบุคคล หรือนักคิดในบริบททางประวัติศาสตร์ จะเน้นศึกษาในช่วงระยะเวลาที่ยาวและมีขอบเขตที่กว้างขวางครอบคลุมมาก แต่ในการศึกษาพิจารณาจริงๆจะไม่ศึกษารายละเอียดทุกอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของบุคคล หรือนักคิดคนนั้นๆ แต่จะเลือกศึกษาพิจารณาเฉพาะเรื่องหรือสิ่งที่สำคัญๆ ในบริบททางประวัติศาสตร์ของบุคคล หรือนักคิดนั้นๆ ที่เห็นว่าน่าจะมีอิทธิพลต่อการ เกิดขึ้น หรือก่อตัว หรือกำหนดความคิดของเขา²²

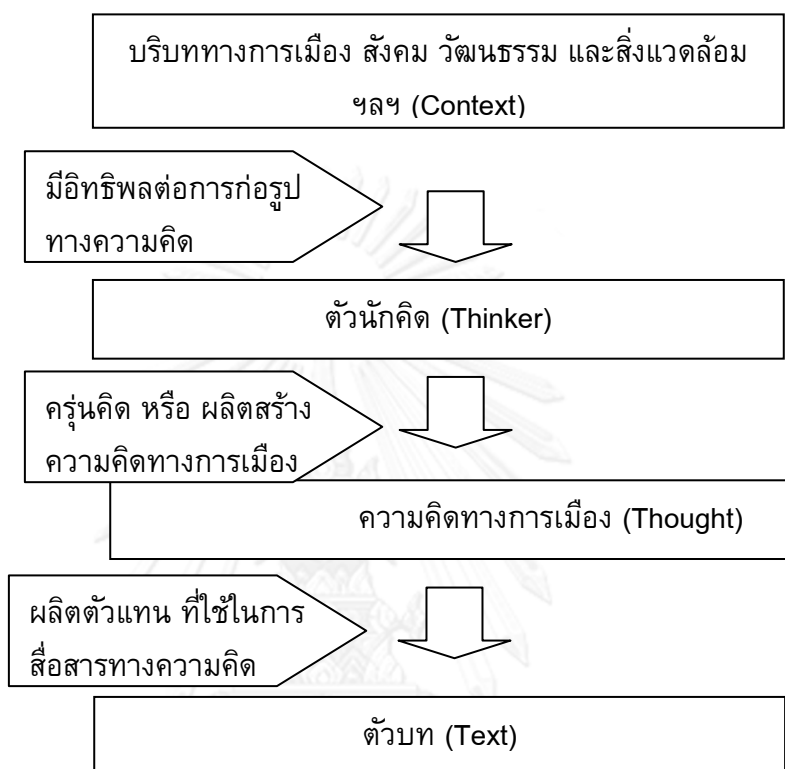
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁰ ไชยันต์ ไชยพร, เอกสารอ่านประกอบการเรียนการสอน เรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาในแนวประวัติศาสตร์ ความคิดทางการเมือง ปรัชญาการเมือง และทฤษฎีการเมือง, หน้า 2-3.

²¹ Quentin Skinner, Meaning and Understanding in the History of Idea. *History and Theory*. 8(1969): 3-5.

²² J.G.A. Pocock, *The History of Political Thought : A Methodological Inquiry in Political Thought and History : Essay on Theory and Method* (Cambridge: Cambridge University, 2009), p.8.

รูปที่ 1 แผนภาพประกอบการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง (History of Political Thought)

อนึ่ง การศึกษาแนวประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงหน่วยของการศึกษาที่เป็นแค่ความสัมพันธ์ระหว่างนักคิดหรือบุคคล กับ บริบทหรือสิ่งแวดล้อมเท่านั้น กล่าวคือ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง ยังคงที่จะมุ่งศึกษาไปถึง การรับรู้แนวคิด (Reception) การปรับเปลี่ยนทางความคิด (Transformation) ตลอดจนการนำแนวคิดทางการเมืองไปใช้ในบริบททางการเมืองและสังคมอื่นๆด้วย (Application) ยกตัวอย่างเช่น งานของ Quentin Skinner นักประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองคนสำคัญที่ไปศึกษาถึง แนวคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง เสรีภาพ ของคนในสังคมก่อนที่จะมีอุดมการณ์แบบเสรีนิยมขึ้น (Liberty before Liberalism)²³ หรือไม่มีตัวอย่างงานอีกชิ้นหนึ่งของพวกนักคิดแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองที่ไปศึกษาถึงการรับรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองสำคัญๆ เช่น มโนทัศน์เรื่องรัฐธรรมนูญ

²³ Quentin Skinner, *Liberty before Liberalism* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998)

(Constitution) มโนทัศน์เรื่องรัฐ (The State) ของคนในยุคสมัยต่างๆ ตลอดจนศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านความหมายไปตามแต่ละบริบทแห่งยุคสมัย²⁴ หรือ แม้แต่งานที่ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปของรูสโซ เรื่อง "General Will before Rousseau" ของ Patrick Riley²⁵ ที่ศึกษาว่า เจตจำนงทั่วไปมีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดทางทฤษฎีและค่อยๆ เปลี่ยนผ่านมาเป็นแนวคิดทางการเมืองในสมัยหลัง เป็นต้น ซึ่งตัวอย่างงานที่ยกมานี้ต่างก็เป็นงานที่ใช้กรอบแนวทางการศึกษาแบบที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองแทบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี มีงานชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจมากนั่นก็คือ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกที่ LSE ประเทศอังกฤษ เรื่อง " โดยผู้เขียนคือ Thomas Barran ในงานชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากหลักฐานต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ การโฆษณาขายหนังสือของรูสโซ ว่าความคิดของรูสโซนั้นได้ถูกนำไปใช้อย่างไรในรัสเซียช่วงเวลา ค.ศ. 1762-1803 มากไปกว่านั้นเขายังได้วิเคราะห์ถึงการแปลงานชิ้นต่างๆ ของรูสโซที่แปลเป็นภาษารัสเซียว่าผู้แปลนั้นได้แปลในลักษณะไหน ตลอดจนวิเคราะห์ให้เห็นว่างานของรูสโซนั้นถูกปรับให้เข้ากับสถานการณ์อย่างไรในรัสเซีย ซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้ ก็ถือว่าเป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง²⁶

ดังนั้น การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจและการรับรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรูสโซในประเทศไทยจึงเป็นการศึกษาที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงจากกรอบแนวคิดแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองได้ เพราะว่า ตั้งแต่แรกที่ทฤษฎีการเมืองของรูสโซได้เข้ามาสู่สังคมไทย ทฤษฎีการเมืองของเขาก็ได้เข้ามาสู่เมืองไทย(สยาม) ภายใต้บริบทใดบริบทหนึ่งซึ่งเป็นบริบทเฉพาะอันเหมาะสมสำหรับทฤษฎีการเมืองของรูสโซจะถูกนำมาเข้ามาใช้ ยิ่งไปกว่านั้น การตีความตลอดจนการนำทฤษฎีทางการเมืองของรูสโซมาแปล มาอ้างอิง ตลอดจนการสร้างตำราเรียนที่เกี่ยวข้องกับรูสโซก็มีความแตกต่างกันไปตามบริบททางการเมืองของในแต่ละยุคสมัย และยังไม่รวมถึงวิธีการตีความแนวคิดของรูสโซที่มีความแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายในการหวังผลทางการเมือง ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ การวิจัยในครั้งนี้จึงได้เลือกใช้กรอบการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองในการตอบ

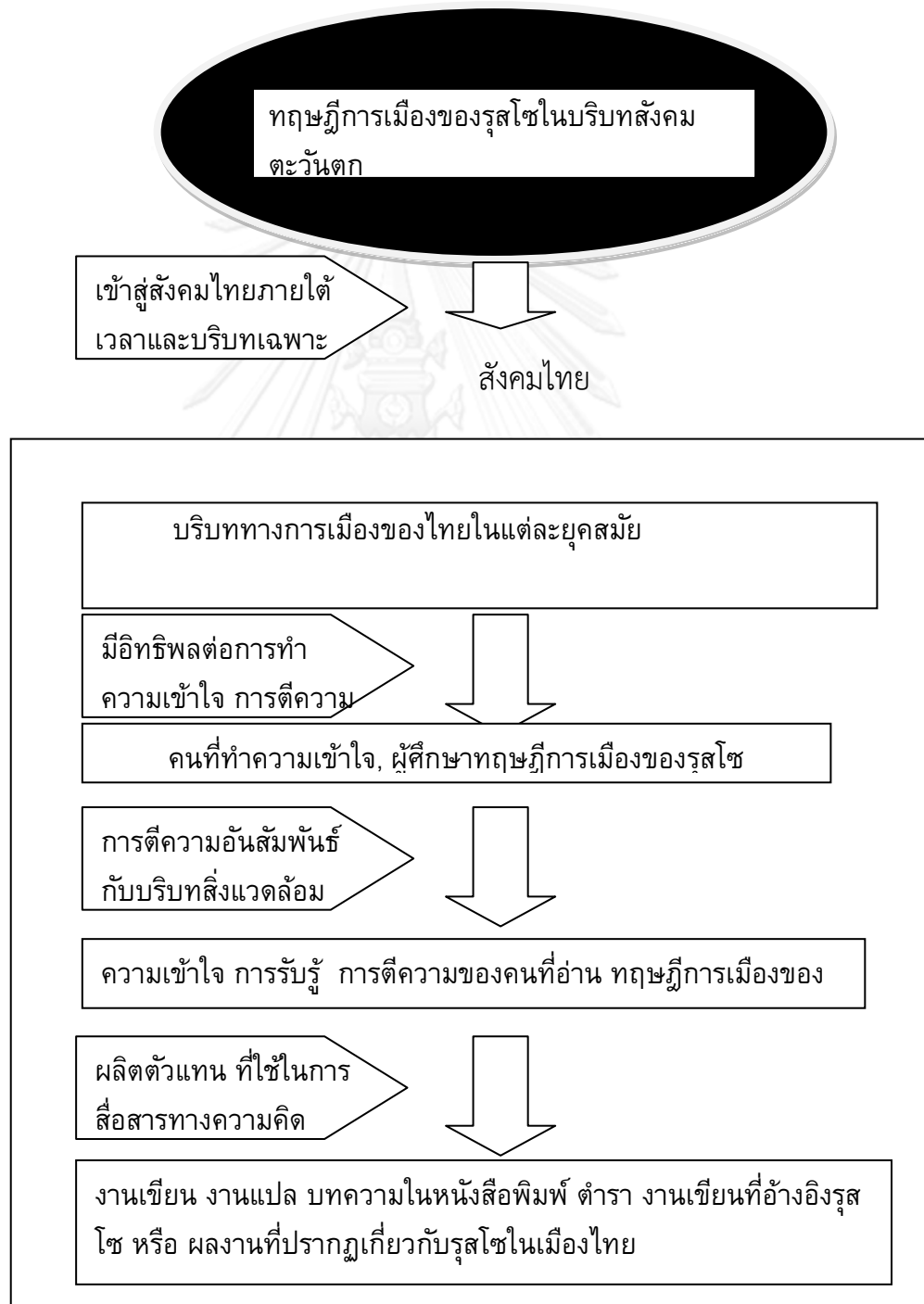
²⁴ Terence Ball, James Farr and Russell Hanson (Edited), Political Innovation and conceptual Change (Cambridge: Cambridge University Press, 1989)

²⁵ Patrick Riley, General will Before Rousseau : The transformation of Devin to Civic (Princeton: Princeton University Press, 1988)

²⁶ วิทยานิพนธ์เรื่อง "HOW THE RUSSIANS READ ROUSSEAU: 1762-1803" ภายหลังจากนำมาพิมพ์ใหม่เป็นหนังสือ โปรดดู Thomas Barran, Russia Reads Rousseau, 1762-1825 (Chicago: Northwestern University Press, 2002)

คำถามวิจัยในข้างต้น (โปรดดูแผนภาพเกี่ยวกับกรอบความคิดในการศึกษาทฤษฎีการเมืองของรุสโซใน
ในเมืองไทยในแผนภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 แผนภาพเกี่ยวกับกรอบแนวคิดในการการวิจัยโดยใช้กรอบประวัติศาสตร์ความคิดทาง
การเมือง

1.6 วิธีการศึกษา

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้แม้ว่าจะใช้กรอบแนวคิดในการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ ความคิดทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติการทำให้อกรอบคลุมเท่ากับวิธีการปฏิบัติตามกรอบแนวคิดดังกล่าวก็คงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากกรอบแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่จำเป็นต้องเก็บข้อมูล รายละเอียดทั้งหมดเกี่ยวกับผู้เขียนและแปลตัวบทต่างๆเกี่ยวกับรัฐโซ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นเรื่องที่ทะเยอทะยานเกินกว่าที่การวิจัยครั้งนี้จะทำได้ไม่ว่าจะด้วยกำลังทางด้านทรัพยากรและปัจจัยเรื่องเวลา ดังนั้นเองการวิจัยในครั้งนี้จึงจำเป็นต้องเลือกแนวทางอย่างตามวิธีการของประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองลงไปบ้าง ยกตัวอย่างเช่น ประวัติชีวิตทั้งหมดของผู้เขียนผู้แปลและรวมทั้งผู้จัดทำบทและแนวคิดทางการเมืองของรัฐโซในประเทศไทย เป็นต้น แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยก็จะพยายามนำเสนอหลักฐานต่างๆเท่าที่ผู้วิจัยจะสามารถค้นหาได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ

1.6 วิธีการศึกษา

สำหรับวิธีการศึกษา (Method) ในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก แต่อาจจะมีการสัมภาษณ์ประกอบด้วย (Interview) เนื่องจาก การศึกษาแต่เอกสารที่เป็นตัวหนังสืออย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอในการเข้าถึงข้อมูล ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย สำหรับเอกสารที่จะใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่

1. เอกสารชั้นต้น (Primary Source) ได้แก่ งานเขียน หนังสือพิมพ์ วรรณกรรมต่างๆ บันทึกปาฐกถา รวมถึงเอกสารต่างของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. เอกสารชั้นรอง (Secondary Source) ได้แก่ งานเขียน บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง

1.7 ลำดับการนำเสนอ

- 1) บทนำ: กล่าวถึง สภาพปัญหา จุดมุ่งหมาย คำถามในการวิจัย วิธีการศึกษา ตลอดจนประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย
- 2) บทที่สอง กล่าวถึง ภาพรวมของความคิดทางการเมืองของรัฐโซ: ในบทนี้จะเป็นการพิจารณาถึงภาพรวมเกี่ยวกับความคิดทางการเมืองของรัฐโซโดยสังเขป ซึ่งประกอบด้วยมโนทัศน์ต่างๆของรัฐโซ เช่น สภาวะธรรมชาติ การเข้าสู่สังคมการเมือง แนวคิดเรื่องเสรีภาพในสภาวะธรรมชาติ เสรีภาพทาง

ศีลธรรมในสังคมการเมืองและมโนทัศน์อื่นๆอีก ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นความคิดกว้างๆเกี่ยวกับรัฐโซให้กับผู้อ่าน ซึ่งจะเป็นความรู้พื้นฐานก่อนที่จะไปพิจารณาในบทอื่นๆต่อไป

3) บทที่สาม กล่าวถึง เบื้องแรกของแนวคิดทางการเมืองตะวันตกที่เข้ามาสู่สยามก่อน พ.ศ. 2475 โดยในบทนี้จะเป็นการบรรยายให้เห็นภาพว่าสยามในช่วงเวลาดังกล่าวได้เริ่มมีกระแสของความคิดทางการเมืองตะวันตกอยู่สองชุดหลักที่แพร่เข้ามา ได้แก่ ความคิดทางการเมืองที่เข้ามาในลักษณะอุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์คอมมิวนิสต์

4) บทที่สี่ กล่าวถึง ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซกับบริบททางการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2475-2490 โดยเนื้อหาในบทนี้กล่าวถึงการเข้ามาครั้งแรกของชื่อและแนวคิดทฤษฎีการเมืองของเขอันสัมพันธ์กับบริบทของยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือ ยุกระบอบใหม่

5) บทที่ห้า กล่าวถึง ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซกับบริบททางการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2490-2555 โดยในบทนี้จะนำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีการเมืองของรัฐโซกับบริบททางการเมืองที่แปรผันไปตามช่วงเวลาของแต่ละยุค ที่เริ่มต้นจากยุคเผด็จการทหาร ไล่ไปเรื่อยๆจนถึงปัจจุบัน

6) บทที่หก กล่าวถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองของรัฐโซในบริบทการเมืองไทย: บทนี้จะเป็นบทที่พิจารณาเกี่ยวกับการตีความแนวคิดทางการเมืองของรัฐโซที่มีการใช้กันในเมืองไทย ตลอดจนผู้วิจัยจะถกเถียงเกี่ยวกับการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในเมืองไทย ตลอดจนในบทนี้จะว่าด้วยสาเหตุที่ทำให้รัฐโซนั้นเป็นนักคิดที่ได้รับความนิยมในเมืองไทย

7) บทสรุป และข้อเสนอแนะ: เป็นการสรุปแนวคิดทั้งหมดที่ได้มาจากการศึกษารวมทั้งข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากการศึกษา

บทที่ 2

ประวัติและทฤษฎีการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ โดยย่อ

ในบทนี้จะ เป็นบทที่นำเสนอถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรูสโซ ซึ่งสาเหตุที่ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีบทนี้ก่อนก็เพราะว่า การที่ผู้อ่านจะสามารถเข้าใจถึงประเด็นการนำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้นั้น ผู้อ่านจำเป็นต้องที่จะต้องทราบเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรูสโซคร่าวๆ เป็นพื้นฐานก่อน เพราะมันเป็นไปได้ที่จะพิจารณาถึงประเด็นการนำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้ในประเทศไทย ตลอดจนประเด็นเกี่ยวกับปัญหาในการตีความทฤษฎีการเมืองของรูสโซในประเทศไทยโดยไม่มีความรู้อะไรเลยเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรูสโซ ด้วยเหตุนี้เองในบทนี้ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ควรที่จะนำเสนอทฤษฎีการเมืองของรูสโซพอสังเขปเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานให้กับผู้อ่านในบทต่อไป แต่สำหรับผู้ที่มีความรู้พื้นฐานในเรื่องนี้ได้อยู่แล้วก็อาจจะข้ามไปอ่านในบทต่อไป คือบทที่สามได้เลยโดยไม่ต้องเสียเวลาในบทนี้

แต่ก่อนที่จะเข้าไปพิจารณาในส่วนของทฤษฎีการเมือง เราควรอย่างยิ่งที่จะรู้จักรูสโซก่อนว่าเขาเป็นใคร²⁷ กล่าวคือ ฌอง ฌากส์ รูสโซได้ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน ค.ศ. 1712 ที่นครเจนีวา (Geneva) เป็นบุตรของช่างทำนาฬิกา ชื่อ อิสอัค รูสโซ (Isaac Rousseau) ซึ่งมีฐานะเป็นพลเมืองที่มีสิทธิสมบูรณ์ตามกฎหมายของเจนีวา มารดาของรูสโซชื่อ ซูซาน เบอ์นาร์ด (Suzanne Bernard) ในช่วงวัยเด็กพ่อของรูสโซได้หนีออกไปจากเมือง ทำให้รูสโซต้องไปอยู่กับญาติคนอื่น และพอเริ่มเป็นวัยรุ่นขึ้นเขาก็ได้หนีออกจากเมืองเร่ร่อนอยู่หลายปี แต่ในท้ายที่สุดเขาก็ได้ไปเจอ มาดาม เดอ วาแร็งส์ (Madame de Warens) ซึ่งเป็นคนที่รูสโซได้รับการเลี้ยงดูจากเธอเป็นเวลาถึงสิบปี ในช่วงเวลานี้รูสโซได้รับการศึกษาจากครูที่เธอจ้างมาสอน ต่อมาในวัยสามสิบปี รูสโซก็ได้ตัดสินใจเข้าเมืองปารีส²⁸

จากการที่เขาเข้าไปเสียดังที่เมืองปารีสนี้ก็ทำให้รูสโซได้ไปคลุกคลีอยู่กับนักคิดทางสังคมมากมายโดยเฉพาะนักคิดในกลุ่มฟิโลซอฟต์ (Philosophe) ซึ่งนั่นก็ทำให้รูสโซเริ่มที่จะเขียนงาน

---

²⁷ ผู้วิจัยได้เลือกกล่าวแต่เฉพาะชีวิตของรูสโซในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานทฤษฎีการเมืองของรูสโซเท่านั้น ไม่ได้ลงไปในรายละเอียดอย่างรอบด้านแต่อย่างใด แต่สำหรับผู้ที่สนใจประวัติชีวิตย่อของรูสโซอย่างละเอียดก็สามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้จาก ศุภชัย ศุภผล. แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รูสโซ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

²⁸ Jean Jacques Rousseau, The Confession, translated by Derek Matravers (London: Wordsworth, 1996), Book I, p. 28, 42-45, 77-79, 85, 127, 143.

สังคมการเมืองออกมา โดยงานชิ้นแรกที่รุสโซเขียนขึ้นและก็ทำให้เขามีชื่อเสียงไปพร้อมๆกันก็คือ ความเรียงว่าด้วยวิทยาศาสตร์และวิทยาการ (Discourse on Art and Science) โดยความเรียงชิ้นนี้ รุสโซได้เขียนส่งเพื่อส่งประกวดการเขียนเรียงความของสถาบันแห่งเมืองดิจอง (Academy of Dijon) ในปี ค.ศ. 1750 ภายใต้หัวข้อที่ชื่อว่า ความก้าวหน้าของศิลปวิทยาการได้ทำให้ศีลธรรมของมนุษย์ดีขึ้นหรือเลวลง (Whether the Sciences and the Arts contribute to the corrupting or to improving morals?) ซึ่งรุสโซได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดครั้งนี้ รุสโซก็กลายเป็นคนที่มีชื่อเสียงในปารีสขึ้นมาทันที รุสโซได้รับเชิญให้เขาไปอยู่ในกลุ่มของพวกฟิโลซอฟท์อย่างเต็มตัว ต่อมาในปี ค.ศ. 1753 รุสโซก็ได้ส่งประกวดความเรียงอีกชิ้นหนึ่งจากการจัดประกวดความเรียงของสถาบันแห่งเมืองดิจอง ภายใต้ชื่อเรื่องใหม่ว่า “อะไรคือต้นกำเนิดของความไม่เท่าเทียมกันในหมู่มนุษย์ และความไม่เท่าเทียมกันนั้นเป็นไปตามกฎธรรมชาติหรือไม่” (What is the origin of inequality among mankind, and is it authorized by natural law?) รุสโซหลังจากทราบข่าวการประกวดครั้งนี้ เขาก็ถึงกับกล่าวว่า นั้นมันเป็นหัวข้อเรียงความที่ตั้งมาเพื่อเขาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม เมื่อผลการประกวดออกมาปรากฏว่ารุสโซไม่ได้รับรางวัลใดๆเลย^{29 30} แต่กระนั้น ความเรียงชิ้นนี้ก็มักยกย่องว่าเป็นการทำงานเขียนทางการเมืองที่ดีที่สุดของเขา³¹

อย่างไรก็ดี รุสโซก็ได้รับการทาบทามให้เขียนบทความไปลงในสารานุกรม (Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers / Encyclopaedia or a Systematic Dictionary of the Sciences, Arts and Crafts) ของ ฌอง เลอ ลองด์ ดาลองแบ (Jean Le Rond d'Alembert) และดีเดโรต์ (Diderot) เป็นบรรณาธิการ งานเขียนของรุสโซที่ส่งให้สารานุกรมในเวลานั้นก็คือ Political Economy ต่อมางานของเขาก็ได้รับการตีพิมพ์แยกออกมาจากสารานุกรมในปี 1755 โดยเรียกงานชิ้นนี้ว่า ความเรียงชิ้นที่สาม (The Third Discourse) ซึ่งงานชิ้นนี้เป็นพิมพ์เขียวของงานชิ้นต่อไปที่ถือว่าเป็นเริ่มที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของเขา นั่นก็คือ งานที่ชื่อว่า “สัญญาประชาคม” หรือหลักการสิทธิทางการเมือง (The Social contract or the principles of political right / Du contrat social ou Principes du droit politique) โดยงานชิ้นนี้ได้ถูกนำไปตีพิมพ์ในเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 1762 มากไปกว่านั้น ยังมีงานอีกชิ้นหนึ่งที่รุสโซเชื่อว่า เป็นงานที่ดีที่สุด

²⁹ N. Dent, Rousseau (New York: Rutledge, 2005), p. 13.

³⁰ สาเหตุหนึ่งที่รุสโซไม่ได้รับรางวัลหรือแม้แต่กรรมการตรวจเรียงความบางคนยังอ่านงานชิ้นนี้ไม่จบด้วยซ้ำ สาเหตุก็คือรุสโซทำผิดกติกาของการส่งเข้าประกวดที่ว่า งานเขียนทุกชิ้นนั้นต้องสามารถอ่านได้จบภายใน 45 นาที แต่งานเขียนของรุสโซนั้นต้องใช้เวลาอ่านหลายวันเพราะความเรียงชิ้นที่สองนั้นมีความยาวถึง 112 หน้า ในประเด็นนี้ผู้วิจัยขอตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่ารุสโซไม่ได้ต้องการจะได้รับรางวัล แต่รุสโซมีจุดประสงค์ที่จะวิพากษ์ วิจารณ์ สังคมและหลักการของพวกส่องสว่างทางปัญญาโดยใช้ช่องทางของการประกวดเรียงความเท่านั้น เนื่อง จากช่องทางนี้ปัญญาชนในปารีสและยุโรปให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

³¹ Leo Strauss, Natural Right and History (Chicago: The University of Chicago Press, 1992), p. 264.

ของเขานั้นก็คือ เอมีลหรือว่าด้วยการศึกษา (Emile or on the education) ซึ่งแม้ว่าชื่อเรื่องจะเกี่ยวกับการศึกษา แต่กระนั้นภายในเนื้อหาก็มีความสัมพันธ์กับความคิดทางการเมืองของเขาอยู่ ซึ่งก็ถูกนำไปตีพิมพ์ในเดือนพฤษภาคมปีเดียวกันกับที่ตีพิมพ์หนังสือสัญญาประชาคม³²

ในช่วงแรกๆที่งานสัญญาประชาคม และเอมีลได้ตีพิมพ์ออกมา รูโซถูกโจมตีจากศาสนจักร และรัฐบางประเทศต่างๆเป็นอันมาก แม้แต่นครเจนีวาซึ่งเป็นบ้านเกิดของเขาก็ยังถึงกับประกาศยกเลิกความเป็นพลเมืองของเขา ในส่วนงานของเขาก็ได้ถูกทางการนำมาเผาทั้ง และตัวรูโซเองก็ถูกไล่อ่าจับกุม ชีวิตของรูโซได้ตกต่ำอย่างรวดเร็ว ยิ่งไปกว่านั้น รูโซยังต้องเร่ร่อนลี้ภัยไปตามที่ต่างๆ จนกระทั่งเสียชีวิตในปี ค.ศ. 1778 อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่เขาเสียชีวิตไปแล้ว 16 ปี ศพของรูโซก็ถูกย้ายมาไว้ที่มหาวิหารปองเตออง (Panthéon) ใจกลางกรุงปารีส เหตุผลที่ย้ายศพไปไว้ที่ดังกล่าวก็เนื่องมาจากรัฐบาลสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่หนึ่งเห็นว่าความคิดของรูโซนั้นมีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส (French Revolution 1789)³³

2.1 สภาวะธรรมชาติ (State of Nature) จุดเริ่มต้นทฤษฎีการเมืองของรูโซ

การเริ่มต้นระบบทฤษฎีการเมืองของรูโซนั้น ตัวเขาเองก็ได้ใช้วิธีการนำเสนอเช่นเดียวกับนักทฤษฎีการเมือง หรือนักคิดทางการเมืองแนวสัญญาประชาคมคนก่อนๆหน้าเขา นั่นก็คือ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes)และจอห์น ล็อก (John Locke) ที่จะเริ่มต้นงานเขียนของเขาด้วยการค้นหาสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นเช่นไร การค้นหาสภาวะดังกล่าวเป็นการทดลองทางความคิด (Hypothetical) โดยการพยายามจำลองเหตุการณ์ขึ้นมาว่า ถ้ามนุษย์ไม่ได้อยู่ในสภาวะที่มีรัฐ หรือสังคม มนุษย์จะมีลักษณะอย่างไร มีความแตกต่างกับตอนที่อยู่ในสังคมมากน้อยแค่ไหน เหตุที่ทำให้เช่นนี้ก็เพื่อที่จะค้นหาธรรมชาติอันแท้จริงของมนุษย์ เพื่อจะปูทางไปสู่ประเด็นหลักทางการเมืองของแต่ละคน ยกตัวอย่างเช่น งานของ ฮอบส์ เรื่อง “Leviathan” ได้เสนอว่าการดำรงอยู่ในรัฐที่มีองค์อธิปัตย์ที่ไว้ซึ่งอำนาจเด็ดขาดคดขึ้นนั้นดีกว่าการดำรงอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน และการตายอย่างรุนแรง (Suffering and Violent Death) หรือ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดหรือปัญหาบางประการของสภาวะธรรมชาติซึ่งสังคมการเมืองสามารถแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านี้ได้ อย่างใน

³² N. Dent, **Rousseau** (New York: Rutledge, 2005), pp. 14-15.

³³ N. Dent, **Rousseau** (New York: Rutledge, 2005), pp. 18-19. และโปรดดู ศุภชัย ศุภผล. อิทธิพลทางทฤษฎีการเมืองของฌอง ฌาคส์ รูโซต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789. **สังคมศาสตร์** 40 (2552): 159-188.

งานเขียนเรื่อง “Two Treatises on Government” ของจอห์น ล็อก เป็นต้น³⁴ ในส่วนของรุสโซ้นั้น เรื่องราวของสภาวะธรรมชาติ (State of Nature)^{*} ได้ปรากฏอยู่ในความเรียงชิ้นที่สอง (The Second Discourse) ของเขาที่ส่งประกวดเรียงความต่อสถาบันแห่งเมืองดียง (Academy of Dijon) ในปี 1755 ภายใต้หัวข้อ “อะไรคือต้นกำเนิดของความไม่เท่าเทียมกันในหมู่มนุษย์ และความไม่เท่าเทียมนี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติหรือไม่?” (What is the origin of Inequality among men, and is it authorized by Natural Law?)

สภาวะธรรมชาติตามจินตนาการของรุสโซ้นั้นเป็นช่วงเวลาเริ่มต้นของมนุษย์ที่ยาวนานก่อนที่มนุษย์จะอยู่รวมกันเป็นสังคมการเมือง หรือเป็นช่วงเวลาก่อนประวัติศาสตร์ (Pre-History) รุสโซ่ได้บรรยายถึงมนุษย์ที่อยู่ภายในสภาวะธรรมชาติว่า ในทางกายภาพนั้นมนุษย์อยู่อย่างโดดเดี่ยวและไม่ยุ่งเกี่ยวสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่น ๆ ทั้งสิ้น³⁵ มนุษย์อยู่กับตัวเอง รู้จักแต่ตัวเอง มนุษย์รู้จักแต่การใช้ร่างกายของเขาในการทำงานต่างๆ เช่น ใช้มือแทนขวานในการหักกิ่งไม้ ใช้มือของเขาขว้างก้อนหินแทนที่จะใช้เชือกเหวี่ยง มนุษย์ไปไหนมาไหนด้วยสองเท้าของเขาโดยไม่จำเป็นต้องมีพาหนะ ในสภาวะธรรมชาตินั้นไม่มีเครื่องมือใดๆทั้งสิ้น รุสโซ่สมมติว่าต่อให้มีเครื่องมือหล่นมาจากท้องฟ้าเช่น จอบ เสียม หรือคราดสำหรับไถ มนุษย์ก็ยังไม่สามารถที่จะเพาะปลูกหรือทำการเกษตรใดๆได้นั่นก็เพราะว่ามนุษย์ไม่สนใจที่จะทำการเกษตรไปเพื่อเหตุใด ด้วยเหตุนี้มนุษย์รู้แต่เพียงอย่างเดียวคือใช้ร่างกายของเขา ร่างกายของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินี้จึงแข็งแรงเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับมนุษย์ในยุคที่อยู่ในสังคมการเมือง หรือมีอารยธรรม³⁶ ในด้านโรคภัยไข้เจ็บ มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องเจ็บป่วย โดยรุสโซ่ให้เหตุผลว่า ด้วยวิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่มีความ

³⁴ Jonathan Wolff, *An Introduction to political Philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 7-8.

*ในประเด็นนี้ Leo Strauss ได้กล่าวไว้ว่า “To understand Rousseau’s theoretical, one must turn to his *Discourse on the origin of Inequality...* This work (*Second Discourse*) is a work of the greatest importance... The *Second discourse* is indeed Rousseau ‘most philosophic work; it contains his fundamental reflections. In particular, the *Social contract* rest on the foundations laid in the *second discourse*. So, the *second discourse* is decidedly the work of a philosopher” โปรดดู Leo Strauss, “The crisis of modern natural right :Rousseau” in *Natural right and History* (Chicago: The University of Chicago press, 1953), p. 264.

³⁵ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 58, 71.

³⁶ Ibid., p. 53.

แตกต่างกับมนุษย์เมื่อมีอารยธรรมแล้ว มนุษย์ในสังคมเมืองเจ็บป่วยง่ายเพราะว่าวิถีชีวิตเสี่ยงต่อการเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น คนรวยก็กินแต่ของที่ย่อยยากๆ (เนื้อสัตว์หรือไขมันต่างๆ) ส่วนคนจนนั้นก็ไม่มีอาหารที่จะกินอย่างเพียงพอ จึงทำให้ร่างกายขาดสารอาหาร หรือเมื่อมีโอกาสที่จะกินก็กินมากจนเกินไปเพราะความอดอยากในอดีต ยิ่งไปกว่านั้นการที่ในสังคมการเมืองคนไม่ค่อยจะทำอะไรเอง มนุษย์มีแต่เครื่องทุ่นแรง ตลอดจนใช้ความคิดมากเกินไป สิ่งเหล่านี้ทำให้ป่วยทั้งสิ้น ผิดกับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่ไม่มีพฤติกรรมเช่นนี้จึงห่างไกลจากโรคภัย³⁷

มากไปกว่านั้น มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ (Savage man) ยังเต็มไปด้วยความหวาดกลัว (Fearful) และขี้ขลาด (Timid) อย่างที่สุด มนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นพร้อมที่จะหนีอยู่ตลอดเวลา แม้เพียงเสียงสั๊กเล็กน้อย หรือการพบสิ่งที่เขาไม่รู้จัก สิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็สามารถที่จะทำให้เขาหนีไปด้วยความกลัวได้ ด้วยเหตุที่ขี้ขลาดและอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่มีความสัมพันธ์กับใคร จึงทำให้สภาวะธรรมชาติของมนุษย์แบบรูสโซนั้นจึงไม่ใช่การรบราฆ่าฟันกันอย่างที่โทมัส ฮอบส์บรรยายไว้อย่างน่ากลัวในหนังสือ Leviathan ของเขา ซึ่งรูสโซกล่าวว่าสภาวะแบบของฮอบส์นั้นเป็นสภาวะที่มนุษย์ได้เข้ามาอยู่ในสังคมที่มีอารยธรรมแล้ว³⁸ ไม่ใช่มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติตามความคิดของรูสโซ และเราจะเห็นต่อไปว่ารูสโซได้สร้างเงื่อนไขต่างๆ ที่ สภาวะธรรมชาติของเขาจะไม่เหมือนกับสภาวะธรรมชาติอย่างของล๊อคและฮอบส์อย่างสิ้นเชิง

นอกจากลักษณะทางกายภาพแล้ว รูสโซยังจินตนาการไปถึงลักษณะทางจิตใจของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นว่า มนุษย์สนใจแต่เพียงเรื่องเดียวเท่านั้นก็คือ การปกป้องรักษาตัวเอง (Self-Preservation)* สิ่งนี้เป็นสิ่งเดียวที่พวกเขาคนป่าของรูสโซใส่ใจ พวกเขาคนป่าเหล่านี้จะทำทุกอย่างเพื่อที่จะรักษาตัวเอง แต่การที่กล่าวเช่นนี้ อาจจะทำให้เราคิดว่าทำไมเล่าถึงไม่ลงเอยเหมือนสภาวะธรรมชาติแบบเดียวกับฮอบส์ (สภาวะสงคราม/ State of War) เพราะในเมื่อมนุษย์นั้นมุ่งปกป้องรักษาตนเองจึงน่าจะทำให้เกิดการรบราฆ่าฟันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ตามที่กล่าวไปข้างต้นแล้วว่าพวกเขาคนป่าเหล่านี้ขี้ขลาดและหวาดกลัวต่อสิ่งรอบตัว ยิ่งไปกว่านั้นในทางจิตใจ รูสโซได้จินตนาการให้พวกเขาคนป่าเหล่านี้มีธาตุแท้ หรือความคิดที่ติดตัวมาตามธรรมชาติ (Element / Innate Ideal) ที่มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ

³⁷ Ibid., p. 56.

³⁸ Ibid., p. 54.

* “Self-preservation being his chief and almost sole concern, he must exercise most those faculties which are most concerned with attack or defense, either for overcoming his prey, or for preventing him from becoming the prey of other animals” โปรตดู Ibid., p. 58.

ของ ฮอบส์นั้นไม่มีนั่นก็คือ ความเมตตาเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (Compassion) รุสโซเชื่อว่ามนุษย์มีสิ่งนี้อยู่ภายในตัวทุกคน เป็นอารมณ์หรือความรู้สึกที่ไม่อยากจะเห็นเผ่าพันธุ์ของตนได้รับความทุกข์ทรมาน (an innate repugnance at seeing a fellow creature suffer)

อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติเรื่องความสงสารเห็นอกเห็นใจก็เป็นสิ่งที่ไม่มีในมนุษย์ของล๊อคเช่นกัน³⁹ แต่การที่มนุษย์ตามสภาวะธรรมชาติของล๊อคไม่ทำอันตรายบุคคลอื่นก็เพราะว่ามนุษย์เหล่านั้นมีความสามารถในการใช้เหตุผลเข้าใจกฎธรรมชาติที่ว่า ถ้าไปทำอันตรายบุคคลอื่นแล้ว ตนอาจจะได้รับอันตรายกลับคืนมาเช่นกัน หรือโดนการล้างแค้น ดังนั้นแล้วเราจะเห็นว่ามนุษย์ของล๊อคใช้การคำนวณด้วยเหตุผลแบบทางเลือกที่ดีที่สุด (Rational Choice) ที่คำนึงถึงผลได้ผลเสีย (Maximize Utility) ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ของล๊อคจึงไม่ไปทำร้ายคนอื่น⁴⁰

ในทางกลับกันรุสโซจินตนาการถึงมนุษย์ของเขาที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เขาจึงไม่คิดจะทำร้ายผู้อื่น เราอาจจะลองจินตนาการตามรุสโซว่า คนป่าคนหนึ่งกำลังหิวอย่างมาก ได้เลื้อยไปเห็นคนป่าอีกคนหนึ่งกำลังกินอาหารของเขาอยู่ มนุษย์ผู้จิตใจสูงส่งของ รุสโซคงจะไม่เข้าไปแย่งอย่างแน่นอน แต่เขาจะรีบหนีไปอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ หรือไม่ก็เดินผ่านไปเพื่อหาของกินจากที่อื่น สาเหตุก็คือมนุษย์หวาดกลัวเกินไปที่จะไปต่อสู้แย่งชิงอาหารกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังมีความเห็นอกเห็นใจ (Compassion)* เป็นเครื่องกำหนดอีก จึงเป็นไปไม่ได้ที่จะไปแย่งชิงอาหารเอา

³⁹ Ibid., p. 73.

⁴⁰ John Locke, Two Treatises on Government (Alabama: The Library of American Freedoms, 2000), Chapter 2, sec 6, p. 191.

* รุสโซให้ความสำคัญกับ Compassion มากดังที่เขา กล่าวว่า “*It is then certain that compassion is a natural feeling, which, by moderating the violence of love of self in each individual, contributes to the preservation of the whole species. **It is this compassion that hurries us without reflection to the relief of those who are in distress...*** เป็นที่แน่นอนว่า ความเห็นอกเห็นใจเป็นอารมณ์ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัวที่จะลดระดับความรุนแรงของการมุ่งแต่ความรักต่อตัวเอง (Amour De Soi) ของแต่ละบุคคลลง ความเห็นอกเห็นใจนี้จะก่อให้เกิดการปกป้องรักษาเผ่าพันธุ์ทั้งหมดของมนุษย์ ความเห็นอกเห็นใจจะทำให้มนุษย์นั้นรีบที่จะช่วยเหลือผู้อื่นที่กำลังประสบความทุกข์ยากอยู่โดยไม่ต้องคิดคำนึงถึงสิ่งใดๆเลย” โปรดดู Ibid., p. 54. อย่างไรก็ตามอารมณ์แบบ Compassion ก็ไม่รุนแรงเพียงพอต่อการที่จะทำให้เกิดความรู้สึก (sentiment) ที่จะผูกพันชายกับหญิงให้อยู่ร่วมกันได้ในลักษณะถาวร หรือแบบครอบครัว แต่ความรู้สึกแบบนี้จะถูกพัฒนาขึ้น จนกลายเป็น Sweetest Sentiment ที่ทำให้ชายกับหญิงอยู่กันเป็นครอบครัวได้ อนึ่ง Compassion ที่รุสโซกล่าวว่าเป็นสิ่งตามธรรมชาติและเป็น Innate ideal ของมนุษย์ที่จะกำหนดให้มนุษย์รีบทำโดยไม่ไตร่ตรองเพื่อที่จะช่วยผู้อื่นเมื่อได้รับความทุกข์ทรมาน ลักษณะนี้น่าจะเป็นสิ่งเดียวกับ เหตุผลปฏิบัติ (Practical Reason) ของ Immanuel Kant ที่เป็นสิ่งที่มีค่าทางศีลธรรมและเป็นตัวกำหนดให้มนุษย์รีบทำงานไม่อาจจะต้านทานได้ Andrew Bowie , Kant’s Moral and Foundations, German Philosophy from Kant to Habermas

มากิน แต่ถ้าเป็นคนป่าตามความคิดของฮอบส์แน่นอนว่า มนุษย์ตัวนั้นจะแย่ง หรืออาจจะสังหาร มนุษย์ที่กำลังครอบครองอาหารนั้นอยู่ เพราะมนุษย์ถูกขับเคลื่อนจากอารมณ์และแรงกระตุ้นภายใน จิตใจ (Passion and Desire)⁴¹ ส่วนมนุษย์ตามสภาวะธรรมชาติของล๊อคจะอย่างไรเมื่อตนเอง ต้องตกอยู่ภายใต้สถานการณ์สมมตินี้? คำตอบก็คือ มนุษย์แบบล๊อคนั้นก็จะไม่เข้าไปแย่งอาหาร เช่นเดียวกัน เพราะคำนวณเรียบร้อยแล้วว่า ไม่ควรจะไปแย่งอาหารเพราะอาจจะทำให้บาดเจ็บหรือ ถึงขั้นที่ทำให้ตัวเองตายได้ ซึ่งจะเป็นการได้ไม่คุ้มเสียและอีกประการหนึ่งมนุษย์ของล๊อคมีความคิด เรื่องกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่คนไม่ควรจะไปแย่งของใคร (Law of Nature) ทางที่ดีก็คือเดินเลี้ยวหนีไปเสียดีกว่า อย่างมากที่สุดก็แค่หิวแต่ไม่เจ็บตัวจากการไปแย่งอาหารระ ว่างมนุษย์ด้วยกัน⁴²

นอกจากนี้แล้ว ลักษณะทางด้านจิตใจและความคิดอ่านของมนุษย์ตามสภาวะธรรมชาติใน แบบของรูสโซก็ยังคงไม่กว้างไกล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่มีการมองคิดไปข้างหน้า คิดเผื่อวันพรุ่งนี้ หรือการคาดการณ์ในอนาคต คนป่าเหล่านี้จะมองแต่เฉพาะเรื่องใกล้ตัวเท่านั้นและพวกเขาเหล่านี้จะ สนใจแต่เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของตนในปัจจุบันเท่านั้น⁴³ รูสโซได้ยกตัวอย่างว่า คนป่า ตามจินตนาการของเขานั้น เหมือนกับ คนที่เอาเตียงนอนของตนไปขายในเวลากลางวันแล้วพอดก กลางคืน ก็ไม่มีที่นอน รุ่งเช้าจึงกลับออกไปซื้อเตียงนอนมาอีก สาเหตุที่ความคิดอ่านของคนป่าเหล่านี้ ไม่ได้มองไปถึงอนาคต ก็เพราะว่า ความต้องการของพวกมนุษย์เหล่านี้ แทบจะไม่ต้องการอะไรเลย นอกจากอาหารและสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นมนุษย์เหล่านี้จึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องคิดถึงวัน

(Cambridge: Polity press, 2007), pp. 30-34. นอกจากนี้ค้ำตันน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากรูสโซในเรื่อง Compassion ต่อทฤษฎีทางศีลธรรมของเขายังไม่มีข้อสงสัย และค้ำตันเองก็ชื่นชมรูสโซเป็นอย่างมากว่า เป็น บุคคลแรกที่ค้นพบธรรมชาติของมนุษย์ที่ซ่อนอยู่ (“Rousseau , first discovered amid the manifold human forms the deeply hidden nature of man”) โปรตดู Ernst Cassie and James Haden, Kant ‘s life and Thought (New Haven: Yale University Press, 1981), pp. 88-89. และ Clifford Orwin and Nathan Tarcov, The Legacy of Rousseau (Chicago: Chicago University press 1997), p. 46. ทั้งสองเล่มอ้างอิงจาก งานของค้ำตันที่ “Universal Natural History and Theory of the Heavens”

⁴¹ Thomas Hobbes, Leviathan, edited by C.B.Macpherson (London: Penguin, 1985), pp. 183-185.

⁴² John Locke, Two Treatises on Government (Alabama: The Library of American Freedoms, 2000), Chapter 2, sec 6, p. 191.

⁴³ โปรตดู J.J Rousseau, On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 62.

ข้างหน้า และด้วยเหตุผลนี้เอง การทำเกษตรกรรมจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติแบบนี้ เพราะการทำเกษตรจำเป็นต้องอาศัยแรงงานจำนวนมาก มีการสะสมทรัพยากร และต้องมีความคิดที่มองถึงอนาคต สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมแล้วเท่านั้น⁴⁴

อย่างไรก็ตาม มนุษย์มีความสามารถที่แตกต่างจากสัตว์ก็คือ ความสามารถในการปรับปรุงตนเอง (Self-improvement) และความสามารถในการทำให้ตนเองสมบูรณ์ (Self-Perfection) รูสโซลองให้เราสังเกตดูว่าสัตว์ต่าง ๆ นั้นเมื่อเวลาผ่านไปเป็นร้อยเป็นพันปี ลักษณะรูปแบบการดำรงชีวิตเผ่าพันธุ์ของพวกสัตว์เหล่านี้ก็ยังคงเหมือนกับที่มันดำรงอยู่ในช่วงเวลาแรก แต่สำหรับมนุษย์ มีบางอย่างพิเศษออกไป เพราะลองสังเกตดูว่าเมื่อเวลาผ่านไป มนุษย์ก็กลับกลายเป็นคนที่เลอะเลือน นั่นไม่ได้หมายความว่ามนุษย์เปลี่ยนแปลงย้อนกลับไปสู่สภาพบรรพกาล แต่เพราะความสามารถอันโดดเด่นทั้งสองนี้ได้พามนุษย์ออกจากเงื่อนไขดั้งเดิมที่เขาเหล่านั้นไร้เดียงสาและอยู่สงบไปวัน ๆ แต่นั่นเป็นความโชคร้ายของมวลมนุษย์ที่คุณสมบัติเหล่านี้ในระยะยาวจะทำให้เขาเป็นทรราชเหนือตัวของเขาเองและเหนือธรรมชาติ⁴⁵ รูสโซกำลังหมายความว่า ความสามารถในการพัฒนาตัวเองและความสามารถในการทำให้สมบูรณ์นั้นเมื่อเวลาผ่านสิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ฉ้อฉล (Corrupted) ซึ่งตรงกันข้ามกับสัตว์ที่ไม่มีคุณสมบัติในการพัฒนาตนเอง สัตว์จึงไม่ได้เลอะเลือนหรือฉ้อฉลเหมือนมนุษย์*

ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของรูสโซมี ก็คือ เสรีภาพที่จะฝืนแรงกระตุ้นตามสัญชาตญาณ สิ่งนี้เองทำให้มนุษย์นั้นแตกต่างไปจากสัตว์ รูสโซ กล่าวว่าธรรมชาตินั้นได้กำหนดให้สัตว์ทุกตัวรวมทั้งมนุษย์ด้วย ให้ดำรงชีวิตหรือทำอะไรก็ได้แต่เป็นไปตามแรงกระตุ้นจากสัญชาตญาณ แม้ว่ามนุษย์นั้นจะได้รับแรงกระตุ้นดังกล่าวเหมือนสัตว์อื่นๆ แต่มนุษย์ก็มีเสรีภาพในการเลือกที่จะทำตามหรือไม่ทำตาม (Liberty to acquiesce or resist) มนุษย์ของรูสโซมีความสามารถที่จะฝืนกฎแบบจักรกล (Law of Mechanism) อย่างของฮอบส์ได้ ดังตัวอย่างที่ยกไปแล้วข้างต้นว่ามนุษย์สามารถทนหิวได้เพราะว่าไม่ยอมไปแย่งชิงอาหารจากคนอื่น หรือด้วยความเห็นใจมนุษย์คนอื่น ตรงกันข้ามกับมนุษย์แบบของฮอบส์ที่ดำรงอยู่ด้วยสัญชาตญาณคงจะไม่มี

⁴⁴ Ibid., p. 63.

⁴⁵ Ibid., p. 60.

* โปรดดูเรื่องการอธิบายในคุณสมบัตินี้ใน ไซยนต์ ไชยพร. ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกคนถูกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ” ในสัญญาประชาคมของรูสโซ. วิชาษา. 7, 2552: 24.

การรื้อที่ไปฉวยอาหารนั้นมา รูโซกล่าวว่ มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีเสรีภาพนี้ และก็เป็นสิ่งแบ่งแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ โดยรูโซเรียกคุณสมบัตินี้ว่า “Quality of Free agency”⁴⁶

อนึ่งมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของรูโซนั้น เป็นมนุษย์ที่อยู่โดดเดี่ยวไม่สัมพันธ์กับบุคคลอื่น เพราะว่ามันสามารถตอบสนองความต้องการทุกอย่างได้ด้วยตัวเอง มีแต่อย่างเดียวกันที่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับบุคคลอื่น นั่นก็คือ การตอบสนองทางเพศจากเพศตรงข้าม แต่การที่พึ่งพาเพศอื่นนั้นก็เพียงชั่วคราวขณะหนึ่งเท่านั้น เมื่อเสรีจรรยาที่ต่างคนต่างแยกย้ายกันไป ไม่ได้มีความผูกพันใดๆ ความต้องการของคนป่าพวกนี้มีน้อยมากเมื่อเทียบกับมนุษย์ในสังคมการเมือง และก็ไม่จำเป็นต้องไปคิดถึงเรื่องอนาคตอีกด้วย อยากจะกินตรงไหนก็กิน อยากจะนอนตรงไหนก็นอน ภาษาพูดและความคิดที่เป็นระบบก็ไม่มีเช่นกัน สิ่งเดียวที่มนุษย์สนใจก็คือการรักตัวเอง (Amour de Soi/ Self of Love)⁴⁷

การที่พวกนี้อยู่อย่างเป็นอิสระเรียบง่ายทำให้เป็นนายของตัวเองไม่ต้องพึ่งพาใครไม่ได้ หมายความว่ามันทำให้มนุษย์มีเสรีภาพ เพราะลองจินตนาการดูว่า สัตว์บางชนิดก็สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ไม่พึ่งพาใคร ไม่มีภาษา ไม่มีความผูกพันใดๆกับสัตว์ตัวอื่น หรืออาจจะมากกว่ามนุษย์ด้วยตรงที่มันสามารถผสมพันธุ์ได้ในตัวมันเอง(สัตว์สองเพศในตัวเดียวกัน) เราจะกล่าวได้ว่าสัตว์เหล่านี้มีเสรีภาพเช่นเดียวกับมนุษย์ใช่หรือไม่ คำตอบก็คือ ไม่ใช่ การพิจารณาว่ามีเสรีภาพหรือไม่อยู่ที่การเลือกที่จะฝืนไม่ทำตามแรงกระตุ้นตามธรรมชาติที่สัตว์โลกทุกตัวต้องมี หรือเลือกที่จะทำตามแรงกระตุ้นนี้ สิ่งนี้เองเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพ สัตว์ที่กล่าวมาข้างต้น ไม่พึ่งพาใคร อยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่มันไม่มีเสรีภาพเพราะว่ามันจำเป็นต้องทำตามสัญชาตญาณอยู่ตลอดเวลา ไม่มีความสามารถที่จะเลือกว่าทำตามหรือไม่ทำตาม สิ่งนี้เป็นสิ่งชี้ชัดว่ามีเสรีภาพหรือไม่ แต่เมื่อมนุษย์อยู่ในสังคมแล้วเสรีภาพเหล่านี้จะหายไปจนทุกคนกลายเป็นทาส เพราะไม่มีเสรีที่จะทำอะไรอย่างเจตจำนงของตน แต่จะเป็นไปตามเจตจำนงของคนอื่นหรือเอาเจตจำนงของคนอื่นมาอยู่ภายใต้เจตจำนงของเขา มนุษย์ในสังคมจึงไม่เสรีเพราะฝืนสิ่งเหล่านี้ไม่ได้⁴⁸

⁴⁶ J.J Rousseau, On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 61.

⁴⁷ Ibid., p. 72-73, 79.

⁴⁸ J.J Rousseau, On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 59-60.

รูสโซได้ให้คำจำกัดความของความเป็นเสรีไว้อย่างชัดเจนซึ่งจะสัมพันธ์กับลักษณะมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติที่เสรี โดยเขากล่าวว่า “มีคนหลายคนพยายามจะหาความแตกต่างระหว่างสองคำคือ ความเป็นอิสระ (Independent) และเสรีภาพ (Liberty) กล่าวคือ เมื่อคนใดคนหนึ่งทำอะไรก็ตามอย่างที่เขาปรารถนา แน่แน่นอนเขาต้องสิ่งที่เขาทำอาจจะต้องทำให้บุคคลอื่นไม่พอใจ และนี่ก็ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นสภาวะที่เป็นเสรี คำว่าเสรีภาพนั้นไม่ใช่การกระทำที่เป็นไปเพื่อความพอใจของคนอื่น และก็ไม่ใช่การกระทำที่เอาเจตจำนงของผู้อื่นมาเป็นสิ่งที่ทำให้เรามีความสุข หรือความพึงพอใจ ใครก็ตามที่ทำตัวเป็นนายคนอื่น หรือพยายามที่จะทำให้คนอื่นเชื่อฟังเขา นั้นไม่ได้แปลว่าเขาเป็นเสรี”⁴⁹ จากคำจำกัดความดังกล่าวของอิสรภาพและเสรีภาพตามความเห็นของรูสโซนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน เราอาจจะสรุปได้ว่า ความเป็นเสรีนั้นเกิดจากเสรีภาพในการเลือกที่จะฝืนหรือปฏิบัติตามสัจชาตญาณ และก็เป็นสภาวะที่อิสระต่อกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติเป็นเสรีเพราะว่ามีอิสระจากมนุษย์คนอื่นและคนอื่นก็เป็นอิสระจากเขา

นอกจากเสรีภาพแล้ว มนุษย์ยังมีความเสมอภาคกันด้วย สาเหตุของความเสมอภาคมาจากวิถีในการดำรงชีวิต ที่ไม่สัมพันธ์กับใคร อยู่โดดเดี่ยว ไม่มีใครสนใจใครหรือเปรียบเทียบระหว่างกัน สิ่งนี้เองทำให้มนุษย์มีความเสมอภาคกัน ไม่ใช่ว่ามีความเหมือนกันในความเป็นมนุษย์ แต่เพราะว่า ไม่มีมีการเปรียบเทียบกันต่างหาก ความชั่วทั้งหลายที่ทำให้จิตใจของคนเลวลงตามความคิดของรูสโซ เริ่มต้นจากการที่มีครอบครัวและมนุษย์มาอยู่รวมกันมากขึ้น จนเริ่มเปรียบเทียบกัน ให้ค่าของสิ่งต่างๆ ว่าสิ่งนี้น่าพึงพอใจหรือน่ารังเกียจ ซึ่งสุดท้ายแล้วนำไปสู่การถือครองทรัพย์สินต่างๆ ทั้งหมดนี้อาจจะสรุปได้ว่า ความเสมอภาคนั้นมาจากการวิถีการดำรงชีวิตที่ไม่พึ่งพาใคร ไม่สัมพันธ์กับบุคคลอื่น จึงไม่เกิดการเปรียบเทียบกัน จนในที่สุดก็นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เสมอภาคเพราะอยู่คนเดียว ทุกคนต่างก็อยู่คนเดียว ทุกคนต่างก็เป็นนายตัวเอง มีอิสระต่อกัน และที่สำคัญคือ มีเสรีภาพเต็มที่ ดังนั้นทุกคนจึงเสมอภาคกัน⁵⁰

รูสโซได้แบ่งลักษณะของความไม่เสมอภาคกันไว้สองประการคือ ความไม่เสมอภาคที่เป็นธรรมชาติ (Natural) เช่นความแตกต่างกันในเรื่องความแข็งแรงของร่างกาย สุขภาพ ความสามารถทางสติปัญญา เป็นต้น และความไม่เสมอภาคที่ไม่ใช่ธรรมชาติ คือความไม่เท่าเทียมกันทาง Moral

⁴⁹ David Held, *Model of Democracy* (Cambridge: Polity, 2006), p. 46. ซึ่งอ้างมาจาก Letter 8, *Oeuvres Completes de J.J Rousseau* ใน J. Keane, *Public life and Capitalism* (Cambridge: Cambridge University press, 1984), p. 255.

⁵⁰ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, Translate by G.D.H Cole, *Op.cit .*, p. 71, 79.

หรือ Political ซึ่งไม่ได้หมายถึงความดี ความเลว หรือมีความหมายทางศีลธรรม หรือทางการเมือง แต่เป็นความหมายของความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล และเป็นสิ่งที่คนสมมติมันขึ้นมา โดยการยอมรับของคนในสังคมหรือคนทั่วไป (Conventional) ความไม่เท่าเทียมกันในประเภทนี้ได้แก่ การมีอภิสิทธิ์ในสังคม รวย จน สถานะทางสังคม ความมีเกียรติ หรือแม้แต่ความพยายามที่จะบังคับให้ผู้อื่นทำตาม หรือเชื่อฟังตน⁵¹ สิ่งเหล่านี้เป็นความไม่เท่าเทียมกันแบบสมมติขึ้นเมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กันแล้วเท่านั้นและการที่มนุษย์ในธรรมชาติแต่ละคนแข็งแรงไม่เท่ากัน ฉลาด หรือโง่ หัวไว หรือหัวช้า ก็ไม่เป็นอุปสรรคที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสภาวะธรรมชาติ เพราะว่าแต่ละคนไม่ได้มีความสัมพันธ์กัน หรือแทบจะจำกันไม่ได้ด้วยซ้ำ ตลอดจนไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปรู้จักคนอื่น ด้วยเหตุนี้ความไม่เท่าเทียมกันตามธรรมชาติจึงไม่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาตินั้นดำรงชีวิตอยู่คนเดียว มีชีวิตอยู่กับตัวเอง เร่ร่อนไปเรื่อยๆ ไม่ได้มีการคาดการณ์สิ่งใดในอนาคต ไม่มีความต้องการที่มากมาย โดยเฉพาะความต้องการที่ได้รับจากเพื่อนมนุษย์ ยกเว้นเรื่องเพศ มนุษย์มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันภายใต้แรงขับตามธรรมชาติ มนุษย์เหล่านี้ไม่มีภาษา ไม่มีความคิดที่เป็นระบบ แต่มนุษย์มีเสรีภาพเสมอภาคอย่างมาก ตลอดจนเป็นอิสระต่อกัน

2.2 สภาวะที่เป็นสังคม การกำเนิดขึ้นของรัฐ

การที่มนุษย์เริ่มออกจากสภาวะธรรมชาติตามจินตนาการของรุสโซ่นั้น ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่มนุษย์ตัดสินใจที่จะเริ่มอยู่สองคนกันเป็นครอบครัว ซึ่งเวลานั้นเองมนุษย์ก็เริ่มแปลกแยกกับตัวเอง และโหดร้ายกับบุคคลอื่น ตลอดจนความไม่เท่าเทียมกันต่างๆก็เตรียมพร้อมที่จะอุบัติขึ้น⁵² เมื่อก่อนในสภาวะธรรมชาติการที่มนุษย์นั้นมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามนั้นมนุษย์ไม่ได้คิดอะไรไปมากกว่าการได้กินผลไม้เพียงลูกหนึ่ง⁵³ หรือสายตาที่เขามองคนอื่นนั้นก็ไม่ว่าอะไรกับที่เขามองสัตว์ตัวหนึ่ง (ยกเว้นตอนเกิดความรู้สึกที่เรียกว่า Compassion) รุสโซ่เรียกการมาอยู่แบบครอบครัวว่าเป็นการขยายตัวออกสู่ภายนอกเป็นครั้งแรก (First expansion) กล่าวคือ เป็นครั้งแรกที่มนุษย์เริ่มมีความรู้สึกแบบใหม่ มีพันธนาการแบบใหม่ แต่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวยังคงไว้ซึ่งเสรีภาพเพราะว่าลูกอาจจะ

⁵¹ Ibid., p. 49.

⁵² J.J Rousseau, "On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind" in *The social contract and Discourses*, translate by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 88.

⁵³ Ibid., p. 61.

ตัดสินใจออกจากครอบครัวไปเมื่อไรก็ได้ แต่สิ่งสำคัญที่สุดเริ่มมาจากที่จำนวนมนุษย์มีมากขึ้น และสิ่งแวดล้อมบังคับให้มนุษย์จำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กัน ความเกี่ยวพันกันระหว่างมนุษย์ต่างครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้สึกแบบ “Amour Propre (Self Love/Vanity)” ความรู้สึกนี้จะเป็นต้นตอของความชั่วร้ายทุกอย่าง คำถามก็คือสิ่งใดที่ทำให้เกิด ความรู้สึกแบบ Self Love หรือ Vanity ขึ้นมา⁵⁴

รุสโซได้ตอบประเด็นนี้ว่า เมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์ทางสังคมกันแล้ว สิ่งที่น่าทึ่งไม่ได้ก็คือ การเปรียบเทียบกันดังที่รุสโซกล่าวไว้ว่า “พวกมนุษย์เหล่านี้ก็มาอยู่รวมกันหน้ากระท่อมของพวกเขาได้ ต้นไม้ใหญ่ เพื่อที่จะร้องเพลงและเต้นรำ ความบันเทิงใจเหล่านี้เกิดขึ้นมาจากการที่พวกเขาสามารถร่วมกัน เมื่อมีเวลาว่างโดยที่ไม่รู้จะไปทำอะไร แต่ละคนก็เริ่มที่จะพิจารณาคนอื่น ๆ และเขาเองก็ปรารถนาที่จะให้คนอื่น ๆ หันมาสนใจเขาบ้างเหมือนกัน และนั่นก็คือการเริ่มให้คุณค่าที่กลายมาเป็นคุณค่าสาธารณะที่พวกเขาสมมุติขึ้น ใครก็ตามร้องหรือเต้นได้ดีที่สุด ใครก็ตามหน้าตาดีที่สุดใน แข็งแรงที่สุด ใครฉลาดหลักแหลมที่สุด หรือแม้แต่มีสเน่ห์ที่สุด ก็ถูกสนใจมากที่สุด และนี่เองเป็นก้าวแรกที่น่าไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งในขณะเดียวกันก็นำไปสู่ความชั่วร้ายทั้งหมด สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการแบ่งแยก ออกเป็นสองพวกด้วยกันคือ พวกหนึ่ง(ที่คนให้ค่าว่าดี) ก็จะเริ่มยะโสโอหัง ภาคภูมิใจและดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น อีกฝ่ายก็จะเกิดความรู้สึกอับอายและอิจฉาริษยา ซึ่งสิ่งทั้งสองนี้จะกลายเป็นเพาะเชื้อใหม่ที่จะนำไปสู่จุดจบของความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาและความสุขตามที่เคยมีมาในสภาวะธรรมชาติ”⁵⁵ *

ก่อนที่จะข้ามไปพิจารณาในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะขออธิบายคำศัพท์คำว่า Amour Propre และ Amour de Soi เนื่องจากคำทั้งสองนี้มีความหมายว่า การรักตัวเอง แต่นัยยะที่รุสโซใช้ระหว่างศัพท์สองคำนี้มีความแตกต่างกันพอสมควร กล่าวคือ Amour de Soi หรือ Self of Love เป็นอารมณ์ความรู้สึกตามธรรมชาติที่อยู่ภายในมนุษย์ทุกคน ซึ่งจะมุ่งต่อการสนใจต่อตัวเองเท่านั้น (Self-Preservation) และทำให้คนเป็นนายของตัวเอง Amour de Soi นั้นจะถูกนำโดยเหตุผลที่มุ่งต่อตนเองและอารมณ์แบบ Compassion ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นสิ่งดีตามธรรมชาติ (Naturally Good) ที่เป็นบ่อเกิดของความเป็นมนุษย์ ความดีทั้งปวง ด้วยเหตุนี้เองในสภาวะธรรมชาติลักษณะ

⁵⁴ Ibid., 90-95.

⁵⁵ Ibid., p. 90.

* ภาษาก็เริ่มเกิดขึ้นเป็นรูปเป็นร่างในเวลานี้เอง โปรดดู Ibid., p. 89 และรายละเอียดเกี่ยวกับต้นกำเนิดภาษาสามารถดูได้จากงานอีกชิ้นหนึ่งของรุสโซที่มีชื่อว่า “On the Origin of Language” ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว โปรดดู Jean Jacques Rousseau, On the Origin of Language, translated by John Moran and Alexander Gode (Chicago: Chicago University Press, 1992)

ของมนุษย์จึงอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่สนใจใคร ไม่พึ่งพาใคร สิ่งเดียวที่สนใจคือตัวเอง ความต้องการประเภทนี้ก็อยู่ในรูปของการต้องการแค่การกิน การดื่ม และการนอนหลับ⁵⁶ และท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่เสรีภาพ เสมอภาค อิสรภาพของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ⁵⁷ ในทางตรงกันข้ามเมื่อมนุษย์อยู่กันเป็นสังคมแล้ว มีการเปรียบเทียบกันขึ้น Amour Propre/Vanity จึงได้ค่อยๆ เข้าแทนที่ Amour de Soi จนนำไปสู่ความเลวลงของมนุษย์ กล่าวคือ Amour Propre (Vanity)* เป็นความรู้สึกที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในสังคม และเป็นความรู้สึกการนำไปสู่การแตกแย่งและห่างเหินจากตัวเอง เพราะมุ่งที่จะให้ผู้อื่นสนใจการดำรงอยู่ของตน (Acknowledged Own Existence) ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มีการเปรียบเทียบกันของคนและให้คุณค่าระหว่างกัน ผู้ที่ไม่ได้รับการให้คุณค่าก็ต้องพยายามที่จะให้คนอื่นหันมาสนใจในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสิ่งหนึ่งจากสมาชิกคนอื่น และนี่เองจึงนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน การไม่เสรี และไม่มีอิสรภาพ เพราะตัวเองต้องทำทุกอย่างเพื่อให้คนอื่นสนใจ ความสุขของตนเองอยู่ที่การให้คุณค่าจากคนอื่น คนไม่เป็นนายของตัวเองอีกต่อไป ซึ่งจะสังเกตได้ว่าเจตจำนงของมนุษย์ที่แต่เดิมนั้นเป็นของมนุษย์เองอย่างสมบูรณ์ได้กลับกลายเป็นอิงอยู่กับเจตจำนงของคนอื่น หรือว่าเอาเจตจำนงของเราไปอยู่ครอบเจตจำนงของคนอื่น ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้ก็คือความไม่มีเสรี อิสระและเสมอภาค การล่อลวง การออกกฎหมายที่ล่อลวงคนจนของคนรวยก็มีฐานมาจาก Amour Propre ทั้งสิ้น รูสโซถึงกับกล่าวว่า Amour Propre เป็นสิ่งทีนำไปสู่ความชั่วทั้งหมดของมนุษยชาติ ดังนั้นแล้วเราอาจจะสรุปอย่างกว้างได้ว่า Amour De Soi ก็คือความรู้สึกรักตนเอง โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่นและความรักตัวเองนี้ก็ทำให้เราเห็นอกเห็นใจมนุษย์คนอื่นด้วย แต่ Amour Propre นั้นเป็นความรู้สึกที่รักตนเองแต่เกิดจากการพึ่งพาคนอื่น การให้คุณค่า การเปรียบเทียบซึ่งผลลัพธ์ของมันก็คือ การรักตัวเองจนถึงขั้นยโสโอหัง จนกลบความรู้เห็นอกเห็นใจมนุษย์คนอื่นไป และการรักตนเองแบบที่สองนี้ก็สามารนำไปสู่การทำร้ายผู้อื่นเพราะผลประโยชน์ที่มาจากความรักตนเองได้

⁵⁶ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 116.

⁵⁷ J.J Rousseau, *Emile or on Education*, translated by Alan Bloom (New York: Basic books, 1979), p. 212-213. และ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 73.

* John Rawls แปล Amour Propre ว่า Pride โปรดดู John Rawls, *Lectures on the History of Political Philosophy*, (Cambridge Massachusetts :Harvard University press) ,2007 .p 199 แต่ Leo Strauss แปลคำดังกล่าวว่า Vanity โปรดดู Leo Strauss, "The Crisis of modern natural right : Rousseau" Op.cit., p. 270.

ตามความคิดของรุสโซ้นั้นการเปรียบเทียบกันเองเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ความชั่ว (ยโสโอหัง ตูถุก เหยียดหยาม ความอับอาย อิจฉาริษยา สิ่งเหล่านี้เป็นความชั่ว) และสุดท้ายที่จะนำไปสู่ก็คือความไม่เสรีอีกต่อไป ข้อสังเกตที่จะควรพิจารณาก็คือ ความไม่เท่าเทียมกันในทางร่างกายความสามารถ สติปัญญา หรืออะไรต่างๆเป็นความไม่เท่าเทียมกันที่มีอยู่ในสภาวะธรรมชาติแล้ว แต่ไม่มีปัญหาหรือนำไปสู่ความไม่เสมอภาคหรือไม่เสรีระหว่างมนุษย์ ทั้งๆที่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงลดน้อยหรือมากขึ้น แต่ทำไมจึงมีปัญหาในเมื่อมนุษย์เริ่มมีการปฏิสัมพันธ์กัน ก็เพราะสิ่งเหล่านี้มาจากการที่มนุษย์มาอยู่รวมกัน และเริ่มเปรียบเทียบตลอดจนให้คุณค่าระหว่างกัน อาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ความหล่อ ความสวย ความฉลาด มันไม่ได้มีคุณค่าในตัวเอง แต่การที่มนุษย์เริ่มให้คุณค่ากับมันว่า ดี เลว พอใจ น่ารังเกียจ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นความไม่เท่าเทียมกันแบบสมมุติ (Conventional/Moral) เพราะว่าคุณที่นำตาอัปลักษณ์ โง่ ร่างกายอ่อนแอ ก็ไม่สามารถเท่าเทียมกับคนที่หน้าดี ฉลาด ร่างกายแข็งแรง นี่จึงก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันแต่เป็นแบบอุปโลกน์ขึ้นมา ความไม่เท่าเทียมกันแบบนี้จะมีอยู่ในมนุษย์เข้าเป็นสังคมแล้วเท่านั้น

เท่านั้นยังไม่พอ การเริ่มต้นของทรัพย์สินก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ เกิดความไม่เท่าเทียมกันและความไม่มีเสรีภาพ กล่าวคือ มนุษย์เริ่มต้นที่จะทำการเกษตรกรรมและการรู้จักใช้โลหะ ทั้งสองนี้เกิดขึ้นเพราะว่ามนุษย์อยู่รวมกันมากขึ้นจึงทำให้ต้องรู้จักคิดถึงอนาคต การออกล่าสัตว์เก็บของป่าไปวันๆนั้น ก็พอแค่หากินได้เพียงวันสองวันแต่ถ้าทำการเกษตรกรรมจะสามารถเก็บสะสมเป็นเสบียงได้เป็นเวลานานขึ้น ส่วนการใช้โลหะนั้นมนุษย์ก็นำโลหะมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในเกษตรกรรมและการล่าสัตว์ตลอดใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งสองสิ่งนี้นำไปสู่ ความต้องการที่ฟุ่มเฟือย ไม่ใช่เพื่อยังชีพอย่างเมื่อในสภาวะธรรมชาติ รุสโซกล่าวว่าการที่รู้จักทำเกษตรกรรมและการใช้โลหะเป็นสิ่งที่ปฏิวัติมนุษย์ให้เริ่มกลายเป็นมนุษย์ที่มีอารยธรรม แต่มันก็ได้ทำลายความเป็นมนุษย์ (Humanity) ไปพร้อมๆกัน⁵⁸ ทำให้ไม่ถึงเป็นเช่นนี้ สาเหตุก็คือ สิ่งของฟุ่มเฟือยต่างๆนั้นเป็นความต้องการที่นอกเหนือไปจากการดำรงชีพ (Self –Sufficient) ความฟุ่มเฟือยนี้เป็นความต้องการแบบฉ้อฉล (Corrupted needs) และสิ่งเหล่านี้จะเริ่มนำมนุษย์ถลำตัวไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น ทรัพย์สินมันไม่ได้ทำให้ผู้ที่ครอบครองมันมีความสุขแต่อย่างไร แต่เราก็ไม่อยากจะเสียมันไป ทั้งๆที่ในสภาวะธรรมชาตินุษย์ไม่เคยคิดถึงสิ่งของเหล่านี้ แต่เมื่อมีการให้คุณค่ากับมันขึ้นมา ความต้องการที่จะครอบครองก็เกิดขึ้น มนุษย์จะพยายามทุกวิถีทางที่จะปกป้องสิ่งเหล่านี้ไว้⁵⁹

⁵⁸ J.J Rousseau, "On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 92.

⁵⁹ J.J Rousseau, "On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 93-95. ส่วนฉบับแปล

มากไปกว่านั้น รูสโซได้บรรยายต่อไปว่า “มนุษย์คนแรกที่เริ่มต้นสร้างความคิดในเรื่องกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัว ก็เริ่มที่จะล้อมที่ดินผืนหนึ่ง และคิดว่าเป็นของๆเขาและก็มีคนอื่นที่ซื้อพอ (Simple Enough) ที่จะเชื่อคำกล่าวอ้างของไอ้มนุษย์ตัวนั้น คนที่กั้นรั้วนี้แหละเป็นผู้ก่อตั้งสังคมเป็นคนแรก จากการกระทำเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดอาชญากรรม สงครามครั้งนับไม่ถ้วน การสังหารโหดระหว่างกัน ความน่าสะพรึงกลัวต่างๆและความเคราะห์ร้ายมากมาย ทำให้เราถึงไม่มีใครสักคนที่ออกไปตั้งหมุดปักรั้วที่ดินนั้นหรือไปถมคูที่ล้อมรั้วที่ดินนั้นอยู่ และก็ไปร้องบอกเพื่อนมนุษย์คนอื่นว่า อย่าไปเชื่อมนุษย์หลอกหลวงคนนี้ พวกเอ็งจำไม่ได้แล้วเหอว่า เมื่อก่อนผลผลิตจากผืนแผ่นดินทุกอย่างเป็นของของเราทุกคน และก็โลกใบนี้ก็ได้เป็นของใครเลย”⁶⁰ รูสโซได้เขียนข้อความดังกล่าวไว้ใน ส่วนเริ่มต้นภาคที่สองของความเรียงของเขา และได้ย้อนกลับไปถึงสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์แบบสมมติขึ้น (Moral/Conventional/Political) และก็เป็นที่น่าสังเกตเหมือนกันสำหรับผู้ที่ได้ศึกษาปรัชญาการเมืองของล๊อคมาแล้ว โดยเฉพาะในบทที่ว่าด้วยทรัพย์สิน (Property) ซึ่งถ้าพิจารณาให้ดีจะเราเห็นได้ว่ารูสโซจงใจพาดพิงไปถึงจอห์น ล็อคอย่างชัดเจน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์ตัวที่กั้นรั้วนั้นก็คือ มนุษย์ต้นแบบนายทุนของจอห์น ล็อคนั่นเอง ที่เชื่อว่าทรัพย์สินเป็นสิ่งตามธรรมชาติ สิทธิในเรื่องที่ใส่แรงงานเข้าไปในวัตถุดิบ และสามารถครอบครอง เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัวได้⁶¹

ทำไมการครอบครองทรัพย์สินส่วนตัวถึงทำให้คนไม่เท่าเทียมกัน สาเหตุก็คือ เกิดจากการเปรียบเทียบและการที่จำเป็นต้องพึ่งพาศักดิ์สิทธิ์อันตนเองที่ทำให้ไม่เสมอภาคกันและไม่มีเสรีอีกต่อไป สมมุติว่าคนๆหนึ่งกั้นรั้วในที่ดินที่ดีที่สุด อาทิเช่นใกล้แม่น้ำลำธาร มีอุดมสมบูรณ์สูง ผลผลิตที่ได้ก็ย่อมต้องมีปริมาณที่มากกว่าทั้งคุณภาพและปริมาณ ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่ได้กั้นรั้ว หรือ ได้ที่ดินที่แห้งแล้งผลผลิตจึงไม่พอเพียง ลองจินตนาการต่อไปว่าเมื่อถึงฤดูหนาวที่ไม่สามารถออกไปหาของกินได้ หรือผลผลิตที่มีไว้ไม่พอกิน เขาจะอย่างไร ทางเลือกมีไม่มากนัก เขาจะยอม อดตายหรือว่า ไปขอจากคนที่มีอย่างเหลือเฟือ แล้วคนที่เหลือเฟือจะยอมให้อย่างไรเปล่าประโยชน์หรือ? เพราะว่าเขาอาจจะคิดว่าเป็นสิ่งที่เขาได้ลงแรงไป จะให้แรงงานเขาเปล่าประโยชน์โดยการยกให้คนอื่นไปกินหรือ ดังนั้นมนุษย์ผู้มั่งคั่งก็ต้องหวังบางสิ่งตอบแทน อย่างน้อยที่สุด คนที่มีผลผลิตมากก็ย่อมต้องมีอิทธิพลต่อคนที่มาขอกินอย่างแน่นอน ถ้าไม่ไปขอจากคนผู้มั่งคั่ง ก็คือไปหยิบเอามาจากที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ ถ้า

จาก ฌอง ฌากส์ รูสโซ, ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ, แปลโดย ศุภชัย ศุภผล, ปิยศิลป์ บุสสถาพร บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ: Text, 2555), หน้า 69.

⁶⁰ Ibid., p. 84.

⁶¹ Ibid., p. 49.

เจ้าของที่ดินนั้นรู้ก็จะต้องกล่าวหาคนที่เข้ามาเอา การกล่าวหาว่า ขโมยก็เริ่มเกิดขึ้น ทั้ๆที่คนไปหยิบ ผลผลิตมาอาจจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่าการขโมยเป็นเช่นไร ธรรมชาติไม่มีคำว่าขโมย มีแต่อยากกินก็หยิบเอา ไป อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นชัดตามประวัติศาสตร์นั่นก็คือ เมื่อคนผิวขาวที่อเมริกาในสมัยอาณานิคม ล้อมรั้วปลูกข้าวโพดไว้ แต่วันดีคืนดี มีคนป่าอินเดียนแดงเข้ามากินผลผลิตนั้น และคนผิวขาวก็ กล่าวหาว่าคนป่าเหล่านี้มาขโมยของๆเขา เขาจึงฆ่าคนป่าเหล่านั้นเสีย เพราะว่าคนป่าเหล่านั้นขโมย ของๆเขา ทั้ๆที่ตามธรรมชาติแล้วคนเหล่านี้ไม่รู้หรอกว่าการขโมยเป็นอย่างไร มันหิวมันก็กิน ทรัพย์สินส่วนตัวเป็นอย่างไรไม่เคยรู้จัก เช่นเดียวกับมนุษย์ของรุสโซที่เพิ่งเริ่มออกมาจากสภาวะ ธรรมชาติก็โดนกล่าวหาว่าเป็นขโมยและการลงโทษ และการล้างแค้นก็เป็นสิ่งตามมา⁶²

ยิ่งไปกว่านั้น คนที่มั่งมีกว่าในทางผลผลิตก็ย่อมต้องมีส่วนเกิน เวลาว่างก็มีเหลือเยอะ ต่อมา เขาอาจจะไปจ้างคนที่ไม่จะมีเงินมาให้ทำโดยแบ่งผลผลิตให้เล็กน้อย ในทางกลับกันเจ้าของที่ดินก็ไม่ ต้องทำอะไรเลย ความแตกต่างเริ่มเกิดขึ้น ความไม่เท่าเทียมกันก็มากขึ้น คนส่วนใหญ่ก็เริ่มพิจารณา ดูแล้วก็เริ่มให้ค่าของคนนั้นว่า คนรวย และอีกคนว่าจน ความแตกต่างยิ่งชัดเข้าไปอีก คนที่มาทำงานก็ ต้องอยู่ภายใต้เจตจำนงของเจ้านาย เขาจึงไม่ได้ทำอะไรอย่างที่เขาคิดว่าเป็นเหมือนเมื่อก่อน เขาจึงไม่มี อิสรภาพ เสรีภาพ และเสมอภาคอีกต่อไป ในทางกลับกัน คนที่เป็นนายจ้างกลับนึกว่าตนเองเสรี เพราะว่ามีเจตจำนงเหนือคนอื่นได้ แต่เขาก็กลับตกเป็นทาสเสียยิ่งกว่าลูกน้องของเขาอีก เพราะว่าเขา ตกเป็นทาสของการให้คุณค่า ที่มาจากการเปรียบเทียบของสังคมว่า ความรวยนี่มันดี ความจนไม่ ประารถนา เขาจึงพยายามที่จะไม่ทำให้เขาไม่มีกิน เขาไม่ได้มีชีวิตที่คิดถึงตนเองอีกต่อไป เขาคิดถึงว่า คนอื่นจะมองเขาอย่างไร ชีวิตเขาขึ้นอยู่กับคนอื่น เขาตกเป็นทาสทรัพย์สินที่สมมุติขึ้นมาเองทั้ๆนั้น ความรู้สึกแบบนี้รุสโซเรียกว่า Amour Propre หรือ Vanity ที่เป็นต้นเหตุต่อความชั่วทั้ๆมวลเมื่อ มนุษย์อยู่ในสังคม ตรงกันข้ามกับสภาวะธรรมชาติที่มนุษย์มีแต่ความสนใจต่อตนเองที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ คนอื่น (Amour de Soi)⁶³

อนึ่ง ตามที่รุสโซได้จินตนาการไว้ว่า สังคมการเมืองได้เริ่มต้นจากมนุษย์ตัวแรกที่กันรั้ว แต่ทั้ๆ ไม่ได้หมายความว่ารัฐได้เกิดขึ้น รัฐในที่นี้คือองค์กรทางสังคมที่มีกฎระเบียบบังคับใช้ต่อสมาชิกใน องค์กรนั้น ซึ่งรัฐได้เกิดขึ้นจากการที่ตกลงทำสัญญาระหว่างกัน โดยเริ่มจากคนมั่งมีที่รู้สึกว่าเขาเองไม่ ปลอดภัยในชีวิต โดยเฉพาะความไม่มั่นคงในทรัพย์สินของตน เพราะในเวลาดังกล่าวได้เกิดการอด อดอยาก การปล้นสะดมระหว่างกันเกิดขึ้น และด้วยกำลังของเขาเองนั้นก็ไม่เพียงพอที่จะปกป้อง

⁶² J.J. Rousseau, "On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 94.

⁶³ Ibid., p. 86, 95-97.

ทรัพย์สินเหล่านั้นไว้ได้ พวกคนรวยเหล่านั้นจึงต้องหาทางที่จะปกป้องสิ่งเหล่านั้นไว้ ดังนั้นเขาจึงเริ่มวางแผนการ โดยไปโฆษณาชวนเชื่อให้พวกคนจนหรือคนมั่งมีคนอื่นฟังเพื่อที่จะล่อลวงคนทั้งหมดมาทำสัญญา ดังที่รุสโซกล่าวถึงการโฆษณาชวนเชื่อดังกล่าวว่า “พวกเราน่าจะรวมตัวกันเพื่อที่จะปกป้องคนที่อ่อนแอกว่าจากการถูกข่มเหง หรือเพื่อที่จะยับยั้งความทะเยอทะยานจากคนมักมาก ตลอดจนจัดการปกป้องรักษาทรัพย์สินของมนุษย์ทุกคนที่เขาเป็นเจ้าของอยู่นั้น ด้วยการนี้แล้วให้พวกเราสถาปนากฎแห่งความยุติธรรมและสันติภาพที่จะบังคับใช้กับทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น....มากไปกว่านั้นให้พวกเราเปลี่ยนแปลงพลังของแต่ละคนที่ใช้ในการทำร้ายซึ่งกันและกัน มาเป็นการรวมกันให้เป็นอำนาจสูงสุด (Supreme power) ซึ่งจะปกครองเราเยี่ยงกฎหมายที่เต็มไปด้วยปัญญา ซึ่งจะป้องกันและปกป้องสมาชิกทั้งหมดขององค์คณะจากศัตรูโดยรวมของพวกเรา **สุดท้ายแล้วก็จะเป็นการรักษาไว้ซึ่งความสมานฉันท์กลมเกลียวในบรรดาพวกเราทั้งหลาย.....ด้วยคำพูดเพียงเท่านั้นก็ทำให้พวกมนุษย์ทั้งหลายที่ยังไม่เจริญ ง่ายต่อการถูกล่อลวง และไม่มีประสบการณ์เพียงพอที่จะเห็นอันตรายที่รออยู่ พวกเขาจึงรีบอ้าแขนตอบรับสู่โชครวนนี้ ด้วยความหวังที่ว่ามันจะปกป้องเสรีภาพของพวกเขาได้”⁶⁴**

ตามสมมุติฐานของรุสโซนี้ รัฐก็ได้ถือกำเนิดเกิดขึ้น และเราจะเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับรัฐก็คือ ความคิดเรื่องความยุติธรรม ดังข้อความข้างต้นเราก็เห็นว่าหลังจากที่คนรวยและคนจนมีความขัดแย้งกันอย่างไม่รู้จัก ซึ่งทางฝั่งคนรวยก็อ้างในเรื่องสิทธิของผู้มาก่อน (Right of First Occupier) ตรงกันข้ามกับอีกฝั่งหนึ่งที่อ้างเรื่องสิทธิของผู้ที่แข็งแรงกว่า (Right of the Stronger)⁶⁵ จากปัญหาที่ตกลงกันไม่ได้เช่นนี้ กลุ่มคนรวยจึงได้คิดอุบายขึ้นว่าให้ทุกคนมาตกลงหลักการแห่งความยุติธรรมที่จะใช้บังคับทุกคน จากหลักการนี้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการตกลงซึ่งกันและกันของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน หรืออาจจะกล่าวในอีกนัยหนึ่งว่า ความยุติธรรมดังกล่าวเป็นความยุติธรรมแบบสมมุติขึ้น

แต่หลักการยุติธรรมนี้รุสโซได้มองว่ามันเป็นหลักการของความยุติธรรมที่ยุติธรรมอย่างยิ่ง (Principle of Justice as Injustice) เพราะว่าการตั้งหลักการเช่นนี้ขึ้นมาก็เพื่อประโยชน์ของคนแค่บางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งคนบางกลุ่มในที่นี้ก็คือกลุ่มของผู้มั่งมี (The Rich) แต่มันจะเป็นโทษและข้อผูกมัดที่ร้ายกาจสำหรับคนยากไร้ และคนที่ไม่มีทรัพย์สิน (The Poor) ดังที่รุสโซได้กล่าวไว้ว่า “ดังเช่นนั้นแล้ว การกำเนิดของสังคมและกฎหมายได้เป็นพันธะข้อผูกมัดอันใหม่ล่าสุดต่อคนยากไร้แต่มันจะเป็น

⁶⁴ Ibid., p. 98.

⁶⁵ Ibid., p. 97.

การเพิ่มอำนาจอันไม่เคยมีมาก่อนนี้ให้แก่คนรวย ซึ่งหลักการเหล่านี้จะทำลายเสรีภาพตามธรรมชาติ และกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับทรัพย์สินและความไม่เท่าเทียมกันให้ดำรงอยู่ไปชั่วนิรันดร์ การเปลี่ยนแปลงอันเจ้าเล่ห์แสนกลนี้ได้ทำการก่อตั้งสิทธิอันไม่สามารถพรากไปได้ นั่นก็คือสิทธิที่เป็นประโยชน์สำหรับคนไม่กี่คนที่ทะเลาะทะยาน ด้วยการพยายามเอามวลมนุษย์ทั้งหมดลงมาใช้แรงงาน ลงมาเป็นทาส และอยู่ภายใต้โชครวนอันนิรันดร์นี้”⁶⁶

อย่างไรก็ตาม ในความเรียงชิ้นที่สองนี้ รูสโซได้อธิบายให้เราเห็นภาพว่ามนุษย์ตามธรรมชาติ นั้นดี แต่สังคมทำให้มนุษย์เริ่มเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์เริ่มโหดร้ายต่อกัน มนุษย์เริ่มเห็นแก่ตัวเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์คนอื่น มนุษย์เริ่มไม่มีเสรีภาพ ความเสมอภาคที่มีในสภาวะธรรมชาติดีก็เริ่มกลายเป็นความไม่เสมอภาค ด้วยความเชื่อของรูสโซที่ว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติดีเป็นสภาวะที่ดีของมนุษย์ แต่กระนั้นเมื่อมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว มนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะย้อนกลับไปสู่ยุคดั้งเดิมได้อีก มนุษย์มาไกลเกินกว่าจะกลับไปได้อีกแล้ว ด้วยเหตุนี้เองรูสโซจึงพยายามแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งวิธีการแก้ปัญหารูสโซได้เสนอไว้ในงานสองชิ้นคือ หนังสือสัญญาประชาคม (The Social Contract)⁶⁷

2.3 การแก้ไขปัญหาของรูสโซ : สังคมที่ขอบรรรมตามความคิดของรูสโซ

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จาก Discourse on the origin of Inequality ได้เป็นปัญหาทางปรัชญาการเมืองของรูสโซที่อธิบายว่า ทำไมสังคมหรือ รูปแบบทางการเมืองในยุคเวลาของเขานั้นถึงไม่ชอบธรรม หรือยุติธรรม สาเหตุก็เพราะว่ามนุษย์ได้ถูกทำให้เลวลง (Corrupted) ไม่เสรี ไม่อิสระ ไม่เสมอภาค ตกเป็นทาสของอารยธรรมและสิ่งที่เขาสมมุติมันขึ้นมาหรือแม้แต่เจตจำนงของเขาไปอยู่ภายใต้เจตจำนงของบุคคลอื่น หรือพยายามเอาเจตจำนงของบุคคลอื่นมาอยู่ภายใต้เจตจำนงของตน ทั้งนี้ทั้งนั้นโดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน สังคม สิ่งแวดล้อม และโดยเฉพาะสถาบันทางการเมืองต่างๆ เช่น กฎหมาย รูปแบบการปกครอง ฯลฯ⁶⁸ ทั้งหมดนี้ทำให้เกิดความรู้สึกทางจิตวิทยาแบบ “Amour Propre” ด้วยเหตุนี้ รูสโซจึงได้เริ่มต้นในบทที่หนึ่ง ที่ถือว่า ผู้ที่ศึกษาปรัชญาการเมืองของ

⁶⁶ Ibid., p. 99.

⁶⁷ ในความเป็นจริงแล้ว หนังสือสัญญาประชาคม มีเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการขยายความมาจาก งานเรื่อง ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง หรือความเรียงชิ้นที่สาม (Discourse on political Economy) ที่ตีพิมพ์ออกมาก่อนหน้า ในปี ค.ศ. 1755

⁶⁸ John Rawls, Lectures on the History of Political Philosophy, Op cit., p. 204.

รุสโซ หรือปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ต้องกล่าวถึง นั่นก็คือ “มนุษย์เกิดมาเสรีแต่ทุกหนทุกแห่งอยู่ภายใต้พันธนาการ..... ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นได้อย่างไรแน่ แต่ข้าพเจ้าทราบว่า จะทำให้การเปลี่ยนแปลงนี้ชอบธรรมอย่างไร ข้าพเจ้าเชื่อว่าข้าพเจ้าสามารถตอบได้”⁶⁹ ในคำขึ้นต้นนี้ ก็เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงจุดมุ่งหมายของรุสโซในหนังสือสัญญาประชาคมที่สื่อออกมาว่า เขาต้องการที่จะ ทำให้พันธนาการของมนุษย์ที่ได้รับมาตั้งแต่เริ่มเปลี่ยนแปลงเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเป็นสิ่งที่ชอบธรรม กล่าวง่าย ๆ ก็คือ รุสโซมองว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีเสรีภาพเต็มที่ แต่มนุษย์ในยุคของเราเมื่อลืมตาโลกก็เข้ามาอยู่ในสังคมแล้ว และการที่มนุษย์เกิดมาอยู่ในสังคมมันก็เป็นพันธนาการที่พันผูกมนุษย์ไม่ให้มีเสรีภาพ รุสโซไม่ได้เสนอให้เราทำลายสังคมแล้วย้อนกลับไปดำรงชีวิตแบบสภาวะธรรมชาติ เพราะการกระทำเช่นนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ มนุษย์มาไกลเกินกว่าที่จะกลับไป ดังนั้นรุสโซจึงพยายามหาทางที่จะทำให้มนุษย์อยู่ภายใต้สังคมหรือพันธนาการแบบที่ชอบธรรมที่สุด คือให้มีมนุษย์มีความเสมอภาคเสรีภาพมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ภายใต้พันธนาการ นี่เองคือใจความสำคัญทั้งหมดที่รุสโซต้องการจะเสนอในหนังสือสัญญาประชาคม⁷⁰

เกี่ยวกับเรื่องนี้ สมบัติ จันทรวงศ์ ได้กล่าวสรุปไว้ว่า “สาระสำคัญของ สัญญาประชาคมจึงไม่ใช่เรื่องอื่นใด หากแต่เป็นปัญหาเรื่องของพันธะผูกพันทางการเมือง และอาจจะกล่าวอย่างหยาบๆ ได้ว่า ปัญหาที่รุสโซพยายามจะตอบก็คือ คำถามที่ว่า (1) ทำไมจึงเป็นการจำเป็นที่สังคมการเมืองจะต้องมีรากฐานอยู่บนสัญญาประชาคม (2) ทำไมความชอบธรรมของสิทธิอำนาจจึงต้องมีรากฐานอยู่บนสัญญาประชาคม และ (3) ทำไมข้อตกลงของสัญญาประชาคมจึงต้องเป็นอย่างที่ รุสโซกล่าวไว้ในสัญญาประชาคม หรือ ถ้าจะกล่าวอย่างสั้นๆ ก็คือ เนื้อหาสำคัญของหนังสือสัญญาประชาคม นั้นไม่ใช่ความพยายามของรุสโซที่จะอธิบายการจัดตั้งสังคมการเมือง แต่เป็นการพยายามหาเหตุผลว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้การเคารพเชื่อฟังอำนาจทางการเมืองเป็นเรื่องชอบธรรม”⁷¹

วิธีการดังกล่าวตามความคิดของรุสโซก็คือ เราต้องยกเลิกสังคมการเมืองแบบเก่าโดยการเปลี่ยนมาเป็นสังคมการเมืองแบบใหม่ด้วยการตกลงทำสัญญาวางหลักเกณฑ์กันใหม่ หรือ กล่าวอีก

⁶⁹ J.J Rousseau, "The Social Contract" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 181.

⁷⁰ ดูการตีความเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ใน ไชยันต์ ไชยพร. ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ” ในสัญญาประชาคมของรุสโซ. *วิชาษา*. 7, 2552.

⁷¹ สมบัติ จันทรวงศ์, "สัญญาประชาคมของรุสโซ" ใน *ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 173.

หนึ่งก็คือ การทำสัญญาประชาคม ซึ่งสัญญาประชาคมนี้จะเป็นเครื่องมือในการบรรลุซึ่งเสรีภาพ เสมอภาค และอิสรภาพ ดังที่เขากล่าวว่า “เพื่อที่จะหารูปแบบของการรวมกันระหว่างมนุษย์ ซึ่งจะสามารถปกป้องและคุ้มครองสมาชิกและทรัพย์สินของเขา ภายใต้อำนาจร่วมกัน ซึ่งแต่ละคนนั้นก็จะมีผูกพันกับทั้งหมด แต่ในขณะที่เดียวกันเขาก็จะยังคงเชื่อฟังแต่ตนเองเท่านั้น และเขาก็จะยังคงที่จะเป็นอิสระเสรีอย่างเหมือนเมื่อก่อน นี่คือปัญหาพื้นฐานที่สัญญาประชาคมให้ทางออก”⁷²

รูปแบบของสัญญาประชาคมตามความคิดของรุสโซ้นั้นมีลักษณะอย่างไร รุสโซได้เริ่มต้นหนังสือของเขาด้วยการที่ค้นหาถึงหลักการอันชอบธรรมของการก่อตั้งสังคมการเมือง โดยเขาได้ปฏิเสธเรื่องของการก่อตั้งสังคมที่เกิดจากสิทธิของผู้ที่แข็งแรงกว่า หรือว่าสิทธิแบบบิดาปกครองบุตร (Paternal Right) อย่างของ Sir Robert Filmer หรือแม้แต่สิทธิของเสียงข้างมาก (Right of Majority Rule) ถ้าไม่ใช่ทั้งหมดนี้แล้วหลักการแบบใดเล่าที่จะถือว่าชอบธรรมในการก่อตั้งสังคมการเมือง หลักการที่ชอบธรรมก็คือ การก่อตั้งสังคมการเมืองทุกคนต้องเข้าร่วมโดยเจตจำนงที่เป็นอิสระอย่างเอกฉันท์ (Unanimous and coming from all) แล้วจึงนำไปสู่กฎของการตัดสินใจว่าจะไรเป็นกฎหมายโดยหลักการของเสียงข้างมาก กล่าวคือ ในการก่อตั้งสังคมเริ่มแรกนั้นทุกคนต้องเห็นชอบโดยเอกฉันท์ที่จะเข้าร่วมอย่างอิสระ แต่เมื่อเข้าร่วมแล้วพวกเขาจะต้องอยู่ภายใต้อำนาจร่วมกัน และพวกเขาจะต้องมีกติการ่วมกัน หรือมีการตัดสินใจใดเรื่องหนึ่งระหว่างกัน นั่นก็คือการออกกฎหมาย ซึ่งในเรื่องนี้เป็นไปไม่ได้ที่เสียงจะเป็นเอกฉันท์ตลอดเวลา ดังนั้นจึงต้องมีการตกลงกันเรื่องที่จะตัดสินใจด้วยหลักเสียงข้างมากในบางเรื่อง⁷³

สัญญาประชาคมของรุสโซ้นั้น ทุกคนต้องถ่ายโอนสิทธิทั้งหมดของตนให้แก่ทั้งชุมชน แต่ละคนจะต้องมอบตนเองให้กับสังคมอย่างสมบูรณ์ ไม่มีใครเก็บอ้อมสิทธิเรื่องใดไว้กับตน เรื่องนี้รวมทั้งทรัพย์สินของเขาด้วย⁷⁴ การที่สัญญาประชาคมของรุสโซ้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนต้องมอบตัวเองและสิ่งของๆเขาทั้งหมดให้กับสังคม ด้วยวิธีการนี้มันจึงทำให้ทุกคนเท่าเทียมกัน เพราะว่าไม่ว่าก่อนที่จะเข้าร่วมสัญญาประชาคมนั้นบางคนอาจจะมั่งมีน้อย บางคนอาจจะมั่งมีมาก หรือบางคนอาจจะมีความแตกต่างในเรื่องของความแข็งแรงกว่า ฉลาดกว่า ทุกคนมอบสิ่งเหล่านี้ให้กับสังคมนั้นหนึ่งก็คือทุกคนเท่ากัน ไม่มีใครเหนือกว่าใคร ไม่มีใครจะอ้างถึงสิ่งที่มีมาก่อนที่จะเข้าร่วมการทำสัญญา ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในเรื่องปัญหาของรุสโซที่ว่าทำไมคนถึงไม่เสมอภาคกัน ทั้งนี้ก็เนื่องจากสาเหตุที่สำคัญที่สุดก็คือ เรื่องความไม่เท่าเทียมกันในของการสมมติ (Convention/Moral)

⁷² Ibid ., 191.

⁷³ J.J Rousseau, "The Social Contract" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 276.

⁷⁴ Ibid ., 198.

การเข้าร่วมสัญญาใหม่เหมือนกับการล้างไฟไหม้ รื้อทิ้งสิ่งที่ทำให้คนไม่มีเสรีภาพ เสมอภาคกัน ออกไป การกระทำเช่นนี้หลายคนอาจจะคิดไปถึงการทำปฏิวัติรัฐประหารที่ก็กล่าวว่าเป็นการล้างไฟไหม้เหมือนกัน แต่สิ่งที่แตกต่างก็คือ สังคมทางการเมืองใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นมานั้น จะต้องไม่ใช่ลักษณะแบบเดิม ซึ่งยังคงจำได้ในเรื่องการที่คนรวยหลอกให้คนจนหรือคนอื่นทำสัญญา ที่เบื้องหลังแล้วการได้ประโยชน์ก็มีแต่คนรวยเท่านั้น แต่ของรูสโซ้นั้นสัญญาที่จะทำต่อไปนี้จะถูกกำกับโดย พลังแห่งการรวมกันของเจตจำนง นั่นก็คือ เจตจำนงทั่วไป (General will) ที่มีนัยมุ่งไปเพื่อส่วนรวมเท่านั้น ผิดกับ เจตจำนงของการก่อตั้งสังคมครั้งแรกในความเรียงชิ้นที่สอง ที่ผิวเผินดูเหมือนว่าจะอยู่ภายใต้เจตจำนงทั่วไป แต่ในความเป็นจริงรูสโซชี้ให้เห็นว่า มันถูกกำกับโดยเจตจำนงเฉพาะที่มุ่งไปสู่ประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น และนั่นก็ไม่ได้ทำให้นำไปสู่ความเสมอภาคกันของมนุษย์ ในทางตรงกันข้ามมันกลับที่จะทำให้ความไม่เท่าเทียมกันได้แผ่ขยายออกไปมากขึ้น คนจนต้องแบบภาระที่หนักอึ้งไว้มากกว่าก่อนที่จะร่วมสัญญาเสียด้วยซ้ำ

มากไปกว่านั้น มนุษย์ที่รวมกันเป็นสังคมนั้น จะต้องนำตัวเองและพลังทั้งหมดของตนมารวมกันไว้ภายใต้พลังแห่งการผูกพันสูงสุดของเจตจำนงร่วมกัน และในฐานะที่เป็นองค์คณะ มนุษย์จะต้องรับสมาชิกแต่ละคนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกันที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ จากข้อความดังกล่าวทำให้มนุษย์ถึงต้องนำตนเองมาอยู่ภายใต้เจตจำนงทั่วไป สาเหตุนอกจากที่มันจะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันแล้ว มันจะนำไปสู่ความเป็นอิสระ เสรีภาพ กล่าวคือ เจตจำนงทั่วไปนั้น จะเกิดขึ้นได้ก็จากการที่มนุษย์ออกเสียงตัดสินเรื่องใดเรื่องหนึ่ง(ไม่ใช่ทุกครั้งของการออกเสียงเป็นเจตจำนงทั่วไป) ซึ่งเรื่องแรกที่ยกเสียงและไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าเป็นเจตจำนงทั่วไป ก็คือการเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เจตจำนงทั่วไปได้เกิดขึ้นมาในตอนนั้นและก็เป็นการแสดงถึงเจตจำนงทั่วไปครั้งแรกของมนุษย์ในสังคมการเมืองนั้นๆ การออกเสียงแสดงเจตจำนงนี้แหละจะเป็นวิธีที่การใช้ในการค้นหาเจตจำนงทั่วไป (General will is found by Counting vote)⁷⁵ การออกเสียงนี้เองทำให้เราเป็นอิสระ เสรีภาพ ก็เพราะว่า กฎหมายทุกเรื่อง การบังคับใช้ทุกอย่างในสังคมนั้น คนที่อยู่ภายในสังคมทุกคนเป็นคนออกเอง ไม่ได้ผ่านผู้แทน หรือวิธีการอื่นๆใด แต่จะออกมาจากเจตจำนงของเขาเอง การกระทำเช่นนี้เขาจึงเสรี มีอิสระ เขาไม่ต้องออกกฎหมายเพื่อที่จะเอาใจใคร หรือเอาเจตจำนงไปละเมิดใคร กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เขาเป็นนายตัวเอง มีอำนาจอธิปไตยเต็มที่ เหมือนที่เขาอยู่ภายในสภาวะธรรมชาติที่เขาเป็นนายตัวเอง⁷⁶ ด้วยเหตุนี้รูสโซจึงกำหนดให้สังคมการเมืองของเขาอยู่ภายใต้ของเจตจำนงทั่วไปเพราะมันนำไปสู่เสรีภาพ

⁷⁵ J.J. Rousseau, "The Social Contract" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 261.

⁷⁶ จะสังเกตแม้แต่วิธีการออกเสียงในการแสดงเจตจำนงทั่วไปรูสโซยังได้กำหนดว่า เขาต้องไม่สื่อสารกับใคร เพราะอาจจะถูกชักจูงและไม่ได้มาเจตจำนงของเขาเอง และเขาจะต้อง คิดไตร่ตรอง สะท้อนคิดด้วยตัวเอง เพราะจะเห็นใน ความเรียงชิ้นที่สองของเขาที่มนุษย์ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับใคร รูสโซพยายามจำลองให้เหมือนสภาวะธรรมชาติของการเป็นนายตัวเอง โปรดดู *ibid.*, p. 20-204.

สุดท้ายแล้วเจตจำนงทั่วไปคืออะไร? กล่าวคือ เจตจำนงทั่วไปเป็นเครื่องมือที่จะกำกับทิศทางของสังคมให้เป็นไปตามเป้าหมายของการก่อตั้งสังคมการเมืองนั้นก็คือ ประโยชน์ร่วมกันของมหาชน⁷⁷ ซึ่งอย่าสับสนกับจุดมุ่งหมายสูงสุดในเรื่องเสรีภาพ เสมอภาค อธิปไตย เพราะว่า นี่เป็น “Moral Freedom, Moral Equality, Moral liberty”⁷⁸ ที่เป็นทางแก้ไขในการกลับไปมีเสรีภาพแต่ไม่ใช่แบบ Natural ซึ่งมนุษย์จะไม่มีวันได้รับเสรีภาพประเภทนั้นอีกต่อไป หลักการอีกอย่างก็คือ หลักการของประโยชน์ร่วมกัน เหมือนที่รูสโซ กล่าวไว้ว่าจะต้องประสานกันระหว่าง ความยุติธรรมกับผลประโยชน์ นั่นก็คือ Common interest และ Moral Freedom และการที่จะมีเฉพาะเสรีภาพ แต่ไม่มีผลประโยชน์ร่วมกัน การเกิดขึ้นเป็นสังคมก็คงเป็นไปได้ เพราะคนจะรวมกันเป็นสังคมได้ด้วยผลประโยชน์⁷⁹ แต่ตรงนี้ก็อาจจะเกิดความสับสนขึ้นมาอีกเพราะว่า บางสังคมที่ไม่ชอบธรรม คนมารวมกันก็ด้วยผลประโยชน์เช่นเดียวกัน แต่ผลประโยชน์อันนั้นเป็นผลประโยชน์เฉพาะ ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน จึงถือว่าไม่ชอบธรรมเพราะมันจะนำไปสู่ความไม่เสรีและไม่เสมอภาคกัน ด้วยเหตุนี้สังคมนการเมืองของรูสโซ ผลประโยชน์ร่วมกัน กับเสรีภาพจึงจำเป็นต้องไปด้วยกัน อย่างไรก็ตาม รูสโซได้ให้ลักษณะของเจตจำนงทั่วไปว่า เจตจำนงทั่วไปมุ่งไปสู่ผลประโยชน์ร่วมเสมอ⁸⁰ เจตจำนงจะมุ่งไปสู่การธำรงรักษาสมาชิกในองค์คณะทุกคน⁸¹ เจตจำนงทั่วไปจะโน้มน้าวไปยังความเท่าเทียมกันและเสรี⁸² เจตจำนงทั่วไปไม่สามารถถ่ายโอนได้ หรือไม่สามารถแบ่งแยกได้⁸³ เจตจำนงทั่วไปผิดพลาดไม่ได้⁸⁴

⁷⁷ Ibid., p. 200.

⁷⁸ “Moral Liberty, Moral Equality, Moral Freedom” ต่างกับ Liberty, Equality, Freedom เนื่องจากกลุ่มแรกนั้นหมายถึง เสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน อธิปไตยในสภาวะที่เป็นสังคม ต่างกับ เสรีภาพ ความเสมอภาค และอธิปไตยในสภาวะก่อนที่จะมีสังคม (สภาวะธรรมชาติ) ซึ่งรูสโซได้ใส่คำว่า Moral นำหน้า ซึ่งกลุ่มแรกนี้เป็นจุดมุ่งหมายของรูสโซที่จะทำให้มนุษย์เมื่ออยู่ในสังคมแล้วจะมีเสรีภาพ เสมอภาคและอธิปไตยเหมือนอยู่ในสภาวะธรรมชาติ โปรดดู J.J Rousseau, "The Social Contract" in *The Social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 181. และโปรดดู J.J Rousseau, "Second Discourse" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 49.

⁷⁹ Ibid., book II , Chapter I, p. 200.

⁸⁰ Ibid .,book II , Chapter I ,p. 200.

⁸¹ Alan Ritter (ed.) ,Juria Conaway Bondanella (Translated), “Discourse on Political Economy” in *Rousseau’s Political Writings*, (New York :Norton),1988), p. 61.

⁸² J.J Rousseau, "The Social Contract" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 201.

ลักษณะอื่นๆของเจตจำนงทั่วไป ซึ่งถ้าได้อ่านมาตั้งแต่ต้นแล้ว ก็คงจะไม่มีข้อสงสัยอะไร แต่สำหรับลักษณะเจตจำนงทั่วไปที่กล่าวว่า ไม่สามารถแบ่งแยกไม่ได้ และเจตจำนงทั่วไปถูกต้องเสมอ สำหรับลักษณะแรกนั้นที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ในที่นี้รัฐโซได้หมายความว่า การที่คนมารวมกันเป็น กายการเมือง “Body Politic” แล้วแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมา ซึ่งคนทุกคนต้องแสดงเจตจำนง ออกมา จะเว้นคนใดคนหนึ่งในคณะไม่ได้ ทั้งนี้ก็เหตุเดียวกันกับจุดมุ่งหมายของเจตจำนงทั่วไปที่รัฐ โซพยายามวางไว้ก็คือ เสรีภาพ(ความเป็นอิสระ) เสมอภาค ซึ่งถ้าทุกคนไม่ได้แสดงเจตจำนงทั่วไป ออกมาแล้ว มันก็จะเป็นเสรี เพราะว่า เจตจำนงทั่วไปที่เขาแสดงออกมานั้นจะผูกมัดทุกคนในสังคม ไว้ ในฐานะของกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ทุกคนในสังคม หรือองค์คณะนั้นต้องเป็นคนออก กฎหมายเอง ซึ่งรัฐโซได้กล่าวไว้ว่า ถ้าไม่ใช่ทุกคนที่แสดงเจตจำนง มันก็ไม่ใช่เจตจำนงทั่วไปมันก็จะ เป็นแค่เจตจำนงของกลุ่ม หรือเจตจำนงของคนจำนวนหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ เจตจำนงทั่วไปจึง แบ่งแยกไม่ได้ เพราะถ้าแบ่งแยกแล้ว มันก็ไม่ใช่เจตจำนงทั่วไปตามที่กล่าวไป มากไปกว่านั้น การ แบ่งแยกนั้นจะทำแบบมองเตสกีเออไม่ได้ ที่แบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็นสามฝ่าย อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ รัฐโซมองการกระทำเช่นนี้เป็นการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย ซึ่งอำนาจ อธิปไตยของรัฐโซนั้นจะต้องอยู่ที่ประชาชน ประชาชนจะเป็นคนกำหนดทุกอย่าง ใช้ทุกอย่างซึ่งเป็นไป ตามเจตจำนงทั่วไปที่กำกับ อำนาจบริหาร อำนาจนั้นประชาชนเพียงแค่มอบอำนาจให้รัฐบาลใช้ เท่านั้น ส่วนอำนาจนิติบัญญัติประชาชนเป็นคนใช้โดยตรงอยู่แล้ว การกระทำเช่นนี้รัฐโซไม่ได้เรียกว่า เป็นการแบ่งแยกอำนาจ แต่ของมองเตสกีเออหรือ จอห์น ล็อกนั้น รัฐโซถือว่าเป็นการแบ่งแยกอำนาจ เพราะว่า จุดมุ่งหมายของการแบ่งแยกอำนาจคือการถ่วงดุล ตรวจสอบ ซึ่งกันและกัน จะไม่มีอำนาจ ฝ่ายไหนยิ่งใหญ่ไปกว่ากัน หรือมีอำนาจไม่จำกัด แต่ของรัฐโซนั้นอำนาจอื่นไม่สามารถที่จะมา เหนือกว่าอำนาจของประชาชนที่เป็นเจ้าของอธิปไตย อำนาจบริหารของรัฐโซไม่ได้ถือว่าเป็นอำนาจ อธิปไตยแต่เป็นเพียงการมอบอำนาจให้ใช้แทนที่จะกระทำตามเจตจำนงทั่วไปของประชาชน อำนาจ ตุลาการก็เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ตามทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ เจตจำนงทั่วไป (ในความหมายหนึ่งคือ การใช้อำนาจอธิปไตย) จึงไม่สามารถแบ่งแยกได้⁸⁵

สำหรับสาเหตุที่เจตจำนงทั่วไปถูกต้องเสมอ ก็เพราะว่า เจตจำนงทั่วไปนั้นมุ่งไปสู่เสรีภาพ เสมอภาค ประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน หรือกล่าวในอีกนัยหนึ่งก็คือเจตจำนงทั่วไปมุ่งไปหา ความชอบธรรมทั้งปวงตามอุดมคติของรัฐโซทุกประการ ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีทางที่จะผิดพลาด ซึ่งถ้าเรา พิจารณาอย่างละเอียดแล้ว ก็จะเห็นว่ารัฐโซพูดเกินไปหรือไม่ ในการแสดงเจตจำนงของประชาชนนั้น การตัดสินใจในเรื่องใดๆหรือกฎหมายใดๆ จะถูกต้องไปทุกครั้ง อย่างที่รัฐโซกล่าวหรือ คนที่กล่าว

⁸³ Ibid., p. 201.

⁸⁴ Ibid., p. 203.

⁸⁵ J.J Rousseau, "The Social Contract" in *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 202-203.

เช่นนี้ย่อมไม่เข้าใจว่ารัฐโซโฆกำลังจะบอกอะไร การแสดงเจตจำนงทั่วไปของประชาชนนั้นเป็นที่แน่ชัดว่าทุกครั้งไม่ได้ถูกต้องทุกครั้ง นั่นก็หมายความว่า การแสดงเจตจำนงทุกครั้งของประชาชนอาจจะไม่ใช่เจตจำนงทั่วไป มันอาจจะจะเป็นเจตจำนงเฉพาะหรือ เจตจำนงของกลุ่มใดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่สิ่งใดที่จะเรียกว่ามันเป็นเจตจำนงทั่วไป สิ่งนั้นต้องมุ่งไปสู่เสมอภาค เสรีภาพ และประโยชน์ร่วมกันของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้จึงสรุปได้ว่า เจตจำนงจะเป็นเจตจำนงทั่วไปก็เมื่อเจตจำนงนั้นมุ่งไปหาสิ่งดีตามความคิดของรัฐโซโฆเท่านั้น (Moral Liberty, Moral Equality, Common Interest) สิ่งใดไม่ได้มุ่งไปไปหาสิ่งเหล่านี้จึงไม่ใช่ เจตจำนงทั่วไป สรุปก็คือ ถ้าเจตจำนงนั้นเป็นเจตจำนงทั่วไปจะไม่มีวันผิดพลาด เพราะนั่นคือเจตจำนงที่มุ่งไปหาสิ่งที่ดีที่สุดของสังคม

รัฐโซโฆยังได้อธิบายต่อไปอีกด้วยว่า เราจะได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไปได้อย่างไร ตามที่กล่าวไปแล้วนั้นว่า การแสดงเจตจำนงของประชาชนทุกคนนั้น ทุกครั้งอาจจะไม่ใช่เจตจำนงทั่วไป เพราะว่าตัวประชาชนเองนั้นถึงแม้ว่าจะจะเป็นปัจจัยที่สำคัญของการได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไป แล้วถ้าขาดสิ่งนี้ก็ไม่มีความได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไปอย่างเด็ดขาด รัฐโซโฆกล่าวว่า “เจตจำนงทั่วไปเพียงตรงเสมอ แต่วิจารณ์ญาณในการแสดงมันไม่ได้ดีเสมอไป”⁸⁶ “ไม่ใช่ว่าเขาไม่ต้องการสิ่งดี ประชาชนไม่เคยชั่วช้า แต่ประชาชนนั้นมักจะถูกหลอก”⁸⁷ จากการใช้รัฐโซโฆกล่าวเช่นนี้ ก็ตรงกับความคิดเรื่อง “will of all” ที่เป็นเจตจำนงเอกชนที่อันมาจากทุกคน แต่เจตจำนงนี้ไม่ได้มุ่งไปสู่การที่จะทำให้สังคมชอบธรรม หรือมีความยุติธรรม มันเป็นเพียงการรวมกันของเจตจำนงเฉพาะที่เป็นเอกชนเท่านั้น (Private will) ด้วยเหตุนี้ ประชาชนจึงไม่ใช่ผู้ที่จะรู้ถึงเจตจำนงทั่วไปเสมอไป

ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วใครจะเป็นคนรู้เล่าถ้าไม่ใช่ประชาชน คำตอบก็คือ ในการออกเจตจำนงทั่วไปนั้น จำเป็นต้องมีพี่เลี้ยง นั่นก็คือ ผู้ตั้งกฎหมาย (Law giver) ที่จะเป็นผู้วางหลักการต่างๆให้การแสดงเจตจำนงของประชาชนนั้นให้กลายเป็นเจตจำนงทั่วไป ดังที่รัฐโซโฆยกชื่อ ไลเคอร์คัส (Lycurgus) เสมอๆว่าเป็นผู้ตั้งกฎหมายที่ดี ดังตัวอย่างในบทที่ว่าด้วย เจตจำนงทั่วไปถูกต้องเที่ยงธรรมเสมอ โดยได้กล่าวว่านี่ เองคือความเป็นเลิศของระบบกฎหมายที่วางโดย ไลเคอร์คัส ที่วางระบบไว้ไม่ให้ความเลื่อมล้ำกันของคนในสังคม ไม่มีการแตกแยกออกเป็นฝักเป็นฝ่าย และระบบกฎหมายนี้ทำให้ประชาชนแสดงความเห็นแต่เฉพาะของตนออกมาเท่านั้น ทั้งหมดนี้เป็นความฉลาดของผู้ตั้งกฎหมาย (ผู้วางระบบ) ที่ทำให้เจตจำนงทั่วไปได้เปล่งประกายอยู่เสมอ และประชาชนไม่ร่วงไปสู่ความผิดพลาด⁸⁸

รัฐโซโฆรู้ว่าประชาชนนั้นมักจะผิดพลาดอยู่บ่อยครั้ง และก็เป็นไปไม่ได้ด้วยที่จะปล่อยให้ประชาชนเป็นผู้ออกกฎหมายเองโดยไม่มีอะไรควบคุม เพราะการกระทำเช่นนั้นไม่ต่างอะไรกับเผด็จ

⁸⁶ Ibid, p. 213.

⁸⁷ Ibid, p. 203.

⁸⁸ Ibid., p. 204.

การของฝูงชนที่บ้าคลั่ง⁸⁹ แต่ในความคิดของรุสโซ้นั้น การที่ประชาชนจะออกกฎหมายนั้นไม่ได้ออกไปโดยไม่คำนึงถึงอะไรทั้งสิ้น แต่ประชาชนนั้นจะมีผู้ตั้งกฎหมายที่วางระบบให้ประชาชนนั้นได้พยายามแสดงเจตจำนงให้เป็นเจตจำนงทั่วไปได้อยู่เสมอๆ เหมือนอย่างที่เราเคยเห็นในละครเวที โดยวางระบบให้สังคมนั้นไม่เลื่อมล้ำกันมาก และพยายามบังคับอ้อมๆ ให้ประชาชนออกเสียงหรือแสดงเจตจำนงให้เป็นเจตจำนงทั่วไปมากที่สุด กล่าวง่ายๆ ก็คือ ผู้ตั้งกฎหมายก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไป

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ตั้งกฎหมายไม่สามารถที่จะแสดงเจตจำนงแทนประชาชนได้ เพราะการกระทำเช่นนั้น ประชาชนก็จะไม่ได้เป็นนายตัวเองอย่างเสรี ดังนั้น ประชาชนเท่านั้นที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและจะแสดงอำนาจนั้นโดยการแสดงเจตจำนงร่วมกัน ผู้ตั้งกฎหมายเป็นแต่ผู้วางระบบให้ประชาชนแสดงเจตจำนงให้กลายเป็นเจตจำนงทั่วไปให้ได้มากที่สุดเท่านั้น แต่เขาไม่มีสิทธิที่จะแสดงเจตจำนงแทนประชาชน มากไปกว่านั้น ผู้ตั้งกฎหมายก็ไม่สามารถไปบอกประชาชนได้ด้วยว่าอะไรคือเจตจำนงทั่วไป เพราะว่าเจตจำนงทั่วไปจะมีได้ก็ต่อเมื่อ ประชาชนทุกคนแสดงเจตจำนงเท่านั้น แต่ผู้ตั้งกฎหมายสามารถวางระบบเพื่อเอื้ออำนวยให้ประชาชนแสดงออกซึ่งเจตจำนงเสรีได้อยู่เสมอๆ และป้องกันไม่ให้เจตจำนงเฉพาะกลายเป็นเจตจำนงทั่วไปเท่านั้น⁹⁰

สรุปแล้วก็คือ ต้องมีทั้งผู้ตั้งกฎหมาย กับประชาชน จึงจะสามารถได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไป แต่ก็เป็นไปได้เช่นกันที่เจตจำนงทั่วไปประชาชนจะเป็นผู้ออกเองโดยไม่มีระบบวางไว้ก่อน ซึ่งการเข้าร่วมเป็นสังคมครั้งแรกนั้นเป็นการแสดงเจตจำนงทั่วไปอย่างชัดเจนที่ไม่อาจจะปฏิเสธได้ โดยยังไม่มีผู้วางระบบ แต่รุสโซ้นั้นได้พยายามป้องกันโดยให้มีผู้วางระบบซ้อนไว้อีกชั้นหนึ่งเพราะรู้ว่าบ่อยครั้งที่ประชาชนมักล่องไปสู่ความผิดพลาด

นอกจากประเด็นต่างๆ ที่ได้พิจารณาในเรื่องของผู้ตั้งกฎหมายแล้ว รุสโซ่ยังได้เสนอเงื่อนไขอื่นเงื่อนไขหนึ่งที่สำคัญ นั่นก็คือ ประเด็นเรื่องการศึกษา ซึ่งสำหรับรุสโซ้นั้นเขาได้พยายามที่จะเน้นย้ำเรื่องนี้เป็นอย่างมาก โดยรุสโซ่ได้พิจารณาว่าการที่จะทำให้พลเมืองสามารถแสดงเจตจำนงออกมาได้อยู่เสมอ นอกจากวิธีการที่เสนอไปหลายวิธีแล้วในข้างต้น เขาก็ได้เสนออีกวิธีการหนึ่งนั่นก็คือ พลเมืองนั้นจะต้องมีคุณธรรม⁹¹ แต่คุณธรรมในความหมายของรุสโซ่คือ การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์สาธารณะและความกระตือรือร้นในกิจการสาธารณะ ซึ่งวิธีการที่จะทำให้พลเมืองมีคุณธรรมประเภทนี้ได้นั้นก็ด้วยการให้การศึกษารวมทั้งการหล่อหลอมทางสังคมตั้งแต่ประชาชนยัง

⁸⁹ Ibid., p. 239.

⁹⁰ Ibid., p. 213-217.

⁹¹ J.J Rousseau, Discourse on Political Economy , Op cit ., p. 67, 72.

เป็นเด็ก ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่รัฐต้องเป็นผู้จัดให้กับพลเมืองทุกคน และสิ่งนี้ก็เป็นที่สำคัญที่รัฐจะไม่สามารถทำได้ ดังที่ รุสโซกล่าวไว้ในความเรียงชิ้นที่สามว่า "การศึกษาสาธารณะจะต้องอยู่ภายใต้การจัดการของรัฐบาล และภายใต้ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งทั้งสองนี้ถูกแต่งตั้งโดยองค์อธิปัตย์ ... ถ้าเด็ก ๆ ถูกเลี้ยงดูมาในสิ่งแวดล้อมที่มีแต่ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายแห่งรัฐ และถูกสอนในเรื่องหลักการของเจตจำนงร่วม มากไปกว่านั้น ถ้าเด็ก ๆ เหล่านี้ถูกสอนให้รู้จักเคารพสิ่งต่างๆ ภายในสังคม และถ้าเด็ก เหล่านี้ได้อยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยตัวอย่างที่คอยจะเตือนพวกเขาให้ระลึกการตอบแทนถึงบุญคุณของแผ่นดินแม่ ที่ได้เลี้ยงดูพวกเขาขึ้นมา ตลอดจนผลประโยชน์ที่พวกเขาได้รับเป็นจำนวนมหาศาลและไม่รู้จบจากเธอ ซึ่งถ้าเด็ก ๆ ได้ได้อยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมเหล่านี้เราไม่จำเป็นต้องสงสัยเลยว่า พวกเขาจะเรียนรู้ถึงการรักทุกคนในแผ่นดินอย่างพี่น้อง และเราก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่า พวกเขาจะกระทำสิ่งใดที่ขัดกับเจตจำนงของสังคมแม่แต่เล็กน้อย"⁹²

จากข้อความข้างต้นเราจะเห็นได้ว่ารุสโซให้ความสำคัญกับการหลอมลอมปลูกฝังที่จะสร้างพลเมืองขึ้นมาเป็นอย่างมาก ถึงกับที่เขาได้เขียนหนังสือขึ้นมาอีกเล่มหนึ่งที่ชื่อว่า เอมีล หรือว่าด้วยการศึกษา (Emile or on Education) อย่างไรก็ตาม เราจะเห็นได้ว่า หน้าที่ในการสร้างพลเมืองของรุสโซนั้นก็ต้องเป็นหน้าที่ของบุคคลเฉพาะที่ถูกเลือกจากองค์อธิปัตย์ และรูปแบบการหลอมลอมนั้นก็ คือ การจำลองให้เด็กได้อยู่ในสภาวะที่มีแต่ความเสมอภาค เสรีภาพ ตลอดจนการปลูกฝังให้พวกเขาเหล่านั้นตระหนักถึงบุญคุณของรัฐที่เลี้ยงดูพวกเขาให้เติบโตขึ้นมา ตลอดจนผลประโยชน์ต่างๆ ที่เขาได้รับจากรัฐ ทั้งนี้ก็เพื่อที่ว่าเมื่อเขาโตขึ้นเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์แล้ว พวกเขาก็จะมีความรักแผ่นดินเกิด ยอมเสียสละแม้กระทั่งชีวิตตนเองให้กับรัฐได้อย่างไม่รอรี มากไปกว่านั้นในเวลาที่จะแสดงเจตจำนงของแต่ละคนนั้น พลเมืองที่ผ่านการเลี้ยงดูมาในลักษณะดังกล่าวก็จะแสดงเจตจำนงในเรื่องราวสาธารณะด้วยเจตจำนงร่วมเท่านั้น

ที่กล่าวมาโดยทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยพยายามที่จะอธิบายทฤษฎีการเมืองของรุสโซผ่านงานเขียนทางการเมืองชิ้นหลักๆ ของเขา ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเพียงพอแล้วที่จะเป็นพื้นฐานสำหรับคนที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับรุสโซ และทฤษฎีการเมืองของเขา แต่กระนั้น ทฤษฎีการเมืองที่บรรยายไปในข้างต้นเป็นเพียงภาพรวมเท่านั้นไม่ใช่เนื้อหาทั้งหมดของทฤษฎีการเมืองของรุสโซ ซึ่งถ้าผู้สนใจอาจจะศึกษาเพิ่มเติมจากตำราทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษอันมีอยู่ดาษดื่นในเมืองไทย อย่างไรก็ตาม ในบทความต่อไปจะเป็นบทความที่เกี่ยวเนื่องกับรุสโซในไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475- 2555 ซึ่งในบทความต่อไปจะเป็นบทความที่อธิบายว่า ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รุสโซและทฤษฎีการเมืองตะวันตกได้เข้ามาในสยามหรือไม่อย่างไร เพื่อที่จะเชื่อมโยงต่อไปในบทอื่นๆ

⁹² Ibid., p. 74.

บทที่ 3

แนวคิดทางการเมืองตะวันตกในสยามก่อน พ.ศ. 2475

ในบทนี้จะกล่าวถึงความคิดทางการเมืองตะวันตกในสยามช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยสืบบย้อนกลับไปจนถึงรัชกาลที่สี่ สาเหตุที่จำต้องกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวก็เนื่องจาก ผู้อ่านจำเป็นต้องทราบว่าในช่วงเวลาก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามในเวลานั้น เป็นช่วงที่ความคิดทางการเมืองตะวันตกเพิ่งจะเริ่มแพร่ขยายเข้ามาครั้งแรก และการแพร่ขยายก็มีลักษณะปรากฏอยู่ในรูปของแนวคิด หรือแบบแผนทางความคิดสำเร็จรูป โดยที่แนวคิดชุดต่างๆที่เผยแพร่ก็ไม่ได้มีการอิงอยู่กับทฤษฎีการเมือง (Theory) เลย ซึ่งลักษณะการเผยแพร่ความคิดทางการเมืองในช่วงเวลานี้จะมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงเมื่อเปรียบเทียบกับในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่จะมีการเผยแพร่ความคิดทางการเมืองตะวันตกโดยมีการอ้างอิงกับทฤษฎีการเมือง (Political Theory) หรือตัวนักคิด (Political Thinker) สำหรับแนวคิดตะวันตกที่แพร่เข้ามาในสยามในช่วงแรกนั้นก็มียุ่สองชุดแนวคิดใหญ่ๆคือ แนวคิดประชาธิปไตย (Democracy) ซึ่งถือว่าเป็นกระแสความคิดทางการเมืองตะวันตกที่แพร่เข้ามาในสยามเป็นกระแสแรก และอีกแนวคิดหนึ่งที่ตามเข้ามาในช่วงเวลาใกล้เคียงกันก็คือ แนวคิดคอมมิวนิสต์ (Communism) ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นภาพดังกล่าวเพื่อปูพื้นฐานก่อนที่จะเข้าไปพิจารณาในบทต่อไปเกี่ยวกับการเข้ามาของความคิดทางการเมืองรัสเซีย อันถือได้ว่าเป็นนักคิดทฤษฎีการเมืองตะวันตกคนแรกที่เข้ามาในประเทศไทยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยหัวข้อย่อยในบทนี้จะแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ

3.1 แนวคิดประชาธิปไตยในฐานะแนวคิดการเมืองตะวันตกช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

3.2 แนวคิดคอมมิวนิสต์ในฐานะแนวคิดการเมืองตะวันตกช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

3.1 แนวคิดประชาธิปไตยในฐานะแนวคิดการเมืองตะวันตกช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สี่ เป็นต้นมาสยามก็เริ่มที่จะมีความใกล้ชิดกับโลกตะวันตกมากขึ้นผ่านการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 เนื่องจากสนธิสัญญาดังกล่าวเปรียบเสมือนกุญแจที่ใช้ไขประตูบ้านของสยามในการเปิดรับความศิวิไลซ์ของตะวันตกให้เข้ามาในประเทศ และจากจุดของประวัติศาสตร์ดังกล่าว สยามก็ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากไม่ว่าจะเป็นในทางสังคมหรือทางเศรษฐกิจ แต่สิ่งหนึ่งที่ถือว่าเป็นความศิวิไลซ์อันหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการเปิดประเทศด้วยสนธิสัญญาเบาว์ริงนั่นก็คือ การหลั่งไหลเข้ามาของกระแสแนวคิดทางการเมืองแบบตะวันตก (Western Political Thought) ซึ่งสิ่งนี้เข้ามาสู่สยามผ่านรูปแบบของวิธีการปกครองแบบใหม่ที่สยามไม่เคยพบไม่เคยเห็นมาก่อน โดยกระแสความศิวิไลซ์ทางความคิดทางการเมืองที่เข้ามาสู่สยามกระแสแรก ก็คือ แนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

การแพร่ขยายของแนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระยะแรกนั้นเกิดขึ้นในช่วงของในหลวงรัชกาลที่สี่ ซึ่งการแพร่ขยายนั่นเป็นไปในวงที่ค่อนข้างจำกัดมาก เนื่องจากการรับรู้ของสังคมไทยในระยะแรกโดยเฉพาะชนชั้นผู้ปกครองของสยามจะเป็นการรับรู้ผ่านหนังสือพิมพ์ของต่างชาติที่เริ่มทำหนังสือพิมพ์ขึ้นมาในสมัยนั้นเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ หนังสือพิมพ์บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ของ หมอบรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) จดหมายเหตุสยามสมัยของหมอสมิธ (Samuel John Smith) และสยามออบเซอร์เวอร์ ของติลลิกี (Tilleke) และวอร์ด (Ward) ซึ่งหนังสือพิมพ์เหล่านี้มีการแจกจ่ายกันแต่ในวงของคนชั้นสูงเท่านั้น จึงเป็นไปได้เลยที่ชนชั้นล่างในสมัยนั้นจะได้อ่าน แต่อย่างไรก็ตาม จากเนื้อความที่ปรากฏอยู่ในสื่อสิ่งพิมพ์ของชาวต่างชาติเหล่านี้ก็ได้มีการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยผ่านรูปแบบการปกครองอยู่เรื่อยๆ ดังจะเห็นได้จากการที่หมอ บรัดเลย์ได้ตีพิมพ์เรื่องเกี่ยวกับแนวคิด “กอนสติตูดชันของชาวอเมริกา” ลงในหนังสือพิมพ์บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) มีความว่า “เมืองอยู่ในทิศเทศ ไม่มีคนเปนกระลาตริย์ก็จริง, แต่มีกอนสติตูดชันคือกตหมายอย่างหนึ่งสั้นๆ เปนแบบอย่างสำหรับจะให้เจ้าเมืองรักษาตัวแลรักษาเมืองตามกตหมายนั้น. เมื่อตั้งเปนเจ้าเมืองก็ต้องชาบาลตัวว่าจะรักษาบทกอนสติตูดชันให้ถ่วงตามสติปัญญา แลกำลังอันครบบริบูรณ์ของตัว. แลหัวเมืองอยู่ในทิศเทศทั้งปวงก็ได้ปฏิญาณตัวไว้, เปนใจความว่า, จะให้บทกอนสติตูดชันตั้งไว้เปนต่างกระษัตริย์. ถ้าแมนเปรตชชิตนตจะหักทำลายกอนสติตูดชันเมื่อใด ก็คงจะเปนโทษใหญ่เมื่อนั้น. ถ้าหัวเมืองใดเอาใจออกหากจากกอนสติตูดชันนั้นก็จัดได้ชื่อว่าเปนขบถ. ผู้ราชฎรหัวเมืองทั้งปวงนั้นเปนผู้จัดเลือกตั้งบท กอนสติตูดชันขึ้นเปนใหญ่แทนกระษัตริย์. แลราชฎรทั้งปวงจะ

ได้เลือกคนตั้งเปนเปรซิเดนต์, สำหรับจะป้องกันรักษาบทอนสติตวิชนให้มั่นคง”⁹³ และนอกจากนี้ หมอบรัดเลย์ยังได้แปลรัฐธรรมนูญอเมริกันลงในหนังสือพิมพ์เล่มดังกล่าวต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จนถึงฉบับวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1886

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ในสมัยดังกล่าวสยามน่าจะรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านหนังสือพิมพ์ของชาวต่างชาติเป็นหลัก เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่สี่ สยามยังไม่ได้มีการส่งเจ้านายหรือส่งข้าราชการไปศึกษาหาความรู้ยังต่างประเทศมากนัก⁹⁴ นอกจากนี้ที่ปรึกษาชาวต่างชาติก็ยังไม่ได้มีการจ้างกันอย่างเป็นกิจจะลักษณะในช่วงเวลานี้เช่นเดียวกัน ดังนั้นเองแนวคิดประชาธิปไตยจึงยังคงไม่ได้มีการแพร่หลายกระจายไปในวงกว้าง แต่กระนั้นชนชั้นผู้ปกครองก็เริ่มที่จะรับรู้เกี่ยวกับวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากหลักฐานชิ้นหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตย โดยพระองค์ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึง นายแฟรงกลิน เพียส์ (Franklin Pierce)⁹⁵ ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา (President of United State of America) เมื่อปี พ.ศ. 2403 ว่า “ในแผ่นดินยูไนติคอเมริกา มีขนบธรรมเนียมตั้งไว้และสืบมาแต่ครั้งปรีไลเดนต์ ยอด วัดชิงตัน (George Washington) ให้ราษฎรทั้งแผ่นดินพร้อมใจกันเลือกสรรบุคคลที่ควรจัดไว้เป็นขึ้น แล้วตั้งให้เป็นปรีไลเดนต์ใหญ่และปรีไลเดนต์รอง ครอบครองแผ่นดินผู้ซึ่งขาดว่าราชการบ้านเมืองเป็นวาร เป็นคราวมีกำหนดเพียง 4 ปี และ 8 ปี และให้ธรรมเนียมนี้ยั่งยืนอยู่ได้ไม่มีการขัดขวางแก่งแย่งแก่กันด้วยผู้นั้นๆจะช่วงชิงอิสริยยศเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ดังเมืองอื่นๆ ซึ่งเป็นอยู่เนืองๆนั้นได้ ก็เห็นว่าเป็นการอัศจรรย์ยิ่งนักเป็นขนบธรรมเนียมที่ควรจะสรรเสริญอยู่แล้ว”⁹⁶

⁹³ หนังสือจดหมายเหตุ (The Bangkok Recorder) เล่มที่ 1 (จ.ศ. 1206-1207) และเล่ม 2 (จ.ศ. 1227-1228) พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสมหมาย สุนทรະกุล ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 25 ธันวาคม 2536 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2537) หน้า 135.

⁹⁴ นักเรียนคนแรกในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้ไปศึกษาในยุโรปก็คือ นายพุ่ม โดยเขาถูกส่งไปเรียนวิชาเดินเรือ กับกัปตันชาวตะวันตก ซึ่งต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนจรเจนนทะเล และได้รับการเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระยาชลธารพินิจัย เจ้ากรมคลองในรัชกาลที่ห้า โปรดดู ละออทอง อัมรินทร์รัตน์, การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475 (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 25.

⁹⁵ แฟรงกลิน เพียซ (Franklin Pierce) ประธานาธิบดีคนที่ 14 ของสหรัฐอเมริกา จากพรรคเดโมแครต ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีตั้งแต่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1853 (พ.ศ. 2396) ถึง 4 มีนาคม ค.ศ. 1857 (พ.ศ. 2400)

⁹⁶ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 3 (พระนคร: ครุสภา, 2506), หน้า 238.

จากเนื้อความที่ยกมาจากพระราชหัตถเลขาในข้างต้น จะเห็นได้ว่ารัชกาลที่สี่ พระองค์ทรงกล่าวชื่นชมถึงการปกครองแบบประชาธิปไตยในอเมริกา แต่การกล่าวเช่นนี้ไม่อาจจะทราบได้ว่าพระองค์ทรงเชื่อถือตามนั้นมากน้อยแค่ไหน เพราะว่าพระองค์อาจจะทรงแค่กล่าวชื่นชมยกยอในแง่ของการเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูต หรืออาจจะทรงพูดจากใจจริง แต่อย่างไรก็ตาม พระราชหัตถเลขาชิ้นนี้ก็เป็นหลักฐานที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันว่าชนชั้นนำของสยามก็เริ่มที่จะรับรู้ถึงสิ่งใหม่ที่เรียกว่าแนวคิดประชาธิปไตย แต่กระนั้นก็ควรตั้งสังเกตไว้ด้วยว่า กระแสแนวคิดประชาธิปไตยแรกที่ชนชั้นนำสยามรับรู้ก็คือ การเลือกตั้ง การเลือกผู้ปกครอง หาใช่แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลตามอย่างที่เราเข้าใจเกี่ยวกับลัทธิประชาธิปไตยอย่างในปัจจุบันแต่อย่างใด

ต่อมาในรัชกาลที่ห้า ดูเหมือนว่ากระแสของแนวคิดประชาธิปไตยก็ค่อนข้างที่จะแผ่ซ่านไปไกลกว่าเดิมจากในสมัยของรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่แนวคิดดังกล่าวยังถูกขีดกรอบอยู่แต่การรับรู้ของชนชั้นสูงและชนชั้นผู้ปกครองเท่านั้น สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นก็คือในยุคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ห้า เป็นยุคที่สยามได้เผชิญกับการล่าอาณานิคมจากชาติตะวันตกอย่างจริงจังๆ ดังนั้นเองรัชกาลที่ห้า พระองค์จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงประเทศในด้านต่างๆ และหนึ่งในวิธีการปรับปรุงประเทศของพระองค์ก็คือ การส่งเจ้านายและข้าราชการที่หัดดีและไว้ใจได้ออกไปศึกษาเล่าเรียนและดูงานในต่างประเทศเพื่อที่จะนำความรู้ต่างๆ มาปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย (คำศัพท์สมัยนั้นเรียกว่า “การถ่ายวิชา”, “การถ่ายแบบ”, “การต่อวิชา” , “การขนวิชา”)⁹⁷ ซึ่งผลจากการส่งคนออกไปเมืองนอกนั้นก็ทำให้ผู้ที่ออกไปนั้น ได้พิจารณาองดูถึงความเจริญของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศตะวันตกและประเทศญี่ปุ่นซึ่งถือว่าเป็นประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียที่ได้พัฒนาประเทศรุดหน้าไปอย่างมากมาย โดยการรับรู้เกี่ยวกับความเจริญที่คนเหล่านั้นได้ไปพบเห็นในดินแดนต่างประเทศ จึงนำมาสู่ การตื่นตัวตามแนวคิดประชาธิปไตยของคนรุ่นใหม่ คือในเดือนมกราคม พ.ศ. 2427 (ร.ศ. 103) ได้มีเจ้านายและข้าราชการที่ไปรับราชการอยู่ที่สถานกงสุลไทยในกรุงปารีสและลอนดอน⁹⁸ ได้ร่วมกันลงชื่อในหนังสือถวายความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบ

⁹⁷ ละออทอง อัมรินทร์รัตน์, การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475 (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 50, 64.

⁹⁸ รายชื่อที่แนบอยู่ท้ายคำกราบบังคมทูลได้แก่ 1.พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร กรมพระนเรศวรฤทธิ์) 2.พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา) 3.สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ กรมพระสวัสดิวัตน์วิศิษฎ์) 4.พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์) 5.นายนกแก้ว คชเสนี (พระยามหาโยธา) 6.หลวงเดชนายเวร (สุน สาคตราภัย

ราชการแผ่นดินต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยอ้างเหตุผลว่า ภัยจากลัทธิล่าอาณานิคมได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นจนเกือบที่จะเป็นอันตรายต่ออำนาจอธิปไตยของสยาม โดยผู้กราบบังคมทูลได้ยกกรณีของฝรั่งเศสมาเป็นข้ออ้างว่าประเทศดังกล่าวกำลังรุกคืบเข้ามาจนเกือบจะถึงตัวแล้ว และสยามก็ไม่อาจที่จะสู้รบปรบมือกับประเทศมหาอำนาจเหล่านั้นได้ ด้วยเหตุที่กำลังอาวุธและกำลังทหารมีไม่เพียงพอ

สำหรับการแก้ไขเรื่องดังกล่าว สยามก็ไม่อาจที่จะใช้กฎหมายระหว่างประเทศมาเป็นเครื่องมือสำหรับแก้ไขได้เพราะกฎหมายดังกล่าวชาติมหาอำนาจไม่ได้นับสยามเป็นสมาชิกที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้หนทางแก้ไขและเป็นทางรอดทางเดียวของประเทศนั้นก็คือสยามต้องปรับปรุงการปกครองประเทศให้เป็นแบบ “คอนสติติวชันแนลโมนากี” ดังที่ผู้กราบบังคมทูลกล่าวว่า “ต้องเปลี่ยนแปลงประเพณีปัจจุบันนี้ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต้องทรงพระราชวินิจฉัยราชการบ้านเมืองทุกสิ่งไปในพระองค์ ซึ่งมีประเพณีอังกฤษที่เรียกว่า แอบโซลูตโมนากี ให้เป็นประเพณีซึ่งเรียกว่า คอนสติติวชันแนลโมนากี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นมหาประธานของบ้านเมือง ที่จะทรงวินิจฉัย มีพระบรมราชโองการเป็นสิทธิ์ขาด แก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ ดังเช่น สหเด็จพระเจ้าแผ่นดินทุกๆพระองค์ในยุโรป ที่มีต้องทรงราชการด้วยพระองค์ทั่วไปทุกอย่าง.... บัดนี้จึงจะพูดได้โดยเต็มกำลังว่า ญี่ปุ่นควรจะมีไรต์เสมอประเทศยุโรป และยุโรปเดี๋ยวนี้ก็ตั้งใจจะยอมให้ แต่ยั้งรอให้ญี่ปุ่นทำกฎหมายให้สำเร็จ แลฝึกสอนคนที่จะรักษากฎหมายนั้นได้แล้ว ญี่ปุ่นคงจะได้รับอินเตอร์แซนชันไรต์ในเร็ววันไม่ต้องสงสัยเลย แลไทยจะได้รับไรต์อันนี้ฉันทใด ก็ต้องจัดแจงบำรุงการแผ่นดิน รักษาผลประโยชน์แลราษฎรในพระราชอาณาเขตให้เจริญขึ้นตามสมัยกาล แลให้เป็นที่เชื่อถือแก่ชาวยุโรปดังญี่ปุ่นได้จัดการมาแล้ว ชาติในยุโรปทั้งปวงก็คงจะต้องยอมให้ไทยได้ผลประโยชน์เสมอชาติญี่ปุ่นนั้นบ้าง ความเจริญอันนี้จะเป็นการป้องกันกรุงสยามได้ด้วย”⁹⁹

จากคำกราบบังคมทูลของเจ้านายและข้าราชการใน พ.ศ. 2427 เราจะเห็นว่าเจ้านายและข้าราชการเหล่านี้ไม่ได้มีแนวคิดเลื่อมใสในลัทธิประชาธิปไตยแต่อย่างใด แต่เหตุที่เสนอการเปลี่ยนแปลงการปกครองต่อรัชกาลที่ห้า นั้นก็เนื่องจากการที่พวกตนต้องการให้ประเทศนั้นมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นจนไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของชาติมหาอำนาจตะวันตกที่อ้างถึงภาระของคนผิวขาว

ต่อมาเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอภัยพิพิธ)7.บุศย์ เพ็ญกุล (จมีนไวยวรรณ) 8.ขุนปฏิภาณพิจิตร (หุ่) 9.หลวงวิเสศสาลี (นาค) 10.นายเปลี่ยน 11.สัปเลพเตอร์แนน สะอาด

⁹⁹ คำกราบบังคมทูลของเจ้านายและข้าราชการให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ. 103 อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, แผนพัฒนาการทางการเมืองฉบับแรกของไทย (พระนคร: อักษรสัมพันธ์, 2527), หน้า 66, 68.

ในการยึดบ้านเมืองที่ปาเถื่อนเพื่อนำมาพัฒนา โดยข้ออ้างหลักของผู้กราบบังคมทูลก็คือ ประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะญี่ปุ่นที่เริ่มพัฒนาใกล้เคียงกันกับสยาม แต่ต่อมาก็ได้เจริญรุดหน้าไปอย่างมากจนเกือบจะทัดเทียมกับชาติยุโรป ด้วยเหตุนี้สยามเองก็จำเป็นต้องเลียนแบบการปรับปรุงประเทศของญี่ปุ่นเพื่อที่ว่าสยามจะได้ชื่อว่าเป็นประเทศอารยะและจะไม่ต้องถูกยึดครองจากประเทศมหาอำนาจอื่นๆ กล่าวง่ายๆก็คือ พวกคณะเจ้านายมองว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้ประเทศก้าวหน้าจนไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของมหาอำนาจตะวันตก

อย่างไรก็ดี ตามที่กล่าวไปแล้วว่าในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยที่สังคมไทยเริ่มต้นตัวมากขึ้นกับแนวคิดทางการเมืองตะวันตกเมื่อเปรียบเทียบกับรัชกาลที่สี่ที่คนชั้นล่างแทบจะไม่มีโอกาสในการรับรู้เรื่องราวประเภทนี้เลย กล่าวคือ ในสมัยรัชกาลที่ห้า กระแสแนวคิดประชาธิปไตยได้เริ่มกระจายออกไปจากกลุ่มของชนชั้นสูงไปสู่คนชั้นต่ำกว่า ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของเทียนวรรณ ชนชั้นกลางในสมัยนั้นที่ได้ออกหนังสือพิมพ์รายปักษ์ชื่อ ตูลวิภาคพจนกิจ และ ศิริพจนภาค เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย¹⁰⁰ โดยเทียนวรรณได้เรียกร้องเรียกร้องให้ตั้งรัฐสภา หรือ “ปาลิเมนต์” ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และให้ปาลิเมนต์นั้นทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของรัฐบาล ดังที่เขาได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ว่าด้วยความฝันละเมอ แต่ไม่ใช่ฝันนอนหลับ” โดยเทียนวรรณกล่าวว่า “ในเวลาที่ไม่ได้นอนหลับนั่งลี้มตาอยู่ได้ฝันเห็นไปว่า ถ้าทำได้จะทำคือคิดจัดบ้านเมืองแลเปลี่ยนแปลงแก้ไขขนบธรรมเนียมในประเทศสยามเสียใหม่ ให้ดีให้ทันสมัยของบุคคลที่เห็นว่าจะดีได้แลทำได้...จะตั้งปาลิเมนต์ อนุญาตให้มีหัวหน้าราษฎรมาพูดธุระชี้แจงของตนแก่รัฐบาลได้ ในข้อที่มีคุณแลมีโทษทางความเจริญแลไม่เจริญนั้นๆได้ ตามเวลาที่กำหนดอนุญาตไว้ในความฝันที่เราฝันมานี้ ในขั้นต้นจะโหวตเลือกผู้มั่งมีสติปัญญาเป็นชั้นแรกคราวแรกที่เริ่มจัด ให้ประจำการในกระทรวงทุกอย่างไปก่อนกว่าที่จะได้ดำเนินให้เป็นปรกติเรียบร้อยได้”¹⁰¹ นอกจากนี้เราจะยังเห็นแนวคิดเรื่องการเสนอให้มี “ปาลิเมนต์” ได้จากคำกลอนที่มีชื่อเสียงของเขาซึ่งคนรุ่นหลังที่นิยมประชาธิปไตยมักจะนำมาอ้างกันอยู่บ่อยครั้ง นั่นก็คือ

¹⁰⁰ นอกจากเรื่องการเสนอให้สยามปกครองประเทศโดยมีปาลิเมนต์ ในหนังสือพิมพ์ “ตูลวิภาคพจนกิจ” และ “ศิริพจนภาค” ยังมีเนื้อความเกี่ยวกับเรื่องอื่นๆอีกด้วยยกตัวอย่างเช่นเรื่องการสวดมนต์ เรื่องการตีความธรรมะ เรื่องการหาเลี้ยงชีพทั่วไปไม่เว้นแม้แต่การคลอดลูก

¹⁰¹ เทียนวรรณ, ว่าด้วยความฝันละเมอ แต่ไม่ใช่ฝันนอนหลับ ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชิตติยาภรณ์สุด, เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417- 2477 (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532) หน้า 116.

“ใครเป็นพื้นยื่นร้องทำนองชอบ	ตามระบอบปาลีเมนต์ประเด็นข้า
แมนนิ่งซาล้าหลังยังมีทำ	จะตกต่าน้อยหน้าเวลาสาย
ขอให้เป็นเช่นเราผู้เฒ่าทก	บำรุงรักษาชาติสะอาดศรี
ทั้งเจ้านายฝ่ายพลและมนตรี	จะเป็นศิวิไลซ์จริงอย่านิ่งนาน
ให้รับหาปาลีเมนต์ขึ้นเป็นหลัก	จะได้ชักน้อมใจไพร่สมาน
เร่งเป็นฟรีปริดาอย่าช้ากาล	รักษาบ้านเมืองเราช่วยเจ้านาย ¹⁰²

แต่กระนั้นการเสนอแนวคิดตะวันตกที่เรียกว่า “การปกครองแบบปาลีเมนต์” ของเทียนวรรณ นั้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าจากสิ่งต่างๆที่เขาได้นำเสนอในหนังสือพิมพ์ของเขา ก็จะพอคาดเดาได้ว่าการที่เทียนวรรณเสนอเรื่องการปกครองแบบปาลีเมนต์นี้เป็นเพียงเรื่องหนึ่งในบรรดาหลายๆเรื่องที่เขาอยากจะทำให้ไทยเลียนแบบตะวันตก เพราะเทียนวรรณเชื่อว่าการเลียนแบบอารยธรรมตะวันตกในเรื่องต่างๆนั้นเป็นสิ่งดี ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่เพียงแต่ในเรื่องทางการปกครองเท่านั้น เทียนวรรณยังเสนอให้ประชาชนควรมีบ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ หรือแม้แต่มีการใช้นาฬิกาพกอย่างคนตะวันตกด้วย ดังที่เขากล่าวไว้ว่า “ เที่ยวไปมองดูหลายบ้านหลายเรือน ก็ไม่มีใครจะมีห้องไว้หนังสือแลหนังสือสำหรับบ้าน เป็นต้นว่าตำราดาวแลตำราธาตุ คัมภีร์หมอหรือวิชาที่เป็นประโยชน์มากๆ โดยจะมีบ้างก็แต่เรื่องอ่านเล่นเหลวๆ ที่ชักนำใจให้กำหนดแลกำเริมัวเมา มีนราครองให้ถึงเมื่อยเป็นต้น....พิเคราะห์ดูคนเดินตามถนนในร้อยคนๆ หนึ่งก็จะมีกระดาชดินสอดเครื่องเขียนจดเหตุในกระเป่าเสื้อ เที่ยวไปร้อยบ้านก็ไม่ได้เห็น หนึ่งบ้านมีเครื่องเขียนหนังสือ คือที่ใส่หมึก ปากกา และกระดาช เดินตามถนนในร้อยคนได้พบก็ไม่มีนาฬิกาพกในหนึ่งคน แม้จะมีบ้างก็ไม่เดิน หรือเดินไม่สะดวก เป็นแต่ห้อยแลประดับเพื่อความงามเล่นเท่านั้น.. พิศราห์ดูชาวยุโรปอเมริกา ถ้ามีเรือนแล้วคงมีหนังสือแลตู้ไว้หนังสือ โต๊ะเก้าอี้เครื่องเขียนหนังสือพร้อม ที่จะไม่มีนั้นน้อยส่วนนัก.....”¹⁰³

สันนิษฐานว่า การที่เทียนวรรณนิยมชมชอบสิ่งต่างๆที่มาจากตะวันตกนั้นก็เนื่องจากตัวเทียนวรรณเองได้มีโอกาสไปเยือนต่างประเทศหลายประเทศ เช่น จีน มาลาญ เป็นต้น มากไปกว่านั้น เทียนวรรณยังนิยมคบหาสมาคมกับชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชาวอังกฤษที่ชื่อว่าซี เคิร์ค แพททริค (Kirk Patrick) ที่ปรึกษากฎหมายของไทยในเวลานั้นได้ออกทุนบางส่วนในการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ให้กับเทียนวรรณอีกด้วย ซึ่งจากการไปได้ไปเปิดหูเปิดตาในต่างแดนและการคบหามิตรสหายที่เป็นชาวต่างชาติก็ทำให้เขาได้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของชาวตะวันตกที่เข้ามาในดินแดนเหล่านั้น

¹⁰² ตูลวิภาคพจนกิจ เล่มที่ 6 วันที่ 8 กันยายน ร.ศ. 125.

¹⁰³ เทียนวรรณ, ไปเวตคำแนะนำ ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชัตติยากรรณสูตร, เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417- 2477 (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532) หน้า 121-122.

ตลอดจนได้ยินได้ฟังเรื่องราวความเป็นไปต่างๆ ซึ่งจากประสบการณ์ดังกล่าวที่เทียนวรรณรับรู้ตัวเองจึงทำให้เขาเกิดความรู้สึกประทับใจเกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่เขาพบเห็น ตลอดจนเขาก็รู้สึกว่สิ่งที่เขาพบเห็นนี้ก็คือสิ่งที่เป็นความศิวิไลซ์ที่สยามควรจะมีเอาเป็นแบบอย่าง จากความเชื่อส่วนตัวนี้เอง มันได้แสดงออกผ่านทาง การประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเขา ที่เกือบทุกวันเทียนวรรณจะแต่งกายเหมือนชาวตะวันตก สวมถุงเท้า รองเท้า ไม่กินหมาก ตัดผมไว้หนวด ใช้สิ่งของอย่างชาวตะวันตก ซึ่งในเรื่องนี้เทียนวรรณได้กล่าวว่า “ อาหารและการบำรุงร่างกาย และที่อยู่ พอใจธรรมเนียมของชาวยุโรป เพราะเห็นว่าสะอาดดีและผาสุกแก่ร่างกายด้วย”¹⁰⁴

การนิยมชอบชอบความคิดแบบฝรั่งที่เรียกว่าศิวิไลซ์ของเทียนวรรณนี้ก็ไปในลักษณะเดียวกันกับความเชื่อของคณะเจ้านายและข้าราชการที่กราบทูลเมื่อ ร.ศ. 103 ที่ว่า การเปลี่ยนแปลงประเทศให้ศิวิไลซ์จะทำให้ชาติเข้มแข็งและรอดพ้นจากปากเหยี่ยวปากกาของชาติมหาอำนาจตะวันตกได้ ดังจะเห็นได้จากการที่เทียนวรรณอ้างการพัฒนาประเทศของญี่ปุ่นที่เลียนแบบชาติตะวันตกไม่ว่าจะเป็นทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองจนถึงขั้นที่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถรบชนะจีนได้ ดังที่เขา กล่าวว่า “ ท่านเห็นหรือไม่ในประเทศจีน ฮองเต้ถือตัวว่ามาจากเง็กเซียนฮองเต้ พระเป็นเจ้าให้มาเกิดเป็นกษัตริย์ครอบครองฝูงราษฎร จะสู้ญี่ปุ่นไม่ได้อยู่แล้ว ท่านเห็นหรือยังว่าเป็นด้วยเหตุอะไรจึงได้น้อยอำนาจลงไปถึงเพียงนั้น .... มูลเหตุที่จีนไม่ทันญี่ปุ่นในการสร้างบ้านเมืองให้เป็นศิวิไลซ์ทั้งที่เมืองจีนมีคนฉลาดมากแต่ผู้เป็นใหญ่ดำริไม่ถูกที่ก็ไม่สามารถจะเป็นไปได้ เพราะถือใจว่ามีบุญบารมี ได้สร้างสมมาจึงได้เป็นเจ้านาย หรือถือว่าพระเป็นเจ้าของโลกคือพระอิศวรโปรดให้มาเป็นกษัตริย์ หากมิได้มีปัญญาแก้วตาญาณเห็นว่าการที่จะเป็นไปนั้นต้องอาศัยสามัคคีและสติปัญญาวิชาความรู้มากๆเป็นพื้นฐานพื้นเมือง การที่จะมีอำนาจใหญ่นั้นต้องอาศัยความพากเพียรพยายามจัดการ ให้แน่นหนามั่นคงเรียบร้อยเป็นยุติธรรม ต้องบำรุงราษฎรให้มีสติปัญญาความรู้มีทรัพย์สินสมบัติและตั้งอยู่ในความสุข”¹⁰⁵

อย่างไรก็ดี ตั้งแต่ต้นมาจนถึงตอนนี้ ผู้วิจัยได้พยายามนำเสนอภาพให้เห็นว่าตั้งแต่เริ่มแรกที่แนวคิดประชาธิปไตยเข้ามาสู่สยามโดยผ่านทาง การพิมพ์หนังสือพิมพ์ของพวกหมอสอนศาสนาอเมริกัน ในช่วงรัชกาลที่ 4 ซึ่งรูปแบบแรกที่คนไทยได้รับรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยก็คือ รูปแบบการปกครองหนึ่งที่พลเมืองนั้นเป็นผู้เลือกผู้นำขึ้นมา และแนวคิดดังกล่าวก็ค่อยๆแพร่กระจายมากขึ้นไป

¹⁰⁴ เทียนวรรณ, ศิริพจนภาค, เล่มที่ 4 ตอนที่ 4 วันที่ 15 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 126. ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชัตติยากรณสูตร, เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417- 2477 (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532) หน้า 110.

¹⁰⁵ สถิต เสมานิล, “เทียนวรรณยุครัชกาลที่ 5” วิชาสาข (กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี่, 2539) หน้า 34.

เรื่อยๆ จะเห็นได้จากการที่เจ้านายและข้าราชการได้กราบทูลรัชกาลที่ทำให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง และจะเห็นได้จากการเรียกร้องของเทียนวรรณผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ที่เขาจัดพิมพ์ขึ้น แต่กระนั้นการรับรู้ของคนเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมืองประชาธิปไตยก็ยังคงเป็นการรับรู้ในฐานะรูปแบบหนึ่งของการปกครองแบบตะวันตกที่เรียกว่าคิวิไลซ์ และการรับรู้ก็ไม่ได้มีอะไรไปมากกว่านั้น ส่วนเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ หรือความเสมอภาคที่เป็นฐานคิดให้กับอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยก็ยังไม่มีการพูดถึงมากนัก แม้ว่า จะปรากฏอยู่บ้างตามหนังสือพิมพ์ของเทียนวรรณที่ใช้คำว่า “เป็นฟรี”¹⁰⁶ มากไปกว่านั้น สำหรับการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยในช่วงแรกนี้ การเผยแพร่ก็ยังเป็นไปในลักษณะที่ว่า การมีปาลิเมนต์ ถือว่าเป็นความคิวิไลซ์ที่จะทำให้ประเทศเจริญพัฒนาทัดเทียมกับชาวตะวันตกได้ ซึ่งที่กล่าวมานี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าแนวคิดทางการเมืองตะวันตกยังแทบจะไม่ได้หยั่งรากลึกอะไรมากนักในช่วงแรก และเมื่อเป็นเช่นนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า ทฤษฎีการเมือง ตลอดจนชื่อของนักคิดต่างๆ ก็ยังไม่ได้ปรากฏในช่วงนี้

อนึ่ง ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้ารัชกาลที่หก เป็นช่วงเวลาที่แนวคิดการเมืองตะวันตกได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างใหญ่หลวง ดังจะเห็นได้จาก การเคลื่อนไหวก่อการกบฏของคณะทหารหนุ่มในช่วงปี ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) ซึ่งการก่อกบฏดังกล่าวมีสาเหตุหนึ่งมาจากอิทธิพลของการรับรู้เรื่องราวความเป็นไปของโลกภายนอกสยาม ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้เป็นการเคลื่อนไหวที่รุนแรงที่สุดในช่วงเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการเคลื่อนไหวนี้เองเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดตั้งแต่ที่สยามได้รับรู้เกี่ยวกับแนวคิดประชาธิปไตยเป็นต้นมาตั้งแต่รัชกาลที่สี่

จากการสืบค้นเอกสารหลักฐานบางส่วนที่เกี่ยวกับการกบฏที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน¹⁰⁷ พบว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวได้เริ่มต้นประมาณเดือนธันวาคม พ.ศ. 2454 (ด้วยการเริ่มต้นปรึกษาหารือในปีนี้ ภายหลังจึงเรียกกันว่ากบฏ ร.ศ. 130) โดยแกนนำสามคนได้แก่ ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ ร.ต. จรุง ษตะเมษ และร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ ได้ปรึกษาปัญหาบ้านเมืองของสยามที่กองปืนกลที่ 1 รักษาพระองค์ แถวถนนซังฮี้ ซึ่งตามหลักฐานที่ปรากฏ แกนนำสามคนนี้ได้คุยเรื่องบ้านเมืองพร้อมๆ กับการอ้างการ

¹⁰⁶ คำว่า “เสรีภาพ” มีขึ้นในสมัยรัชกาลที่หก โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเป็นผู้ผูกคำดังกล่าวขึ้น เพื่อให้เรียก การเดินทางในทะเลหลวงว่าเรือแต่ละชาติจะสามารถแล่นมาได้โดยมีเสรีภาพ โดยพระองค์ได้ใช้คำนี้เป็นครั้งแรกในบทความเรื่อง “เสรีภาพแห่งทะเล” ตีพิมพ์ในสมุทสรสาร หนังสือรายเดือนของราชนาวิ โปรตดู สถิต เสมานิล, “เทียนวรรณยุครัชกาลที่ 5” วิสาสะ (กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี่, 2539) หน้า 26.

¹⁰⁷ ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ , กบฏ ร.ศ. 130 : การปฏิวัติครั้งแรกของไทย (พ.ศ. 2454) (พระนคร: สำนักพิมพ์คัมภีร์, 2519), หน้า 25.

ปฏิวัติในประเทศอื่นๆจากหนังสือ “ประวัติศาสตร์การปฏิวัติ”¹⁰⁸ โดยทหารทั้งสามคนเชื่อว่าบ้านเมืองจะล้มลงจนถึงกาลสูญสลายแน่นอนถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และหลังจากนั้นนายทหารทั้งสามคนก็ได้ไปหา ร.อ.เหล็ง ศรีจันทร์ หรือ ขุนทวยหาญพิทักษ์ แพทย์ประจำโรงเรียนนายร้อยๆ ที่บ้านถนนสาทร ในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2455 เพื่อชักชวนให้มาเป็นหัวหน้าคณะเนื่องจากบุคคลทั้งสามมองว่า หมอเหล็ง เป็นผู้คงแก่เรียนชอบอ่านหนังสือหาความรู้อยู่ตลอดเวลาและอีกประการหนึ่ง หมอเหล็งเป็นคนที่มิผู้นับหน้าถือตาเยอะ ตลอดจน ยังเป็นคนสนิทของทูลกระหม่อมจักรพงษ์ภูวนารถกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ซึ่งเมื่อหมอเหล็งได้ยอมรับเป็นหัวหน้าเรียบร้อยแล้ว ก็ได้มีการจัดประชุมกันในต่อมาอีกสามวันหลังจากนั้นคือ วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2454 โดยที่ประชุมได้ตกลงกันว่า จะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยเรียกกลุ่มของตัวเองว่า คณะพรรค ร.ศ. 130 มีการกำหนดธงของกลุ่มโดยมีตัวหนังสือเขียนว่า “เสียสัตย์ดีกว่าเสียชาติ”¹⁰⁹

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าคำขวัญดังกล่าวนี้ น่าเป็นการล้อไปกับคำขวัญของกองเสือป่าของรัชกาลที่หกที่ว่า “เสียชีพดีกว่าเสียสัตย์” และอีกนัยหนึ่งก็คือ การสื่อถึงพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ที่ทหารทุกคนจะต้องสาบานตนว่าจะจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ทุกเดือน (ข้าราชการพลเรือนถือน้ำปีละสองครั้ง) ซึ่งคณะร.ศ.130 จำต้องทิ้งคำสาบานเสียสัตย์ดังกล่าวเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ถ้าการสันนิษฐานดังกล่าวนี้มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง เราก็อาจจะคิดต่อไปได้ว่าความคิดทางการเมืองของนายทหารกลุ่มนี้มีลักษณะสมัยใหม่อย่างมากเนื่องจากนายทหารกลุ่มนี้เห็นความสำคัญของชาติในฐานะที่เป็นการรวมกลุ่มกันของประชาชนทั้งหมดมากกว่าตัวผู้นำหรือพระมหากษัตริย์ ซึ่งความคิดแบบนี้เป็นความคิดที่ขัดกับความคิดแบบจารีตที่มองว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมทุกอย่างของประเทศ

สำหรับแผนการดำเนินงานของคณะปฏิวัติกลุ่มนี้ก็คือ การสมัครหาพรรคพวกเข้ามาร่วมมือกันโดยมุ่งหาทั้งที่เป็นนายทหารและเป็นพลทหาร และเมื่อเกลี้ยกล่อมเข้ามาเป็นพวกได้แล้วก็ต้องมีการสอนความรู้พื้นฐานให้กับพวกเข้าใหม่ หรือกล่าวสั้นๆก็คือ การสอนลัทธินั่นเอง โดยหนังสือที่ใช้สอนก็คือ “*บันทึกว่าด้วยความเสื่อมซามและความเจริญของประเทศ*” ตลอดจนสมาชิกเข้าใหม่จะต้องถูกสอนเรื่องกฎข้อบังคับของสโมสร¹¹⁰ จากการพิจารณาสมาชิกของคณะร.ศ.130 ก็จะเห็นว่า

¹⁰⁸ ร.อ.เหล็ง ศรีจันทร์, ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ และ สมจิตร เทียนศิริ *ปฏิวัติ ร.ศ.130* (พระนคร: การพิมพ์กรุงเทพฯ, 2489), หน้า 42. หมายเหตุ หนังสือเล่มดังกล่าวที่คณะทหารหนุ่มอ้างว่าเป็นหนังสือที่ใช้เป็นแนวทางการปฏิวัติ ไม่ปรากฏว่าหลงเหลืออยู่ในหอสมุดแห่งชาติ หรือหอสมุดสำคัญของเมืองไทยไม่ว่าจะเป็นหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹⁰⁹ ร.อ.เหล็ง ศรีจันทร์, ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ และ สมจิตร เทียนศิริ *ปฏิวัติ ร.ศ.130* (พระนคร: การพิมพ์กรุงเทพฯ, 2489), หน้า 51-52.

¹¹⁰ อัจฉราพร กุมพิสมัย, *กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตย: แนวคิดทหารใหม่* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ วิชาการ, 2540), หน้า 167.

สมาชิกนั้นไม่ใช่เพียงแต่ข้าราชการทหารเท่านั้น เพราะอย่างยิ่งมีสมาชิกที่เป็นข้าราชการพลเรือนจากระหวายยุคธรรมที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมายอีกด้วย แต่กระนั้นในไม่ช้าไม่เร็ว คณะพรรค ร.ศ. 130 ก็ถูกจับกุมเนื่องจากมีหนอนบ่อนไส้ก็คือ พระยากำแพงราม (ร.ท.ยุทธ ยศในขณะนั้น) นำความลับไปแจ้งต่อสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชณุโลกประชานาถ ให้มาดำเนินการกวาดล้างจับกุมในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2455 ซึ่งเป็นเวลาเพียงหนึ่งเดือนที่คณะร.ศ. 130 จะลงมือเข้ายึดพระราชอำนาจจากรัชกาลที่หก¹¹¹

อย่างไรก็ดี มีคำถามเกี่ยวกับการก่อตั้งพรรคปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวก็คือ พวกกลุ่มนี้ต้องการจะเปลี่ยนแปลงการปกครองบ้านเมืองไปในลักษณะไหน คำตอบก็คือ จากการศึกษาเอกสารที่เรียกว่า “บันทึกความเลื่อมซามและความเจริญของประเทศ” ทหารหนุ่มเหล่านี้ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่อุดมการณ์แบบประชาธิปไตย หรือ ตามความเข้าใจของกลุ่มทหารในขณะนั้นก็คือ การปกครองที่ประมุขมาจากการเลือกของสามัญชนธรรมดา (ประธานาธิบดี) หรือตามที่คนในปัจจุบันรับรู้ก็คือ การปกครองระบอบสาธารณรัฐ (Republic) ดังที่ในบันทึกฉบับดังกล่าว ได้อธิบายว่า การปกครองในโลกนี้มีอยู่สามแบบคือ แบบที่หนึ่งเป็นแบบที่ให้พระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดอยู่เหนือกฎหมาย ซึ่งเรียกว่า “แอ็บโซลูตโมนากี” โดยคณะร.ศ. 130 ได้อธิบายว่า “การปกครองประเทศตามวิธีนี้เป็นวิธีที่ร้ายแรงมาก เพราะกระษัตริย์มีอำนาจเต็มที่โดยอยู่เหนือกฎหมาย กระษัตริย์จะทำการชั่วร้ายอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ เพราะไม่มีใครขัดขวาง กระษัตริย์จะกดขี่และเบียดเบียนราษฎรให้ความทุกข์ยากด้วยประการหนึ่งประการใดทุกอย่าง ราษฎรไม่มีความผิด กระษัตริย์จะเอามาเขียนตีแลฆ่าฟันจอบ้างได้ตามความพอใจ ...ธรรมดากระษัตริย์ที่อยู่เหนือกฎหมายนั้นจะทำการสิ่งใดก็กระทำไปตามภาระตนเองโดยไม่มีที่ขัดขวาง เมื่อเห็นว่าการสิ่งใดซึ่งจะเป็นประโยชน์ส่วนตัวแลครอบครัว หรือกระทำให้เกิดความสุขสนุกสบายได้เพียงใดก็กระทำเอาตามความพอใจ ราษฎรจะได้รับความเดือดร้อนหรือบ้านเมืองจะชุกโครมก็ไม่ต้องนึกถึง ขอให้ตัวสุขสบายก็แล้วกัน วิธีการปกครองซึ่งให้กระษัตริย์ปกครองเป็นแอ็บโซลูตจึงต้องล่มจมถึงกับความวินาศต้องเป็นค่าเป็นขะเลยของประเทศที่มีแบบธรรมนิยมปกครองดี ดังที่มีตัวอย่างมาามากแล้ว วิธีการปกครองซึ่งให้กระษัตริย์มีอำนาจเป็นแอ็บโซลูตในยุโรปแลอเมริกาหมดสิ้นไปแล้ว เพราะราษฎรมีความฉลาดมากขึ้นก็ได้ช่วยกันคิดกำจัดประเพณีที่ชั่วร้ายอย่างป่าเถื่อนให้หมดสิ้นไป ประเทศเหล่านี้จึงได้มีความศรีวิไลยิ่งขึ้นเป็นลำดับมา...”¹¹²

¹¹¹ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ใน คน 60 ปี พิมพ์เป็นอนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ ณ ฌาปนสถาน วัดมกุฏกษัตริยาราม 21 ธันวาคม 2523 (กรุงเทพฯ: หจก.เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรสศึกษาการพิมพ์, 2523), หน้า 121. และโปรดดู ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ , กบฏ.ศ. 130 : การปฏิวัติครั้งแรกของไทย (พ.ศ.2454) (พระนคร: สำนักพิมพ์คัมภีร์, 2519), หน้า 52-55.

¹¹² ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์, บันทึกความเลื่อมซามและความเจริญของประเทศ อ้างในภาคผนวก ง ของ อัจฉราพร กมฺพพิสมัย, กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตย: แนวคิดทหารใหม่ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ วิชาการ, 2540), หน้า 268-271.

และเมื่อคณะร.ศ.130 ได้กล่าวถึงการปกครองแบบลิมิตเต้ตมอนากี ก็ได้กล่าวว่าเป็นการปกครองแบบที่ดีกว่าแบบแอ็บโซลูต แต่การปกครองที่ดีที่สุดก็คือ การปกครองแบบรีพับลิค ดังที่ในบันทึกดังกล่าวนี้ได้เขียนไว้ว่า “ การปกครองประเทศตามวิธีนี้ยกเลิกไม่ให้มีกระษัตริย์ปกครองอีกต่อไป แต่มีที่ประชุมสำหรับจัดการบ้านเมืองอย่างแข็งแรง และมีประธานาธิบดีเป็นประธานสำหรับปกครองประเทศ ส่วนราษฎรผู้คนพลเมืองก็เหยียดให้เป็นคนตระกูลเดียวกันหมด การแบ่งคนออกเป็นตระกูลสูงและตระกูลต่ำเช่นนี้ ประเทศที่เป็นรีพับลิคได้ยกเลิกเสียหมด เหยียดคนทั่วไปให้เป็นตระกูลเดียวกัน ให้มีความอิสระภาพเท่าๆกัน ไม่มีใครเป็นตระกูลต่ำและเป็นตระกูลสูงกว่ากัน เพราะฉะนั้นการดูถูกและการคุมเหงซึ่งกันก็หมดไป ไม่มีใครเป็นบ่าวนายเหมือนกับการปกครองวิธีอื่น เพราะฉะนั้นราษฎรทุกประเทศจึงอยากเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นรีพับลิคทั้งหมด เวลานี้ประเทศใหญ่น้อยต่างๆเป็นรีพับลิคกันเกือบทั่วโลกแล้ว เช่นทวีปอเมริกาเป็นหมดทั้งทวีป ส่วนในทวีปยุโรปนั้นคือ ประเทศฝรั่งเศส โปรตุเกส เป็นต้น ฝรั่งเศสได้เริ่มใช้การปกครองนี้ก่อนเพื่อน ส่วนโปรตุเกสนั้นเพิ่งเป็นขึ้นเมื่อศกก่อนนี้เอง เวลานี้ในเมืองจีนกำลังรบราฆ่าฟันกันอย่างร้ายแรง ก็เพื่อประสงค์จะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นรีพับลิค”¹¹³

จากที่กล่าวมาพอสมควรเกี่ยวกับความคิดของพวกคณะร.ศ. 130 ในข้างต้นว่าพวกเขาต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นการปกครองแบบสาธารณรัฐที่มีประธานาธิบดีเป็นประธานการปกครองประเทศ เราก็อาจจะสงสัยต่อไปว่าแนวคิดของพวกคณะปฏิวัตินี้เอาแบบอย่างมาจากใด ซึ่งความคิดของพวกนี้ได้รับอิทธิพลมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีนที่เป็นเหตุการณ์อันใกล้ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจากบันทึกว่าด้วยความเชื่อมชามฯดังกล่าวก็จะพบว่า ทั้งรูปแบบการปกครอง ทั้งแนวคิดการปกครองไม่ได้มาจากการปฏิวัติในจีนแต่เพียงอย่างเดียว เพราะหลายครั้งพวกคณะปฏิวัติได้อ้างถึงการปฏิวัติประเทศต่างๆโดยเฉพาะการปฏิวัติใหญ่ที่ฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1789 ที่ตัดพระเศียรของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 แล้วเปลี่ยนประเทศเป็น “ลิมิตเต้ตมอนากี” และ “รีพับลิค” ตามลำดับ นอกจากนี้ยังได้อ้างญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยเมจิแล้วบ้านเมืองมีการพัฒนาก้าวหน้าเทียบเท่าชาติมหาอำนาจอื่นๆ¹¹⁴ กล่าวง่ายๆก็คือ วิธีคิดและคำอธิบายของพวกคณะปฏิวัติร.ศ. 130 ก็ไม่ได้มีความแตกต่างกับวิธีการอธิบายว่าสยามต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะเจ้านายที่กราบบังคมทูลเมื่อ ร.ศ.103 หรือการเสนอให้สยามเปลี่ยนแปลงการปกครองของเทียนวรรณที่เสนอผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ตุลวิภาพพจนกิจ หรือศิริภาคพจนกิจ เพราะวิธีการอ้างเหตุผลนั้นถ้าพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วก็จะพบว่า สยามต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เพื่อที่จะได้กลายมาเป็น

¹¹³ ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์, บันทึกความเชื่อมชามและความเจริญของประเทศ อ้างในภาคผนวก ง ของ อัจฉราพร กมฺุทพิสมัย, กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตย: แนวคิดทหารใหม่ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ วิชาการ, 2540), หน้า 272.

¹¹⁴ ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์, บันทึกความเชื่อมชามและความเจริญของประเทศ อ้างใน ภาคผนวก ง ของ อัจฉราพร กมฺุทพิสมัย, กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตย: แนวคิดทหารใหม่ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ วิชาการ, 2540), หน้า 270.

ประเทศที่อารยะ ทัดเทียมกับตะวันตก โดยตัวอย่างที่ดีสำหรับข้อเสนอแนะประเภทนี้ก็คือ ดุตั้ง ตัวอย่างของญี่ปุ่นที่เจริญเท่ากับตะวันตกแล้วเพราะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตย เหตุที่กล่าวเช่นนี้ก็เนื่องจากต้องการชี้ให้เห็นตามสมมุติฐานที่ว่า ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แนวความคิดทางการเมืองตะวันตกที่เรียกว่าแนวคิดประชาธิปไตยนั้น คนสยามรับรู้แต่เพียงว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่อารยะประเทศเขาใช้ปกครองกัน และประเทศไหนที่ใช้รูปแบบการปกครองดังกล่าวก็จะสามารถเท่าเทียมกับประเทศอารยะมหาอำนาจต่างๆได้

นอกจากการเคลื่อนไหวของพวกคณะพรรค ร.ศ. 130 ที่เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการรับเอาแนวคิดตะวันตกมาใช้ในทางรูปธรรมแล้ว เรายังสามารถพบเห็นการเรียกร้องแนวคิดประชาธิปไตยตามหน้าหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นได้ทั่วไป ดังจะเห็นได้จากบทความเรื่อง “ว่าด้วยเรื่องปาลีเมนต์” ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ คอลัมน์ ไปรสนีย์เลขา ตีพิมพ์เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2456 โดยเนื้อความเป็นการเขียนขึ้นชมการปกครองแบบปาลีเมนต์อย่างโจ่งแจ้ง ดังมีความว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องปาลีเมนต์นี้ไม่เลือกว่าชนวิไลซ์ประเทศใด เมื่อเมืองใดประเทศใด ได้จัดตั้งปาลีเมนต์ขึ้นแล้ว ชนในประเทศนั้นหรือเมืองนั้นก็มักมีความปิติยินดีไปตามกัน เพราะเขานับถือเสียว่า การที่มีปาลีเมนต์นั้นเหมือนอย่างกับพวกราษฎร หรือเมืองนั้นได้ช่วยกันรักษาทรัพย์สมบัติของประเทศด้วยกันทุกคน มีน้ำหนักดียิ่งกว่าประเทศซึ่งไม่มีปาลีเมนต์หลายสิบเท่า ส่วนการปกครองพวกราษฎรของประเทศที่มีปาลีเมนต์นั้น บางคนก็บอกว่ายากแลบางคนก็บอกว่าง่าย แต่เมื่อเอาความยากและความง่ายทั้งสองนี้ขึ้นตั้งชั่งกันดูแล้วก็จะเห็นว่าความง่ายนั้นมีน้ำหนักมากกว่าความยาก เพราะประเทศทั้งหลายซึ่งเอาไครย์เกาะอยู่รอบโลกเวลานี้ ก็ล้วนแต่เป็นประเทศที่มีปาลีเมนต์เกือบจวนหมดอยู่แล้ว แลประเทศซึ่งยังไม่มียปาลีเมนต์นั้น ยังมีเหลือน้อยอยู่เต็มที เกือบไม่ถึงหนึ่งในสิบของประเทศที่มีปาลีเมนต์ แลถ้าการปกครองของพวกราษฎรในประเทศที่มีปาลีเมนต์ว่ายากแล้ว ไหนเลยพวกรัฐบาลของประเทศนั้นๆ จะทนอยู่ได้ และทำจึงได้มีฝูงชนที่นิยมอยากให้มีปาลีเมนต์หนักขึ้นอยู่เสมอแล้ว?...¹¹⁵

ในขณะเดียวกัน นอกจากการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยตามหน้าหนังสือพิมพ์แล้ว ในหนังสือที่ชื่อว่า “ยุทธโกษ” ซึ่งเป็นหนังสือเกี่ยวกับข่าวทหาร แต่กระนั้นในวงการทหารช่วงเวลาดังกล่าวก็ต้องถือว่าทหารเป็นกลุ่มทางสังคมที่ถือว่ามีการศึกษาสูงที่สุดกลุ่มหนึ่งในสยาม ดังนั้นเองหนังสือเกี่ยวกับทหารจึงมีการเผยแพร่ความรู้ทั่วไปด้วย โดยคอลัมน์ที่สำคัญในหนังสือยุทธโกษก็คือคอลัมน์ข่าวทหารต่างประเทศ ซึ่งบ่อยครั้งจะมีการนำเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองมาเผยแพร่ จากการพิจารณาในตัวเนื้อหาก็คพบว่า ข่าวส่วนใหญ่น่าจะเป็นการแปลมาจากข่าวต่างประเทศ และในขณะเดียวกันผู้เขียนก็จะวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นของตนลงไปในข่าวนั้น โดยข่าวที่ออกไปทางการเมืองการปกครอง ผู้เขียนส่วนใหญ่จะชื่นชมยกย่องประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ตลอดจนผู้เขียนพยายามจะชี้ให้เห็นว่า การที่ญี่ปุ่นพัฒนาประเทศได้ ก็เนื่องจากญี่ปุ่นมีการปรับปรุงกองทัพ ปรับปรุงสังคม ตลอดจนปรับปรุงรูปแบบการปกครองให้ทันสมัยเหมือนกับชาติมหาอำนาจ

¹¹⁵ ข.ต. “ว่าด้วยเรื่องปาลีเมนต์.” จีนโนสยามวารศัพท์ (1 กรกฎาคม พ.ศ. 2456).

ต่างๆ แต่กระนั้นในหนังสือยุทธโศกก็มีความแตกต่างกับวิธีการนำเสนอในหนังสือพิมพ์อยู่ประการหนึ่งคือ หนังสือยุทธโศกจะไม่มีการโฆษณาแจ้งแจ้งมากนักเกี่ยวกับรูปแบบการเมืองการปกครอง แต่สิ่งที่หนังสือยุทธโศกจะนำเสนอเป็นอย่างมากก็คือ เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการปรับปรุงกองทัพให้ทันสมัยมากขึ้น¹¹⁶

อีกดัชนีหนึ่งที่พอจะชี้วัดได้ว่าแนวคิดตะวันตกมีการแพร่หลายกระจายอย่างมากในสยามในช่วงเวลาดังกล่าวก็คือ ความวิตกกังวลของรัชกาลที่ 6 ซึ่งปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุรายวันส่วนพระองค์ในช่วงปี พ.ศ. 2454 ถึงเดือน เมษายน พ.ศ. 2455 (หลังเหตุการณ์ ร.ศ. 130 ไม่นานนัก) โดยพระองค์วิจารณ์แนวคิดแบบประชาธิปไตยของตะวันตกไว้ว่า ถ้ามองในแง่ดีนั้น การปกครองประชาธิปไตยสามารถแก้ไขปัญหาเรื่องอำนาจการปกครองที่ตกอยู่กับคนๆ เดียวได้ แต่ข้อเสียของการปกครองแบบประชาธิปไตยถ้านำมาใช้ในทางปฏิบัติก็คือ ประชาชนเป็นผู้ไม่มีความรู้เพียงพอที่จะปกครองตัวเองได้ มากไปกว่านั้น ประชาชนก็ไม่มีความรู้ตลอดจนไม่มีเวลาในการตัดสินใจที่จะเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่ในปาร์ลิวเมนต์ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว แทนที่จะเกิดผลดีก็อาจจะก่อให้เกิดผลร้ายกับชาติบ้านเมืองได้ ในส่วนของพรรคการเมือง รัชกาลที่หกก็ได้ทรงวิจารณ์ไว้ว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีพรรคการเมือง ซึ่งการปกครองโดยพรรคการเมืองนั้น ก็จะเป็นไปในลักษณะที่ว่า ถ้าพรรคการเมืองใดมีทุนมาก ก็อาจจะล่อใจประชาชนด้วยประการต่างๆ ให้เลือกพรรคตน ดังนั้นอำนาจจึงอยู่กับคนส่วนน้อย หากใช้อยู่กับคนส่วนใหญ่ และมันจะยิ่งเลวร้ายมากขึ้นไปกว่าเดิมถ้ามีผู้บริจาคเงินให้กับพรรคการเมือง คนที่บริจาครายใหญ่นั้นก็จะเป็นคนที่มีอำนาจมากที่สุด ในพรรค การลงมติใดๆ ในปาร์ลิวเมนต์ก็ต้องโอนอ่อนไปตามความต้องการของคนๆ นั้น ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงไม่ได้ประโยชน์อันใด นอกเสียจากว่าความต้องการของประชาชนจะไปตรงกับ ความต้องการของ “นักเลงโพลิติก” กล่าวโดยสรุป รัชกาลที่หกทรงวิจารณ์การปกครองแบบประชาธิปไตยในทางทฤษฎีไว้มาก และพระองค์ก็ทรงเห็นว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยโดยตัวของมันแล้วเป็นการปกครองที่มีปัญหา และก็ไม่สามารถจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ดีกว่าวิธีการปกครองที่สยามใช้อยู่ในปัจจุบัน ดังที่พระองค์ทรงกล่าวว่า “ การมีปาร์ลิวเมนต์ก็ดี ฤาถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนลักษณะการปกครองเปนรีพับลิคไปทีเดียวก็ดี ไม่ตัดการฉ้อโกงฤาการไม่สม่าเสมอให้หมดไปได้เลย ถ้าผู้ที่ถืออำนาจยังมีทางที่เลือกให้บำเหน็จแก่ใครๆ ได้ตามชอบใจอยู่ตราบใด คนสอพลอและคนหัวประจบก็คงยังต้องมีอยู่ตราบนั้น จะผิดกันก็แต่ชื่อที่เรียกผู้มีอำนาจเท่านั้น”¹¹⁷

¹¹⁶ โปรดตุกลุ่มข่าวเกี่ยวกับเรื่องข้างต้นได้ใน ร้อยเอกวาด “การเปลี่ยนแปลงทหารบกในประเทศจีน” ยุทธโศก เล่ม 16 ตอนที่ 1 (ร.ศ. 126) , ร้อยโทหม่อมหลวงชวน “กองทหารปืนกลในประเทศญี่ปุ่น” ยุทธโศก เล่ม 16 ตอนที่ 11 (ร.ศ. 127) , ร้อยเอกจรัส “วิธีการฝึกทหารราบญี่ปุ่นในฤดูร้อน” ยุทธโศก เล่ม 18 ตอนที่ 2 (ร.ศ. 128) , ร้อยเอกจรัส “วิธีจัดการทหารของประเทศญี่ปุ่น” ยุทธโศก เล่ม 19 ตอนที่ 1 (ร.ศ. 130) , หลวงโยธาธรรมนิเทศ “การเงินของประเทศญี่ปุ่น” เล่มที่ 16 ตอนที่ 6 (ร.ศ. 130)

¹¹⁷ ดูรายละเอียดได้ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์โท หม่อมเจ้าศุขปรารภกมลสาสน์ 12 มกราคม พ.ศ. 2501), หน้า 55-61.

เป็นที่น่าสังเกตว่าประชาธิปไตยได้แพร่หลายอย่างมากในสังคมไทย จนถึงกับรัชกาลที่หกได้ทรง วิจารณ์แนวคิดการเมืองการปกครองดังกล่าวไว้ และมากไปกว่านั้น พระองค์ยังได้บันทึกไว้อีกว่า พระองค์ทรงเบาพระทัยที่พระองค์ทรงเห็นชาวบ้านในบ้านนอกนั้นไม่รับรู้ถึงแนวคิดดังกล่าวมากนัก ดังจะเห็นได้จากจดหมายเหตุร้ายวันที่พระองค์ทรงกล่าวเมื่อครั้งเสด็จประพาสหัวเมืองตะวันตกตั้งแต่นั้นครปฐมไปจนถึงเมืองกาญจนบุรีว่า “ไม่มีผู้ใดสามารถเข้าใจลักษณะการปกครองทางประชาธิปไตย เลย ถึงแม้ในบางกอกเองก็จะมีแต่ผู้เข้าใจด้วยปากมากกว่าเข้าใจด้วยใจจริง...”¹¹⁸

นอกจากความวิตกกังวลเกี่ยวกับแนวคิดประชาธิปไตย ที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุบันทึกรายวันแล้ว เรายังจะสามารถเห็นถึงความวิตกกังวลของพระองค์จากการที่พระองค์ทรงได้โฆษณาชวนเชื่อว่าการปกครองประชาธิปไตยนั้นไม่เหมาะกับเมืองไทยผ่านพระราชนิพนธ์อื่นๆอีกเป็นจำนวนมากเช่น บทความเรื่อง เมืองไทยจตุรเศวต, ยิวแห่งบูรพาทิศ นิทานเรื่องรายงานการประชุมปาลิเมนต์สยาม แต่เรื่องที่สำคัญที่สุดในการโฆษณาให้เห็นถึงความล้มเหลวของประชาธิปไตยก็คือ “บทละครเรื่องหมิ่นประมาทศาล ตบตา ฉวยอำนาจและหนามยอกเอาหนามบ่ง” ซึ่งบทละครเรื่องนี้ รัชกาลที่หก ทรงสมมุติประเทศขึ้นมาชื่อว่า “โคโรเนีย” ซึ่งอยู่ในทวีปยุโรป โดยประเทศนี้มีการปกครองรูปแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยอยู่มาวันหนึ่งประเทศดังกล่าวได้เกิดความขัดแย้งกันทางเศรษฐกิจระหว่างนายทุนกับกรรมกร และได้มีผู้ฉวยโอกาสทำการชงสมุทกกำลังผู้คนจะทำการปลุกปั่นก่อจลาจลโดยอ้างว่า “กษัตริย์” ยิ่งไปกว่านั้นพวกคณะเสนาบดีที่มีอำนาจอยู่ในปาร์ลิมেন্টก็เตรียมจะก่อกบฏด้วย ประเทศโคโรเนียจึงวุ่นวายอย่างมาก สุดท้ายกษัตริย์ก็ได้แอบปลอมตัวเข้าไปในคณะกษัตริย์และทำการหว่านล้อมให้คณะกษัตริย์เห็นแก่บ้านเมือง ซึ่งสุดท้ายคณะกษัตริย์ก็รวมกำลังกับพระมหากษัตริย์ไปปราบปรามพวกเสนาบดีที่คิดการใหญ่ และสุดท้ายบ้านก็กลับมาสู่ความสงบสุขอีกครั้ง¹¹⁹

ในช่วงเวลาของรัชกาลที่หก ดูเหมือนว่าแนวคิดประชาธิปไตยจะแพร่กระจายไปในวงกว้างตามที่กล่าวไปแล้ว ซึ่งปรากฏการณ์แบบนี้ก็ยังคงมีต่อเนื่องไปจนถึงสมัยของรัชกาลที่เจ็ดและช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากบทความที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ในช่วงดังกล่าวนี้ก็จะพบว่า มีบทความที่เขียนวิพากษ์วิจารณ์การปกครองแบบจารีตของ

¹¹⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์โท หม่อมเจ้าศุขปรารภ มกลาสน์ 12 มกราคม พ.ศ. 2501), หน้า 155-156.

¹¹⁹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทละครเรื่องหมิ่นประมาทศาล ตบตา ฉวยอำนาจและหนามยอกเอาหนามบ่ง (พระนคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, 2506)

สยามอยู่ค่อนข้างมาก และรูปแบบภาษาค่อนข้างที่จะรุนแรงมากกว่าในสมัยรัชสมัยของรัชกาลที่ หก ซึ่งถ้าสังเกตให้ดีจะพบว่า ข้ออ้างที่เป็นหลักสำคัญเนื้อความก็คือ เปรียบเปรยว่าประเทศสยามนั้นเป็นประเทศล้าหลังไม่ยอมเปลี่ยนแปลงผัดกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือประเทศอื่นที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปหมดแล้ว ยิ่งไปกว่านั้นจากเนื้อความในหนังสือพิมพ์ที่กำลังจะยกมานี้ เราจะเห็นถึงอิทธิพลของการปฏิวัติในประเทศอื่นๆ ที่ส่งผลต่อความคิดของคนไทยในสมัยนั้นอยู่พอสมควร โดยผู้วิจัยจะคัดตัวอย่างของบทความดังกล่าวมาพิจารณาสักสองบทความ โดยบทความแรกก็คือ บทความเรื่อง “ราษฎรตื่นแล้ว” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ สยามรีวิว มีเนื้อความว่า “หมูนี่ไม่ว่าจะเปิดหนังสือพิมพ์ฉบับไหน ฉบับนั้นมีแต่เสียงร่ำร้องคร่ำครวญถึงสิทธิของราษฎรที่ควรจะมีเกี่ยวข้องกับในราชการหรือพูดตรงๆ ก็คือ ต้องการให้รัฐบาลดำริห์ตั้งปาลิเมนต์มีผู้แทนราษฎรเข้าปฤชาการราชการเหมือนอย่างประเทศอังกฤษ ญี่ปุ่น ฯลฯ ยกเว้นแต่หนังสือพิมพ์กึ่งราชการ และหนังสือพิมพ์ที่ได้รับเงินปีจากรัฐบาลแล้ว หนังสือพิมพ์อื่น ๆ อันเปนหัวใจของราษฎรต่างพากันร้องถึงข้อนี้ อย่างไม่เคยมีปรากฏในประวัติศาสตร์ของสยามเลย จนทำให้เรามีความพิศวงว่า ราษฎรตื่นนอนแล้ว? มีหนังสือพิมพ์บางฉบับได้ออกความเห็นยืดยาวน่าฟัง บางฉบับก็พูดอ้อมค้อมชักอูทาทูาธรรมต่างๆ แต่ลงท้ายอยู่ตรงจุดที่ฉบับยกตัวอย่างให้ฟังว่า การเปลี่ยนไม่ใช่ของง่าย ๆ ใครก็คงไม่ยอมใครง่าย ๆ แน่ ... เงินรัชชูปการ ราษฎรเป็นผู้เสีย เงินอากรอื่น ๆ รัฐบาลก็เก็บจากราษฎร ยามบากล่ำบากมีทัฬหีศึก ราษฎรก็ต้องออกหน้าเพื่อพลีชีวิตแก่ชาติและพระมหากษัตริย์ เมื่อเช่นนี้จะไม่เป็นการสมควรละหรือ ที่ราษฎรควรจะมีสิทธิมีเสียง ... เมื่อเช่นนี้รัฐบาลที่รักของเราจะนั่งดูตายทำทู่ทวนลม แลขัดขืนความประสงค์ของชนหมู่มากอย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ รัฐบาลได้คิดรอบคอบแล้วหรือ? ดู ซานิกโกลาซแห่งประเทศรัสเซีย ซึ่งถูกปลงพระชนม์ด้วยมือราษฎรสามัญ เมื่อหกเจ็ดปีมานี้ ถ้ายังทรงพูดได้ในเวลานี้ จะต้องทรงแสดงความเสียพระทัย ในการที่พระองค์คิดได้เข้าไป ประเทศต่างๆ เวลานี้ที่มีพระราชอาเปนประธานจึงต้องระวิงระไวคอยฟังเสียงราษฎรส่วนมาก และอนุโลมตามเสมอมิให้เป็นที่ขัดอธยาศัยได้ ... เรื่องนี้รัฐบาลที่รักควรสำเหนียกไว้ และดำริห์การตามควรแก่กาลสมัย ซึ่งราษฎรของท่านได้ตื่นแล้ว”¹²⁰

อีกบทความหนึ่งที่จะยกมาเป็นบทความที่ผู้เขียนเป็นบุคคลที่หัวรุนแรงไม่แพ้กับผู้เขียนเรื่องราษฎรตื่นแล้ว โดยบทความที่กล่าวถึงนี้คือ บทความเรื่อง “เห็นว่าจ้าวเปนลูกตุ่มถ่วงความเจริญ” ซึ่งในบทความนี้พยายามจะยกเหตุการณ์เมืองจีนมากระทบกระเทียบกับการปกครองของสยามในเวลานั้น โดยเสนอว่าการปกครองโดยจ้าว นั้นเป็นการปกครองที่จะทำให้ประเทศนั้นตกต่ำไปเรื่อยๆ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วก็ควรที่จะยกเลิกการปกครองโดยจ้าวเสีย ดังจะเห็นจากเนื้อความของบทความนี้ที่ว่า “ตามข้อความของเรื่องที่ว่าเจ้าจะได้เขียนต่อไปเปนลำดับนี้ ข้าพเจ้ามิได้มุ่งหมายให้เป็นอย่างอื่น นอกจากจะนำข่าวเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเกิดในที่ทั่วไปมาเล่าสู่กันฟังในหมู่พวกเราซึ่งเป็นคนไทยด้วยกันเพื่อทราบไว้บ้าง .....จีนเปนชาติดีกต่าบรรพ์ชาติหนึ่ง ซึ่งมีพลเมืองมากกว่าชาติใดในโลก จีนเปนชาติรักจ้าวนับถือจ้าวเปนยอดยิ่งไม่มีชาติใดเสมอเหมือน เราจะเห็นได้จากพงศาวดารของจีน แม้วงศ์ตระกูลของจ้าวจะตกอับไปจนโคลนจมนอนอยู่ที่ไหนก็อุตสาห์ช่วยกันชูดเอามาสถาปนาขึ้น...

¹²⁰ บทบรรณาธิการ, “ราษฎรตื่นแล้ว” สยามรีวิว (10 กรกฎาคม 2470).

ต่อมาในสมัยหมอลูน จีนได้มีการศึกษาอย่างอารยะชาติดีขึ้นเป็นลำดับมา พวกที่ได้รับการศึกษากลับเห็นว่าจ้าวเปนลูกตุ้มก้อนหินหมึมาเป็นเครื่องถ่วงความเจริญของประเทศไม่ให้อ้าวหน้าไปสู่ความเจริญได้และประกอบกับเปนสมัยที่จีนได้เปิดประตูเมืองรับชาวต่างประเทศเข้าไว้ด้วยอาการแพ้เปรียบทุกประการจนโลกขนานนามว่า หมูลูนาม ผู้เปนจ้าวเปนใหญ่ ตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินลงมา ก็นั่งนำจะหาความสุขสนุกสนานเปนส่วนตัวมิได้จัดการหาวิธีแก้ไขอย่างใดไม่... เหล่าผู้ที่มีการศึกษามีหมอลูนเปนต์ันเห็นว่าถ้าปล่อยให้จ้าวมีอำนาจถือบังเหียนการปกครองอยู่ดังนี้ พลเมืองจะต้องผอมแห้ง ตายแห้ง ไหนจะถูกพวกเจ้านายซึ่งมีอำนาจลอบเลือดไปกิน.... หมอลูนจึงได้พยายามรวบรวมพวกพ้อง ตั้งเปนคณะขึ้นเรียกว่า “คณะเก็กเหม็ง” แล้วดำเนินกุศโลบายทำลายอำนาจจ้าวแห่งราชวงศ์เซ็ง ซึ่งเขาเห็นว่าเปนลูกตุ้มสำหรับถ่วงความเจริญ ของประเทศจนเปนผลสำเร็จ....”¹²¹

กล่าวโดยสรุป แนวคิดประชาธิปไตยที่แพร่กระจายเข้ามาตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 4 ถึงช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยของรัชกาลที่เจ็ด จากข้อมูลที่ได้นำเสนอไปในข้างต้นทั้งหมดนี้ ก็จะเห็นได้ว่า แนวทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นได้แพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยด้วยช่องทางของการพิมพ์หนังสือพิมพ์ของคณะหมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน และการรับรู้ของคนไทยที่มีต่อแนวคิดตะวันตกดังกล่าวก็เป็นในลักษณะของรูปแบบการปกครองที่ประชาชนเลือกผู้นำ ซึ่งในสมัยของเรารู้จักกันในนามของสาธารณรัฐ มากไปกว่านั้น การรับรู้ของคนในสมัยนั้นก็ยิ่งเข้าใจกว่าการปกครองประชาธิปไตยคือ การมีปาลิเมนต์ หรือสภาทำหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ซึ่งจริงๆแล้วในจุดนี้การรับรู้ของคนสยามไม่ได้มีการแบ่งแยกว่าประชาธิปไตยที่พูดถึงนั้นเป็นประชาธิปไตยแบบรัฐสภา หรือประชาธิปไตยที่มีการปกครองแบบสาธารณรัฐซึ่งมีประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้ง ความเข้าใจของคนในเวลานั้นมีลักษณะการเรียกรวมๆไปทั้งหมด สำหรับการโฆษณาชวนเชื่อเกี่ยวกับการให้สยามเปลี่ยนแปลงไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นยังเป็นไปในลักษณะที่ว่า สยามควรเลียนแบบการปกครองของประเทศที่เจริญแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่มีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยตัวอย่างประเทศที่ผู้อ้างมักจะนำมายกเป็นตัวอย่างก็ได้แก่ประเทศญี่ปุ่น สาเหตุที่ตัวอย่างดังกล่าวเป็นที่นิยมอย่างมากก็เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศเพื่อนบ้านในทวีปเอเชียด้วยกัน ประกอบกับการที่ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาตัวเองให้ก้าวทัดเทียมกับประเทศอื่นได้ในเวลาอันสั้น ข้ออ้างในลักษณะนี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไปแทบจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยตั้งแต่ยุคของเทียนวรรณ ไล่เรื่อยมาจนถึง คำกราบบังคมทูล ร.ศ. 103 จนกระทั่งถึงกบฏ.ศ. 130 และตามหน้าหนังสือพิมพ์ในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ประชาธิปไตยในช่วงเวลาดังกล่าวจะไม่มีการสอนลัทธิประชาธิปไตยกันอย่างลึกซึ้งนัก ดังนั้นเอง งานแปลเกี่ยวกับนักคิดทางการเมืองจึงไม่มีปรากฏอยู่เลยในช่วงก่อนพ.ศ. 2475 ซึ่งภาพดังกล่าวนี้จะเป็นภาพที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปแล้ว ดังจะกล่าวในบทต่อไป

¹²¹ ลุงสิ่ว, “เห็นว่าจ้าวเปนลูกตุ้มถ่วงความเจริญ” ราษฎร, (9 มกราคม 2471).

3.2 แนวคิดคอมมิวนิสต์ในฐานะแนวคิดการเมืองตะวันตกช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ช่วงเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นอกจากแนวคิดประชาธิปไตยที่ถือว่าเป็นกระแสแนวคิดการเมืองตะวันตกที่คนไทยรับรู้แล้ว ยังมีอีกกระแสแนวคิดหนึ่งที่ได้เข้ามาในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย นั่นก็คือกระแสแนวคิดของคอมมิวนิสต์ ซึ่งกระแสดังกล่าวนี้นั้นแม้ว่าจะไม่ใช่กระแสแนวคิดเหมือนอย่างแนวคิดประชาธิปไตย แต่กระแสแนวคิดนี้ก็ได้รับการต่อต้านอย่างมากจากผู้มีอำนาจของสยามในเวลานั้น โดยการเข้ามาของกระแสแนวคิดคอมมิวนิสต์นี้มีลักษณะแตกต่างกับการเข้ามาของกระแสประชาธิปไตย เนื่องจากกระแสแนวคิดคอมมิวนิสต์จะเข้ามาในสยามแบบลับๆ โดยครั้งแรกเข้ามาในสมัยปลายรัชกาลที่หก และมีการเคลื่อนไหวต่อเนื่องในรัชกาลที่เจ็ด ถึงกระนั้นสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเข้ามาของแนวคิดดังกล่าวนี้ก็คือ แนวคิดคอมมิวนิสต์นั้นก็มีลักษณะการโฆษณาชวนเชื่อแบบเดียวกับการโฆษณาชวนเชื่อของผู้ที่นิยมแนวคิดประชาธิปไตย นั่นก็คือ การสอนลัทธิทั้งสองนั้นเป็นไปในลักษณะที่ชี้ให้เห็นถึงผลดีของการเปลี่ยนแปลงตามลัทธิ ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงผลเสียของการไม่เปลี่ยนแปลงตามลัทธิ ซึ่งวิธีการแบบนี้จึงทำให้คนไทยในเวลานั้นไม่ได้มีการรับรู้อะไรมากนักเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองแบบสังคมนิยมเลยเช่นเดียวกับการรับรู้ประชาธิปไตยที่ไม่ได้รับรู้ทฤษฎีการเมืองแบบประชาธิปไตยเลยแม้แต่น้อย ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว

สำหรับการเข้ามาของแนวคิดคอมมิวนิสต์สู่สยามนั้น ครั้งแรกเกิดขึ้นจากการที่ พวกนิคมลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนถูกทางการขับไล่ออกมาจากประเทศ กล่าวคือ ในช่วงพ.ศ. 2437 ดร. ชุนยัตเซ็น ผู้นำพรรคก๊กมินตั๋งได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจีนให้กลายเป็นสาธารณรัฐ ด้วยการยึดอำนาจมาจากพวกราชวงศ์แมนจูได้สำเร็จ ซึ่งการยึดอำนาจครั้งนั้นก็ได้รับการหนุนหลังจากสหภาพโซเวียตอยู่เรื่อยๆ ดังนั้นเองในจีนจึงมีการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งการเผยแพร่ในส่วนหนึ่งก็เป็นอิทธิพลที่มีมาจากการจัดตั้งของโซเวียต แต่หลังจากที่ดร. ชุนยัตเซ็นถึงแก่กรรม สมาชิกฝ่ายขวาของพรรคก๊กมินตั๋ง ได้ขึ้นมาเป็นใหญ่ในจีน และได้เริ่มทำการกวาดล้างพวกคนจีนที่นิยมคอมมิวนิสต์ ตลอดจนพวกสายจัดตั้งของสหภาพโซเวียต ซึ่งพวกนี้ก็จำเป็นที่จะต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ โดยจุดมุ่งหมายในการลี้ภัยแห่งหนึ่งก็คือ สยาม การลี้ภัยของพวกนิคมลัทธิคอมมิวนิสต์มายังสยามนั้นระลอกแรกเป็นไปในช่วงของปลายรัชกาลที่หก แต่ระลอกที่ลี้ภัยมาเยอะที่สุดก็คือในช่วงรัชกาลที่เจ็ด คือประมาณ พ.ศ. 2470-2472 หลังจากที่พวกคนจีนโพ้นทะเลที่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาอยู่ในสยาม พวกนี้ก็ได้อุปถัมภ์สอนลัทธิแพร่หลายกันในหมู่คนจีนสยามที่อยู่มาก่อนหน้านั้น โดยการสอนลัทธิจะแพร่หลายไปตามกรรมกรชาวจีนตามท่าเรือ โรงสี โรงเลื่อยเหมืองแร่ สวนยางและตามครูในโรงเรียนจีน¹²²

¹²² เอลิ จี มูราซิม่า, กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม (กรุงเทพฯ: มติชน, 2555), หน้า 12-26.

นอกจากการนำลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาเผยแพร่ในสยามของกลุ่มชาวจีนแล้ว ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งที่นำแนวคิดคอมมิวนิสต์มาเผยแพร่ในเมืองไทยด้วย นั่นก็คือ กลุ่มของพวกญวน ซึ่งกลุ่มนี้เป็นขบวนการชาตินิยมของเวียดนาม โดยกลุ่มพวกนี้ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น ก็เกิดจากการกวาดล้างของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส จนทำให้พวกนี้ต้องลี้ภัยเข้ามาสู่สยามในช่วงปลายรัชกาลที่หก ต้นรัชกาลที่เจ็ด คือ ประมาณพ.ศ. 2468 โดยการเข้ามาในสยามนั้นเป็นการเข้ามาเพื่อทำการจัดตั้งกองกำลังเพื่อกลับไปสู้กับเจ้าอาณานิคม ซึ่งก็เช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวของจีน การเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ของพวกญวนส่วนใหญ่ก็เป็นการโฆษณาชวนเชื่อให้หมู่ของคนญวนที่อยู่มาก่อนหน้านั้นในสยาม

เมื่อหลังการสนับสนุน ทั้งคอมมิวนิสต์จีนและคอมมิวนิสต์ญวนในไทยนั้นได้รับการสนับสนุนจากองค์กรคอมมิวนิสต์สากล หรือโคมินเทิร์น สาขาภาคตะวันออกไกล (The Comintern for Eastern Bureau) โดยองค์กรดังกล่าวนี้จะส่งทั้งกำลังเงิน ทรัพยากร ตลอดจนส่งผู้เชี่ยวชาญการเผยแพร่ลัทธิมาสู่ประเทศสยามด้วยเพื่อช่วยจัดตั้งชาวจีนและชาวญวนในไทย โดยมีหลักฐานว่าในช่วงปี พ.ศ. 2470 พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์อัครราชทูตไทยประจำกรุงปารีสได้รายงานว่าการองค์กรคอมมิวนิสต์สากลได้ส่ง ผู้เชี่ยวชาญชื่อ นายเอ็ดเวิร์ด สลาเตอร์ ชาวอังกฤษ มาดำเนินการในไทย นอกจากนี้พระองค์เจ้าจรูญศักดิ์ยังได้รายงานต่อไปอีกว่า พระองค์ทรงได้จดหมายภาษาฝรั่งเศสจากแผนกตะวันออกไกลขององค์กรคอมมิวนิสต์สากล โดยในจดหมายนั้นได้เขียนว่าจะใช้ยุทธศาสตร์ในการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์โดยใช้ไทยเป็นฐานในการปฏิบัติการ¹²³

การเผยแพร่ของพวกนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ในไทยระยะแรกนั้นดูเหมือนว่าจะเป็นการเผยแพร่งันในทางลับ และการเผยแพร่นั้นก็ได้มีการแพร่หลายมากนักในหมู่คนไทย ดังจะสังเกตเห็นได้จากการที่แนวคิดคอมมิวนิสต์นั้นไม่ได้มีการเผยแพร่กันทางหนังสือพิมพ์อย่างเช่นการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตย ซึ่งนั่นก็น่าจะเป็นไปด้วยเหตุผลที่ว่า การเผยแพร่คอมมิวนิสต์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ชาตินิยมที่พวกชาวจีนและชาวญวนใช้ลัทธิดังกล่าวมาสู้ชาติจากจักรวรรดินิยม ดังนั้นการเผยแพร่จึงไม่จำเป็นที่จะต้องไปเผยแพร่ให้กับคนไทย ดังนั้นการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์จึงมีขอบเขตจำกัดมาก ๆ แต่กระนั้นก็ตามการสอนลัทธิคอมมิวนิสต์ในลักษณะที่เป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนนั้นทางการก็เป็นผู้เผยแพร่ให้คนรับรู้ในวงกว้างว่าลัทธิคอมมิวนิสต์คืออะไร ซึ่งผู้ที่เผยแพร่เพื่อให้คนรับรู้และระวางตัวก็คือ รัชกาลที่หก ซึ่งในเวลานั้นพระองค์ทรงได้ทำการโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านหลายอย่างเกี่ยวกับแนวคิดคอมมิวนิสต์ ในเรื่องนี้เราอาจจะพิจารณาได้จาก จดหมายเหตुरายวันที่รัชกาลที่หกทรงเปรียบลัทธิคอมมิวนิสต์ว่าเป็น “ศาสนาพระศรีอารีย์” ที่เป็นเพียงความฝันลมๆแล้งๆไม่อาจจะเชื่อถือได้ โดยพระองค์ยกตัวอย่างว่า แนวคิดนี้จะเอาผู้หญิงมาเป็นของกลางทำหน้าที่เป็น “นางไข” ในการผลิตสมาชิกของสังคม มากไปกว่านั้น พระองค์ยังทรงอธิบายว่า แนวคิดคอมมิวนิสต์นั้น ยังเสนอให้มีการ “เฉลี่ยทรัพย์” จากคนมั่งมีมาให้คนจน ตลอดจนแนวคิดคอมมิวนิสต์จะทำการยึด

¹²³ เอลิจี มูราซิม่า, กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม (กรุงเทพฯ: มติชน, 2555), หน้า 151-170.

ทรัพย์เอามาไว้ที่กองกลางและรัฐจะเป็นผู้กระจายไป โดยพระองค์เห็นว่าวิธีการเหล่านี้ดีแต่ในทางทฤษฎีไม่อาจจะนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ เพราะการที่จะเอาทรัพย์สินมาเฉลี่ยกันนั้นก็ดูว่าจะเท่าเทียมกันแต่ในท้ายที่สุดคนมีความสามารถก็จะหาทรัพย์ได้เพิ่มมากขึ้นไปอีก ความเสมอภาคที่พวกนิยม “ศาสนาพระศรีอารีย์” เรียกร้องก็ไม่อาจจะสำเร็จไปได้ โดยพระองค์ได้อธิบายไว้ค่อนข้างมาก ซึ่งโดยสรุปแล้วรัชกาลที่หก ก็ทรงชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเช่นนี้เป็นเพียงความเพ้อฝันหาสาระอะไรไม่ได้ และแนวคิดนี้เป็นเสมือนโรคภัยที่คอยทำลายชาติ¹²⁴

มากไปกว่านั้น รัชกาลที่หก พระองค์ยังทรงได้ทรงโฆษณาชวนเชื่อ ผ่านละครที่พระองค์ทรงเป็นผู้ประพันธ์ขึ้นมาอีกด้วย โดยละครดังกล่าวก็คือเรื่อง “*บทละครเรื่องหมิ่นประมาทศาล ตบตาฉวยอำนาจและหนามยอกเอาหนามบ่ง*”¹²⁵ ซึ่งเรื่องนี้มีนัยยะสองอย่างคือ พระองค์ทรงไม่เห็นด้วยกับการปกครองแบบปาลีเมนต์ เพราะว่าการปกครองลักษณะนี้จะมีจุดอ่อนคือเป็นการเปิดโอกาสให้แนวคิดแบบศาสนาพระศรีอารีย์ หรือ แนวคิดคอมมิวนิสต์มาเผยแพร่ ขยายตัวเหมือนกับเชื้อโรคภัยที่ทำอันตรายให้กับประเทศชาติได้ และอีกนัยยะหนึ่งของละครเรื่องนี้ก็คือ เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้น สถาบันเดียวที่จะสามารถคลี่คลายวิกฤตได้ก็คือสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังที่ในเรื่องเมื่อเกิดการจลาจลกันขึ้น พระมหากษัตริย์ก็สามารถลงไปคลี่คลายสถานการณ์ให้กันคืนมาติดังเดิมได้

อย่างไรก็ดี แนวคิดคอมมิวนิสต์จากเดิมที่การเผยแพร่จำกัดกันอยู่ในวงของคนจีนและคนญวน แต่ต่อมาในช่วงรัชกาล สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวคิดดังกล่าวได้เริ่มเผยแพร่สู่สาธารณชนให้กับคนท้องถิ่นด้วย¹²⁶ โดยพวกที่นิยมแนวคิดดังกล่าวก็ได้ทำการเผยแพร่ในรูปของการสอนลัทธิโดยมีเอกสารพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งเอกสารหนึ่งที่ถือว่าเป็นหนังสือการสอนลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ดีที่สุดในช่วงเวลานั้นตามคำกล่าวของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็คือ “หนังสือจีนพิมพ์โรเนียวเล่ม

¹²⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *จดหมายเหตุรายวัน เล่ม 1 วันที่ 1 เมษายน ถึง 18 มิถุนายน 2455* พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายถวิล สุนทรศาลทูล พ.ศ. 2519, หน้า 68-98.

¹²⁵ โปรดดู พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *บทละครเรื่องหมิ่นประมาทศาล ตบตา ฉวยอำนาจ และหนามยอกเอาหนามบ่ง* (พระนคร: ศึกษาภรณ์พิมพ์นิชย์, 2506) และเนื้อเรื่องย่อได้กล่าวไว้แล้วในเชิงอรรถที่ 28

¹²⁶ ในช่วงรัชกาลที่เจ็ด เป็นต้นมาพวกคอมมิวนิสต์จีนได้เริ่มเบี่ยงเบนความสนใจจากการเผยแพร่ลัทธิกันเองในหมู่คนจีนมาสู่คนพื้นเมือง เนื่องจากสาขาคอมมิวนิสต์ใหญ่เห็นว่าการเก็กเหม็ง หรือการปฏิวัติตั้งรัฐบาลโซเวียตจะสำเร็จได้นั้นก็ด้วยการที่ทุกประเทศจะต้องปฏิวัติไปเรื่อยๆ ไม่ใช่แค่กระจุกตัวอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น ดังที่เห็นได้จากเอกสารการสอนลัทธิในช่วงปีนั้นเป็นต้นมา ดังที่ว่า “*การที่จะพันทุกขได้นั้นก็มีแต่ทำให้ชาติต่างๆ ในแถบใต้รวมกันเข้าเป็นปีกแผ่น จึงจะทำการเก็กเหม็งได้สำเร็จ เพราะฉะนั้นต้องทำการปลุกใจทุกชนทุกชาติอย่าปลุกใจแต่ชาติเดียว*” โปรดดู กองจดหมายเหตุแห่งชาติ รัชกาลที่ 7 ม. 18/1 คำแปลเอกสารจีนที่ยึดได้จากผู้ต้องคอมมิวนิสต์ชาวจีน .และ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ รัชกาลที่ 7 ม. 18/1 คำแปลหนังสือภาษาจีนจากกรรมการสาขาถึงสาขาน้ำดิบ ยึดได้จากร้ายของของชำ นายลิ้มซีเตียน ปากน้ำโพ.

หมายเลข 54” ซึ่งในหนังสือเล่มนี้เนื้อความสามารถแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกเป็นส่วนที่ผู้เขียนทำการวิเคราะห์สังคมสยามในเวลานั้น ว่าสังคมสยามแม้ในทางกฎหมายจะเป็นประเทศเอกราช แต่ในทางปฏิบัติแล้วมีลักษณะเป็นเมืองขึ้นของพวกจักรพรรดิต่างชาติอันได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น โดยเฉพาะอังกฤษนั้นถือได้ว่าเป็นเจ้าของประเทศสยามอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากการค้าขายของสยามได้พึ่งพิงอังกฤษถึงร้อยละแปดสิบ ในทางกลับกันสยามก็เป็นตลาดสำคัญของอังกฤษในภูมิภาคเนื่องจากสินค้าของอังกฤษก็ถูกระบายมาที่สยามเป็นจำนวนมาก ยิ่งไปกว่านั้นพวกผู้ปกครองของสยามได้แก่เจ้านายขุนนางและพวกพระต่างๆก็ทำตัวเป็นลัวลื้อหรือเครื่องมือให้กับพวกจักรพรรดิมหาอำนาจทำการกดขี่ราษฎรในประเทศเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของตนเอง¹²⁷

ในส่วนที่สองของหนังสือสอนลัทธิดังกล่าวก็ได้ชี้ชวนให้ชาวสยามโดยเฉพาะผู้ใช้แรงงานไม่ว่าจะเป็นชาวนากรรมกรรวมตัวกันทำการเปลี่ยนแปลงกดขี่และตั้งรัฐบาลโซเวียตขึ้น (การเก๊กเหม็ง) วิธีการนี้เป็นวิธีการเดียวในการแก้ไขปัญหาการกดขี่ของจักรพรรดินิยมได้ สำหรับการวิเคราะห์เกี่ยวกับการปฏิวัติ หรือ “การเก๊กเหม็ง” นั้น ผู้เขียนหนังสือดังกล่าวก็มองว่าการปฏิวัติเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เนื่องจาก การกดขี่ของพวกจักรพรรดิและลัวลื้อจนก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นถึงกับพวกชนชั้นที่ไม่มีทรัพย์ทำการยึดอำนาจในที่สุด¹²⁸ ซึ่งวิธีการอธิบายแบบนี้ก็สามารถพบในเอกสารเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ทางการตรวจยึดฉบับอื่นๆอีก เช่น ในฉบับที่ยึดได้ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันที่กล่าวว่า “เอาเครื่องมือที่(ก่อ)ให้เกิดทรัพย์ทั้งหมดมาเป็นสมบัติของสาธารณชนเสียทั้งสิ้น และให้บรรดาชนที่อยู่ในหมู่ต้องทำการทุกคน ที่ใช้กำลังกายบ้าง กำลังความคิดบ้าง เว้นแต่ได้กับคนพิการชราภาพ ให้ที่ชุมชนนี้กลายเป็นโลกอันบรมสุขมีทรัพย์สมบัติเป็นของกลาง ทำงานด้วยกัน ได้รับความสุขเสมอกัน ได้รับความศึกษาเสมอกัน ไม่มีชั้นสูงต่ำ ไม่มีบ้านเมือง ไม่มีกองทัพ ไม่มีสงคราม”¹²⁹

อนึ่ง ผู้วิจัยสังเกตว่าการสอนลัทธิของพวกคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะชาวจีนในสยามนั้น วิธีการอธิบายจะเป็นไปในลักษณะคล้ายกับชุดการอธิบายของหนังสือเรื่อง “จักรวรรดินิยม : พัฒนาการขั้นสูงสุดของทุนนิยม ที่เขียนโดยเลนิน (Imperialism : The Highest State of Capitalism) โดยหนังสือเล่มดังกล่าวเลนินอธิบายว่า จักรวรรดินิยมนั้นปรากฏขึ้นในฐานะที่เป็นพัฒนาการและการดำรง

¹²⁷ ในหนังสือสอนลัทธิดังกล่าวได้วิเคราะห์ชนชั้นในสังคมไทย ออกเป็นสองประเภทใหญ่ๆคือ ชนชั้นที่กดขี่กับ ชนชั้นผู้ถูกกดขี่ โดยพวกแรกได้แก่ พวกบรรพชนนักบวช พวกเจ้านายและชนชั้นราชวงศ์ พวกชนชั้นเจ้าของที่ดิน พวกกำปะโดร์(พ่อค้าคนกลาง) พวกมีทุนทำการค้าในหมู่บ้าน พวกชนชั้นมีทุนทรัพย์ ชาวนามั่งมีทรัพย์ พวกแรกนี้จะเป็นชนชั้นที่ร่วมมือกับพวกจักรพรรดิมหาอำนาจ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งที่โดนกดขี่ก็คือ ชาวนาอึดคัต กรรมกรตามบ้านนอก กรรมกรตามโรงงานอุตสาหกรรม

¹²⁸ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, รัชกาลที่ 7 ม. 18/1 หนังสือจีนพิมพ์โรเนียว หมายเลข 54 เอกสารยึดได้จากนายอู๋เม้ง ผู้ต้องหาจีนคอมมิวนิสต์ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2473 .

¹²⁹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, รัชกาลที่ 7 ม. 18/1 คำแปลเอกสารจีนเรื่อง “เข้าคณะต้องรู้ลัทธิต้องรู้ลัทธิคอมมิวนิสต์ 28 กุมภาพันธ์ 2472.

อยู่ของลักษณะพื้นฐานของระบบทุนนิยม ในระยะแรกทุนนิยมจะอยู่ภายในขอบเขตของประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่เมื่อมีการพัฒนาทางด้านการผลิตมากขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดการบริโภครายได้ในประเทศไม่สามารถที่จะตามทันความสามารถในการผลิต ผู้ผลิตที่มีอำนาจการต่อรองกับรัฐก็จะอาศัยรัฐให้พยายามไปหาแหล่งระบายสินค้าภายนอกประเทศ ซึ่งวิธีการหาสินค้าภายนอกประเทศนี้จะกระทำโดยการโดยการเจรจา การใช้ความรุนแรงไปผูกขาดบังคับกับประเทศอื่นๆ ที่เป็นสังคมเกษตรกรรมให้เปิดประเทศมาทำการค้า กล่าวง่ายๆ ก็คือ การยึดเอาประเทศที่อ่อนแอมาเป็นอาณานิคมในการระบายสินค้า ในขั้นนี้ เลนินเรียกว่า การเกิดขึ้นของจักรวรรดิทุนนิยม (Capitalist Imperialism) ที่มีลักษณะผู้ขาดแบบเบ็ดเสร็จโดยประเทศหนึ่งที่มีต่ออีกประเทศหนึ่ง อย่างไรก็ตามเลนินได้วิเคราะห์ว่ารูปแบบจักรวรรดิทุนนิยมแบบนี้จะค่อยเสื่อมโทรมและทำลายตัวเองไปในที่สุด เพราะในไม่ช้าประเทศที่เป็นเจ้าจักรวรรดิจะไม่ทำการผลิตอีกต่อไปแต่จะมุ่งแสวงหารายได้จากการลงทุนในประเทศอาณานิคมเป็นหลัก ซึ่งจากการลงทุนในประเทศด้อยพัฒนาเช่นนี้ในท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่การปลดปล่อยประเทศเหล่านั้นเป็นอิสระในที่สุด¹³⁰ ด้วยชุดคำอธิบายในแบบนี้ของเลนินจะเห็นว่าคล้ายคลึงอย่างมากกับวิธีการสอนลัทธิคอมมิวนิสต์ในไทย ที่มักจะอธิบายว่าไทยนั้นในทางปฏิบัติเป็นเมืองขึ้นของพวกมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษ ประเทศสยามเป็นตลาดระบายสินค้าของอังกฤษ คนสยามโดนกดขี่ขูดรีดโดยชนชั้นปกครองที่ทำหน้าที่เป็นมือเป็นไม้ให้กับพวกจักรวรรดิทุนนิยม ด้วยเหตุนี้เองชาวสยามผู้ถูกกดขี่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยยกเลิกการปกครองแบบศักดินา และตั้งรัฐบาลประชาธิปไตยขึ้น พร้อมๆกันนั้นชาวสยามก็ต้องขับไล่พวกจักรวรรดิทุนนิยมให้ออกไปจากประเทศ ดังนั้นจะเห็นว่าวิธีการอธิบายของพวกจีนคอมมิวนิสต์นั้นได้มีฐานคิดทางทฤษฎีตะวันตกอะไรบางอย่างในการสร้างชุดคำอธิบายแม้ว่าจะไม่ลึกซึ้งมากนักก็ตาม ซึ่งจุดนี้จะแตกต่างกับวิธีการอธิบายของนิยมประชาธิปไตย ที่ไม่ได้มีการลงลึกมากนัก

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ แม้ว่าการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์จะเป็นการปฏิบัติการอยู่ใต้ดิน แต่ก็ปรากฏว่ามีหนังสือพิมพ์บางฉบับที่ได้เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างอ้อมๆ ซึ่งน่าจะเชื่อได้ว่ามีไม่มากนักเมื่อเทียบกับการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตย หรือแนวคิดสนับสนุนการมีปาลีเมนต์ สำหรับบทความที่เขียนเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือบทความเรื่อง “มิกคัลญูเปินให้เกิดความเสมอภาค” ซึ่งตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ราษฎร มีเนื้อความว่า “ประเทศใดที่เกิดศึกสงครามมาก ประเทศนั้นก็ย่อมเจริญมาก ไฟไหม้ที่ใดที่นั้นก็สรรพางามขึ้น ทั้งนี้ก็ด้วยอาการเปลี่ยนเก่าให้เป้นใหม่ ตัวอย่างที่เราจะมองเห็นได้ก็คือมหาสงครามคราวที่แล้วมาได้ทำความเจริญให้แก่โลกเพียงไร

เมืองจีนที่เราเห็นว่าเป่นกลียุคทศวรรษ ด้วยการรบราฆ่าฟันกันอยู่นั้น อย่าเข้าใจว่าเงินจะถึงซึ่งความพินาศฉิบหาย ข้าพเจ้ากล้ายืนยันว่า จีนจักเป่นชาติที่ทรงมหาอำนาจในวันนำอีกชาติหนึ่ง เนื่องจากการเปลี่ยนเก่าเป่นใหม่ของจีนนั่นเอง...

¹³⁰ V.I. Lenin, *Imperialism : The Highest State of Capitalism* (Peking: Foreign Language Press, 1975), pp. 105-108,111-112, 148-150, 178.

ความเป็นอิศรภาพเป็นผลเกิดจากกลียุคหรือทุรยุค ถ้าไม่มีเหตุเหล่านี้เกิดขึ้นความอิศรภาพก็เกิดไม่ได้ เพราะว่าผู้ขาดอิศรภาพนั้นต้องตกเป็นธาคอยู่ในอำนาจชนิดใดชนิดหนึ่ง ผู้ต้องการอิศรภาพ จึงต้องดิ้นรนเพื่อให้พ้นจากอำนาจนั้นๆไป ...ความเสมอภาคเป็นผลเกิดแก่เหตุมิคสัญญี มิคสัญญียังไม่เกิดความเสมอภาคก็ยังมี ด้วยลักษณะของความเสมอภาคอันแท้จริงนั้นเหมือนกับยาผงที่ได้บดแล้วอย่างละเอียด วัตถุทุกอย่างย่อมไม่เท่ากันต่อเมื่อบดกันเข้าละเอียดแล้วจึงเท่ากัน ดังนี้เป็นความเสมอภาค”¹³¹

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า แนวคิดคอมมิวนิสต์นั้นเป็นแนวคิดที่เผยแพร่อยู่ในวงจำกัดค่อนข้างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตย ที่มีการเผยแพร่ออกอย่างเป็นล่ำเป็นสันตามหน้าหนังสือพิมพ์ แต่กระนั้นรูปแบบการเผยแพร่แนวคิดของพวกคอมมิวนิสต์ ตลอดจน การโฆษณาชวนเชื่อ หรือการสอนลัทธิ ก็มีลักษณะที่อิงอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีมากกว่า การโฆษณาชวนเชื่อของแนวคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ดังที่กล่าวไปแล้วว่ารูปแบบการโฆษณาและการวิเคราะห์ของพวกคอมมิวนิสต์ได้วิเคราะห์สังคมโดยอิงอยู่บนทฤษฎีจักรวรรดินิยมของเลนิน แม้ว่าการเผยแพร่อะไรจะมีการอิงอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎี แต่นั่นก็ยังไม่ได้มีการสอนกันในระดับที่ลึกซึ้งมากนัก เพราะจะสังเกตเห็นว่าในตามหนังสือการสอนลัทธิ จะไม่มีชื่อของนักทฤษฎีปรากฏอยู่เลย ซึ่งแม้แต่คำว่ามาร์กซิสก็ไม่ได้มีการใช้เรียกกัน (คนไทยเรียกแนวคิดดังกล่าวว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือ ศาสนาพระศรีอารีย์) ดังนั้นเองผู้ที่เรียนลัทธิ หรือเชื่อถือในลัทธิก็จะรับรู้แต่เพียงเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ตามเอกสารการสอนลัทธิเท่านั้น

จากการนำเสนอรายละเอียดไปทั้งหมดในบทนี้ก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการเมืองตะวันตกได้เข้ามาสู่ประเทศไทย (สยาม) ตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยแนวคิดหลักที่เข้ามาเป็นแนวคิดแรก ก็คือ แนวคิดประชาธิปไตย โดยแนวคิดดังกล่าวเข้ามาผ่านการพิมพ์หนังสือพิมพ์ของมิชชันนารีอเมริกัน และต่อมาแนวคิดดังกล่าวก็ได้เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในเมืองไทย ดังจะเห็นได้จากการที่คณะเจ้านายได้ทูลเสนอรัชกาลที่ห้าให้เปลี่ยนแปลงการปกครองในร.ศ. 103 ตลอดจนในหนังสือพิมพ์ก็มีเขียนวรรณ ที่ได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มากไปกว่านั้นในช่วงรัชกาลที่หก ก็ได้มีการทำกบฏเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะทหารหนุ่ม ร.ศ. 130 แต่ถึงกระนั้นก็ตาม การรับรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยของไชนั้นไม่ได้มีลักษณะที่ลึกซึ้งมากมายนัก คนไทยในช่วงเวลาดังกล่าวต่างก็รู้จักประชาธิปไตยว่าเป็นเพียงรูปแบบการปกครองหนึ่งที่มีปาลิเมนต์ หรือเป็นการปกครองที่ประมุขมาจากการเลือกตั้ง ซึ่งถ้าสยามมีการปกครองในลักษณะนี้แล้วประเทศเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมชาติมหาอำนาจได้ ดังเช่นญี่ปุ่นที่ประสบความสำเร็จมาแล้ว ด้วยการรับรู้ที่ค่อนข้างจำกัดอย่างมากเกี่ยวกับประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นแนวคิดตะวันตก จึงทำให้ช่วงเวลานี้ยังไม่มีชื่อของนักคิดทางการเมืองใดๆปรากฏขึ้นมาในช่วงนี้ ตลอดจนงานแปลเกี่ยวกับทฤษฎีการเมือง หรือ

¹³¹ ไม่ปรากฏผู้เขียน, “มิคสัญญีเป็นให้เกิดความเสมอภาค” ราษฎร (11 ,มกราคม 2471).

หนังสือเกี่ยวกับนักคิดตะวันตกในช่วงนี้ที่ไม่มีปรากฏเลย แม้แต่ในหนังสือประเภทตำรากฎหมายที่น่าจะมีชื่อของนักคิดในทางกฎหมายสำคัญๆที่ควรจะถูกกล่าวถึงไว้ก็ไม่มีการกล่าว¹³² ซึ่งข้อสรุปนี้ก็ดูเหมือนว่าจะตรงกับงานของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ที่เสนอว่าในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นไม่มีหนังสือหรือตำราในทางการเมืองที่มาจากตะวันตกอันเพียงพอที่จะก่อให้เกิดการปฏิวัติประชาธิปไตยสยาม 2475¹³³

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยมองว่า ในกรณีของแนวคิดประชาธิปไตยที่มีการโฆษณาชวนเชื่อในลักษณะที่นำไปเทียบเคียงกับประเทศอื่นตามที่กล่าวไปแล้วก็อาจจะวิเคราะห์ได้ว่า มันไม่มีความจำเป็นสักเท่าใดที่จะต้องไปลงลึกเกี่ยวกับรายละเอียดของแนวคิดมากนัก เพราะจุดประสงค์หลักของผู้ที่โฆษณาแนวคิดประชาธิปไตยคือเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนั้นวิธีการชักชวนปลูกปั่นก็คือ การยกเอาข้อดีที่เป็นรูปธรรมอันชัดเจนมาชักจูงจึงน่าจะเป็นสิ่งที่เห็นผลได้เร็วมากกว่า ด้วยเหตุนี้สิ่งพบเห็นได้จากหลักฐานที่หลงเหลืออยู่มาจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเอกสารกราบทูลของคณะเจ้านายฯ หนังสือพิมพ์ของเทียนวรรณ หรือแม้แต่เอกสารว่าด้วยความเสื่อมชามฯของคณะร.ศ. 130 ต่างก็ใช้วิธีการในลักษณะเดียวกันแทบทั้งสิ้น

อนึ่งแนวคิดตะวันตกนอกจากแนวคิดประชาธิปไตยแล้ว ก็ยังมีอีกแนวคิดหนึ่งที่ว่าสิ่งที่ดีเข้ามาในช่วงของการเปิดประเทศสยาม นั่นก็คือ แนวคิดคอมมิวนิสต์ แนวคิดดังกล่าวนี้เข้ามาในช่วงท้ายๆก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยผู้ที่นำแนวคิดเข้ามาก็คือ กลุ่มชาวจีนที่นิยมคอมมิวนิสต์ และกลุ่มญวนชาตินิยม ซึ่งในระยะแรกการเผยแพร่เป็นไปในวงจำกัดมาก แต่กระนั้นในช่วงหลังก็ได้มีการเผยแพร่ในวงกว้างมากขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาในเนื้อหารายละเอียดเกี่ยวกับการสอนลัทธิหรือโฆษณาชวนเชื่อของพวกคอมมิวนิสต์ก็พบว่า การเผยแพร่ลัทธิมีลักษณะที่อิงอยู่บนหลักการทางทฤษฎีมากกว่าการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตย กล่าวคือ การโฆษณาชวนเชื่อนั้นจะอธิบายว่า

¹³² ผู้วิจัยได้สำรวจในตำรากฎหมายที่มีการพิมพ์ออกมาในช่วงท้ายๆของยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส โดย แอล ดูปลาตาร์ และเอช เอกูต์ ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2475 , ธรรมศาสตร์และพงศาวดารกฎหมาย โดย เอกูต์ ตีพิมพ์ ปีพ.ศ. 2474, คำอธิบายตำนานกฎหมาย โดย พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ ปี พ.ศ. 2474, คำอธิบายกฎหมายปกครอง พ.ศ. 2474 โดยปรีดี พนมยงค์ ก็ไม่พบว่าในตำราเหล่านี้ได้มีการอธิบายกฎหมายหรือโยงเข้ากับนักคิดทางกฎหมาย หรือนักคิดทางการเมืองแต่อย่างใด โปรดดู แอล ดูปลาตาร์ และเอช เอกูต์, คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส (พระนคร, สถานิติศึกษา, 2475) เอช เอกูต์, ธรรมศาสตร์และพงศาวดารกฎหมาย (ไม่ปรากฏที่พิมพ์: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2473), ปรีดี พนมยงค์, “คำอธิบายกฎหมายปกครอง พ.ศ. 2474” ใน ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์, คำอธิบายตำนานกฎหมาย (ไม่ปรากฏที่พิมพ์: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2474)

¹³³ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “อิทธิพลของความคิดฝรั่งเศสที่มีต่อการเมืองไทยสมัยใหม่” ใน ความคิดความรู้และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475 (กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา, 2533), หน้า 82.

พวกจักรวรรดินิยมที่เข้ามาฉกฉวยแสวงหาผลประโยชน์จากประเทศล้าหลังเกษตรกรรมซึ่งรวมสยามเข้าไปด้วยนั้น ก็เพราะว่า ประเทศมหาอำนาจได้พัฒนาทุนนิยมในประเทศของตนจนกระทั่งต้องหาวิธีระบายสินค้าออกไปขายยังที่อื่นๆ ด้วยเหตุนี้จักรวรรดินิยมจึงพยายามล่าอาณานิคมตามดินแดนล้าหลังต่างๆอย่างไม่หยุดไม่หย่อน มากไปกว่านั้นการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงในลักษณะอื่นไม่อาจจะช่วยให้รอดพ้นจากปัญหานี้ได้เนื่องจากชนชั้นปกครองมักจะประสานประโยชน์กับพวกจักรวรรดินิยมอยู่เสมอ หนทางแก้ไขคือต้องทำการปฏิวัติตั้งรัฐบาลโซเวียตเพื่อขับไล่จักรวรรดิทุนนิยมเหล่านี้ออกไป สำหรับวิธีการอธิบายเช่นนี้เป็นการอธิบายที่ถอดแบบมาจากการอธิบายของเลนินในหนังสือเรื่อง *“Imperialism : The Highest State of Capitalism”* ดังนั้นจึงอาจจะพูดได้ว่า ทฤษฎีการเมืองตะวันตกสมัยใหม่ที่เข้ามาสู่สยามก็คือ ทฤษฎีว่าด้วยจักรวรรดินิยมของเลนิน แต่กระนั้นก็ตามการเผยแพร่แนวคิดของคอมมิวนิสต์ก็มีลักษณะจำกัดมาก ประกอบแนวคิดเช่นนี้ถูกกล่าวถึงอย่างหนักหน่วงจากรัฐบาลสยาม จึงทำให้แนวคิดไม่เป็นที่ได้รับการสนใจแต่อย่างใด

จากการนำเสนอเกี่ยวกับภาพรวมของแนวคิดทางการเมืองตะวันตกในช่วงเวลาก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม ผู้วิจัยเห็นว่ามันเป็นการเพียงพอแล้วที่ผู้อ่านจะทราบเป็นพื้นฐานสำหรับที่จะเข้าไปสู่ส่วนหลักในบทต่อไปที่ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นว่า หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การรับรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองโดยเฉพาะทฤษฎีอันเป็นรากฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโลกตะวันตกจะได้รับการสนใจมากขึ้น ตลอดจนจะมีการแปลงานกันทางทฤษฎีการเมืองอย่างเป็นล่ำเป็นสันซึ่งถ้าเปรียบกับยุคก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ประหนึ่งว่าเหมือนกับหน้ามือหลังมือ มากไปกว่านั้นในบทต่อไปผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นอีกว่า ทฤษฎีการเมืองแรกที่ถูกนำมาใช้หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็คือ ทฤษฎีการเมืองของรูสโซ และทฤษฎีดังกล่าวก็จะเป็นทฤษฎีการเมืองที่ได้รับความนิยมมากที่สุดทฤษฎีหนึ่งในประเทศไทยตั้งแต่ครั้งแรกมาจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 4

ทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์กับบริบททางการเมืองไทยในช่วง

พ.ศ. 2475-2490

ในบทนี้จะเป็นส่วนที่ว่าด้วยทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2490 ซึ่งเนื้อหาในบทนี้กล่าวถึงการเข้ามาครั้งแรกของชื่อและแนวคิดทฤษฎีการเมืองของเขา ที่การเข้ามาของรุสโซว์นั้นมีลักษณะเฉพาะตัวอันสัมพันธ์กับบริบทของยุคสมัยนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจาก ตามที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 ว่าช่วงเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง ในประเทศไทย ทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์ยังไม่ได้ปรากฏขึ้นในประเทศไทย หรือสยามแต่อย่างใด จะมีบ้างก็แต่แนวคิดเสรีนิยมที่กล่าวกันอย่างกว้างๆจากนักคิดหัวก้าวหน้าในยุคนั้น แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนนำไปสู่การเกิดระบอบใหม่ของคณะราษฎรเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 รุสโซว์และความคิดของเขาก็ได้ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในช่วงของการเปลี่ยนแปลงระบอบใหม่นี้ โดยปัญญาชนคนสำคัญที่สุดคนหนึ่งที่นำรุสโซว์มาใช้กันอย่างจริงจังในฐานะเครื่องมือทางการเมือง ก็คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า วรรมณโฆทัยกร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (พระองค์วรรมณฯ) ซึ่งพระองค์เป็นเจ้าของที่เข้าร่วมมือกับคณะราษฎรในการเปลี่ยนระบอบ และพระองค์เองก็ได้เป็นผู้แปลคำต่างๆเกี่ยวกับรุสโซว์ขึ้นเป็นจำนวนมาก ตลอดจนพระองค์ยังเป็นบุคคลที่นำทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์มาใช้อย่างแพร่หลายในช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ด้วยเหตุนี้จึงถือได้ว่าพระองค์ทรงเป็นบุคคลหนึ่งที่ทรงทำให้รุสโซว์ได้เป็นที่รู้จักในประเทศไทย นอกจากนี้แล้วปัญญาชนคนอื่นๆแห่งยุคระบอบใหม่ต่างก็ได้มีส่วนในการเผยแพร่ทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์กันอย่างมากมายจนทำให้งานแปลตัวบทของรุสโซว์ได้ปรากฏออกมาหลายชิ้นในช่วงเวลานี้ จนอาจจะกล่าวได้ว่า ยุคนี้เป็นยุคทองของรุสโซว์ในเมืองไทย สำหรับในบทนี้แม้ว่าระยะเวลาจะดูเหมือนสั้นคือ เพียงสิบห้าปี แต่เนื่องจากรายละเอียดเกี่ยวกับรุสโซว์ค่อนข้างจะมีมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงแบ่งช่วงเวลานี้ออกมาเป็นบทเฉพาะต่างหาก และแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยภายในบทนี้อีก 5 หัวข้อดังนี้

- 4.1 การเข้ามาครั้งแรกในประเทศไทย : รุสโซว์กับการปฏิวัติระบอบใหม่ของคณะราษฎร
- 4.2 พระองค์วรรมณฯ ปัญญาชนระบอบใหม่ กับการเผยแพร่ความคิดรุสโซว์ในไทย
- 4.3 รุสโซว์กับทฤษฎีการเมืองแบ่งแยกอำนาจ: การปรับแนวคิดให้เข้ากับบริบทการเมือง
- 4.4 งานแปลตัวบทของรุสโซว์ครั้งแรกในประเทศไทย
- 4.5 เอมีลของรุสโซว์ กับ นายเตียง ศิริขันธ์: นัยยะทางการเมืองของผู้สนับสนุนระบอบใหม่

4.1 การเข้ามาครั้งแรกในประเทศไทย : รุสโซกับการปฏิวัติระบอบใหม่ของคณะราษฎร

จากที่ได้ชี้ให้เห็นในบทที่สามแล้วว่า การรับรู้แนวคิดการเมืองตะวันตก หรือทฤษฎีการเมืองตะวันตกในก่อนช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น การรับรู้ของคนไทยค่อนข้างผิวเผินมาก และการรับรู้จะจำกัดอยู่กับว่าประชาธิปไตยคือการปกครองที่มีปาลิเมนต์ (Paliament) หรือเป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองแบบตะวันตก ส่วนความคิดอื่น ๆ ที่เป็นรากฐานอันเกี่ยวกับประชาธิปไตย เช่น แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ แนวคิดเกี่ยวกับเสมอภาคก็ไม่ได้มีการพูดถึงถึงมากนัก และบ่อยครั้งแนวคิดเกี่ยวกับเสมอภาคก็มีการใช้กันในความหมายเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือหมายถึงแนวคิดของพวกบอลเชวิค ยิ่งไปกว่านั้น ไม่ต้องไปพูดถึงเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า ทฤษฎีการเมืองของนักคิดต่างๆ อย่างที่นิยมศึกษากันในปัจจุบัน ซึ่งไม่มีปรากฏอยู่เลยในช่วงเวลาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

แต่ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลใหม่ ตลอดจนผู้ที่นิยมระบอบใหม่ก็ได้มีความพยายามที่จะอธิบายถึงระบอบใหม่นี้ด้วยวิธีการต่างๆ ที่ลึกซึ้งมากกว่าวิธีการแบบเดิมๆ ที่อธิบายแต่เพียงว่าเป็นการปกครองที่ประชาชนเลือกผู้นำขึ้นมาเท่านั้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าระบอบใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นมีหัวใจที่สำคัญอยู่ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงอำนาจอธิปไตยจากองค์พระมหากษัตริย์มาสู่ประชาชน ดังนั้นเองระบอบใหม่ที่เกิดขึ้นจะมั่นคงได้ก็ด้วยการที่ประชาชนจะต้องมีความรู้ มีความเข้าใจในการใช้อำนาจอธิปไตยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้¹³⁴ ซึ่งหนึ่งในวิธีการอธิบายแบบใหม่ๆ ที่ถูกใช้ในช่วงเวลาดังกล่าวก็คือ การสอนทฤษฎีการเมืองแนวประชาธิปไตยให้กับคนที่พอจะมีความรู้ หรืออย่างน้อยก็สอนกันในหมู่มนุษย์ที่อ่านออกเขียนได้ขึ้นไป จากเหตุผลนี้เองจึงทำให้ ทฤษฎีการเมืองถูกนำมาเผยแพร่ในช่วงเริ่มต้นของระบอบใหม่กันอย่างแพร่หลาย¹³⁵

¹³⁴ วิธีคิดเช่นนี้จะเห็นได้จากคำกล่าวของกรมโฆษณาการในปี พ.ศ. 2479 ว่า “เนื่องด้วยประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองของพลเมืองและโดยพลเมือง ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่จะต้องมีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการปกครอง และอีกประการหนึ่ง ตามรูปการปกครองระบอบนี้ พลเมืองมีส่วนได้ส่วนเสีย และมีความรับผิดชอบโดยตรง พลเมืองจึงต้องล่วงรู้ถึงสิทธิหน้าที่ ที่ตนมีอยู่ในฐานะพลเมือง ภายใต้อำนาจประชาธิปไตย ว่ามีอยู่ประการใด แล้วจักได้ช่วยกันสนับสนุนและดำเนินการปกครองในส่วนที่เป็นหน้าที่ของพลเมือง เพื่อให้ประเทศชาติก้าวหน้าไปสู่ความเจริญสถาพรได้โดยเข้มแข็งและรวดเร็ว” โปรดดู กรมโฆษณาการ, คู่มือพลเมือง (พระนคร: บำรุงนุกุลกิจ, 2479), หน้า ก.

¹³⁵ แม้ว่าทฤษฎีการเมืองของรุสโซจะเป็นทฤษฎีการเมืองแรกที่ถูกนำมาใช้แพร่หลายในสยามหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่กระนั้น ทฤษฎีการเมืองตะวันตกที่อธิบายเป็นระบบทฤษฎีแรกก็คือ ทฤษฎีจักรวรรดินิยมของเลนิน (Imperialism : The Highest State of Capitalism) ที่ชาวจีนและชาวญวนผู้ฝึกฝนในลัทธิคอมมิวนิสต์ได้นำมาใช้โฆษณาชวนเชื่อให้คนสยามตั้งแต่ปลายรัชกาลที่หก จนถึงต้นรัชกาลที่เจ็ด โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 3

โดยทฤษฎีการเมืองหรือแนวคิดทางการเมืองตะวันตกที่ถูกนำมาใช้อย่างจริงจังจึงเป็นทฤษฎีการเมืองแรกหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็คือทฤษฎีการเมืองของรุสโซ¹³⁶ แต่เมื่อพิจารณากันโดยละเอียดแล้ว ก็พบว่าทฤษฎีการเมืองของรุสโซที่ถูกนำมาใช้ครั้งแรกนั้น ตัวทฤษฎีไม่ได้ถูกนำมาใช้ในลักษณะเพียงลำพัง กล่าวคือ ทฤษฎีการเมืองของรุสโซเป็นสิ่งที่ติดพันมากับประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสที่ว่าความคิดของ รุสโซมีอิทธิพลอย่างมากต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ดังนั้นคนสยามในช่วงเวลาดังกล่าวก็เลยได้รับรู้ถึงทฤษฎีทางการเมืองของรุสโซอย่างคร่าวๆไปด้ยผ่านประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสสมัยการปฏิวัติ

อย่างไรก็ดี จากการสืบค้นพบว่า ทฤษฎีการเมืองของรุสโซนั้นน่าจะปรากฏครั้งแรกในสยามจากหนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1” ของพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาโดยจุดประสงค์ที่พระองค์ทรงเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นเพื่อใช้สอนนิสิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2477 แต่คาดว่าน่าจะมีการเผยแพร่ก่อนออกมาก่อนที่จะตีพิมพ์เนื่องจากพระองค์เจ้าอาทิตย์ได้ทรงเขียนไว้ในส่วนคำปรารภของหนังสือว่า ในเบื้องต้นพระองค์ทรงทำเป็นเอกสารการสอนในชั้นเรียนประวัติศาสตร์ มาตั้งแต่ก่อนพ.ศ. 2477แล้ว แต่เนื่องจากนิสิตและนิสิตาที่คณะดังกล่าวได้ทูลขอให้พระองค์ทรงทำออกมาเป็นตำราเข้าเล่ม เพราะตำราเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศสในช่วงเวลาดังกล่าวแทบจะไม่ปรากฏอยู่เลยในสยาม และเหตุผลอีกประการหนึ่งที่พระองค์ทรงพิมพ์หนังสือเล่มนี้ออกมาก็เนื่องจากพระองค์มองว่า เหตุการณ์ปฏิวัติฝรั่งเศสกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475 มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังนั้นผู้ที่ใฝ่รู้ทางการบ้านการเมืองก็สมควรที่จะได้รับทราบไว้^{137 138}

¹³⁶ แต่กระนั้น ถ้าพิจารณาในหนังสือเล่มดังกล่าวที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้ประพันธ์ขึ้นก็จะพบว่าพระองค์ไม่ได้ทรงกล่าวถึงแต่รุสโซเพียงคนเดียว พระองค์ยังได้กล่าวถึงนักคิดที่สำคัญต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสไว้อีกหลายคนด้วยเช่น ดีเดโร (Denis Diderot) มงเตสกีเอร์ (Montesquieu) วอลแตร์ (Voltaire) เป็นต้น แต่การที่ผู้วิจัยอธิบายว่า ทฤษฎีการเมืองของรุสโซเป็นทฤษฎีแรกที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในเมืองไทยก็เพราะว่า ในช่วงเวลาเดียวกันทฤษฎีของเขาถูกนำมาอธิบาย ถูกนำมาศึกษาอย่างเป็นระบบกันอย่างแพร่หลาย ผิดกับนักคิดคนอื่นๆที่มีเพียงแต่ชื่อที่กล่าวไว้ โดยไม่ได้มีการศึกษา ไม่ได้มีการแปลตัวบทของนักคิดไว้แต่อย่างใด

¹³⁷ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, คำปรารภของผู้เขียน ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 2.

¹³⁸ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า งานของรุสโซที่เริ่มตีพิมพ์ออกมาเป็นจำนวนมากหลังจากปี พ.ศ. 2477 ก็เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองในระบอบใหม่ของคณะราษฎรเริ่มที่จะมั่นคงบ้างขึ้นแล้ว เนื่องจากถ้าเราพิจารณาในช่วงปี

แต่ก่อนอื่นที่จะพิจารณาเนื้อหาเกี่ยวกับหนังสือที่พระองค์ทรงเขียน เราควรที่จะพิจารณาเกี่ยวกับผู้เขียนคร่าวๆในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหนังสือข้างต้นสักเล็กน้อยเสียก่อน กล่าวคือ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาประสูติ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2447 ทรงเป็นพระโอรสพระองค์แรกใน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ที่ประสูติแต่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทิพยสัมพันธ์ ในวัยเด็กพระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา (หม่อมเจ้าอาทิตยทิพอาภา-ตำแหน่งในขณะนั้น) ทรงต้องการที่จะเป็นทหารเรืออย่างพระราชบิดา โดยพระองค์ถูกส่งไปเรียนโรงเรียนทหารเรือในสหรัฐอเมริกา ชื่อ “ Fressenden School” ซึ่งการชีวิตในอเมริกานั้นพระองค์ทรงอยู่ภายใต้การดูแลของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมขุนสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นทูลกระหม่อมมาต่อมาในปี พ.ศ. 2462 พระองค์ก็ได้ทรงถูกส่งไปศึกษาวิชาทหารเรือในประเทศอังกฤษ แต่ในช่วงเวลาที่พระองค์ฝึกโรงเรียนนายเรือที่อังกฤษนั้นพระองค์ทรงถูกส่งไปฝึกทางทะเลที่แอฟริกากลาง ด้วยอากาศที่ร้อนจัดมาก พระองค์จึงทรงประชวรอย่างหนักจนแพทย์ลงความเห็นว่าคุณพระองค์ไม่ทรงสามารถจะเป็นทหารเรืออีกต่อไปได้ ในปีพ.ศ. 2467 พระองค์จึงทรงเปลี่ยนมาเรียนหลักสูตรประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge University) ตามคำแนะนำสมเด็จพระเจ้าฟ้ายุคลทิฆมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เพื่อที่ว่าเมื่อสำเร็จออกมาแล้วจะได้รับราชการในกระทรวงมหาดไทยได้¹³⁹ และในขณะที่เรียนอยู่ที่เคมบริดจ์พระองค์เจ้าอาทิตยฯก็ทรงได้เรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสในช่วงการปฏิวัติใหญ่เป็นพิเศษ ดังที่พระองค์ทรงกล่าวว่า “ เมื่อครั้งข้าพเจ้าศึกษาวิชาอยู่ต่างประเทศ วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ข้าพเจ้าศึกษาเพื่อรับปริญญาอยู่ด้วย และโดยเฉพาะประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติในฝรั่งเศสตอนนี้ข้าพเจ้าได้เรียนมาเป็นการเฉพาะ”¹⁴⁰ ด้วยเหตุนี้เองจึงไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดที่พระองค์เจ้าอาทิตยฯจะทรงสามารถเขียนประวัติศาสตร์ปฏิวัติฝรั่งเศสออกมาได้เป็นอย่างดี

ในปี พ.ศ. 2470 พระองค์ทรงสำเร็จการศึกษา และเดินทางกลับมายังประเทศไทย ในเบื้องต้นพระองค์ทรงได้รับราชการในกระทรวงมหาดไทยและต่อมาก็ทรงได้รับการแต่งตั้งให้เป็น

แรกหรือปีที่สองจะเห็นว่ามีสถานการณ์ของคณะราษฎรยังคงอยู่ในช่วงหน้าสีหน้าขาวนวล ยกตัวอย่างเช่นมีการเกิดกบฏบวรเดช แต่ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2477 เป็นต้นไปสถานการณ์บ้านเมืองเริ่มเป็นปกติมากขึ้น แรงสนับสนุนที่มีต่อคณะราษฎรก็น่าจะเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ งานเขียนในทางทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ที่จะปรากฏออกในยุคนี้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสนับสนุนระบอบจึงถูกทยอยออกมาหลังจากปี พ.ศ. 2477

¹³⁹ ลดา รุธิรณก, มณีในอาทิตย (กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊ค, 2548), หน้า 59-62.

¹⁴⁰ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา, คำปรารภของผู้เขียน ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศสและสมัยโนบเลียน โบนนาปอร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 1.

ข้าหลวงที่จังหวัดนครปฐม ในปี พ.ศ. 2473 ซึ่งพระองค์ก็ทรงดำรงตำแหน่งข้าหลวงมาจนถึงช่วงการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจนกระทั่งพระองค์ได้ถูกย้ายให้ไปเป็นข้าหลวงที่จังหวัดภูเก็ตแทน ข้าหลวงคนเดิมที่กระทรวงมหาดไทยเรียกตัวให้ขึ้นไปช่วยงานในกรุงเทพฯ สำหรับบทบาทของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น พระองค์ทรงเป็นเจ้าของกิจการหนึ่งที่น่าสนใจคือการเปลี่ยนแปลงระบอบใหม่ โดยในช่วงวันยึดอำนาจนั้นพระองค์ได้ทรงเรียกตำรวจและนายอำเภอมาเพื่อสั่งการให้เตรียมพร้อมทำการตรึงทางรถไฟไว้เพื่อห้ามไม่ให้รถไฟผ่านไปส่งข่าวทางหัวหินซึ่งเป็นที่ประทับของรัชกาลที่เจ็ดโดยเด็ดขาด¹⁴¹ ดังนั้นพระองค์จึงทรงยังคงได้รับราชการอยู่จนถึงเวลาที่พระองค์ทรงถูกเรียกขึ้นมากรุงเทพฯ เพื่อให้มาดำรงตำแหน่งเป็นราชเลขาในการในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (เดือนมกราคม พ.ศ. 2476) และในขณะเดียวกันที่พระองค์ทรงอยู่ในกรุงเทพฯ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ทรงรับตำแหน่งเป็นอาจารย์พิเศษที่ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยวิชาที่พระองค์ทรงสอนก็คือ วิชาประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติ ค.ศ. 1789 ในวิชานี้เองพระองค์ก็ได้เรียบเรียงคำสอนจากเอกสารที่พระองค์ทรงใช้เรียนที่ประเทศอังกฤษ มาสอนนิสิต และภายหลังได้จัดพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2477 ตามที่กล่าวไปแล้ว¹⁴²

อย่างไรก็ดี ในช่วงที่พระองค์ทรงขึ้นมาช่วยงานของ “คณะราษฎร” พระองค์ก็ทรงได้รับความไว้วางใจจากคณะราษฎรตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มดังกล่าวเป็นอย่างมาก¹⁴³ ส่วนชีวิตในช่วงบั้นปลายของพระองค์ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ได้ทรงดำรงตำแหน่งที่สำคัญทางการเมืองหลายตำแหน่ง แต่ตำแหน่งที่สำคัญที่สุดก็คือ พระองค์ทรงทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ร่วมกับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอศศคาร์นุทิศ กรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์, เจ้าพระยาอมราช (ปั้น สุขุม), พลเอกเจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน (อุ่ม อินทรโยธิน) และ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) และทรงลาออกเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 สดท้ายพระองค์ทรงสิ้นพระชนม์ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2489

สำหรับในส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับรัฐโซ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้ทรงกล่าวแนะนำรัฐโซไว้ว่า “จงจาก รัฐโซ เป็นปราชญ์คนแรกที่จะทำให้มนุษย์เกิดมีความหวังที่จะได้เห็นระบอบการประชาคม ที่ให้ความสุขสมบูรณ์ทั่วๆกันได้ปฏิสนธิขึ้นอีกอย่างง่ายดาย ในบทประพันธ์ของรัฐโซๆ แสดงให้เห็นว่า

¹⁴¹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม 2475 (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2553), หน้า 96.

¹⁴² ลดา รุธิรณก, มณีในอาทิติย์ (กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊ค, 2548), หน้า 218.

¹⁴³ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม 2475 (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2553), หน้า 71.

การที่จะกลับเข้าไปสู่ยุคอันรุ่งเรือง ซึ่งฐานะของปวงชนมีความเสมอภาคกันเป็นอย่างดีนั้น ดูเป็นการง่ายตายมากจนทุกคนสามารถที่จะทำได้ ความหวังอันนี้เป็นสิ่งที่บันดาลให้การปฏิวัติเกิดขึ้น และยังเป็นสิ่งที่ให้สาธุศิษย์แห่งคำสอนใหม่นี้ เช่น แซงต์จัสต์ และโรเบสเปียร์ ทำการรุนแรงในการปฏิวัติ จนสมัยที่สองท่านนี้มีอำนาจได้รับสมญาว่าเป็นสมัยอันเต็มไปด้วยความเหี้ยมโหด.... หนังสือของรุสโซมีผู้อ่านไม่น้อยชอบอ่านกันตลอดทั่วยุโรปเพราะคำพูดของรุสโซว์เร้าใจคน ดังนั้นคนในยุโรปจึงรู้สึกตื่นเต็นไปตามๆกัน”¹⁴⁴

รูปที่ 3 : “หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส” โดยพระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา ฉบับในรูปแบบฉบับปี พ.ศ.2487 (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2477)

เมื่ออ่านคำแนะนำตัวของรุสโซว์โดยพระองค์เจ้าอาทิตยฯ นั้นดูเหมือนว่าพระองค์จะทรงให้น้ำหนักต่อรุสโซว์เป็นพิเศษเหนือนักคิดคนอื่นๆ ในแง่ที่เป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อการเกิดการปฏิวัติฝรั่งเศส¹⁴⁵ แม้แต่วอลแตร์ผู้ที่คนในปัจจุบันต่างถือกันว่าเป็นนักคิดอีกท่านหนึ่งที่มีอิทธิพลทางความคิด

¹⁴⁴ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา, “การปฏิวัติในทางความคิด” ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 84-85, 88.

¹⁴⁵ นักคิดคนอื่นๆ ที่พระองค์เจ้าอาทิตยฯ ได้ยกขึ้นมานั้นมีเป็นจำนวนมาก แต่พระองค์เจ้าอาทิตยฯ ก็ไม่ได้ลงในรายละเอียดเลยว่า นักคิดที่ยกมานั้นได้เขียนหนังสือเรื่องอะไรไว้บ้าง ผิดกับรุสโซว์ที่พระองค์เจ้าอาทิตยฯ ทั้งยกหนังสือที่รุสโซว์เขียน สรุปความคิดเบื้องต้นของรุสโซว์มาอธิบายหลายหน้า ซึ่งเชื่อว่าพระองค์เจ้าอาทิตยฯ คงจะมองว่าความคิดของรุสโซว์คงจะมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสมากกว่านักคิดคนอื่นๆ โดยเฉพาะในทางที่มีอิทธิพลต่อนักปฏิวัติอย่างโรแบสเปียร์ ดังนั้นพระองค์จึงลงลึกเกี่ยวกับความคิดของรุสโซว์เป็นพิเศษ

ต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสพอกันกับรุสโซ แต่ในหนังสือของพระองค์เจ้าอาทิติย์กลับให้ความสำคัญไปที่รุสโซ เนื่องจากพระองค์เจ้าอาทิติย์มองว่า ความคิดของวอลแตร์นั้นไม่ได้มีลักษณะเอื้อต่อการปฏิวัติมากเท่ากับแนวคิดของรุสโซ เพราะวอลแตร์นั้นจริงๆแล้วเป็นพวกที่นิยมราชาธิปไตย ยกย่องการมีอภิสิทธิ์ของคน ไม่เชื่อในความเสมอภาค และไม่ยอมให้อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ดังที่พระองค์เจ้าอาทิติย์ได้กล่าวไว้ว่า “ วอลแตร์มิได้เป็นศัตรูต่อระบอบการปกครองชนิตราชาธิปไตยเลย วอลแตร์กลับยังรักที่จะให้พระเจ้าแผ่นดินออกพระราชบัญญัติปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเสียเอง เพราะเห็นว่าเป็นหนทางที่ง่ายและเรียบร้อยที่สุด ดังนั้นเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 ได้ปิดล้อมสภาปาร์เลอแม็งต์ต่างๆในค.ศ. 1771 ตามคำแนะนำของเมเปโอ (Maupeou) เสนาบดีของพระองค์ วอลแตร์จึงได้สนับสนุนการกระทำดังกล่าวนี้ว่าเป็นการทำลายความเห็นแก่ตนของพวกบ้านนอก และเป็นการทำลายสิทธิพิเศษของบุคคลด้วย เนื่องในการปิดสภาปาร์เลอแม็งต์นี้วอลแตร์ได้กล่าวไว้ว่า “ สภาปาร์เลอแม็งต์เหล่านี้มักจะแสดงความป่าเถื่อนและอาฆาตมาดร้ายเสมอไม่ใช่หรือ เมื่อเราจำเป็นต้องเชื่อฟังและทำตามคำสั่งบัญชาของผู้ใดผู้หนึ่งแล้ว ข้าพเจ้าก็สมัครที่จะฟังและทำตามคำสั่งบัญชาของสิ่งใดอันมีสกุล ซึ่งธรรมชาติได้บันดาลให้มีคุณสมบัติดีกว่าข้าพเจ้ามากกว่าที่จะให้ฟังคำสั่งบัญชาหนู 200 ตัว.....” ¹⁴⁶

มากไปกว่านั้น พระองค์ยังได้ทรงอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือของรุสโซไว้ค่อนข้างยาว และถ้าพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วก็จะพบว่า รุสโซเป็นนักคิดคนเดียวที่พระองค์เจ้าอาทิติย์ฯ ทรงอธิบายเกี่ยวกับความคิดของเขาอย่างละเอียดไว้ในหนังสือของพระองค์ ซึ่งพระองค์ได้บรรยายถึงงานเขียนทางการเมืองชิ้นสำคัญของรุสโซไว้สองชิ้นคือ สัญญาประชาคม (The Social Contract, 1762) ความเรียงว่าต้นกำเนิดแห่งความไม่เสมอภาค (Discourse on the Origin and Basis of Inequality Among Men, 1755) ว่า “ ....ในหนังสือชื่อว่า การสนทนาถึงความไม่เสมอภาคนั้นมาจากเหตุใด (Rousseau : Discourse on the Origin of Equality) รุสโซได้เล่าถึงเรื่องที่ทำให้ฐานะของปวงชนไม่เสมอภาค ว่าได้เริ่มต้นแต่สมัยที่เกิดมีความเจริญขึ้นเป็นขั้นแรก ถ้อยคำของรุสโซมีดังนี้ “ตั้งแต่คนๆหนึ่งต้องการความสงเคราะห์ จากอีกคนหนึ่งและเมื่อเห็นว่าที่คนหนึ่งรวบรวมเงินทองไว้พอแก่ความต้องการสำหรับคน 2 คนแล้วเป็นการกระทำอันถูกต้อง ตั้งแต่บัดนั้นมาความเสมอภาคก็หมดสิ้นไป ทรัพย์สินสมบัติก็เกิดมีขึ้นทันที การประกอบการงานจึงเป็นของจำเป็น ในไม่ช้าป่าอันไพศาลก็กลับกลายเป็นนาสวน ซึ่งเหวี่ยงโคลนของมนุษย์ได้ทำให้เขี้ยวข่มไปด้วยธัญพืช บัดนั้นความเป็นทาส

¹⁴⁶ พระองค์เจ้าอาทิติย์ทิพอาภา, “การปฏิวัติในทางความคิด” ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 79.

และความยากแค้นก็เกิดขึ้นทันที จนได้แตกแยกออกเป็นกิ่งก้านสาขาแพร่หลายไปในไม่ช้าก็แก่กล้าสุกงอมพร้อมกบฏพิชิตที่ได้หวานไว้” การกลีกรรรมและอุตสาหกรรมได้ถ่วงให้สภาพของมนุษย์ตกต่ำถึงขีดที่สุด หลักแห่งปรัชญาได้แยกให้ให้มนุษย์อยู่เสียโดยลำพังและเมื่อเห็นคนตกทุกข์ได้ยากก็ทำให้เห็นเสียว่า “ถ้าเจ้าต้องการตายก็จงตายเสียเถิด แต่ข้าพเจ้าเองนั้นปลอดภัยแล้ว”....

....รุโซในหนังสือสัญญาประชาคม (Rousseau : Contract Social) : ซึ่งได้ประพันธ์ขึ้นใน ค.ศ. 1772 ได้กล่าวไว้ว่า “การที่จะแก้ไขมนุษยภาพให้กลับคืนดีได้นั้น ก็โดยกลับคืนเข้าไปสู่สภาพความเป็นอยู่ครั้งดีก่อกำบรรพ์ เมื่อมนุษย์มีเสรีภาพและความสมภาพอย่างบริบูรณ์ให้ใกล้ที่สุดที่พึงสามารถจะกลับไปได้ “ แต่ปัญหามีอยู่ว่า จะหาแบบการปกครองอย่างไรที่จะปกป้องรักษา และให้ความคุ้มครองแก่มนุษย์ผู้เป็นสมาชิก ตลอดจนถึงทรัพย์สินสมบัติให้ทุกคนได้รับความปลอดภัย โดยทางใช้อำนาจแห่งกำลังของสมาชิกทั้งหลายร่วมกัน ซึ่งแม้สมาชิกทุกคนได้รวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ก็ยังคงรักษาความเป็นไทย ในการที่จะประพฤติตามชอบใจ และคงมีเสรีภาพอย่างที่เคยมีอยู่อย่างเดิม ปัญหานี้ยากที่จะตอบ แต่รุโซตอบได้อย่างง่ายดายว่า “ ให้คนเราทุกคนมอบชีวิตไว้ภายใต้บังคับบัญชาอันสูงสุดแห่งความต้องการของส่วนรวมเถิด และในเวลาเดียวกันเรายังคงนับถือสมาชิกทุกคนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งแห่งสมาคม เพราะการที่คนเราได้เข้ามาอยู่ภายในสัญญาของสมาคมแบบใหม่ดังนี้ ได้เข้ามาด้วยความสมัครใจ และมีฐานะเสมอกันทั้งนั้น คำว่าเสรีภาพ สมภาพ และ ภารดรภาพ ก็เกิดขึ้นได้”¹⁴⁷

จากการอธิบายงานชิ้นหลักสองชิ้นของรุโซในข้างต้นนั้น พระองค์เจ้าอาทิตยฯได้อธิบายด้วยวิธีการยกข้อความวรรคทองของรุโซมาเพื่อแทนใจความสำคัญของงานแต่ละชิ้นของรุโซ ซึ่งเมื่อพิจารณาวรรคทองที่ได้ทรงยกมาแล้วก็เห็นว่า พระองค์เจ้าอาทิตยฯทรงเลือกวรรคทองที่มีชื่อเสียงของรุโซมาอธิบายได้เป็นอย่างดี สิ่งนี้เป็นสิ่งที่น่าสังเกตเป็นอย่างยิ่งเพราะว่า การอธิบายถึงงานของรุโซในหนังสือของพระองค์เจ้าอาทิตยฯนี้ เป็นการอธิบายความคิดทางการเมืองเป็นครั้งแรกในประเทศไทย และเวลานั้นก็คือ พ.ศ. 2477 ซึ่งเมืองไทยในเวลานั้นน่าจะมีผู้ที่เคยอ่านงานของรุโซจำนวนไม่มากนัก แต่พระองค์เจ้าอาทิตยฯทรงกลับรู้จักทฤษฎีการเมืองของรุโซ ตลอดจนพระองค์ยังสามารถเลือกข้อความที่กินใจสำคัญๆได้มานำเสนอ ซึ่งสาเหตุที่น่าจะมาจากการที่พระองค์ทรงเคยได้เรียนมาเมื่อครั้งที่พระองค์ทรงอยู่ที่ต่างประเทศ

¹⁴⁷ พระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภา, “การปฏิวัติในทางความคิด” ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 85-86.

นอกจากการอธิบายงานของรุสโซ้โดยยกวรรคทองมาอธิบายแล้ว พระองค์เจ้าอาทิตย์ยังทรงได้ตีความแนวคิดจากงานของรุสโซ้ไว้อีกว่า ความคิดเรื่อง เสรีภาพ เสมอภาค และภารดรภาพนั้นก็ เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาจากการเขียนทางการเมืองของรุสโซ้ ดังที่พระองค์เจ้าอาทิตย์เขียนว่า “ คำ 3 คำนี้ (เสรีภาพ สมภาพ และ ภราดรภาพ) จะได้เป็นเครื่องนำแห่งการปฏิวัติในฝรั่งเศสแต่นั้นยกสมภาพขึ้นเหนือเสรีภาพ โดยรุสโซ้กล่าวว่าความต้องการของส่วนรวมย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้องและต้องนำมาซึ่งผลดีแก่ประชาชนและโดยเหตุที่รัฐเป็นจุดที่รวมความต้องการของสมาชิกส่วนมาก รัฐจึงจำเป็นต้องมีอำนาจบังคับการได้ทั่วไป (การเน้นเป็นของผู้วิจัย) เพื่อจะได้ขยับขยายหรือ จัดการกับส่วนใดส่วนหนึ่งได้ตามวิถีทางที่ดีที่สุดสำหรับส่วนรวม ดังนั้นความคิดของรุสโซ้ที่จะทำให้มนุษย์กลับคืนไปสู่สภาพตามธรรมชาติเดิมนั้นย่อมสนับสนุนให้รัฐมีอำนาจเด็ดขาด และเป็นศัตรูต่อกิจการทั้งหลายแหล่ ที่ขัดกับทางดำเนินของรัฐ ข้อสำคัญอีกข้อหนึ่งที่รุสโซ้วางไว้นั้นก็คือ บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะกระทำการใดๆก็ได้ตามใจชอบ ถ้าไม่ขัดกับความสุขหรือความต้องการของส่วนรวม ความคิดความเห็นทั้งนี้ รุสโซ้ได้แสดงด้วยสำนวนภาษาอันน่าฟังและเหตุผลดูร้อยกรองติดต่อกันดี แต่เพราะลัทธิของรุสโซ้ได้อิงทฤษฎีเป็นหลัก และพิสูจน์ด้วยวาจาซึ่งไม่ค่อยได้มีใครพิเคราะห์ถูกต้องกับเหตุการณ์จริงที่เป็นอยู่หรือไม่ คำพูดของรุสโซ้จึงทำให้ผู้ก่อการปฏิวัติฝรั่งเศสบางครั้งทำการโหดร้ายจนต้องประจัญบานสู้รบกับประเทศต่างๆในยุโรปแทบทั้งหมด”¹⁴⁸

จากเนื้อความบางประการในข้างต้น ยังเห็นว่าพระองค์เจ้าอาทิตย์ทักทายอาภายังทรงได้อธิบายถึงแนวคิดหนึ่งที่เป็นหัวใจของรุสโซ้ไว้ด้วย แม้ว่าพระองค์จะได้อธิบายไว้มากนักก็ตามที่ นั่นก็คือแนวคิด เรื่อง “เจตจำนงทั่วไป” (General Will)¹⁴⁹ โดยพระองค์อธิบายว่าเจตจำนงทั่วไปก็คือ ความต้องการของส่วนรวมย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้องและต้องนำมาซึ่งผลดีแก่ประชาชน และรัฐนั้นก็ เป็นจุดรวมของเจตจำนงดังกล่าว (ความต้องการของสมาชิกส่วนมาก) ด้วยเหตุนี้เอง รัฐจึงมีอำนาจเด็ดขาดในการบังคับเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้เป็นไปตามเจตจำนงของคนส่วนใหญ่ได้ แต่ในขณะที่เดียวกันเอกชนก็ยังมีเสรีภาพภายในรัฐมากที่สุดเท่าที่ไม่ไปขัดกับความต้องการของคนส่วนรวม การอธิบายในส่วนนี้ของพระองค์เจ้าอาทิตย์ก็ถือว่า เป็นครั้งแรกที่มีการเขียนถึงเจตจำนงทั่วไปของรุสโซ้ แต่กระนั้นการอธิบายก็ยังไม่ค่อยที่จะละเอียดมากนัก และการอธิบายของพระองค์เจ้าอาทิตย์ก็ค่อนข้างรวบรัดเกินไป จนอาจจะทำให้ผู้อ่านเผลอเข้าใจไปว่า แนวคิดของรุสโซ้ก็คือ แนวคิดเดียวกันกับแนวคิดที่ยึดถือความต้องการของคนส่วนรวมเป็นใหญ่ในลักษณะที่เรียกว่าเผด็จการแบบเสียงข้างมากที่จะทำ

¹⁴⁸ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, “การปฏิวัติในทางความคิด” ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 87.

¹⁴⁹ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ใช้คำว่า “General Will” ทับศัพท์โดยไม่ได้บัญญัติคำไทยใช้แทน

อะไรก็ได้ แต่โดยรวมก็ถือว่าเป็นการอธิบายแนวคิดของรุสโซได้ค่อนข้างดีถ้ามองในแง่ที่พระองค์ทรงเป็นผู้บุกเบิก

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับการปรากฏตัวขึ้นครั้งแรกของชื่อรุสโซ และความคิดทางการเมืองของเขาในสยาม ผ่านทางหนังสือประวัติศาสตร์ปฏิวัติฝรั่งเศสของพระองค์เจ้าอาทิศย์ฯ นั้น ถือได้ว่าเรื่องที่แตกหักกับการเขียนประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศสโดยคนไทยในช่วงระบอบเก่าอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ในช่วงระบอบเก่าของไทยนั้นได้เริ่มมีการเขียนตำราประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส หรือประวัติศาสตร์ยุโรปกันแล้ว แต่รูปแบบการเขียนนั้นจะเป็นการเอาแต่ข้อมูลข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาเขียน ว่าใครทำอะไรที่อย่างไร โดยในหนังสือดังกล่าวจะไม่มีการ วิเคราะห์ปัจจัยในเรื่องอุดมการณ์เลย ยกตัวอย่างเช่น ในหนังสือประวัติศาสตร์สากลของหลวงวิจิตรวาทการที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2472 ที่เป็นหนังสือว่าด้วยประวัติศาสตร์ทั่วโลกยุคสมัยต่างๆ โดยเนื้อหาในนั้นก็มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับการปฏิวัติฝรั่งเศสอยู่ด้วย แต่การปฏิวัติฝรั่งเศสที่เขียนโดยหลวงวิจิตรวาทการจะอธิบายถึงสาเหตุของการเกิดปฏิวัติว่าเป็นเพราะ “พระมหากษัตริย์มีความประพฤติส่วนพระองค์ที่ไม่งาม ซึ่งเป็นเหตุให้พลเมืองหมดเลื่อมใสในวงศ์ตระกูล” หรือ “กษัตริย์ไม่รู้สึกพระองค์ ไม่ยอมรับคำแนะนำ และไม่ต้องการคำตักเตือนของใคร” ตลอดจนอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปฏิวัติฝรั่งเศสก็คือ ระบอบเก่านั้นให้อภิสิทธิ์กับพระและขุนนางมากเกินไปจนทำให้พลเมืองได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นเองจึง “ยังเป็นเครื่องทำความขมขื่นให้พลเมืองรู้สึกเหมือนทาสอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เป็นมูลเหตุอันสำคัญของการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส”¹⁵⁰ ซึ่งการอธิบายของหลวงวิจิตรวาทการนี้จะแตกต่างกับคำอธิบายของตำราหรือหนังสือประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศสในสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากในหนังสือการปฏิวัติฝรั่งเศสช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเกือบทุกเล่มตั้งแต่งานของพระองค์เจ้าอาทิศย์ฯจนถึงปัจจุบันจะอธิบายว่าสาเหตุหนึ่งของการเกิดปฏิวัติก็คือ อิทธิพลจากอุดมการณ์จากขบวนการเคลื่อนไหวแบบส่องสว่างทางปัญญา (The Age of Enlightenment) ของยุโรปในช่วงก่อนหน้านั้น¹⁵¹

¹⁵⁰ หลวงวิจิตรวาทการ, “การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส” ใน ประวัติศาสตร์สากล เล่มที่ 2 (พระนคร: โรงพิมพ์วิริยนาถ, 2477), หน้า 576-579.

¹⁵¹ เท่าที่พบหนังสือการปฏิวัติฝรั่งเศส ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มาจนถึงปัจจุบัน มีหนังสือเพียงเล่มเดียวที่ไม่ได้อธิบายการปฏิวัติฝรั่งเศสจากเหตุผลของชุดอุดมการณ์แบบส่องสว่างทางปัญญาเลยก็คืองานของ กุลลดา เกตุบุญชู-มีต, วิวัฒนาการรัฐอังกฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบฟิวดัลถึงการปฏิวัติ (กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ, 2545) โดยในหนังสือเล่มดังกล่าวจะอธิบายการปฏิวัติฝรั่งเศสจากการขยายตัวของระบบทุนนิยมโลก ซึ่งการอธิบายแบบนี้ไม่ได้เน้นในส่วนของผู้กระทำ การ หรือ ชุดอุดมการณ์ใดๆ แต่จะไปเน้นที่ตัวโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลกที่กำลังขยายตัว

อย่างไรก็ดี อีกข้อสังเกตหนึ่งที่น่าสนใจซึ่งพบในหนังสือประวัติศาสตร์สากลตอน ประวัติศาสตร์ปฏิวัติฝรั่งเศสของหลวงวิจิตรวาทการก็คือ ในส่วนนำของการปฏิวัติฝรั่งเศส หลวงวิจิตรฯ ได้ชี้ชวนให้เห็นว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นของดี ไม่ใช่เพียงการก่อกบฏเท่านั้น ดังที่หลวงวิจิตรฯ กล่าวไว้ว่า “การปฏิวัติฝรั่งเศสสำคัญสำหรับโลก เพราะสอนให้มนุษย์เข้าใจว่า มนุษย์ควรมีสิทธิสำหรับตัวเองอย่างไรบ้าง และการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส เป็นบทเรียนของชนชาติต่างๆทั่วยุโรป ... เรื่อง การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส พระมหากษัตริย์ต้องศึกษา เพื่อให้รู้ว่า การปฏิวัติอาจจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ราษฎรต้องศึกษาเพื่อให้ได้รู้ว่า เขาทำการปฏิวัติกันได้อย่างไร การปฏิวัติฝรั่งเศส เป็นเรื่องสำคัญสำหรับวิชาประวัติศาสตร์ เพราะสอนให้เราเห็นว่าปฏิวัติก็บังอาจกลั่นแกล้งกันอย่างไร ปฏิวัติเป็นของดี แต่จลาจลเป็นของร้าย”¹⁵²

ในทิศทางเดียวกัน หนังสือประวัติศาสตร์เรื่องการปฏิวัติฝรั่งเศสของพระองค์เจ้าอาทิตย์นั้น ก็มีการชื่นชมปฏิวัติฝรั่งเศสอยู่ในที่ แม้จะไม่ได้การยกย่องชื่นชมอย่างออกนอกหน้าเกี่ยวกับการปฏิวัติฝรั่งเศสเท่ากับงานของหลวงวิจิตรวาทการ และก็บ่อยครั้งในงานของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้อธิบายภาพประวัติศาสตร์ของการปฏิวัติว่านำไปสู่การที่ฝรั่งเศสต้องยากลำบากไปกว่าเดิมจากการที่ฝรั่งเศสเผยแพร่อุดมการณ์ปฏิวัติไปประเทศต่างๆจนต้องทำการสู้รบและแพ้สงครามไปในที่สุด ตลอดจนในช่วงเวลาที่ทำการปฏิวัติผู้นำของขบวนการต่างก็ฆ่าฟันกันเองจนเป็นเหตุให้บ้านเมืองลุกเป็นไฟ¹⁵³ แต่กระนั้นพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ก็ทรงกล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ตอนนี้เหมาะแก่กาลเทศะของ *ประเทศชาติ*”¹⁵⁴ และขณะเดียวกันพระองค์ทรงกล่าวถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์การปฏิวัติไว้ อีกว่า “การปฏิวัติครั้งใหญ่ในประเทศฝรั่งเศสนั้นเป็นเครื่องหมายแห่งความมีชัยของพลเมืองในทางความคิด ในทางการเมือง และในทางประชาคม”¹⁵⁵ ต่อวิธีการแบ่งชั้นวรรณะ และการถือสิทธิ์พิเศษ และต่อการปกครองอย่างสมบูรณาญาสิทธิ เป็นธรรมดาอยู่เองที่วิถีทางแห่งการปฏิวัติเช่นนี้ ย่อม

¹⁵² หลวงวิจิตรวาทการ, “การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส” ใน *ประวัติศาสตร์สากล เล่มที่ 2* (พระนคร: โรงพิมพ์วิริยนาถ, 2474), หน้า 543-544.

¹⁵³ โปรดดูในบทที่ว่าด้วย “คณะพรรคการเมืองจาโกแบงส์ และการที่นานาประเทศได้รวมกันเป็นสัมพันธมิตรกันครั้งแรก” พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, *หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยโนเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1* (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), ไม่ปรากฏหน้า.

¹⁵⁴ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, “คำนำ” ใน *หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยโนเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1* (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), ไม่ปรากฏหน้า.

¹⁵⁵ ประชาคม เป็นศัพท์เก่าของคำว่า “สังคม”

ต้องปะทะกับรัฐบาลของประเทศอื่นๆ ซึ่งยังตั้งอยู่ในหลักและใช้ประเพณีเก่า”¹⁵⁶ จากคำกล่าวของพระองค์นี้ก็แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเชื่อว่าการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 มีอะไรบางอย่างที่เหมือนกับการปฏิวัติประชาธิปไตยในครั้งนั้น

แต่ถ้าลองหันกลับมาพิจารณาในคำนิยามที่ นายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐมนูธรรมผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นมันสมองคณะราษฎรและเป็นผู้ที่เขียนคำนิยามให้กับหนังสือของพระองค์เจ้าอาทิตย์ด้วย ก็พบว่านายปรีดีมองเกี่ยวกับการปฏิวัติฝรั่งเศสว่าเป็นตัวอย่างของการปฏิวัติที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งการปฏิวัตินี้แตกต่างกับการปฏิวัติสยามที่พวกตนกำลังทำนั้นจะเป็นการปฏิวัติที่สมบูรณ์ ดังที่ปรีดีได้กล่าวว่า “ การปฏิวัติในฝรั่งเศสสมัยนั้น นักการเมืองสมัยใหม่บางจำพวกกำหนดว่าเป็นการปฏิวัติที่ไม่สมบูรณ์ (Révolution imparfaite) เพราะมุ่งไปในทางแสดงความคิดเห็นในทางแสดงสิทธิของเอกชน เช่นแสดงถึงสิทธิในทางเสรีภาพ (Liberté) และในทางสมภาพ (Egalité) เท่านั้น อีกทั้งภราดรภาพ (Fraternité) หรือความรักอันที่พี่น้อง ซึ่งนับรวมเป็นภาษิตของประเทศฝรั่งเศสสามประการ (Liberté Egalité Fraternité) นั้นเล่าก็เพิ่งจะมีขึ้นภายหลังอีกช้านาน การปฏิวัติเช่นนี้ไม่สมบูรณ์ เพราะไม่ได้มุ่งไปในทางที่จะทำให้เกิดความสุขสมบูรณ์ให้แก่ประชาชน การปฏิวัติใดที่หนักไปทางสิทธิของเอกชนเท่านั้นแล้ว ความแก่งแย่งอำนาจระหว่างเอกชน ผู้บริหารการแผ่นดินก็อาจจะเกิดขึ้นได้ และเป็นช่องทางที่จะนำความปั่นป่วนมาสู่ประเทศชาติ การปฏิวัติใดหนักไปในทางความคิดในทางแสดงสิทธิเท่านั้นแล้ว ความสนใจของผู้ปฏิวัติ ในครั้งกระนั้นก็มุ่งหนักไปในทางที่จะเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนบุคคลผู้เป็นประมุขแห่งการปกครอง เช่นเปลี่ยนแปลงราชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญมาเป็นแบบประชาธิปไตยโดยไม่มีพระมหากษัตริย์เป็นต้น อันการเปลี่ยนแปลงเพียงแบบเช่นนี้ ประโยชน์ที่จะได้แก่ราษฎรในความสุขสมบูรณ์นั้นย่อมจะไม่แตกต่างกันนัก เพราะระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญอาจจะประสิทธิประสาทสิทธิที่เอกชนพึงได้รับเหมือนดังกับระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีพระมหากษัตริย์ได้ ปัญหาต่อไปไม่น่าจะสนใจในเรื่องแบบแห่งการปกครอง ควรสนใจในการที่จะบำรุง ความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ซึ่งได้รับสิทธิแล้วตามรัฐธรรมนูญ... เมื่อจุดมุ่งหมายแห่งการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศสในเรื่องแบบ เมื่อเปลี่ยนแปลงแล้ว ปัญหาบุคคลที่จะเป็นประมุข หรือ หัวหน้าการปกครองก็ย่อมเกิดขึ้นไม่รู้จักจบ แลนำความหายนะมาสู่ประเทศชาติได้ ตัวอย่างอันไม่ดีแห่งการปฏิวัติอย่างไม่สมบูรณ์ เช่นนี้ ไม่ควรนำมาใช้สำหรับประเทศสยาม เหตุฉะนั้นผู้ที่ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญจึงมุ่งไปในทางที่จะทำให้เกิดความสุขสมบูรณ์แก่ราษฎรตามแนวหลัก 6

¹⁵⁶ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, “คำนำ” ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยโนบนาปอร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), ไม่ปรากฏหน้า.

ประการมากกว่าที่จะกังวลในเรื่องแบบ ในเรื่องบุคคล เมื่อได้พระราชทานสิทธิตามรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนแล้ว .....¹⁵⁷

จากคำกล่าวของหลวงประดิษฐมนูธรรมในคำนำของหนังสือพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ข้างต้น จะเห็นว่า นายปรีดี อธิบายเกี่ยวกับการปฏิวัติฝรั่งเศสว่าการปฏิวัติดังกล่าวเป็นการปฏิวัติที่ไม่สมบูรณ์เพราะเป็นการเน้นสิทธิเอกชนมากเกินไป ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแต่ตัวผู้ปกครอง หรือเปลี่ยนระบอบเท่านั้น ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้คนกินดีอยู่ดี ดังนั้น คณะราษฎรจึงไม่ได้เอาเป็นแบบอย่าง แต่คำพูดของนายปรีดีในข้างต้นเป็นการขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง กับคำพูดของตนเองใน “คำอธิบายกฎหมายปกครอง พ.ศ. 2474” ที่นายปรีดีชื่นชมหลักการเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ ซึ่งเป็นคำขวัญของการปฏิวัติฝรั่งเศสอย่างมาก ถึงกับเขียนอธิบายใน คำอธิบายกฎหมายปกครองว่าเป็นคนทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพตามธรรมชาติตามธรรมชาติ (Natural Right/ ปรีดีเรียกว่า สิทธิของมนุษยชน: ผู้วิจัย) และเมื่อคนมีสิ่งเหล่านี้แล้วคนจึงเท่าเทียมกัน ซึ่งการอธิบายแบบนี้เป็นการอธิบายด้วยวิธีคิดของพวกนักคิดสมัยใหม่แทบทั้งสิ้น ดังที่ ปรีดีได้กล่าวว่า “ในบรรดาหลักกฎหมายทั่วไปซึ่งแอบแฝงอยู่ในวิชาต่างๆ ยังมีหลักกฎหมายทั่วไปประเภทหนึ่งซึ่งอาจจะยกขึ้นกล่าวในเบื้องต้นนี้ อันอาจจะเป็นประโยชน์ในการศึกษากฎหมายปกครอง คือสิทธิของมนุษยชน....มนุษย์ซึ่งเกิดมามีสิทธิและหน้าที่ในอันที่จะดำรงชีวิต และรวบรวมกันอยู่ได้เป็นหมู่คณะ สิทธิและหน้าที่เหล่านี้ย่อมมีขึ้นจากสภาพตามธรรมชาติแห่งการเป็นมนุษย์นั่นเอง และซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. ความเป็นอิสระ หรือ เสรีภาพ
2. ความเสมอภาค หรือสมภาพ
3. ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันพี่น้อง หรือ ภราดรภาพ ...¹⁵⁸

ความเป็นอิสระหรือเสรีภาพ หมายถึง ความเป็นอิสระที่บุคคลอาจจะทำการใดๆ ได้ โดยไม่เป็นที่รบกวนละเมิดต่อบุคคลอื่น.....¹⁵⁹

¹⁵⁷ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, “คำนำโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม” ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477) , ไม่ปรากฏหน้า.

¹⁵⁸ ปรีดี พนมยงค์, “คำอธิบายกฎหมายปกครอง พ.ศ. 2474” ใน ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 53.

¹⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

มนุษย์เมื่อเป็นอิสระดังกล่าวแล้ว ก็อาจที่จะใช้ความอิสระของตนเสมอภาคกับเพื่อนมนุษย์คนอื่น ความเสมอภาคในที่นี้หมายถึง ความเสมอภาคในทางกฎหมาย กล่าวคือ สิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ไม่ใช่หมายความว่ามนุษย์จะต้องมีความเสมอภาคในการมีวัตถุประสงค์ของความเสมอภาคในกฎหมายนี้อาจจะเป็นทั้งในทางสิทธิและในหน้าที่ หรือภาระ...¹⁶⁰ มนุษย์เกิดมาเพื่ออยู่ร่วมกันดังกล่าวแล้ว มนุษย์จำต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในประเทศหนึ่งถ้ามนุษย์คนหนึ่งต้องรับทุกข์ เพื่อนมนุษย์อื่นก็รับทุกข์ด้วย จะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม เหตุฉะนั้นเพียงแต่มนุษย์มีความอิสระและมีความเสมอภาคจึงยังไม่เพียงพอ คือจำต้องมีการช่วยเหลือกันฉันพี่น้องด้วย ความช่วยเหลือนี้อาจจะเป็นเอกชนช่วยเหลือกันเองโดยตรง หรือช่วยเหลือโดยปฏิบัติหน้าที่ต่อรัฐอันเป็นศูนย์กลาง และรัฐได้กระจายความช่วยเหลือไปยังเอกชนอีกต่อหนึ่ง ....¹⁶¹

อนึ่ง แม้ว่าปรีดี พนมยงค์จะกล่าวไว้ไม่เหมือนกันระหว่างช่วงก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ตามที แต่สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้เลยก็คือ การปฏิวัติฝรั่งเศส เป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้อย่างมากในช่วงเวลาแห่งการสร้างชาติภายใต้ระบอบใหม่ ถ้าไม่นับหนังสือของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯแล้ว คณะราษฎรก็ได้การนำสิ่งต่างๆที่เป็นสัญลักษณ์ของการปฏิวัติฝรั่งเศสมาใช้อย่างแพร่หลาย ดังตัวอย่างหนึ่งก็คือ เพลงชาติฉบับแรกซึ่งเกิดขึ้นทันทีภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ซึ่งผู้แต่งก็คือ พระเจนดุริยางค์ ซึ่งคณะราษฎรได้ขอให้พระเจนาฯแต่งโดยใช้ทำนองเพลง “La Marseillaise”¹⁶² อันที่จริง ก่อนหน้าที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะผู้ก่อการเคยให้คนมาทาบทามพระเจนาฯแล้ว ครั้งหนึ่งเพื่อที่จะเอาเพลงนี้ไปบรรเลงในวันที่เปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่พระเจนาฯเกรงกลัวอาญาแผ่นดินจึงไม่เข้าร่วมมือด้วย แต่พอคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงสำเร็จแล้ว ก็ได้ส่งคนมาบอกให้พระเจนาฯ แต่งเพลงนี้ขึ้นอีกครั้ง ซึ่งคราวนี้พระเจนาฯก็ไม่มีทางปฏิเสธได้อีก ดังนั้นเองเพลงชาติไทยโดยทำนองเพลงปฏิวัติฝรั่งเศสจึงได้เกิดขึ้น ดังที่พระเจนาฯเล่าว่า “ราวปลายพ.ศ. 2474 ข้าพเจ้าได้พบปะกับเพื่อนนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ผู้หนึ่ง ท่านผู้นี้ข้าพเจ้าคุ้นเคยรักใคร่ และรู้จักสนิทสนมรักใคร่กันมาแต่ก่อนแล้ว เพื่อนของข้าพเจ้าผู้นี้เป็นผู้ที่รักรักษาการดนตรีอยู่บ้าง และชอบร้องเพลง ท่านได้ถือโอกาสมาพบข้าพเจ้าที่กองดุริยางค์ทหารเรืออยู่เนืองๆ... แรกเริ่มเดิมทีข้าพเจ้าไม่ทราบความประสงค์อันแท้จริง

¹⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

¹⁶¹ ปรีดี พนมยงค์, “คำอธิบายกฎหมายปกครอง พ.ศ. 2474” ใน ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 60.

¹⁶² เพลงนี้เป็นเพลงที่แพร่หลายในช่วงการปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศส ค.ศ.1789 และ ปัจจุบันฝรั่งเศสได้ถือเพลงนี้เป็นเพลงชาติของตน

ของท่านในการที่พยายามจะพบข้าพเจ้าบ่อยๆ อยู่มาวันหนึ่งท่านได้มากระซิบร้องขอให้ข้าพเจ้า ประพันธ์เพลงให้บทหนึ่ง โดยขอให้ท่านเองเพลงมีความรู้สึกคล้ายคลึงกับเพลงชาติฝรั่งเศสที่ชื่อ “La Marseillaise” ข้าพเจ้าตอบไปว่าไม่จำเป็นต้องมีก็ได้ เพราะเพลงชาติที่มีชื่อว่าสรรเสริญพระบารมี ของเรานั้นก็มีอยู่แล้ว แต่ท่านกลับตอบว่าชาติต่างๆ เขาก็มีเพลงประจำชาติอยู่หลายๆบท เช่นเพลง ธง เพลงราชนาวี เพลงทหารบก และอื่นๆอีกมากมาย ใครจะอยากให้เราไทยเรามีเพลงปลุกใจเพิ่มเติมขึ้น ไว้อีกบ้าง เพราะเพลงสรรเสริญพระบารมีนั้นเป็นเพลงของพระมหากษัตริย์ แต่เพลงสำหรับประชาชน นั้นเรายังหาไม่มี ข้าพเจ้าตอบปฏิเสธไปว่า ข้าพเจ้าจะรับทำเช่นนั้นไม่ได้ แต่ท่านก็ตอบว่าขอฝากไว้เป็น แนวความคิดไว้พลางก่อน ในวันข้างหน้าจะมาวิสาสะกับข้าพเจ้าในเรื่องนี้อีก

เมื่อท่านผู้นี้ได้จากข้าพเจ้าไปแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้ปรึกษากับทหารเรืออีกผู้หนึ่งที่มีหน้าที่อยู่ในกอง แตรวง เมื่อท่านผู้นี้ได้ทราบเรื่องก็ได้เตือนข้าพเจ้าในทันทีว่าให้ข้าพเจ้าระวังเพื่อนผู้นั้นให้จงหนัก เพราะเขาลือกันว่าท่านเป็นคอมมิวนิสต์ ข้าพเจ้าตกใจเป็นที่สุด และพลันก็เข้าใจถึงความประสงค์ของท่าน ที่ต้องการเพลงชาติใหม่ เพราะในเวลานั้นข้าพเจ้าเคยได้ยินข่าวอุกุศลมาบ้างแล้วว่าจะเกิดการ ปฏิวัติในไม่ช้า ข้าพเจ้าได้ตั้งใจอย่างแน่วแน่ไว้แล้วที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากเรื่องการเมืองไปเสีย โดย ปลีกตัวมียอมเข้าคุกคดีในเรื่องเพลงนี้อีกต่อไป... ต่อมาประมาณภายหลังห้าวันภายหลังเปลี่ยนแปลง การปกครอง เมื่อการปฏิวัติได้สงบลงบ้างแล้ว กาลก็ปรากฏว่าเพื่อนของข้าพเจ้าผู้นี้ก็เป็นผู้ร่วมก่อการ ด้วยคนหนึ่ง และท่านก็ได้มาปรากฏตัวต่อหน้าข้าพเจ้าอีกที่สวนมิสกวัน ท่านได้แสดงความเสียใจที่ มิได้มีเพลงชาติสำหรับขับร้องในวันปฏิวัติตามที่มุ่งหมายไว้ แล้วก็ขอร้องให้ข้าพเจ้าจัดการประพันธ์ ให้โดยด่วน อ้างว่าเป็นประสงค์ของคณะผู้ก่อการ ในระหว่างที่สภาพทางการเมืองอยู่ในหัวเลี้ยวหัวต่อ เช่นนี้ ก็ยากที่ข้าพเจ้าจะปฏิเสธอีกต่อไป...¹⁶³

นอกจากนี้เมื่อพระเจนฯ แต่งเพลงเสร็จแล้วก็เอาเพลงไปทดลองเล่นครั้งปฐมฤกษ์ในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2475¹⁶⁴ ซึ่งการเลือกวันดังกล่าวมีนัยยะสำคัญมาก เพราะวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 คือ วันแห่งการเริ่มต้นการปฏิวัติตามเหตุการณ์แห่งการปฏิวัติฝรั่งเศส ที่ฝูงชนในกรุงปารีสบุก โจมตีคุกบาสตีล¹⁶⁵ จากตัวอย่างในเรื่องนี้จะเห็นว่า คณะราษฎรมีความพยายามที่จะสร้างความหมาย

¹⁶³ พระเจนดุริยางค์, ชีวประวัติของข้าพเจ้า (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เสวกโท พระเจนดุริยางค์, 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512), หน้า 70-75.

¹⁶⁴ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “ความเป็นมาของเพลงชาติไทยปัจจุบัน” ใน วารสารธรรมศาสตร์ 1 (ธันวาคม พ.ศ. 2547): 13-14.

¹⁶⁵ วันที่ 14 กรกฎาคมของทุกปีถือว่าเป็นวันชาติของประเทศฝรั่งเศส

ของการปฏิวัติสยามโดยใช้ การปฏิวัติฝรั่งเศสมาเป็นจุดร่วมทางประวัติศาสตร์ ซึ่งวิธีการเช่นนี้จะสามารถเห็นได้ทั่วไปในช่วงเวลา พ.ศ. 2475- 2490 ดังที่ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นต่อไปภายในบทนี้

อย่างไรก็ดี เกี่ยวกับประเด็นเรื่องปฏิวัติฝรั่งเศส ผู้วิจัยอยากจะอธิบายเพิ่มเติมว่า การปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นเป็นอาวุธทางความคิดของกลุ่มที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ใช้ปลุกกระตมคนตั้งแต่ในยุคสมัยตอนปลายของสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้ว ไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งนำมาใช้หลังการเปลี่ยนแปลงระบอบใหม่ ดังจะเห็นได้จาก ในช่วง พ.ศ. 2472-2474 กลุ่มคณะราษฎรสายพระยาทรงสุรเดช ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ที่โรงเรียนนายร้อย ก็ได้พากันสอนพงศาวดาร(ประวัติศาสตร์)การปฏิวัติฝรั่งเศสให้กับนักเรียนเพื่อชักชวนให้เห็นดีเห็นงามกับรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย การสอนดังกล่าวค่อนข้างที่จะได้ผล ถึงขนาดที่นักเรียนบางคนมีจิตใจอีกเฝ้ามองกระทั่งได้แปลเรื่อง “การกบฏฝรั่งเศส” , “คุกบาสตีลีย์” และ ประวัติบุคคลสำคัญของผู้ก่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ลงหนังสือพิมพ์ ดังที่สำรวจ กาญจนสิทธิ์ นักเรียนนายร้อยคนหนึ่งในสมัยนั้นได้เล่าว่า “ การศึกษาประวัติศาสตร์สากลและพระราชพงศาวดารแผ่นดินไทย ทำให้พวกเราหลายคนมีความเข้าใจในระบอบการปกครองแบบต่างๆ แล้วเปรียบเทียบกับกรปกครอง ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงสามารถมองเห็นผลแตกต่างคุณและโทษของแต่ละระบอบ ก็บังเกิดความรู้สึกภายในจิตใจแลดมองแบบอัตโนมัติ เป็นการขัดแย้งและใครจะได้ตอบแสดงออก ข้าพเจ้าและนักเรียนนายร้อยอำนวยการ ชัยโรจน์ คบคิดกันเป็นความลับเขียนบทความไปลงหนังสือพิมพ์รายวันศรีกรุง .. แปลเรื่องคุกบาสตีลีย์ การกบฏในประเทศฝรั่งเศส และแปลประวัติบุคคลสำคัญในยุคนั้นเช่น ริชเชอเลียว มารราต์ ซาล็อด คอริเค เรื่องแปลมักจะลงในไทยใหม่รายสัปดาห์ จำได้ว่าคุณจรัญ วุธาติตย์เป็นบรรณาธิการ การเขียนหนังสือในสมัยนั้นไม่ได้รับค่าตอบแทน แต่เราสมัครใจเขียนเพราะรักที่จะระบายออก มันเป็นความสุขเพลิดเพลินและพอใจของคนหนุ่มเลือดร้อนแรง ผลปรากฏในเวลาต่อมาว่าตำรวจลับสืบเสาะหาตัวคนเขียน”¹⁶⁶

แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้นเกี่ยวกับการปรากฏตัวขึ้นมาของชื่อรัฐโซและความคิดทางการเมืองของเขาในสยามนั้น ได้เข้ามาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และการเข้ามาของรัฐโซครั้งแรกก็เข้ามาผ่านประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งประวัติศาสตร์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผู้นิยมระบอบใหม่ได้ใช้มันเป็นชุดคำอธิบายหนึ่งในการสร้างความชอบธรรมให้กับการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ในลักษณะที่ว่า การปฏิวัติ 2475ไม่ใช่การจลาจลหรือการก่อกบฏธรรมดาๆเท่านั้น และในขณะเดียวกัน ตามความคิดของพวกที่นิยมระบอบใหม่เมื่อได้อธิบายถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสแล้วก็ไม่สามารถที่จะไม่อธิบายถึงชื่อและแนวคิดของรัฐโซได้ เพราะพวกผู้นิยมระบอบใหม่มองรัฐโซว่าเป็นนักคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส และการปฏิวัติฝรั่งเศสก็เป็นการปฏิวัติที่คล้ายคลึงกับ

¹⁶⁶ สำรวจ กาญจนสิทธิ์, ท.ส. เจ้าคุณทรงสุรเดช (กรุงเทพฯ: ประมวลสาส์น, 2524), หน้า 31-32.

การปฏิวัติสยาม ซึ่งหนังสือชิ้นแรกที่ปรากฏชื่อของรุสโซก็คือ หนังสือประวัติศาสตร์ปฏิวัติฝรั่งเศสของ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ผู้เป็น“เจ้านาย”ที่หันเข้ามาร่วมมือกับคณะราษฎร

4.2 พระองค์วรรณฯ ปัญญาชนระบอบใหม่ กับการเผยแพร่ความคิดรุสโซในไทย

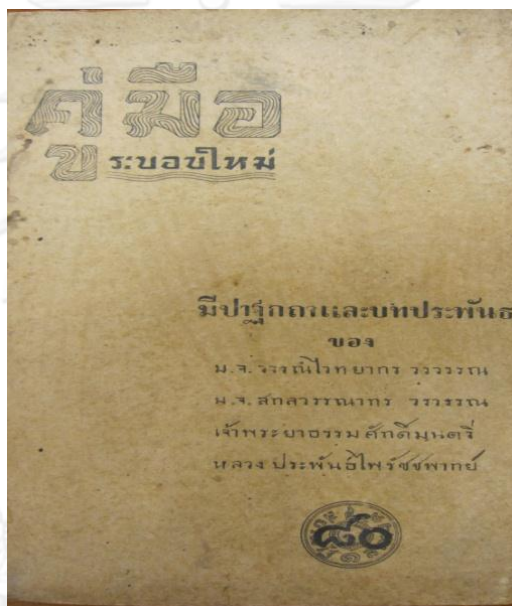
อนึ่ง ในปีเดียวกัน (พ.ศ. 2477) กลุ่มผู้นิยมระบอบใหม่¹⁶⁷ ก็ได้ออกหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่มีชื่อว่า “คู่มือสำหรับระบอบใหม่” โดยจุดประสงค์ก็เพื่อเป็นการให้ความรู้ต่อประชาชนเกี่ยวกับระบบ การเมืองทั่วไปในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบอบใหม่สำหรับสังคมสยามในเวลานั้น ดังในคำนำ ของหนังสือเล่มดังกล่าวที่เขียนโดยผู้จัดพิมพ์ (สนิท เจริญรัฐ ส.ส นครราชสีมาในขณะนั้น) “ใครจะ รวบรวมพิมพ์หนังสือสักเล่มหนึ่ง ให้มีลักษณะเป็นคู่มือของประชาชน สำหรับจะได้ใช้ในการแสวง และรักษา ประโยชน์ของประชาชนเองตามระบอบประชาธิปไตย....”¹⁶⁸ อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ จะไม่ใช่หนังสือในลักษณะที่เป็นการรวบรวมเอากฎหมายที่จำเป็นสำหรับประชามมารวมไว้เพียงผิว เฝินอย่างหนังสือเรื่องคู่มือพลเมือง(ชื่อเดียวกัน)ที่เคยออกมาก่อนหน้านั้นในช่วงระบอบเก่า¹⁶⁹ แต่

¹⁶⁷ จากคำนำพบว่าหนังสือพิมพ์ประชาชาติ เป็นตัวตั้งตัวตีในการพิมพ์คู่มือออกมา ซึ่งสาเหตุที่ หนังสือพิมพ์ดังกล่าวลงแรงแข่งขันเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็เนื่องจาก หนังสือพิมพ์ดังกล่าวมีหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เป็นเจ้าของ (พระองค์วรรณ) ซึ่งตัวพระองค์เองมีพระประสงค์ที่สร้างหนังสือพิมพ์เล่มดังกล่าวขึ้นมาเพื่อ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบอบใหม่ให้กระจายไปในวงกว้าง โปรดดูเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ ประชาชาติหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ , การปฏิวัติสยาม 2475 (กรุงเทพฯ: ฟา เดียวกัน, 2553), หน้า 67.

¹⁶⁸ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม), คู่มือระบอบใหม่ (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า ก.

¹⁶⁹ ในเดือน เมษายน พ.ศ. 2475 ในรัฐบาลระบอบเก่าได้มีการออกหนังสือที่เรียกว่า “คู่มือพลเมือง” ออกมา แต่ในหนังสือเล่มดังกล่าวเป็นหนังสือที่ว่าด้วยกฎระเบียบเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของราษฎร เช่นการย้ายถิ่น การเกณฑ์ทหาร การแจ้งเกิด การแจ้งตาย เป็นต้น เหตุที่ต้องกล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้เพราะว่ามีงานหลายชิ้นได้อ้างว่า หนังสือเล่มดังกล่าวเป็นหนังสือที่พิมพ์ขึ้นในระบอบใหม่ เนื่องจากเหตุผลสองประการคือ หนังสือเล่มนี้พิมพ์ปี เดียวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงก่อให้เกิดความสับสนว่าเป็นหนังสือที่ทำขึ้นในระบอบใหม่ อีกประการหนึ่ง ก็คือ คำว่า “พลเมือง” คำนี้เป็นคำที่ก่อให้เกิดความสับสนเนื่องจากคนในปัจจุบันเข้าใจคำว่าพลเมืองมีความหมาย เท่ากับ “Citizen” จึงทำให้คิดไปว่า หนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นในระบอบใหม่ แต่ที่จริงแล้ว คำว่าพลเมือง มีการใช้มานาน ในระบอบเก่า และมีความหมายเดียวกันกับคำว่า ราษฎร หรือ Subject หรือ “สับเยกต์” ดูการใช้คำว่า “สับเยกต์ สยาม” (Siamese Subjects) ใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “แนวความคิดชาติบ้านเมือง กำเนิด พัฒนาการและ อำนาจบ้านเมือง” วารสารธรรมศาสตร์ 2 (2549): 10-14.

หนังสือเล่มนี้จะเป็นการอธิบายถึงแนวคิดและสิ่งต่างๆที่อยู่เบื้องหลังของสิ่งต่างๆในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง สภาผู้แทนราษฎร ยิ่งไปกว่านั้นหนังสือเล่มนี้ยังได้มีการอธิบายเกี่ยวกับตัวอย่างของการจัดรูปแบบการปกครองในประเทศที่ถือว่าเป็นประชาธิปไตย ซึ่งในบางส่วนก็ได้มีการพูดถึงทฤษฎีเจตจำนงทั่วไปของรูสโซไว้ด้วยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้ง สำหรับการนำเสนอของหนังสือก็จะเป็นในลักษณะการรวบรวมเอาปาฐกถาตามที่ต่างๆของนักพูดที่มีชื่อเสียงและมีความรู้ในสมัยนั้นมารวมกันไว้ด้วยกันได้แก่ หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ¹⁷⁰, หม่อมเจ้าสกลวรรณกร วรวรรณ¹⁷¹, เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี¹⁷², หลวงประพันธ์ไพรัชชพากย์¹⁷³

รูปที่ 4 หน้าปกหนังสือ “คู่มือระบอบใหม่” ตีพิมพ์ พ.ศ. 2477

สำหรับในส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความคิดทางการเมืองของรูสโซนั้นได้ปรากฏอยู่ในบทความที่คัดลอกปาฐกถาของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ที่ทรงไปแสดง ณ สโมสรคณะราษฎร พระราชอุทยานสราญรมย์ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2476 (นำมาตีพิมพ์ พ.ศ. 2477) โดย

¹⁷⁰ ปาฐกถาเรื่องรัฐธรรมนูญ และบทสรุปความอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญ , ปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้ง

¹⁷¹ ปาฐกถาเรื่องเทศบาล

¹⁷² ปาฐกถาเรื่องข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร

¹⁷³ ปาฐกถาเรื่องพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล

เนื้อความหลักก็เป็นเรื่องที่พระองค์ทรงอธิบายถึงพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกฎหมายลูกที่ออกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 ซึ่งพระองค์ก็ได้กล่าวว่าเนื้อความในรัฐธรรมนูญได้แบ่งการเลือกตั้งผู้แทนออกเป็นสองประเภท คือ “ประเภทที่ 1 ได้แก่ผู้แทนซึ่งราษฎรจะได้เลือกตั้งขึ้นมา และประเภทที่ 2 ได้แก่ผู้ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงแต่งตั้ง เป็นจำนวนเท่ากับผู้แทนประเภทที่ 1”¹⁷⁴ ซึ่งหลังจากที่พระองค์วรรณฯได้ทรงอธิบายเกี่ยวกับรายละเอียดของกฎหมายเลือกตั้งแล้ว พระองค์ก็ทรงได้กล่าวถึงวิธีคิดเรื่องการเลือกตั้งว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับแนวคิดประชาธิปไตยในเรื่องหลักการปวงชนเป็นใหญ่ โดยพระองค์อธิบายว่า

“สภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น มีหลักอันยิ่งใหญ่วางไว้ในมาตรา 20 แห่งรัฐธรรมนูญว่า เป็นผู้แทนของปวงชนชาวสยาม มิใช่แทนแต่เฉพาะผู้ที่เลือกตั้งตนขึ้นมา (ผู้แทน)ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใดๆตั้งนี้ ประชาธิปไตย แปลว่า ประชาชนเป็นใหญ่ หรือถ้าจะใช้ศัพท์ในรัฐธรรมนูญ ก็ปวงชนเป็นใหญ่ ปวงชนหรือชนส่วนรวมเห็นสมควรอย่างไร นั่นแหละ คือมติหรือเสียงที่เป็นใหญ่ แต่ปวงชนนั้นเป็นสมมติบุคคล ทำอย่างไรเล่าเราจึงจะทราบมติหรือความเห็นของปวงชนได้เล่า? นักปรัชญามีรูโซ (Rousseau) เป็นต้น ถือว่าเสียงที่เป็นใหญ่นั้น คือเสียงของปวงชน (General Will) แต่เสียงของปวงชนไม่จำเป็นต้องเท่ากับเสียงของชนทั้งหมด (Will of All) เพราะเสียงของปวงชนมีสภาพประกอบด้วยเหตุผล แต่เสียงของเอกชนนั้นมีฤทธิ์จิตใจงูไป โดยไม่ประกอบด้วยเหตุผลก็ได้ จึงไม่เป็เสียงที่แท้จริง หรืออีกนัยหนึ่งการนับคะแนนมติเป็นคนๆไป แล้วเลือกเอาเสียงข้างมากมาเป็นเกณฑ์นั้น ถ้าจะพูดตามหลักการอันแท้จริงแล้ว ไม่จำเป็นจะเป็นการถูกต้องเสมอไป แต่โดยปรกติและตามทางปฏิบัติไม่มีวิธีอื่นที่จะดีกว่าวิธีนับคะแนนมติและเลือกเอาข้างมากเป็นใหญ่ จึงใช้วิธีนี้ แต่ใช้เพื่อความสะดวกเท่านั้นเพื่อรักษาหลักการที่ว่า เสียงปวงชนเป็นใหญ่นั้น ผู้แทนที่ได้รับเลือกมา จึงถือว่า เป็นผู้แทนของปวงชน หาได้เป็นตัวแทนของผู้ที่เลือกตนมาไม่ ถ้าเป็นตัวแทนแล้ว ตัวการผู้เลือกตั้งก็อาจผูกมัดตัวแทน สั่งให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ได้ แต่นี้ไม่ได้เป็นตัวแทน หากเป็นผู้แทน ซึ่งมีสิทธิแสดงความคิดเห็นตามที่ตนเห็นสมควร โดยไม่อยู่ในในความผูกมัดทางกฎหมายแต่อย่างใด นี่เป็นหลัก ซึ่งบันดาผู้แทนราษฎรจะพึงจดจำไว้ให้แม่นยำ”^{175 176}

¹⁷⁴ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม), “ปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้งของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ” ใน *คู่มือระบอบใหม่* (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า 88.

¹⁷⁵ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม), “ปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้งของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ” ใน *คู่มือระบอบใหม่* (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า 92.

จากคำอธิบายของพระองค์วรวรรณาในข้างต้นก็ถือได้ว่าเป็นการอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปซึ่งเป็นทฤษฎีการเมืองหลักอันหนึ่งที่สำคัญของรุสโซเป็นครั้งแรกของประเทศสยามแม้ว่าก่อนหน้านั้นในงานของพระองค์เจ้าอาทิตยทิพอาภาจะมีการกล่าวถึงเรื่องนี้บ้าง แต่ก็ไม่เป็นที่ระบุเจาะจงลงไปชัดเจน ซึ่งต่างกับคำอธิบายของพระองค์วรวรรณาที่ทรงได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตย การเลือกตั้ง และเจตจำนงทั่วไปของรุสโซชัดเจน โดยพระองค์วรวรรณาได้อธิบายว่า การเลือกตั้งนั้นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งระบอบประชาธิปไตยก็คือ การปกครองที่ปวงชนเป็นใหญ่ และพระองค์ก็ได้ทรงยกว่าแนวคิดแบบนี้มีที่มาจากความคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปของรุสโซ โดยพระองค์วรวรรณาได้แทนคำว่า “เสียงของปวงชน” เท่ากับ “เจตจำนงทั่วไป” (General Will) ที่รุสโซได้เขียนไว้ว่าเจตจำนงทั่วไปนั้นถูกต้อง และยุติธรรมเสมอ แต่พระองค์ก็อธิบายเพิ่มว่า เสียงของปวงชนที่ทรงว่านั้นก็คือ เสียงของปวงชนที่มีเหตุผล ไม่ใช่เสียงที่เป็นผลรวมของเอกชนผู้เห็นแก่ตัว (Will of All) ในประเด็นนี้มีข้อสังเกตคือพระองค์วรวรรณาแบ่งแยกชัดเจนกันระหว่าง “เสียงของปวงชนที่มีเหตุผล” และ “เสียงส่วนรวม หรือของปวงชนที่มาจากเอกชนที่เห็นแก่ตัว” ซึ่งในเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์วรวรรณาทรงมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรุสโซเป็นอย่างดี เพราะว่าย่อยครั้งในเมืองไทยและต่างประเทศได้มีคนที่น่าสนใจนำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาอธิบาย แต่ก็มักจะเหมารวมว่าเจตจำนงทั่วไปมีค่าเท่ากับเสียงข้างมากของประชาชน มากไปกว่านั้น สิ่งที่พระองค์วรวรรณากำลังอธิบายอยู่นี้เป็นเวลาในปี พ.ศ. 2477 ซึ่งน้อยคนนักจะได้มีโอกาสอ่านหนังสือที่เป็นต้นฉบับของรุสโซและสามารถอธิบายได้อย่างพระองค์วรวรรณาโดยจะอธิบายให้เห็นต่อไปว่าในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้แต่อธิบายไปอย่างผิดพลาด

---

¹⁷⁶ อย่างไรก็ตาม พระองค์วรวรรณา ได้อธิบายโดยอิงอยู่บนเนื้อความจากหนังสือสัญญาประชาคมสองส่วน กล่าวคือ ส่วนแรก “*There is often a great deal of difference between the will of all and the general will; the latter considers only the common interest, while the former takes private interest into account, and is no more than a sum of particular wills: but take away from these same wills the pluses and minuses that cancel one another,¹ and the general will remains as the sum of the differences*” และส่วนที่สองคือ “*When in the popular assembly a law is proposed, what the people is asked is not exactly whether it approves or rejects the proposal, but whether it is in conformity with the general will, which is their will. Each man, in giving his vote, states his opinion on that point; and the general will is found by counting votes. When therefore the opinion that is contrary to my own prevails, this proves neither more nor less than that I was mistaken, and that what I thought to be the general will was not so. If my particular opinion had carried the day I should have achieved the opposite of what was my will; and it is in that case that I should not have been free. This presupposes, indeed, that all the qualities of the general will still reside in the majority: when they cease to do so, whatever side a man may take, liberty is no longer possible*” โปรดดู J.J. Rousseau, “*The Social Contract*, translated by G.D.H. Cole (London: Everyman, 1993), pp. 203, 276.

สำหรับพระองค์วรรณานั้น ถ้าเราเข้าใจเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของพระองค์ก็จะพบว่า มันไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจแต่ประการใดที่พระองค์วรรณาจะทรงมีความรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับรุสโซ และไม่ใช่เพียงรุสโซเท่านั้น เนื่องจากพระองค์วรรณาทรงเป็นผู้ที่มีความรู้ดีเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองตะวันตกมาก ด้วยเหตุที่ พระองค์วรรณา ทรงได้เดินทางไปศึกษายัง ประเทศอังกฤษ โดยเบื้องต้น พระองค์ทรงถูกส่งไปเรียนที่ โรงเรียนมาร์ลโบโรคคอลเลจ (Marlborough College) ซึ่ง พระองค์ทรงเล่าถึงวิชาที่ได้ศึกษาที่นั่นว่า “การเรียนที่นี่เขาเรียกว่า *Modern Side* (ได้แก่) วิชาปัจจุบัน ภาษาปัจจุบัน แต่ในสองปี ได้ขึ้นไปชั้นสูงสุดของ *Modern Side* เขาก็เลยให้กลับมาเรียนภาษากรีก เขาเรียกว่า *Classical Side* แล้วก็ขึ้นไปชั้นสูงสุด ระยะหลังใช้เวลาอีกสามปี ระยะแรกสองปี รวมทั้งหมดห้าปี”¹⁷⁷ ต่อมาพระองค์ก็เข้าศึกษาต่อที่ “วิทยาลัยเบเลียล” (Balliol College) มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University) ประเทศอังกฤษ โดยในเวลาที่พระองค์ทรงศึกษา ณ วิทยาลัยแห่งนี้ พระองค์ก็ทรงได้รับการสอนศิลปศาสตร์ในสาขาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาษากรีก ภาษาลาติน ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และทฤษฎีการเมืองต่างๆ แต่ในใบปริญญาของพระองค์ลงว่าวิชาเอกของพระองค์เป็นประวัติศาสตร์ แต่ในความเป็นจริงพระองค์วรรณาทรงสนใจในวิชาปรัชญามาก และอยากจะเรียนในสาขานี้เป็นหลัก แต่มีเหตุจำเป็นที่พระองค์ทรงเรียนไม่ได้ ดังที่พระองค์อธิบายว่า “ที่เบเลียล เขาอยากจะให้เรียน สิ่งที่เขาเรียกว่า “*Grates*” หรือ “ปรัชญา” ภาษาโบราณ “ปรัชญา” เขาบอกว่ามีค่าในการศึกษามาก แต่ทางรัฐบาลไทยไม่เห็นด้วยจะให้เรียนกฎหมาย เขาบอกว่ากฎหมายให้เอาไปเรียนที่หลังได้ ก็เลยประนีประนอมกันจึงให้เรียนประวัติศาสตร์”¹⁷⁸

หลังจากที่พระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยดังกล่าวแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงเข้าเรียนต่อสาขารัฐศาสตร์ในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงที่ “*Ecole Libre des Sciences Politiques*”¹⁷⁹ ที่เมืองปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยพระองค์ได้ศึกษาในวิชาการการเมือง

¹⁷⁷ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ ประพันธ์, *วรรณไวทยากร* (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นฯ ณ พระเมรุ หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 28 ตุลาคม 2519), หน้า 65.

¹⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

¹⁷⁹ *Ecole Libre des Sciences Politiques* ปัจจุบันคือ *Institut d'études politiques de Paris* หรือ *Paris Institute of Political Studies* ในภาษาอังกฤษ เป็นสถาบันที่เน้นหนักทางการศึกษาในด้านสังคมศาสตร์เป็นหลัก ซึ่งคนไทยรู้จักสถาบันการศึกษานี้ดีในนามว่า “*Sciences Po*” และเหตุที่รู้จักก็เนื่องจาก นักคิดสกุลโพสตีโมเดิร์น อย่าง มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ก็เคยศึกษาที่สถาบันแห่งนี้

และการทูตเป็นเวลาสองปี และเมื่อสำเร็จแล้วในปีพ.ศ. 2470 พระองค์ก็ทรงเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทที่คณะบูรพคดีศึกษา (Oriental Studies) ในสาขาภาษาบาลี และ สันสกฤต ที่สถาบันตะวันออก มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford University)¹⁸⁰ และเมื่อพระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทแล้วพระองค์ก็ได้ทรงอยู่ฝึกงานที่สถานทูตไทยอยู่สักระยะหนึ่ง พระองค์ก็ทรงกลับเมืองไทยรับราชการในกระทรวงต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2473 พระองค์ก็ได้ทรงให้ถูกออกจากงานเนื่องจากพระองค์มีปัญหาเรื่องชู้สาวกับหม่อมพริ้วสุพิน ซึ่งเป็นหม่อมห้ามของ หม่อมเจ้าอมรทัต กฤดากรที่สิ้นชีพิตักษัย ถึงขั้นที่พระองค์จะขอแต่งงานกับหม่อมพริ้วสุพิน ในช่วงเวลาดังกล่าวพระองค์วรรณฯทรงเว้นวรรคจากงานไปจนถึงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองพ.ศ. 2475 แต่อย่างไรก็ดีพระองค์ทรงใช้เวลาว่างในช่วงนี้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ประชาชาติ โดยมี ชื่อหม่อมพริ้วสุพินเป็นเจ้าของ มี กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการคนแรก¹⁸¹ ซึ่งหนังสือพิมพ์ดังกล่าวในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นถือได้ว่าเป็นกระบอกเสียงในการสนับสนุนระบอบใหม่อย่างแข็งขันดังจะเห็นว่า หนังสือ คู่มือระบอบใหม่ก็เกิดจากการผลักดันของหนังสือพิมพ์ประชาชาติด้วย โดยพระองค์ได้ให้สัมภาษณ์ย้อนหลังเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ของพระองค์ว่า “พอเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ฉันก็เล็งเห็นว่าไม่ใช่เปลี่ยนแปลงการปกครองเท่านั้น ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาติไทยที่เดียวมี หลักมูลแห่งวัฒนธรรมของเรา จะเปลี่ยนแปลงไปในทางประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นก็ได้ คิดตั้งหนังสือพิมพ์ เพื่อจะชี้แจงให้ประชาชนไทยเข้าใจ”¹⁸²

สำหรับบทบาทของพระองค์วรรณฯในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น พระองค์ทรงเลือกจุดยืนในการสนับสนุนคณะราษฎรอย่างสุดตัว หลังจากที่พระองค์ทรงหยุดราชการไปตั้งแต่สมัยปลายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระองค์ก็ได้กลับเข้ามาช่วยราชการภายใต้หัวโขนคณะราษฎรตลอดมาโดยเฉพาะในด้านการต่างประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นด้านที่สำคัญต่อระบอบใหม่ก็คือ พระองค์ทรงเป็นผู้ที่สั่งสอน และเผยแพร่ความคิดเกี่ยวกับระบอบใหม่อย่างจริงจังๆ

¹⁸⁰ สิริ เปรมจิตต์ , ชีวิตและผลงานของปรีช วรรณ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ , (กรุงเทพฯ : ประจักษ์ วิทยา, 2516)

¹⁸¹ ส. ศิวรักษ์ , ร้อยปี พระองค์วรรณตามทัศนะของ ส. ศิวรักษ์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, 2534) หน้า 7 และโปรดดู ประกาศ วัชรารักษ์ , นักวัฒนธรรมไทยระดับโลก (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า 2543), หน้า 133-135.

¹⁸² พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ ประพันธ์, วรรณไวทยากร (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นฯ ณ พระเมรุ หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 28 ตุลาคม 2519), หน้า 70.

เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวพระองค์ได้ทรงกล่าวว่า “ข้าพเจ้าเล็งเห็นความจำเป็น ที่จะชี้แจงให้ ประชาชน เข้าใจหลักประชาธิปไตยที่ว่า รัฐบาลเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน หรือ ว่า อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย”¹⁸³ ยิ่งไปกว่านั้น พระองค์วรรณายังทรงได้กล่าวเกี่ยวกับ วิธีการที่พระองค์จะช่วยคณะราษฎรในตอนนั้นด้วยการที่พระองค์จะทรงช่วยสอนหลักทฤษฎี ประชาธิปไตยให้กับสาธารณชน ดังที่พระองค์กล่าวว่า “ข้าพเจ้าเป็นนักรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าไม่แต่ เพียงเห็นว่าควรมีรัฐธรรมนูญเท่านั้น หาก เห็นว่าควรใช้ วิธีรัฐธรรมนูญดำเนินการด้วย เมื่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงรับสนองระบอบใหม่นี้แล้ว ข้าพเจ้าได้แจ้งคตินิยมของข้าพเจ้าให้ ทราบในที่อันควรข้าพเจ้าไม่เป็น ปฏิบัติต่อคณะรัฐบาลบัดนี้ข้าพเจ้ารับสนองบรรดาหลักใหม่ทั้งหมด เท่าที่ข้าพเจ้าเข้าใจ ....(สำหรับ)หลักซึ่งข้าพเจ้าชอบมากที่สุดคือ หลักวิชา เราใช้ หลักวิชาเร็วได้ เท่าใด ก็ยิ่งดี แต่ในขณะนี้ (23 กันยายน)¹⁸⁴ ถ้าหากข้าพเจ้าจะพึงกล่าวได้ ก็ จะใคร่กล่าวว่า เราจะต้อง เขยิบอีกสักหน่อยจึงจะถึงขีดนั้น โดยมากทหารมักชอบรู้อในวิชายุทธศาสตร์ของตน และนักกฎหมาย มักจะชอบรู้อ ในวิชากฎหมายของตน แต่มี นักการเมืองน้อยนักในโลกซึ่งชอบรู้อ ในรัฐศาสตร์”¹⁸⁵ เรื่องหลักวิชาที่พระองค์วรรณฯทรงกล่าวถึงนี้ต้องเข้าใจว่าเหตุที่พระองค์ทรงกล่าวเช่นนี้ก็เนื่องจาก ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง กระแสใหญ่ในเรื่องที่ว่า การจะทำอะไรต้องมีหลักวิชา เป็นสิ่งที่ กำลังเฟื่องฟูอย่างมาก ถึงขนาดที่เรียกว่าบ้าคลั่งก็ได้ ดังจะเห็นว่า การทำนา ก็มีตำราออกมาเป็นตำรา การทำนา การจับปลาก็ต้องมีตำราจับปลา การคลอดลูกก็มีตำราการคลอดลูก หรือแม้แต่การค้าขายก็ ต้องมีหลักวิชาตามตำราการค้าขาย ทั้งๆที่เรื่องต่างๆเหล่านี้ในยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้คนก็ไม่ได้ให้ความสนใจกันแต่อย่างใด ¹⁸⁶ เกี่ยวกับความบ้าคลั่งในหลักวิชาของคนหนุ่มๆในสมัยนั้น สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ถึงกับได้ทรงกล่าวว่า “ สมัยนี้ต้องทำตามหลักวิชา หลัก วิชาอยู่ที่ไหน พังไปก็คือหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งของฝรั่งที่ฉวยเอามาได้ ทำให้เหมือนฝรั่งแล้วเป็นการ ดี ถึงจะขัดกับกาลเทศ ค่อยฝึกหัดตัดไปก็ได้ก็ดีไปเอง” ¹⁸⁷

¹⁸³ ชรรค์ชัย บุญปาน, ประคับไว้ในโลก (กรุงเทพฯ: มติชน, 2544), หน้า 112.

¹⁸⁴ พระองค์วรรณฯหมายถึงวันที่เขียนคือ 23 กันยายน พ.ศ. 2475

¹⁸⁵ บทความเรื่อง “อนาคตแห่งสยาม” ของ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร อ่างใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, เอกสารนิเทศการศึกษาระดับสมโภชกรุง รัตนโกสินทร์ 200 ปี (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการฯ, 2534), หน้า 54.

¹⁸⁶ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, การปฏิวัติสยาม 2475 (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2553), หน้า 113.

¹⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 114-115.

สาเหตุที่ ผู้คนบ้าคลั่งนั้นส่วนหนึ่งก็มาจากการโจมตีการปกครองในระบอบเก่าของ คณะราษฎรว่าทำการทำงานบริหารบ้านเมืองโดยปราศจากหลักวิชา ดังที่เห็นได้จากคำประกาศของ คณะราษฎรเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ที่ว่า “การปกครองซึ่งคณะราษฎรจะพึงกระทำก็คือ จำต้องวางโครงการ อาศัยหลักวิชา ไม่ทำไปเหมือนคนตาบอด เช่นรัฐบาลที่มีกษัตริย์เหนือกฎหมาย ทำมาแล้ว”¹⁸⁸ ด้วยเหตุนี้เองซึ่งจะเห็นต่อไปว่า พระองค์ทรงทรงเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในการแสวงหา การความห่อหลักวิชา โดยพระองค์จะเอาทฤษฎีการเมือง หรือหลักวิชาทางการเมืองมาใช้อธิบายถึง สิ่งต่างๆทางการเมืองในช่วงระบอบใหม่อย่างมากมาย ซึ่งทฤษฎีการเมืองของรูสโซก็จะเป็นหลักวิชา สำคัญอันหนึ่งที่พระองค์ทรงนำมาใช้

แต่ขณะที่ผู้คนในยุคระบอบใหม่ต่างพากันหลงใหลได้ปลื้มกับ การทำอะไรก็ต้องมี “หลักวิชา” ในอีกมุมหนึ่งก็มีผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งคนหนึ่งในบรรดาคนเหล่านั้นที่ปรากฏ จากหลักฐาน ก็คือ อ่ำ บุญไทย ปัญญาชนคนหนึ่งในสมัยนั้น เหตุที่ทราบก็เนื่องจากมีหลักฐานชิ้น หนึ่ง คือ หนังสือ “กฤษฎาการบนที่ราบสูง” หรือ หนังสือแนะนำตัวหาเสียงเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งที่ จังหวัดอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2476 ¹⁸⁹ โดยผู้เขียนคือ นายอ่ำ บุญไทย ผู้วิจัยพบว่าในหนังสือเล่มนี้มี เนื้อหาหลักเป็นการโจมตีพวกที่บ้าคลั่งหลักวิชา หรือที่เขาเรียกว่า พวกหัวนอก ซึ่งนายอ่ำมองว่า พวก หัวนอกเหล่านี้เป็นพวกที่ไม่เข้าใจสังคมไทย ไม่ได้มีหัวคิดดัดแปลง เอาแต่อ้างหลักวิชาฝรั่งโดยไม่ปรับ ให้เข้ากับสังคมไทย ดังที่นายอ่ำกล่าวว่า “ข้าพเจ้าซึ่งซังต่อลัทธิบูชาหัวนอกไปเสียทุกคน”¹⁹⁰ แต่คนที่ นายอ่ำโจมตีเป็นการเฉพาะและเป็นเนื้อหาหลักของงานนายอ่ำ ก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับ ประเด็นเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือสมุดปกเหลือง ที่ออกมาก่อนหน้านั้นภายในปีเดียวกัน (พ.ศ. 2476) ซึ่งนายอ่ำ ได้วิจารณ์ว่าเค้าโครงฯของนายปรีดีนั้นคือ “เรื่องเพ้อฝัน” ที่ใช้ “วิธีจัดการ แบบสังคมนิยมรัฐ” อันเป็น “ลัทธิอุบาทว์”¹⁹¹ เท่านั้นไม่พอ ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ นายอ่ำก็ยังได้ เขียนบรรยายเกี่ยวกับความรู้ต่างๆเพื่อแสดงให้เห็นว่าตนก็รู้หลักวิชาเป็นอย่างดีไม่แพ้คนจำพวกหัว

¹⁸⁸ โปรตดู ประกาศของคณะราษฎร เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ใน ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช และ ชัดติยา กรรณสูตร (ผู้รวบรวม), เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417-2477 (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 209-211.

¹⁸⁹ สำหรับผู้ที่สนใจอาจจะพิจารณาเพิ่มเติมได้จาก ไชยันต์ ไชยพร ,การแปลต้วบททางปรัชญาการเมือง (ตอนที่2) : ก่อนจะถึงการแปลต้วบทปรัชญาการเมืองครั้งที่สองในประเทศไทย. วิภาษฯ. 1, 2556: 35-39.

¹⁹⁰ อ่ำ บุญไทย, กฤษฎาการบนที่ราบสูง (กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, 2543) ,หน้า 65-69.

¹⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

นอกแต่อย่างใด และอีกนัยหนึ่งที่นายอ่ำเขียนเช่นนี้ก็เพื่ออธิบายว่าตนนั้นมีความรู้เหมาะสมกับการที่จะไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อกล่าวมาถึงตรงนี้ ผู้อ่านอาจจะสงสัยว่านายอ่ำนี่คือใครถึงกล้าวิพากษ์วิจารณ์คนที่ถือว่าเป็นปัญญาชนคนสำคัญแห่งยุคอย่างนายปรีดี คำตอบก็คือ นายอ่ำไม่ใช่คนใหญ่โตมาจากไหน เขาเป็นเพียงสามัญชนคนธรรมดาที่ลืมตาดูโลกเมื่อปี พ.ศ. 2445 นายอ่ำได้เรียนหนังสือในประเทศเท่านั้น โดยการศึกษาสูงสุดได้รับผ่านจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมที่กรุงเทพฯ ในฐานะที่เขาเป็นนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงโดยสอบได้อันดับหนึ่งของประเทศ ซึ่งถ้าพิจารณาเพียงแค่นี้ก็อาจจะพาลคิดไปว่านายอ่ำคงเสียสติ หรือไม่ก็วิจรรย์ไปอย่างนั้นเอง แต่ถ้าพิจารณาถึงพื้นหลังของนายอ่ำลึกๆแล้ว ก็จะพบว่าเขาคือผู้มีความพยายามเป็นเลิศในการชวนขวยศึกหาความรู้ด้วยตนเอง นายอ่ำชอบอ่านหนังสือหาความรู้เป็นชีวิตจิตใจ ดังที่เขาบอกว่า “ข้าพเจ้าติดหนังสือประดุจผืน ผู้อยู่ใกล้ชิดเช่น ภรรยาของข้าพเจ้าจะรับรองในข้อนี้ เพราะข้าพเจ้ารักหนังสือมากกว่าเมีย”¹⁹² อย่างไรก็ตาม นายอ่ำไม่เคยไปเมืองนอก แต่ความรู้ภาษาอังกฤษของนายอ่ำถือว่าดีมาก เพราะจากการที่อ่ำศึกษาความรู้ด้วยตนเองผ่านตำราภาษาอังกฤษ ประกอบกับนายอ่ำน่าจะได้รับการนิยมนำไปทำงานในโครงการเกษตรของหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร จากการที่อ่ำได้ไปทำงานในโครงการเกษตรของหม่อมเจ้าสิทธิพร ด้วยเหตุผลต่างๆเหล่านี้ นายอ่ำจึงได้มีความมั่นใจในความรู้ของตนจนถึงขนาดที่กล้าวิพากษ์วิจารณ์นายปรีดีได้ แต่กระนั้นนายอ่ำถือว่าเป็นคนที่อายุสั้นพอสมควร เนื่องจากเขาเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2483 ด้วยอายุเพียง 38 ปี สาเหตุการตายก็คือ ถูกนักโทษรุมซ้อมตายในคุกบางขวาง ซึ่งต้นเหตุที่เขาต้องติดคุกก็เพราะว่าคณะราษฎรมองว่า อ่ำ บุญไทยเป็นศัตรูทางการเมืองที่ฝึกฝนระบอบเก่า โดยนายอ่ำถูกจับหลังการเกิดกบฏบวรเดชเรื่อยมาจนเสียชีวิต¹⁹³

นอกจากประเด็นเรื่อง การโจมตีพวกหัวนอกหรือพวกที่คลั่งหลักวิชาตามกระแสของระบอบใหม่ ผู้วิจัยยังพบอีกว่า นายอ่ำเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองด้วย ดังจะเห็นได้จากตอนหนึ่งในหนังสือ “กฤษฎาการบนที่ราบสูง” ที่นายอ่ำได้พยายามอธิบายเกี่ยวกับ “ลักษณะผู้แทนราษฎร” โดยยกวิธีคิดของเพลโตมาสนับสนุนข้อเสนอของตนว่า “มีผู้ถามข้าพเจ้าว่า ลักษณะผู้แทนราษฎรนั้นควรจะเป็นอย่างไร? ตามความเห็นของข้าพเจ้า เห็นว่าลักษณะของผู้แทนราษฎรควรเป็น.... ผู้เข้าใจแก่นแห่งความดี นักปราชญ์ในทางปรัชญามักจะสร้างประเทศขึ้นในแดนแห่งความนี้ ก็ถ้าตนนิรมิต

¹⁹² ชัยสิริ สมุทวณิช “ประวัติ นายอ่ำ บุญไทย” ใน กฤดาการบนที่ราบสูง โดยนายอ่ำ บุญไทย (กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, 2543), หน้า 14.

¹⁹³ อ่ำ บุญไทย, กฤดาการบนที่ราบสูง (กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, 2543), หน้า 17.

ประเทศขึ้นได้ควรจะให้อะไรเป็นอย่างไรจึงจะดีที่สุด ท่านมหาปราชญ์เพลโตได้สร้างประเทศขึ้นอันหนึ่งเหมือนกัน ประเทศที่ท่านสร้างขึ้นนั้นมีนักปราชญ์ชมว่า ประเสริฐที่สุดในหนังสือ “เรปUBLIC”¹⁹⁴ ของเพลโตซึ่งอธิบายถึงประเทศที่ท่านสร้างขึ้นนั้น ท่านอธิบายว่า พลเมืองดีของประเทศนั้นคือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ นี่เป็นความจริงที่สุด ถ้าชาวนาเห็นว่าอาชีพอันเป็นหน้าที่ของตนไม่ดี อยากรับราชการก็เสียหมด ประเทศก็จะรุ่งขึ้นทันที หรือว่าทหารเห็นว่าหน้าที่ของตนนั้นไม่ดี มาเป็นพ่อค้าเสียหมดประเทศก็จะรุ่งขึ้นทันที เพลโตนั้นเห็นว่าอาชีพของใครๆ นั้นดีทั้งนั้นจึงทำให้สมบูรณ์เกิด ... ผู้แทนราษฎรถ้าไม่รู้จักแก่นแห่งความดีก็จะทำเอารัฐสภาเหลวหมด ต้องยอมเสียสละเพื่อหน้าที่ของตน จะมัวกลัวฝ่ายปรปักษ์อื่นๆ ไม่ได้ หรือจะเห็นแก่สินบนขายชาติไม่ได้ เมื่อเห็นอย่างไรว่าจะพาชาติให้ก้าวหน้าต้องพากเพียรทำ ...”¹⁹⁵ นอกจากเพลโตแล้ว นายอายังได้อ้างถึงนักคิดคนอื่นๆ ประปรายในเนื้อหาตลอดทั้งเล่ม เช่น อริสโตเติล (Aristotle)¹⁹⁶, โทมัส มอร์ (Thomas More)¹⁹⁷, โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen)¹⁹⁸, มาร์ค (Karl Marx)¹⁹⁹ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าอย่างน้อยที่สุดว่า นายอ่าเป็นหนอนหนังสืออย่างแน่นอน เพราะงานชิ้นนี้ของนายอ่า ตีพิมพ์ออกหลังการปฏิวัติเพียงปีเดียวเท่านั้น ซึ่งถ้าพิจารณาจากบริบทดังกล่าวก็ต้องถือเป็นเรื่องแปลกประหลาดอย่างมากที่มีคนไทยคนหนึ่งผู้ไม่เคยไปเรียนเมืองนอกเลยแต่กลับรู้จักนักคิดเหล่านี้

อย่างไรก็ดี ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ก็เพื่อจะชี้ให้ผู้อ่านทราบว่าในช่วงคาบเกี่ยวกันระหว่างระบอบใหม่และระบอบเก่าก็ได้มีการต่อต้านกระแสหลักในเรื่องการเทอหลักวิชา ประกอบกับ อีกเรื่องหนึ่งที่ยังจะนำเสนออีกคือ ในช่วงต้นของระบอบใหม่ อย่างน้อยที่สุดก็มีคนหนึ่งี่อ่านและศึกษาเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีการเมืองอยู่บ้างในช่วงเวลาดังกล่าว แต่กระนั้นก็ตามโปรดสังเกตว่า ในงานของนายอ่าชิ้นนี้ นายอ่าก็มีท่าทีที่ยังคงสนับสนุนระบอบใหม่อยู่บ้าง แม้ว่าจะโจมตีเค้าโครงของนายปรีดีอย่างหนักก็ตาม เพราะจากเนื้อความบางตอน ผู้วิจัยพบว่านายอ่าได้มีวิธีการอธิบายทางการเมืองคล้ายคลึงกับ

¹⁹⁴ “เรปUBLIC” คือการถอดเสียงเรียก หนังสือ The Republic ของเพลโต

¹⁹⁵ อ่า บุญไทย, กฏการบนที่ราบสูง (กรุงเทพฯ: สยามมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, 2543), หน้า 11-12.

¹⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49-55.

¹⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

¹⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

¹⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

วิธีการอธิบายของคณะราษฎรบางเรื่องแม้ว่าจะไม่เหมือนกันเสียทีเดียว เช่น การอธิบายเรื่องวิวัฒนาการทางสังคม ที่นายอำอธิบายว่า มนุษย์ได้ค่อยๆพัฒนาจากสมัยโบราณที่เชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นับถือผีสางเทวดา แล้วต่อมาก็มานับถือผู้นำศาสนาเป็นผู้นำทางการเมืองไปในขณะเดียวกัน ซึ่งต่อมาวิธีการเช่นนี้ก็พัฒนามาเรื่อยๆจนมีกษัตริย์ปกครอง และท้ายที่สุดเป็นยุคที่นายอำเรียกว่า “สมัยประชาชน” โดยนายอำกล่าวว่า “ ต่อมาฝูงชนฉลาดขึ้น จึงเข้าช่วยคิดอ่านจัดการบ้านเมืองร่วมมือกับกษัตริย์ตามความต้องการของประชาชน เลือกลงผู้แทนเข้าออกเสียงแทนตน ...บัดนี้เราเดินทางมาถึงอำนาจประชาชน และท่านจะใช้เสียงเลือกผู้เป็นปากเสียงของท่าน ในแง่ที่เราต้องเคารพต่อรัฐธรรมนูญ พวกเราเคารพแล้ว และยอมเสียเลือดเนื้อเพื่อให้นิรัฐธรรมนูญตั้งดี และเจริญ” ^{200 201}

หลังจากที่ผู้วิจัยได้อธิบายเกี่ยวกับ ประเด็น “หลักวิชา” เพื่อแสดงให้เห็นถึงบริบทของการเมืองในสมัยนั้น แต่ในตอนนีผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะกลับมากล่าวถึงเรื่องของพระองค์วรรณาต่อไป กล่าวคือ สำหรับสาเหตุที่พระองค์วรรณาทรงเลือกเข้ากับคณะราษฎรทั้งที่พระองค์ทรงเป็นเชื้อ “เจ้า” ก็เนื่องจาก การที่ตัวพระองค์ทรงเป็นนักเรียนหัวนอกผู้คงแก่เรียน และมีความคิดเห็นก้าวหน้าและบ่อยครั้งในระบอบเก่าพระองค์เองก็ไม่ชอบการกระทำของรัฐบาลสมัยระบอบเก่า มีอยู่ครั้งหนึ่งพระองค์ได้ทรงเคยคัดค้านในหลวงรัชกาลที่เจ็ดเกี่ยวกับการแต่งตั้งอภิรัฐมนตรี โดยพระองค์เห็นว่าการตั้งอภิรัฐมนตรีเหมือนกับการตั้งเกนโร(Genro) ในรัฐธรรมนูญเมจิของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการขัดกับหลักเสียงข้างมาก ดังที่พระองค์กล่าวว่า “เกนโรมิได้มีสภา และมี ได้ มี ตำแหน่งในรัฐธรรมนูญ แต่หากแต่ละคนที่เป็นที่ปรึกษา ส่วนพระองค์ ของสมเด็จพระราชาธิราชเท่านั้นเองหาได้มีอำนาจโดยตรงทางการเมืองประการใดไม่ ส่วนอภิรัฐมนตรี ของเรานั้นได้ มานั่งในเสนาบดี สภา ต้องเข้าประชุมต่างหากอีก และมี อำนาจเหนือเสนาบดีสภา แม้จะมี ความเห็นเป็นข้างส่วนน้อยในเสนาบดีสภาก็ อาจทำลายความเห็นของข้างส่วนมากได้ ทั้งนี้ผิดหลักแห่งความรับผิดชอบโดยแท้ประการหนึ่งอภิรัฐมนตรีเป็นเจ้านายชั้นสูง และพระชนม์ ก็ อาจจะสูงด้วย จึงเห็นห่างออกไปในการเป็นไปในบ้านเมืองเห็น

²⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 26-27.

²⁰¹ โปรดสังเกตว่าวิธีการอธิบายดังกล่าวคล้ายกับวิธีการอธิบายสังคมของพระองค์วรรณาอย่างมาก (จะกล่าวถึงต่อไป) จะต่างกันก็แต่ตรงคำอธิบายของนายอำในตอนท้าย อธิบายว่าประชาชนขอร่วมมือกับกษัตริย์ในการปกครองประเทศ แต่ถ้าเป็นของพระองค์วรรณาจะอธิบายว่า ประชาชนโค่นล้มกษัตริย์แล้วปกครองกันเอง ซึ่งเรื่องนี้ผู้วิจัยมองว่านายอำจะอธิบายสังคมแบบเดียวกับพระองค์วรรณาที่ไม่แปลกเพราะนายอำนั้นเคยเป็นนักเขียนให้กับหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนฝ่ายคณะราษฎร โดยมีพระองค์วรรณาเป็นเจ้าของ โปรดดูพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, ชุมนุมพระนิพนธ์ภาคหนึ่ง ว่าด้วยวิชาการเมือง และศัพท์ทางวิชาการต่างๆ (พระนครฯ: ประชาไทย, 2486), หน้า 19-23. ชัยสิริ สมุทวนิช “ประวัตินายอำ บุญไทย” ใน กฤดาการบนที่ราบสูง โดยนายอำ บุญไทย (กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, 2543) ,หน้า 15.

ห่างจากความคิดเห็นอันทันสมัย เห็นห่างจากความทุกข์ สุขของราษฎร”²⁰² การวิพากษ์วิจารณ์เช่นนี้ของพระองค์ทรงน่าจะเป็นสาเหตุเบื้องหลังอีกประการหนึ่งที่พระองค์ต้องวางงานจากข้ออ้างที่ว่าพระองค์ทรงมีเรื่องคู่สาวกับหม่อมพริ้ว ดังนั้นเองเมื่อคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระองค์จึงหันไปสนับสนุนระบอบใหม่อย่างแข็งขัน²⁰³

ส่วนในเรื่องเกี่ยวกับด้านการเผยแพร่ทฤษฎีการเมืองของพระองค์ทรงเห็นว่า ผู้วิจัยยังพบอีกว่า นอกจากที่พระองค์จะทรงเป็นเจ้าของที่มั่งคั่งและมีฐานะดีแล้ว พระองค์ยังนิยมที่จะสอนคนใกล้ชิดพระองค์ด้วย ดังที่นาย สนิท เจริญรัฐนักหนังสือพิมพ์คนหนึ่งที่เคยเขียนบทความทางการเมืองในหนังสือพิมพ์ประชาชาติได้กล่าวถึงกรณีที่พระองค์ทรงเรียนตนไปสอน ทฤษฎีการเมืองให้เป็นส่วนตัวว่า “ข้าพเจ้าได้รับพระกรุณาของท่านวรรณฯ โดยทรงเปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าไปเรียนการเมืองจากท่านที่ตำหนักถนนหลังสวนทุกวันเสาร์ วิธีสอนของท่าน แทนที่จะทรงเริ่มบรรยายข้อทฤษฎีการเมืองทางตำรา ได้ทรงวิชันนาเหตุการณ์ทางการเมืองปัจจุบัน ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศโน้มเข้าไปสู่ทฤษฎี ทำนองบทเรียน ซึ่งนอกจากทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจแจ่มแจ้งโดยง่ายกับทั้งก่อให้เกิดความร้อนแรงจากความคิดอันหลักแหลมของท่านผู้สอนแล้ว ยังให้ความเพลิดเพลินในการเรียนอีกด้วย”²⁰⁴

ที่กล่าวมาพอคร่าวๆเกี่ยวกับพระองค์ทรงในข้างต้นนี้ ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า ตัวพระองค์ทรงนั้นเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในด้านวิชาการอย่างมาก เนื่องจากพระองค์ได้ทรงไปเรียนในต่างประเทศ จึงทำให้พระองค์ได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ดังกล่าวมาทำประโยชน์ในการวางรากฐานทางด้านความรู้ให้กับระบอบใหม่ เพราะตามที่กล่าวไปแล้วว่า ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยของคนไทยนั้นมีการรับรู้กันอย่างผิวเผินมาก และเมื่อเปลี่ยนระบอบแล้วผู้ที่ทำการเปลี่ยนแปลงก็จำเป็นต้องสร้างความรู้เพื่อที่จะให้ระบอบทำงานได้ ดังนั้น พระองค์จึงได้ไปปรากฏอธิบายเกี่ยวกับเรื่องต่างๆนี้ตามที่ต่างๆตลอดจนทำหนังสืออธิบายเกี่ยวกับกลไกและแนวคิดต่างๆภายใต้ระบอบใหม่ด้วย ซึ่งพระองค์ก็ได้กล่าวถึงรัฐสภา ที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย และทฤษฎีเจตจำนงทั่วไปของเขา ในทำนองเดียวกับพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาที่ทรงใช้ความรู้ของพระองค์ในการเผยแพร่ประวัติศาสตร์การปฏิวัติ

²⁰² ฉลองรัฐ เจริญศรี , บทบาทของ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ ประพันธ์ ในการต่างประเทศของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2460-2501 (วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 68.

²⁰³ ส. ศิวรักษ์ มีความเห็นว่า พวกเจ้าในขณะนั้นมองพระองค์ทรงว่า พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ในฝูงหงส์โปรดดู ส. ศิวรักษ์ , ร้อยปี พระองค์ทรงตามทัศนะของ ส. ศิวรักษ์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, 2534) หน้า 10.

²⁰⁴ สนิท เจริญรัฐ, ไฉ่ว่าอาณาจักร (พระนคร: แพร่พิทยา, 2507), หน้า 118.

ฝรั่งเศสที่แม้ว่าพระองค์จะไม่ได้ทรงแสดงการปลุกเร้ามากนัก แต่พระองค์ก็ทรงนำเสนอประวัติศาสตร์ตอนดังกล่าวในฐานะที่เป็น ประวัติศาสตร์หนึ่งของการเกิดขึ้นของชาติปไตยสมัยใหม่ที่คล้ายกับการเปลี่ยนแปลงของไทย เมื่อ พ.ศ. 2475 ในทางเดียวกันพระองค์ก็ได้ทรงทำในลักษณะเดียวกับพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯในการที่จะสร้างความชอบธรรมให้การปฏิวัติของคณะราษฎรด้วยการโยกกลับไปหาการปฏิวัติฝรั่งเศส เรื่องนี้ได้สะท้อนจากคำกล่าวของพระองค์ที่ว่า “ประวัติศาสตร์กำลังซ้ำการเป็นไป และข้าพเจ้าเพิ่งเข้าใจการปฏิวัติฝรั่งเศสในบัดนี้เอง แต่นักประวัติศาสตร์ ย่อมทราบว่าประวัติศาสตร์ ซ้ำการเป็นไปโดยมี ข้อแตกต่างกัน ฉะนั้นคำร้องปฏิบั้กษ ต่อเจ้าครั้งนี้ดูเสียงไม่เหมือนกันแท้ กับคำร้องปฏิบั้กษต่อเอมิเกร (ผู้ตีฝรั่งเศสอพยพไปต่างประเทศครั้งโน้น) และความตระหนักตกตื้นว่าต่างประเทศจะเข้าแทรกสอดครั้งนี้ก็ดูไม่เหมือนกันแท้ กับความสยดสยองในการที่ต่างประเทศเข้าบุกรุกครั้งโน้น ข้าพเจ้าหวังอยู่ข้อเดียวว่า เราจะไม่ต้องร้องขอ “ข้าวกั้รัฐธรรมนูญ” เหมือนอย่างที้นิกรแสต้งตองตองร้องขอในครั้งกระโน้น”²⁰⁵

อนึ่ง จากการปรากฏชื่อของรุสโซโดยพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯและพระองค์วรรณานันท์ก็มีประเด็นที่น่าสังเกตก็คือ การเข้ามาของรุสโซในสยามครั้งแรกถือได้ว่าเข้ามาโดยเจ้าสองพระองค์นี้ที่คับข้องใจกับระบอบเดิม หาใช่ตัวคณะราษฎรเองที่เป็นคนนำมาเผยแพร่ และก็ไม่เพียงเท่าเจ้าสองพระองค์นี้เท่านั้นที่มีการกระทำแบบนี้ เพราะในส่วนต่อไปก็จะชี้ให้เห็นว่าในบรรดาผู้ที่นิยมระบอบใหม่ในเมืองไทยในช่วงเวลาใกล้เคียงกันอีกหลายคนก็จะมี การเผยแพร่ทฤษฎีการเมืองของรุสโซกันไปกันอย่างกว้างขวาง สาเหตุที่คนเหล่านี้รวมทั้งพระองค์เจ้าทั้งสองพระองค์ทรงสอนเผยแพร่แนวคิดของรุสโซก็เนื่องจาก คนเหล่านี้มองว่ารุสโซเป็นนักคิดที่มีผลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสมากที่สุด ตลอดจนแนวคิดของรุสโซนั้นมีลักษณะเอื้อต่อการโฆษณาชวนเชื่อในช่วงการปฏิวัติในหลายๆเรื่องเช่นแนวคิดที่มองว่า คนทุกคนเท่าเทียมกัน คนเสมอภาคกัน มนุษย์มีเสรีภาพติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ดังนั้นผู้ที่นิยมระบอบใหม่จึงเล็งเห็นว่าการเผยแพร่แนวคิดของรุสโซน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิวัติ ซึ่งเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับ หนังสือเกี่ยวกับการปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศสที่พิมพ์ออกมาในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองก็พบว่านอกจากหนังสือของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯแล้วก็ยังมีหนังสือเล่มอื่นๆที่ได้ตีพิมพ์ออกมาในช่วงเวลาเดียวกันอีกหลายเล่ม ได้แก่ “ประวัติศาสตร์ ปฏิวัติฝรั่งเศส ฉบับพิสดารสองเล่มของนาย ยอดธรรม บัญบันดาล” และ “ขุมปฏิวัติ (ปฏิวัติฝรั่งเศสฉบับประชาชน)” จัดพิมพ์โดยหนังสือพิมพ์เสรีภาพ ซึ่งหนังสือสองเล่มนี้ได้หายสาบสูญไปแล้วในปัจจุบัน แต่เหตุที่ทราบว่าหนังสือสองเล่มนี้ออกมาจำหน่ายก็เนื่องจาก ในหนังสือปกหลังของประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศสของ

²⁰⁵ บทความเรื่อง “อนาคตแห่งสยาม” ของ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร อ่างในคณะกรรมการจัดทำหนังสือเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, เอกสารนิเทศการศึกษาระดับประถมศึกษา รัตนโกสินทร์ 200 ปี (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการฯ, 2534), หน้า 55.

พระองค์เจ้าอาทิตย์ที่ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2477 ได้มีการโฆษณาไว้ว่า “ดุเดือดที่สุด...เลวร้ายที่สุด...ทารุณที่สุด...แต่ก็ดีที่สุด ปฏิวัติฝรั่งเศสระเบิดขึ้นในปี ค.ศ.1789 ไม่ใช่แต่ฝรั่งเศสเท่านั้นเปลี่ยนโฉมหน้าไป โลกทั้งโลกก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเป็นการพลิกประวัติศาสตร์โลกยุคใหม่”²⁰⁶ จากรายละเอียดในข้างต้นก็สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของผู้ที่นิยมระบอบใหม่ที่จะนำการปฏิวัติฝรั่งเศสมาเป็นจุดเทียบโยงอย่างมากกับการปฏิวัติของไทยในช่วงพ.ศ. 2475 และผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นในส่วนต่อไปอีกว่ากระแสวิคิดแบบนี้ก็ยังคงมีการใช้ต่อไปอีกเป็นเวลาหลายปี

อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นควรจะกล่าวไว้ตั้งแต่ตอนนี้ก่อนที่จะข้ามไปสู่ส่วนอื่นๆก็คือ ประเด็นเกี่ยวกับการแปลคำว่า “Social Contract” มาเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยได้พยายามสืบค้นว่าใครเป็นผู้คิดบัญญัติศัพท์คำนี้ขึ้นในภาษาไทย ซึ่งผู้วิจัยพบว่าพระองค์วรวงษ์ หรือ กรมหมื่นนราธิปพงษ์ประพันธ์ เป็นผู้บัญญัติขึ้น เนื่องจากเป็นที่ทราบดีว่า ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองพระองค์วรวงษ์มีงานหนึ่งที่ทรงทำให้กับระบอบใหม่เป็นประจำ นั่นก็คือ พระองค์จะทรงบัญญัติศัพท์ใหม่ๆขึ้นใช้เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นคำว่า รัฐธรรมนูญ บริการ นิติบุคคล องค์กรการ รัฐ อำนาจอธิปไตย ปรัชญา ฯลฯ คำเหล่านี้พระองค์บัญญัติขึ้นทั้งสิ้น²⁰⁷ ซึ่งก็รวมทั้งคำว่า “สัญญาสังคม” ที่พระองค์ทรงใช้แทนคำว่า “Social Contract” ขึ้นมาด้วย²⁰⁸ แต่กระนั้นคำว่า “สัญญาสังคม” นี้ไม่ใช่คำเดียวที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อแทนคำว่า “Social Contract” เพราะตามที่กล่าวไปแล้วว่าในงานของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ พระองค์ได้ทรงกล่าวถึง “Social Contract” ด้วย โดยพระองค์ทรงแปลเป็นไทยว่า “สัญญาประชาคม”²⁰⁹ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็ไม่อาจจะยืนยันได้ว่าคำไหนมาก่อนกันระหว่าง สัญญาสังคม กับ สัญญาประชาคม เนื่องจากการแปลและการนำมาใช้อยู่ในช่วงใกล้เคียงกันมาก กล่าวคือพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯได้นำร่างหนังสือที่ปรากฏคำว่า “สัญญาประชาคม” ไปสอนที่จุฬาฯในช่วงปี พ.ศ. 2476 ก่อนที่จะตีพิมพ์อย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2477 เช่นเดียวกับพระองค์วรวงษ์ที่กล่าวคำว่า

²⁰⁶ อ่างใน ญัฐพล ใจจริง, จาก “คณะ ร.ศ.130” ถึง “คณะราษฎร”: ความเป็นมาของความคิดประชาธิปไตยในประเทศไทย ศิลปวัฒนธรรมปีที่ 32 ฉบับที่ 4 (กุมภาพันธ์ 2554)

²⁰⁷ โปรดดูคำศัพท์ต่างๆเหล่านี้ได้ในบัญชีคำศัพท์ใน พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรวงษ์ไวยากร วรวงษ์, วิทยทัศน์พระองค์วรวงษ์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธินราธิปประพันธ์พงศ์วรวงษ์, 2544)

²⁰⁸ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรวงษ์ไวยากร วรวงษ์, วิทยทัศน์พระองค์วรวงษ์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธินราธิปประพันธ์พงศ์วรวงษ์, 2544) หน้า 326.

²⁰⁹ ในประเด็นนี้ ศ.ดร. อนุสรณ์ ลิมมณี กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ให้ความคิดเห็นว่า พระองค์วรวงษ์น่าจะบัญญัติคำศัพท์ขึ้นมา โดยพิจารณาจากภาษาอังกฤษ และเทียบเอาจากบาลี และสันสกฤต ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้บัญญัติขึ้นมาทั้งคำว่า “สัญญาสังคม” และ “สัญญาประชาคม” แต่พอเอ๋ย คำว่าสัญญาประชาคมเกิดเป็นที่นิยมแพร่หลาย จึงมีการใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

“สัญญาประชาคม” ในปาฐกถาปี พ.ศ. 2476 ก่อนที่จะถูกนำไปรวบรวมตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2477 ดั่งนั้นเองด้วยเหตุที่เราไม่สามารถระบุเวลาได้แน่นอน ประกอบกับการที่มีหลักฐานจำกัดมากเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงทำให้ไม่อาจจะสรุปได้ว่าคำสองนี้คำไหนเป็นคำแรกที่ถูกนำมาใช้ สิ่งที่จะทำได้ก็เพียงสรุปว่า คำสองคำนี้ปรากฏออกมาอย่างเป็นทางการในช่วงปีเดียวกัน และอีกสิ่งหนึ่งที่พอจะสรุปได้ก็คือ คำว่า “สัญญาประชาคม” เป็นคำที่ได้รับความนิยมมากกว่าคำว่า “สัญญาสังคม” ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังจะสังเกตได้ว่าคนต่อไปหลังจากสองพระองค์นี้ก็จะใช้แต่คำว่าสัญญาประชาคมเป็นส่วนใหญ่

ผู้วิจัยเชื่อว่า คำถามที่อาจจะเกิดขึ้นต่อมาจากประเด็นที่นำเสนอข้างต้นก็คือ ทำไมพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯจึงแปลคำว่า “*Social Contract*” มาเป็น “สัญญาประชาคม” แทนที่จะใช้คำว่า “สัญญาสังคม” ซึ่งเป็นคำที่น่าจะเข้าใจง่ายกว่า และดูน่าจะตรงตัวมากกว่าเพราะว่า “Social” ก็น่าจะแปลว่า “สังคม” ได้เลย เกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้วิจัยได้พยายามสืบค้นและก็พบว่า ในช่วง พ.ศ. 2472 – 2476²¹⁰ พระองค์วรรณฯได้ทรงบัญญัติคำศัพท์เกี่ยวกับคำว่า Society ขึ้นมาหลายคำได้แก่คำว่า “สังคม”²¹¹ “ประชาคม”²¹² “ชุมนุมชน”²¹³ ส่วนคำคุณศัพท์ของคำเหล่านี้ (Social) พระองค์ก็ให้ทรงให้เติมคำว่า “ทาง” เข้าไปหน้าคำนามนั้นๆ แต่ในทางปฏิบัติถ้าเติม “ทาง” นำหน้า คำก็จะยาวเกินไปและดูไม่งดงาม พระองค์จึงให้ละไว้ในฐานะที่เข้าใจโดยไม่ต้องเติมทางนำหน้า ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าว เราจึงพบคำที่แทน “Social/Society” ตามหนังสือต่างๆมากมายหลายตัวตามที่กล่าวไปแล้ว และด้วยเหตุนี้เอง “Social Contract” เมื่อมีการแปลเป็นภาษาไทย ถ้าผู้แปลคนไหนใช้คำว่า

²¹⁰ ผู้วิจัยได้ไปตรวจคำว่า “สังคม” และ “ประชาคม” ในปทานุกรมสำหรับนักเรียนของกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ตีพิมพ์ พ.ศ. 2472 ก็ไม่พบว่าคำนี้แต่อย่างใด แต่กระนั้นผู้วิจัยพบคำว่า ประชา ที่มี ความหมายว่า “หมู่คน กลุ่มคน” โปรดดู กระทรวงธรรมการ, ปทานุกรมสำหรับนักเรียน (พระนคร : กระทรวงธรรมการ, 2472), หน้า 704.

²¹¹ พระองค์วรรณฯทรงกล่าวถึงการบัญญัติศัพท์คำว่า “สังคม” ว่า “องค์การอันหลายบุคคลหลายคน รวมกันประกอบงานต่างๆ จะเป็นการใดๆก็ตาม จะเกิดขึ้นโดยธรรมชาติก็ได้ หรือโดยมนุษย์ตั้งขึ้นก็ได้ ข้าพเจ้าได้นำใช้คำว่า สังคม บัดนี้ก็ติดเสียแล้ว” โปรดดู พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, วิทยทัศน์พระองค์วรรณ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิราชูประพันธ์วงศ์วรวรรณ, 2544), หน้า 212.

²¹² โปรดดูคำว่า “Social =ประชาคม” และ “Sociology= ประชาคมวิทยา” พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, วิทยทัศน์พระองค์วรรณ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิราชูประพันธ์วงศ์วรวรรณ, 2544), หน้า 276.

²¹³ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, ชุมนุมพระนิพนธ์ภาค 1 ว่าด้วย วิชาการเมืองและศัพท์ทางวิชาการต่างๆ (พระนคร: ร.พ. ประชาไท, 2486), หน้า 20.

ประชาคม แทนคำว่า Society หรือ Social ก็จะไม่แปลคำว่า Social Contract ว่า “สัญญาประชาคม” อย่างในกรณีของพระองค์เจ้าอาทิตยฯที่ในหนังสือของพระองค์จะใช้คำว่า ประชาคม แทนคำว่า Society ทั้งหมด และจะไม่มีการใช้ในคำว่า “สังคม” เลย ในกรณีของพระองค์วรวงศ์ก็เหมือนกัน พระองค์ใช้คำว่าสังคม โดยไม่ใช้คำอื่นเลย พระองค์จึงทรงแปลคำว่า “Social Contract” เป็น “สัญญาสังคม” กล่าวโดยสรุปก็คือ ในช่วงเวลาที่เพิ่งเปลี่ยนแปลงการปกครอง คำว่า Society เป็นคำใหม่ ไม่เคยมีการแปลใช้กัน และเมื่อพระองค์วรวงศ์คิดคำขึ้นมา พระองค์ก็ทรงคิดคำขึ้นมาหลายคำ ในช่วงเวลาต่างๆที่ไล่เลี่ยกัน เช่นเดียวกับคำว่า ประชาชน ราษฎร ประชากราชกร คำเหล่านี้พระองค์วรวงศ์ทรงคิดขึ้นมาในเวลาใกล้เคียงกัน เว้นแต่คำว่า “ราษฎร” ที่เป็นคำเก่าอยู่แล้ว โดยพระองค์ทรงแปลว่า People ที่หมายถึงสามัญชนคนที่ไม่ใช่ขุนนางทั้งหมด ผู้ใช้จะเลือกใช้คำไหนก็ได้แล้วแต่นิยม²¹⁴ ดังนั้นเองมันจึงเป็นคำตอบว่าพระองค์เจ้าอาทิตยฯก็เป็นคนหนึ่งที่ยืนยันศัพท์จากพระองค์วรวงศ์ไป โดยพระองค์ทรงเลือกคำว่า ประชาคมไปแทนคำว่า Social /Society ดังนั้นพระองค์จึงแปลคำว่า “Social Contract” เป็นสัญญาประชาคม²¹⁵

การนำรัฐโซมามาใช้โดยพระองค์วรวงศ์ไม่เพียงแต่ที่พระองค์ทรงได้โยงเข้ากับหลักการประชาธิปไตยเท่านั้น พระองค์ยังได้นำการอธิบายบางอย่างของรัฐโซมาในความเรียงขึ้นที่สอง (The Second Discourse) มาอธิบายวิวัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ ในพระนิพนธ์เล่มหนึ่งที่ว่า “วิชาการเมือง” ด้วย โดยหนังสือเล่มนี้ พระองค์ต้องการที่จะให้เป็นหนังสือพื้นฐานทางการเมืองที่ประชาชนควรจะต้องรู้ ซึ่งเรื่องหนึ่งที่พระองค์ทรงอธิบายเป็นหลักในพระนิพนธ์ขึ้นนี้ก็คือ การอธิบายเรื่องสังคมมนุษย์นั้นว่ามีวิวัฒนาการอย่างไร ซึ่งถ้ามองผิวเผินก็อาจจะคิดว่าพระนิพนธ์ขึ้นนี้ไม่น่าเห็นจะมีอะไรแปลกเพราะคำอธิบายแบบนี้ก็เป็นเรื่องปกติทั่วไปในปัจจุบัน แต่ถ้าลองพิจารณาในกรอบของเวลาในช่วงยุคสมัยนั้นก็พอจะพบว่า คนสยามไม่ได้มีทัศนคติในการมองสังคมว่าเปลี่ยนผ่านเจริญก้าวหน้าวิวัฒนาการจากรูปแบบหนึ่งไปอีกรูปแบบหนึ่งอย่างปัจจุบัน การมองของคนสยามในยุคเก่านั้นก็จะมองผูกติดอยู่กับวิธีการอธิบายในทางศาสนาที่มองว่าสังคมมีการแปรเปลี่ยนไปจากดี ไปเลว แล้วก็กลับมาเป็นดีใหม่วนเป็นวัฏจักรไม่มีที่สิ้นสุด แต่กระนั้นศูนย์กลางของสังคมไม่ว่าจะเปลี่ยนไปอย่างไรก็

²¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 209.

²¹⁵ อย่างไรก็ตาม มีคำอธิบายอีกกระแสหนึ่งที่ อธิบายว่า พระองค์วรวงศ์เคยใช้คำว่าสัญญาประชาคมมาก่อนที่พระองค์จะใช้คำว่าสัญญาสังคม โดยคนที่อธิบายก็คือ จินดา จินตนาเสรี ผู้แปลสัญญาประชาคมคนแรกของประเทศไทย โปรดดู ดู คำอธิบายเชิงอรรถ ของจินดา จินตนาเสรี ใน จินดา จินตนาเสรี, สัญญาประชาคม (พระนคร: บพิธ, 2517), หน้า 43.

ต้องมีกษัตริย์เป็นแกนกลางของสังคมอยู่เสมอ²¹⁶ ซึ่งรูปแบบการอธิบายแบบเก่านี้เป็นสิ่งที่เข้ากันไม่ได้กับการบริบททางการเมืองของระบอบใหม่ ดังนั้นเอง พระองค์วรรณฯในฐานะที่เป็นปัญญาชนแห่งยุคระบอบปฏิวัติผู้เผยแพร่ว่าทศวรรษชุดใหม่ของคณะราษฎร พระองค์ก็จำเป็นต้องอธิบายวิวัฒนาการของสังคมแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปโดยใช้รูปแบบคำอธิบายของตะวันตก เกี่ยวเรื่องนี้จะเห็นได้ชัดจากจุดมุ่งหมายของคำแถลงของพระราชนิพนธ์ที่ว่า “ ประชาชาติไทยถ้วนหน้า กำลังตื่นตัว เพื่อสร้างตนเองและสร้างชาติ ตามนโยบายของพระท่านายกรัฐมนตรีโดยทั่วไป การศึกษาของประชาชน เปนอุปกรณ์อันสำคัญประการหนึ่ง ในหลายประการซึ่งรัฐบาลกำลังดำเนินเพื่อสร้างชาติใหญ่ในปัจจุบันนี้ การส่งเสริมให้ประชาชนได้ศึกษา มีความรู้ความสามารถ ย่อมเป็นกรณีอันสำคัญยิ่งยวดประการหนึ่ง”²¹⁷

สำหรับ การอธิบายวิวัฒนาการทางสังคมโดยพระองค์วรรณฯ นั้นจะมีรูปแบบการอธิบายในลักษณะที่เป็นเส้นตรงคือ สังคมจะเจริญก้าวหน้าไปเรื่อยๆ ไม่มีถอยหลัง จากจุดเริ่มต้นคือ มนุษย์ไม่ได้อยู่กันเป็นสังคม จนมามีสังคมเป็นคนป่า พัฒนาอารยธรรมมาเรื่อยๆจนมีการปกครองแบบคนเดียวคือระบบพ่อบ้าน ที่มีลักษณะเป็นพ่อปกครองลูก และเมื่อพ่อบ้านไม่สามารถปกครองได้ดี ประชาชนก็เปลี่ยนการปกครองเป็นการปกครองโดยคนส่วนน้อย และต่อมาคนส่วนน้อยนี้ก็ไม่ได้ปกครองเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ประชาชนก็ล้มการปกครองดังกล่าวลง และตั้งผู้นำที่ลูกฮือขึ้นเป็นผู้ปกครอง แต่ต่อมาผู้นำดังกล่าวก็ปกครองแบบเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ในที่สุดประชาชนก็ลุกฮือขึ้นมาและปกครองกันเอง โดยเรียกการปกครองดังกล่าวว่า “ ประชาธิปไตย ” ซึ่งเป็นการปกครองที่เจริญสูงสุดของสังคมมนุษย์ ซึ่งท้ายสุดพระองค์วรรณฯก็ทรงอธิบายว่า “ เกี่ยวด้วยลำดับความเจริญชนบางชาติเจริญเร็วกว่าชนชาติอื่น แต่ความเจริญทุกชาติได้ผ่านมาตามลำดับที่กล่าวข้างบนนี้ทั้งสิ้น”²¹⁸ เป็นที่แน่ชัดว่าวิธีการอธิบายแบบนี้ของพระองค์วรรณฯนั้น เป็นการอธิบายที่แฝงไว้ด้วยนัยยะทางการเมือง เพื่อชี้ให้ผู้อ่านเห็นอย่างอ้อมๆว่า การปกครองดังกล่าวของคณะราษฎรในขณะนั้นก็คือ วิวัฒนาการของสังคมที่เจริญก้าวหน้าสูงสุดตามอย่างชาวโลกทั้งหลายที่เจริญแล้ว คือมีรูปแบบการปกครองเป็นประชาธิปไตย

²¹⁶ โปรตดูรายละเอียดใน สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทรวณิช, “ความคิดเกี่ยวกับโลกและความเป็นไปของโลก” ใน ความคิดทางการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2523), หน้า 7-15.

²¹⁷ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, ชุมนุมพระนิพนธ์ภาคหนึ่ง ว่าด้วยวิชาการเมือง และศัพท์ทางวิชาการต่างๆ (พระนครฯ: ประชาไทย, 2486), หน้า ก.

²¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-23.

อย่างไรก็ดี เกี่ยวกับประเด็นของรูโซอันสัมพันธ์กับการอธิบายของพระองค์วรรณฯในข้างต้นนั้น อยู่ในประเด็นที่ว่า พระองค์วรรณฯ ทรงเริ่มอธิบายสังคมจากสภาวะธรรมชาติ (State of Nature) หรือที่พระองค์ทรงเรียกว่า “ภาวะธัมชาติ” อย่างที่ทราบกันดีว่า สภาวะธรรมชาตินี้เป็นสภาวะในจินตนาการของนักสัญญาประชาคมที่ใช้เหตุผลในการอธิบายว่าสังคมได้เกิดขึ้นจากการตกลงกันของคนที่อยู่ในสภาวะธรรมชาติ สำหรับนักคิดที่อธิบายแนวทางนี้อันเป็นที่รู้จักกันดีในปัจจุบันก็ได้แก่ ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ล็อก (John Locke) รูโซ (Rousseau) แต่สำหรับในงานของพระองค์วรรณฯพระองค์ทรงเลือกเฉพาะรูโซมาใช้อธิบายในตอนนี้ ดังที่พระองค์กล่าวว่า “ภาวะธัมชาติ (State of Nature) ฝรั่งเศสพบุดถึงนัก และในรอบสหัสวรรษที่ 18 แห่งคริสตศตวรรษ เมื่อ 150 ปีกว่านี้ นักรัฐศาสตร์ และนักการเมืองนิยมกันมาก มี รูโซ เป็นต้น ภาวะธัมชาติ หมายถึงอะไร? หมายความว่าตั้งแต่ดั้งเดิมและตามปรกติวิสัย คือตามธัมชาตินั้น มนุษย์เรายู่กินและดำเนินชีวิตอย่างไร...”²¹⁹ รูโซ นักปราชญ์ในฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 ได้เริ่มต้นหนังสือ “สัญญาสังคม” ว่า “มนุษย์เกิดมาเปนเสรีและเตี้ยวันต้องพึ่งพาการอยู่ทุกหนทุกแห่ง มีคนมากหลายซึ่งเชื่อว่าตนเปนนายคนอื่น แต่อันที่จริงคนเหล่านั้นเปนทาสยิ่งกว่าคนอื่นเสียอีก การได้เปลี่ยนแปลงมาเช่นนี้หย่างไรฉันไม่ซาบ แต่การที่เปนเช่นนี้ ทำไมจึงเปนการชอบธรรม ข้อนี้ฉันเชื่อว่า ฉันแก้ปัญหาคือ”²²⁰ รูโซกล่าวต่อไปว่า คนเกิดมาเปนเสรีและเท่ากันหมด ถ้าคนเรายอมสละเสรีภาพให้แก่ผู้อื่น ก็เพื่อประโยชน์แห่งตนเท่านั้น แม้บุตรยอมหยุดใต้อำนาจของบิดา ก็เพราะบุตรหวังว่าจะได้รับการอภิบาล (Preservation) จากบิดาเท่านั้นเอง และการที่หยุดใต้อำนาจของบิดานั้นต้องถือว่า เปนด้วยบุตรยินยอม”²²¹ นี้เปนทริสตี (Theory)

²¹⁹ ในส่วนที่ว่าด้วยสภาวะธรรมชาติ หรือ State of Nature ของรูโซ สามารถดูได้จากงานอีกชิ้นของเขาที่ชื่อว่า “Discourse on the Origin and Basis of Inequality Among Men” ซึ่งถ้าต้องการดูในฉบับแปลภาษาไทยสามารถดูได้จาก ฉอม ฉากส์ รูโซ, ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ, แปลโดย ศุภชัย ศุภผล, ปิยศิลป์ บุลสถาพร บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: Text), 2555.

²²⁰ พระองค์วรรณฯ นำมาจากข้อความขึ้นต้นหนังสือ สัญญาประชาคม ของรูโซที่ว่า “Man is born free; and everywhere he is in chains. One thinks himself the master of others, and still remains a greater slave than they. How did this change come about? I do not know. What can make it legitimate? That question I think I can answer” J.J Rousseau, “The Social Contract, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 181. และ โปรดดู คำอธิบายและการตีความเพิ่มเติมได้ใน ไชยันต์ ไชยพร, “ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ” ในสัญญาประชาคมของรูโซ. วิภาษ. 7 (2552): 31.

²²¹ ข้อความของรูโซคือ “The most ancient of all societies, and the only one that is natural, is the family: and even so the children remain attached to the father only so long as they need him for their preservation. As soon as this need ceases, the natural bond is dissolved. The children, released from the obedience they owed to the father, and the father, released from the care he owed his children, return equally to independence. If they remain united, they

ของนักรัฐศาสตร์ ซึ่งเชื่อว่ารัถนันทังขึ้นโดยบุคคลทำสัญญามาตั้งสมาคมขึ้น และเชื่อว่าบุคคลแต่ละคน ย่อมอยู่ต่างหากจากกันได้ แต่เห็นว่าไม่สะดวก จึงรวมกันตั้งเป็นสมาคม คือ รัถ...”²²²

จากประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ก็จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงนำทฤษฎีการเมืองของรูสโซมาใช้และเผยแพร่ในทางการเมืองในฐานะความรู้อันเป็นพื้นฐานของระบอบใหม่ เท่านั้นไม่พอพระองค์ยังได้ทรงคิดศัพท์ของคำว่า “Social Contract” ขึ้นมาแม้ว่าคำที่พระองค์ทรงรณรงค์จะไม่ได้ได้รับความนิยมก็ตามที และยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยยังพบว่า คำศัพท์อื่นๆที่เกี่ยวพันกับทฤษฎีการเมืองของรูสโซหลายคำ พระองค์ก็ทรงได้พยายามถ่ายเป็นภาษาไทยด้วย ยกตัวอย่างเช่น คำว่า “State of Nature” พระองค์ก็ทรงบัญญัติเป็นไทยว่า “ภาวะธรรมชาติ”²²³, “General Will” พระองค์ก็ทรงบัญญัติเป็นไทยว่า “สาธารณจำนง”²²⁴ หรือแม้แต่คำว่า “Amour-Propre” ซึ่งเป็นคำในทางทฤษฎีที่คนส่วนใหญ่แม้แต่ในปัจจุบันก็ไม่ค่อยทราบว่าคำนี้คือ คำที่เป็นหัวใจสำคัญในทางทฤษฎีที่รูสโซใช้อย่างมาก²²⁵ โดยคำนี้ได้ไปปรากฏในงานเรื่องความเรียงขึ้นที่สองของเขา ซึ่งพระองค์ก็ได้ทรงบัญญัติคำนี้

---

*continue so no longer naturally, but voluntarily; and the family itself is then maintained only by convention. This common liberty results from the nature of man. His first law is to provide for his own preservation, his first cares are those which he owes to himself; and, as soon as he reaches years of discretion, he is the sole judge of the proper means of preserving himself, and consequently becomes his own master.”*โปรดดู J.J Rousseau, “The Social Contract, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 182.

²²² พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, ชุมนุมพระนิพนธ์ภาคหนึ่ง ว่าด้วยวิชาการเมือง และศัพท์ทางวิชาการต่างๆ (พระนครฯ: ประชาไทย, 2486), หน้า 27-29.

²²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23.

²²⁴ ดูคำอธิบายเชิงอรรถ ของจินดา จินตนเสรี ใน จินดา จินตนเสรี, สัญญาประชาคม (พระนคร: บพิธ, 2517), หน้า 43.

²²⁵ ประเด็นที่ว่า Amour Propre และ Amour De soi เป็นประเด็นสำคัญที่สุดประเด็นหนึ่งในทฤษฎีการเมืองของรูสโซ โปรดดู Judith Shklar, Men and citizen (Cambridge: Cambridge University press, 1969), Chapter 2. และ Nicholas Dent, A Rousseau Dictionary (Cambridge: Blackwell, 1995.), p. 33.

เป็นไทยในช่วงระบอบใหม่ว่า “ ความทะนงใจ”²²⁶ ดังนั้นเอง จึงถือได้ว่าพระองค์วรรณฯทรงเป็นคนที่มีคุณูปการในทางทฤษฎีการเมือง โดยเฉพาะทฤษฎีการเมืองของรุสโซ²²⁷

4.3 รุสโซกับทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจ: การปรับแนวคิดให้เข้ากับบริบทการเมือง

ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันกับการปรากฏตัวขึ้นของรุสโซผ่านทางงานเขียนของพระองค์เจ้าอาทิตยฯและงานของพระองค์วรรณฯ ผู้วิจัยพบว่ารุสโซก็ได้ไปปรากฏตัวอยู่ในตำราเรียนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เรื่อง “การแบ่งแยกอำนาจ (La Séparation des Pouvoirs)” โดยผู้เขียน คือ เตือน บุนนาค เป็นนักกฎหมายที่จบปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัย

²²⁶ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, วิทยทัศน์พระองค์วรรณ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิบรรณวิปสรรณพงศ์วรวรรณ, 2544), หน้า 275.

²²⁷ ในการเข้าใจ “Amour-Propre” เราต้องเข้าใจคำหนึ่งก่อน กล่าวคือ Amour de Soi หรือ Self of Love เป็นอารมณ์ความรู้สึกตามธรรมชาติที่อยู่ภายในมนุษย์ทุกคน ซึ่งจะมุ่งต่อการสนใจต่อตัวเองเท่านั้น (Self-Preservation) และทำให้คนเป็นนายของตัวเอง Amour de soi นั้นจะถูกนำโดยเหตุผลที่มุ่งต่อตนเองและอารมณ์แบบ Compassion ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นสิ่งดีตามธรรมชาติ (Naturally Good) ที่เป็นบ่อเกิดของความเป็นมนุษย์ ความดีทั้งปวง ด้วยเหตุนี้เองในสภาวะธรรมชาติลักษณะของมนุษย์จึงอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่สนใจใคร ไม่พึ่งพาใคร สิ่งเดียวที่สนใจคือตัวเขาเอง ความต้องการประเภทนี้ก็อยู่ในรูปของการต้องการแค่การกิน การดื่ม และการนอนหลับ และท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่ เสรีภาพ เสมอภาค อิสรภาพของมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ

ในทางตรงกันข้ามเมื่อมนุษย์อยู่กันเป็นสังคมแล้ว มีการเปรียบเทียบกันขึ้น Amour Propre จึงได้ค่อยๆ เข้าแทนที่ Amour de soi จนนำไปสู่ความเลวลงของมนุษย์ กล่าวคือ Amour Propre/ Self-love/Vanity เป็น ความรู้สึกที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในสังคม และเป็นความรู้สึกการนำไปสู่การแตกแย่งและห่างเหินจากตัวเอง เพราะมุ่งที่จะให้ผู้อื่นสนใจการดำรงอยู่ของตน (Acknowledged Own Existence) ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่มีการเปรียบเทียบกันของคนและให้คุณค่าระหว่างกัน ผู้ที่ไม่ได้รับการให้คุณค่าก็ต้องพยายามที่จะให้คนอื่นหันมาสนใจในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสิ่งหนึ่งจากสมาชิกคนอื่น และนี่เองจึงนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน การไม่เสรี และไม่อิสรภาพ เพราะตัวเองต้องทำทุกอย่างเพื่อให้คนอื่นสนใจ ความสุขของตนเองอยู่ที่การให้คุณค่าจากคนอื่น คนไม่เป็นนายของตัวเองอีกต่อไป ซึ่งจะสังเกตได้ว่าเจตจำนงของมนุษย์ไปขึ้นอยู่กับเจตจำนงของคนอื่นทั้งที่เอาเจตจำนงของคนอื่นมาอยู่ใต้เจตจำนงของเรา หรือว่าเอาเจตจำนงของเราไปอยู่ใต้เจตจำนงของคนอื่นสิ่งนี้คือความไม่มีเสรี อิสรระและเสมอกัน รุสโซเชื่อว่า Amour Propre นี้เองเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความชั่วทั้งมวลของมนุษยชาติ โปรดดู Nicholas Dent, A Rousseau Dictionary (Cambridge: Blackwell, 1995.), p. 33.

ปารีส (Docteur en droit) ตั้งแต่ช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ.2473)²²⁸ โดยตำราเล่มนี้ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2478 ซึ่งจุดมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้ก็คือใช้เป็นตำราเรียนสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฯ ที่เพิ่งจะเปิดขึ้นก่อนหน้านั้นหนึ่งปี (พ.ศ. 2477) แต่กระนั้น ผู้วิจัยคิดว่างานชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายทางการเมืองแฝงอยู่ในที่ กล่าวคือ เตือน บุนนาค ได้พยายามที่จะอธิบายการเมืองของระบอบใหม่ว่าแตกต่างกับระบอบเก่าอย่างไร โดยเตือน บุนนาค ได้อธิบายว่า ระบอบใหม่ผู้แทนราษฎรไม่ได้ปกครองอย่างลู่แก่อำนาจ เพราะระบอบใหม่มีการแยกอำนาจ ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ระบอบเก่าไม่มีเนื่องจากอำนาจทั้งหมดกษัตริย์เป็นผู้ใช้ ดังที่เขาได้กล่าวว่า “ ถ้าราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเองทั้งหมด ฉะนั้นการแยกอำนาจจึงไม่มีความจำเป็น แต่ในการปกครองโดยผู้แทน ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกผู้แทนขึ้นมานั้น หลักการแยกอำนาจจำเป็นต้องมี มิฉะนั้นผู้แทนถ้ามีอำนาจอธิปไตยไว้ในกำมือทั้งหมดก็จะทรงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีอำนาจเด็ดขาดไม่ต่างกับพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อนๆ จะผิดกันก็แต่ว่าก่อนมีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียว ส่วนของใหม่มีพระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์เป็นหมู่คณะขึ้น ดังนั้นผู้แทนราษฎรจึงไม่อาจจะกุมอำนาจอธิปไตยไว้ทั้งหมด และต้องแยกอำนาจอธิปไตยออกไปใช้โดยองค์กรต่างๆกัน เพื่อกันมิให้กลายเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเดิม และการแยกอำนาจจึงเป็นหลักประกันเสรีภาพของบุคคล”²²⁹

เกี่ยวกับ การพยายามอธิบายว่าระบอบใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่แตกต่างกับระบอบเก่านั้น เป็นสิ่งที่คณะราษฎรกังวลมาตั้งแต่แรก อันจะเห็นได้จากตั้งแต่ครั้งแรกที่คณะราษฎรประกาศยึดอำนาจ คณะราษฎรก็รีบกล่าวดักคอไว้ก่อนในประกาศฉบับแรกเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ว่า

²²⁸ เมื่อ เตือน บุนนาค จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ เขาก็ได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนลีเซ (Lycee) ณ เมืองเกรอนอบเลอ (Grenoble) ประเทศฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2465 และสามารถสอบ Equivalence de Baccalaureat ได้ในปี พ.ศ. 2468 จากนั้น ได้เข้าศึกษาต่อที่ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกรอนอบเลอ (Université de Grenoble) และ ได้ปริญญา Licencie' en droit “Très bien” เมื่อ พ.ศ. 2471 ต่อมาย้ายไปเรียนต่อที่ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยปารีส (Université de Paris) จนได้รับ Diplome d' Supérieure de droit privé และ Diplome d' Etudes Supérieure de Économie Politique ในเดือนพฤษภาคม 2472 และได้รับปริญญาเอกทางกฎหมาย (Docteur en droit) ในปี พ.ศ. 2473 และเมื่อกลับมาเข้ารับราชการที่ ศาลฎีกาโปรดดู สมบูรณ์ ศิริประชัย, “ศาสตราจารย์เตือน บุนนาค กับตำราเศรษฐศาสตร์ยุคแรก,” วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 1 (มีนาคม 2552): 1-2. และโปรดดู โปรดดู เตือน บุนนาค, “ประวัติศาสตราจารย์เตือน บุนนาค” ใน ท่านปรีดี รัฐบาล อาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (กรุงเทพฯ: สยามคัลเจอร์, 2553), หน้า 291-301.

²²⁹ เตือน บุนนาค, การแยกอำนาจ (La Séparation des pouvoirs) (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2478) ,หน้า 2.

“คณะราษฎรไม่ประสงค์ทำการแย่งชิงราชสมบัติ”²³⁰ ซึ่งเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นจากการที่คณะราษฎรกังวลเป็นอย่างมากว่าจะมีคนมาโจมตีระบอบใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นนี้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ต่างกับระบอบเก่าแต่อย่างใด ความกังวลเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็เป็นแบบเดียวกับการกังวลเรื่องการที่กลัวจะถูกกล่าวหาว่าการกระทำของคณะราษฎรเป็นการก่อกบฏ ซึ่งคณะราษฎรก็พยายามจะอธิบายใหม่หลังยึดอำนาจสำเร็จว่าการกระทำของตนคือ “การปฏิวัติ” หาใช่ “การกบฏ” แต่อย่างใด (อันผู้วิจัยจะกล่าวต่อไป) ดังนั้นเอง เรื่องความแตกต่างระหว่างระบอบใหม่และระบอบเก่าก็เป็นการพยายามหนึ่งที่จะอธิบายว่าของใหม่นั้นดีกว่าด้วยเหตุที่มีการแยกอำนาจออกเป็นส่วนๆ ซึ่งคำอธิบายนี้ก็เป็นวาทกรรมหนึ่งในหลายๆวาทกรรมที่สร้างขึ้นภายใต้ระบอบใหม่นั้นเอง อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาในอีกแง่หนึ่งก็คือหนังสือเล่มนี้เป็นตำราที่ใช้สอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งสถาบันนี้ในเริ่มแรกก็ก่อตั้งขึ้นก็เพื่อไปเพื่อสร้างพลเมืองแบบใหม่ให้เหมาะสมกับระบอบปฏิวัติที่เพิ่งเกิดขึ้น²³¹ ดังนั้นเอง ตำราเล่มนี้ ซึ่งผู้เขียนก็คือผู้หนึ่งที่ก่อตั้งมหาวิทยาลัยดังกล่าวขึ้นมาร่วมกับปรีดี พนมยงค์²³² จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะแผ่ขยายทางการเมืองผ่านคำอธิบายที่ยกย่องระบอบใหม่และป้อนคำอธิบายสำหรับผู้เรียนที่จะเป็นพลเรือนของระบอบใหม่ต่อไป

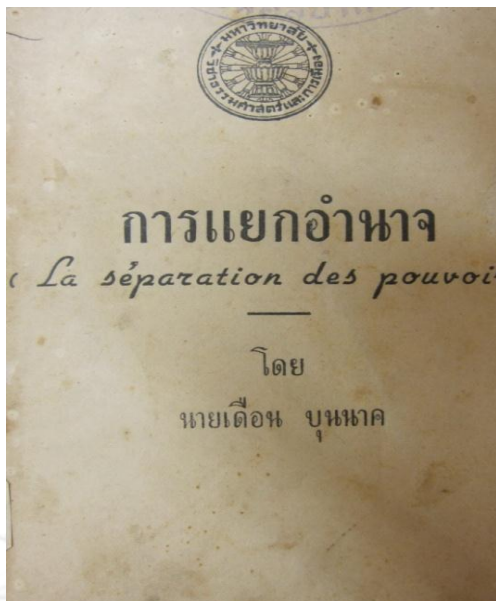
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²³⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ชัตติยาภรณ์สุด, “ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1” ใน เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417- 2477 (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532) หน้า 170.

²³¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, “ปรีดี พนมยงค์ กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ใน ปรีดี ไปด้วยกับธรรมศาสตร์และการเมือง (กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, 2549) หน้า 27.

²³² เดือน บุนนาค มีความใกล้ชิดกับปรีดี พนมยงค์ ตั้งแต่ก่อนที่จะไปเรียนฝรั่งเศส และเมื่อกลับมาเมืองไทยทั้งสองก็ได้ทำงานที่กระทรวงยุติธรรม ทั้งสองเป็นผู้ร่วมก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองตลอดจนเคยเป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลเดียวกัน และก็จบชีวิตทางการเมืองพร้อมๆกันในช่วงปี.ศ. 2490 โปรตดู สมบูรณ์ ศิริประชัย, “ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค กับตำราเศรษฐศาสตร์ยุคแรก,” วารสารเศรษฐศาสตร์ 1(มีนาคม 2552): 1-2. และโปรดดู เดือน บุนนาค, “ข้าพเจ้ารู้จักกับท่านปรีดี” ใน ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (กรุงเทพฯ: สามัคคีธรรม, 2553), หน้า 30-33, 36-38.

รูปที่ 5: ตำราเรื่อง “การแยกอำนาจ” แต่งโดยเดือน บุนนาค ปี พ.ศ. 2478

สำหรับเนื้อหาในตำราของเดือน บุนนาค ส่วนใหญ่เป็นไปในการอธิบายทางทฤษฎีโดยเน้นความคิดของมองเตสกีเอร์ (Montesquieu) เป็นหลัก แต่กระนั้นก็มีนักคิดคนอื่น ๆ ที่แทรกเข้ามาด้วย ซึ่งคนหนึ่งก็คือ รุสโซ โดย ผู้วิจัยขอคัดเนื้อความบางส่วนมาให้พิจารณา ดังว่า “ ในเรื่องการแยกอำนาจอธิปไตยนี้ ยัง ยาคส์ รุสโซเห็นว่าอำนาจนิติบัญญัตินั้นคือ อำนาจอธิปไตย เป็นตัวอำนาจสูงสุด ฉะนั้นอำนาจนี้จะถูกใช้ก็โดยชาติ (ผู้แทนราษฎรเท่านั้น) และการใช้นั้นก็เป็นการใช้ในทางวางหลักใหญ่ๆ ส่วนอำนาจในการบริหาร หรือรัฐบาลนั้นเป็นการจัดให้มีการปฏิบัติตามหลักใหญ่โดยวางระเบียบปฏิบัติปลีกย่อยออกไป โดยรุสโซเห็นว่าอำนาจนิติบัญญัติไม่ควรเกี่ยวข้องกับอำนาจบริหาร มิฉะนั้นราษฎรในฐานะผู้มีอำนาจสูงสุดซึ่งมีหน้าที่แต่เฉพาะการวางหลักใหญ่ๆ ก็จะเข้าใจไขว้เขวในอำนาจหน้าที่ ถ้าประชาชนเข้ามาวางข้อปลีกย่อย แลมาจัดการบริหารด้วย ก็จะยุ่งเหยิงกันไปใหญ่ เพราะการกำหนดข้อปลีกย่อยนั้นเป็นการวางรายละเอียด ซึ่งต้องใช้เวลาพิจารณา และรู้ข้อเท็จจริงมากมาย ซึ่งควรจะให้เจ้าหน้าที่หมู่หนึ่งเป็นผู้ทำ แต่อำนาจบริหารตามความคิดของรุสโซนั้น ถึงจะแยกจากอำนาจนิติบัญญัติก็ยังต้องขึ้นอยู่กับอำนาจนิติบัญญัติรับผิดชอบต่ออำนาจนี้คือ อำนาจนิติบัญญัติเป็นผู้ควบคุมแต่งตั้งถอดถอนอำนาจบริหาร ส่วนอำนาจตุลาการนั้นรุสโซก็เห็นว่าต้องแยกอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหาร...”²³³

²³³ เดือน บุนนาค, การแยกอำนาจ (La Séparation des pouvoirs) (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2478) ,หน้า 13-14.

จากคำอธิบายของเด็อน บุนนาคในข้างต้นผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า เด็อน บุนนาคได้ดัดแปลงวิธีการอธิบายของรูสโซ ให้เข้ากับบริบททางการเมืองปัจจุบันในขณะนั้น กล่าวคือ ประเด็นแรก ในส่วนข้อความที่ว่า “ รูสโซเห็นว่า อำนาจอธิปไตยนั้นคืออำนาจอธิปไตย เป็นตัวอำนาจอธิปไตย (Souverainete) ฉะนั้นอำนาจอธิปไตยนี้จะถูกใช้โดยชาติ (ผู้แทนราษฎรเท่านั้น)” จากข้อความดังกล่าวนี้ ถ้าพูดกันในทางทฤษฎีจริงๆตามระบบความคิดของรูสโซ องค์อธิปัตย์ก็คือประชาชน และรูสโซพูดอย่างชัดเจนว่า ประชาชนในฐานะที่เป็นองค์อธิปัตย์จะไม่สามารถใช้คนไปออกเสียงแทน หรือให้ผู้แทนไปเป็นตัวแทนตนได้ (อำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งที่ถ่ายโอนกันไม่ได้)²³⁴ ประเด็นนี้เป็นประเด็นใหญ่ที่สุดประเด็นหนึ่งของรูสโซที่ทำให้ประชาชนมีเสรีภาพ เพราะตนเองเป็นคนตัดสินใจออกกฎเพื่อบังคับใช้กับตนเอง ไม่ใช่ให้ผู้แทนไปออกกฎแทน แต่ในขณะเดียวกันประเด็นนี้ก็กลับกลายมาเป็นข้อจำกัดภายในตัวของทฤษฎีรูสโซด้วย เนื่องจากถ้านำไปปรับใช้กับรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีจำนวนประชากรเป็นสิบล้านคน แต่กระนั้นถ้าพิจารณาดูในคำอธิบายของเด็อน บุนนาค เขากลับบอกว่า “อำนาจอธิปไตยจะถูกใช้โดยชาติคือ ผู้แทนราษฎรเท่านั้น” ผู้วิจัยไม่เชื่อว่า เด็อน บุนนาคที่เป็น นักกฎหมายผู้จบมาจากฝรั่งเศสจะเข้าใจผิดในเรื่องง่ายๆเช่นนี้ เพราะหลักการอำนาจอธิปไตยที่ใช้โดยชาติผ่านผู้แทนนั้นเป็นทฤษฎีของซีเออร์แอส (Emmanuel Joseph Sieyès) นักคิดคนเดียวกันกับที่เขียนเรื่องอะไรคือฐานันดรที่สาม (What is the Third Estate?)²³⁵ แต่สาเหตุที่เด็อน บุนนาคอ้างว่ารูสโซเป็นคนนำเสนอ ผู้วิจัยคิดว่าก็เนื่องจาก รูสโซในช่วงการปฏิวัติระบอบใหม่เป็นนักคิดที่โด่งดังและรู้จักกันไปทั่วมากกว่าซีเออร์แอส หลายเท่า เกี่ยวกับเรื่องนี้จริงๆแล้วถ้าพูดถึงเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ ความคิดของรูสโซก็ไม่ควรที่จะถูกจัดเข้ามาเป็นนักคิดในกลุ่มนี้ตั้งแต่ต้น เพราะตัวรูสโซเองไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีการแบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็นส่วนๆ ซึ่งเขาก็ได้อธิบายเรื่องนี้ไว้ในหนังสือสัญญาประชาคมในบทที่ 2 ส่วนที่ 2 ว่าเขาไม่เห็นด้วยกับนักทฤษฎีคนอื่นที่เสนอว่าให้มีการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย²³⁶

สาเหตุที่รูสโซไม่เห็นด้วยกับการแบ่งแยกอำนาจก็เพราะว่า ฐานคิดของรูสโซก็คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หรือประชาชนเป็นองค์อธิปัตย์ ประชาชนจะแสดงอำนาจอธิปไตยผ่าน

²³⁴ J.J Rousseau, *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 200-201.

²³⁵ Christopher Hobson, “Revolution, Representation and the foundation of Democracy,” *European Journal of Political Theory* 7(2008): 449-453.

²³⁶ J.J Rousseau, *The social contract and Discourses*, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 201-202.

เจตจำนงทั่วไป (General Will) ซึ่งฝ่ายบริหารตามความคิดของรูสโซก็จะเป็เพียงกลุ่มคนที่นำเอาเจตจำนงทั่วไปไปปฏิบัติตามเจตนารมณ์ขององค์อธิปัตย์เท่านั้น ซึ่งการที่ฝ่ายบริหารไปทำนี้ก็ด้วยเหตุผลในเรื่องของความคล่องตัวที่งานบางงานคนน้อยสามารถทำได้ดีกว่าการใช้คนเยอะๆ²³⁷ และมากไปกว่านั้น ฝ่ายบริหารจะถูกปลดหรือแต่งตั้งใหม่เมื่อใดก็ได้ตามที่องค์อธิปัตย์ต้องการ เนื่องจากฝ่ายบริหารเป็นเพียงคนรับใช้ขององค์อธิปัตย์เท่านั้น²³⁸

ด้วยคำอธิบายแบบนี้ในด้านหนึ่งมันก็ได้ทำให้ทฤษฎีของรูสโซเราใจคนเพื่อให้ลูกฮือสำหรับก่อการปฏิวัติ แต่ในอีกด้านหนึ่งถ้าผู้ที่จะอ้างเพื่อนำมาปฏิบัติ วิธีคิดแบบนี้ก็จะมีปัญหาติดขัดหลายเรื่องไม่ว่าในเรื่องของความเป็นไปไม่ได้ในเรื่องขนาดของประชากร ระบบการทำงานในสังคมสมัยใหม่ที่ประชาชนจะไม่มีเวลาใส่ใจกับเรื่องสาธารณะจึงจำเป็นที่จะต้องนำหลักการแบ่งแยกงานกันทำมาใช้²³⁹ ตลอดจน ปัญหาในเรื่องผู้แทนที่ขัดกับหลักการของรูสโซอย่างชัดเจน เพราะถ้าเราเข้าใจตั้งแต่แรก ว่าจุดมุ่งหมายของรูสโซในการเขียนหนังสือสัญญาประชาคมออกมาเพื่อเสนอรัฐที่ชอบธรรมที่สุด หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ รัฐในอุดมคติตามความคิดของตน²⁴⁰ และยังเมื่อพิจารณาประกอบกับจุดมุ่งหมายของเดือน บุนนาคเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้ที่ต้องการจะเสนอว่าหลักการแบ่งแยกอำนาจนั้นเป็นหลักการของรัฐสมัยใหม่ที่ปกครองผ่านตัวแทน ดังนั้นมันจึงเป็นเรื่องยากมากที่จะนำหลักการรูสโซมาใช้ในตำราเล่มนี้ตั้งแต่แรก แต่กระนั้นในความเป็นจริงเราก็พบว่าเดือน บุนนาคได้นำรูสโซเข้ามาใช้อธิบายด้วย ซึ่งผู้วิจัยก็สันนิษฐานเป็นอย่างอื่นไม่ได้นอกจาก เดือนบุนนาคได้นำเอาชื่อเสียงของรูสโซมาใช้ในการสนับสนุนจุดมุ่งหมายทางการเมืองในงานของตน อย่างที่คนอื่น ๆ ก่อนหน้านี้ก็นำทฤษฎีของรูสโซมาใช้เป็นหลักวิชาอธิบายเรื่องต่างๆในทางการเมืองของระบอบใหม่

ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าพิจารณาจากคำพูดของเดือน บุนนาค โดยจินตนาการถึงระบอบการเมืองของไทยในขณะนั้นควบคู่ไปด้วย ก็จะเห็นว่า คำพูดของเขาในข้างต้นเป็นการเอารูสโซมาอธิบายระบอบรัฐสภาที่ไทยใช้อยู่ในขณะนั้น หรือนำรูสโซมาสนับสนุนความชอบธรรมของระบอบรัฐสภาที่

²³⁷ Ibid., 229-234.

²³⁸ J.J Rousseau, The social contract and Discourses, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 229.

²³⁹ Bernard Manin, The Principles of Representative Government (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), p. 2-3.

²⁴⁰ J.J Rousseau, The social contract and Discourses, translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 181.

สถาปนาขึ้นโดยคณะราษฎร กล่าวคือ ในเบื้องต้น เดือน บุนนาค บอกว่าประชาชนคือเจ้าของอำนาจ อธิปไตย แต่ให้ผู้แทนเป็นผู้ใช้แทน นี่คือการเลือกตั้ง และผู้แทนนี้เองก็คือ ผู้แทนของฝ่ายนิติบัญญัติ ต่อมา เขาก็อธิบายต่อว่า ฝ่ายนิติบัญญัติหรือผู้แทนที่ประชาชนเลือกมา ก็จะเป็นผู้แต่งตั้งฝ่ายบริหาร และฝ่ายบริหารต้องรับผิดชอบต่อฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งวิธีการอธิบายแนวคิดของรุสโซในลักษณะนี้ก็คือ การอธิบายรูปแบบการปกครองแบบรัฐสภาที่ใช้อยู่ในขณะนั้น ดังที่กล่าวไปแล้วว่า วิธีคิดของรุสโซในหนังสือสัญญาประชาคม แค่เรื่องการเลือกผู้แทนก็ขัดกับหลักการของรุสโซอย่างชัดเจน แต่เดือน บุนนาคก็ได้เอามาตัดแปลงเสริมแต่งจนกลายมาเป็นคำอธิบายเฉพาะสำหรับบริบททางการเมืองใน สมัยระบอบใหม่ ซึ่งลองจินตนาการดูว่า ถ้านักศึกษาระบบสังคมศาสตร์ในสมัยนั้นอ่านข้อความข้างที่เดือน บุนนาค เขียนอย่างข้างต้น ประกอบกับการโหมกระพือหลักวิชาที่เอารุสโซมาใช้กันอย่างดาษดื่น นักศึกษาก็อดที่จะคิดไม่ได้ว่า รูปแบบการปกครองของสยามในขณะนั้นเป็นไปตามหลักวิชาจริงๆ

ผู้วิจัยอยากให้ผู้อ่านเข้าใจว่า ประเด็นเรื่องการอธิบายระบอบการเมืองของไทยแบบเดือน บุนนาคที่ยกให้ฝ่ายนิติบัญญัติอยู่สูงเหนือ อำนาจอื่นๆทั้งหมด นั้นไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด เพราะ หนังสือเล่มอื่นๆที่ตีพิมพ์ออกมาในเวลาใกล้เคียงกัน อย่างเรื่อง “บันไดการเมือง” ของพันตรีหลวงสารารุประพันธ์ ที่ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2476 ก็ได้อธิบายอำนาจสามฝ่ายอันประกอบไปด้วย อำนาจ นิติบัญญัติ อำนาจตุลาการ อำนาจบริหาร ซึ่งอำนาจที่ใหญ่ที่สุดเหนืออำนาจอื่นก็คือ อำนาจนิติ บัญญัติ ดังที่เนื้อความกล่าวว่า “ *ข้อความใหญ่ของการปกครองในลักษณะประชาธิปไตย (Democracy) มิว่าจะจะเป็นชนิดรีพับลิคก็ดี หรือราชาธิปไตยอำนาจจำกัดก็ดี ได้แก่การมีรัฐสภา รัฐสภา คืออะไร รัฐสภาคือที่ประชุมของประเทศ ซึ่งหารือกันในการสร้างนิติบัญญัติ ผู้หารือได้แก่สมาชิก แห่งรัฐสภานั้น สมาชิกแห่งรัฐสภาคือ ผู้แทนราษฎรซึ่งประชาชนเลือกตั้งมาแทนตน ทำหน้าที่ปกครอง ประเทศ เพราะฉะนั้น กล่าวให้สั้นที่สุด รัฐสภาก็คือ ชุมนุมมวลของราษฎรแห่งประเทศ ...อำนาจนิติ บัญญัติ (Legislative) ได้แก่อำนาจในการบัญญัติกฎหมาย หรือ อีกนัยหนึ่ง เรียกว่าอำนาจตรา กฎหมาย อำนาจชนิดนี้เป็นอำนาจเหนือสิ่งใดๆทั้งหมด เพราะการใดๆที่รัฐบาลจะกระทำลงไป เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิ หรือก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลแล้วก็ต้องทำเป็นรูปกฎหมายทั้งสิ้น”²⁴¹* สำหรับ การชูอำนาจนิติบัญญัติ หรืออำนาจของสภาผู้แทนราษฎร ให้สูงและอธิบายว่าเป็นเสียงของ ประชาชนนั้นก็มิสาเหตุมาจากการที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ก็คือ คนของคณะราษฎร หรือ ผู้ก่อการนั่นเอง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องปกติที่วาทกรรมใหม่ที่สร้างขึ้นในระบอบใหม่จึงมุ่งอธิบายไปใน ทิศทางนั้น

²⁴¹ พันตรีหลวงสารารุประพันธ์, บันไดการเมือง (พระนคร: ไทยเชชม, 2476), หน้า 7, 20, 22.

อีกประการหนึ่ง เกี่ยวกับทฤษฎีของซีเออร์เยส ซึ่งอย่างที่ทราบกันดีว่า ทฤษฎีของเขาเป็นทฤษฎีที่ดัดแปลงต่อมาจากทฤษฎีของรุสโซ เพราะเขาเห็นว่าฝรั่งเศสในช่วงการปฏิวัติใหญ่นั้นไม่สามารถที่จะทำตามความคิดของรุสโซได้เนื่องจากขนาดของประชากรมีจำนวนหลายล้านคน ดังนั้นซีเออร์เยสจึงเปลี่ยนจากการที่อำนาจอธิปไตยซึ่งแต่เดิมประชาชนต้องเป็นผู้ใช้แทนเท่านั้น มาเป็นใช้ผ่านผู้แทนของชาติ²⁴² ซึ่งเดือน บุนนาคก็คงจะเห็นถึงประเด็นนี้จึงนำมารวบเข้าด้วยกันแล้วอธิบายว่ารุสโซเป็นคนเสนอแนวคิดดังกล่าว เพราะว่า ถ้าเดือน บุนนาคจะอ้างแนวคิดของรุสโซตามทฤษฎีทั้งหมดก็จะเป็นการขัดกับหลักการของระบอบคณะราษฎรที่เสนอว่าประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนปกครองตนเองผ่านผู้แทน แต่ในขณะที่เดียวกันถ้าอ้างว่ามาจากซีเออร์เยสก็จะดูไม่ยิ่งใหญ่เท่ากับอ้างรุสโซที่กำลังมีชื่อเสียงในฐานะหลักวิชาแห่งยุคสมัย ดังนั้น เดือน บุนนาค จึงพยายามปรับวิธีคิดของรุสโซให้เข้ากับบริบทโดยอ้างว่ารุสโซเป็นคนเสนอหลักการดังกล่าวซึ่งน่าที่จะเป็นเรื่องที่ดีกว่าในทางโฆษณาชวนเชื่อ ที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงอยากจะสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดของรุสโซที่ถูกนำมาใช้ในเมืองไทยไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็ตาม มักจะถูกดัดแปลงเพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่งเสมอๆ ดังเรื่องของการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในตำราเรื่องการแบ่งแยกอำนาจของเดือน บุนนาคเล่มนี้ เป็นต้น

4.4 งานแปลตัวบทของรุสโซครั้งแรกในประเทศไทย

อนึ่ง หลังจากทำงานแนวคิดของรุสโซได้มีการถูกพูดถึงโดยผู้รู้ที่เป็นเจ้านายสองพระองค์ในปี พ.ศ. 2477 ประกอบกับถูกนำไปใช้ในตำราของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในปี พ.ศ. 2478 ซึ่งในปีเดียวกัน งานที่เป็นตัวบทจริงๆ ของรุสโซก็ได้รับการแปลเป็นครั้งแรกในสยาม นั่นก็คือ “ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง” (Discourse on Political Economy) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ความเรียงขั้นที่สามของรุสโซ” (Third Discourse) ซึ่งงานชิ้นนี้เป็นงานที่รุสโซเขียนขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1754 และตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1755 โดยในครั้งแรกนั้นการตีพิมพ์ของรุสโซเป็นไปเพื่อรวมบทความให้กับหนังสือสารานุกรม (Encyclopedie) ที่มี เดอเน่ ดิเดโรต์ (Denis Diderot) และดาลอมแบร์ (d’Alembert) เป็นบรรณาธิการ ส่วนการตีพิมพ์ในฉบับแปลเป็นภาษาไทยนั้นถือว่ามี การออกวางจำหน่ายถึง 3,000ฉบับ ราคา 35 สตางค์ โดยผู้แปลหนังสือเล่มนี้ใช้ชื่อว่า “คณะยุทธสาร” สำหรับจุดมุ่งหมายในการแปลหนังสือเล่มนี้ทางคณะยุทธสารมีความประสงค์ที่จะเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ของทั้งไทยและต่างประเทศ โดยหนังสือแปลรุสโซถือว่าเป็นผลงานที่คณะ ยุทธสารเรียกว่า “งานวิชาการ” เป็นเล่มแรกและเล่มสุดท้าย (หลังจากได้พิมพ์งานแปลของรุสโซออกมาก็ไม่ปรากฏว่าได้

²⁴² ธเนศ วงศ์ยานนาวา, รายงานการวิจัยเรื่อง เส้นทางความคิดเรื่องประชาชน จากโรมันโบราณจนถึง Emmanuel Abbey Sieyes (คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 43-45.

พิมพ์เรื่องอะไรออกมาอีก ซึ่งระยะของการพิมพ์เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2477-2478) เนื่องจากก่อนหน้าที่จะแปลหนังสือเล่มนี้ออกมา คณะยุวสารได้ตีพิมพ์แต่หนังสือที่ทางคณะเรียกว่าแนว “แนวธุระการ” โดยเรียงลำดับดังนี้ สยามกับสงครามโลกคราวหน้า, อิตเลอร์, สूरบุรุษแห่งอุทัยประเทศ, สยาม ร.ศ. 112, ยุโรปแปรพักต์, ฝรั่งเศสยึดจันทบูร, ธรรมยุตต์กับมหานิกาย, ไทยในอากาศ, อิตาลีในสงครามโลกครั้งที่สอง, ความบกพร่องของเอเชีย, สยามกับสงครามโลกคราวหน้า (พิมพ์ซ้ำเป็นครั้งที่สอง), (และเล่มสุดท้ายก็คือ หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ) ซึ่งเมื่อพิจารณาหนังสือแนวธุระการนี้ก็จะพบว่า หนังสือส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ สถานการณ์ต่างๆ หรือ ความรู้รอบตัว ทั่วไป ดังนั้นเอง คณะยุวสารจึงเรียกหนังสือแนวนี้ว่า แนวธุระการ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Affair” และในส่วนของจุดมุ่งหมายในการพิมพ์งานแปลรุสโซ คณะยุวสารก็ได้กล่าวไว้ว่า “หนังสือ 9 เล่มที่คณะได้จัดสร้างขึ้นและยังจะสร้างต่อไปไม่มีวันหยุด จัดเป็นหลักสูตรการ ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้เห็นการทำงานของโลกดำเนินไปต่างๆ นับเป็นแบบคายหรือตัวอย่างสำหรับหลักสูตรการ แต่ธุระการจะมีหลักได้ถ้าปราศจากหลักวิชาการ เหตุนี้คณะยุวสารจึงถือเป็นการจำเป็นของคณะที่จะต้องให้มีแผนกเพิ่มศาสตร์เพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการเบิกหลักวิชาการและวิชาการคลอเคลียกันไป ทำให้ผู้อ่านได้ซาบซึ้งถึงใจเป็นอันดีทุกอย่างด้วยความบริบูรณ์ทุกประการ”²⁴³

แต่ถึงกระนั้นก็ดี ผู้วิจัยคาดว่า จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการตีพิมพ์หนังสือแนววิชาการ หรืองานแปลเรื่อง “ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมืองของรุสโซ” โดยคณะยุวสารนั้น น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะเผยแพร่เรื่องราวและวิชาการความรู้ให้แก่ราษฎรพลเมืองประชาชนคนทั่วไปเพื่อขอรับการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรในปี พ.ศ. 2475 ด้วยระบอบการปกครองใหม่นี้เป็นระบอบอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ราษฎรที่มีสถานะเป็นพลเมืองจะต้องมีความรอบรู้ในเรื่องต่างๆ ตลอดจนต้องเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง หน้าที่พลเมืองให้เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นระบอบใหม่ ดังที่มีข้อความหนึ่ง จากแผนโฆษณาของคณะยุวสารที่โฆษณาเกี่ยวกับการแปลของหนังสือรุสโซว่า “หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ เป็นหนังสือที่ได้แปลจากเรื่อง A Discourse on Political Economy ของรุสโซ กล่าวถึงหลักสูงสุดของการปกครองแบบประชาธิปไตย ส่วนสำคัญได้พูดถึง จิตตใจร่วมใหญ่ กฎหมาย การภาษีอากร เศรษฐกิจ ฯลฯ มีจำหน่ายทั่วไปราคา 35 สตางค์”^{244 245}

²⁴³ เจียง แจคส์ รุสโซ, ผู้อ่านกับคณะยุวสาร ใน หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ, แปลโดย คณะยุวสาร (พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี, 2478)

²⁴⁴ ปรากฏอยู่ในแผนกโฆษณา ในหนังสือ คณะยุวสาร, ความบกพร่องของเอเชีย (พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี, 2478), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

รูปที่ 6: หน้าปกหนังสือ “หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ” แปลโดยคณะยุทธศาสตร์ ตีพิมพ์ พ.ศ. 2478

มากไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับบริบทในช่วงเวลาก่อนหน้า ชื่อและความคิดของรุสโซก็ได้เริ่มมีผู้ที่นำมาใช้เป็นการปูพื้นอยู่เรื่อยๆ อยู่แล้ว (อย่างน้อยที่สุดก็คือ พระองค์วรวงศ์ และพระองค์เจ้าอาทิตย์ ฯ) ซึ่งการรับรู้ที่ถูกปูพื้นมาก่อนหน้าก็คือ รุสโซคือผู้มีชื่อเสียงต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส อันจะสังเกตได้จากใน ส่วนคำนำที่คณะยุทธศาสตร์ได้แนะนำรุสโซให้กับผู้อ่านรู้จักนั้น คณะยุทธศาสตร์ก็ได้โยงรุสโซเข้ากับการปฏิวัติฝรั่งเศสว่า “ในสมัยการปฏิวัติฝรั่งเศสขณะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองหนังสือของ เจ. เจ. รุสโซย่อมเป็นสิ่งนำมาซึ่งการพิจารณาหารือกันในกลุ่มชนบุคคลชั้นสูงแห่งกรุงปารีสตลอดจนพวกชาวนาตามชนบทนิคมต่างๆ ก็ชอบเอาความเห็นของรุสโซมาวินิจฉัยกันนัก หนังสือของรุสโซแสดงว่าคนเรานั้นเสมอกันทุกคน”²⁴⁶ จากข้อความนี้ก็จะสังเกตเห็นว่าการอธิบายเป็นไปใน

²⁴⁵ อาจิม จันทน์พร เล่าว่า หนังสือในสมัยที่ตนยังเด็กอยู่ (เกิด พ.ศ. 2462) ตนได้อ่านหนังสือของคณะยุทธศาสตร์ทุกเล่ม แทบจะอดข้าวซื้อ และหนังสือของคณะยุทธศาสตร์นั้นขายดีมาก มีขายแม้กระทั่งที่เกาะสมุย ซึ่งตนเป็นนักเรียนอยู่ที่นั่น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากคนกำลังกระหายใคร่รู้เมื่อหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง และคณะยุทธศาสตร์ก็ได้ผลิตหนังสือออกมาเพื่อตอบสนองระบอบใหม่ที่เกิดขึ้น สัมภาษณ์ อาจิม จันทน์พร, นักเขียนและนักสะสมหนังสือ, 5 มีนาคม 2557.

²⁴⁶ เจียง แจคส์ รุสโซ, หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ, แปลโดย คณะยุทธศาสตร์ (พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี, 2478), หน้า ข, ค.

ลักษณะเช่นเดียวกันกับคำอธิบายที่เจ้าสองพระองค์ก่อนหน้านี้ทรงเชื่อมโยงรุสโซเข้ากับการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งเรื่องนี้ก็ชี้ให้เห็นว่า กระแสการนำเข้าทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นมักจะผูกติดมากับการปฏิวัติฝรั่งเศส ที่เป็นเหตุการณ์ที่ผู้นิยมระบอบใหม่พยายามจะยกเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ว่ามีความคล้ายกัน ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงว่าการปฏิวัติ 2475 คือการปฏิวัติอันยิ่งใหญ่เช่นเดียวกับฝรั่งเศส

ถ้าเหตุผลเป็นไปอย่างที่คาดการณ์ไว้ในข้างต้นก็น่าจะทำให้คาดการณ์ต่อไปได้อีกว่า คณะยุวสภานั้นอย่างน้อยที่สุดน่าจะเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 เพราะพฤติการณ์มีลักษณะเช่นเดียวกันกับพวกกลุ่มนักหนังสือพิมพ์ประชาชาติที่รวมตัวกันออกหนังสือคู่มือระบอบใหม่ หรือถ้าหากไปกว่านั้นก็น่าจะเป็นเครือข่ายของกลุ่มคณะราษฎร แต่เคราะห์ร้ายปัญหานี้ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้เนื่องจากการขาดข้อมูลเกี่ยวกับคณะผู้แปล ในเบื้องต้นทราบแต่ว่า ผู้จัดพิมพ์และโฆษณา ก็คือ นายยัง ตริรัตน์ สำนักงานอยู่ที่ 348 ถนนบำรุงเมือง และเมื่อไปสืบค้นตามหน้าหนังสือพิมพ์ในช่วงเวลาดังกล่าวที่พอจะหลงเหลืออยู่ ก็ไม่ปรากฏว่ามีร่องรอยเพียงพอเกี่ยวกับคณะยุวสภานแต่อย่างใด

แต่กระนั้นก็ตามเกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้วิจัยได้พยายามตั้งต้นโดยสืบค้นจากสิ่งที่พอจะเป็นไปได้ นั่นก็คือ การพยายามค้นหาว่า นายยัง ตริรัตน์ เป็นใคร ซึ่งตามคำอธิบายไปแล้วว่า หลักฐานในการสืบค้นจำกัดมาก ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการที่ทำได้ก็คือ ไปตามหาร่องรอยจากคนที่นามสกุลเดียวกัน ซึ่งด้วยความบังเอิญผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก รศ.สุชาย ตริรัตน์ ที่ได้ให้ข้อมูลว่า ยัง ตริรัตน์ ก็คือ ญาติผู้ใหญ่ทางฝั่งบิดาของท่าน ซึ่งในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยัง ตริรัตน์มีกิจการโรงพิมพ์อยู่แถวบำรุงเมือง ซึ่งก็ตรงกับที่ทำการโรงพิมพ์ยงหลีที่เขียนไว้ในหนังสือ สำหรับข้อมูลที่อาจารย์สุชายได้ให้สัมภาษณ์ไว้ก็คือ นายยัง ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองท่านไม่ทราบมากนัก แต่กระนั้นอาจารย์สุชายได้ไปถามบิดาของตน ซึ่งก็ทราบแต่เพียงว่า นายยังมีบ้านแถววัดราชบพิตร แถบถนนเฟื่องนคร ซึ่ง อาจารย์สุชายก็ได้เคยไปวิ่งเล่นสมัยเมื่อท่านเป็นเด็ก อย่างไรก็ตาม อาจารย์สุชายได้ให้ข้อมูลต่อไปว่า นายยัง ตริรัตน์ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่ในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่กำลังรณรงค์แนวคิดชาตินิยม โดยเปลี่ยนเป็น “บรรยงค์ ตริรัตน์” เกี่ยวกับอาชีพโรงพิมพ์ของนายยังนั้น อาจารย์สุชายได้กรุณาไปสอบถามจากบิดาของตนว่า กิจการโรงพิมพ์นั้นเป็นกิจการที่รับพิมพ์ทุกอย่างไม่เฉพาะหนังสือการเมือง เช่น ใบกฐิน ซองผ้าป่า หรืออะไรก็ตามที่คนมาจ้างพิมพ์²⁴⁷

²⁴⁷ สัมภาษณ์ สุชาย ตริรัตน์, หลานนายยัง ตริรัตน์, 25 พฤศจิกายน 2556.

ภายหลัง นายยังได้เปลี่ยนอาชีพไปรับสัมปทานทำโรงฝึนในช่วง พ.ศ. 2490 ก่อนหรือหลังนั้น สักเล็กน้อย ซึ่งจากการทำโรงฝึนทำให้นายยังร่ำรวยมาก แต่ภายหลังโดนยึดทรัพย์ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ก็ทำให้นายยังถึงกับล้มละลาย สำหรับความคิดทางการเมืองของนายยัง อาจารย์สุชายได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากการไปสอบถามญาติพี่น้องคนอื่นๆที่เคยรู้จักกับนายยัง²⁴⁸ โดยทุกคนต่างลงความเห็นว่ นายยังไม่ได้มีหัวการเมืองอะไรเลย และมักจะไมชอบยุ่งการเมืองด้วยซ้ำ ลักษณะของนายยังเป็นนักธุรกิจ เน้นทำมาค้าขายตามประกาศนจีนทั่วไป โรงพิมพ์ของนายยังเองตั้งขึ้นก็รับพิมพ์เอกสารทุกอย่าง แต่กระนั้น ถ้าเขาจะเกี่ยวข้องกับการเมืองก็น่าจะเป็นในช่วง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่นายยังได้ใช้เส้นสายของ สุรพงษ์ ตรีรัตน์ซึ่งเป็นญาติ และอยู่บ้านติดกัน โดยนายยังไปขอสัมปทานทำโรงฝึนจากนายสุรพงษ์มา เนื่องจากสุรพงษ์ ตรีรัตน์ เป็น ส.ส. จันทบุรีหลายสมัย และเคยดำรงตำแหน่งถึงรัฐมนตรีช่วยพาณิชย์ในช่วงสมัยปลายรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม (31 มีนาคม 2500 - 16 กันยายน 2500)²⁴⁹ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างนายยัง กับ คณะยุวสารนั้น อาจารย์สุชายได้บอกว่าหลังจากที่ไปถามญาติพี่น้องคนอื่นแล้วก็ไม่มีใครเคยรู้จักหรือได้ยิน ตลอดจนถ้าจะสืบให้ลึกไปกว่านี้ก็น่าเป็นเรื่องลำบากเพราะจากหลังที่นายยังยากจนลงจากการโดยยึดทรัพย์ก็ได้ขายทุกอย่างไปหมด ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะไปสืบค้นจากเอกสารที่หลงเหลืออยู่²⁵⁰ ด้วยเหตุนี้จากข้อมูลที่ได้มาจากญาติของนายยัง ตรีรัตน์ หรือก็คือข้อมูลจากอาจารย์สุชายก็พอที่จะทำให้ทราบว่ นายยังไม่น่าจะมีความสัมพันธ์อะไรกับคณะยุวสารมากนัก และถ้าจะมีความสัมพันธ์ก็น่าจะแค่สัมพันธ์กันในรับจ้างพิมพ์หนังสือเท่านั้น เกี่ยวกับประเด็นนี้ผู้วิจัยก็คิดว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเป็นเช่นนั้น เนื่องจากผู้วิจัยสังเกตว่ หนังสือของคณะยุวสารแม้จะตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์ยั้งหลีเป็นหลักแต่สังเกตว่มีบางเล่มที่ตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์อื่นด้วย เช่นที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ เป็นต้น²⁵¹ ดังนั้นเองผู้วิจัยคิดว่ามีความเป็นไปได้ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคณะยุวสารและโรงพิมพ์จะเป็นเพียงแค่ การรับจ้างพิมพ์เท่านั้น

²⁴⁸ นายยัง ได้เปลี่ยนชื่อ เป็นบรยงในภายหลัง เนื่องจากอิทธิพลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่กำลังรณรงค์เรื่องความเป็นไทย สัมภาษณ์ สุชาย ตรีรัตน์, หลานนายยัง ตรีรัตน์, 25 พฤศจิกายน 2556.

²⁴⁹ รายชื่อคณะรัฐมนตรีที่เข้ารับโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2500, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 74 ตอน 36., หน้า 931.

²⁵⁰ สัมภาษณ์ สุชาย ตรีรัตน์, หลานนายยัง ตรีรัตน์, 25 พฤศจิกายน 2556.

²⁵¹ คณะยุวสาร, สยามกับสงครามโลกครวหน้า (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2477) , คณะยุวสาร, สุรบสุขแห่งอุทัยประเทศ (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2477)

อนึ่ง ผู้วิจัยได้รับความกรุณาด้านข้อมูลจาก อาจารย์ณัฐพล ใจจริง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหนังสือเก่าและประวัติศาสตร์ในช่วงยุคคณะราษฎรว่า ผู้ที่ใช้นามแฝงว่าคณะยุวสาร ในความเป็นจริงแล้วก็คือ ชะอู่ กมลยบุตร แต่กระนั้นอาจารย์ท่านก็จำไม่ได้ว่าท่านเอามาจากหลักฐานชิ้นใด ซึ่งผู้วิจัยก็ได้พยายามไปสืบค้นต่อและก็พบว่า ชะอู่ กมลยบุตร เป็นนักหนังสือพิมพ์ที่พอจะมีชื่อเสียงคนหนึ่ง และที่เคยเป็นบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ไทยหนุ่มที่มีนายหอม นิลรัตน์เป็นเจ้าของ ในช่วงปี พ.ศ. 2469-2473²⁵² อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้สืบค้นแล้วก็ไม่พบว่านายชะอู่ กมลยบุตรมีความเชื่อมโยงหรือบ่งชี้ว่าเป็น คณะยุวสารแต่อย่างใด ผู้วิจัยได้พบเอกสารชิ้นหนึ่งของหอสมุดแห่งชาติที่เป็นงานวิจัยที่ทำให้บัญชีรายชื่อชื่อนามปากกาของนักเขียนทั้งหมดที่มีหนังสืออยู่ในหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งชะอู่ กมลยบุตร มีนามปากกาว่า “ธงดำ”²⁵³ แต่กระนั้นในงานวิจัยบัญชีรายชื่อชื่อนามปากกาก็ไม่ปรากฏว่ามีชื่อนามปากกาของคณะยุวสารอยู่ มากไปกว่านั้น ผู้วิจัยได้ข้อมูลจาก อาจิม จันทน์พร นักคิดนักเขียนคนสำคัญคนหนึ่งของไทยที่มีชีวิตร่วมสมัยกับคณะยุวสาร ซึ่งปัจจุบันท่านอายุ 95 ปี แต่สุขภาพแข็งแรงมาก ได้ให้ข้อมูลว่า ชะอู่ หรือนักเขียนนามปากกาว่า ธงดำ นั้นไม่ใช่คณะยุวสารอย่างแน่นอน เพราะในสมัยก่อนตนได้เคยทราบมาว่า คณะยุวสารนั้นเป็นกลุ่มนักเขียนหนุ่มเจ็ดคน ซึ่งหนึ่งในนั้นเท่าที่จำความได้ก็คือ นายฮง ยนตรรักษ์ หรือนามปากกาว่า ฮ. ยนตรรักษ์²⁵⁴ ด้วยเหตุนี้ตามการสืบค้นของผู้วิจัยจึงไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างนายชะอู่ กับ คณะยุวสารที่พอจะบ่งชี้ว่า ชะอู่ เป็นสมาชิกของคณะยุวสาร²⁵⁵ และโดยส่วนตัวผู้วิจัยเองเชื่อว่า คณะยุวสารน่าจะเป็นกลุ่มคนมากกว่าที่จะเป็นนามปากกาของคนๆเดียว เพราะพิจารณาจากการใช้ภาษาในหนังสือเล่มอื่นๆที่เขียนโดยคณะยุวสาร ก็มักจะกล่าวทำนองว่าตนเองนั้นรวมตัวมาจากผู้ที่มีความคิดเห็นใกล้ๆกัน ยกตัวอย่างเช่น ในหนังสือเล่มหนึ่งที่เขียนโดยคณะยุวสาร เรื่อง “ยุโรปแปรพักตร์” ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2478 และบนหน้าปกได้มีการกล่าวไว้ว่า “มติของเรา: สยามควรสร้างสมแสนยานุภาพจนมีกำลังพอที่จะป้องกัน

²⁵² อัจฉราพร กมฺพพิสัย, ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475: ภาพสะท้อนจากเอกสารและงานเขียนทางหนังสือพิมพ์ (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 60-61.

²⁵³ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, นามประพันธ์นักเขียนไทยที่ใช้ในบัตรรายการของหอสมุดแห่งชาติ (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2529), หน้า 27.

²⁵⁴ สัมภาษณ์ อาจิม จันทน์พร, นักเขียนและนักสะสมหนังสือ, 5 มีนาคม 2557.

²⁵⁵ ผู้วิจัยพบว่าในหนังสือเล่มหนึ่งของคณะยุวสารมีการโฆษณาให้กับหนังสือตำราดูดวงของนายชะอู่ โดยมีเนื้อความว่า “หนังสือของธงดำเป็นตำราที่เกี่ยวกับการพยากรณ์อย่างคงแก่เรียน ถ้าท่านค่อยเก็บไว้ทีละเล่มเล่มละ 20 สตางค์ ก็เหมือนว่าท่านได้มีตำราข้างที่สำหรับตัวไว้อย่างพร้อมมูล เป็นประโยชน์แก่โชคชะตาราศีของท่าน ลูกหลานของท่าน ของมิตรสหายท่าน และคนที่ท่านจะติดต่อด้วยทั่วไป แม้ท่านเกิดลงในโชคชะตาราศีของท่านเมื่อใด ถ้าท่านมีตำราสำหรับชี้หนทาง ท่านก็จะได้รับความอุ่นใจ และชีวิตของท่านจะผุดขึ้นได้ง่ายๆ” โปรดดูปรากฏอยู่ในแผนกโฆษณา ในหนังสือ คณะยุวสาร, ความบกพร่องของเอเชีย (พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี่, 2478), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

แหลมทองได้ทั้งแหลม”²⁵⁶ นอกจากนี้ ในงานชิ้นแรกของคณะยุทธศาสตร์ ในคำนำ คณะยุทธศาสตร์ก็ได้กล่าว ว่า “ ก่อนจะเกิดคณะยุทธศาสตร์ ชาวคณะทั้งหลายทั้งปวงเคยปรารภกันว่า สมัยแห่งคนหนุ่มของเราได้ เหยียบย่างเข้ามาแล้ว เราจะไม่มี การต้อนรับอย่างไรบ้างหรือ การที่เราจะสรรลระริกชิกซ์ โดยความปี ตียินดีแห่งสมัยของคนหนุ่มนั้น แม้จะเป็นการกระทำที่เนื่องกันกับวัยของคนหนุ่มก็จริงอยู่ แต่ทว่านั่น ก็ไม่ใช่การต้อนรับอันถูกที่ หรือหากที่สุดเราจะจัดให้มีมหรสพอย่างครึกครื้น ก็สงเคราะห์เข้าได้ แต่ก็ เป็นการกระทำอันเสียเปล่า โดยสนุกประเดี๋ยวประด๋าวก็สิ้นไป ไม่ใช่ประโยชน์อันถาวร ดังนั้นคณะ ยุทธศาสตร์จึงมาคิดกันว่า ก็การกระทำอันใดเล่าที่จะเป็นประโยชน์อย่างมั่นคงยั่งยืน ซึ่งในที่สุดก็ได้ลงเนื้อ เห็นกันว่า “กรรมอันใดที่เป็นการบำเพ็ญวิทยาฐานะซึ่งกันและกันนั้นแหละ เป็นของประเสริฐนัก” จากข้อความทั้งสองนี้ ผู้วิจัยจึงมั่นใจว่า คณะยุทธศาสตร์น่าจะเป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกันมากกว่าที่จะเป็น คนๆเดียว^{257 258 259}

เกี่ยวกับ นายสง ยนตรรักษ์ หรือ ฮ. ยนตรรักษ์ จากข้อมูลของ อาจิดน จันทรัมพรเขาก็คือ นักเขียนหนึ่งในเจ็ดคนที่รวมกันใช้นามปากกาว่า “คณะยุทธศาสตร์” ซึ่งเรื่องนี้ถ้าไม่นับข้อมูลจาก อาจิดน ผู้วิจัยก็ไม่มีข้อมูลอื่นรองรับ เพราะไม่ปรากฏเอกสารใดที่ยืนยันว่า นายสงคือคณะยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยได้ทำ การสืบค้นจากบุคคลที่น่าจะเป็นลูกหลานของนายสง ผ่านทาง ญัฐ ยนตรรักษ์ ซึ่งท่านก็ได้ไปสอบถาม ญาติพี่น้องคนอื่น แต่ก็ไม่พบว่ารู้จักนายสงแต่อย่างใด²⁶⁰ นอกจากนี้ผู้วิจัยจะได้สอบถามข้อมูลจาก สุชาติ สวัสดิ์ศรี นักเขียนชื่อดังและเป็นนักสะสมหนังสือเก่าด้วย²⁶¹ ซึ่งท่านก็ไม่ทราบว่า คณะยุทธศาสตร์คือ

²⁵⁶ คณะยุทธศาสตร์, ยูโรปแปรพักตร์ (พระนคร: โรงพิมพ์ยังหลี่, 2478), หน้าปก.

²⁵⁷ ด้วยความกรุณาของที่ปรึกษาของผู้วิจัยนั่นก็คือ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร ซึ่งได้รับเป็นธุระอีกแรงในการ สืบค้นหาว่านามปากกาที่เป็นของใคร โดยได้พยายามสอบถามจากคนที่ถือว่าเป็นรู้ทั้งหลายที่น่าจะทราบว่า ใครคือ เจ้าของนามปากกาที่ใช้ชื่อว่า คณะยุทธศาสตร์ โดยผู้ที่ได้ไปสอบถามก็คือ อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ศ.ดร. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ผศ.สุวิมล รุ่งเจริญ, รศ.ดร. สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ ซึ่งผู้รู้ต่างๆเหล่านี้ต่างก็ไม่ทราบว่าใครคือ คณะยุทธศาสตร์ โปรดดู ไชยันต์ ไชยพร ,หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ: การแปลตัวบทปรัชญาการเมืองครั้งที่สองในเมืองไทย : จุดมุ่งหมายและนัยความหมาย. วิชาษา. 8, 2556: 19-23.

²⁵⁸ ผู้วิจัยได้พยายามไปสอบถามจากผู้รู้ที่เป็นนักสะสมหนังสือเก่าอย่าง คุณสุชาติ ศรีสวัสดิ์ หรือ สิงห์ สนามหลวง ซึ่งคุณสุชาติก็ไม่ทราบว่าคณะยุทธศาสตร์เป็นนามปากกาของใคร. สัมภาษณ์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, 25 กุมภาพันธ์ 2557.

²⁵⁹ คณะยุทธศาสตร์, สยามกับสงครามโลกครวหน้า (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2477), หน้า ข- ค.

²⁶⁰ ไชยันต์ ไชยพร เป็นผู้สัมภาษณ์ ญัฐ ยนตรรักษ์ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2557

²⁶¹ สัมภาษณ์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, 25 กุมภาพันธ์ 2557.

ใคร และก็ไม่ทราบด้วยว่า นายสงคือใคร แต่ผู้วิจัยได้พบว่า นายสงนั้นเป็นนักเขียนสารคดีความรู้รอบตัวเกี่ยวกับการเมืองแนวเดียวกับคณะยุทธศาสตร์ ตลอดจนระยะเวลาการตีพิมพ์จำหน่ายส่วนใหญ่ก็อยู่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยเรื่องของนายสง ยนตรรักษ์ที่เจอตัวเล่มจากหอสมุดต่างๆ ได้แก่ สยามกับลัทธิการปกครอง (2478) , รัสเซียใหม่ (2478) , ยักษ์หลับ (2478) , มุสโสลินีกับลัทธิฟาสซิสต์ (2478) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบด้วยว่า นายสง ได้เขียนนิยายรักลงตีพิมพ์เป็นตอนๆในหนังสือพิมพ์ช่วงเวลาเดียวกัน²⁶²

อย่างไรก็ดี สำหรับอุดมการณ์ทางการเมืองของนายสงนั้นพอจะสามารถอนุมานได้ว่า เขาจะเป็นผู้ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของคณะราษฎร เหตุที่ทราบก็เนื่องจากมีหนังสือเล่มหนึ่งที่เขาเขียนขึ้นนั่นก็คือ “สยามกับลัทธิการปกครอง” ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็นสองส่วน คือส่วนแรกเป็นการให้ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับลัทธิการปกครองที่มีอยู่ทั่วโลกในเวลานั้น และส่วนที่สองเป็นส่วนที่ว่าด้วยสยามเหมาะสมกับลัทธิการปกครองใด โดยผู้เขียนคือ นายสงได้ตอบว่าสยามเหมาะสมกับประชาธิปไตย ดังที่เขาบอกว่า “ สยามประเทศเคยอยู่ภายใต้อำนาจเด็ดขาดและปราศจากขีดชั้นของกษัตริย์มาหลายร้อยปี ซึ่งวิธีการปกครองแบบนั้น เห็นว่าประชาชนไม่มีเสรีภาพเท่าที่ควรจะมีได้ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบนั้นเสีย ให้อำนาจปกครองเป็นของราษฎรเอง.... ถ้าเราไม่ใช่คนที่มีสมองไปในทางเก่าๆ ที่นิยมว่าอะไรเก่าก็นั้นแหละดีละก็ การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใช้ไม่ได้แล้วเดี๋ยวนี้ เพราะคนที่ฉลาดด้วยกัน จะยอมให้ปกครองกันอย่างมีอำนาจไม่สิ้นสุดมิได้... การปกครองแบบไหนเล่าที่จะเหมาะแก่เรา แบบประชาธิปไตย (Democracy) โดยมีกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และสภาผู้แทนมีอำนาจเหนือรัฐบาล ถ้าปราศจากกษัตริย์ที่เดียว ความสมัครสมานระหว่างบุคคลทุกชั้นจะไม่มี ถ้าให้รัฐบาลมีอำนาจเหนือสภาผู้แทนราษฎรสยามจะเป็นเผด็จการ ถ้าสยามเป็นเผด็จการก็ควรให้สมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมาเสียดีกว่า แต่เราไม่ต้องการให้สมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมา ซึ่งเราเข้าใจกันดีอยู่แล้ว เช่นนั้น รัฐบาลจะมีอำนาจเหนือสภาผู้แทนไม่ได้ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจสูงสุดได้เพียงใด นั่นคือประชาธิปไตยที่แท้จริง”²⁶³

²⁶² ผู้วิจัยพบจากแฟ้มเอกสารส่วนบุคคลของนายเอก วิสสุกุล ที่เป็นนักหนังสือพิมพ์และนักสะสมหนังสือ ซึ่งเมื่อนายเอกเสียชีวิตก็ได้มอบหนังสือของตนให้กองจดหมายเหตุแห่งชาติ สำหรับหนังสือพิมพ์ ที่อยู่นายแฟ้มของนายเอกมีอยู่ฉบับหนึ่งที่ชื่อว่า หนังสือพิมพ์ตะวันออกฉบับ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2477 หน้า 21-22. มีนิยายที่เขียนโดย อ. ยนตรรักษ์ ชื่อเรื่องว่า “ไฟนรก” โปรดดู หลงข, แฟ้มส่วนบุคคลของนายเอก วิสสุกุล สบ 9.2.1. เล่ม 1.

²⁶³ อ. ยนตรรักษ์, สยามกับลัทธิการปกครอง (พระนคร: อักษรเจริญทัศน์, 2478), หน้า 123, 125, 127, 128.

รูปที่ 7 ภาพหน้าปกหนังสือสารคดีของนาย อง ยন্ত্রรักษ์ ที่ปรากฏอยู่ ณ หอสมุดแห่งชาติ

แม้ว่าผู้วิจัยจะไม่ทราบว่าคุณะยวสารเป็นนามปากกาของใคร นอกจากเพียงทราบเบื้องต้นว่าเป็นการรวมตัวกันของคนหนุ่มเจ็ดคน ที่คนหนึ่งก็คือ นายอง ยন্ত্রรักษ์ ตามข้อมูลของอาจิด จันทรัมพร²⁶⁴ แต่ผู้วิจัยก็พยายามที่จะตอบคำถามอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับ จุดมุ่งหมายในการแปลหนังสือเล่มนี้นั้นก็คือ ทำไมคุณะยวสารจึงเลือกแปลความเรียงชิ้นนี้ของรุสโซ ทั้งๆที่ในโลกตะวันตก หรือในการรับรู้กันโดยทั่วไปในสยาม จากการกล่าวถึงในหนังสือของพระองค์เจ้าอาทิตย์และหนังสือคู่มือระบอบใหม่ของหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ว่าหนังสือเล่มหลักของรุสโซก็คือ หนังสือสัญญาประชาคม (The Social Contract) ซึ่งหนังสือเล่มนี้มีความโดดเด่นอย่างมากในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไป (General Will) และหนังสืออีกเล่มหนึ่งก็คือ ความเรียงชิ้นที่สอง หรือ ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ (Discourse on the Origin and Basis of Inequality among Mankind) ซึ่งหนังสือเล่มนี้ก็เป็อีกเล่มที่โด่งดังไม่แพ้งานชิ้นแรกเนื่องจากการกล่าวถึงความเสมอภาค และเสรีภาพของมนุษย์²⁶⁵

²⁶⁴ สัมภาษณ์ อาจิด จันทรัมพร, นักเขียนและนักสะสมหนังสือ, 5 มีนาคม 2557.

²⁶⁵ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, “การปฏิวัติในทางความคิด” ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 85-86. และ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม), “ปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้งของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรณ” ใน คู่มือระบอบใหม่ (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า 88, 92.

เกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวนี้ในเบื้องต้น ผู้วิจัยคิดว่า ความเรียงชิ้นที่สามนี้เป็นงานที่ไม่ยาวมากนักจึงสะดวกที่จะเอามาแปลในเวลาจำกัด แต่เมื่อเทียบกับความเรียงชิ้นที่สอง ขนาดจำนวนหน้าก็ไม่ได้ห่างไกลกันมาก ประกอบกับความเรียงชิ้นที่สองก็จะเข้ากับบริบททางการเมืองของสยามมากกว่าเนื่องจากหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองผู้คนกำลังบ้าเรื่องความเสมอภาคเสรีภาคกันอย่างเป็นบ้าเป็นหลัง ตามที่นายตั้ว ลพานุกรม แกนนำคณะราษฎรสายพลเรือนได้เล่าถึงไว้ว่า “ น่าจะเป็นเพราะการเมืองไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น เรื่องของการเมืองจึงได้ถูกใช้อภิปรายกันในสถานที่ต่างๆ อย่างฟั่นเฟือน อย่างเช่น นักเรียนต้องการเสรีภาพก่อการเสียดัดครู ลูกศิษย์วัดเรียกร้องเสรีภาพกับพระโดยไม่ยอมหุงหาอาหารถวาย ลูกไม่ยอมฟังคำพ่อแม่โดยอ้างสิทธิเสรีภาพตามระบอบรัฐธรรมนูญ”²⁶⁶ ดังนั้นเองเหตุผลในเรื่องความหนาและจุดเน้นของหนังสือจึงดูน่าจะเหมาะสมกว่าที่จะแปลความเรียงชิ้นที่สอง แต่ในความเป็นจริง คณะยุวสารกลับเลือกแปลความเรียงชิ้นที่สาม ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วตามความคิดของผู้วิจัยก็เหลือเพียงอยู่คำตอบเดียวที่น่าจะพอเป็นไปได้ก็คือ ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมืองนั้นเป็นต้นธารหนึ่งของของหนังสือสัญญาประชาคมที่รัฐโซเอาไปขยายความในภายหลัง และในขณะเดียวกันงานความเรียงชิ้นที่สามเนื้อความมีลักษณะต่อเนื่องไหลลื่นมากกว่า จึงน่าจะเหมาะสำหรับคนที่ไม่เคยอ่านงานรัฐโซมาก่อน เพราะในหนังสือสัญญาประชาคมมีลักษณะการเขียนที่รัฐโซตั้งใจให้เนื้อความสั้นและเข้าใจง่ายสำหรับคนที่เคยอ่านงานของเขามาแล้ว แต่ถ้าผู้อ่านไม่เคยอ่านมาก่อนก็จะสงสัยว่าทำไมในทุกๆบทของรัฐโซจะมีการขึ้นเรื่องใหม่ประหนึ่งว่าเคยพูดที่ไหนมาสักทีแล้ว ยกตัวอย่างเช่น ในตอนขึ้นต้นหนังสือสัญญาประชาคม รัฐโซขึ้นมาโดยไม่มีปี่ไม่มีขลุ่ยว่า “มนุษย์เกิดมาเสรีแต่ทุกหนทุกแห่งอยู่ภายใต้พันธนาการ คนบางคนคิดว่าตนเป็นนาย แต่กลับเป็นทาสเสียยิ่งกว่า”²⁶⁷ ซึ่งผู้อ่านที่ไม่มีประสบการณ์ก็จะไม่เข้าใจว่ารัฐโซพูดถึงอะไร มากไปกว่านั้นในหนังสือเล่มดังกล่าวก็มีการพูดถึงเรื่องเสมอภาคอยู่บ้างแม้ว่าจะไม่โดดเด่นเท่ากับความเรียงชิ้นที่สองก็ตามที่

ด้วยเหตุนี้เองจึงน่าจะเป็นเหตุให้คณะยุวสารเลือกแปลความเรียงชิ้นที่สามของรัฐโซ และเมื่อพิจารณาในส่วนคำอธิบายก็พบว่า มีร่องรอยบางอย่างที่พอจะทำให้สันนิษฐานแบบนั้นได้ นั่นก็คือ คำกล่าวของคณะยุวสารในท้ายเล่มที่ว่า “ ตามตำนานของบทประพันธ์เรื่องนี้ (ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง) ยังรู้ไม่ได้แน่ว่ารัฐโซจะได้ร้อยกรองขึ้นในปีใด แต่ได้ทราบแน่อย่างหนึ่งว่า รัฐโซได้นำเรื่องนี้ลงในหนังสือพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2298 (ค.ศ. 1755) ถึงจะไม่ทราบศุภมาสวันเดือนปี แต่การ

²⁶⁶ ตั้ว ลพานุกรม, วิทยาศาสตร์กับการเมือง (พิมพ์ในงานรัฐพิธีพระราชทานเพลิงศพ ดร. ตั้ว ลพานุกรม ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส 4 ธันวาคม 2484), หน้า 69.

²⁶⁷ J.J Rousseau, *Social Contract*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 181.

สันนิษฐานของนักอ่าน มีความเห็นสอดคล้องกันตามว่า เรื่องนี้ น่าจะได้แต่งขึ้นภายหลังการประหวัด พ.ศ. 2297 (ค.ศ. 1754) ที่รุสโสไม่ได้รับรางวัล คือสังเกตเอาจากโวหารอธิบายที่จารนัยถึงความไม่เสมอภาคของมนุษย์ ที่รุสโสเคยมีความคิดเห็นในการแต่งประหวัดนั้น รุสโสได้ถอดเอาความไม่เสมอภาคนี้มาแปลงเป็นเรื่องการเมืองไปสิ้น รุสโสได้ถอดเอาความไม่เสมอภาคนี้มาแปลงเป็นเรื่องการเมืองไปสิ้น และเรื่องนี้เองที่เป็นบันไดให้รุสโสแต่ง *Du Contract social* อันเป็นหนังสือใหญ่มีนามของรุสโสเล่มหนึ่ง, ในหนังสือ *Du Contract social* อ่านแล้วจะเห็นว่าเป็นพิมพ์เดียวกับหนังสือเล่มน้อยนี้ในความสำเร็จตลอดหมด เพราะฉะนั้นการอ่านหนังสือเล่มนี้จะว่าไปแล้วก็เหมือนได้อ่านเนื้อหาสำคัญของ *Du Contract social* ด้วย (วงเล็บและตัวเน้นเป็นของผู้วิจัย)²⁶⁸ นอกจากนี้ ผู้วิจัย ยังพบข้อความในลักษณะเดียวกัน บนหน้าโฆษณาขายหนังสือของคณะยุวสารที่กล่าวว่า “รุสโสได้เขียนเรื่องนี้ก่อนเรื่อง *Du Contract Social* ซึ่งเป็นหนังสือขนาดใหญ่และมีชื่อเสียง จากเรื่องนี้เองได้เป็นบันไดให้รุสโสแต่ง *Du Contract Social* เพราะฉะนั้นการอ่าน “หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโส” จึงเหมือนได้อ่านเนื้อหาสำคัญของ *Du Contract Social* ด้วย”²⁶⁹

สำหรับหนังสือแปลความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมืองเล่มนี้ของคณะยุวสารเป็นการแปลที่ไม่ใช้วิชาการอย่างที่คณะยุวสารเรียกงานของตัวเองว่า “งานแนววิชาการ” สาเหตุก็คือ งานแปลชิ้นนี้ ผู้แปลได้สอดแทรกอุดมการณ์ทางการเมืองของการปฏิวัติ 2475 เข้าไปอยู่มากจนถึงขั้นเรียกได้ว่างานชิ้นนี้เป็นงานโฆษณาชวนเชื่อของผู้ที่นิยมระบอบใหม่ มากไปกว่านั้น งานแปลชิ้นนี้ก็ได้เคร่งครัดกับตัวต้นฉบับที่เอามาแปลมากนัก เนื่องจากตัวคณะยุวสารได้ใส่ความคิดของตัวเองลงไปเจือปนอยู่ค่อนข้างมาก ด้วยเหตุผลทั้งสองข้อนี้ผู้วิจัยจึงไม่อาจจะเรียกงานของคณะยุวสารชิ้นนี้ว่าเป็นงานแปลทางวิชาการได้ โดยผู้วิจัยจะแสดงให้เป็นลำดับๆต่อไป

ตามที่ได้อภิปรายไปแล้วเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการจัดแปลหนังสือเล่มนี้ของคณะยุวสารก็เป็นไปเพื่อเกื้อหนุนระบอบใหม่ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง และด้วยจุดประสงค์เช่นนี้ก็ทำให้ผู้แปลตั้งใจจะบิดเบือนข้อความบางข้อความในความเรียงชิ้นนี้ของรุสโสเพื่อการสนับสนุนระบอบใหม่ ดังจะยกการแปลข้อความหนึ่งมาให้พิจารณา กล่าวคือ ในย่อหน้าที่ 16 หน้า 22 ที่คณะยุวสารแปลได้แปลเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปไว้ดังนี้ “จิตตใจร่วมใหญ่ของชุมชนนั้น เมื่อเป็นของสำคัญสูงจัดอยู่อย่างนี้ จึงจำเป็นจะต้องเที่ยงตรงให้เสมอภาคจริงๆเป็นอย่างยิ่ง เพราะที่แท้ น้ำเสียงของประชาชนทั้งหลายคือ

²⁶⁸ เจียง แจคส์ รุสโส, หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโส, แปลโดย คณะยุวสาร (พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี, 2478), หน้า 134-135.

²⁶⁹ โปรตดู ปรากฏอยู่ในแผนกโฆษณา ในหนังสือ คณะยุวสาร, ความบกพร่องของเอเชีย (พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี, 2478), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

น้ำเสียงของพระเป็นเจ้าไม่ใช่อะไรเลย” จากคำแปลนี้เมื่อมาเทียบกับต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Donald A. Cress ที่ว่า “*This is irrefutable proof that the most General will is always the most just, and that the voice of the populace is , in effect , the voice of God.*” หรือเทียบกับสำนวนของ Victor Gourevitch ที่แปลว่า “*Invincible proof that the most General will is also the most just, and that the voice of the people is indeed the voice of God*” ซึ่งเมื่อเทียบกันแล้วเราก็จะเห็นว่าคำแปลของคณะยูวสารต้องการจะสื่อว่า เจตจำนงทั่วไปก็คือ เสียงของประชาชน และเสียงของประชาชนก็คือเสียงของพระเจ้า นั่นก็หมายความว่า เสียงของประชาชนไม่มีวันผิด แต่การแปลเช่นนี้เป็นการแปลผิดโดยอาจจะตั้งใจหรืออาจจะไม่ระมัดระวังเพราะว่า ในสำนวนภาษาอังกฤษ เราจะอ่านได้ว่า “ข้อพิสูจน์ที่ไม่สามารถจะปฏิเสธได้ก็คือ เจตจำนงทั่วไปที่มีลักษณะทั่วไปที่สุดก็คือสิ่งที่ยุติธรรมที่สุดเสมอ และนั่นเองเมื่อเจตจำนงมีลักษณะเป็นเช่นนั้น เสียงของประชาชนก็คือเสียงของพระเจ้า” นั่นก็หมายความว่า ถ้าการออกเสียงของประชาชนเป็นเจตจำนงทั่วไป เสียงของประชาชนก็คือเสียงของพระเจ้า แต่มันไม่ได้หมายความว่า การออกเสียงของประชาชนทุกครั้งจะเป็นเจตจำนงทั่วไป และถ้าการออกเสียงของประชาชนทุกครั้งไม่ใช่เจตจำนงทั่วไปนั้นก็หมายความว่า ในครั้งที่ประชาชนออกเสียงเป็นเจตจำนงเฉพาะ หรือเจตจำนงของคนทั้งหมด เสียงของประชาชนก็จะไม่เที่ยงธรรม และก็ไม่สามารถเป็นเสียงของพระเจ้าได้ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเทียบประโยคข้างต้นกับสำนวนภาษาอังกฤษก็ปรากฏว่านอกจากที่คณะยูวสารจงใจแปลคลาดเคลื่อนแล้ว ยังมีการต่อเติมคำที่ไม่มีในต้นฉบับเข้าไปอีกหลายคำ เช่น “จิตตีใจร่วมใหญ่ของชุมชนนั้น เมื่อเป็นของสำคัญสูงจัดอยู่อย่างนี้ จึงจำเป็นจะต้องเที่ยงตรงให้เสมอภาคจริงๆเป็นอย่างยิ่ง” ซึ่งคำนี้ไม่มีอย่างแน่นอนในตัวบทต้นฉบับ²⁷⁰

จากการที่คณะยูวสารแปลข้อความดังกล่าวที่ รัสเซียต้องการจะเสนอว่า เสียงของประชาชนไม่ใช่เสียงที่ถูกต้องเสมอไป เพราะถ้าเสียงของประชาชนนั้นเป็นเสียงที่มีเหตุผลไม่เกิดจากการเห็นแก่ตัว เสียงนั้นก็คือ เจตจำนงทั่วไป (General Will) แต่ในขณะเดียวกันถ้าเสียงที่ออกโดยประชาชนนั้นมาจากความเห็นแก่ตัว เป็นเสียงที่ไม่มีเหตุผล เสียงดังกล่าวนั้นก็จะเป็นแค่เจตจำนงเฉพาะ หรือเจตจำนงของคนทั้งหมดหาใช่เจตจำนงทั่วไปที่เป็นเสียงสวรรค์ไม่ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า คณะยูวสาร ทราบดีเกี่ยวกับเงื่อนไขที่รัสเซียวางไว้เป็นอย่างดี ไม่ใช่ว่าคณะผู้แปลขาดความรู้ สาเหตุที่ผู้วิจัยเชื่อเช่นนี้ก็

²⁷⁰ โปรดดู เจียง แจคส์ รัสเซีย, หลักเศรษฐศาสตร์ของรัสเซีย, แปลโดย คณะยูวสาร (พระนคร: สำนักพิมพ์ยังหลี่, 2478), หน้า 22. Jean Jacques Rousseau , Discourse on Political Economy in The Basic Political Writings, Translated by Donald Cress (Indianapolis: Hackett, 1987), p. 115. Jean Jacques Rousseau, “Discourse on Political Economy” in Victor Gourevitch, Rousseau’s The Discourses and Other Later Political Writings, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), p. 8.

เพราะว่า ตั้งแต่การเลิกงานมาแต่นั้น คณะยุวสารก็เข้าใจดีว่างานชิ้นนี้มีจุดเด่นอะไรดังที่ได้ อภิปรายไปแล้ว นอกจากนี้ในส่วนของประวัติสังเขปชีวิตของรุสโซ คณะยุวสารก็ได้จัดทำเพื่อปูพื้น สำหรับผู้อ่านได้อย่างละเอียด และน่าจะเป็นประวัติรุสโซ่ที่ดีที่สุดในประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบัน ที่ กล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่า ผู้แปลได้มีการสืบค้น เสาะหาชีวิตรุสโซ่จากหนังสือต่างประเทศเพื่อมาเขียน ชีวิตประวัติอย่างแน่นนอน เพราะข้อมูลที่เขียนมานั้นเป็นข้อมูลเชิงลึกที่จะสามารถหาได้จากตำรา ต่างประเทศเท่านั้น ซึ่งจุดนี้ทำให้เชื่อได้ว่า คณะยุวสารไม่ใช่คนที่ไม่รู้ภาษาต่างประเทศอย่างน้อยก็ ภาษาอังกฤษ ดังนั้นเอง การแปลข้อความง่าย ๆ ในช่วงต้นผู้วิจัยจึงไม่เชื่อว่าคณะยุวสารจะไม่สามารถ แปลได้ และเมื่อเป็นเช่นนั้น คณะยุวสารก็น่าสนใจที่ว่าจะใจเปิดเปิดข้อความเพื่อจุดประสงค์ทาง การเมืองในลักษณะที่ว่าเสียงของประชาชนนั้นคือเสียงสวรรค์ ซึ่งการกล่าวเช่นนี้ก็ช่วยในการ โฆษณาชวนเชื่อให้กับระบอบใหม่ไปในตัว

ไม่เพียงแต่ประเด็นในช่วงต้นเท่านั้น ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่พึงตั้งข้อสังเกตก็คือ ในท้ายเล่ม ของงานแปลที่คณะยุวสารได้ตีความในส่วนองงานแปลในเรื่องที่ว่า รุสโซ่ได้แบ่งแยกวิธีการปกครอง ครัวเรือน (Household) ที่ผู้เป็นบิดาจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองครัวเรือน และอำนาจ ดังกล่าวนี้เป็นอำนาจตามธรรมชาติ แต่ในทางตรงกันข้าม การปกครองรัฐก็จะมีวิธีการปกครองที่ แตกต่างกันไปโดยการปกครองรัฐจะต้องเป็นการปกครองโดยกฎหมาย ซึ่ง ผู้ปกครองจะอ้าง อำนาจแบบบิดามาปกครองบุตรไม่ได้ โดยในจุดนี้ คณะยุวสารก็ได้ยกย่องความคิดของรุสโซ่ในเรื่องดัง กล่าวถึงขนาดที่ว่า รุสโซ่เป็นบรมครูของระบอบรัฐธรรมนูญเลยทีเดียว ดังที่คณะยุวสารกล่าวว่า “ การพิศุจน์ว่าบ้านกับเมืองไม่เหมือนกัน อ่านแล้วจะเห็นว่า ความและความคิดของรุสโซ่ได้พยายาม แยกแยะอย่างถ่วงถ่วงเป็นอย่างยิ่ง การปกครองบ้านต้องอาศัยธรรมชาติ แต่ธรรมชาติอันเดียวกันนี้ถ้า นำไปใช้แก่การปกครองเมืองเข้าเมื่อใด เมื่อนั้นเมืองก็ยุ่งซึ่งรุสโซ่ได้อธิบายความยุ่งต่างๆให้เห็น ....เมื่อ รุสโซ่ได้แยกแยะให้เห็นแล้ว ในที่สุดก็กล่าวว่า “เหตุผลของประชาราษฎร์อันกล่าวแล้วคือ กฎหมาย” นี้แหละที่จะเป็นต้นตอก่อตัวระบอบแบบการปกครองได้อย่างดี ตอนนี้นำให้ผู้อ่านเห็นความคิดของ รุสโซ่สร้างว่า กฎหมายต้องมาจากประชาราษฎร์ และประชาราษฎร์นี้เองที่จะเป็นตัวกลางสำคัญยืน ยืนของการปกครองไม่ให้ยุ่งไปได้ คณะยุวสารเตรียมพร้อมที่จะยกย่องรุสโซ่ว่าเป็นบรมครูของการ ปกครองแบบมีรัฐธรรมนูญ...”²⁷¹

ซึ่งการกล่าวยกย่องเช่นนี้ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนเกี่ยวกับ จุดประสงค์ของคณะ ยุวสารที่เลิกงานของรุสโซ่มาแปล นั่นก็คือ การแปลงานเป็นไปเพื่อสนับสนุนการมีอยู่ของระบอบใหม่

²⁷¹ เจียง แจคส์ รุสโซ่, หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ่, แปลโดย คณะยุวสาร (พระนคร: สำนักพิมพ์ยังลิ, 2478), หน้า 139.

และเมื่อเป็นเช่นนี้ก็สอดคล้องกับข้อคาดการณ์ของผู้วิจัยที่ว่า งานแปลของคณะยุทธศาสตร์เป็นงานเพียงงานโฆษณาชวนเชื่อสำหรับระบอบใหม่ มากไปกว่านั้น ในข้อความดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงต้นของสายธารบางประการที่คณะยุทธศาสตร์เลือกเอารัสโซมาตีพิมพ์นั้นก็ด้วยวิธีคิดที่ว่า การเอาความคิดของรัสโซมาเผยแพร่นั้นก็คือ การสอนความรู้ทางการเมืองอันสอดคล้องกับระบอบใหม่ เพราะจากข้อความสิ่งที่เห็นก็คือ คณะยุทธศาสตร์มองว่า รัสโซคือบรมครูของระบอบรัฐธรรมนูญที่เสนอให้รัฐนั้นปกครองด้วยกฎหมาย ดังนั้นเองทางผู้แปลจึงเลือกรัสโซมาแปล

อย่างไรก็ตามมีอีกประเด็นหนึ่งที่ควรพิจารณาก็คือ การแปลคำว่า “เจตจำนงทั่วไป” หรือ “General Will” ของคณะยุทธศาสตร์นั้น การแปลค่อนข้างที่จะแปลกมากเพราะคณะยุทธศาสตร์แปลคำดังกล่าวว่า “จิตตใจร่วมใหญ่” ซึ่งเมื่อตรวจสอบในคำอธิบายท้ายเล่มก็พบสาเหตุที่คณะยุทธศาสตร์แปลคำดังกล่าวไปอย่างนั้นก็เพราะว่า คณะยุทธศาสตร์อ้างว่ารัสโซเรียก “General Will” ว่า “Great Will” ดังนั้นทางคณะผู้แปลจึงถ่ายออกมาเป็นภาษาไทยว่า “จิตตใจร่วมใหญ่” ดังที่คณะยุทธศาสตร์อธิบายว่า “เมื่อรัสโซแลกรัฐบาลกับอำนาจสูงสุดให้เห็นแล้วก็ใช้แบบ “กายนคร” รวมรัฐบาลกับอำนาจสูงสุดเข้ากัน เพื่อจะกล่าวให้เห็นว่าสังขารของสัตว์ย่อมมีจิตตใจฉันใด รัฐบาลกับอำนาจสูงสุดที่รวมกันเข้าเป็นสังขารก็มีจิตตใจฉันนั้น และเรียกจิตตใจการเมืองนี้ว่า “Great Will” ซึ่งจะแปลว่าอะไรอีกก็ตามใจแต่คณะยุทธศาสตร์ขอแปลว่า จิตตใจร่วมใหญ่...”²⁷²

ผู้วิจัยจะขออภิปรายเกี่ยวกับเรื่องนี้สักเล็กน้อยเพราะเห็นว่า ประเด็นนี้มีประเด็นสำคัญย่อยๆ ซ่อนอยู่ในประเด็นนี้อีกชั้นหนึ่ง กล่าวคือ ตามข้ออ้างของคณะยุทธศาสตร์ที่ว่าตนแปลตามต้นฉบับที่มีการใช้ “Great Will” ดังนั้นพวกตนเลยแปลคำนี้ว่าจิตตใจร่วมใหญ่ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า คณะยุทธศาสตร์กล่าวเท็จเพื่อเหตุผลบางประการอย่างแน่นอน สาเหตุที่ผู้วิจัยเชื่อเช่นนี้ก็เพราะว่า ในต้นฉบับใดๆก็ตามโดยเฉพาภาษาอังกฤษจะไม่มีใคร “ปล่อยไก่” แปลคำที่สำคัญที่สุดในหัวใจของทฤษฎีการเมืองของรัสโซว่า “Grate Will” เป็นอันขาด เพราะคำว่า General Will ในภาษาอังกฤษนั้นทุกๆสำนวนแปลจะโดยถ่ายคำในภาษาฝรั่งเศสมาจากคำว่า “Volonté Générale” ที่โดยรูปศัพท์แล้วเป็นการผสมกันของคำว่า “Générale” ตรงกับในภาษาอังกฤษว่า General ส่วนคำว่า “Volonté” ก็ตรงกับคำว่า “Will” ซึ่งตามสามัญสำนึกของผู้แปลในสำนวนภาษาอังกฤษทุกสำนวนจะถ่ายคำมาโดยไม่เพิ่มเติมเสริมแต่งแต่อย่างใด เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะแปลให้กลายเป็น “Great Will” เนื่องจากถ้าจะแปลให้ได้คำนี้ รัสโซจะต้องใช้คำภาษาฝรั่งเศสว่า “Grande volonté” แต่ใน

²⁷² เจียง แจคส์ รัสโซ, หลักเศรษฐศาสตร์ของรัสโซ แปลโดย คณะยุทธศาสตร์ (พระนคร: สำนักพิมพ์ยังหลี่, 2478), หน้า 141.

ต้นฉบับรุสโซใช้คำว่า “Volonté Générale” ซึ่งทั้งในแง่ตัวรูปศัพท์และในแง่ความหมายไม่สามารถ
 จกกลายมาเป็น “Grate Will” ได้

อีกเหตุผลหนึ่งที่ผู้แปลเชื่อว่า ไม่มีต้นฉบับใดๆในโลกภาษาอังกฤษที่จะแปลคำว่า “Volonté Générale” เป็นคำว่า “Great Will” ก็เนื่องจากคำว่า General Will นี้เป็นคำสากลที่ใช้กันไปกันมา โดยทั่วไปในโลกตะวันตก เพราะคำดังกล่าวนี้มีการใช้มาอย่างยาวนานตั้งแต่มีการเริ่มตีความพระคัมภีร์ไบเบิลตั้งแต่ยุคของเปาโลอัคราพทูต (Paul Apostle)²⁷³ โดยคำว่าเจตจำนงทั่วไปนี้ใช้สื่อหมายถึง การที่พระเจ้าทรงมีเจตจำนงที่มีลักษณะทั่วไปที่จะไถ่มนุษย์ทุกคนให้รอดจากบาป และในขณะเดียวกันคำดังกล่าวนี้ก็เป็คำที่มีปัญหามากที่สุดคำหนึ่งเกี่ยวกับการศึกษาในด้านเทววิทยา เนื่องจากมีผู้เห็นค่าน่าว่า แท้จริงพระเจ้าไม่ได้ทรงที่จะไถ่มนุษย์เป็นการทั่วไป ดังนั้นพระองค์จึงไม่มีเจตจำนงทั่วไป แต่พระองค์ทรงมีเจตจำนงที่เรียกว่าเจตจำนงเฉพาะที่จะไถ่คนบางคนเท่านั้น ซึ่งในภาษาอังกฤษก็คือ “Particular Will” และในภาษาฝรั่งเศสคือ “Volonté particulière” อย่างไรก็ตาม คำดังกล่าวนี้ก็ได้อิทธิพลจากการต่อเนื่องมายาวนานจนถึงสมัยของมงเตสกีเอร์ (Montesquieu) ที่เป็นนักคิดคนแรกที่ใช้คำดังกล่าวนี้ในทางการเมืองที่หมายถึงว่า รัฐนั้นมีสิ่งที่เรียกว่า เจตจำนงทั่วไปอยู่ และรุสโซก็เป็นนักคิดอีกคนหนึ่งที่ได้รับเอาแนวคิดดังกล่าวนี้มาใช้ จากที่กล่าวมานี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า คำว่า General will นั้นเป็นคำสามัญที่ใช้กันโดยทั่วไปในโลกตะวันตก ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ก็ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ที่ผู้แปลคนใดจะเล่นพิเรนทร์โดยแปลคำจากภาษาฝรั่งเศสมาเป็นอังกฤษว่า “The Great Will” และเมื่อไม่มีทางเป็นไปได้ดังที่กล่าวมาด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเชื่อว่าคณะยิวสารบิตเบียนคำว่า “General Will” มาเป็น “Great Will” ด้วยตนเอง หาใช่แปลกันต่อๆมาตามต้นฉบับแต่อย่างใด แต่ก็อาจจะมีผู้แย้งมาว่า คณะยิวสารอาจจะเป็นคนไทยรุ่นก่อนที่ภาษาอังกฤษไม่ดีนักเลยทำให้แปลคลาดเคลื่อน สำหรับเรื่องนี้ผู้วิจัยมีเหตุผลแย้งว่า เป็นไปไม่ได้ที่คณะยิวสารจะภาษาอังกฤษไม่ดี เพราะตามที่เคยกล่าวไปในข้างต้นแล้วว่า คณะยิวสารนั้นได้เขียนประวัติยิวรุสโซที่ดีมากที่สุดอันหนึ่งในสยามมาตั้งแต่จนถึงปัจจุบัน และข้อมูลที่คณะยิวสารยกมาในส่วนนั้นก็ไม่มีผิดพลาดแต่ประการใด และลักษณะข้อมูลก็มีการลงลึกในรายละเอียด จึงทำให้เชื่อว่าคณะยิวสารภาษาอังกฤษดีพอสมควร และจะว่าไม่รู้เรื่องรุสโซ ผู้วิจัยก็ไม่เชื่อว่าไม่รู้เรื่อง เพราะคณะยิวสารบอกว่างานเรื่องความเรียงชิ้นนี้สามนี้ถ้าอ่านดูก็เหมือนว่างานชิ้นนี้เป็นต้นธารของหนังสือสัญญาประชาคม ซึ่งความรู้แบบนี้ต่อให้ใน

²⁷³ ดูการใช้ครั้งแรกของคำดังกล่าวนี้ใน พระคริสตธรรมคัมภีร์ใหม่ 1 ทิโมธี 2.4.2 และโปรดดูในงานที่ศึกษาถึงพัฒนาการเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปในโลกตะวันตกได้ใน Patrick Riley, *The General will before Rousseau : The transformation of Devine into the civic*. (Princeton: Princeton University Press, 1986)

ปัจจุบันก็ตามที่ ผู้วิจัยเชื่อว่ามียุทธศาสตร์ที่ถูกละเลยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงดังกล่าว ดังนั้นเองผู้วิจัยจึงสรุปว่า คณะยุทธศาสตร์จงใจบิดเบือนคำแปลดังกล่าว ด้วยเหตุผลบางประการ

นอกจากเหตุผลในสองข้อที่กล่าวไปแล้ว ผู้วิจัยพบร่องรอยอีกประการหนึ่งที่ทำให้ทราบว่า ข้ออ้างของคณะยุทธศาสตร์ที่กล่าวไว้ว่า พวกตนนั้นได้แปลคำว่า “จิตตใจรวมใหญ่” มาจากต้นฉบับเขียนว่า “Great Will” นั้นไม่เป็นความจริง ร่องรอยที่ว่านี้ก็คือ ผู้แปลพบว่าคณะยุทธศาสตร์ได้แปลความเรียงขึ้นที่สามมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษที่แปลโดย George Douglas Howard Cole (G.D.H. Cole) ใดๆที่ผู้แปลไม่ได้บอกว่าตนแปลมาจากต้นฉบับของใคร แต่กระนั้นการที่คณะยุทธศาสตร์อ้างว่าตนแปลมาจากคำว่า “Great Will” ก็พอที่จะทำให้ทราบได้ว่า คณะยุทธศาสตร์น่าจะแปลมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ และเมื่อทราบว่าคณะยุทธศาสตร์แปลมาจากภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยก็ได้ลองใช้วิธีเทียบการวางย่อหน้าของตัวบทดู เพื่อที่จะทราบว่างานของคณะยุทธศาสตร์นั้นตรงกับงานชิ้นไหน สาเหตุที่ใช้วิธีนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า งานของรุสโซ้นั้นมีลักษณะเฉพาะตัวอย่างหนึ่งที่ค่อนข้างเป็นเอกลักษณ์คือ การเขียนของเขาจะมีเขียนยาวเป็นพืดๆและไม่ค่อยมีการเว้นย่อหน้ามากนัก ซึ่งบางที่ย่อหน้าหนึ่งที่เป็นการอภิปรายหรือยกเหตุผลมาชักจูงผู้อ่าน รุสโซ้อาจจะเขียนยาวไปถึงสองหน้าโดยไม่มีการเว้นหรือขึ้นย่อหน้าใหม่เลย หรือในบางที่รุสโซ้ก็มีการเว้นย่อหน้าแต่การเว้นก็เป็นการเว้นเพื่อบอกว่าตนเองกำลังจะกล่าวถึงเรื่องต่อไป ซึ่งการทำแบบนี้จะทำให้ผู้อ่านสะดุดลงได้เนื่องจากขาดความต่อเนื่องในขณะที่อ่าน ด้วยเหตุนี้เมื่อได้มีการแปลมาในโลกภาษาอังกฤษ ผู้แปลบางคนก็ได้ จัดย่อหน้าใหม่เพื่อสะดวกแก่การอ่านมากขึ้น แต่กระนั้นก็มีผู้แปลส่วนอีกส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนใหญ่จะไม่ได้แบ่งย่อหน้าใหม่ เนื่องจากพวกเขาต้องการที่จะรักษาต้นฉบับให้เหมือนเดิมมากที่สุดกับฉบับภาษาฝรั่งเศส ซึ่งในจุดนี้เองการแบ่งวรรคหรือย่อหน้าจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ของผู้แปลแต่ละคน ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้การลองเทียบด้วยย่อหน้าเพื่อหาร่องรอยว่าคณะยุทธศาสตร์แปลงานมาจากต้นฉบับใด

อย่างไรก็ดี เมื่อลองเทียบดูก็พบว่า การเว้นย่อหน้า ของคณะยุทธศาสตร์นั้นตรงกับย่อหน้าในงานแปลของ G.D.H. Cole ผู้วิจัยจะขอยกมาเป็นตัวอย่างบางย่อหน้าของฉบับทั้งสองมา เพื่อให้พิจารณาสักเล็กน้อย กล่าวคือในย่อหน้าที่ 30 และใน 31 จากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสที่เขียนโดยรุสโซ้เอง จะแบ่งออกเป็นสองย่อหน้า โดยย่อหน้าที่ 30 จะเป็นย่อหน้าเกริ่นนำซึ่งสั้นมากมีเพียงไม่กี่บรรทัด และอีกย่อหน้าหนึ่งเป็นย่อหน้าอธิบายขยายความซึ่งมีความยาวมาก(ย่อหน้า 31) แต่กระนั้นในฉบับของ G.D.H. Cole ซึ่งเป็นงานแปลขึ้นเดี๋ยวมารวมเอาสองย่อหน้า 30 และ 31 ให้กลายเป็นย่อ

หน้าเดียวกัน²⁷⁴ ซึ่งการรวมนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า G.D.H. Cole คงจะเห็นว่าการแบ่งออกเป็นสองย่อหน้าจะทำให้เนื้อความต่อกันไม่ติด เพราะรุสโซกำลังอธิบายในเรื่องเดียวกันอยู่ ดังนั้นเองจึงไม่ควรจะแบ่งย่อหน้าออกจากกัน ซึ่งการแบ่งดังกล่าวนี้เป็นวิจารณ์ญาณของ G.D.H. Cole เอง และในบทแปลของคณะยิวสารที่ไม่ได้บอกว่าเอาต้นฉบับมาจากไหนก็ได้แบ่งในย่อหน้าแบบเดียวกันกับงานแปลของ G.D.H. Cole ยิ่งไปกว่านั้น ในย่อหน้าอื่นๆก็พบว่างานของคณะยิวสารก็ได้แบ่งย่อหน้าตามงานของ G.D.H. Cole อีกเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่นในย่อหน้าที่ 14-15 ในต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสและฉบับภาษาอังกฤษชิ้นอื่นๆก็ได้แบ่งแยกสองย่อหน้านี้ออกจากกัน แต่ในงานของ G.D.H. Cole ได้เอามารวมกันไว้ ซึ่งคณะยิวสารก็ทำแบบเดียวกันคือเอาสองย่อหน้าดังกล่าวมารวมกัน²⁷⁵ อย่างไรก็ตามในจุดนี้อาจจะมีคนแย้งว่า G.D.H. Cole อาจจะไปลอกการเว้นย่อหน้ามาจากฉบับอื่นก็ได้ และคณะยิวสารก็ได้ไปใช้ฉบับดังกล่าวมาเป็นต้นฉบับของตน สำหรับปัญหานี้ ผู้วิจัยมองว่า ไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น เนื่องจาก ในบทนำของ G.D.H. Cole เขาอธิบายว่างานแปลของเขานั้นแปลมาจากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสของรุสโซ (*Sur L'Économie politique*, 1758)²⁷⁶ ดังนั้นการแบ่งย่อหน้าก็ควรที่จะเป็นแบบเดียวกับต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส เว้นแต่ว่าเขาจะจัดย่อหน้าใหม่ด้วยตนเอง

อนึ่ง เมื่อพิจารณาในแง่ของอายุจากงานแปลความเรียงชิ้นที่สามของ G.D.H. Cole ก็พบว่างานของเขานั้นได้ตีพิมพ์ออกมาครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1913 และมีการพิมพ์ออกมาต่อเนื่องอีกเกือบทุกๆปีจนถึงปัจจุบันและแน่นอนว่างานของ G.D.H. Cole ก็ได้ยังมีการตีพิมพ์ต่อเนื่องในเวลาที่คุณยิวสารแปลงานชิ้นนี้ด้วย ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวก็ยังเป็นการเพิ่มน้ำหนักให้การคาดเดาของผู้วิจัยเพราะว่าเวลาของการแปลของคุณยิวสาร กับเวลาที่งานของ G.D.H. Cole ที่ได้ตีพิมพ์ออกมาก่อนหน้านั้นค่อนข้างที่จะเอื้อต่อการสันนิษฐานว่างานของคณะยิวสารน่าจะใช้งานของ G.D.H. Cole มาเป็นต้นฉบับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ประกอบกับสมมุติฐานสองข้อแรกตามที่กล่าวไปแล้ว ก็ทำให้เชื่อว่า “Great Will” นั้นเป็นคำที่ไม่มีอยู่จริง เพราะถ้าแปลคุณยิวสารแปลมาจากต้นฉบับของ G.D.H. Cole คณะยิว

²⁷⁴ โปรตดูเทียบ เจียง แจคส์ รุสโซ, *หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ*, แปลโดย คณะยิวสาร (พระนคร: สำนักพิมพ์ยังหลี่, 2478), หน้า 63. กับ J.J. Rousseau, *The Social contract and Discourses*, Translated by G.D.H. Cole (London: Everyman, 1993), p. 144-145.

²⁷⁵ โปรตดูเทียบ เจียง แจคส์ รุสโซ, *หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ*, แปลโดย คณะยิวสาร (พระนคร: สำนักพิมพ์ยังหลี่, 2478), หน้า 21-22. กับ J.J. Rousseau, *The Social contract and Discourses*, Translated by G.D.H. Cole (London: Everyman, 1993), p. 133-134.

²⁷⁶ J.J. Rousseau, *The Social contract and Discourses*, Translated by G.D.H. Cole (London: Everyman, 1993), p. Xliii.

วสารก็จะไม่มีทางเจอคำว่า “Great Will” อย่างเด็ดขาด เพราะตัวบทดังกล่าวนั้นได้ใช้คำว่า “General Will” แต่ทั้งนี้ก็เป็นเพียงข้อสันนิษฐานของผู้วิจัยเท่านั้นในการพยายามสืบหาร่องรอยเกี่ยวกับต้นฉบับที่คณะยิวสารนำมาใช้เป็นต้นฉบับ

อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นไปอย่างเหตุผลที่ผู้วิจัยคาดการณ์ในข้างต้นแล้ว ปัญหาต่อมาก็คือ คณะยิวสารจะทำเช่นนั้นไปทำไม? ผู้วิจัยก็คาดเดาต่อไปอีกว่า การพยายามแปลเจตจำนงทั่วไปให้กลายมาเป็นจิตตใจร่วมใหญ่ ก็เป็นเพื่อเหตุผลทางการเมือง ที่ผู้แปลต้องการจะปรับแนวคิดของรุสโซบงประการให้เข้ากับบริบททางการเมืองไทยในขณะนั้น กล่าวคือ ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กลุ่มของคณะราษฎรพยายามที่จะสร้างวิถีคิดแบบใหม่ให้กับพลเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ซึ่งวิถีคิดดังกล่าวนี้ก็คือ วิถีคิดแบบชาตินิยมใหม่ คำว่าชาตินิยมใหม่นี้เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาเพื่อแย้งกับแนวคิดชาตินิยมแบบเก่าที่มองว่า ความเป็นชาตินั้นผูกติดอยู่กับตัวพระมหากษัตริย์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชาติดกับกษัตริย์คือสิ่งเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากวิถีคิดที่ปรากฏอยู่งานพระราชนิพนธ์ของพระมงกุฎเกล้ารัชกาลที่หก เรื่อง “ความเป็นชาติโดยแท้จริง” ที่พระองค์ทรงกล่าวไว้ว่า “...การที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติใดโดยแท้จริงได้นั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความจงรักภักดีต่อใคร? ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาจึงเป็นไทยแท้ แต่ถ้าใครแสดงตนว่าเป็นอิสระแก่ตน ไม่มีความจงรักภักดีต่อผู้ใดดังนี้ ต้องจัดว่าผู้นั้นเป็น คนไม่มีชาติ เพราะคนๆเดียวหรือหมู่เดียวจะตั้งตนขึ้นเป็นชาติต่างหากหาได้ไม่.. ถ้อยคำเหล่านี้ ข้าพเจ้าตั้งใจกล่าวให้คนไทยที่ร่วมชาติและมีความจงรักภักดี ข้าพเจ้าไม่ตั้งใจให้เสียใจให้ควายฟัง (หรือสัตว์อะไรอื่นๆ) ฟัง เพราะถ้าฉะนั้นจะมีสัตว์อะไรร้องโต้ขึ้น ข้าพเจ้าก็จะไม่ถือเป็นการมณเฑาะ เพราะอาศัยเหตุที่ข้าพเจ้าพูดภาษาสัตว์ไม่เป็น ข้าพเจ้าคงไม่พยายามร้องแข่งกับสัตว์เลยทีเดียว”²⁷⁷

แต่ว่าหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วิถีคิดเช่นนี้ไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์และวิถีการปกครองแบบใหม่ ดังนั้นเองคณะราษฎรและผู้ที่ยินยอมระบอบใหม่จึงจำเป็นต้องสร้างแนวคิดชาตินิยมแบบใหม่เข้ามาแทนที่ โดยวิถีคิดเกี่ยวกับชาตินิยมใหม่ที่คณะราษฎรสร้างขึ้นมานี้จะมุ่งอธิบายว่า ชาตินั้นก็คือประชาชนที่อยู่ในรัฐนั้น ชาตินั้นไม่ใช่สิ่งเดียวกับกษัตริย์ กษัตริย์เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งที่อยู่ในชาติ และการมารวมตัวกันของพลเมืองทุกคนนั้นก็จะมีสิ่งหนึ่งที่ผูกพันคนทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกันนั่นก็คือ รัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามเมื่อคณะราษฎรนำการอธิบายในลักษณะนี้ไปใช้

²⁷⁷ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประมวลลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ ม.ล. ฟิ้น ฟิงบุญ ณ พระเมรุ วัดเทพศิรินทราวาส 22 เมษายน 2494), หน้า 89-90.

ในทางปฏิบัติก็ดูเหมือนว่าเป็นเรื่องยากมากที่จะไปอธิบายให้ประชาชนเข้าใจ สาเหตุก็เนื่องจาก คนสยามในเวลานั้นติดกับชุดคำอธิบายเดิมที่ว่าชาติเท่ากับกษัตริย์ ชาติเท่ากับการยึดติดกับตัวบุคคล การจงรักภักดีต่อกษัตริย์ก็เท่ากับการจงรักภักดีต่อชาติ ดังนั้นเองวิธีการอธิบายจึงจำต้องใช้อุปมาเพื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้ประชาชนนั้นเข้าใจได้ง่ายมากขึ้นกว่าที่จะไปอธิบายแบบนามธรรมล้วนๆ

สำหรับการอุปมาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการอธิบายนั้นก็คือ การเปรียบชาติเข้ากับร่างกาย โดยที่ประชาชนชนชั้นต่างๆก็เสมือนกับอวัยวะต่างๆที่ประกอบกันเข้าเป็นร่างกาย วิธีการอธิบายเช่นนี้จะเห็นได้จากคำปราศรัยของพระยาพลพลพยุหเสนา ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2478 ที่พูดถึงเกี่ยวกับชาติแบบใหม่ว่า “ชีวิตของชาติก็มี สภาพเช่นเดียวกับชีวิตของบุคคลเหมือนกัน ชีวิตของบุคคลจะเจริญได้ก็ด้วยอาศัยความมั่งคั่งสมบูรณ์ทางกาย ทางจรรยา ทางใจประกอบกันไปด้วยพร้อมมูล ร่างกายจะเจริญได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประกอบกัน ทางภายในนั้นอวัยวะต่างๆจะต้องอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ และจะต้องทำการตามหน้าที่ของมันโดยพร้อมเพรียงกัน...ชีวิตของชาติก็เช่นเดียวกัน ร่างกายของชาติก็จะเจริญได้ ก็ด้วยอาศัยความมั่งคั่งสมบูรณ์ของอวัยวะต่างๆแห่งชาติซึ่งได้แก่ราษฎรทั่วไป บรรดาพ่อค้าวาณิช คณะสงฆ์กับคณะรัฐบาล และส่วนต่างๆของชาติ เช่นว่านี่ จะต้องดำเนินงานประสานกันด้วยความพร้อมเพรียงด้วย เฉพาะอย่างยิ่งราษฎรกับรัฐบาลนั้น จะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทีเดียว...”²⁷⁸

ยิ่งไปกว่านั้น ชุดคำอธิบายเกี่ยวกับชาติที่เสมือนร่างกายนี้ในภายหลังก็ยังถูกเอาไปแต่งเป็นเพลงร้องกันอย่างมโหฬารในปี พ.ศ. 2482 โดยตั้งชื่อว่า “เพลงวันชาติ 24 มิถุนายน” แต่งโดยมนตรี (บุญธรรม) ตรีโหมท ซึ่งเนื้อเพลงท่อนหนึ่งได้ร้องว่า “ชาติประเทศเหมือนชีวา ราษฎรประชาเหมือนร่างกาย ถ้าแม้ว่าชีวิตมลายร่างกายก็เป็นปฏิภูม พวกเราต้องร่วมรักพิทักษ์ไทยไพบูลย์ อีกรัฐธรรมนูญ คู่ประเทศไทย เสียกายเสียชนม์ยอมทนเสียให้ เสียชาติประเทศไทยอย่ายอมให้เสียเลย”²⁷⁹ และถ้าดูประวัติของเพลงก็จะพบว่า เพลงฉบับนี้เป็นเพลงที่ส่งเข้ารับการประกวดแข่งขันแต่งเพลงวันชาติ (วันรัฐธรรมนูญ) ในปี พ.ศ. 2482 อันเป็นปีแรกที่เริ่มฉลองวันชาติของไทยอย่างเป็นทางการภายหลังที่

²⁷⁸ พระยาพลพลพยุหเสนา, สุนทรพจน์ (พระนคร: ไทยพานิช, 2478) หน้า 1-3.

²⁷⁹ นฤมล พัทธมผล, การใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง : ศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2530 (วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 52.

เปลี่ยนแปลงการปกครอง (ประกาศให้เป็นวันชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481)²⁸⁰ โดยเพลงของมนตรี ตราโมทได้รางวัลชนะเลิศ ซึ่งจากการที่เพลงนี้ได้รับรางวัลสูงสุดในการแข่งขันดังกล่าว ในด้านหนึ่งก็สามารถสะท้อนให้เห็นว่า เนื้อเพลงดังกล่าวน่าจะสื่อถึงแนวการอธิบายของคณะราษฎรได้ดีที่สุด เพราะเกณฑ์ในการตัดสินโดยรวมของเพลงปลุกใจในยุคนั้น รวมถึงเพลงชาติที่ประกวดในปีเดียวกันนั้น ก็คือพิจารณาในส่วนของเนื้อหาที่สื่อถึงชาติได้ดีที่สุด ประกอบ เกณฑ์เรื่อง ทำนองเพลงไพเราะ การเลือกใช้คำในเสียงสูงและเสียงต่ำอย่างเหมาะสม และที่สำคัญที่สุดคือ คณะรัฐมนตรีเป็นผู้ตัดสิน

281

อย่างไรก็ดี ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน ทางกรมโฆษณาการหรือกระบอกเสียงของคณะราษฎรก็ได้ออกหนังสือเล่มหนึ่งออกมาชื่อว่า หนังสือคู่มือพลเมือง ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2479 (ชื่อเดียวกับแต่คนละเล่มกับฉบับปี พ.ศ. 2477) โดยบทหนึ่งที่อยู่เกี่ยวกับชาติ ว่าชาตินั้นมีชีวิตเหมือนกับร่างกายของมนุษย์ ที่ประกอบกันเข้าด้วยอวัยวะหลายส่วนเข้าด้วยกัน โดยอวัยวะที่ประกอบเข้าด้วยกันนั้นจะต้องรวมกันอยู่ภายใต้สิ่งหนึ่งที่เราเรียกว่า จิตตใจร่วมกัน ซึ่งชาติใดที่มีจิตตใจร่วมกันดังกล่าวนี้อแล้ว ชาตินั้นก็จะเจริญ ดังเนื้อความในตอนนั้นว่า “ชีวิตของชาติเป็นสิ่งที่สืบเนื่องติดต่อกันไปไม่รู้จักสิ้นสุด **ความมั่นคงของชาติอยู่ตรงที่ทุกคนมีจิตตใจร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวอยู่เสมอ** คนทุกคนที่เกิดมาย่อมเป็นผู้สืบชีวิตของชาติ ระหว่างบรรพบุรุษของเรากับเรา และกับชนรุ่นหลังจากเราไป โดยมีสายสัมพันธ์ผูกมัดกันอยู่ต่อเสมอ ดังนั้นชีวิตของชาติจึงทรงอยู่โดยการที่ชนทุกรุ่นเกิดมาสืบชาติติดต่อกันไป และสิ่งที่ทำให้ชาติมั่นคงไม่ต้องสูญสิ้นไปนั้น **ต้องอาศัยความมีจิตตใจร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวอยู่เสมอ** (การเน้นเป็นของผู้วิจัย)”²⁸²

ด้วยสิ่งที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ก็ชี้ให้เห็นว่าชุดคำอธิบายว่าชาติเหมือนร่างกายเป็นการรณรงค์ครั้งใหญ่ของรัฐบาลระบอบใหม่ และตั้งนั่นเอง จากคำอธิบายชาตินิยมแบบใหม่ของคณะราษฎรนี้จะเห็นได้ว่ามันมีความสัมพันธ์กับงานแปลของรุสโซโดยคณะยุวสาวอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ งานของ

²⁸⁰ “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง วันชาติ พ.ศ. 2481,” ราชกิจจานุเบกษา 55 (1 สิงหาคม 2481): 1322.

²⁸¹ ดูรายละเอียดใน นฤมล ทับจุมพล, การใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง : ศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2530 (วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 51-52. และโปรดดู สมศักดิ์ เจียมธีระสกุล “ความเป็นมาของเพลงชาติไทยปัจจุบัน” ใน วารสารธรรมศาสตร์ 1 (ธันวาคม พ.ศ. 2547):76-77.

²⁸² กรมโฆษณาการ, คู่มือพลเมือง (พระนคร: บำรุงนุกุลกิจ, 2479), หน้า 5.

คณะยิวสารต้องการที่จะเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมใหม่ของคณะราษฎร ดังจะเห็นได้จากการเลือกแปลงงานชิ้นนี้ของรุสโซ เพราะตอนหนึ่งในตัวบทจะอธิบายว่าชาติก็คือ สังคมการเมืองก็คือการรวมตัวกันแบบเดียวกับการรวมตัวกันของร่างกายมนุษย์ที่ก่อปรกกันเข้าด้วยอวัยวะต่างๆ โดยที่ร่างกายปกตินั้นอวัยวะต่างๆจะต้องมีจิตใจร่วมกัน ซึ่งก็คล้ายกับงานของของรุสโซในเรื่องความเรียงชิ้นที่สาม ที่รุสโซอธิบายว่า “ องค์แห่งรัฐบาล ถ้ากล่าวเป็นบุคลาธิษฐานก็คือ ชีพสังขาร ที่รวบรวมกันขึ้นเหมือนอย่างคนเรานี่ .. ซึ่งประกอบขึ้นเป็นตัวตนที่มีส่วนรวมตลอดถึงกันอยู่อันดีและถ้าว่าการติดต่อกันนี้ระงับลงเสียแล้ว การที่รวบรวมกันขึ้นเป็นร่างกายก็พลันอันตรายไป และอวัยวะติดต่อกันทุกๆ ส่วนจะใช้ไม่ได้ทั้งหมด คนเราจะต้องตาย และรัฐก็ต้องทำลายด้วยอาการพรรณเดียวกัน เพราะฉะนั้น องค์รัฐบาลถึงจะเป็นบุคคลโดยอุปมา แต่ก็มีจิตใจเหมือนกัน จิตใจร่วมใหญ่อันนี้ที่รวบรวมขึ้น ก็เพื่อพลเมืองของรัฐทั้งหมด...(สำนวนแปลของคณะยิวสาร)”²⁸³

ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยบริบทของชาตินิยมที่โหมกระหน่ำในสังคมก็ทำให้คณะยิวสารเลือกที่จะแปลคำว่า “General Will” เป็นคำว่า “จิตตใจร่วมใหญ่” ซึ่งการแปลแบบนี้ถ้าพิจารณาประกอบกับบริบทตามที่กล่าวไปมันก็สะท้อนให้เห็นถึงการพยายามเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมใหม่อย่างเห็นได้ชัด เพราะว่าถ้าแปลตามสำนวนเดิมของรุสโซคำที่ใช้คำว่าเจตจำนงทั่วไปมันดูเหมือนว่าคำนี้จะไม่ตรงกันกับจุดมุ่งหมายที่คณะยิวสารต้องการที่จะเผยแพร่อุดมชาตินิยมใหม่ให้กับประชาชน ดังนั้นคณะยิวสารจึงเปลี่ยนคำดังกล่าวแล้วอ้างว่าตนแปลคำว่าจิตตใจร่วมใหญ่มาจากคำว่า “The Grate Will” เหตุผลนี้เองประกอบกับเหตุผลที่กล่าวไปตั้งแต่ข้างต้นจึงเป็นคำตอบว่าทำไมคณะยิวสารจึงแปลงงานชิ้นนี้ออกมา และก็เป็นเหตุผลในทำนองเดียวกันที่แสดงให้เห็นว่าทำไมคณะยิวสารจึงแปลสิ่งที่สำคัญที่สุดในทฤษฎีการเมืองของรุสโซว่า “จิตตใจร่วมใหญ่”

ผู้วิจัยขอเพิ่มเติมในประเด็นนี้ว่า วิธีคิดเกี่ยวกับอุปมาเรื่องอวัยวะหรือชีวิตของชาติ หรือวิธีคิดเรื่องจิตตใจร่วมกัน และการนำแนวคิดสัญญาประชาคมมาใช้ ถือว่าเป็นสิ่งที่สอดคล้องและสัมพันธ์กันกับการสร้างแนวคิดชาตินิยมใหม่ เพราะไม่เพียงแต่คณะยิวสารเท่านั้นที่เลือกแปลหนังสือของรุสโซที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสัญญาประชาคมหรือแนวคิดชาตินิยมแบบใหม่ออกมา ยังมีคนอื่น ๆ ที่นำแนวคิดสัญญาประชาคมมาใช้ในการอธิบายแนวคิดชาตินิยมแบบใหม่ของคณะราษฎรด้วย กล่าวคือผู้วิจัยพบว่า มีผู้เขียนหนังสือคนหนึ่งในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้นได้อธิบาย คำว่าชาติตามแนวคิดชาตินิยมใหม่โดยใช้แนวคิดสัญญาประชาคมมาอธิบาย ดังที่เขากล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ชาติคือ

²⁸³ เจียง แจกส์ รุสโซ, หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ, แปลโดย คณะยิวสาร (พระนคร: สำนักพิมพ์ยังหลี, 2478), หน้า 20.

เครื่องผูกพันเราให้รู้สึกว่ายากได้สมยาว่าเปนพวกเดียวกัน เปนญาติชิดสนิทสนมกัน สำหรับชาวสยาม นั้นได้แก่ “ชาติไทย” ตามสัญญาประชาคม ของชนชาวสยามว่าชนชาวสยามทั้งประเทศจะร่วมกัน ฉันทพี่น้อง ยากได้สมยาว่า “ไทย” ให้ได้กำลังอันใหญ่เพื่อจัดการโรคภัยคือให้ชนทั้งชาติได้รับความสุข สถาพร จะคุมกันเปนอันหนึ่งอันเดียวโดยไม่แยกกัน รักษาความปลอดภัยความอิสระของประเทศและ ของประชาชน... โดยนัยแห่งสัญญาประชาคมนี้ ทำให้เห็นว่าองค์ของชาติไทยนั้นไม่ได้คำนึงถึงมูลราก เดิมแท้ของบุคคลแต่ละคนเปนใหญ่ หาแต่เอากำลังน้ำใจมารวมตกลงสร้างเปนองค์ชาติขึ้น เพื่อ ความสุขสมบูรณ์ของชาวชาติญาติพี่น้อง”²⁸⁴ จากคำดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนว่า วิธีการอธิบายแบบนี้ สยามภายใต้แนวคิดชาตินิยมใหม่จะแตกหักอย่างสิ้นเชิงกับวิธีการมองแบบเก่าๆ ที่ยึดติดกับเชื้อชาติ หรือตัวบุคคล แต่ด้วยวิธีการอธิบายใหม่นี้ ทุกคนก็คือ คนไทย ไม่ว่าจะเป็ จีน ลาว เขมร ญวน หรือคนอะไรก็แล้วแต่ ถ้าอยู่ภายใต้จิตใจร่วมกันโดยจะมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชาติไทยแล้ว คน เหล่านี้คือคนไทย ซึ่งรูปแบบหรือชุดคำอธิบายที่เหมาะสมที่สุดที่จะนำมาใช้ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้จาก แนวคิดสัญญาประชาคม และนี่เองจึงเป็นคำอธิบายว่า งานของรุสโซ หรือ คำว่าสัญญาประชาคมจึง แพร่หลายในช่วงเวลานี้

อย่างไรก็ดี ในปีเดียวกันที่มีการแปลความเรียงชิ้นที่สามของรุสโซออกมาโดยคณะยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยได้ค้นพบโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์ ประชาชาติ ฉบับวันที่ 11, 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477 หน้า 32 และ 33 ตามลำดับ มีการประกาศขายหนังสือเรื่องหนึ่งชื่อว่า “นักปราชญ์” ซึ่งหนังสือเล่มนี้เป็น การแปลงานของนักปรัชญาตะวันตกหลายท่าน โดยการแปลนั้นเป็นการคัดมาแต่เฉพาะส่วนที่สำคัญ ตามงานของนักคิดแต่ละคน (Selected Writings) ตลอดจนจะมีประวัติย่อของนักคิดแต่ละคน ประกอบด้วย และใบโฆษณาดังกล่าวนั้นได้ระบุชื่อผู้แปล (ในใบโฆษณาใช้คำว่าผู้รวบรวม) ว่า “ศ.ป.” และจัดจำหน่ายโดยสำนักงานของนายศิลป์ ราคา 1.25 บาท ตลอดจนมีการพาดหัวว่า “ท่านอย่าลืม ว่า สัญญาประชาคม ของรุสโซก็มีอยู่ในหนังสือนักปราชญ์นี้ โดยเฉพาะตอนสำคัญยิ่ง” โปรดดูรูปถ่าย หน้าโฆษณาประกอบ

²⁸⁴ พร สุขารมณ, การป้องกัน “การเมืองภัย” บางอย่าง (พระนคร: อักษรนิดาการ, 2479), หน้า 31-32.

เรื่องสำคัญ ของ สำนักงาน นายศิลป์ ผู้ ที่ เกลียด ความ ฉลาด จะ ไม่ อ่าน

แต่นั้นเป็นเรื่องราวที่ช่วยกันไม่ได้ เพราะทุกคนในโลกฉลาดเสียหมดแล้ว
คนโง่ที่จะกลายเป็นผู้โง่เสียไป เพราะอยู่ในเกณฑ์ที่แปลกกว่าเพื่อน
มนุษย์อื่น อย่างไรก็ตาม เรื่องของความโง่ความฉลาดเป็นเรื่องที่พูด
กันง่าย แต่เข้าใจยาก คนที่ไม่รู้อะไรเลย อาจไม่ใช่คนโง่ แต่คน
ที่รู้ยังมีบ้าง แต่ไม่พยายามจะค้นคว้าหาประโยชน์นั้นเสีย ได้ชื่อว่า โง่แท้!

เรื่องของสำนักงานนายศิลป์เต็มเล่ม นั้นเรื่องของนักปราชญ์แต่ละปราชญ์ในยุคนั้น
ต่าง ๆ รวม ๆ กันว่า ท่านใดได้ออกพ้นขั้นเพราะงานทางจิต ทางพยากรณ์ และ
ทางอภิมคคิ ซึ่งท่านปราชญ์แต่ละท่านได้วางไว้ ในที่ต่าง ๆ โดยค้างคาและเต็มยี่ มา
รวมกันไว้ในหนังสือเล่มเดียวกัน หนังสือเล่มนี้ เมื่อได้วางตัวจะมีขนาดหน้าไม่
ต่ำกว่า ๑๕๐-๑๕๐ หน้า หรือพร้อมไปด้วยเรื่องอันเป็นตำราศึกษาประโยชน์แก่นักศึกษา
และสำหรับคนโง่ คนหนุ่ม ทหาร นักเขียนและนักประพันธ์ ผู้นิยมคคิกทางใจและ
บางประการในเรื่องโง่โง่ หนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องของนักปราชญ์ จึงให้ ชื่อว่า นักปราชญ์

รวบรวมโดย ศ. ป.

ในเล่ม จะอุดม ด้วยเรื่อง และภาพ ของท่าน เหล่านี้

โศกครีต:	ชธรรมา	ดีไปโนชา:	ศีลธรรม
เดวีศ:	มหาธรรม, ความรัก	ดีแปม ซอร์:	หัดกับ้องคั้น
เอริคโคเคิล:	ศีลธรรม, การเมือง	จาชบเทเด:	หัดกับความ
โรเบินโฮเออร์:	โลกคือสิ่งที่คิดจะจำง	จอลงค:	ชุด
มาคุดเออริคชุด:	การช่วยจากต่าง	รูสโซ:	สัญญาประชาคม
บ.เอริชชุด:	ความโง่เขลา	ดาวิดคัม:	ธรรมจริยา-การเมือง
จอนมิงชอร์:	อุดมคติเต็มอากาศ	เอ็ดมันน์ เบอก:	ความสง่างาม
ส.ร.ดีเบคคณ:	ความก้าวหน้าการศึกษา	อิมมานูเอลคัมตี:	ศีลธรรมเกี่ยวกับเหตุผล
ค.บ.ช.พ.บ.ช.คณ:	ความบ้า	จอนมิง เพม:	อิทธิของคน
ร.ม. เกลดาร์ค:	การบริหารจิต	โจเคย์:	ต้นทากับเอคเคอมนัน
จอนมิงคณ:	ประเทศ	โจช:	การหาเพื่อการครองชีพ ๑๐๑

จงแจ้งไว้ สดพิไล ๒๕ เปร์ริชชี เด้ เล่มละ ๑.๒๕ บ.ตั้งและตั้ง
โดยตรงสำนักงานนายศิลป์ ผู้เกลียดคนฉลาด ออกวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์

รูปที่ 8 หน้าโฆษณาขายหนังสือเรื่อง นักปราชญ์ ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477

นักปราชญ์ ออก วันที่ ๒๕ เดือนนี้ เดือน กำหนด ส่ง ของ ไป อีก ๑๐ วัน

ที่จำต้องเขียนเพราะหนังสือเล่มนี้มีราคาแพงกว่าที่ได้กะไว้แต่เดิมมาก แต่เพราะ
บดึกภาพนักปราชญ์และปรัชญาเมธี ก็ราว ๒๐ กว่าภาพเข้าไปเสียด้วย ส่วนหลัก
อุดมคติ เองงานทางจิตต์ ทางพยากรรของท่านเหล่านี้ ก็มีราคาค่อนข้างแพงอยู่ทุกเรื่อง
รวมพร้อมทั้งประวัติอังกฤษ ซึ่งผู้รวบรวมได้ค้นคว้ามา เพื่อเป็นประโยชน์แก่นัก
ศึกษาทั่วไป ได้ ทำให้หน้ากระดาษหนาขึ้นเกินกว่าที่หวังไว้แต่แรก

ท่านนักศึกษาก็ไม่ไหวในหลักอุดมคติ หรืองานทางจิตต์ใจ จะได้พิมพ์งานเหล่านี้ใน
หนังสือนักปราชญ์ คือ รชธรรมา รช.ไดเครตัส, มหาชนวิญ, ความรัก, รช
บดาโค. ศีลธรรม รช.เอริสโตค.คอด. การพิจารณาโควัตรอง รช.มาคัสเฮอ
เรติอุส. ความโงมณี รช.โบเอเรติอุส. อุดมคติเสมอภาค รช.ทอมัสมอร์.
การบริหารจิตต์ รช.เรอ.เนเคตการ์ค. ศีลธรรม รช.งไปโนซา. หลักความรั
รช.จอร์เบเกอ. รช. รช.วอดเครวี ธรรมจริยาและการเมือง รช.คาวิตซุม.
ศิริมเกี่ยวเกี่ยวแก่เหตุผล รช.คันท. อธิธิระ.คน รช.กณินดีเพน. และ รช.
สำคัญของโรเปนเฮ.แรวี โทเค้ คอเดวิธ ออกุสคองค้ อะเปนเชอวี คดตคคช ๑

หนังสือเล่มนี้เป็นที่รวมเรื่องสำคัญใน หนังสือ ที่ ท่าน ปรัชญาเมธี หอช ท่าน ได้
ทำท่านจะหรือหนังสือเหล่านี้มาอ่านจนครบ จะสิ้นเงินมากมาย เค้านักปราชญ์
เล่มราคา ๓ บาท ๒๕. ดค ๒๕ เปอริเซ็นค้ โดยอะเพาธา หรือผู้ตั้งของดวงหน้าก่อน
หนังสือออกแล้ว ผอที่ได้รับจะชดวอกกว่ากันมาก ทั้งการระหยัดและความพึงใจ

ท่านอย่าดีว่า สัญญาประชาคม ของรัฐไทย ก็มี
อยู่ในหนังสือนักปราชญ์นี้ โดยเฉพาะก่อนสำคัญยิ่ง

ตั้งจองและตั้งเงินตรงสำนักงานนายศิลป์ เดชที่
๑๑๐๙ สีแยกนครสวรรค์ นางเลี้ยง พระนคร

รูปที่ 9 หน้าโฆษณาขายหนังสือเรื่อง นักปราชญ์ ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477

จากภาพโฆษณาในข้างต้น ผู้วิจัยได้พยายามค้นหาตัวเล่มฉบับจริง แต่ก็ไม่พบตัวเล่ม ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้พยายามสืบค้นว่าผู้แปลนั้นคือใคร ซึ่งจากโฆษณาก็จะพบว่าผู้แปลใช้นามปากกาว่า “ศ.ป.” และก็พบว่า การจัดทำหน่วยหนังสือเล่มนี้ได้จัดทำหน่วยโดยสำนักงานของ “นายศิลป์” ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้คาดเดาว่า ศ.ป. ก็คือ นามย่อของ “นายศิลป์” แต่การคาดการณ่นี้เป็นสิ่งที่ผิดอย่างสิ้นเชิง²⁸⁵ เพราะต่อมาผู้วิจัยได้ค้นพบว่า “นายศิลป์” นั้นเป็นนามปากกาหนึ่งของ นายป่วน บุรณะปกรณ์ หรือ นามปากกาที่รู้จักกันดีก็คือ ป. บุรณะศิลป์ปิน สามีมของ ก. สุรางคนางค์ ผู้ประพันธ์เรื่องบ้านทรายทอง ซึ่งในเวลาดังกล่าว สามีมภรรยาทั้งสองได้เป็นตัวแทนจำหน่ายหนังสือ โดยใช้ชื่อว่า สำนักงานนายศิลป์ และภายหลังได้เปลี่ยนเป็นชื่อสำนักงานเป็น “ วรณะศิลป์”²⁸⁶

ส่วนผู้แปลหนังสือ “นักปราชญ์” ที่ใช้นามปากกาว่า ศ.ป. ก็คือ นายสอาด ปายะนันท์²⁸⁷ โดย ประวัติของนายสอาดนั้นเกิดเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2457 เป็นบุตรของพระสามภพพ่าย จางวางกรมช่างทหารในขวา ในรัชกาลที่ 4 สำหรับการศึกษาของนายสอาดนั้นได้สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ 8 จากแผนกภาษา และประวัติศาสตร์ ที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ โดยสอบไล่ได้เป็นอันดับ 3 ในรอบปีการศึกษานั้น ได้คะแนน 109 จาก 120) และต่อมาได้เข้าเรียนต่อชั้นอุดมศึกษา ณ โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม เมื่อพ.ศ. 2474 แต่ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โรงเรียนดังกล่าวได้ถูกยุบเลิกและโอนไปเป็นของคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเขาได้สำเร็จนิติศาสตร์บัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2476 (หลักสูตร 3 ปี) และเขาก็ได้เป็นเนติบัณฑิตแห่งเนติบัณฑิตสภาในปีต่อไป และในปี พ.ศ. 2478 ก็ได้เข้าศึกษาต่อปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในสาขารัฐศาสตร์ พร้อมๆกันนั้นเขาก็สอบแข่งขันรับราชการในตำแหน่งหัวหน้าผู้ตรวจการเทศบาล จังหวัดชวชนธ์ (ศรีสะเกษ) จึงทำให้เขาต้องเลิกเรียนปริญญาโทไปในปี พ.ศ.2479 ต่อมาในปี พ.ศ. 2499 ได้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ พ.ศ. 2503 ได้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี นอกจากการดำรงตำแหน่งข้าราชการแล้ว นายสอาดยังได้ดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์พิเศษที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงที่อาจารย์มาลัย หุวะนันท์เป็นคณบดี (พ.ศ. 2498 -2499) โดยเขาได้สอนวิชา การปกครองเทศบาล

²⁸⁵ ผศ. ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์ ได้ชี้แนะในเรื่องนี้จนผู้วิจัยสามารถหาชื่อจริงของผู้เขียนได้ จึงขอขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

²⁸⁶ สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น. “ทำเนียบนักประพันธ์ ป. บุรณะปกรณ์.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. http://www.praphansarn.com/ปกรณ์_บุรณะปกรณ์. 10 มีนาคม 2557.

²⁸⁷ สอาด ปายะนันท์, ประวัติและผลงานของนายสอาด ปายะนันท์ ที่ระลึกในวาระครบรอบวันเกิดปีที่ 74 (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2531), หน้า 13.

และหลังจากนั้นก็ได้อาจารย์พิเศษให้คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงที่ เกษม อุทยานินเป็นคณบดี โดยเขาได้รับมอบหมายให้สอนวิชา “ การปกครองท้องถิ่นเปรียบเทียบ ” ซึ่งเป็นวิชาระดับปริญญาโท และสุดท้ายนายสอาดก็ได้เกษียณอายุราชการด้วยตำแหน่ง รองปลัดกระทรวงมหาดไทยในปี พ.ศ. 2522²⁸⁸

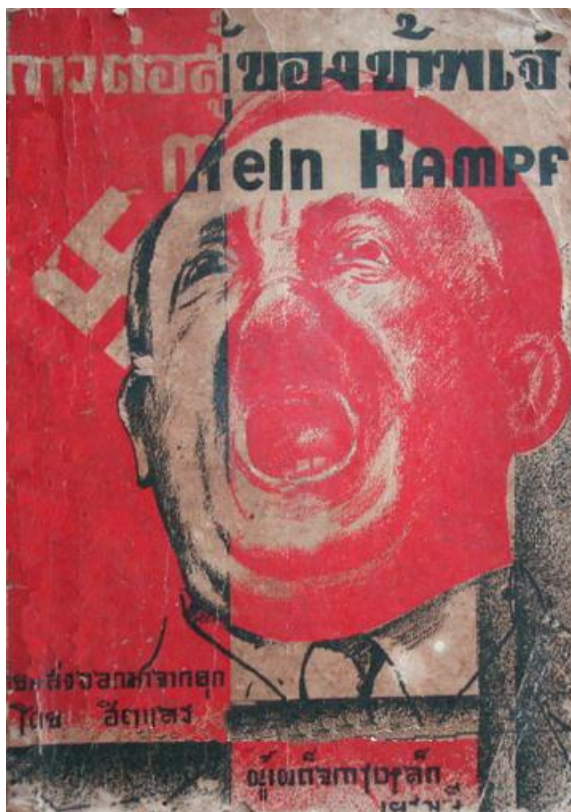
นายสอาด ปายะนันท์ ในช่วงวัยหนุ่มก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2477-2480) เขาได้เป็นนักเขียนและนักแปล โดยเบื้องต้นเขาได้ไปทำงานในหนังสือพิมพ์รายวันประชาธิปไตย หนึ่งปีช่วง พ.ศ. 2477 สำหรับผลงานของนายสอาดชิ้นแรกก็คือผลงานแปลเรื่อง “นักปราชญ์” ดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติในข้างต้น ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2478 โดยงานชิ้นนี้เป็นการแปลมาจากต้นฉบับเรื่อง “The Outline of Great Books” ของ J.A. Hammerton ที่หนังสือเล่มดังกล่าวเป็นการคัดเลือกเนื้อหาจากงานของนักคิดตะวันตกคนสำคัญๆ มารวมเล่ม โดยงานของนายสอาดนั้นมีขนาดหนา 361 หน้า มีการพิมพ์เพียงแค่ครั้งเดียว นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2478 ก็ได้ตีพิมพ์งานเรื่อง “ทรัพย์ในดิน” หรือ “The Good Earth” ซึ่งเป็นงานเขียนรางวัลพูลลิเซอร์ของ P. S. Buck เป็นหนังสือขนาด 688 หน้า และงานแปลที่มีชื่อเสียงที่สุดของนายสอาด หรือ ศ.ป. ก็คือ งานแปลเรื่อง “Mein Kampf” หรือ การต่อสู้ของข้าพเจ้า เขียนโดย ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ซึ่งงานแปลชิ้นนี้ของนายสอาด มีการตีพิมพ์ซ้ำถึงแปดครั้งจากครั้งที่พิมพ์เมื่อพ.ศ. 2480 จนถึง พ.ศ.2548

จากประวัติของนายสอาด ปายะนันท์ หรือ ศ.ป. ที่เขียนโดยนายสอาดเองนั้นก็พอที่จะอนุมานได้ว่า นายสอาดนั้นเป็นนักแปลที่ขยันขันแข็งคนหนึ่ง เพราะจะสังเกตว่าเพียงสี่ปี นายสอาดได้แปลงานออกมาถึงสามชิ้น และแต่ละชิ้นก็มีขนาดหนามาก ยิ่งไปกว่านั้น จากประวัติที่ว่าเขาได้เคยไปทำงานในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยก็พอที่จะทำให้เห็นภาพว่า เขาก็คงจะเป็นคนหนุ่มคนหนึ่งที่ยึดความก้าวหน้าหรือนิยมการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ไม่นานก็น้อย เนื่องจากหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยนั้น เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีจุดยืนสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก พอๆกับหนังสือพิมพ์ประชาชาติที่ก่อตั้งโดยพระองค์วรวงศ์ฯ ซึ่งหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยนั้นจะเป็นที่รวมของคนหนุ่มหัวก้าวหน้าหลายคน (และคนหนึ่งก็คือ จินดา พันธุมจินดา ผู้ที่สันนิษฐานว่าเป็นคนแปลงานรุสโซคนแรกของประเทศไทยที่ตีพิมพ์ลงหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยในช่วงใกล้เคียงกัน) แต่อย่างไรก็ดี จากประวัติต่างๆเหล่านี้ของนายสอาดก็ทำได้แต่เพียงสันนิษฐานว่าเหตุที่ผู้แปลหนังสือ

²⁸⁸ สอาด ปายะนันท์, ประวัติและผลงานของนายสอาด ปายะนันท์ ที่ระลึกในวาระครบรอบวันเกิดปีที่ 74 (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2531), หน้า 1-5.

เรื่อง “นักปราชญ์” ตีพิมพ์ออกมานั้นก็เพื่อจุดมุ่งหมายในการเผยแพร่ความรู้ต่างอันเป็นกระแสที่เกิดขึ้นทั่วไปในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย

รูปที่ 10 ภาพหน้าปกหนังสือ “การต่อสู้ของข้าพเจ้า” ที่นายสอาด ปายะนันท์เป็นผู้แปลตั้งแต่ พ.ศ. 2480

อนึ่ง ผู้วิจัยมีประเด็นที่จะเสนอเพิ่มเติมก็คือ จากไบโอโฆษณาหนังสือ “นักปราชญ์” ที่นำเสนอไปแล้วนั้น จะสังเกตได้ว่า ผู้เขียนมีการโฆษณาว่าในหนังสือของตนมีบทจากหนังสือของรูสโซด้วย ดังที่กล่าวว่า “ท่านอย่าลืมนะว่า สัญญาประชาคม ของรูสโซ ก็มีอยู่ในหนังสือนักปราชญ์นี้โดยเฉพาะตอนสำคัญยิ่ง”²⁸⁹ ซึ่งจากการพาดพิงนี้ก็ทำให้พอจะอนุมานได้ว่า ชื่อเสียงของรูสโซคงจะโด่งดังพอสมควรในช่วงเวลานั้น จนถึงขนาดที่นักเขียนได้พยายามชวนเชื่อผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ว่าให้ซื้อหนังสือเล่มนี้เพราะมีงานของรูสโซตอนสำคัญบรรจุอยู่ อีกประเด็นหนึ่งที่สมควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ก็คือ อย่างที่กล่าวไปแล้วว่า ผู้วิจัยไม่สามารถค้นหาตัวเลขฉบับจริงได้ แต่จากการสืบค้นก็ทำให้ทราบว่า

²⁸⁹ ประกาศจากสำนักงานนายศิลปิน. ประชาชาติ (17 กุมภาพันธ์ 2477)

นายสอาดได้แปลมาจากต้นฉบับของ J.A. Hammerton²⁹⁰ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงไปเทียบจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเพื่อที่จะทราบว่า นายสอาดได้แปลมาจากตอนใดของหนังสือรุสโซ ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้เทียบเคียงแล้ว และก็ถ้านายสอาดแปลมาจากต้นฉบับทั้งหมดจริง หนังสือนักปราชญ์ในตอนของรุสโซ นั้นก็จะเป็นตอนในหนังสือ สัญญาประชาคม โดย Hammerton ได้แบ่งออกเป็นสามตอน โดยตอนแรกให้ชื่อว่า “The Term of Compact” ตอนที่ 1 บทที่ 1 ทั้งบท²⁹¹, บทที่ 2 ย่อหน้าแรก²⁹², บทที่ 6 ย่อหน้าที่ 1 และ 3²⁹³, บทที่ 8 ย่อหน้าแรก²⁹⁴ สำหรับตอนที่สอง เขาตั้งชื่อว่า “The Sovereign and The Law” โดยเขานำมาจากตอนที่ 2 บทที่ 1 ย่อหน้า 1-2²⁹⁵, บทที่ 2 ย่อหน้าที่ 1²⁹⁶, บทที่ 6 ย่อหน้า 4-6²⁹⁷ และย่อหน้าสุดท้าย²⁹⁸ และตอนที่ 3 เขาได้ตั้งชื่อว่า “Government” โดยเขานำมาจากตอนที่ 3 บทที่ 1 ย่อหน้า 5, 6²⁹⁹ บทที่ 2 ย่อหน้า 3-5³⁰⁰, บทที่ 3 ย่อหน้า 2-4³⁰¹, บทที่ 4 ย่อหน้า 2-7³⁰², บทที่ 5 ย่อหน้า 4³⁰³ บทที่ 6 เกือบทั้งบท³⁰⁴ ซึ่งถ้านายสอาดได้แปลตามการเรียงของ

²⁹⁰ J. A. Hammerton, The Outline of Great Books (New York: Wise & Co. 1937), p.259-262.

²⁹¹ J.J. Rousseau, The Social contract and Discourses, Translated by G.D.H Cole (London: Everyman, 1993), p. 181-182.

²⁹² Ibid., p.182 .

²⁹³ Ibid., p.190-191 .

²⁹⁴ Ibid., p. 195.

²⁹⁵ Ibid., p. 200.

²⁹⁶ Ibid., p. 201.

²⁹⁷ Ibid., p. 210-211.

²⁹⁸ Ibid., p. 211 .

²⁹⁹ Ibid., p. 230 .

³⁰⁰ Ibid., p. 235 .

³⁰¹ Ibid., p. 237-238 .

³⁰² Ibid., p. 239-240.

Hammerton นั้นก็ถือว่า การแปลของนายสอาดได้คัดเลือกส่วนที่สำคัญอย่างย่อๆที่คนไทยควรจะรู้เมื่ออ่านรุสโซ อันได้แก่ ลักษณะของสัญญาประชาคมของรุสโซ ซึ่งอยู่ในส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่ว่าด้วยลักษณะของเจตจำนงทั่วไป ส่วนที่สามจะว่าด้วยการปกครอง ซึ่งจะประกอบไปด้วยบทบาทของผู้ตั้งกฎหมาย และรูปแบบของรัฐบาลอันได้แก่ ราชาธิปไตย ประชาธิปไตย และอภิชนาธิปไตย ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้ถือได้ว่า เป็นเรื่องพื้นฐานที่สุดในหนังสือสัญญาประชาคม แต่กระนั้นเป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่ผู้วิจัยไม่พบตัวฉบับแปลเป็นภาษาไทย เพราะถ้าพบตัวฉบับภาษาไทยก็จะเป็นการขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองและการแปลงงานประเพณีนี้ออกไปได้มากกว่านี้ตลอดจนอาจจะสามารถไขปริศนาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทฤษฎีการเมืองของรุสโซในเมืองไทยได้อีกหลายเรื่อง แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม จากงานเขียนของนายสอาดก็เป็นที่ยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2478 ได้มีการแปลตัวบทของนักคิดคนต่างๆมาเป็นภาษาไทย ซึ่งก็รวมงานสัญญาประชาคมของรุสโซด้วย สิ่งนี้เป็นหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งที่จะทำให้การรับรู้เกี่ยวกับประวัติทฤษฎีการเมืองในเมืองไทยขยายออกไปอีกชั้น

4.5 เอมีลของรุสโซ กับ นายเตียง ศิริขันธ์: นัยยะทางการเมืองของผู้สนับสนุนระบอบใหม่

อนึ่ง ในปีถัดไป หรือพ.ศ. 2479 ตัวบทอีกชิ้นหนึ่งของรุสโซที่ชื่อว่า “เอมีล หรือ ว่าด้วยการศึกษา” (Emile or on Education) ก็ได้รับการแปลออกมาเป็นภาษาไทย โดยผู้แปลคือ ศิริขันธ์ ซึ่งเป็นนามปากกาของ เตียง ศิริขันธ์³⁰⁵ โดยในคำนำนั้นเตียงไม่ได้บอกไว้ถึงจุดมุ่งหมายในการแปลอย่างชัดเจนนัก นายเตียงบอกแต่เพียงว่า ตนเองได้ตัดสินใจที่จะแปลหนังสือเล่มนี้ออกมาตั้งแต่ครั้งที่ตนเองศึกษาอยู่ ณ มหาวิทยาลัย (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) แต่กระนั้นก็ไม่ได้มีการเริ่มแปลงงานชิ้นนี้จนกระทั่งตนเองมาทำงานเป็นครูถึงได้เริ่มแปลงงานชิ้นนี้อย่างจริงจัง³⁰⁶ อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาในเบื้องต้นว่าทำไมนายเตียงถึงแปลงงานชิ้นนี้ออกมา ผู้วิจัยก็พอที่จะสันนิษฐานจากประวัติเบื้องต้นของ

³⁰³ Ibid., p. 241 .

³⁰⁴ Ibid., p.243-245 .

³⁰⁵ ยัง ยาศส์ รุสโซ, เอมีล, แปลโดย เตียง ศิริขันธ์ (พระนิพนธ์: โรงพิมพ์ศุภอักษร), 2479. และได้มีการเอามาพิมพ์ใหม่โปรดดู ยัง ยาศส์ รุสโซ, เอมีล, แปลโดย เตียง ศิริขันธ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โฆษิต, 2554)

³⁰⁶ อภิสิทธิ์ กิจเจริญสิน, แนวคิดและบทบาททางการเมืองของนายเตียง ศิริขันธ์ ใน ชาลววิทย เกษตรศิริ และอัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (บรรณาธิการ), ปริทัศน์ พนมยงค์ และ 4 รัฐมนตรีอีสาน + 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 196.

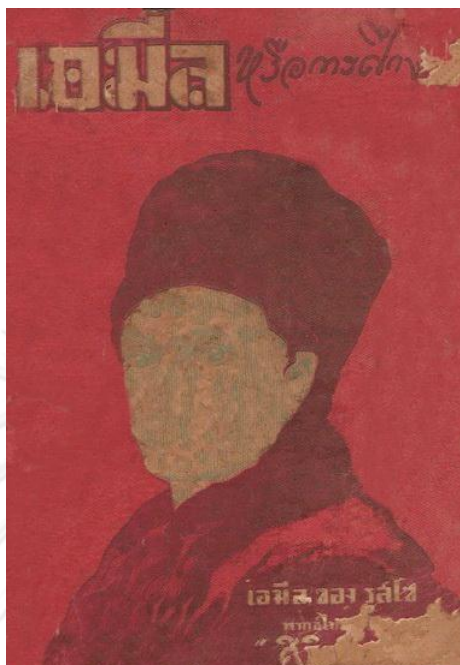
เขาได้ว่า นายเตียงนั้นได้ศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์³⁰⁷ และเมื่อจบก็ได้ไปรับราชการ เป็นครูอยู่ที่โรงเรียนหอวังที่สมัยนั้นยังอยู่ตั้งอยู่ตรงข้ามสนามกีฬาแห่งชาติ โดยตนเองนั้นจะเป็นผู้ที่ สอนวิชาประวัติศาสตร์ ต่อมานายเตียงก็ได้ย้ายเป็นไปผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ที่โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล จังหวัดอุดรธานี จนกระทั่งใน ปีพ.ศ. 2479 เขาได้ลาออกจากราชการมาทำหนังสือพิมพ์ และเล่น การเมืองในปี พ.ศ. 2480 ด้วยอาชีพที่นายเตียงเป็นครูและมีความรู้ทางด้านครู นายเตียงจึงเลือกที่จะ แผลงงานของรุสโซ่เรื่องเอมิลออกมา เพราะว่างานเรื่องเอมิลนี้เป็นเรื่องที่ว่าด้วยการศึกษาสำหรับเด็ก ตั้งแต่เกิดจนโต โดยเนื้อเรื่องรุสโซ่จะบอกถึงวิธีการเลี้ยงเด็กกว่าจะเลี้ยงเด็กอย่างไรให้เติบโตขึ้นมาเป็น พลเมืองที่ดีของรัฐได้ ซึ่งแน่นอนว่าด้วยความเป็นครูประกอบกับสิ่งแวดล้อมของการเมืองในสยาม ขณะนั้นที่เพิ่งจะเปลี่ยนแปลงการปกครองมาได้ไม่กี่ปี กระแสการนำแนวคิดของรุสโซ่มาใช้เพื่อ ตอบสนองต่อบริบทกำลังขึ้นสูง จึงมีโอกาสมากอย่างสูงที่นายเตียงจะเลือกงานด้านการศึกษาของ รุสโซ่มาใช้

แต่เหตุผลในเชิงลึกที่นายเตียงเลือกงานชิ้นนี้ออกมาแปล ผู้วิจัยพิจารณาจากร่องรอยต่างๆ ที่ อยู่ในหนังสือก็พบว่า ตัวนายเตียงเอง มองว่ารุสโซ่เป็นนักคิดคนสำคัญที่ทำให้การปฏิวัติฝรั่งเศสนั้น เกิดขึ้น ไม่เพียงนายเตียงเท่านั้น ปัญญาชนคนอื่นๆที่อยู่ในยุคสมัยนั้นก็ต่างพากันเชื่อว่า ความคิด เกี่ยวกับการปฏิวัติของรุสโซ่ได้บรรจุอยู่ในหนังสือสัญญาประชาคม ของรุสโซ่ และการที่จะเข้าใจ หนังสือเล่มนั้นได้ก็จำต้องอ่านหนังสือเล่มอื่นๆของเขา ก่อน ซึ่งนายเตียงเชื่อว่า หนังสือเรื่องเอมิลนี้ แผลงที่เป็นหนังสือซึ่งบรรจุแนวคิดต่างๆที่เป็นต้นธารให้กับหนังสือสัญญาประชาคมของรุสโซ่ ดังที่ เขากล่าวว่า “ เอมิล มิได้กล่าวถึงแต่ด้านการศึกษาเท่านั้น หากยังครอบคลุมทั้งการเมือง ศาสนา ปรัชญาที่เน้นในความเป็นมนุษย์ และการเป็นพลเมืองดีของประชาคม เนื้อหาจึงมีความเกี่ยวพันกับ สัญญาประชาคม ทำให้เอมิลเป็นเสมือนปฐมบทของ สัญญาประชาคม”³⁰⁸ ด้วยเหตุนี้ นายเตียง ศิริขันธ์ จึงอาจจะเลือกรุสโซ่มาใช้เพราะเหตุผลนี้อีกประการหนึ่งก็ได้ ซึ่งถ้าไข่มั่นก็จะเป็นเหตุผลเดียวกันกับ

³⁰⁷ การเป็นครูในสมัยนั้นมีอยู่สองวิธีคือ ทางหนึ่งต้องไปเรียนที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย สามปี ก็จะได้ประกาศนียบัตรครู ประโยคมัธยม หรือถ้าไปเรียนตามโรงเรียนฝึกหัดครูอื่นๆ อย่างเช่น โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรฯ ก็ได้จะได้ประกาศนียบัตรครูประถม เป็นต้น (สมัยที่เตียง ศิริขันธ์เรียน คณะอักษร ศาสตร์ยังไม่ได้มีการสอนในระดับปริญญาตรี คนที่จบออกมาก็จะได้แต่เพียงประกาศนียบัตรครูมัธยมเท่านั้น) ส่วน อีกทางหนึ่งก็คือ อ่านหนังสือแล้วไปสอบชุดประโยคครูของกระทรวงศึกษาธิการ โดยไล่ไปตั้งแต่ ประโยคครูมูล (ป.) ประโยคครูประถม (ป.ป.) ประโยคครูมัธยม (ป.ม.) วิธีการนี้เกิดขึ้นหลังนายเตียงจบจากจุฬาฯแล้วสองปี โปรดดูคำ สัมภาษณ์ของ ศาสตราจารย์วิสุทธิ บุษยกุล ผู้เป็นเพื่อนนายเตียง ใน ปรีชา ธรรมวินทร และ สมชาย พรหมโคตร (บรรณาธิการ), จากยอดโดมถึงภูพาน : บันทึกประวัติศาสตร์ฉบับสามัญชนบทเส้นทางประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง, 2544), หน้า 56.

³⁰⁸ ยัง ยาศส์ รุสโซ่, เอมิล, แปลโดย เตียง ศิริขันธ์ (พระนคร: โรงพิมพ์ศุภอักษร, 2479), หน้า 26.

เหตุผลที่คณะยุทธศาสตร์เลือกที่จะแปลความเรียงเรื่องเศรษฐกิจการเมืองมาเป็นภาษาไทยเพราะว่ามันเป็นต้นเค้าของหนังสือสัญญาประชาคม

รูปที่ 11 : หน้าปกหนังสือ “เอมีล” แปลโดยนายเตียง ศิริขันธ์

นอกจากนี้แล้ว ถ้าเราพิจารณาเกี่ยวกับการตีความของเตียง ศิริขันธ์ต่อแนวคิดทางการศึกษาของรุสโซในหนังสือเล่มดังกล่าวนั้น ก็จะพบว่านายเตียงได้ตีความว่าจุดมุ่งหมายของรุสโซที่มีอยู่ในหนังสือเอมีลนั้นเป็นการปฏิบัติความคิดเกี่ยวกับการศึกษาแบบเดียวกับที่คณะราษฎรได้กระทำเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในเรื่องที่ทำให้คนทุกคนมีสิทธิในการที่จะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค ดังที่นายเตียงกล่าวว่า “สำหรับการศึกษาสากลและการศึกษาแบบประชาธิปไตย มิใช่แต่เพียงในเรื่องสิทธิทางการเมืองเท่านั้นที่รุสโซต้องการให้คนทุกคน มีความเสมอภาค แต่ในทางการศึกษารุสโซก็มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะให้ความเสมอภาคหรือให้เป็นแบบสากลคือว่า ขึ้นชื่อว่าคนด้วยกันแล้ว ควรจะได้รับความดูแลเอาใจใส่ให้การศึกษาเสมอหน้ากัน ด้วยเหตุนี้อย่างหนึ่งที่รุสโซกำหนดนักเรียนในความฝันหรือเอมีลขึ้น เพื่อว่าหลักเกณฑ์ที่เขากล่าวไว้ อาจจะไปใช้แก่บุคคลไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่เลือกชาติ ศาสนา ตามประวัติศาสตร์สากล เราได้ทราบเรื่องราวการกีดกันการศึกษาของมนุษยชาติต่างๆ บ้างก็ยกเหตุว่า ถ้าให้การศึกษาแก่สามัญชนทั่วไปแล้ว จะก่อให้เกิดความลำบากแก่การปกครอง บังคับบัญชา คนยิ่งโง่ก็ยิ่งปกครองง่าย บ้างก็ยกเหตุว่า ผู้ที่จับด้ามดาบแล้ว จงอย่าจับปากกาเสียแหละดี เพราะจะทำความเข้มแข็งของกำลังแขนเสียไป จงละหน้าที่การจับปากกา การอ่านเขียนให้เป็นหน้าที่ของอิสตรีเถิด! ความคิดเช่นว่ามานี้เป็นความคิดเห็นที่ลำเอียงของผู้ต้องการจะให้ตาตนเองสว่าง แต่ในขณะเดียวกันต้องการให้ตาของคนอื่นบอดเสียสิ้น. บัดนี้ชาวโลกเห็นกันแล้วว่า นั่นเป็น

ความอยุติธรรมอย่างร้ายกาจ สำหรับสยามของเรามีชาวไทยเป็นเสรีชน เจตนาอันนี้แจ่มแจ้งกระจ่างขึ้นแล้ว โดยได้อาศัยบารมีของท่านวีระบุรุษผู้ก่อการนำสยามเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยอย่างที่เราได้ทราบกันทุกวันนี้ เรามั่นใจอยู่ว่าเจตนาในอันที่จะเผยแพร่การศึกษาแก่ชาวพสกนิกรไทยทั่วหน้าไม่เลือกชั้นวรรณะใดนี้จะคงทนต่อไปจนตราบฟ้าดินสลาย ขออย่าให้มีลัทธิใดๆมาทำลายล้างเจตนาอันประเสริฐนี้เสีย”³⁰⁹

จากคำกล่าวของนายเตียงนี่เป็นที่ชัดเจนว่า นายเตียงต้องการที่สนับสนุนคณะราษฎร โดยเฉพาะในเรื่องหลักหกประการของคณะราษฎรที่มีอยู่ข้อหนึ่งอันเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาอย่างเสมอภาคและเต็มแก่ประชาชน ซึ่งก็เป็นที่น่าพอใจที่นายเตียงคงจะรับรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมาเป็นอย่างดีและนายเตียงก็ยังคงเป็นคนหนุ่มที่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงระบอบใหม่อันจะกล่าวต่อไป ด้วยเหตุนี้เองนายเตียงจึงได้แปลหนังสือเรื่องเอมีลออกมาเพราะหนังสือเล่มนี้เป็นการ์ตูนแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติในด้านการศึกษาที่ให้โอกาสแก่คนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันตามที่นายเตียงเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องนี้ถ้าเราพิจารณาต่อไปในภายหลังก็จะพบว่านายเตียงจริงจังอย่างมากเกี่ยวกับแนวคิดที่ว่า พลเมืองทุกคนควรจะได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่และเสมอภาค เพราะเมื่อนายเตียงได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว นายเตียงก็พยายามที่จะผลักดันกฎหมายหลายฉบับ ตลอดจนกระตุ้นสภาผู้แทนราษฎรให้เห็นถึงความต้อโอกาสทางการศึกษาของคนอีสานหลายครั้ง³¹⁰ ดังนั้นเองผู้วิจัยจึงค่อนข้างมั่นใจว่าเหตุผลหลักที่นายเตียงเลือกงานเอมีลออกมาแปลก็เนื่องจาก งานของรูโซสะท้อนถึงความเชื่อหรืออุดมคติพื้นฐานของนายเตียงนั่นเอง

มากไปกว่านั้น ถ้าเราพิจารณาเกี่ยวกับความคิดทางการเมืองของนายเตียงก็จะพบว่า การเอางานรูโซออกมาแปลนั้นก็ถือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากบริบทแวดล้อมทางการเมืองในช่วงนั้นอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ อย่างที่เคยกล่าวไปแล้วว่า ในช่วงบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังพ.ศ. 2475 ในบรรดาคณะราษฎร และหมู่คนที่นิยมระบอบใหม่ก็มักจะใช้ความคิดทางการเมืองของรูโซในการสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบใหม่ หรือไม่ก็เป็นเผยแพร่เพื่อสร้างความรู้ชุดใหม่ให้กับประชาชน ซึ่งในเรื่องนี้ นายเตียงก็เป็นคนหนึ่งที่ทำในแบบเดียวกับคนที่มีความรู้และนิยมระบอบใหม่

³⁰⁹ ยัง ยาศส์ รูโซ, เอมีล, แปลโดย เตียง ศิริขันธ์ (พระนคร: โรงพิมพ์ศุภอักษร, 2479), หน้า 26. หน้า, 154-153.

³¹⁰ อภิสิทธิ์ กิจเจริญสิน, แนวคิดและบทบาททางการเมืองของนายเตียง ศิริขันธ์ ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และดำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (บรรณาธิการ), ปริทัศน์ พนมยงค์ และ 4 รัฐมนตรีอีสาน + 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 219.

สาเหตุที่ทราบว่ายายเตี้ยทำเช่นนั้นก็เนื่องจาก ตัวของนายเตี้ยเองนั้นไม่ได้มีสายสัมพันธ์โยงใยกับ คณะราษฎรแต่อย่างใดในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งในเรื่องนี้มักจะมีคนเข้าใจผิดอยู่เสมอว่า นายเตี้ยได้รู้จักกับนายปรีดีเพราะการรับรู้เกี่ยวกับนายเตี้ยของคนปัจจุบันนั้นจะทราบว่านายเตี้ย เป็นนักการเมืองอีสานที่โด่งดังและเป็นนักการเมืองที่สังกัดในพรรคสหชีพที่สนับสนุนนายปรีดีเป็น นโยบายหลัก ยิ่งไปกว่านั้น คนรุ่นใหม่ยังรับรู้กันอีกว่านายเตี้ยนั้นได้เป็นเสรีไทยสายอีสานคนสำคัญ ที่นายปรีดี พนมยงค์ไว้วางใจมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งความเข้าใจนี้ก็ไม่ผิดอย่างใด แต่กระนั้น ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองนายเตี้ย ศิริจันทร์ไม่ได้มีการรู้จักกับนายปรีดี พนมยงค์มาก่อน หรือ เป็นหนึ่งในคณะราษฎรแต่อย่างใด เนื่องจากในขณะนั้นนายเตี้ยยังคงเป็นครูที่อุตรธานี แต่ก็มี ข้อสังเกตหนึ่งที่ควรจะได้รับทราบก็คือ นายเตี้ยเป็นคนหนุ่มที่นิยมระบอบใหม่อย่างยิ่ง ตลอดจนนาย เตี้ยเป็นคนหนึ่งที่ศรัทธานายปรีดี พนมยงค์อย่างมากตั้งแต่นั้นเองในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เขาจึงประกาศตัวว่าเป็นคนรุ่นใหม่ที่สนับสนุนระบอบใหม่³¹¹ ซึ่งจากความกระตือรือร้นที่ต้องการจะ สนับสนุนระบอบใหม่นายเตี้ยจึงได้ใช้ความรู้ของตนในการเผยแพร่แนวคิดประชาธิปไตยด้วยการ แลกงาน เรื่องเอมิลของรุสโซ่ออกมาในเวลาดังกล่าว

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับนายเตี้ยและการแปลงานชิ้นนี้ของรุสโซ เมื่อผู้วิจัยได้ พิจารณาในเนื้อหาที่นายเตี้ยแปลก็พบว่านายเตี้ยได้แปลแค่ บรรพแรกบรรพเดียว³¹² ซึ่งในบรรพ ดังกล่าวนายเตี้ยก็ได้แปลไว้ค่อนข้างดีมาก นายเตี้ยรักษาสำนวนในการแปลแทบจะทุกตัวอักษรให้ ไกลเคียงกับต้นฉบับ นายเตี้ยจะไม่ต่อเติมความคิดเห็นของตัวเองเข้าไปหรือเพิ่มเติมบิดเบือนเนื้อหา เพื่อประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งจะแตกต่างกับงานของคณะยุทธศาสตร์ที่ได้บิดเบือนเนื้อหาค่อนข้างมาก ตามที่ได้นำเสนอไปแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงถือได้ว่างานของนายเตี้ยชิ้นนี้ได้แปลในลักษณะงานวิชาการ จริงๆ และยิ่งไปกว่านั้นการแปลของนายเตี้ยก็จะมีการทำเชิงอรรถสอดแทรกให้ความรู้กับผู้อ่านแยก เป็นสัดส่วน ตลอดจนการอ้างอิงนายเตี้ยก็ได้แนบรายชื่อหนังสือภาษาอังกฤษจำนวนหนึ่งพร้อมกับ กำกับหน้าเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้อ่านทราบว่าตนอ้างอิงมาจากหน้าไหน ดังนั้นจึงน่าจะสันนิษฐานว่านายเตี้ย เป็นผู้ที่มีความรู้ดีมาก ซึ่งในเรื่องนี้จากคำบอกเล่าของคนที่ยังรู้จักนายเตี้ยก็จะพบว่า นายเตี้ยเป็นคนที่ มีความรู้มากกว่าคนอื่นๆทีเดียว นายเตี้ยอ่านภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่ว ประกอบกับเป็นคน

³¹¹ เตือน บุนนาค, ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจคนแรก (พระนคร: เสริมวิทย์บรรณาการ, 2500), หน้า 106.

³¹² ความตั้งใจของนายเตี้ยต้องการที่จะแปลงานชิ้นนี้ออกมาทั้งหมดแต่จะทยอยพิมพ์ออกมาทีละบรรพ ซึ่งบรรพที่สองก็ได้แปลเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ด้วยความผันผวนทางการเมืองนายเตี้ยจึงไม่ได้เอาออกมาตีพิมพ์ โปรดดู ยัง ยาศรี รุสโซ, เอมิล, แปลโดย เตี้ย ศิริจันทร์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไพบูลย์, 2554) หน้า, 5,159.

มักจะศึกษาหาความรู้ด้วยตัวเองอยู่เสมอ ในทุกๆเดือนนายเตียงเข้มงวดกับตัวเองโดยตั้งกฎว่าในเดือนหนึ่งจะต้องอ่านหนังสือคลาสสิก ของ สำนักพิมพ์ Everyman ให้ได้อย่างน้อยเดือนละสองเล่ม เท่านั้นไม่พอนายเตียงยังเป็นเจ้าของสารานุกรม Britannica ชุด Social Science ที่เขามักจะค้นคว้าอยู่เป็นประจำและมักจะอวดให้คนสนิทได้ดูด้วย³¹³ เท่านั้นไม่พอ เมื่อพิจารณาจากผลงานอื่นๆของเขา ในด้านการศึกษาที่พบว่า เตียง ศิริขันธ์ไม่ใช่แค่ครูธรรมดา เพราะในช่วงเวลาที่เขาได้มาสอนที่โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล จังหวัดอุดรธานี เขาก็ได้เริ่มเขียนตำราคู่มือครู หรือที่มีชื่อว่า “เพื่อนครู” (พ.ศ. 2478) สำหรับให้ผู้ที่สนใจอยากจะเป็นครูได้อ่านเพื่อเป็นแนวทางในการสอบประโยคครูของกระทรวงศึกษาธิการ หนังสือเล่มดังกล่าวได้แบ่งออกเป็นห้าชุดหลักอันประกอบไปด้วย เล่มที่หนึ่งว่าด้วยหลักการศึกษ เล่มที่สองประวัติการศึกษา เล่มที่สามจิตวิทยา เล่มที่สี่ การสอนวิชาเฉพาะ เล่มที่ห้า นักการศึกษา ซึ่งจากหนังสือเหล่านี้ก็สามารถชี้ให้เห็นว่า นายเตียงนั้นเป็น ครูที่มีความรู้ดีมาก³¹⁴

ในส่วนท้ายของหนังสืออีเมลได้มีคำอธิบายของนายเตียงเกี่ยวกับเนื้อหาต่างๆ โดยมีอยู่ตอนหนึ่ง นายเตียงได้อธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่รัฐโซเสนอไว้ในงานอีเมลเรื่องการเลี้ยงดูเด็ก เกี่ยวกับเรื่องผู้เลี้ยงดูเลี้ยงเด็กให้กลับไปหาธรรมชาติ ในประเด็นที่เกี่ยวกับธรรมชาตินี้ นายเตียงได้อธิบายว่า คำว่า “ธรรมชาติ” ของรัฐโซนั้นคือ แนวคิดเรื่องธรรมชาตินิยม (Naturalism) โดยนายเตียงตีความ ธรรมชาตินิยมว่า “ เป็นลัทธิซึ่งแสดงความเคลื่อนไหวปรากฏออกมาเมื่อราวปลายศตวรรษที่ 18 ต่อ 19 แห่งคริสต์ศาสนา เป็นลัทธิที่เข้าทำการโค่นการกระทำและพฤติกรรมทุกอย่างอันเป็นการกระทำ ลึกลับ ก้นแต่โบราณจนยังเหลือแต่ประเพณี ไม่มีเหตุผลและแก่สารอันใด เป็นลัทธิคัดค้านความฟุ้งเฟ้อ โอ้อ้ออันปรุงแต่งขึ้นเพื่อให้เกิดจากธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฝรั่งเศส ธรรมชาตินิยมเป็นอาการ

³¹³ วิสุทธิ์ บุษยกุล, “รำลึกถึงครูเตียง” ใน วีรบุรุษ นักประชาธิปไตยชนพลญวน เตียง ศิริขันธ์ ผู้นำเสรีไทยภาคอีสาน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2540), หน้า 73.

³¹⁴ หนังสือชุดเพื่อนครูของนายเตียงที่เขียนร่วมกับ ทั้งห้าเล่มนี้ ผู้วิจัยได้ไปตามหาตามหอสมุดต่างๆในประเทศไทย โดยที่หอสมุดแห่งชาติ ก็ไม่ปรากฏว่ามีหนังสือชุดนี้หลงเหลืออยู่ ยกเว้นแต่ที่หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่หลงเหลืออยู่เล่มที่สี่ กับเล่มที่ห้า แต่เมื่อไปขอดูก็ปรากฏว่า หนังสือสองเล่มนี้ได้ถูกย้ายเอาไปเก็บไว้ชั้นใต้ดินต่างๆที่รายชื่อตามบัญชีนั้นขึ้นไว้ในชั้นวางหนังสือ และเมื่อตามไปหาที่ชั้นใต้ดิน ก็ปรากฏว่าตัวเล่มไม่อยู่แล้ว เพราะว่าหนังสือถูกเอาไปมัดรวมไว้เป็นกองๆและไม่มีการเขียนหลายเลขกำกับจึงทำให้ไม่สามารถตามตัวเล่มต่อไปได้ ซึ่งเป็นเรื่องน่าเสียดายเพราะว่า ถ้าหนังสือชุดเพื่อนครูยังคงหลงเหลืออยู่ ก็จะสามารถไปตรวจสอบได้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติการศึกษา และนักการศึกษา นายเตียงได้เขียนถึงรัฐโซ หรือเขียนถึงการสอนประชาธิปไตยไว้ในหนังสือชุดครูนี้อย่างไรบ้าง เนื่องจากหนังสือชุดห้าเล่มของนายเตียงนี้ถือว่าเป็นคู่มือสอบครูเล่มแรกของประเทศไทยหลัง พ.ศ. 2475 และหนังสือเล่มนี้ก็ถือว่าเป็นชุดที่แพร่หลายชุดหนึ่ง โปรดดู ปรีชา ธรรมวินทร และสมชาย พรหมโคตร (บรรณาธิการ), จากยอดโดมถึงญวน : บันทึกประวัติศาสตร์ฉบับสามัญชนบนเส้นทางประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง, 2544), หน้า 51.

เคลื่อนไหวเพื่อล้มเลิกสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันอำนาจสูงสุดตกอยู่ในเงื้อมมือของคนๆเดียว หันเข้าหา
 ธรรมชาติ คือประชาธิปไตยและอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนทั้งหลาย”³¹⁵

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับ คำอธิบายข้างต้นของนายเตียงเล็กน้อย กล่าวคือ นาย
 เตียงอ้างว่า เขาเอานำคำอธิบายแบบนี้มาจาก ตำรา Cambridge Modern History: France
 Revolution, Volume VIII หน้า 178 ซึ่งเมื่อเทียบแล้วก็ตรงกัน แต่ผู้วิจัยอยากจะชี้ให้เห็นว่า วิธีการ
 อธิบายเกี่ยวกับเรื่องการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบใหม่โดยอธิบายว่าเป็นการหมุนย้อนกลับไปหา
 วิธีการปกครองแบบเดิมที่เป็นธรรมชาติก็คือ การกลับไปหาประชาธิปไตย หรือในความหมายที่
 ประชาชนกลับไปตกลงทำสัญญาสถาปนาผู้ปกครองคนใหม่ขึ้น การอธิบายแบบนี้เป็นเพียงกระแส
 หนึ่งที่ใช้ในการอธิบายการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เท่านั้น เพราะนอกจากคำอธิบายของนายเตียงข้างต้น
 แล้วยังมีวิธีการอธิบายในแบบอื่นอีก อย่างเช่น คำอธิบายเกี่ยวกับ “Revolution” ของพระองค์
 วรรณฯ โดยพระองค์อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ คำว่าปฏิวัติ เป็นการถอดคำ Revolution ออกมา
 Re = ปฏิ volution=วัติ แปลตามศัพท์ว่าการหมุนกลับ คือ หมุนรอบ ล้อหมุนก็เป็น Revolution
 โลกหมุนก็เป็น Revolution ฉะนั้นในทางกายก็แปลว่าหมุนรอบ แต่เมื่อมาใช้ทางชนสมาคม หรือ
 ประชาคม (Social) เข้าแก่ ก็มีนับว่าหมุนแปร แปรมีนัยหมายถึงการแปรสภาพ และ Revolution ก็
 เป็นการแปรสภาพ คือเปลี่ยนถึงมูลราก (Fundamental) เช่นการเปลี่ยนจากกสิกรรมมาเป็น
 อุตสาหกรรม ก็เรียกว่า Industrial Revolution เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าใช้ ปฏิวัติได้... การ
 เปลี่ยนแปลงของเรานั้น ไม่ใช่การพลิกแผ่นดิน แต่เป็น Revolution การเปลี่ยนแปลงจากราชชาติไทย
 มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญนั้น แม้ไทยจะว่าอะไร ฝรั่งเศสก็ว่าเป็น Revolution เพราะเป็นการ
 เปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เพราะฉะนั้นถ้าไม่ใช่คำว่าปฏิวัติ ก็จะเข้าใจความคิดของฝรั่งในเรื่องนี้หา
 ได้ไม่.....”^{316 317}

³¹⁵ ยัง ยาคส์ รุสโซ, เอมีล, แปล โดย เตียง ศิริขันธ์ (กรุงเทพฯ: ไชยิต, 2454), หน้า 138.

³¹⁶ โปรตดู คำว่า “ปฏิวัติ” และคำว่า “การเปลี่ยนแปลงการปกครอง” ใน พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
 วรรณไวทยากร วรวรรณ, วิทยาสารานุกรม (พระนคร: แพร์พิทยา, 2505), หน้า 438, 486.

³¹⁷ คำอธิบายของพระองค์วรรณฯในข้างต้นนั้น เป็นการอธิบายที่นำมาจากคำอธิบายกระแสหลักใน
 ตะวันตก ที่เริ่มต้นจากการอธิบายรูปศัพท์ของคำว่าปฏิวัติ มาจากภาษาลาติน Evolutio และ Revolvere ที่แปลว่า
 การหมุนรอบ ตลอดจนการแบ่งตามความหมายทางกายภาพ และการใช้ในทางสังคมก็เป็นการแบ่งตามคำอธิบายที่
 เป็นกระแสหลักของคำอธิบายเกี่ยวกับ Revolution ในตะวันตก โปรตดูรายละเอียดใน Walter Laqueur,
 “Revolution” in International Encyclopedia of Social Science Volume 13, Edited by David L. Sills
 (The Macmillian Company and The Fresspress, 1968), 501-507.

จากคำอธิบายของพระองค์วรรณฯข้างต้น ถ้าดูแบบผิวเผินก็ถือว่าเป็นคำอธิบายที่คล้ายคลึงกับคำอธิบายของนายเตียงที่ว่า “การปฏิวัติ” คือการหมุนกลับไปสู่สัญญาดั้งเดิมที่คนมาตกลงเลือกผู้ปกครองกันใหม่³¹⁸ แต่กระนั้นถ้าลองพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน คำว่าหมุนย้อนกลับของพระองค์วรรณฯนั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน หรือการเปลี่ยนแปลงแบบกลับหัวกลับหางจนไม่เหลือรูปเดิมอีกต่อไป สังเกตจากข้อความข้างต้น พระองค์วรรณได้แบ่งความหมายของการปฏิวัติแบบดั้งเดิมว่า ใช้สำหรับสิ่งทางกายภาพ ที่ว่าหมุนรอบ โลกหมุนรอบตัวเอง ล้อหมุนครบรอบ แต่เมื่อนำมาใช้ในทางสังคม ความหมายได้เปลี่ยนแปลงไปโดยนำลักษณะบางส่วนของ การหมุนรอบของสิ่งกายภาพ มาสื่อถึง การพลิกเปลี่ยนแปลงจนไม่เหลือเค้าเดิม หรือรากฐานเดิม เราอาจจะนึกถึงล้อว่าเวลามันหมุนรอบมันก็จะวนกลับมาที่เดิม (วิธีแรกนี้ก็อธิบายเหมือนอย่างของนายเตียงคือวนกลับมาที่จุดเริ่มต้นคือประชาชนเลือกผู้ปกครองใหม่) แต่ถ้าลองนึกถึงแก้วน้ำที่มีน้ำอยู่ ถ้าจับแก้วหมุนรอบ น้ำก็จะหกออกมา แก้วใบนั้นก็จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป เพราะเป็นแก้วเปล่าไม่มีน้ำอีกต่อไป ผู้วิจัยคิดว่าพระองค์วรรณฯทรงต้องการที่จะสื่อในลักษณะความหมายใกล้เคียงกับตัวอย่างที่ยกมานี้ อย่างไรก็ดี ถ้าเราลองพิจารณาประกอบกับตัวอย่างที่พระองค์ได้ยกเรื่อง การปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรม พระองค์บอกว่าเป็นการปฏิวัติ เพราะเปลี่ยนแปลงถึงรากฐานจนไม่เหลือเค้าเดิมอีกต่อไป ซึ่งคำอธิบายของพระองค์วรรณฯในข้างต้นจะดูไม่สมเหตุสมผลเลยถ้าเราตีความว่า พระองค์ทรงหมายถึงการย้อนกลับแบบเดียวกับคำอธิบายของนายเตียง เพราะการถ่วงการปฏิวัติหมายถึงย้อนกลับ แล้วการปฏิวัติอุตสาหกรรม ก็ต้องหมายถึงการเปลี่ยนจากอุตสาหกรรมมาเป็นสังคมเกษตร ซึ่งฟังดูแล้วก็ไม่สมเหตุผลเท่าไรนัก เหตุที่ต้องกล่าวถึงเรื่องนี้ค่อนข้างยาวก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า คำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นั้นมีหลายชุดคำอธิบายที่ปัญญาชนในสังคมช่วงนั้นพยายามที่จะสร้างคำขึ้นมาเพื่อทำให้คนที่ใหม่ต่อระบอบที่เกิดขึ้น สามารถเข้าใจเรื่องราวทางการเมืองได้ง่ายขึ้นกว่าที่จะอธิบายเรื่องราวทั้งหมด³¹⁹

³¹⁸ เกี่ยวกับประเด็นนี้ รศ.ดร. ไชยันต์ ไชยพร ได้แสดงความเห็นไว้ว่า “การแปล “Revolution” ว่า หมุนกลับ เป็นการแปลในแบบของ John Locke เพราะ เขามองการปฏิวัติว่าเป็นการหมุนกลับไปสู่สภาวะธรรมชาติ คือการยึดสิทธิแห่งการพิทักษ์ตนเองตามธรรมชาติมาใช้เอง” ผู้วิจัยเห็นว่าความคิดเห็นนี้น่าจะมีประโยชน์จึงนำมาใส่ไว้เป็นเชิงอรรถ

³¹⁹ สมบัติ จันทรวงศ์ , “การสร้างศัพท์บัญญัติทางการเมือง” ใน ภาษาทางการเมือง (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา, 2533), หน้า 54-55.

อย่างไรก็ดี ผู้อ่านควรจะทราบว่า ในภายหลัง นายปรีดี พนมยงค์ก็ได้ออกมาแสดงความไม่เห็นด้วยกับการอธิบายเรื่องการปฏิวัติของพระองค์วรรณฯ ในส่วนที่พระองค์วรรณฯ เรียก เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ว่าเป็น “Revolution” โดยนายปรีดีเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎรครั้งนั้น คือ “Evolution” ซึ่งนายปรีดีได้บัญญัติคำไทยไว้ว่า “การอภิวัฒน์” ดังที่ นายปรีดีกล่าวว่า “การ “อภิวัฒน์” คือการมุ่งไปข้างหน้า ไม่ใช่การ “ปฏิวัติ” ที่แปลว่าหมุนกลับ คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถอยหลัง” ซึ่งนายปรีดีได้พยายามยกคำอธิบายของมาร์กซ์ที่มองว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปข้างหน้าเรื่อยๆ มาเป็นฐานในการคิด ดังที่นายปรีดีได้กล่าวว่า “มาร์กซ์เรียกการเปลี่ยนระบบสังคมฝรั่งเศส จากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ค.ศ. 1789 ว่า “เรฟโวลูชัน” และเรียกการต่อสู้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เยอรมัน ค.ศ. 1818 ว่า “เรฟโวลูชัน”... ผมเห็นว่าไม่สมควรที่ผู้รักชาติประชาธิปไตยซึ่งต้องการพัฒนาประเทศชาติให้ก้าวหน้าไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์จะใช้คำว่า “ปฏิวัติ” ... ผมได้เสนอไว้ในหนังสือเรื่องความเป็นอนิจจังของสังคม ให้ถ่ายถอดคำอังกฤษนั้นเป็นศัพท์ไทยว่า “อภิวัฒน์” มีคำอธิบายดังต่อไปนี้ อภิวัฒน์ประกอบด้วยคำ “อภิ” ซึ่งเป็นคำใช้นำหน้าศัพท์ที่มีความหมายว่า ยิ่ง วิเศษ เหนือ กับคำว่า “วัฒน์” ซึ่งแปลว่าความเจริญ ความงอกงาม เมื่อรวมความหมายของคำทั้งสองแล้วได้ความว่า “ความงอกงามอย่างยิ่งหรืออย่างวิเศษ” ทั้งนี้ตรงกับความหมายทางวิทยาศาสตร์สังคมดังกล่าวมาแล้วคือการเปลี่ยนระบบเก่าตามแนวทางกฏอริสราฟของมนุษย์ที่ถูกกดขี่เปียดเบียนนั้น เป็นการเปลี่ยนที่ก้าวหน้าซึ่งเป็นการเปลี่ยนอย่างวิเศษ”³²⁰ แต่กระนั้นคำอธิบายของปรีดีในข้างต้นเป็นคำอธิบายที่เกิดขึ้นในสมัยหลังที่ยุกระบอบใหม่ของคณะราษฎรสิ้นสุดลงแล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเชื่อว่าในยุคแรกนั้นคำอธิบายทั้งหมดจึงเป็นไปตามคำอธิบายกระแสหลักของพระองค์วรรณฯ เสียส่วนใหญ่ เนื่องจากในยุคแรก พระองค์คือ บุคคลผู้ควบคุมความคิดของคนผ่านการบัญญัติศัพท์เป็นจำนวนมาก³²¹

อนึ่ง นอกจากงานเรื่อง “เอมิล” และงานเขียนชุด “เพื่อนครู” แล้ว นายเตียง ศิริขันธ์ยังได้เขียนหนังสือขึ้นมาอีกเล่มหนึ่งชื่อว่า “หัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศส” ซึ่งหนังสือเล่มนี้เป็นงานอีกชิ้นหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของนายเตียงอย่างเห็นได้ชัด ตลอดงานชิ้นนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง

³²⁰ ปรีดี พนมยงค์, ความเป็นมาของศัพท์ไทย ปฏิวัติ รัฐประหาร วิวัฒน์ อภิวัฒน์ (กรุงเทพฯ: สถาบันสยาม, 2519), หน้า, 14, 31-32.

³²¹ สายชล สัตยานุรักษ์, สัมมนา "ประวัติศาสตร์การบัญญัติศัพท์: การเมืองวัฒนธรรมก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475" ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ [ออนไลน์], 20 สิงหาคม 2551. แหล่งที่มา <http://prachatai.com/journal/2008/08/17794>.

สายธารของการนำรัฐสีมาใช้ในการเมืองผ่านการปฏิวัติฝรั่งเศสที่เริ่มต้นมาตั้งแต่พระองค์เจ้าสองพระองค์ที่หันมาสนับสนุนคณะราษฎร แต่ก่อนอื่น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเบื้องต้นสำหรับหนังสือเล่มนี้คือ หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ปรากฏปีที่พิมพ์ ไม่ปรากฏว่าพิมพ์ที่ไหน อย่างไรก็ตาม นายเตียงก็ได้เขียนไว้ในคำนำว่า หนังสือของเขาเล่มนี้เขียนเสร็จตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2480³²² โดยต้นฉบับมีความหนาถึงพันกว่าหน้า แต่ไม่ได้มีการนำออกมาจำหน่ายทั้งที่ใส่ปกเข้าเล่มเรียบร้อยแล้วด้วยเหตุผลบางประการที่นายเตียงไม่ได้กล่าวถึงไว้ และเมื่อโอกาสเหมาะในภายหลังเขาจึงได้ออกมาพิมพ์³²³ ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่างานชิ้นนี้น่าจะพิมพ์ออกมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2489 สาเหตุที่ผู้วิจัยสันนิษฐานเช่นนี้ก็เพราะว่า หน้าปกหนังสือมีเจ้าของเดิมได้เขียนชื่อตนเองบนหน้าปกไว้ว่า “ธนา...(ตัวนามสกุลไม่สามารถอ่านได้เพราะหมึกเลือนรางมาก) ต.ค. 89” ซึ่งก็น่าจะหมายถึงปีที่ได้นี้หนังสือเล่มนี้มา ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่างานของนายเตียงชิ้นนี้จะได้รับการตีพิมพ์ก่อนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2489³²⁴

สำหรับ ประเด็นแรกที่จะกล่าวถึง เกี่ยวกับหนังสือ “หัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศส” นี้ก็คือเรื่องเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของนายเตียงอันเกี่ยวกับการเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมา คือ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ด้วยการเสนอตัวอย่างของการปฏิวัติประชาธิปไตยในอดีต ดังเช่นหนังสือการปฏิวัติฝรั่งเศสของพระองค์เจ้าอาทิตย์ที่มีเขียนหนังสือดังกล่าวขึ้นมาเพื่อให้พลเมืองในระบอบใหม่มี

³²² สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ นักประวัติศาสตร์ ที่เขียนบทความเรื่องผลงานของนายเตียง ได้ตั้งข้อสังเกตว่างานเรื่องหัวใจในการปฏิวัติฝรั่งเศส นายเตียงได้ลงมือเขียนในช่วงปี พ.ศ. 2479 โปรดดู สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ คอลัมน์: ถนนประชาธิปไตย: 'เตียง ศิริขันธ์' กับ 'เอมีล' ใน โลกวันนี้วันสุข ฉบับวันที่ 8 - 14 ธ.ค. 2555.

³²³ แม้ว่านายเตียงจะไม่ได้ให้เหตุผลเกี่ยวกับการที่ไม่ได้ออกมาพิมพ์หลังจากเขียนเสร็จในทันที แต่ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่า น่าจะเป็นเหตุผลทางการเมือง เนื่องจากในช่วงปี พ.ศ. 2478 นายเตียงถูกจับขังคุกในข้อหาคอมมิวนิสต์ และทำการปลุกปั่นสอนลัทธิในโรงเรียนที่อุดรธานี สืบเนื่องมาจาก ในเช้าวันหนึ่งมีการเอาธงค้อนเคียวไปชักขึ้นแทนธงชาติ และในปี พ.ศ. 2479 หลังจากออกมาจากคุก นายเตียงก็ได้ลาออกจากราชการ ดังนั้นเองในเวลาดังกล่าวคือ พ.ศ. 2479 จนถึง พ.ศ. 2480 นายเตียงอาจจะยังถูกเพ่งเล็งจากราชการอยู่ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะจากคำสัมภาษณ์ของผู้ใกล้ชิด หนังสือเอมีลของนายเตียงนั้นก็ยังถูกตั้งข้อสงสัยจากเจ้าหน้าที่ว่าเป็นหนังสือสำหรับการสอนคอมมิวนิสต์ ดังนั้นเองเมื่อเขียนหนังสือปฏิวัติฝรั่งเศสเสร็จนายเตียงจึงยังไม่คงไม่เอาออกมาตีพิมพ์เพื่อความปลอดภัยของตนเอง โปรดดู ปรีชา ธรรมวินทร และ สมชาย พรหมโคตร (บรรณาธิการ), จากยอดโดมถึงภูพาน : บันทึกประวัติศาสตร์ฉบับสามัญชนบนเส้นทางประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง, 2544), หน้า 58.

³²⁴ ต้นฉบับที่ใช้ได้มาจากหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ โดยในบัญชีหอสมุดฯได้ลงว่า ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2517 ซึ่งน่าจะเป็นปีที่ผิดเพราะว่า หนังสือเล่มนี้มีตราประทับบนหนังสือว่า ได้รับบริจาคมาจาก นายวิสิษฐ์ ไชยพร 2515 แต่เมื่อตีบัญชีกลับตีว่าหนังสือพิมพ์ออกมาปี พ.ศ. 2517 ประกอบกับเหตุผลที่มีรอยเขียนจากเจ้าของหนังสือตามที่กล่าวไปแล้ว จึงทำให้เชื่อว่าปีที่พิมพ์ในบัญชีของหอสมุดแห่งชาติน่าจะไม่ตรงกับความเป็นจริง

ความรู้ ดังที่นายเตียงได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของตนในการเขียนไว้ในคำนำว่า “ เรื่องปฏิวัติในฝรั่งเศสนี้ ชาวอารยประเทศถือว่าผู้ที่รับการศึกษาที่รักชาติเอาใจใส่ชาติ ควรจะรู้โดยละเอียด เพื่อจะได้ซาบซึ้งในหลักประชาธิปไตยที่แท้ ..เรื่องปฏิวัติในฝรั่งเศสนี้เป็นสิ่งที่มีกำลังหิวและมึลในทางการเมืองใหญ่หลวงที่สุดในโลกตั้งแต่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ ฉะนั้นบรรดาผู้รับการศึกษาในอารยประเทศมาแล้ว ใครไม่รู้เรื่องนี้ดูคล้ายกับจะอายกันฉะนั้น”³²⁵

แต่กระนั้นผู้วิจัยพบว่า นายเตียงมีจุดมุ่งหมายแฝงอยู่อีกประการเกี่ยวกับการเขียนหนังสือเล่มนี้ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายเดียวกันกับการที่เขาแปลหนังสือเอมีลออกมา คือ นายเตียงต้องการที่จะสนับสนุนหลักหลักการของคณะราษฎรในเรื่องการกระจายการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน พร้อมๆกันนั้นนายเตียงก็ได้แทรกเรื่องแนวคิดทางการเมืองของรัสเซียไว้ด้วยการตีความเรื่องธรรมชาตินิยม ตามที่กล่าวไปแล้ว ซึ่งก็เช่นเดียวกับงานเรื่อง “หัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศส” ที่แม้ว่านายเตียงจะกล่าวว่าเพื่อเป็นความรู้แก่คนที่สนใจการเมือง แต่เนื้อหาภายในเป็นการปกป้องและยกย่องการกระทำของคณะราษฎร ปี พ.ศ. 2475 ตัวอย่างในเรื่องนี้จะเห็นได้ชัดเจนอย่างยิ่งใน หัวข้อเรื่อง “หลักธรรมแห่งการปฏิวัติ” นายเตียงได้พยายามปกป้องว่า “การปฏิวัติ” ไม่ใช่ “การขบถ” สองสิ่งนี้มีความแตกต่างกันมาก ดังที่นายเตียงได้อธิบายถึงเรื่องนี้ว่า “ คนที่ไม่รู้และไม่ค่อยคิดบางคน ว่าการปฏิวัติ (Revolution) คือการกบฏ (Usurpation) ...การกบฏคือการแย่งกันเป็นพระมหากษัตริย์ ถือว่า ราษฎรเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ ส่วนการปฏิวัติเป็นการขออำนาจของราษฎรคืนจากพระมหากษัตริย์ เพราะความเป็นจริงอำนาจเป็นของราษฎร และราษฎรตั้งพระมหากษัตริย์ขึ้นปกครองตน พระมหากษัตริย์เป็นของราษฎร”³²⁶

จากการที่นายเตียงต้องอธิบายว่าสองสิ่งนี้แตกต่างกัน ก็มีเหตุผลอยู่ในทางบริบทคือ ในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีคนจำนวนมากที่เห็นว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นคือการก่อกบฏ ซึ่งก็เช่นเดียวกับการที่คณะราษฎรยึดอำนาจมาจากพระเจ้าแผ่นดินก็ถือว่าเป็นการก่อกบฏ มากไปกว่านั้น การปฏิวัติฝรั่งเศสคือการจลาจลรุนแรง ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดที่รับรู้กันเป็นอย่างดีในช่วงเวลาดังกล่าว สิ่งที่ยืนยันถึงเรื่องนี้ก็คือ ผู้วิจัยพบว่า มีนิยายเรื่องหนึ่งที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่เป็นตอนๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2473 โดยมีชื่อเรื่องว่า “ความรักสมัยฝรั่งเศสจลาจล” เนื้อหาเป็นเรื่องประโลมโลกระหว่างหญิงชายที่ต้องพลัดพรากกันเพราะการจลาจลที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศส ซึ่งจากการตั้งชื่อแบบนี้

³²⁵ เตียง ศิริขันธ์ และจรัส สุขุมวัฒน์, *หัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศส* (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์: ไม่ปรากฏผู้พิมพ์, ไม่ปรากฏวันที่พิมพ์), หน้า 1.

³²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

ก็สะท้อนให้เห็นถึงการพยายามสื่อว่า การปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นเป็นสิ่งที่วุ่นวายปั่นป่วนไม่ใช่สิ่ง³²⁷ ยิ่งไปกว่านั้น มีอีกตัวอย่างหนึ่งที่สามารถสะท้อนออกมาทิศทางเดียวกันคือ ในวันที่คณะราษฎรให้นายประยูร ภมรมนตรี ไปจับกุมตัวกรมพระนครสวรรค์ฯ ซึ่งเมื่อได้ควบคุมตัวเรียบร้อยแล้ว กรมพระนครสวรรค์ก็ทรงตรัสกับนายประยูรว่า “ แกเรียนอะไร ข้าพเจ้า(ประยูร)ก็กราบทูลไปว่าเรียนรัฐศาสตร์ จากปารีส ทรงส่ายหัวว่า อ้อมีความรู้มาก แกคงจะรู้จักโรเบสเปียร์ มารา และตั้งตง เพื่อน้ำสาบานฝรั่งเศสดีแน่ ในที่สุดมันผลัดกันเอาเกียติณเหมือนคอกันทีละคน ..แกเป็นกบฏแม้จะรอดจากอาญาแผ่นดินไม่ถูกตัดหัว แต่แกจะต้องถูกพวกเดียวกันฆ่า”³²⁸ จากคำกล่าวนี้ของกรมพระนครสวรรค์ฯ ก็สะท้อนให้เห็นเป็นอย่างดีว่า การรับรู้ของคนระบอบเก่าจะมองว่า การปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นของชั่วช้าไม่น่าจะเลียนแบบ แต่ในบรรดาคนที่นิยมระบอบใหม่ ไ้มาตั้งแต่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ จนถึงนายเตียงต่างก็พยายามที่จะอธิบายใหม่ว่า การปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นเป็นของดี และการปฏิวัติ 2475 ก็เป็นการปฏิวัติแบบเดียวกับการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งก็เป็นของดีด้วย ดังนั้นพวกที่นิยมระบอบใหม่จึงพยายามที่จะอธิบายและแก้ต่างเกี่ยวกับการปฏิวัติฝรั่งเศสไปต่างๆ นานา

ซึ่งก็เช่นเดียวกันกับงานชิ้นนี้ของนายเตียงที่ได้อธิบายว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสไม่ใช่การกบฏ แต่เป็นการปฏิวัติที่น่าประชาธิปไตย นำความเจริญมาให้กับสังคมและชาติบ้านเมือง³²⁹ ดังที่นายเตียง

³²⁷ ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน, “ความรักสมัยฝรั่งเศสจลาจล,” ไทยใหม่ (6 ธันวาคม 2473): 12.

³²⁸ ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิตห้าแผ่นดินของข้าพเจ้า (กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2518), หน้า 170.

³²⁹ เกี่ยวกับประเด็นเรื่องการพยายามให้ความหมายของคำว่า “การกบฏ” และ “การปฏิวัติ” ว่าเป็นสิ่งที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มากสำหรับคนที่นิยมในระบอบใหม่ในช่วงเวลานั้น เนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่ใหม่มากกับสังคมไทยในสมัยนั้น และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นผู้ที่ทำการเปลี่ยนแปลงก็ได้รับการตราหน้าว่าเป็นกบฏอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า โลกทัศน์ของคนสมัยนั้นไม่มีแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การเปลี่ยนแปลงการปกครองคือ กบฏ และเมื่อเป็นเช่นนี้ การถูกตรา ถูกตราหน้าว่าเป็นไอ้กบฏนั้นเป็นเรื่องใหญ่สำหรับคณะราษฎรอย่างยิ่ง เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นได้เป็นอย่างดี จากคำกล่าวของ พันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ (วัน ชูถิ่น) หนึ่งในสี่ทหารเสือผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า “ อำนาจทางการปกครองเป็นอำนาจฟ้าครอบที่น่าสะพรึงกลัวมาก ฝ่ายเราซึ่งเป็นฝ่ายที่คนทั้งหลายเขาไม่เข้าใจ และเปนฝ่ายที่ผิดลัทธิการปกครองประเทศ เรามีคำใช้คำเดียวที่จะเรียกคือ พวกกบฏ ซึ่งเป็นคำที่น่าขนพองสยองเกล้าเพียงไร เพราะในโบราณกาลมา กบฏก็มีอยู่ อย่างเดียวคือ เข้าแย่งชิงราชบัลลังก์ จึงราชสมบัติ จับเอาพระเจ้าแผ่นดินมาปลงพระชนม์เสีย แล้วตั้งตัวเปนพระเจ้าแผ่นดินแทน ปกครองบ้านเมืองอยู่ในแบบเดิมนั่นเอง มิได้มีอุดมคติที่จะทำเพื่อสร้างวิธีการปกครองแบบใหม่อันใดก็หาไม่ได้ การกบฏเป็นการยึดอำนาจไว้กับตัวเพื่อตัวเอง แต่ไม่มีใครเคยนึกว่าการปฏิวัติคือการเปลี่ยนการปกครองให้อำนาจแก่ราษฎร ในสมัยนั้น ซึ่งราษฎรเขาจะได้ใช้อำนาจของเขาทำการปกครองบ้านเมืองของเขาเอง เปนแบบซึ่งยังไม่เคยมีมาแต่ก่อนเลยในชาติไทย” และถ้าสังเกตให้ดีในประกาศคณะราษฎร วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีเนื้อความส่วนตอนหนึ่งกล่าวว่า “ส่วนผู้เป็นประชมุขของประเทศนั้น คณะราษฎรไม่ประสงค์ทำการแย่งชิงราชสมบัติ ฉะนั้น จึงได้อัญเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่ง

พยายามแก้ต่างให้การปฏิวัติฝรั่งเศสว่าแม้จะเป็นการกระทำจะรุนแรงแต่ก็ทำให้ชาติและโลกเจริญขึ้น ดังที่นายเตียงกล่าวว่ “การปฏิวัติฝรั่งเศสนี้ถ้าเล็งในด้านการเมืองนั้นไม่สมบูรณ์ แต่เล็งในด้านธรรมชาติมันมีกำลังแก่กล้ามาก การปฏิวัติรตอนที่กล่าวนี้เป็นภาคทำลายอิทธิพลเก่าๆใดๆพินาศไป เขย่าอารมณชาติฝรั่งเศสให้ขนาดในการเมืองมาให้กำลังแก่นโปเลียนซึ่งจะมาเป็นภาคสร้างสรรค์ ทำให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจใหญ่หลวงมาจนทุกวันนี้ได้ และเขย่าอารมณชาวยุโรปให้ตื่นตื่น ....ชนชาวฝรั่งเศสมักภูมิใจว่าการปฏิวัติฝรั่งเศสทำให้โลกเจริญไม่มีเสื่อม คนฝรั่งเศสได้ตายเป็นพลีกรรมแก่ความเจริญแห่งมนุษยชาติ”³³⁰ ..... สาเหตุที่แท้จริงของการทารุณรุนแรงของการปฏิวัติในฝรั่งเศส ท่านผู้อ่านที่ลึกซึ้งทั้งหลายโปรดพิจารณาธรรมชาติให้เห็นจริง ขออย่าไปโทษผลที่เกิด แต่จงโทษเหตุที่เกิด”³³¹

ยิ่งไปกว่านั้น นายเตียงพยายามที่จะแก้ต่างให้แม่กระทังโรเบสปีแอร์ ซึ่งเป็นบุคคลที่รู้จักกันดีกว่าเขาเป็นคนที่นำฝรั่งเศสไปสู่ยุคแห่งความน่าสะพรึงกลัว แต่กระนั้น นายเตียงก็พยายามแก้ต่างให้ว่า “ชีวิตปกติของโรเบสปีแอร์นั้น เป็นคนประหยัทรายจ่ายมาก ไม่นิยมความสนุกโอเื่องใดๆแต่งกายเป็นแบบไม่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นคนแต่งกายเรียบร้อยและเอาแป้งพรมวิกหรือหมปลอมเสมอ ไม่เคยเกี่ยวข้องกับสตรีในทางเรื่องรักเลย โรเบสปีแอร์เป็นคนสุภาพตลอดทั้งชีวิตในบ้านหรือในที่สาธารณะ มีความคิดลึกซึ้งและเป็นนักปฏิวัติที่ลึซึพเมชัญการปฏิวัติทุกรูป เป็นผู้ทีเข้าใจปฏิวัติเหนือผู้ใด ....คนรักโรเบสปีแอร์นั้นไม่ใช้รักแบบธรรมดา บางพวกรักบูชาเอาจริงๆทีเดียว ซึ่งท่านจะเห็นว่า เมื่อโรเบสปีแอร์ตายแล้วมีคนเข้าโบสถ์สวนมนตร์บูชาโรเบสปีแอร์เหมือนดังบูชาพระ และตั้งลัทธิยธิฐานว่าจะกุ่มนุษย์จะกุ่มนุษย์ชาติตามอุดมคติของโรเบสปีแอร์ นักปฏิวัติแบบโรเบสปีแอร์นี้แหละฝรั่งเศสเรียกว่า วีระบุรุษนักปฏิวัติ หรือเรียกว่า “มาเตอร์” ตรงกับคำว่า “Martyr” คือผู้ที่ยอมตายอย่างทรมาณแสนสาหัสเพื่อจะกุ่มนุษย์ชาติ ซึ่งเป็นความหมายของรูปพระเยซูตรึงอยู่กับไม้กางเขน

กษัตริย์ต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร” จากสองตัวอย่างนี้ทำให้เห็นว่า คณะราษฎรและคนทีนิยมคณะราษฎรต้องพยายามอย่างมากทีจะแก้ต่างว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองของตนไม่ใชการกบฏ แต่เป็นการปฏิวัติทีจะนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ โปรดดู พระประศาสน์พิทยายุทธ, แผนการปฏิวัติ (พระนคร: โรงพิมพ์สารเสรี, 2491), หน้า 63-64.

³³⁰ เตียง ศิริขันธ์ และจำรัส สุขุมวัฒน์, หัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศส (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์: ไม่ปรากฏผู้พิมพ์, ไม่ปรากฏวันที่พิมพ์), หน้า 216.

³³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 222.

ของฝรั่ง”³³² เท่านั้นไม่พอ นายเตียงยังแก้ต่างถึงการบริหารงานของโรเบสปีแอร์ที่ขึ้นชื่อว่าโหดเหี้ยม และไร้ความปรานีว่า “ โรเบสปีแอร์เป็นเจ้าความคิดและหลักธรรมใหญ่ยิ่งทั้งปวง กับชีวิตประจำวันที่สุจริตอย่างไม่ต้องสงสัยเลย โรเบสปีแอร์สามารถบริหารงานเข้มแข็งที่สุดในการหาเงินมาสู่คลัง การปราบไล่ตีภายใน การทำให้ข้าราชการทำงานสุจริตรวดเร็ว และสร้างโครงการอันทำแล้วเรียบร้อยไม่ยุ่งเหยิงในหลักการ ประชาชนทุกคนสบายใจงานการเข้มแข็ง³³³ .... ท่านผู้อ่านจะเห็นแล้วว่า ฝรั่งเศสกำลังเกิดความปั่นป่วนขึ้นอย่างสุดขีด ทั้งมีกฎหมายในอย่างรุนแรง ข้าศึกก็ระดมพร้อมกันเข้ามาอย่างรอบด้าน อำนาจอย่างเด็ดขาดก็ไม่มีอย่างสมมีพระเจ้าแผ่นดิน ในสภาก็อลเวงกันอยู่เป็นเนืองนิตย์ โรเบสปีแอร์ สามารถใช้ความคิดทำให้คนยินยอมให้ทำการต่างๆได้ และสิ่งที่คิดขึ้นนั้นก็กำลังแก้กล้ายิ่งกว่าครั้งใดๆ เช่นคิดคณะกรรมการต่างๆขึ้น และใช้การทารุณสร้างอำนาจอย่างมหัศจรรย์ขึ้น”³³⁴

อย่างไรก็ดี ในหนังสือเล่มนี้ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ควรพิจารณา นั่นก็คือ นายเตียงได้นำ รุโซมาใช้อย่างมากในงานเขียนของเขา โดยนายเตียงได้ยกย่องรุโซว่าเป็นบิดาทางความคิดของโรเบสปีแอร์ที่เป็นผู้ทำให้การปฏิวัติเคลื่อนไป ในขณะที่เดียวกันนายเตียงก็อธิบายว่าความคิดของรุโซนั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการปฏิวัติ ซึ่งวิธีการนี้ก็เป็นการอธิบายแบบเดียวกับหนังสือต้นแบบการปฏิวัติฝรั่งเศสภาษาไทยของพระองค์เจ้าอาทิตย์ แต่มีสิ่งหนึ่งที่ไม่เหมือนกับงานของพระองค์เจ้าอาทิตย์คือ นายเตียงเป็นคนที่ยกย่องรุโซอย่างมากประหนึ่งกับรุโซเป็นเทพเจ้าแห่งการปฏิวัติ เพราะในหนังสือของเขา เขาจะบรรยายถึงรุโซว่าเป็นคนเดียวที่ความคิดได้ทำให้เกิดการปฏิวัติ นักคิดคนอื่นไม่สำคัญเท่ารุโซ ดังที่นายเตียงว่า “ วอลแตร์เป็นนักปราชญ์ที่ทั่วประเทศรู้จัก คนชอบอ่านหนังสือของวอลแตร์มากมายที่สุด แต่ความจริงนั้นความคิดของวอลแตร์ในเรื่องการปฏิวัติไม่ลึกซึ้งแน่นอน เพราะความลำเอียงในสภาพของชีวิตวอลแตร์เอง คือวอลแตร์เป็นมหาเศรษฐีและขลาดกลัวอันตรายจะมีแก่ทรัพย์สมบัติของตน แต่มีนักปราชญ์คนสำคัญของการปฏิวัติคือ รุโซ เป็นนักเขียนที่อ่านแล้วคนนับถือ ความคิดของรุโซเป็นหลักของการปฏิวัติ เป็นหลักการที่รุนแรงมาก การปฏิวัติสำเร็จได้ ก็เพราะหลักการของรุโซเพราะว่า สาวกวอลแตร์นั้นหมดปัญญาหาวิธีการที่จะแก้ไขตั้งแต่พบเล่ห์กลของขุนนาง (Court Treason) ในตอนแรกพากันพ่ายแพ้แปรปรวนไปตามกันหมด แต่สานุศิษย์ของรุโซจะเข้าแก้ไขเอาชนะเหตุการณ์ทุกสถานการณ์ได้ และกู้การปฏิวัติฟื้นฟ้อุปสรรคใดๆพิณาศไปสิ้น....

³³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

³³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 144.

³³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 238.

ผู้คนที่อ่านหนังสือของรูโซแล้ว มักบูชารูโซและเห็นตามอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้นสาวกของรูโซเป็นนักปฏิวัติแบบวีระบุรุษ คือ พร้อมที่จะเป็นนักปฏิวัติเผชิญหน้าเหตุการณ์ทุกชนิด ยินดีพลีชีพยืนอยู่ในไฟกรดแห่งอารมณณ์ดุร้ายแรงของมนุษย์ที่กำลังเดือดพล่าน รูโซให้หลักปฏิวัติจากของจริง รูโซเปิดหลังฉากของการปกครองของรัฐบาลและชีวิตของขุนนางครั้งนั้นให้คนทั้งหลายทราบ และให้หลักอย่างไม่หวั่นไหวในการเข้าสู่การปฏิวัติ ...

รูโซมีหนังสือไว้เป็นหลักคล้ายคัมภีร์ของนักปฏิวัติในครั้งนั้น คือหนังสือชื่อสัญญาประชาคม ซึ่งเป็นหนังสือที่นักปฏิวัติถือเป็นคู่มือของตน หนังสือเรื่องสมมุติฐานแห่งความไม่เสมอภาค และจดหมายจากภูเขา ซึ่งเล่มหลังนี้เป็นหนังสือที่ให้หลักธรรมทางมฆนิมปฏิบัติ แต่ไม่ค่อยมีใครเอาใจใส่ หนังสือเล่มนี้ ไม่ค่อยมีใครไปเยี่ยมรูโซมากนัก แต่ผู้ที่ไม่เยี่ยมรูโซ และรูโซๆ เผยความคิดให้ฟังเป็นพิเศษในหลักของรูโซนั้นวางไว้ในแง่ปฏิบัติจริงๆ ในทุกกรณี ..โรเบสเปียร์ได้ไปพบรูโซมาโดยตรง เขาไปได้ปรัชญาปฏิวัติมา ทำให้โรเบสเปียร์เป็นนักปฏิวัติขั้นมาเตอร์ที่เหนือหัวหน้านักปฏิวัติทั้งปวงในภายหลัง สิ่งนี้เป็นสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูโซเป็นนักปราชญ์ผู้รู้แจ้งในปรัชญาปฏิวัติเป็นคนต้นเค้าทีเดียว”³³⁵

สำหรับความคิดส่วนตัวของนายเตียง ผู้วิจัยพอที่จะอนุมานได้ว่าเขาเป็นคนที่ยกย่องรูโซมากประหนึ่งศาสดา ดังที่สะท้อนจากคำพูดหนึ่งของนายเตียงในคำนำหนังสือเอมีลตอนหนึ่งว่า “ท่านรูโซสอนข้าพเจ้าไว้ว่า “เป็นคนต้องทำตามปากพูด” ทั้งท่านรูโซแนะนำข้อควรอุ้มใจไว้ด้วยว่า “มนุษย์เราโดยธรรมชาติย่อมดี” ดังนี้หากข้าพเจ้าผิดพลาดเพราะโหดเขลาเบาปัญญา ก็น่าจะมีหวังในความกรุณาของท่านผู้อ่านทุกท่านบ้าง” แม้ว่านายเตียงจะพูดถึงรูโซอย่างนั้นก็ตามที่ แต่ถ้าคนที่พอเคยศึกษารูโซมาบางทีจะพบว่าในความเป็นจริงรูโซได้ทำเรื่องที่ไม่สมควรไว้อย่างมากมาย เช่น ตัวรูโซเองได้เคยทิ้งลูกในไส้ของตนถึงห้าคนให้กับสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า มากไปกว่านั้น ในเรื่องการพูดแต่ความจริง รูโซก็มีชื่อเสียงอยู่แล้วในการพูดเอาดีใส่ตัวเอาชั่วใส่คนอื่น ดังจะเห็นได้จากในหนังสือคำสารภาพของเขาที่รูโซ กล่าวโทษคนอื่นทุกคนยกเว้นตนเอง แต่กระนั้นก็มีอยู่สิ่งหนึ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ก็คือ หนังสือของนายเตียงเรื่องหัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศสได้สะท้อนให้เห็นถึงกระแสความนิยมชมชอบต่อรูโซในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างมาก

สรุปท้ายบท

กล่าวโดยสรุป จากที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นจนถึงตอนนี้ ผู้วิจัยได้พยายามที่จะบรรยายให้เห็นภาพว่า ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองที่คณะราษฎรได้ครองอำนาจสืบเนื่องมาจนถึงปีที่

³³⁵ เตียง ศิริขันธ์ และจำรัส สุขุมวัฒน์, หัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศส (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์: ไม่ปรากฏผู้พิมพ์, ไม่ปรากฏวันที่พิมพ์), หน้า 11.

คณะราษฎรสิ้นสุดอำนาจลงคือประมาณปี พ.ศ. 2490 ชื่อและ ความคิดทางการเมืองของรุสโซก็ได้มีเข้ามาสู่สยาม โดยการเข้ามาครั้งแรกของ รุสโซ้นั้นเข้ามาในฐานะที่เขาเป็นบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งการที่รุสโซมีชื่อเสียงในทางนี้ก็สอดคล้องกับวิธีการของพวกปัญญาชนระบอบใหม่ที่พยายามจะสร้างความชอบธรรมบางอย่างให้กับระบอบใหม่ ด้วยการที่จะเทียบเคียงและสร้างคำอธิบายใหม่เกี่ยวกับการปฏิวัติพ.ศ. 2475 ว่ามีลักษณะคล้ายกับการเปลี่ยนระบอบในฝรั่งเศสที่เป็นการปฏิวัติครั้งสำคัญของโลก ดังจะเห็นได้ในการพยายามที่จะอธิบายว่าเหตุการณ์ในฝรั่งเศสคือ “การอภิวัฒน์” หรือ “การปฏิวัติ” ไม่ใช่การก่อกบฏดังที่ตัวเอง เมื่อการปฏิวัติฝรั่งเศสถูกนำมาใช้ในสยาม ทฤษฎีการเมืองของรุสโซเองก็ได้เข้ามาด้วย และจากการที่รุสโซเข้ามาทำให้เกิดผู้ที่ศึกษารุสโซกันในช่วงนี้อย่างแพร่หลาย

สำหรับสาเหตุที่การศึกษาความคิดของรุสโซในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้แพร่หลายนั้นก็เนื่องจาก ทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นเริ่มต้นจากการมองคนว่าโดยธรรมชาติแล้วทุกคนเท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน และเป็นอิสระต่อกัน ส่วนการอธิบายเกี่ยวกับสังคมการเมืองที่ชอบธรรมนั้นจะต้องเกิดจากการตกลงยินยอมของคนทุกคนตามแนวคิดสัญญาประชาคม และถ้าประชาชนต้องการที่จะเปลี่ยนผู้ปกครองก็เป็นสิทธิอันชอบธรรมของผู้ถูกปกครอง เพราะผู้ปกครองเสมือนลูกจ้างของประชาชน และประชาชนก็ได้ทำสัญญากับผู้ปกครองด้วย มากไปกว่านั้น แนวคิดของรุสโซในบางด้านยังมีแนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยมแบบใหม่ที่มองว่าชาติคือการรวมตัวกันเข้าของประชาชน แต่ประเด็นที่สำคัญที่สุด ก็คือ รุสโซเสนอว่าอำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของพลเมือง ด้วยแนวคิดทั้งหมดนี้ก็เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับการสร้างระบอบใหม่ของคณะราษฎรไม่ว่าจะเป็นการสร้างสร้างความชอบธรรมรวมไปถึงการสร้างชาติด้วยชุดอุดมการณ์แบบใหม่จึงทำให้แนวคิดของรุสโซได้รับการศึกษาและเอามาใช้กันมากในช่วงเวลาดังกล่าว

แต่พอถึงช่วง พ.ศ. 2490 ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการสิ้นสุดลงของยุคคณะราษฎร เนื่องจากอุดมการณ์แบบคณะราษฎรถึงจุดจบ วาทกรรม ตลอดจนชุดคำอธิบายของคณะราษฎรก็พลอยถูกทำลายลงไปด้วย และนั่นก็รวมถึงทฤษฎีการเมืองของรุสโซ ที่ในช่วงระบอบใหม่ ความคิดของเขาได้ถูกนำมาใช้ประหนึ่งหลักวิชา แต่หลังจากนี้ไปรุสโซก็จะถูกลดความสำคัญลงจนเกือบที่จะเรียกว่าเกือบจะหายสาบสูญไปหลายปี จนกระทั่งถึงช่วง 14 ตุลาฯ รุสโซจึงถูกนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 5

ทฤษฎีการเมืองของรุสโซกับบริบททางการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2490-2555

ในบทนี้จะเป็นบทที่ต่อเนื่องมาจากบทที่สี่ กล่าวคือ ในบทที่แล้วเป็นบทที่ว่าด้วย การเข้ามาครั้งแรกของชื่อรุสโซและความคิดของเขาภายใต้บริบททางการเมือง ที่ประเทศไทยหรือสยามขณะนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งบรรดาปัญญาชนแห่งยุคสมัยนั้นต่างก็ได้นำแนวคิดของรุสโซมาเผยแพร่กันอย่างครึกโครมดังจะเห็นว่าในยุคดังกล่าวมีการแปลงานรุสโซหลายชิ้น แต่เมื่อบริบทเปลี่ยนแปลงไป การเมืองระบอบใหม่ของคณะราษฎรก็ได้ถูกทำให้ยุติลง ประเทศไทยได้เข้าสู่บริบททางการเมืองแบบใหม่ที่เป็นยุคการครองอำนาจของเผด็จการทหารอย่างยาวนาน ซึ่งเมื่อภาวการณ์เป็นเช่นนี้ แนวคิดเสรีนิยมของรุสโซก็ไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป จนกระทั่งเผด็จการทหารถูกโค่นล้มลงไปในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ รุสโซจึงได้นำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งโดยกลุ่มนักศึกษา อย่างไรก็ตามเมื่อฝ่ายขวาจัดกลับมาครองอำนาจอีกครั้งหลังช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 รุสโซก็ถูกตัดขาดออกไปจากการนำมาใช้ในทางการเมือง แต่กระนั้นด้วยบริบทในทางวิชาการที่วิชาแนวทฤษฎีการเมืองและปรัชญาการเมืองได้เริ่มต้นเฟื่องฟูขึ้นมาสวนทางกับบริบททางการเมือง รุสโซก็ได้ไปปรากฏเรื่อยมาในตำราเรียนและบทความทางวิชาการหลายเล่ม จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2540 ด้วยบริบททางการเมืองเปิดแบบใหม่รุสโซก็ได้ปรากฏออกมาในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองชุดใหม่ภายใต้วาทกรรมของเสียงข้างมาก และแนวคิดการเมืองแบบสัญญาประชาคม จนกระทั่งบริบททางการเมืองดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการเกิดรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549 รุสโซก็ถูกนำมาใช้อีกครั้งหนึ่งในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับโจมตีฝ่ายรัฐประหาร ดังจะเห็นว่าในบทนี้บริบททางการเมืองค่อนข้างผันผวนและการปรากฏตัวของรุสโซในแต่ละยุคก็จะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งเนื้อหาออกจะเป็น 5 หัวข้อย่อย ดังนี้

- 5.1 รุสโซในยุคเผด็จการทหารครองเมือง : บริบทการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2490-2514
- 5.2 รุสโซในยุคฟ้าสีทองผ่องอำไพ : บริบทการเมืองหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516
- 5.3 รุสโซในบริบทหลัง 6 ตุลาฯ จนถึง พ.ศ. 2540
- 5.4 รุสโซกับวาทกรรมเสียงข้างมาก และการเมืองเรื่องสัญญาประชาคม : พ.ศ. 2540-2555
- 5.5 รุสโซกับ การเมืองหลังรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549-2555

5.1 รุสโซในยุคมืดจัดการทหารครองเมือง : บริบทการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2490-2514

ภายหลังปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา บริบททางการเมืองไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ กล่าวคือ ฝ่ายทหารที่ร่วมมือกับฝ่ายอนุรักษนิยมได้ทำการโค่นล้มรัฐบาลประชาธิปไตยของพล.ร.ต. หลวงถวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์ ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 การรัฐประหารดังกล่าวนี้แม้ว่าในเบื้องต้น คณะรัฐประหารจะได้ให้ นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ อดีตแกนคณะราษฎร ฝ่ายพลเรือนและหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ทว่า ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2491 คณะนายทหารในกลุ่ม 4 คน นำโดย น.อ.กาจ กางสงคราม ก็ได้ทำการบีบบังคับให้นายควงลาออก และแต่งตั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีแทน ซึ่งแม้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามจะเป็นหนึ่งในคณะราษฎรฝ่ายทหารคนสำคัญจะได้ดำรงเป็นหัวหน้ารัฐบาล แต่อุดมการณ์แบบคณะราษฎรบางอย่างได้เหือดหายไปโดยเฉพาะการทำรัฐประหารครั้งนี้เป็นการปฏิเสธหลักการพื้นฐานที่คณะราษฎรได้ยึดถือมาคืออำนาจที่ชอบธรรมเป็นของประชาชน ประชาชนมีสิทธิที่จะได้เลือกผู้ปกครองตามที่ตนต้องการ แต่การเปลี่ยนผ่านอำนาจนี้เป็นการเปลี่ยนโดยการบีบบังคับเป็นไปโดยการทำรัฐประหาร ดังนั้นจึงถือว่าเป็นผู้ปกครองที่เป็นเผด็จการไม่ต่างกับที่คณะราษฎรได้โจมตีระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งการเริ่มต้นของการจบสิ้นลงของคณะราษฎรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 จะยิ่งตกต่ำลงไปเรื่อยๆจนสิ้นสุดอย่างสิ้นเชิงในปี พ.ศ. 2500 อันเป็นปีที่จอมพลสฤษดิ์ยึดอำนาจจากจอมพล ป. ซึ่งถือว่าเป็นการปิดฉากอย่างสิ้นเชิงของช่วงเวลาในการปฏิวัติพ.ศ. 2475

จากบริบททางการเมืองใหม่ในยุครัฐประหารดังกล่าวก็ทำให้การศึกษาแนวคิดทางการเมืองตะวันตกของรุสโซที่เคยเป็นตัวแทนความคิดแบบเสรีนิยม และเป็นแนวคิดแบบปฏิวัติที่รุ่งเรืองอย่างมากมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ก็เริ่มที่เสื่อมถอยลงและไม่ได้รับการนิยามอย่างในอดีต ส่วนแนวคิดใหม่ที่เข้ามาแทนที่ในบริบททางการเมือง ตั้งแต่พ.ศ. 2490 เป็นต้นไปจะเป็นแนวคิด มาร์กซิสม์ (Marxism) และแนวคิดดังกล่าวจะค่อยๆขยายตัวออกไปอีกมากมายหลายปีอย่างน้อยที่สุดก็จนถึงทศวรรษที่ 20 สำหรับจุดเริ่มต้นของการแพร่ขยายแนวคิดมาร์กซิสม์ จริงๆเคยได้นำเสนอไปแล้วว่าในช่วงก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แนวคิดแนวสังคมนิยมมาร์กซิสม์นั้นได้มีการเผยแพร่กันอยู่ แต่การเผยแพร่นั้นเป็นไปในระดับใต้ดินโดยคนญวนและคนจีนเป็นหลัก อย่างไรก็ตามแนวคิดมาร์กซิสม์ที่เผยแพร่กันเวลานั้นถือได้ว่าเป็นทฤษฎีหรือชุดคำอธิบายการเมืองตะวันตกทฤษฎีแรก เพราะเป็นการนำเอาทฤษฎีจักรวรรดินิยมของเลนินมาอธิบายสังคมไทยว่าศักดินาสยามนั้นเป็นเครื่องมือของมหาอำนาจจักรวรรดินิยมที่ใช้ในกบการขู่ขู่ตีประชาชน

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แนวคิดแบบสังคมนิยม หรือแบบแนวคิดมาร์กซ์ก็ยังคงไม่ได้รับการยอมรับ และถูกกีดกันออกไป ในเรื่องนี้จะเห็นได้ชัดเจนจากกรณีสมุดปกเหลือง หรือ คำโคจรเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ ที่โดนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงออกสมุดปกขาวมาโจมตีว่าเป็นโครงการแบบเดียวกันกับที่บอลเชวิคใช้ในรัสเซียจนกลายเป็นเรื่องเป็นราวที่ทำให้ปรีดีต้องออกนอกประเทศเป็นครั้งแรก ซึ่งเหตุการณ์นี้ในท้ายสุดก็นำมาสู่การออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2476 มากไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาปัญญาชนที่อยู่ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงสิ้นสุดระบอบคณะราษฎร ก็ไม่มีการพบว่าหนังสือแนวลัทธิมาร์กซ์ได้มีการเผยแพร่กันแต่อย่างใด เว้นเสียแต่ในหนังสือพิมพ์ 24 มิถุนาที่มีนายสงวน ตุลารักษ์ คณะราษฎรสายพลเรือนคนหนึ่ง ฉบับวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2475 ได้มีบทความเรื่อง “โซลิสต์คืออะไร” โดยผู้เขียนใช้นามแฝงว่า “ลิม ส.ส.” นอกจากบทความนี้ นายประยูร ภมรมนตรี ผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือนอีกคนหนึ่งยังได้เขียนไว้ในบันทึกของตนว่า หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง หนังสือพิมพ์ 24 มิถุนา ของนายสงวนนี้เป็นแหล่งสอนและปลุกปั่นลัทธิฝ่ายซ้ายกันอย่างฟุ้งซ่านบ้างครั้ง จนในที่สุดนายประยูรต้องไปเจรจาขอให้ปิดและจ่ายเงินค่าเสียหายให้ เพราะเกรงว่าจะกลายเป็นเรื่องเสื่อมเสียกับชื่อเสียงของคณะราษฎรที่ประชาชนจะหลงเข้าใจว่าคณะราษฎรเป็นพวกที่นิยมคอมมิวนิสต์³³⁶

ผู้วิจัยเข้าใจว่ายังมีอีกเหตุผลหนึ่งซึ่งงานแนวมาร์กซิสม์ไม่ได้ความนิยมในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เนื่องจาก ในช่วงที่เปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ๆ พวกพรรคคอมมิวนิสต์สยามได้โจมตีคณะราษฎรอย่างรุนแรงด้วยการออกไปปลิวไปทั่วพระนครและหัวเมืองใหญ่ๆ กล่าวหาว่า พวกคณะราษฎรจะกลายมาเป็นผู้ที่กดขี่คนใหม่แทนรัฐบาลของรัชกาลที่เจ็ดที่เพิ่งถูกโค่นล้มไป³³⁷ ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ งานที่ปรากฏหลักๆ ในทางทฤษฎีการเมืองส่วนใหญ่ก็เป็นงานแนวเสรีนิยมโดยเฉพาะงานของรูสโซเป็นหลักตามที่ได้นำเสนอไปแล้วข้างต้น จนถึงกับกล่าวได้ว่ายุคนี้คือทองของรูสโซในเมืองไทย เพราะงานของเขาได้รับการแปล ได้รับการนำไปเผยแพร่กันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน แต่หลังเกิดการทำรัฐประหารของกลุ่มทหาร และกลุ่มอนุรักษนิยม ในปี พ.ศ. 2490 อุดมการณ์คณะราษฎรก็ได้จบสิ้นลง พร้อมกับความรู้เรื่องของรูสโซก็ได้จบลงตามไปด้วย กระแสแนวคิดใหม่ที่จะเข้ามาแทนที่แนวคิดเสรีนิยมทั้งหลายก็คือ แนวคิดมาร์กซิสม์ เกี่ยวกับเรื่องนี้ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐได้ตั้ง

³³⁶ โปรดดู ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิตห้าแผ่นดินของข้าพเจ้า (กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2518), หน้า 201-202.

³³⁷ ธงชัย พึ่งกันไทย, ลัทธิคอมมิวนิสต์และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2468-2500 (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 55.

ข้อสังเกตว่า เหตุผลที่แนวคิดสังคมนิยม แนวคิดมาร์กซิสต์ได้รับความนิยมในช่วงเวลานี้ก็เนื่องมาจาก ปัจจัยภายในที่เหตุการณ์บ้านเมืองเพิ่งผ่านสงครามโลกครั้งที่สองมาหมาดๆ จึงทำให้มีปัญหาเศรษฐกิจ ข้ำวยากหนักแพงอย่างมาก และปัญญาชนไทยกลุ่มหนึ่งก็มองว่า การบริหารแนวทางเดิมที่เริ่มมา ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นเป็นการไม่เพียงพอที่จะจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้ คนจนก็จนมากขึ้นกว่าเดิม คนรวยก็รวยมากขึ้น ดังนั้นจึงควรที่จะหันเหไปในแนวทางอื่นที่น่าจะประสบความสำเร็จจุด บ้าง ซึ่งเมื่อมองดูรอบตัวก็พบเห็นว่า ลัทธิมาร์กซ์ลัทธิสังคมนิยมน่าจะเป็นคำตอบได้ เหตุที่นักวิชาการ กลุ่มนี้เชื่อก็เพราะว่า สถานการณ์ภายนอกประเทศได้ชี้้นำให้คนกลุ่มนี้เห็น จากความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ ของสหภาพโซเวียตที่สามารถชนะสงครามโลกครั้งที่สองได้ ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้เมื่อเวลาที่ปกครองโดย กษัตริย์รัสเซียมีความอ่อนแอเป็นอย่างมาก ส่วนอีกประการหนึ่งก็คือ คนพวกนี้ดูเหมือนจะเชื่อคำ ทำนายของเลนินที่ว่าในท้ายที่จักรพรรดินิยมจะต้องสูญสลายไป ดังตัวอย่างของจีนที่สามารถทำการ ปฏิวัติสำเร็จได้ในปี พ.ศ. 2492 ซึ่งตัวอย่างของจีนนี้เป็นแรงผลักดันอย่างดีที่ชี้ให้เห็นว่า การปฏิวัติ คอมมิวนิสต์นั้นไม่ใช่แค่ความฝัน แต่มันเป็นสิ่งที่สามารถจะทำได้ ด้วยวิธีการคิดเช่นนี้ก็ทำให้ส่งผล โดยตรงกับการเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ในสังคมไทย³³⁸

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่า มีอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การเผยแพร่ลัทธิมาร์กซิสต์เกิดขึ้นในช่วงหลัง ปีพ.ศ.2490 มีการแพร่กระจายไปในวงกว้างก็คือ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในความเป็นจริง ไทยคือประเทศที่แพ้สงครามเพราะรัฐบาลร่วมมือกับญี่ปุ่น ตลอดจนประกาศสงครามกับฝ่าย สัมพันธมิตร แต่อย่างไรก็ดี ด้วยความช่วยเหลือของอเมริกาไทยจึงรอดพ้นจากสถานะผู้แพ้สงคราม และก็ได้ด้วยความช่วยเหลือของอเมริกาเช่นเดียวกันที่พยายามผลักดันให้ไทยได้เข้าเป็นสมาชิกของ สหประชาชาติ ซึ่งไทยก็เห็นความสำคัญของการเข้าเป็นสมาชิก ดังนั้นไทยจึงพยายามที่จะเอาใจโซ เวียตที่เป็นหนึ่งในสมาชิกถาวรและเป็นประเทศผู้นำโลกคอมมิวนิสต์ด้วยการยกเลิกกฎหมายต่อต้าน คอมมิวนิสต์ทุกฉบับ เท่านั้นไม่พอไทยยังประกาศรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2489 ที่ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ บุคคลในการนับถือลัทธิ หรือตั้งสมาคมและพรรคการเมืองได้ ด้วยรูปการนี้พรรคคอมมิวนิสต์ไทยจึง ทำการเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผย ซึ่งเรื่องนี้ก็ทำให้การเผยแพร่ลัทธิให้แก่คนไทยก็เป็นเรื่องที่ย่างมากขึ้น กว่าสมัยก่อนที่จะต้องเผยแพร่แบบหลบๆ ซ่อนๆ และในขณะเดียวกันสถานการณ์แบบนี้ก็ทำให้คนไทย ที่อยากจะศึกษาลัทธิมาร์กซ์ก็สามารถจะกระทำได้เปิดเผยและไม่ยากนัก

³³⁸ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, “นิตยสารอักษรสาส์น กับขบวนการสังคมนิยมไทย” ใน จากอักษรสาส์นถึง สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง, 2549), หน้า 118-119.

ในอีกแง่หนึ่ง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า สำหรับสาเหตุที่รัฐโซไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมืองอีกต่อไป จนเกือบที่จะเรียกได้ว่า สูญหายไปหลายปี นั่นก็เพราะว่า บริบททางการเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงไป จากที่ตัวละครราษฎรเองได้แตกแยกกันออกไปไม่รวมกลุ่มกันเหมือนอย่างในช่วงก่อนหน้า พ.ศ. 2490 ในตัวแกนบุคคลสำคัญของคณะราษฎรก็ได้มีการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็นสองกลุ่มหลักคือ กลุ่มของปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สองกลุ่มนี้แตกหักกันอย่างชัดเจนตั้งแต่เหตุการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งจากการบาดหมางดังกล่าวก็ทำให้นำไปสู่การสิ้นสุดลงของอุดมการณ์แบบคณะราษฎร³³⁹ ที่แต่เดิมนั้นเป็นแกนกลางความเชื่อของกลุ่ม ซึ่งการแตกแยกภายในอุดมการณ์ของคณะราษฎรนี้เองก็ทำอุดมการณ์อีกชุดหนึ่ง นั่นก็คือ อุดมการณ์แบบอำนาจนิยมที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นตัวแทนได้ขึ้นมาแทนที่ ด้วยรูปการเช่นนี้ ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซที่แต่เดิมได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2490 ก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้อีกต่อไป ทั้งจากตัวของผู้นำทางการเมืองซึ่งก็คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม รวมทั้งผู้สนับสนุน ตลอดจนปัญญาชนในยุคนั้นด้วย เหตุที่ปัญญาชนไม่นำทฤษฎีการเมืองของรัฐโซมาใช้ก็เนื่องจาก เหตุผลตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ปัญญาชนได้หันไปนิยมลัทธิสังคมนิยมแทน

ส่วนอีกสาเหตุหนึ่งที่น่าจะเป็นไปได้ เกี่ยวกับการที่ในยุคหลังพ.ศ. 2490 เป็นต้นมาไม่ได้มีการนำทฤษฎีการเมืองของรัฐโซมาใช้ก็เนื่องจาก ความคิดทางการเมืองที่ค่อนข้างรุนแรงของรัฐโซซึ่งเหมาะสำหรับการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ เป็นทฤษฎีการเมืองที่ถูกนำมาใช้เพื่อต่อสู้กับกษัตริย์ในฐานะที่นำกษัตริย์ลงมาอยู่ภายใต้กฎหมาย แต่หลัง พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา สถาบันกษัตริย์ก็ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นจึงไม่มีเหตุจำเป็นที่ผู้นำทางการเมืองจะต้องนำทฤษฎีการเมืองของรัฐโซมาใช้อีกต่อไป ซึ่งในกรณีนี้ก็คล้ายกับการนำทฤษฎีการเมืองของรัฐโซไปใช้ในการปฏิวัติฝรั่งเศสช่วงการปฏิวัติใหญ่ ค.ศ. 1789 ที่ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซถูกนำมาใช้เปลี่ยนแปลงระบอบหรือ ใช้ต่อสู้กับระบอบกษัตริย์โดยพวกนักปฏิวัติกลุ่มจาโคแบง (Jacobin) และเมื่อพวกนักปฏิวัติทำการปฏิวัติสำเร็จแล้ว ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซก็ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายอย่างมาก จนกระทั่งถึงการขึ้นมาสู่อำนาจของนโปเลียน (Napoleon) ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซก็เริ่มไม่เป็นที่แพร่หลายอีกต่อไป³⁴⁰

³³⁹ สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย: ว่าด้วยรัฐและการต่อต้านรัฐ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่สอง พ.ศ. 2491-2500 (กรุงเทพฯ: หกตุลาราลี, 2553), หน้า 32-35.

³⁴⁰ สุทธชัย ศุภผล, “อิทธิพลทางทฤษฎีการเมืองของฌอง ฌากส์ รูสโซต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789” สังคมศาสตร์ 40 (2552): 159-188.

ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม สำหรับการเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ในสังคมไทยโดยคนไทยครั้งแรกนั้นเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันของนักคิดหนังสืออักษรสาสน์ โดยผู้ที่ก่อตั้งก็คือ สุภา ศิริमानนท์ ข้าราชการในกระทรวงต่างประเทศ โดยสุภานั้นถือว่าเป็นคนสนิทของ อรรถกิต พนมยงค์ น้องชายของปรีดี พนมยงค์ แต่หลังจากการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2490 สุภาก็ถูกให้ออกจากราชการตามระเบียบเพราะตนนั้นเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับผู้ที่เข้ามามีอำนาจใหม่ในทางการเมือง³⁴¹ สำหรับตัวสุภานั้นมีแนวโน้มที่เอนเอียงไปขึ้นชอบลัทธิมาร์กซ์ลัทธิสังคมนิยมเป็นการส่วนตัวอยู่แล้ว เพราะตั้งแต่ก่อนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง สุภาก็ได้สั่งซื้อหนังสือจำพวกลัทธิสังคมนิยมจากอังกฤษมาทางไปรษณีย์ และมีแนวโน้มสนใจสังคมนิยมแบบเฟเบียน แต่ในช่วงที่สุภาได้เข้าไปเป็นเจ้าหน้าที่ประจำสหภาพโซเวียต สุภาก็ได้หันมานิยมลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเต็มตัวโดยทิ้งลัทธิสังคมนิยมแนวอื่นๆอย่างเฟเบียน เพราะสุภามองว่าสังคมนิยมแบบเฟเบียนไม่ก้าวหน้า และไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ และเมื่อออกจากราชการแล้วสุภาก็ได้เริ่มต้นที่จะก่อตั้งหนังสืออักษรสาสน์ โดยเบื้องหน้าทำทีว่าเป็นหนังสือแนววิชาการทางการเมืองที่เน้นนำเสนอเรื่องราวต่างประเทศเป็นหลักเพื่อหลีกเลี่ยงการวิจารณ์การเมืองภายในประเทศเพราะสุภาเกรงว่าถ้าวิจารณ์การเมืองภายในประเทศหนังสือฉบับคงจะถูกปิดลงในเวลาอันสั้นเป็นแน่แท้ แต่เบื้องหลังลึกๆของหนังสือฉบับนี้ จะนำเสนอมุมมองการวิเคราะห์แนวมาร์กซิสแนวสังคมนิยมเป็นหลัก

ตามที่กล่าวไปแล้วว่าเนื้อหาในหนังสืออักษรสาสน์เน้นเรื่องราวภายนอกประเทศ แต่การเน้นเรื่องราวภายนอกประเทศก็เป็นการสนับสนุนและเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่หลายๆ ยกตัวอย่างเช่นในปีแรก ฉบับที่ 3 หนังสืออักษรสาสน์ได้วิเคราะห์ว่าจีนก็กมินตัง (จีนเก่า) จะต้องพ่ายแพ้จีนคอมมิวนิสต์อย่างแน่นอน เพราะตอนนี้ จีนคอมมิวนิสต์ได้ยึดเมืองนานกิง เมืองเซียงไฮ้ไว้ได้หมดแล้ว แต่ผู้วิจัยมองว่าการที่นำเสนอเรื่องการเมืองของจีนในบทความนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะนำเสนอ ซึ่งจุดมุ่งหมายของผู้เขียนก็คือ การนำเสนอทฤษฎีการปฏิวัติของเหมา เจ๋อตุง เปรียบเทียบกับแนวทางการปฏิวัติของติโต ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ยูโกสลาเวียว่าทั้งสองคนนี้มีความแตกต่างกันอย่างไร โดยทฤษฎีการปฏิวัตินี้ ผู้เขียนบทความได้แทรกไว้ในบทความเดียวกัน³⁴² นอกจากนี้ในหนังสืออักษรสาสน์ยังได้มีการแปลงานต่างๆที่ถือว่าเป็นงานในทางทฤษฎีมาร์กซิสไว้จำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่นบทความของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เรื่อง ระบบบงการประชาธิปไตยของประชาชน ที่แปลมาจาก

³⁴¹ นภาพร อติวานิชย์พงศ์ , “การศึกษาทฤษฎีมาร์กซิสต์ในทศวรรษ 2490: รากฐานทางภูมิปัญญาฝ่ายซ้ายไทยหลัง 14 ตุลาคม 2516” ใน *วิพากษ์พรรค* (กรุงเทพฯ: สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 117.

³⁴² เสนาะ ธรรมเสถียร, “สะพานปฏิวัติสังคมนิยม,” *อักษรสาสน์* 3 (มิถุนายน 2492): 42-41.

“People’s Democratic Dictatorship” ของเหมา เจ๋อตุง³⁴³ นอกจากนี้ยังมีบทความของ อัครนิ พลจันทร์ ที่แปลบทความเรื่อง “อนาธิปไตยหรือสังคมนิยม” ซึ่งแปลมาจาก Anarchism or Socialism ของ สตาลิน³⁴⁴ เป็นต้น

นอกจากพวกงานทางด้านทฤษฎีแล้ว หนังสืออักษรสาส์นยังเป็นวารสารที่ทำหน้าโฆษณาและ ทำนายว่าในไม่ช้า โลกจะกลายเป็นสังคมนิยมกันไปหมด ยกตัวอย่างเช่น บทความของ “ทำนุ นวยุค” ที่แปลบทความของชาวอินเดียที่ชื่อว่า พานิกการ์ (K.M. Pannikar) ตีพิมพ์ลงในวารสารฉบับเดือน กรกฎาคม ปี พ.ศ. 2494 โดยในบทความนี้ได้ชี้ว่าในอินเดีย แนวคิดลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังแผ่ซ่านใน ทุกที่ บรรดาเยาวชนอินเดียต่างก็หันมาเลื่อมใสในลัทธินี้เป็นอย่างมาก พรรคการเมืองต่างๆในอินเดียต่าง ก็ปรับนโยบายของตนให้เป็นไปในแนวทางสังคมนิยม มากไปกว่านั้น ยังได้มีการเขียนประวัติและ ผลงาน ของคาร์ล มาร์กซ์ เพื่อเสนอให้ผู้อ่านเห็นว่าในท้ายที่สุดแล้ว มาร์กซเสนอว่า กรรมาชีพจะเป็น ผู้ขูดหลุมฝังระบอบแคปิตอลลิสม์³⁴⁵ และอีกบทความหนึ่งซึ่งอยู่ในวารสารเล่มสุดท้ายก่อนที่จะเลิก กิจการคือ ฉบับเดือนตุลาคม พ.ศ. 2495 ได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงจุดยืนของหนังสืออักษรสาส์นของ สุภาว่าเป็นเช่นไร นั่นก็คือ บทความเรื่อง “โลกก้าวรุดหน้าไปสู่โซเชลลิสม์” โดยในฉบับนี้ได้มีการขึ้นบท นำว่า “ในที่สุด โซเชลลิสม์จะต้องชนะ อย่าสงสัยเลย”

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตประการหนึ่งหลักจากการพิจารณาวารสารอักษรสาส์น กล่าวคือ คำว่า “ทฤษฎีการเมือง” ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายภายในวารสาร และคำว่า “ทฤษฎีการเมือง” นั้นก็ถูก ใช้ในลักษณะเป็นคำแทนหรือคำเหมือนของคำว่า “ทฤษฎีมาร์กซิส” ไป โดยเฉพาะในคอลัมน์ที่ชื่อว่า “วิชาการเมือง” ในช่วงฉบับปี 2494 จะมีการใช้คำว่าทฤษฎีการเมืองในความหมายที่แทนทฤษฎีมาร์ก ซิสไปโดยปริยาย ซึ่งการใช้แบบนี้จะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการรับรู้ในปัจจุบันเมื่อเราพูดถึงคำว่า “ทฤษฎีการเมือง”(แบบปทัสถาน หรือ Normative) นั้นกินความหมายกว้างมากกว่าที่พวกอักษร สาส์นใช้ คือกินความถึงแนวคิดทางการเมือง วิธีการอธิบายรูปแบบการเมืองที่ควรจะเป็นของนักคิด

³⁴³ กุหลาบ สายประดิษฐ์, “ระบบของการประชาธิปไตยของประชาชน,” อักษรสาส์น 6 (กันยายน 2492): 34-51.

³⁴⁴ ป. ปวโลทิต, “อนาธิปไตยหรือสังคมนิยม,” อักษรสาส์น 4 (กรกฎาคม 2494): 82-88.

³⁴⁵ ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ปรากฏแต่ชื่อคอลัมน์ชื่อ “จากขุมปัญญามาร์กซิสต์”, “ชีวิตและงานค้นคว้าของ คาร์ล มาร์กส” อักษรสาส์น 4 (กรกฎาคม 2494): 49.

ต่างๆไม่ว่าจะเป็นนักคิดกรีก นักคิดสมัยใหม่คนต่างๆ เราก็จะเรียกหรือเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้คือ “ทฤษฎีการเมือง”³⁴⁶

เกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้วิจัยเข้าใจว่า คำว่า “ทฤษฎีการเมือง” นั้นเป็นคำใหม่ที่น่าจะบัญญัติขึ้นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่อาจจะยังไม่ค่อยมีใครใช้ ต่อมาก็น่าจะเริ่มแพร่หลายมากขึ้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2490 ไปแล้ว สาเหตุที่ผู้วิจัยสันนิษฐานเช่นนี้ก็เนื่องจาก ผู้วิจัยพบว่า คำว่า “การเมือง” นั้นเป็นคำใหม่ที่เกิดขึ้นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยผู้บัญญัติศัพท์คำนี้ขึ้นมาก็คือ พระองค์วรรณ³⁴⁷ และผู้วิจัยยังพบคำว่า “การเมือง” ในปี พ.ศ. 2476 ได้มีการตั้งชื่อหนังสือด้วยคำว่า “บันไดการเมือง” ด้วยเหตุนี้แล้ว เมื่อคำว่า “การเมือง” น่าจะถูกบัญญัติขึ้นมาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มันจึงเป็นไปได้ที่จะมีคำว่า “ทฤษฎีการเมือง” ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้ผู้วิจัยจะพบว่า ในช่วงระบอบเก่าจะมีการบรรจุศัพท์คำว่า “ทฤษฎี” ลงในพจนานุกรม ปีพ.ศ. 2472 แล้วก็ตามที่ แต่กระนั้นก็ไม่พบการเติมคำว่าการเมืองเข้าไปรวมกับคำว่าทฤษฎีด้วย³⁴⁸ ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าพระองค์วรรณฯ จะทรงเป็นผู้คิดศัพท์คำว่า “การเมือง” ขึ้นมา แต่พระองค์ก็ไม่น่าจะใช้คนที่ผสมคำสองคำนี้เข้าด้วยกันเนื่องจากในบัญชีศัพท์ที่บัญญัติโดยพระองค์วรรณฯ นั้นไม่ปรากฏคำว่าทฤษฎีการเมือง ทั้งๆที่พระองค์เอาคำว่าการเมืองมาผสมกับศัพท์คำอื่นไว้ค่อนข้างมากไม่เว้นแม้แต่คำว่า “ปรัชญา กับ

³⁴⁶ ผู้วิจัยพบว่า งานชิ้นๆอื่นในช่วงยุค 2490 ก็ไม่ได้ใช้คำว่าทฤษฎีการเมืองแทนที่คำว่าทฤษฎีของลัทธิมาร์กซ์แต่อย่างใด มีเพียงแต่ในวารสารอักษรสาสน์เท่านั้นที่ใช้ในลักษณะนี้ สาเหตุที่ใช้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ผู้เขียนคงจะเห็นว่าลัทธิมาร์กซ์นั้นมีคำอธิบายในลักษณะเดียวกับการอธิบายแบบวิทยาศาสตร์ที่ตัวทฤษฎีมีลักษณะทำนายต่อสิ่งในอนาคต ดังนั้นเองผู้เขียนจึงเรียกลัทธิมาร์กซ์ว่าทฤษฎีการเมือง เหตุที่สันนิษฐานแบบนี้ก็เนื่องจาก คำว่า “ทฤษฎี” มีบรรจุอยู่ในพจนานุกรมตั้งแต่ปีพ.ศ. 2472 เรื่อยมาจนถึงในช่วงคณะราษฎรนั้นเป็นคำศัพท์ในทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะเป็นไปได้ว่า ผู้เขียนของวารสารอักษรสาสน์ได้เล็งเห็นถึงประเด็นนี้เลยนำมาคำศัพท์ดังกล่าวมาใช้ในลักษณะดังกล่าว

³⁴⁷ โปรดดูบัญชีศัพท์ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, วิทยทัศน์พระองค์วรรณ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิราชบัณฑิตยสถาน, 2544) หน้า 320. ในบัญชีดังกล่าวมีคำว่า Political แปลว่า การเมือง, Political Association แปลว่า สมาคมการเมือง, Political Freedom แปลว่า เสรีภาพในทางการเมือง, Political Party แปลว่า พรรคการเมือง, Political Philosophy แปลว่า ปรัชญาการเมือง, Political Science แปลว่า รัฐศาสตร์, Political Society แปลว่า สังคมการเมือง, Politcs แปลว่า การเมือง หรือวิชาการเมือง

³⁴⁸ ก่อนหน้านี้ผู้วิจัยพบว่า ในจดหมายรายวันของรัชกาลที่หก ช่วง พ.ศ. 2454 ถึงเดือน เมษายน พ.ศ. 2455 ก็จะมีคำว่า “โพลิติก / Politics” ทับศัพท์แทนคำว่าการเมืองไปดูละเอียดได้ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์โท หม่อมเจ้าสุขุขปรรณ กมลสาสน์ 12 มกราคม พ.ศ. 2501), หน้า 61.

“การเมือง” พระองค์ก็ทรงนำมาผสมและสร้างศัพท์ขึ้นตามภาษาอังกฤษจากคำว่า “Political Philosophy”

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ลองตรวจสอบกับตำราเล่มหนึ่งที่ใช้สอนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เรื่อง “การแบ่งแยกอำนาจ” ผู้แต่งคือ เตือน บุนนาค ตีพิมพ์ในปีพ.ศ. 2487 ความยาวเกือบหนึ่งร้อยหน้า ภายในหนังสือเล่มนี้ไม่มีคำว่าทฤษฎีการเมืองแม้แต่คำเดียว ผู้เขียนใช้คำว่า “หลักการ” หรือไม่ก็ใช้คำว่า “ความเห็นทางการเมือง” แทนคำว่า “ทฤษฎีการเมือง” ยกตัวอย่างเช่น ผู้เขียนใช้คำว่า “ความคิดเห็นในเรื่องการแบ่งแยกอำนาจของท่านมองเตสกิเยอ”³⁴⁹, “ความเห็นของท่านยอห์น ลอคค”³⁵⁰ ซึ่งเรื่องนี้ก็ถือว่าเป็นเรื่องแปลกมากเพราะผู้เขียนคือ เตือน บุนนาค เป็นดอกเตอร์กฎหมายจากฝรั่งเศส และเรื่องที่เขียนก็เป็นเรื่องในทางทฤษฎีการเมืองของนักคิดต่างๆแทบทั้งสิ้น ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับเทคนิคทางกฎหมาย ดังนั้นจึงเป็นไปได้อย่างไร ที่จะไม่มีคำว่า “ทฤษฎีการเมือง” ปรากฏอยู่เลยถ้ามีการใช้กันแพร่หลายแล้วในสังคมแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น ในบรรดางานแนวทฤษฎีการเมืองทั้งหลายที่มีการเผยแพร่กัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2475จนถึงต้นปี พ.ศ. 2490 ก็ไม่พบว่ามีการใช้คำว่าทฤษฎีการเมืองแต่อย่างใด คำที่พบส่วนใหญ่ก็คือคำว่า “ความเห็น”³⁵¹ หรือไม่ก็ใช้คำว่า “ปรัชญา

³⁴⁹ เตือน บุนนาค, การแยกอำนาจ (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2487), หน้า 2.

³⁵⁰ เตือน บุนนาค, การแยกอำนาจ (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2487), หน้า 11.

³⁵¹ ผู้วิจัยพอจะอธิบายเรื่องนี้ได้ว่า การใช้คำว่า ความคิดเห็นนั้นเป็นสิ่งที่ใช้แทนคำว่าทฤษฎีได้อยู่แล้วและนำชัดเจนมากกว่าที่ใช้คำว่า “ทฤษฎี” เพราะตามพจนานุกรมคำว่า ทฤษฎี ก็หมายถึง ความเห็น หรือการมองเห็นอยู่แล้วในพจนานุกรม อธิบายว่า “ทฤษฎี,- ทฤษฎี [ทริสที;-ตี] น.ความเห็น, การเห็น, การเห็นด้วยใจ.” กระทรวงธรรมการ, พจนานุกรมสำหรับนักเรียน (พระนคร : กระทรวงธรรมการ, 2472), หน้า 322. ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความหมายมาจากคำว่า “Theory” โดยตรง เนื่องจากคำว่า Theory มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก (Greek) ก็คือ Thea, Theorein ,Theoria และคำว่า Theorema โดยแต่ละคำมีความหมายดังนี้ “Thea” มีความหมายว่า สิ่งที่เกิดขึ้นสิ่งที่ถูกสังเกต (Something seen or an occurrence) “Theorein” มีความหมายว่า การมอง หรือการสังเกตว่ามีอะไรได้เกิดขึ้นบ้าง (To look at ,to observe what is going on) “Theoria” มีความหมายว่า กระบวนการ หรือวิธีการของการสังเกตเพื่อที่จะเข้าใจความหมายหรือความเป็นไปของสิ่งที่เกิดขึ้นหรือถูกสังเกต (The act or procedure of seeking to understand what is going on หรือเรียกอีกอย่างว่า Theorizing) “Theorema” สิ่งที่เกิดจากการทำความเข้าใจโดยผ่านกระบวนการทำความเข้าใจแล้ว หรือข้อสรุปที่ได้มาจากกระบวนการทำความเข้าใจโดยผ่านการสังเกต หรือความเข้าใจทั้งหมดเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งเราเรียกสิ่งนี้อีกอย่างว่า Theorem หรือ Theory (What may emerge from theorizing, A conclusion reach by theoros. An understanding of what is going on.” A theorem”

โปรดดู Michale Oakeshott, “What is Political Theory?”, What is History and other essays (Exeter: Imprint academic ,2004), p.391

หรือปรัชญาการเมือง”³⁵² จากสิ่งที่กล่าวไปในข้างต้นนี้จึงทำให้ผู้วิจัยคาดว่า คำว่า “ทฤษฎีการเมือง” ไม่น่าจะมีใช้อย่างแพร่หลายมากนักในช่วงยุคต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่คำๆนี้น่าจะแพร่หลายในช่วงทศวรรษ 2490 ไปแล้ว³⁵³

อนึ่ง ด้วยจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวกันของนักเขียนที่นิยมแนวลัทธิสังคมนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ทำให้ความคิดในแนวนี้ได้เริ่มหยั่งรากลงในประเทศไทย แต่กระนั้นอักษรสาสน์ก็ได้สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2495 สาเหตุเนื่องจากในปีก่อนหน้าคือ พ.ศ. 2494 ได้มีการก่อรัฐประหารครั้งใหม่โดยนำรัฐธรรมนูญฉบับปี 2475 กลับมาใช้อีกครั้ง และในปีรุ่งขึ้นก็ได้เริ่มทำการกวาดล้างพวกหัวก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นปัญญาชน หรือ นักหนังสือพิมพ์ ซึ่งสุภา ศิริมานนท์ กุหลาบ สายประดิษฐ์ และพวกผู้เขียนคนอื่นๆที่มักส่งบทความมาลงในอักษรสาสน์ก็ถูกจับไปหมด โดยเกือบทุกคนถูกขังคุกยาวนานจนถึงปี พ.ศ. 2500 ด้วยเหตุนี้ หนังสืออักษรสาสน์ก็ต้องปิดตัวลงไปโดยปริยาย³⁵⁴ แต่

แต่อย่างไรก็ตาม รศ.ดร. ไชยันต์ ไชยพร ได้ให้ความเห็นว่า “กระทรวงธรรมการน่าจะแปลมาจาก บาลี-สันสกฤตอยู่แล้ว เนื่องจากคำว่า ทฤษฎี/ทฤษฎี แปลว่า “ความเห็น” เป็นที่รู้จักกันในหมู่ผู้อยู่บาลี สันสกฤตอยู่แล้ว ซึ่งไม่น่าจะมาจากกรีก ยกเว้นมีในกรณีที่มีการบัญญัติขึ้น พระองค์วรรณฯจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย”

³⁵² คำว่าปรัชญาการเมือง พระองค์วรรณได้ทรงบัญญัติและทำคำอธิบายไว้ในปี พ.ศ. 2481 โดยพระองค์อธิบายว่า “ถ้าจะเรียนทางปรัชญาจะต้องซาบว่า ทำไมจึงมีรัฐขึ้น? ทำไมจึงต้องพึ่งบันชาจากรัฐบาล? คนเราในถานที่เปนคนนี้มีสิทธิอย่างไร หรือไม่? สิทธิคืออะไร เสรีภาพคืออะไร ฯลฯ นี้เรียกว่า รัฐปรัชญา หรือ *Political Philosophy*” โปรดดู พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, *ชุมนุมพระนิพนธ์ภาคหนึ่ง ว่าด้วยวิชาการเมือง และศัพท์วิชาการต่างๆ* (พระนคร: ประชาไทย, 2486), 6-7. หมายเหตุเรื่องวิชาการเมืองฯ ตีพิมพ์ครั้งแรกตั้งแต่พ.ศ. 2481.

³⁵³ ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับหนังสืออักษรสาสน์ ก็มีหนังสือเล่มอื่นอีกที่มีการใช้คำว่าทฤษฎีการเมืองในหนังสือแล้ว ยกตัวอย่างเช่น ในหนังสือชื่อ “ปรัชญาการเมืองสมัยปัจจุบัน” ผู้เขียนคือ ส. เจริญธรรมพร แปลมาจากหนังสือ “Modern Political Philosophy” ของ “Louis Wasserman” ตีพิมพ์ออกมาในปีพ.ศ. 2492 บทหน้าปกมีการเขียนชื่อรองว่า “เป็นคำอธิบายทฤษฎีการเมืองนานาลัทธิอย่างละเอียดพิศดารและปราศจากความลำเอียง” ซึ่งเนื้อหาภายในเล่มเป็นการอธิบายเกี่ยวกับลัทธิทางการเมืองประเภทต่างๆ เช่น ลัทธิประชาธิปไตย ลัทธิเสรีนิยม ลัทธิสังคมนิยมกิลด์ ลัทธิสังคมนิยมเฟเบียน คอมมิวนิสต์โซเวียต ฟาสซิสต์อิตาลี ฟาสซิสต์ญี่ปุ่น ฯลฯ โดยผู้เขียนใช้คำว่าทฤษฎีการเมืองแทนชุดคำอธิบายของแต่ละลัทธิทางการเมือง โปรดดู ลุยส์ วัลเซอร์แมน, ปรัชญาการเมืองสมัยปัจจุบัน, แปลโดย ส. เจริญธรรมพร (พระนคร : โรงพิมพ์อุทัย, 2492)

³⁵⁴ โปรดดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้ใน สุวิมล รุ่งเจริญ, บทบาทของนักหนังสือพิมพ์ในการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2490-2501 (วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 176-183.

อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ในเมืองไทย ช่วงยุค พ.ศ. 2490 เป็นต้นไป ถือว่ารวดเร็วเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากการเผยแพร่ผ่านทางหนังสืออักษรสาส์นดังที่เสนอไปในช่วงต้นแล้ว งานประเภทอื่นที่เกี่ยวข้องกับลัทธิมาร์กซ์ก็ได้รับการตีพิมพ์ออกมาอย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2494 งานเรื่อง “แคปิตาลิสม์” ของสุภา ศิริमानนท์ก็ได้รับการตีพิมพ์ออกมา โดยเล่มนี้ สุภาได้เอางานเรื่อง Capital เล่มหนึ่งของมาร์กซ์มาเป็นแนวการเรียบเรียงใหม่³⁵⁵ แต่อันที่จริง ในปี พ.ศ. 2490 งานเรื่อง แดงการณคอมมิวนิสต์ (The Communist Manifesto) ของมาร์กซ์และเอนเกล ก็ได้ถูกแปลออกมาเป็นภาษาไทยก่อนหน้านั้นแล้ว โดยผู้แปลคือ เสนาะ พานิชย์เจริญ ซึ่งชื่อที่ออกมาในครั้งแรกสุดผู้แปลให้ชื่อว่า “กำหนดการคอมมิวนิสต์” เกี่ยวกับผู้แปล อาจารย์สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ สันนิษฐานว่าเสนาะน่าจะเป็น สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ไทย และก็น่าจะเป็นคนเดียวที่ผู้เขียนในอักษรสาส์นที่ใช้ชื่อว่า “เสนาะ ธรรมเสถียร”³⁵⁶ นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2497- 2498 กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ได้แปลหนังสือเรื่อง “The Origin of the Family, Private Property and the State” ของเอนเกล โดยใช้ชื่อไทยครั้งแรกว่า “กำเนิดครอบครัว สมบัติส่วนตัว และรัฐ”³⁵⁷ เท่านั้นไม่พอ กุหลาบยังได้รับคำชักชวนจากสุภาให้แปลงานเรื่อง “What is Marxism” ของ Emile Burns เพื่อลงในอักษรสาส์น โดยใช้ชื่อไทยว่า “ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสต์”³⁵⁸

จากสิ่งที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า ในช่วงทศวรรษ 2490 นี้ถือได้ว่าเป็นยุคเริ่มแรกของการศึกษาลัทธิมาร์กซ์กันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ซึ่งก็แน่นอนว่าเมื่อมีการศึกษาเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์ก็ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงในการศึกษาทฤษฎีของมาร์กซ์ได้ และถ้าพูดกันอย่างใจเป็นธรรมที่สุด ในแค่ช่วง สิบปีจนถึงการยึดอำนาจของกลุ่มการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ก็พบว่า งานในเชิงทฤษฎีมาร์กซิสต์ถือว่ามีจำนวนมากว่าการศึกษาทฤษฎีการเมืองใดๆมาตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เรื่องนี้เป็นเรื่อง

³⁵⁵ นภาพร อติวานิชย์พงศ์ , “การศึกษาทฤษฎีมาร์กซิสต์ในทศวรรษ 2490: รากฐานทางภูมิปัญญาฝ่ายซ้ายไทยหลัง 14 ตุลาคม 2516” ใน วิพากษ์ทฤษฎี (กรุงเทพฯ: สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 118.

³⁵⁶ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, “นิตยสารอักษรสาส์น กับขบวนการสังคมนิยมไทย” ใน จากอักษรสาส์นถึงสังคมศาสตร์ปริทัศน์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง, 2549), หน้า 130.

³⁵⁷ วิทยากร เชียงกุล, การเมืองภาคประชาชน : มองจากชีวิตและงานของ ศรีบูรพา (กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร, 2544), หน้า 73.

³⁵⁸ นภาพร อติวานิชย์พงศ์ , “การศึกษาทฤษฎีมาร์กซิสต์ในทศวรรษ 2490: รากฐานทางภูมิปัญญาฝ่ายซ้ายไทยหลัง 14 ตุลาคม 2516” ใน วิพากษ์ทฤษฎี (กรุงเทพฯ: สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 118.

ที่ปฏิเสธได้ยากเพราะว่า หลังช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองมา นักคิดตะวันตกที่ถูกนำเสนอมากที่สุด ในช่วงนั้นก็คือ ทฤษฎีการเมืองของรุสโซ แต่เมื่อเทียบดูกันแล้วงานของรุสโซมีจำนวนน้อยกว่างานของ พวกมาร์กซ์อย่างเทียบกันไม่ได้ และในช่วงทศวรรษ 2490 นี้เองงานของรุสโซหรือ การกล่าวถึงรุสโซ หรือแม้แต่แนวคิดเสรีนิยมอื่นๆก็ไม่ได้รับการกล่าวถึงมากนัก จากทศวรรษนี้ยาวไปจนถึงช่วง เหตุการณ์ ตุลาคมในปีพ.ศ. 2519 ก็จะเป็นเวลาแห่งความรุ่งเรืองของทฤษฎีมาร์กซ์อย่างสิ้นเชิง เพราะงานของรุสโซจะไม่ได้มีการเผยแพร่กันออกมาแต่อย่างใดอีก จนกระทั่งถึงหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงจะได้มีการเผยแพร่อีกครั้งหนึ่ง สำหรับการที่รุสโซไม่ได้รับความนิยมในช่วง พ.ศ. 2490 ทั้ง ที่ก่อนหน้านี้รุสโซโด่งดังมากในหมู่ปัญญาชน เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็พอที่จะอธิบายได้ว่า พวกกลุ่มอักษร สาส์น มองว่า นักคิดที่มีส่วนในการปฏิวัติฝรั่งเศสทั้งหลายนั้นไม่ใช่ นักทฤษฎีการเมือง หรือเป็นนัก ปฏิวัติอะไร นักคิดพวกนี้เป็นเพียงนักวรรณกรรมเท่านั้น เรื่องนี้จะสะท้อนออกมาได้เป็นอย่างดีจาก การนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับวอลส์แตร์ว่าเป็นเพียง นักวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของฝรั่งเศส³⁵⁹ และจาก คำพูดของ สุภาที่จัดประเภทรุสโซว่าเป็นพวกนักวรรณกรรมแนวโรแมนติกเท่านั้น³⁶⁰ เท่านั้นไม่พอ สุภาแก่นำนักคิดกลุ่มอักษรสาส์น ยังเขียนบทความ เรื่อง “รากฐานความเป็นมาของประชาธิปไตย สมัยใหม่” ตีพิมพ์ในอักษรสาส์น เดือนมีนาคม พ.ศ. 2495 โจมตีประวัติศาสตร์ที่พวกเสรีนิยม ประชาธิปไตย ถือว่าเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่สำหรับตนอย่างเช่น การปฏิวัติในอังกฤษ ค.ศ. 1688 (Glorious Revolution) ว่า เป็นเพียงการปฏิวัติประชาธิปไตยเพื่อประโยชน์ของชนชั้นกระฎุมพีและขุนนาง เท่านั้น ไม่ใช่การปฏิวัติเพื่อมวลชนหรือเพื่อคนยากไร้แต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อพวกกลุ่มนักเขียน อักษรสาส์นมองนักคิดเหล่านี้ว่าเป็นเพียงนักวรรณกรรม ตลอดจนมองว่า การปฏิวัติเสรีนิยมในอดีตที่ ผ่านมาเป็นเพียงการปฏิวัติเพื่อชนชั้นเดียวเท่านั้น จึงทำให้ไม่มีเหตุที่จะต้องศึกษาหรือทำความเข้าใจ อะไรเกี่ยวกับงานของพวกเขาเหล่านี้ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าด้วยวิธีการคิดเช่นนี้มันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้งาน ของรุสโซที่เป็นหนึ่งในงานของตัวแทนแบบเสรีนิยมตามความเข้าใจของคนไทยโดยเฉพาะในช่วงก่อน พ.ศ. 2490จึงไม่ได้รับความสนใจตั้งแต่ยุคนี้เรื่อยไป³⁶¹

³⁵⁹ สุภา ศิริमानนท์, “วอลส์แตร์ :ชีวิตอันระหกระเหินของนักประพันธ์ใหญ่,” ใน วรรณสาส์นสำนึก (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2529), หน้า . 357-359.

³⁶⁰ สุภา ศิริमानนท์ , “วรรณคดีต่างประเทศ พากย์ไทย มหาภาพย” ใน วรรณสาส์นสำนึก (กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, 2529), หน้า 82.

³⁶¹ ศ.ดร สมบัติ จันทรวงศ์ได้ให้ความเห็นว่า การที่ สุภายายามลดความน่าเชื่อถือของรุสโซและนักคิดที่ เคยโด่งดังในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เนื่องจาก สุภามีการเห็นว่าเสรีนิยมประชาธิปไตยที่เคยคาดหวังกันว่า จะแก้ไขปัญหาของไทยได้ ก็ประสบความล้มเหลว เท่านั้นไม่พอยังก่อให้เกิดเผด็จการขุนศึกขึ้นมาแทนอีก สุภาและ คนอื่นที่มีความคิดไปในแนวทางเดียวกัน จึงไม่ยอมรับนักคิดในแนวดังกล่าวและหันไปนิยมลัทธิสังคมนิยม ซึ่งเป็น

ถึงแม้ว่าจะหมดยุคของอักษรสาส์นไปแล้วหลังจากการจับกุมกวาดล้างในกรณีกบฏสันติภาพ และเกิดความสว่างไสวทางปัญญาใหม่ที่นำโดย นิตยสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ สถานการณ์ในด้านความนิยมเกี่ยวกับแนวคิดหรือทฤษฎีการเมืองของรุสโซก็ไม่ได้ปรากฏหรือได้รับความสนใจเช่นเดิม กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2504 หรือช่วงเวลาแห่งยุคสงครามเย็นที่ไทยได้ร่วมหัวจมท้ายกับอเมริกาอย่างเต็มที่ ในเวลาดังกล่าวอเมริกาได้ผลักดันให้สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ออกวารสารเช่นเดียวกันกับ วารสารวิชาการเช่นเดียวกันกับในตะวันตก แต่เนื่องจาก กระทบของธรรมชาติ ผู้เป็นผู้อำนวยการ ไม่มีเวลาที่จะทำเนื่องจากตนรับราชการประจำอยู่ ดังนั้นจึงไปเชิญสุลักษณ์ ศิวรักษ์ที่เพิ่งกลับมาจากอังกฤษ แต่ไม่ยอมรับราชการ มาเป็นบรรณาธิการ โดยได้รับเงินทุนตั้งโรงพิมพ์จากอเมริกา³⁶² แต่อย่างไรก็ดีในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคแห่งเผด็จการและการปิดกั้นข่าวสาร สุลักษณ์เลยขอให้พระองค์วรรณฯ ทรงลงชื่อเป็นเจ้าของและขอให้ทรงตั้งชื่อวารสารให้ด้วย โดยที่เงื่อนไขในการทำหนังสือนี้ก็ คือ จะไม่ยุ่งเรื่องการเมืองและสังคมของไทย (ลักษณะแบบเดียวกันกับอักษรสาส์น) โดยวารสารเล่มแรกก็ได้ออกมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2506 ก่อนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ถึงแก่อสัญกรรมหกเดือน³⁶³

สำหรับเนื้อหาในวารสารของสังคมศาสตร์ปริทัศน์จะแตกต่างกับของอักษรสาส์นค่อนข้างมาก คือ ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์นั้นจะเป็นหนังสือวิชาการที่เปิดกว้างในทางความรู้ไม่เน้นแต่เพียงด้านเดียวเหมือนของอักษรสาส์นที่มุ่งเน้นแต่การเผยแพร่ความรู้ของลัทธิมาร์กซิสม์ โดยสาขาวิชาที่เผยแพร่ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ก็จะประกอบไปด้วย เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และรวมถึงวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์ด้วย ซึ่งลักษณะของบทความในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ก็จะคล้ายๆกับวารสารวิชาการในปัจจุบันที่มีอ้างอิง มีเชิงอรรถ มีความเป็นวิชาการแบบเดียวกับมาตรฐานตะวันตกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ที่มุ่งดูการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรุสโซ ก็พบว่า ในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ตั้งแต่ พ.ศ. 2506 -2510 ที่สุลักษณ์ดำรงตำแหน่งเป็นบรรณาธิการ ก่อน

“ยาแรง”มาใช้แทน ดังนั้นเองสุภาจึงไม่ยอมรับนักคิดในสกุลดังกล่าว เพราะถ้ายอมรับก็เท่ากับยอมรับเสรีประชาธิปไตยไปในตัว

³⁶² โปรดดูในคำนำฉบับแรกมีข้อความระบุว่าวารสารได้รับเงินจากรัฐบาลอเมริกันมาตั้งโรงพิมพ์ ใน สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, “คำนำ” ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 (มิถุนายน 2506): 4.

³⁶³ วรรณนิภา นิยมไทย, สังคมศาสตร์ปริทัศน์กับบทบาทในการพัฒนาภูมิปัญญาทางการเมืองในสังคมไทย (วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 21-22.

จะเลิกและส่งภาระงานต่อไปให้สุชาติ สวัสดิ์ศรี ดำเนินการต่อไปจนถึงช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยไม่พบว่ามีความทางวิชาการใดที่เขียนถึงรัฐโซเลียมแต่บทความเดียว แต่กระนั้น ผู้วิจัยก็พบว่า ในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์มีการศึกษาและเผยแพร่แนวคิดของเพลโต และอริสโตเติลอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเลย ถ้าไม่นับการแปลของ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่พระองค์ทรงแปลงานเพลโตชิ้นแรกของไทย โดยพระองค์ให้ชื่อว่า “ว่าด้วยมิตรหรือเพื่อน”³⁶⁴

บทความแรกที่เกี่ยวข้องเพลโต เป็นบทความแปลเรื่อง “จดหมายฉบับที่ 7 ของเพลโต” (Seventh Letter of Plato) โดยผู้แปลคือ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ตีพิมพ์ลงในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 2 ฉบับเดือนตุลาคม พ.ศ. 2506 ซึ่งเขาได้เขียนถึงจุดมุ่งหมายในการแปลไว้ว่า “ในบรรดานักปราชญ์ที่เขียนหนังสือไว้ให้ปรากฏนั้น เพลโตเป็นคนสำคัญที่สุด อย่างน้อยก็ในโลกตะวันตก ใครที่ได้ศึกษาวิชาปรัชญา จะไม่รู้จักเพลโตเป็นไม่มี แม้ที่ศึกษาวิชาอื่นๆ หากยังไม่รู้จักเพลโตแล้ว ก็ดูประหนึ่งว่าเจ้าตัวจะรู้สึกว่าคุณเองยังหย่อนการศึกษาอยู่มาก ในทางวรรณคดีจะไม่รู้จักเชกสเปียร์ไม่ได้ฉันใด ในทางศิลปะศาสตร์ก็จะขาดเพลโตไม่ได้ฉันนั้น.....ในที่นี้จะขอคัดตอนที่ 7 ของท่านมาแปลให้อ่านสู่กันฟังในภาษาไทย เพราะเป็นการบรรยายชีวิตของท่านเอง ให้ทราบเหตุใดจึงละการเมืองมาหาปรัชญา ถ้ามีผู้สนใจพอ เราอาจจะแปลจดหมายนี้ต่อจนจบ เพื่อแจกจ่ายไปยังสมาชิกปริทัศน์นี้ได้ และขั้นต่อไปก็คือ ต้องแปลบทนิพนธ์อันเป็นที่ยอมรับกันว่า ไม่มีอิทธิพลยิ่งไปกว่าเรื่อง *อูทมรัฐ (The Republic)* ของเพลโต”³⁶⁵ จากคำนำดังกล่าวนี้ของสุลักษณ์ก็ทำให้เราทราบว่า สุลักษณ์นั่นเองคือคนแรกที่ให้ชื่อ “The Republic” เป็นภาษาไทย และต่อมาชื่อนี้ ปรีชา ช่างขวัญยืนก็ได้นำมาเอามาใช้ต่อเรียกงานแปลของตนว่า “อูทมรัฐ”³⁶⁶ อย่างไรก็ตามก็ดี ในประเด็นนี้ก็ต้องถือว่าสุลักษณ์

³⁶⁴ ไชยันต์ ไชยพร. การแปลตัวบททางปรัชญาการเมือง (ตอนที่ 1): การแปลตัวบททางปรัชญาการเมือง ครั้งแรกในเมืองไทย : จุดมุ่งหมายและนัยความหมาย. *วิชา* 6 (2555): 27-28. และโปรดดู บทความเรื่อง “ว่าด้วยมิตรหรือเพื่อน” โดย กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ (แปลมาจากหนังสือเพลโต) ใน *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 1(2549): 27-56. ซึ่งในวารสารเล่มนี้มีการตีพิมพ์บทแปลดังกล่าว

³⁶⁵ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, “จดหมายฉบับที่ 7 ของเพลโต” ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* 1 (2506): 69-72.

³⁶⁶ ปรีชา ช่างขวัญยืน ได้กล่าวไว้ในคำนำว่า “หนังสือเล่มนี้เท่าที่ทราบยังไม่มีใครเคยเผยแพร่ แม้จะเป็นหนังสือที่รู้จักกันมานานแล้วก็ตาม จะด้วยเหตุใดนั้นข้าพเจ้าไม่อยากจะ ผู้ที่ได้แสดงความปรารถนาจะแปลหนังสือเล่มนี้เท่าที่ข้าพเจ้ารู้จัก หรือได้ทราบข่าวมาก็มี นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ นายพินิจ รัตนกุล นายอดุล วิเชียรเจริญ แต่เข้าใจว่าทั้งสามท่านคงไม่มีเวลาร่างพอที่จะได้ทำตามความปรารถนาดังกล่าว หนังสือเล่มนี้จึงยังไม่ปรากฏ ท่านทั้งสามนี้ข้าพเจ้าก็นับถืออยู่ เป็นอาจารย์โดยตรงบ้าง เป็นอาจารย์โดยเขียนตำราไว้ให้ข้าพเจ้าอ่านบ้าง เมื่อคิดแปลหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าก็ได้พยายามสืบถามจากผู้รู้จักว่าท่านเหล่านี้ได้แปลไปแล้วบ้างหรือไม่ จะสำเร็จในเร็ววันหรือไม่ ก็ได้ทราบว่าได้คิดขัดในเรื่องเวลาดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงคิดแปลเสียเอง ....อนึ่งอาจมีบางท่านสงสัยว่าเหตุใด

เป็นคนแรกในประเทศไทยตั้งแต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ที่ได้เริ่มเผยแพร่งานของเพลโตให้คนไทยได้รู้จัก

นอกจากการแปลเรื่องจดหมายฉบับที่เจ็ดของเพลโตแล้ว ในฉบับถัดไป สุลักษณ์ ยังได้มีการแปล “สุนทรพจน์ของเพริคลีส” ลงในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 3 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2507 จุดมุ่งหมายของสุลักษณ์ที่แปลเรื่องนี้ก็เพราะว่า ทั่วโลกได้มีการแปลสุนทรพจน์ฉบับนี้ออกมาอย่างดาษดื่นแล้ว ตนจึงเห็นว่าเหมาะสำหรับสังคมไทยที่จะเรียนรู้การปกครองของกรีกโบราณว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นจึงแปลงานชิ้นนี้ออกมาบ้าง³⁶⁷ เท่านั้นไม่พอในฉบับถัดมาคือ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2507 สุลักษณ์ก็ได้แปลตัดตอนจากงานเรื่อง “เฟโด” (Phaedo) ในส่วนที่พูดถึงชีวิตของโสกราตีสมาแนะนำให้อ่านทราบว่าโสกราตีสนั้นคือผู้ใด³⁶⁸ มากไปกว่านั้นผู้วิจัยพบว่า ในช่วงเวลานี้ สุลักษณ์ได้เขียนงานเรื่องชีวิตของโสเครตีส และแปลผลงานของเขาสี่เรื่องคือ “ยูโทโพร”, “อโปลเกีย”, “โครโต”, “เฟโด” ออกมาเป็นหนังสือด้วย โดยให้ชื่อไทยว่า “โสกราตีส บุคคลลักษณะ ประวัติ และปรัชญาโดยปริบูรณ์”³⁶⁹ อย่างไรก็ดี แม้ว่า การแปลตัวบทของนักปรัชญากรีกจะเริ่มต้นมานานตั้งแต่พ.ศ. 2506 โดยสุลักษณ์ ศิวรักษ์ แต่กระนั้นบทความทางวิชาการ บทความแรกที่เขียนเกี่ยวกับนักคิดกรีกในเมืองไทยก็คือ บทความของ สมบัติ จันทรวงศ์ เรื่อง “สิทธิในการปฏิบัติของอาริสโตเติล” ซึ่งบทความนี้ตีพิมพ์ลงใน รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 1 ฉบับที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2516³⁷⁰ และในช่วงไล่ๆกันสมบัติก็ได้ตีพิมพ์อีกบทความหนึ่งลงในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปี พ.ศ. 2517 โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “เสถียรภาพของประชาธิปไตยในทัศนะของอาริสโตเติล”³⁷¹

ข้าพเจ้าจึงแปล *The Republic* ว่าอุดมรัฐ ข้าพเจ้าขอแถมว่าคำนี้ข้าพเจ้าไม่ได้คิดขึ้นมาเอง แต่เป็นคำที่นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ อาจารย์ของข้าพเจ้าเคยเขียนไว้...” โปรดดู เพลโต, ปรีชา ช่างขวัญยืน (แปล), “คำนำ” ใน *อุดมรัฐ* (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), ไม่ปรากฏหมายเลขหน้า.

³⁶⁷ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, “สุนทรพจน์ของเพริคลีส” ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* 1 (กุมภาพันธ์ 2507): 38-46.

³⁶⁸ ศิวรักษ์, “โสกราตีส” ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* 2 (มิถุนายน 2507): 84-86.

³⁶⁹ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (แปล), *โสกราตีส บุคคลลักษณะ ประวัติและปรัชญาโดยปริบูรณ์* (พระนคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2507)

³⁷⁰ สมบัติ จันทรวงศ์, “สิทธิในการปฏิบัติของอาริสโตเติล” ใน *รัฐศาสตร์สาร* 6(กันยายน-ธันวาคม 2516): 1-25.

³⁷¹ สมบัติ จันทรวงศ์, “เสถียรภาพของประชาธิปไตยในทัศนะของอาริสโตเติล” ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* 1 (มกราคม 2517): 79-88.

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงเรื่องของนักคิดกรีกในไทยแล้ว ผู้วิจัยอยากจะขอกล่าวถึงเรื่องหนึ่งแทรกไว้ตอนนี้ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่สอดคล้องกันกับเนื้อหาหลักในตอนนี้อยู่ กล่าวคือ จะเห็นว่าในช่วงหลัง พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา แนวคิดปรัชญาการเมืองทฤษฎีการเมืองของรุสโซได้ห่างหายไปจากสังคมไทย และสิ่งที่ขึ้นมาแทนนอกจากทฤษฎีการเมืองแบบลัทธิมาร์กซ์ที่กำลังขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางแล้ว ทฤษฎีการเมืองของนักคิดกรีกโบราณอย่างเพลโต อริสโตเติล ก็เริ่มขยายตัวออกมากขึ้น จากการทำให้แพร่หลายโดยสุลักษณ์ ศิวรักษ์ผ่านการแปลตัวบททางวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ แต่กระนั้น บุคคลที่นำแนวคิดของกรีกโบราณมาใช้ในทางการเมืองคนแรกๆ ในยุคนี้ก็คือ พระองค์วรวงศ์ฯ ซึ่งเป็นคนๆเดียวกับที่นำรุสโซมาใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองประเภท “หลักวิชา” เผยแพร่อุดมการณ์ปฏิวัติระบอบใหม่ อย่างเป็นทางการเป็นลำดับในยุคนั้นคือ พระองค์วรวงศ์ฯ ซึ่งเป็นคนๆเดียวกับที่นำรุสโซมาใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองประเภท “หลักวิชา” เผยแพร่อุดมการณ์ปฏิวัติระบอบใหม่ อย่างเป็นทางการเป็นลำดับในยุคนั้นคือ พระองค์วรวงศ์ฯ ซึ่งได้เปลี่ยนหลักวิชาของพระองค์ให้เข้ากับบริบทใหม่ ที่เกิดขึ้น คือ ในยุคนี้ เป็นยุคของเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ ที่พยายามจะสถาปนาอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบใหม่ หรือ ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” มาแทนที่อุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบของคณะราษฎร³⁷² ซึ่งตัวพระองค์วรวงศ์ฯเองก็ทรงอยู่ในตำแหน่งที่เป็นนักคิดให้กับจอมพลสฤษดิ์ ตลอดจนพระองค์ยังดำรงตำแหน่งในฐานะที่เป็นรองนายกรัฐมนตรีด้วย พระองค์วรวงศ์ฯทรงได้อธิบายประชาธิปไตยแบบใหม่นี้โดยยกนักคิดอย่างอริสโตเติลมาโยงกับการอธิบายแนวคิด ประชาธิปไตยแบบไทยที่ ศูนย์กลางของวิธีคิดนี้ มีหัวใจอยู่ที่ตัวพระมหากษัตริย์ ไม่ใช่ตัวรัฐธรรมนูญ แบบของคณะราษฎร โดยพระองค์วรวงศ์ฯได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในปี พ.ศ. 2508 ว่า “ประชาธิปไตยเป็นความคิดที่มาจากต่างประเทศ แต่เมื่อนำมาใช้ในประเทศไทย ก็ต้องหาแบบที่เหมาะสมกับประเทศไทยและคนไทย จะต้องมีการดัดแปลงให้เหมาะสม ไม่ใช่ถ่ายเอาของต่างประเทศมาเป้นดุ้นๆ ด้วยเหตุนี้แหละเรื่องของประชาธิปไตยแบบไทย จึงไม่ใช่แต่เรื่องของไทยเท่านั้น แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับลัทธิการปกครองที่มีมาแล้ว หรือที่มีอยู่ในต่างประเทศด้วย...ในการทดลองเพื่อหาแบบที่ให้ผลปฏิบัติที่ดีที่สุดนั้น เราควรพิจารณาศึกษาและสังเกตแบบการปกครองที่มีอยู่ในโลกด้วย แล้วก็คัดเลือกแบบที่เราเห็นว่าเหมาะสมกับประเทศไทยและประชาชนคนไทยที่ดีที่สุด แล้วนำมาดัดแปลงใช้ตามความต้องการของเรา .....ถ้าอริสโตเติลได้มาเห็นหลักประชาธิปไตยของไทยแล้ว คงจะพอใจเป้นอันมาก เพราะถึงแม้ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์ก็ทรงอยู่ในข้อผูกพันที่ จะทรงปกครองโดยธรรม และโดยอนุวัตตามพระธรรมศาสตร์ เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม... ฟังสังเกตว่า วัตถุประสงค์ที่หมายในการปกครอง ซึ่งตามแบบประชาธิปไตยว่า ต้องเป้นไปเพื่อประชาชนนั้น

³⁷² ทักษิณ เจริญธรรม, ปรัชญาการเมืองของจอมพลสฤษดิ์” ใน การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552), หน้า 189-198.

สำหรับประเพณีนิยมของไทย หรือตามแบบไทยก็เป็เช่นเดียวกัน โดยมีคำกล่าวชัดแจ้งไว้ว่า “ขอได้ทรงราชการระดำรงราชสมบัติโดยธรรมสม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและสุขแห่งมหาชนสืบไป”³⁷³

เหตุที่ผู้วิจัยยกเรื่องดังกล่าวนี้มาแทรกก็เพราะจะชี้ให้เห็นว่า กระแสของการใช้ทฤษฎีการเมืองรัฐโซได้ตกลงหลังจากที่ยุคของคณะราษฎรได้สิ้นสุดลงไป รัฐโซไม่สามารถนำมาใช้กับบริบททางการเมืองแบบใหม่ในยุคนี้ได้อีกต่อไป ผู้วิจัยคิดว่า เรื่องนี้ชัดเจนมาก เพราะนักคิดคนสำคัญของประเทศไทยอย่างพระองค์วรวงศ์ฯที่เคยใช้รัฐโซอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ตลอดจนเป็นคนแรกๆที่ทำให้รัฐโซเฟื่องฟูในสมัยระบอบใหม่ ก็เปลี่ยนมาอ้าวนักคิดอย่างอริสโตเติล เพราะมีความเหมาะสมมากกว่าที่จะอ้าวนักคิดที่มีแนวคิดปฎิวัติสังคม เน้นความเสมอภาคที่ใช้ได้ดีกับสมัยระบอบใหม่อย่างรัฐโซอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ในช่วงต้นปี ที่ระบอบสฤษดิ์เฟื่องจะเริ่มสถาปนาขึ้นมา และพระองค์วรวงศ์ฯก็เฟื่องจะยังทรงเข้ามารับตำแหน่งรองนายกฯ พระองค์ก็ยังมีแนวการอธิบายแบบเดียวกับการอธิบายระบอบใหม่ของคณะราษฎรอยู่ ดังที่จะเห็นในปี พ.ศ. 2503 (หลังรับตำแหน่งรองนายกฯหนึ่งปี) พระองค์ได้กล่าวในการปาฐกถาว่า “... มนุษย์ ไม่ได้มีขึ้นเพื่อรัฐ แต่รัฐเพื่อมนุษย์ และรัฐได้รับอำนาจอันชอบธรรมจากความยินยอมของผู้ที่อยู่ในความปกครอง รัฐตั้งขึ้นเพื่อสวัสดิภาพของมนุษย์ชน ไม่ใช่คนเกิดมาเพื่อรัฐ นี่เป็นหลักนิยมของเสรีประชาธิปไตย ...”³⁷⁴ ซึ่งคำอธิบายเรื่องรัฐของพระองค์วรวงศ์ฯนี้ชัดเจนว่าเป็นวิธีการอธิบายของพวกนักทฤษฎีสัญญาประชาคมที่ถูกนำมาใช้ในช่วงระบอบใหม่กันอย่างดาษดื่น แต่อย่างไรก็ดี คำอธิบายแบบนี้จะไม่ปรากฏออกมาจากพระองค์อีกต่อไป หลังจากที่พระองค์ทรงกลายเป็นผู้หนึ่งในการเผยแพร่วิธีคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบไทย³⁷⁵

³⁷³ โปรตดู รายละเอียดใน พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ ประพันธ์ , “ปาฐกถา เรื่อง ประชาธิปไตยแบบไทย ทรงแสดงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้สมาคมกิจการวิเทศสัมพันธ์และกฎหมายระหว่างประเทศ” ใน เอกสารส่วนบุคคลของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, สบ. 19.3/26 (29 ก.ย. 2508), แผ่นที่ 2-9.

³⁷⁴ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ ประพันธ์, “พระดำรัสคำบรรยาย เรื่อง ระบบการเมืองที่ขัดกัน (Conflicting Political Systems) ทรงบรรยายที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร” ใน เอกสารส่วนบุคคลของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, สบ. 19.3/13 (23 พ.ค. 2503), แผ่นที่ 6.

³⁷⁵ ไม่เพียงแต่เรื่องในข้างต้นเท่านั้น วิธีการอธิบายรูปแบบของสิ่งที่เรียกว่า “Nation” ก็แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงระหว่างคำอธิบายในช่วงปฏิวัติระบอบใหม่ ซึ่งในเวลานั้นพระองค์วรวงศ์ได้อธิบายว่า Nation คือ ประชาชาติ ที่หมายถึง การรวมตัวกันของคนที่มีเชื้อชาติ ศาสนาอะไรก็ได้ แต่มีแกนกลางร่วมกันคือรัฐธรรมนูญ โดยวิธีการอธิบายแบบนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องชาตินิยมใหม่ที่กำลังเบ่งบานในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โปรตดู หม่อมเจ้าวรวงศ์ไวยทยากร วรวงศ์, อภิปรายร่างรัฐธรรมนูญ, (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2475) แต่ในช่วงสมัยสฤษดิ์ พระองค์วรวงศ์ฯ ไม่ได้ทรงเรียก Nation ว่า ประชาชาติอีกต่อไป แต่พระองค์ทรง

ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้พยายามค้นหาของรูสโซในช่วงเวลานี้ แต่ก็ไม่พบงานของรูสโซที่ใช้ในฐานะที่เป็นหลักคิดทางสังคมเลย ผู้วิจัยได้ค้นหาในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 รวมไปถึงหนังสือสิ่งพิมพ์อื่นๆที่อยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย ได้แก่ วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เริ่มตีพิมพ์ออกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 วิทยาสาร(ปีที่เริ่มออก 2492), ชัยพฤกษ์(ปีที่เริ่มออก 2497), วารสารแนวร่วมเศรษฐกิจ (ปีที่เริ่มออก 2512), วิทยาสารปริทัศน์(ปีที่เริ่มออก 2513) และจตุรัส (ปีที่เริ่มออก 2513) ซึ่งก็ไม่พบว่ามีย่อย่างเกี่ยวข้องกับรูสโซในสิ่งพิมพ์เหล่านี้แต่อย่างใด สาเหตุที่น่าจะเนื่องมาจาก รัฐบาลรัฐประหารได้ออกคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ควบคุมข่าวสารอย่างหนัก ไม่ให้มีการออกบทความหรือข้อความในการปลุกปั่นลัทธิอันอาจก่อให้เกิดความไม่สงบใดๆขึ้น ถ้าผู้ใดฝ่าฝืน สามารถปิดสิ่งพิมพ์และเอาผิดกับผู้เป็นบรรณาธิการได้ มากไปกว่านั้น ข่าวสารใดๆหรือข้อความใดในสิ่งพิมพ์จะต้องถูกตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ ด้วยเหตุนี้เอง การสอนลัทธิตะวันตกใดก็ตามอาจจะเป็นเหตุให้เดือดร้อนแก่ผู้พิมพ์ได้ และเมื่อเป็นเช่นนี้เนื้อหาส่วนใหญ่ในหนังสือพิมพ์ หรือบทความก็จะเป็นเรื่องที่ไกลตัวออกไปจากสังคมไทยมากๆ หรือไม่ก็เป็นเรื่องประเภทประโลมโลกไปเลย ดังนั้นเองสาเหตุนี้ก็อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งงานเกี่ยวกับความคิดใดๆรวมถึงรูสโซด้วยจากที่มีในวงจำกัดก็กลายเป็นไม่หลงเหลืออยู่เลย³⁷⁶

อนึ่ง ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า การนำเสนอเกี่ยวกับรูสโซได้ถูกเปลี่ยนรูปแบบออกไป โดยรูสโซได้ไปปรากฏอยู่ในตำราเรียน กล่าวคือ ด้วยบริบทของสงครามเย็นที่ตั้งเค้ามาตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง และรัฐบาลไทยก็ได้ร่วมมือกับอเมริกามากขึ้น จนแน่นแฟ้นจากการที่ไทยส่งทหารไปรบในสงครามเกาหลี มีหลายสิ่งๆที่เปลี่ยนแปลงจากการที่ไทยผูกติดอยู่กับอเมริกา ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นก็คือ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ของไทย ที่แต่เดิมก่อนพ.ศ 2500 นั้นไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่างก็จะสอนวิชารัฐศาสตร์เพื่อจุดมุ่งหมายในการตอบสนองกำลังคนเข้ารับราชการในกระทรวงต่างๆที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก ด้วย

เรียกว่า ชาติ และอธิบายว่าชาติไทยนั้นคือครอบครัวใหญ่ที่ยึดถือพระมหากษัตริย์เป็นแกนกลาง โปรตดู หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ , “พระตำรัสคำบรรยาย เรื่อง ประวัติของการขัดแย้งระหว่างชาติ (International Conflict As a Historic Phenomenon) ทรงแสดงที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร” ใน เอกสารส่วนบุคคลของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์, สบ. 19.3/10, (23 ก.พ. 2503)

³⁷⁶ โปรตดู ความอับจนทางปัญญาที่เกิดขึ้นในสังคมระหว่างปี พ.ศ. 2501 -2514 ได้ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ, และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 101-105.

เหตุนี้เอง วิชาที่สอนกันในมหาวิทยาลัยก็คือ วิชาทักษะต่างๆที่จำเป็นสำหรับราชการ เช่นวิชาเสมียน วิชาการทะเบียน วิชาภูมิศาสตร์ วิชากฎหมายอาญา วิชากฎหมายแพ่ง เป็นต้น แม้ว่าในช่วงกลาง ทศวรรษ 2490 อิทธิพลการศึกษาแบบรัฐศาสตร์อเมริกันจะมีอิทธิพลอยู่บ้างจากการปรากฏตัวของ วิชาจำพวกการเมืองเปรียบเทียบ(Comparative Politics) หรือ การปกครองเปรียบเทียบ (Comparative Government) แต่ก็ถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับวิชาทักษะสำหรับรับราชการแบบ อื่นๆ รูปการเป็นเช่นนี้เรื่อยมาจนถึงจนปี พ.ศ. 2500 นักศึกษาไทยรุ่นแรกที่ได้รับทุนไปเรียนต่อใน ต่างประเทศจากการสนับสนุนของอเมริกาและประเทศพันธมิตร เช่น เกษม สุวรรณกุล , กระทบ ทงธรรมชาติ, เสน่ห์ จามริก ก็เริ่มกลับมาเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัย ซึ่งสิ่งนี้ เป็นสิ่งที่แตกต่างกับอาจารย์รุ่นก่อนที่จะเป็นข้าราชการตามกระทรวงอื่นแล้วมารับหน้าที่สอนเป็น อาจารย์พิเศษ พวกอาจารย์รุ่นใหม่ๆเหล่านี้ก็ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงหลักสูตรต่างๆตามแบบหลักสูตรของ ตะวันตกตามที่ตนได้เคยเล่าเรียนมา รัฐศาสตร์ที่เคยเป็นสาขาวิชาสำหรับตอบสนองกำลังคนของ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงต่างประเทศก็แยกตัวออกมาเป็นสาขาที่มุ่งเน้นเรื่องวิชาการเป็น หลัก วิชาต่างๆที่เคยสอนก็เริ่มหายไปเพราะถูกแทนที่ด้วยวิชาประเภทการเมืองเปรียบเทียบ ทฤษฎี การเมืองทั้งที่เป็นทฤษฎีเชิงประจักษ์ (Empirical Political Theory) และทฤษฎีการเมืองแบ บปทัสถาน (Normative Political Theory)³⁷⁷

ส่วนของวิชาประเภททฤษฎีการเมืองแบบปทัสถานนั้นจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดว่าในช่วง ทศวรรษปี พ.ศ. 2500 ทั้งหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต่างก็มีวิชาที่เรียกว่า “ประวัติความคิดทางการเมือง” โดยบรรจุในหลักสูตร อยู่สองวิชา และวิชาความคิดทางการเมืองสมัยใหม่อีกหนึ่งวิชา ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นสำหรับ การเรียนการสอนรัฐศาสตร์ในประเทศไทย และด้วยเหตุที่มีการบรรจุวิชาเหล่านี้เข้าไปในหลักสูตร ผู้สอนก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเขียนตำราขึ้นมาประกอบการสอนของตน ดังนั้นเองตำราทาง รัฐศาสตร์ที่เป็นวิชาการแบบตะวันตกจึงถูกผลิตขึ้นมา นี่เองคือจุดเริ่มต้นของการที่รัฐโซคกลับเข้ามาใน สังคมไทยอีกครั้งหนึ่งผ่านตำราเรียนประวัติศาสตร์คิดทางการเมืองตะวันตก จากที่แต่เดิม รัฐโซคถูกใช้

³⁷⁷ โปรตดูรายละเอียดได้ใน Sombat Chantornvong and Chulacheeb Chinnawanno, “Thailand” in Political science in Asia and Pacific : Status Report on Teaching and Research in Ten Countries (Edited by Takeo Uchida) (Bangkok: UNESCO, 1984), pp.71-75. และ อนุสรณ์ ลิมมณี, “การ เติบโตของการศึกษาด้านทฤษฎีการเมืองและการเมืองเปรียบเทียบ : การปรับตัวของรัฐศาสตร์ท่ามกลางการเติบโต ของอิทธิพลของรัฐศาสตร์อเมริกันและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง” ใน พัฒนาการของรัฐศาสตร์ไทยท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลง: การปรับทิศทางและหลักสูตรการศึกษา (กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะ รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 110-116.

ในฐานะที่เป็นตัวแทนของความคิดก้าวหน้าอันสอดคล้องไปกับระบอบใหม่ของคณะราษฎร และไม่เพียงแต่รัฐสภานักคิดคนอื่น ๆ ที่ตะวันตกถือว่าเป็นนักคิดทางการเมืองคนสำคัญของโลกก็ต่างพากันมาอยู่ในตำราเรียนไปด้วย

เมื่อก้าวมาถึงตอนนี้คงจะมีผู้สงสัยว่า ตำราเรียนทางทฤษฎีการเมืองแบบปัทสสถาน หรือ ตำราเรียนประเภทประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองเล่มแรกของไทยคือเล่มใด ใครเป็นผู้เขียน ถ้าไม่นับงานของเดือน บุนนาคที่ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2478 ซึ่งปัญหานี้ผู้วิจัยก็สงสัยเช่นเดียวกัน และเมื่อสืบค้นไปก็พบว่า ตำราเรียนในสาขาดังกล่าวที่เก่าแก่ที่สุดน่าจะคือ ตำราเรื่อง “ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน” ของเสนห์ จามริก อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยตำราเล่มนี้เป็นตำราแปลมาจากตำราของ M. Judd Harmon อดีตคณบดีคนแรกของ วิทยาลัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (College of Humanities and Social Sciences ของมหาวิทยาลัย “Utah State University” โดยต้นฉบับในภาษาอังกฤษตีพิมพ์ออกมาในปี ค.ศ. 1967 หรือ พ.ศ. 2507 และเสนห์ จามริก³⁷⁸ ก็แปลและตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2510 ซึ่งจากเวลาดังกล่าวเห็นวาระห่างแค่สามปีเท่านั้นระหว่างเล่มต้นฉบับกับเล่มฉบับภาษาไทย ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าอย่างไรก็ตามต้องยกย่องผู้แปลที่มีความพยายามอย่างมาก อย่างไรก็ตามก็ อาจจะมีผู้แย้งว่าจริงๆแล้วงานเล่มนี้ ไม่ใช่ตำราทฤษฎีการเมืองตะวันตกเล่มแรก เพราะในปี พ.ศ. 2492 มีการแปลตำราฝรั่งเรื่อง “Modern Political Philosophy” โดยมีชื่อไทยว่า “ปรัชญาการเมืองสมัยปัจจุบัน” ออกมาแล้ว ผู้แปลคือ ส. เจริญจรัมพร³⁷⁹ แต่กระนั้นถ้าพิจารณาดูเนื้อความก็จะพบว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ลัทธิการเมืองร่วมสมัย ผสมกับลัทธิเศรษฐกิจ ซึ่งถ้านักภาพไม่ออกก็ขอให้นึกถึงงานของฉัตรทิพย์ นาถ

³⁷⁸ เสนห์ จามริก เกิดวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2470 มาจากครอบครัวมีอันจะกิน เรียนมัธยมที่วัดราชบพิธ และศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง จนจบการศึกษาในปี พ.ศ. 2491 หลังจบการศึกษาก็ได้ไปทำงานรับราชการก่อนที่กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ และย้ายไปทำงานกรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ จนถึงปี พ.ศ. 2496 ก็ไปเรียนต่อปริญญาตรีสาขาบริหารที่ University of Manchester เมื่อจบในปี พ.ศ. 2500 ก็ได้ไปเรียนต่อที่ฝรั่งเศส โดยเลือกเรียนสาขากฎหมาย (Docteur en Droit) ที่ University of Paris แต่มีเหตุให้เรียนไม่จบ จึงต้องกลับเมืองไทยมารับราชการที่เดิม คือ กรมการเมือง กระทรวงต่างประเทศจนถึง พ.ศ. 2503 ก็ได้ย้ายมาเป็นอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยในช่วงที่ย้ายมาเป็นอาจารย์นั้น เสนห์ก็ได้ก่อตั้งหลักสูตรรัฐศาสตร์ศึกษาในปี พ.ศ. 2512 ที่เน้นการศึกษาในตัวเองค้ำความรู้ของรัฐศาสตร์มากกว่าที่จะเน้นตอบสนองด้านกำลังคนให้รัฐ ในปี พ.ศ. 2518 ก็ได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ ในช่วงปี พ.ศ. 2544-52 ได้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โปรดดู เสนห์ จามริก, ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน : สังเขป และผลงานวิชาการ 85 ปี ศาสตราจารย์เสนห์ จามริก (กรุงเทพฯ: วิถีธรรม, 2555), หน้า 12-21.

³⁷⁹ ลุยส์ วิลเซอร์แมน, ปรัชญาการเมืองสมัยปัจจุบัน, แปลโดย ส. เจริญจรัมพร (พระนคร : โรงพิมพ์อุทัย, 2492)

สุภา เรื่อง ลัทธิเศรษฐกิจการเมืองที่ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2518³⁸⁰ ซึ่งมีการวางโครงเรื่องไปในทางเดียวกัน ดังนั้นเองผู้วิจัยจึงไม่ถือว่าหนังสือเล่มดังกล่าวเป็นตำราปรัชญาการเมืองหรือทฤษฎีการเมืองเล่มแรกของไทย

สำหรับจุดมุ่งหมายในการแปล เสน่ห์ จามริกได้บอกไว้ชัดเจนว่าตำราเล่มนี้ของเขาต้องการจะให้เป็นการพื้นฐานเหมาะแก่นักศึกษาหรือคนทั่วไปใช้ประกอบการเรียนเบื้องต้น ดังที่เสน่ห์ได้กล่าวไว้ว่า “หนังสือเรื่อง *Political Thought : From Plato to the Present* เล่มนี้ของศาสตราจารย์ M. Judd Harmon ถึงแม้จะไม่ได้เสนออะไรใหม่แต่ก็มีแนวทางที่ให้ภาพพจน์และเนื้อหาของหลักทฤษฎีของบรรดานักคิดสำคัญ อย่างแจ่มแจ้งและเข้าใจง่าย เหมาะสำหรับนักศึกษาหรือแม้มหาชนทั่วไปที่เริ่มสนใจ แสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง นี่เป็นเหตุผลสนับสนุนให้เลือกหนังสือนี้แปลออกเผยแพร่ ผู้แปลเพียงใคร่นั่น ฌ ที่นี้ว่า หนังสือแปลนี้มุ่งสำหรับเป็นคู่มืออ่านประกอบเบื้องต้นเป็นสำคัญ ส่วนความรู้ที่ลึกซึ้งและละเอียดพิสดารนอกเหนือขึ้นไปนั้น เป็นสิ่งที่จะพึงคาดหวังได้จากผู้สอนเป็นเรื่องเป็นรายไป แน่نون ถ้าหากผู้ศึกษาจะสนใจค้นคว้าหาอ่านเพิ่มเติมต่อไป ก็ย่อมจะช่วยให้เกิดความแตกฉานขึ้นตามที่ปรารถนา”³⁸¹

ในส่วนเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ก็ตามชื่อที่ตั้งคือ เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดของนักคิดคนสำคัญๆ ในตะวันตกตั้งแต่กรีกโบราณคือเริ่มต้นจาก “เพลโต” “อริสโตเติล” ไล่มาจากถึงยุคกลางและก็เริ่มต้นยุคใหม่จาก “เมเคียวเวลลี” “ฮอบส์” “ล๊อค” “รูสโซ” “มองเตสกีเออร์” “ฮูม” “เฮเกิล” “เบอร์ค” “มาร์กซ์” “เลนิน” จนถึงความคิดทางการเมืองแบบฟาสซิสต์³⁸² โดยในแต่ละบทก็คือหนึ่งนักคิด ซึ่งโครงสร้างในหนึ่งบทจะแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกจะเป็นบริบทแวดล้อมและรวมทั้งชีวิตของนักคิดคนนั้นๆ อย่างย่อๆ และส่วนที่สองก็จะเป็นการแนะนำความคิดผ่านงานเขียนของนักคิดคนนั้นๆ ซึ่งถ้าพิจารณาตามเกณฑ์อย่างที่เสน่ห์บอกในส่วนคำนำก็จะเห็นว่าเป็นไปตามอย่างที่เสน่ห์กล่าวไว้ คือไม่มีอะไรใหม่เพราะเป็นเรื่องพื้นฐานทั้งหมด แต่ถ้าเราลองจินตนาการถึงช่วงเวลาหนังสือเล่มนี้ออกมา ก็น่าจะถือว่าหนังสือเล่มนี้น่าจะเป็นหนังสือที่มีมาตรฐานดีมาก ไม่ว่าจะเป็นวางโครงเรื่องให้อ่านง่าย หรือเนื้อหาที่ค่อนข้างจะครอบคลุมความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนักคิดทั้งนี้ตามที่กล่าวไปแล้วว่า บริบทของการออกหนังสือเล่มนี้ก็คือ ใช้เป็นตำราพื้นฐานเพื่อตอบสนองกับหลักสูตรใหม่ด้านรัฐศาสตร์ที่เกิดขึ้น

³⁸⁰ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง* (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2518)

³⁸¹ เสน่ห์ จามริก, “บันทึกผู้แปล พ.ศ. 2510” ใน *ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน : สังเขปและผลงานวิชาการ 85 ปี ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก* (กรุงเทพฯ: วิถีธรรม, 2555), หน้า 37.

³⁸² เสน่ห์ จามริก, “สารบัญ” ใน *ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน : สังเขปและผลงานวิชาการ 85 ปี ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก* (กรุงเทพฯ: วิถีธรรม, 2555), หน้า ไม่ปรากฏหน้า.

สำหรับในส่วนของรุสโซ ก่อร่างคือ รุสโซที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ต้องถือว่าเป็นการนำเสนอรุสโซที่เป็นระบบที่สุดและเหมาะกับคนที่ไม่รู้จักรุสโซเลย ซึ่งแน่นอนว่าภายใต้บริบทนั้น (พ.ศ. 2510) ตำราของเสนห์เป็นการพูดถึงรุสโซอย่างเป็นทางการในรอบหลายสิบปี เนื่องจากเกิดการขาดหายช่วงไปตั้งแต่ พ.ศ. 2490 จนถึง พ.ศ. 2509 ตลอดจนในมหาวิทยาลัยก็ไม่ได้สอนวิชาประเภทความคิดทางการเมืองด้วยเหตุผลของหลักสูตรที่ไม่ได้เน้นทางนี้ ดังนั้นเองตำราแปลของเสนห์จึงเป็นการนำรุสโซกลับมาให้คนรู้จักอีกครั้งหนึ่ง และงานชิ้นนี้ก็ทำได้ดีมาก อาจจะเพราะเหตุผลหนึ่งคือเป็นการแปลตำราที่มาจากตะวันตก สาเหตุที่กล่าวไว้ดีมากก็เนื่องจาก ในตอนต้นบท ตำราได้กล่าวถึงบริบททั่วไป (Context) และนักคิดก่อนหน้ารุสโซพอสังเขปว่าบรรยากาศในช่วงนั้นเป็นอย่างไร ต่อมาตำราก็ได้นำเสนอสู่ชีวิตของรุสโซว่าตัวรุสโซเองเป็นใคร มีตัวตนในประวัติศาสตร์อย่างไร ซึ่งตามธรรมเนียมที่เมื่อผู้กล่าวถึงรุสโซก็อดที่จะพูดถึงแนวคิดของรุสโซว่าเป็นทฤษฎีเพื่อมวลชน หรือเป็นรากฐานของประชาธิปไตยไม่ได้ ซึ่งในตำราเล่มนี้ก็เช่นเดียวกัน ที่ได้นำเสนอว่า นักคิดก่อนหน้ารุสโซ ไม่ว่าจะเป็นวอลแตร์ มงเตสกีเออร์ ต่างก็ไม่เอาด้วยกับมวลชนทั้งนั้น เมื่อเทียบกับแนวคิดของรุสโซที่ค่อนข้างเอียงไปทางมวลชนมากกว่า ถ้าสังเกตให้ดี วิธีการเริ่มต้นเรื่องแบบนี้เป็นวิธีการของทุกคนที่จะเริ่มต้นพูดถึงรุสโซ ในส่วนต่อมาตำราก็ได้นำเสนอเกี่ยวกับงานชิ้นหลักของรุสโซ ซึ่งก็คือว่าค่อนข้างครอบคลุมเพราะตำราเล่มนี้ได้เล่าอธิบายมาตั้งแต่ ความเรียงสามชิ้นแรกของรุสโซ (Discourse on Arts and Sciences, Discourse on origin of Inequality, Discourse on Political Economy) เพื่ออธิบายปูพื้นก่อน แล้วจึงยกสัญญาประชาคม (The Social Contract) มาปิดในตอนท้ายเพื่อแสดงให้เห็นว่า หนังสือสัญญาประชาคมนี้เป็นส่วนสรุปของงานรุสโซทั้งหมด³⁸³ รูปแบบการอธิบายเช่นนี้ ผู้วิจัยมองว่า เป็นการอธิบายเพื่อให้คนที่ไม่รู้จักรุสโซสามารถเข้าใจแนวคิดหรือภาพรวมของรุสโซได้เป็นอย่างดี³⁸⁴

5.2 รุสโซในยุคฟ้าสีทองมองอำไพ : บริบทการเมืองหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

อนึ่ง ตำราของเสนห์ถือว่าเป็นงานชิ้นเดียวที่เป็นการนำเสนอแนวคิดของรุสโซในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แต่กระนั้นภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ แล้วงานของรุสโซก็จะได้รับการแปลและตีพิมพ์ออกอีกครั้งหนึ่ง โดยงานชิ้นนี้ชื่อว่า “สัญญาประชาคม” ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2517 ซึ่งการออกมาของงานชิ้นนี้ถือว่า อยู่ภายใต้บริบทหนึ่งที่ทำให้รุสโซได้รับการพูดถึงอีกครั้ง กล่าวคือ บริบททางการเมืองในช่วงหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่เป็นเหตุการณ์หลังจาก

³⁸³ เสนห์ จามริก, “รุสโซ” ใน ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน : สังเขป และผลงานวิชาการ 85 ปี ศาสตราจารย์เสนห์ จามริก (กรุงเทพฯ: วิถีธรรม, 2555), หน้า 410-415.

³⁸⁴ ตามคำบอกเล่าของสมบัติ จันทรวงศ์ ตำราเล่มนี้ของเสนห์ จามริก เป็นตำราที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในยุคหนึ่ง เด็กนิสิตนักศึกษาต่างพากันยืมตำราเล่มนี้ท่องจำและเรียนกัน เนื่องจากไม่มีตำราเล่มอื่นที่ครอบคลุมเท่ากับตำราของเสนห์ โปรดดู สมบัติ จันทรวงศ์, ตัวบท (Text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 4.

นิสิต นักศึกษาและประชาชนได้ทำการโค่นล้มระบอบเผด็จการที่ครอบงำไทยมาอย่างยาวนานหลายสิบปี และเมื่อการโค่นล้มได้เสร็จสิ้นลง ความรู้สึกและอารมณ์ของการโยกย้ายสังคมที่เป็นธรรมก็เกิดขึ้นอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ปัญญาชนในสมัยหลัง 14 ตุลาฯ ต่างก็พยายามที่จะนำเสนอถึงสังคมที่ตนเองคิดว่าเป็นธรรมที่สุด ดังที่สะท้อนให้เห็นจากข้อความของนายวีระ มุสิกพงศ์ ที่พิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์สยามรัฐในปี พ.ศ. 2517 ว่า “ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ใครต่อใครก็ไม่รู้ลุกขึ้นมาปลุกระดมมวลชนกันอย่างขนานใหญ่ให้ปฏิวัติต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ต้องทำลายชนชั้นนายทุนศักดินา นายทุนขุนนาง และนายทุนขุนศึก”³⁸⁵ ประกอบกับ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ รัฐบาลใหม่ของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ก็ได้เปิดเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการแสดงความคิดเห็น เพราะตามที่กล่าวไปแล้วว่า หลังรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา งานเขียนทางการเมืองแทบจะไม่ได้พิมพ์ออกมาเนื่องจากรัฐบาลคณะปฏิวัติควบคุมอย่างหนัก ด้วยความอึดอัดเช่นนี้ก็ได้ทำให้งานเขียนทางการเมืองประเภทต่างๆ ได้ผลิตกันออกมาเป็นจำนวนมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน³⁸⁶

ในบรรดางานทั้งหมดที่ตีพิมพ์ออกมาในช่วงเวลาดังกล่าว งานแปลของรุสโซ่ได้ถูกตีพิมพ์ออกมาในช่วงเวลานี้ด้วย โดยงานของรุสโซ่ที่ถูกแปลและพิมพ์ออกมาก็คือ งานชิ้นสำคัญที่สุดและมีชื่อเสียงของเขาที่ชื่อว่า “สัญญาประชาคม” (The Social Contract) ผู้แปลก็คือ จินดา จินตนเสรี ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2517 และผู้ที่สนับสนุนการจัดพิมพ์ออกมาก็คือ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยศูนย์กลางนิสิตฯ ได้อธิบายถึงเหตุผลในการจัดพิมพ์ออกมาว่า “ อารุททางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาไม่มีอารุทชนิดใดเลยที่จะทรงประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคมมนุษย์ได้เท่าเทียมกับหนังสือ .....

.... มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความคิด สามารถเข้าใจในธรรมชาติจนกระทั่งปรับธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ดังนั้นเมื่อธรรมชาติเรายังสามารถดัดแปลงแก้ไข นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ จึงเป็นที่แน่นอนว่าเราต้องสามารถปรับปรุงแก้ไขสังคมให้มนุษย์ทุกคนได้รับความยุติธรรม ความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันได้แน่ และเมื่อนั้นย่อมหมายถึงเราได้นำสังคมไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้ว

แต่ก่อนที่จะถึงขั้นนั้นได้ สิ่งแรกที่จะต้องกระทำ คือ ขจัดความไม่รู้ ปลุกระดมให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าแห่งความเป็นคน ปลุกระดมสรรพความคิด สรรพกำลังในสังคมให้ช่วยกันปฏิวัติสังคมใหม่ ในการที่จะทำเช่นนี้ได้ เราจำต้องเสนอแนวความคิดด้านต่างๆ เสนอทรรศนะที่ถูกต้องให้แกกันและกัน ขจัดความคิดที่ไม่ถูกต้อง ที่ล้าหลังทิ้งไป แล้วให้มวลชนตัดสินใจว่าการแบบไหน

³⁸⁵ วีระ มุสิกพงศ์, เจตนารมณ์วีระชน 14 ตุลาคม, ”สยามรัฐ”, 15 ตุลาคม 2517, หน้า 5.

³⁸⁶ โปรตดู รายชื่อหนังสือที่วิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง หรือหนังสือเกี่ยวกับลัทธิการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2501 จนถึงก่อนเหตุการณ์เดือนตุลาคม 2514 ส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือสำหรับต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ไม่ปรากฏว่ามีหนังสือที่สนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ ใน บุญเรือง เนียมหอม , “การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ. 2501-พ.ศ. 2510” ใน การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่ระหว่างวันที่ 14 ต.ค. 2516 ถึงวันที่ 26 ม.ค. 2518 (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิตเทศก์ กรมฝึกหัดครู, 2519), หน้า 39-42.

ทางด้านเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เราจะทำได้นั้นมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน อาทิ เสนอแนวคิดอันเป็นทฤษฎี โดดๆ หรือเสนอแผนออกไปในรูปอื่น หรือแนวอื่นๆที่มีเป้าหมายสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริง ... หนังสือสัญญาประชาคม (Contract Social) ของ จัง จ้ากส์ รูสโซ่ เป็นหนังสือที่ได้รับการกล่าวถึงมากเป็นพิเศษตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาจนถึงชั้นอุดมศึกษาและในวงการการศึกษาเมืองไทย ใครต่อใครก็อยากอ่านแต่ว่าหาฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยมาอ่านไม่ได้ทางฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์จึงได้ขอความร่วมมือจากผู้รู้ภาษาฝรั่งเศส คือ คุณจินดา จินตนะเสรี ช่วยแปลจากต้นฉบับเดิมที่เป็นภาษาฝรั่งเศส หนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้ต้องการศึกษาความคิดทางการเมืองอันนับได้ว่าเป็นงานระดับโลกในอดีต ....”³⁸⁷

มีข้อสังเกตประการหนึ่งจากข้อความในข้างต้น ที่ว่าฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ได้ไปติดต่อคนที่รู้ภาษาฝรั่งเศส ซึ่งก็คือ จินดา จินตนะเสรี ให้แปลงานสัญญาประชาคมเป็นภาษาไทย ในประเด็นนี้อาจจะมีผู้สงสัยว่า ฝ่ายเอกสารฯของ ศนท. ทำไมถึงไปเชิญ จินดา ทั้งที่ในประเทศไทยในเวลานั้นก็น่าจะมีคนอื่นที่มีความรู้ทางด้านฝรั่งเศสอยู่อีก ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้ข้อมูลจาก ประเดิม ดำรงเจริญ³⁸⁸ ผู้ที่เป็นประธานฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ของ ศนท. ที่ดำรงตำแหน่งในช่วงเวลานั้นได้เล่าให้ฟังว่า ประมาณหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาไม่นาน ศนท. ก็มีความคิดเผยแพร่หนังสือหรือตำราแนวประชาธิปไตย โดยจัดตั้งเป็นโครงการส่งเสริมหนังสือประชาธิปไตยขึ้น ซึ่ง ประเดิม ดำรงเจริญ ประธานฝ่ายเอกสารฯต้องการที่จะแปลหนังสือเล่มดังกล่าว เพราะแนวคิดของรูสโซ่ถือว่าเป็นแนวคิดประชาธิปไตยที่มีชื่อเสียงแนวคิดหนึ่ง ประกอบกับเขาเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสเกี่ยวกับประเด็นนี้ ประเดิม ดำรงเจริญ ประธานฝ่ายเอกสารฯ ได้เล่าให้ฟังว่า “เราต้องเข้าใจว่าบริบทในช่วงนั้น ประชาชนเพิ่งจะได้พ้นจากการปกครองของเผด็จการที่ยาวนาน ซึ่งเนื้อหาของรูสโซ่นั้นมันตรงกับพวกเราอย่างมาก ผมยังจำได้ทุกวันนี้เลย รูสโซ่ขึ้นต้นหนังสือสัญญาประชาคมประมาณว่า มนุษย์เกิดมามีเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งอยู่ภายใต้โซ่ตรวน ประชาชนอาจจะตกเป็นทาส แต่เมื่อใดที่เขาารู้ตัว เขาก็ปลดโซ่ตรวนนั้นออกได้ คำพูดแบบนี้มันสะใจพวกเราที่เป็นนักศึกษามาก เราเลยตกลงที่จะจัดแปลและพิมพ์งานชิ้นนี้ออกมา... เหตุที่เราไม่แปล ล็อค หรือ มงเตลกีเออร์ออกมาก็เพราะว่า งานพวกนี้มันไม่รุนแรงถูกใจพวกเรา และสมัยนั้นพวกเราคิดว่า งานของล็อคและมงเตลกีเออร์นั้นมัน

³⁸⁷ จัง จ้ากส์ รูสโซ่, “คำชี้แจงของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” ใน สัญญาประชาคม, แปลโดย จินดา จินตนะเสรี (กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2517), ไม่ปรากฏหน้า.

³⁸⁸ ผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือจาก อาจารย์โกศล โรจนพันธ์ ผู้ซึ่งเคยเป็น เลขา ศนท. คนแรกของประเทศไทย และปัจจุบันเป็นอาจารย์พิเศษ ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงในการติดต่อกับคุณประเดิม ดำรงเจริญ จนได้มีโอกาสสัมภาษณ์ จึงขอขอบคุณมา ณ ที่นี้เป็นอย่างสูง

ออกไปทางสนับสนุนลัทธิทุนนิยม แต่ของรุสโซ้นั้นมันสอดคล้องกับแนวคิดสังคมนิยมที่กำลังเฟื่องฟู
 พุดง่าย ๆ มันไปด้วยกันได้...”^{389 390}

ดังนั้นเองคณะทำงานจึงได้หารือกันว่าจะให้ใครแปล โดยเหตุที่เลือก จินดา จินตนะเสรี ก็
 เนื่องจากทางคณะทำงานได้ไปปรึกษา สุภา ศิริมานนท์ว่าพอจะรู้จักใครบ้างที่สามารถแปลหนังสือ
 สัญญาประชาคมจากตัวบทฝรั่งเศสได้ ซึ่ง สุภาก็ได้แนะนำจินดา จินตนะเสรีให้ เกี่ยวกับเรื่องนี้ ประเดิม
 ดำรงเจริญได้ให้ข้อมูลว่า “ เริ่มแรกพวกเราไปถามอาจารย์สุภา ศิริมานนท์ เพราะแกเป็นบุคคลที่
 กว้างขวางและนับถือกันในกลุ่มนักศึกษา โดยอาจารย์สุภาแกก็บอกว่าแกสนิทกับคนไทยเชื้อสาย
 เวียดนามคนหนึ่ง อ่านเขียนภาษาฝรั่งเศสคล่องเลย แกมแกยังเป็นคนแต่งตำราภาษาฝรั่งเศสที่มีการ
 ใช้กันอย่างแพร่หลายมาตั้งแต่ช่วงพ.ศ. 2500 ซึ่งสำหรับนักเรียนภาษาฝรั่งเศสจะเป็นที่รู้จักดีอยู่
 แล้ว³⁹¹ และคนๆนี้ก็มีทัศนคติที่เห็นด้วยกับแนวทางแบบประชาธิปไตยเพราะแกก็เคยแปลหนังสือ
 ในทางการเมืองมาก่อนหน้านี้ ดังนั้น ผมในฐานะประธานฝ่ายเอกสารฯจึงไปทาบถามคุณจินดาด้วย
 ตัวเองที่บ้านตรงซอยราชวิถีสวนสุนันทา ซึ่งแกก็ตกลงรับปาก และใช้เวลาหลายเดือนอยู่ที่เอาต้นฉบับ
 มาให้กับผม ต้นฉบับที่เอามาให้ก็เป็นลายมือนะ ไม่ใช่ตัวพิมพ์ พวกเราต้องเอามาแกะกันอีกที แกมแก
 ยังไม่เอาเงินด้วยนะ แกบอกว่าผมสนับสนุนประชาธิปไตย ”³⁹² ด้วยเหตุนี้เองจากข้อมูลข้างต้นจาก
 ประเดิม ประธานฝ่ายเอกสารฯ จึงทำให้พอที่จะสามารถเข้าใจได้ว่า ทำไมผู้แปลงานสัญญาประชาคม
 ในปี พ.ศ. 2517 จึงคือ จินดา จินตนะเสรี

³⁸⁹ สัมภาษณ์ ประเดิม ดำรงเจริญ, ประธานฝ่ายฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2517, 26 มกราคม 2557.

³⁹⁰ ศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ในช่วงปีพ.ศ. 2517 คุณประเดิมขณะนั้น
 เป็น น.ศ.รามคำแหงและก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็ร บก.วารสารสังคมนิยมด้วย โดยคุณประเดิมได้ ตกเป็นจำเลยคดีหมิ่น
 สถาบัน และคุณประเดิมได้ต่อสู้คดีอยู่หนึ่งปี โดยมีทองใบ ทองเปาด์ เป็นทนายว่าความให้ ซึ่งในที่สุดศาลยกฟ้อง
 และวันที่ศาลยกฟ้องนั้นเมื่อคุณประเดิมได้เดินออกมาหน้าศาล ก็มีคนมาให้กำลังใจจำนวนมากโดยได้มีการตะโกนว่า
 “ ประชาชนจงเจริญๆๆ ” จากข้อมูลนี้น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นว่าทำไมคุณประเดิมเลือกที่จะแปลงาน
 สัญญาประชาคมออกมา

³⁹¹ โปรดดู จินดา จินตนะเสรี, คู่มือสนทนาภาษาฝรั่งเศส (พระนคร: เจริญทองการพิมพ์, 2502)

³⁹² สัมภาษณ์ ประเดิม ดำรงเจริญ, ประธานฝ่ายฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2517, 26 มกราคม 2557.

วิธีการมองรัฐโซในแบบข้างต้นของนักศึกษาในช่วงหลัง 14 ตุลาคมนั้นยังสามารถพบเจอได้ในหนังสือที่ชื่อว่า “มหาชนทรศนะ” ซึ่งหนังสือเล่มเป็นการรวบรวมปาฐกถาพิเศษภาคฤดูร้อน พ.ศ. 2495 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง โดยนักศึกษานาม “กลุ่มวิชาการเพื่อประชาชน” เป็นผู้รวบรวมผลงานบางชิ้นเอามาตีพิมพ์ใหม่ในปีเดียวกันกับที่ออกหนังสือสัญญาประชาคม คือ พ.ศ. 2517 ในคำนำผู้จัดพิมพ์ได้กล่าวว่า “ การที่เราหยิบ รวมปาฐกถาพิเศษภาคฤดูร้อน พ.ศ. 2495 ออกมาปิดฝุ่นและตีพิมพ์ขึ้นใหม่โดยใช้ชื่อว่า “มหาชนทรศนะ” นั้น ก็เพราะเรามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสนับสนุน ส่งเสริม และเผยแพร่ทรศนะอันถูกต้องและสอดคล้องกับผลประโยชน์ของมหาชนหรือคนส่วนมากในสังคมที่ถูกเอารัดเอาเปรียบและถูกกดขี่ขูดรีด ...เราต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบสังคมแบบ “คนกินคน” นี้เสียและสร้างสรรค์ระบอบสังคมใหม่ที่ทุกชีวิตอยู่อย่างมีความเสมอภาค...ถึงแม้ว่า ชนชั้นปกครองซึ่งเป็นคนส่วนข้างน้อยที่กดขี่ขูดรีดจะพยายามปิดบังและต่อต้านทรศนะที่ถูกต้องของมหาชน โดยการบิดเบือนด้วยการโฆษณาหลอกลวงและทำการปราบปรามอย่างหนัก แต่มหาชนทรศนะ ก็เหมือนกับจันทร์หอม คือยิ่งทุบทำลายก็ยิ่งส่งกลิ่นหอมจรจรายไปทั่ว และนับวันคนส่วนข้างมากที่ถูกกดขี่ขูดรีดก็ยิ่งต้อนรับ “มหาชนทรศนะ” โดยนำไปปฏิบัติอย่างเป็นจริงมากขึ้น การต่อสู้ของมหาชนผู้ถูกกดขี่ขูดรีดจะต้องได้รับชัยชนะในที่สุด”³⁹⁵

จากคำนำดังกล่าวจะเห็นว่า ผู้จัดพิมพ์ต้องการเผยแพร่แนวคิดในการปฏิวัติ ซึ่งแน่นอนว่าปาฐกถาหลักที่บรรจุอยู่ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องแนวสังคมนิยมตามกระแสนิยมที่กำลังเฟื่องฟู แต่ผู้วิจัยพบว่า มีปาฐกถาชิ้นหนึ่งในงานเล่มดังกล่าวของ ดิเรก ชัยนาม ที่กล่าวถึง ประวัติวิวัฒนาการประชาธิปไตยของยุโรป ซึ่งเนื้อความส่วนใหญ่เป็นการอธิบายถึงพัฒนาการประชาธิปไตย แต่เนื้อความตอนหนึ่งที่ดิเรกกล่าวถึงก็คือ การปฏิวัติฝรั่งเศสกับรัฐโซในฐานะที่เป็นตัวจักรในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ไปสู่ประชาธิปไตย ดังที่ ดิเรกได้กล่าวว่า “ นักปราชญ์ที่ความคิดเห็นของท่านรุนแรง ทำให้ยุโรปเร่งเข้าสู่ประชาธิปไตยยิ่งกว่าคนอื่น ๆ หมดคือ ยีน เจคส์ รัฐโซ ...หนังสือที่เร้าใจคนอ่านมากที่สุดก็คือเรื่อง “ความไม่เสมอภาคระหว่างมนุษย์นั้นมีมูลมาจากอะไร” กับ เรื่อง “สัญญาประชาคม” ในเล่มแรก รัฐโซกล่าวว่า มนุษย์เรา นี้ บางคนก็มีกำลังแข็งแรง บางคนก็อ่อนแอ บางคนก็ฉลาดมีความสามารถ มีสติปัญญาสูง บางคนก็เขลา บางคนก็โง่งง จนปัญหาต่างๆธรรมดาที่ไม่รู้จะทำ

ในสมัยนั้นเป็นอาจารย์หนุ่มที่สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกที่ทำทางด้านปรัชญาการเมืองมาคนแรกของไทย ผู้วิจัยคาดว่า การที่สมบัติเลือกแปลงานเรื่องยูโทเปียออกมาในช่วงเวลานั้นก็น่าจะด้วยที่ผู้แปลต้องการจะสื่ออะไรบางอย่างถึงพวกนักศึกษาหรือนักกิจกรรมที่กำลังจิตใจฟุ้งซ่านอยู่กับการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมไปตามอุดมคติของตน สาเหตุที่คิดเช่นนั้นก็เพราะว่า งานเรื่องยูโทเปียนี้ เป็นดินแดนที่ตีมากในอุดมคติของโทมัส มอร์ที่ไม่มีจริงอยู่บนโลกใบนี้ ซึ่งแม้แต่คำว่า “ ยูโทเปีย” เองก็แปลว่า “ไม่มีที่ไบนบนโลกนี้”

³⁹⁵ กลุ่มวิชาการเพื่อประชาชน, “คำนำ” ใน มหาชนทรศนะ (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517), ไม่ปรากฏหน้า.

อย่างไร นอกจากนี้นักบางคนมีกำลังฉลาด แต่ก็มีโลก มีตัณหา มนุษย์พวกนี้แหละที่สร้างชุมชนยุโรป ชุมชนซึ่งมีรากฐานโดยยึดหลักอำนาจของผู้มีกำลังกว่าคนที่อ่อนแอ เพื่อจะให้คน 2-3 คน สุขสบาย ร่ำรวย จึงต้องบังคับให้มนุษย์ส่วนมากทำงานหนักและยกเชิฐ ฉะนั้นชุมชนต้องหาทางที่จะควบคุมคนที่แข็งแรงเหล่านี้ เพื่อกีดกันความโลภของพวกเหล่านี้ไม่ให้คิดขี้ผู้ที่อ่อนแอกว่า... ส่วนในหนังสือสัญญาประชาคม ความต่อไปนี้มีสำคัญมากถึงกับตำรารัฐศาสตร์ทุกเล่มต้องอ้าง รูโซเริ่มต้นว่า “มนุษย์เกิดมาเป็นเสรี และเดี๋ยวนี้ต้องพันธนาการอยู่ทุกหนทุกแห่ง มีคนมากมายซึ่งเชื่อว่าตนเป็นนายคนอื่น แต่อันที่จริงคนเหล่านั้นเป็นทาสเสียยิ่งกว่าคนอื่นๆเสียอีก การที่ได้เปลี่ยนแปลงมาเช่นนี้ อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าไม่ทราบ และการที่เป็นเช่นนี้ ทำไมจึงเป็นจึงเป็นการชอบธรรม ข้อนี้ข้าพเจ้าเชื่อว่า ข้าพเจ้าแก้ปัญหาได้ รูโซแก้ปัญหาโดยอธิบายว่า ฝ่ายปกครองอยู่ได้โดยราษฎร แสดงเจตจำนงให้ปกครอง ฉะนั้นจึงเท่ากับได้มีสัญญาประชาคมขึ้นระหว่างราษฎรมานานแล้ว โดยราษฎรเหล่านั้นยอมผูกพันตนเองว่าจะยอมให้ปกครอง ตราบใดที่ยังยินยอมอยู่ อธิปไตยอันแท้จริงไม่ว่าในประเทศใดๆนั้น อยู่ที่เจตจำนงราษฎร การกระทำของฝ่ายปกครอง จึงต้องเป็นไปเพื่อราษฎรเพื่อประโยชน์ของราษฎร และไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของผู้ที่โลก 2-3 คน”³⁹⁶

จากข้อความเกี่ยวกับรูโซที่ติเรก ชัยนาม ได้กล่าวถึงนั้น ถ้าพิจารณาให้ดีก็จะสอดคล้องกับคำอธิบายในคำนำของผู้จัดพิมพ์ที่ว่า ต้องการจะเผยแพร่ “วรรณกรรมมหาชน” หรือความคิดเพื่อคนส่วนใหญ่ของสังคม ซึ่งความคิดของรูโซนั้นถ้ามองในแง่นี้ก็ คือ วรรณกรรมมหาชนตามที่พวกนักศึกษานั้นต้องการ อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงรูโซ ผู้กล่าวก็ต้องโยงรูโซเข้ากับการปฏิวัติฝรั่งเศสทุกครั้ง ซึ่งครั้งนั้นก็เช่นเดียวกัน ติเรก ชัยนาม ได้กล่าวว่า “หนังสือของรูโซถูกพิมพ์หลายสิบครั้ง ชายดีบชายดี คนทุกชั้นซื้อมาอ่าน ซึ่งรวมทั้งพวกขุนนาง พวกสตรีในราชสำนัก เจ้านายครูอาจารย์ตามมหาวิทยาลัย พวกนักพรต พวกพ่อค้า แต่พวกที่ดูดีมีรตตรงตรงมากที่สุดคือ พวกหนุ่มที่อยู่ในปารีส พวกนี้ทำการปฏิวัติฝรั่งเศส ... พวกนักปฏิวัติฝรั่งเศสได้ประกาศสิทธิมนุษยชนขึ้นไว้และนำอุดมคติของนักปราชญ์ทางการเมือง เช่นลอคค มงเตสกีเออ รูโซ และคนอื่นๆอีกหลายคนมาใส่ไว้ของรูโซนั้นแทบจะลอกเอามาต่อคำ เช่น “เช่นมนุษย์เกิดมาเป็นเสรี และเท่ากันโดยสิทธิ” “กฎหมายคือการแสดงออกมาซึ่งเจตจำนงของราษฎร”³⁹⁷

แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับการแปลงานรูโซเรื่อง “สัญญาประชาคม” ของ จินดา จินตนา เสรี ในปี พ.ศ. 2517 ที่สนับสนุนโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยนั้น ซึ่งคนทั่วไปมักจะยอมรับว่างานชิ้นนี้คืองานสัญญาประชาคมที่ถูกแปลเป็นภาษาไทยครั้งแรก แต่ความเชื่อนี้ไม่เป็น

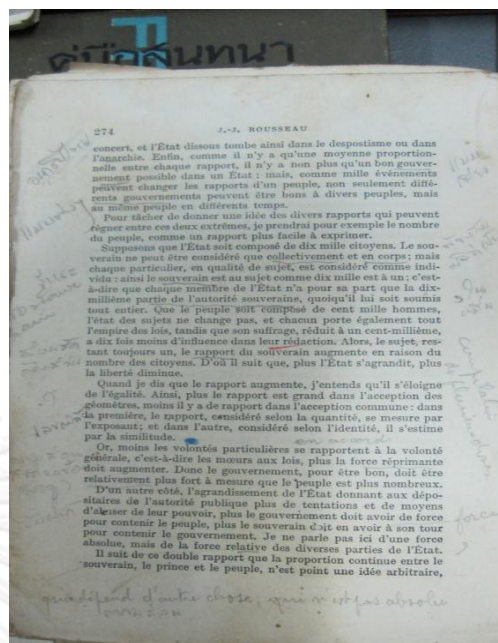
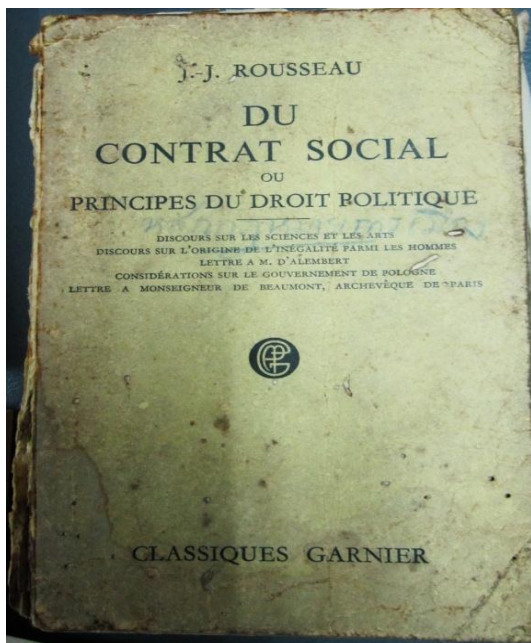
³⁹⁶ กลุ่มวิชาการเพื่อประชาชน, “คำนำ” ใน มหาชนวรรณกรรม (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517), หน้า 168.

³⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 169-170.

ความจริง เพราะจากการสืบค้นของผู้วิจัย พบว่าในช่วงเวลาหลัง พ.ศ. 2475 ไม่เกิน พ.ศ. 2479³⁹⁸ หนังสือสัญญาประชาคมได้ถูกแปลออกมาเรียบร้อยแล้ว ซึ่งสันนิษฐานว่า ผู้แปลก็คือ จินดา จินตนเสรี คนๆ เดียวกันกับคนที่แปลสัญญาประชาคมในปี พ.ศ. 2517 สาเหตุที่สันนิษฐานเช่นนี้ก็เนื่องมาจาก ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย นั่นก็คือ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร ได้เสนอว่าตามความทรงจำของตนนั้น เคยจำได้ว่าหนังสือสัญญาประชาคมได้ถูกแปลมาตั้งแต่ช่วงคณะราษฎรและคนแปลก็คือคนเดียวกันที่แปลสัญญาประชาคมเมื่อช่วงปี พ.ศ. 2517 แต่กระนั้นก็ยังไม่ได้มีหลักฐานอะไรยืนยัน จนผู้วิจัยได้พบ ร่องรอยหนึ่งที่บ่งบอกว่าการแปลหนังสือสัญญาประชาคมในช่วงปีดังกล่าวก็เนื่องจาก ผู้วิจัยพบข้อความหนึ่งในหนังสือเรื่อง “เอมิล” ที่นายเตียง ศิริขันธ์เป็นผู้แปล โดยในบทแรก นายเตียงนั้นได้พยายามอธิบายถึงงานชิ้นต่างๆ ของรุสโซ่เพื่อเป็นการปูพื้นให้กับผู้อ่าน และเมื่อถึงหนังสือสัญญาประชาคม นายเตียงก็กล่าวว่า “สัญญาประชาคมนี้ได้มีผู้ถอดออกเป็นพากย์ไทยแล้วในหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน “ประชาธิปไตย” ข้าพเจ้าจึงของดไม่กล่าวโดยละเอียด ท่านผู้แสวงหาความรู้ในทางการเมือง ไม่ควรจะผ่านหนังสือเล่มนี้เสีย”³⁹⁹ จากร่องรอยนี้ก็เป็นที่ยืนยันว่าหนังสือสัญญาประชาคมได้เคยถูกแปลลงในหน้าหนังสือพิมพ์ที่ชื่อว่า “ประชาธิปไตย” ซึ่งผู้วิจัยได้ไปค้นหาตัวเล่มหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยจากหอสมุดแห่งชาติ ก็ไม่พบตัวเล่มหนังสือพิมพ์ในช่วงปีดังกล่าว เนื่องจากทางหอสมุดแห่งชาติได้เอาหนังสือพิมพ์ทั้งฉบับไปตัดทิ้งทำเป็นข่าวตัดใส่แฟ้ม ประกอบกับหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยนั้นเป็นหนังสือพิมพ์ที่ไม่โด่งดังสักเท่าไรนักจึงไม่มีต้นฉบับหลงเหลืออยู่มากนัก ดังนั้นจึงคาดว่าตัวต้นฉบับน่าจะสูญหายไปแล้ว

³⁹⁸ ในเวลาใกล้เคียงกัน งานของรุสโซ่ก็ถูกแปลออกมาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในหนังสือ “นักปราชญ์” ซึ่งแปลโดยสอาด ปายะนันท์ หรือนามปากกาว่า ศ.ป. โปรดุรายละเอียดในบทที่ 4

³⁹⁹ ยัง ยาคส์ รุสโซ่, เอมิล, แปล โดย เตียง ศิริขันธ์ (กรุงเทพฯ: โฆษิต, 2454), หน้า 22-23. ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2479.

รูปที่ 13 : ภาพต้นฉบับหนังสือสัญญาประชาคมฉบับภาษาฝรั่งเศส ที่จินดา จินตนะเสรีใช้แปลหนังสือสัญญาประชาคมเป็นภาษาไทยในปี พ.ศ. 2517 ซึ่งเกือบทุกๆหน้ามีลายมือของจินดา เขียนคำแปลอย่างไวโดยตลอด

แต่ถึงจะไม่พบตัวเล่ม ผู้วิจัยก็พยายามจะสืบหาว่าคนแปลสัญญาประชาคมในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นคือผู้ใด ในเบื้องต้นผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานว่าเดิมนั้นก่อนที่แปลสัญญาประชาคมในช่วงนี้น่าจะเป็นคนที่นิยมระบอบใหม่ และต้องการจะเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติให้กระจายออกไป เนื่องจากคนแปลและคนที่นำรัสเซียมาใช้ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ไม่อาจจะ เป็น พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ พระองค์วรณฯ นายเตียง ศิริขันธ์ ทุกคนล้วนเป็นคนหนุ่มที่นิยมระบอบใหม่ทั้งสิ้น และข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งที่ตั้งไว้ก็คือ ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคมจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในทางภาษาฝรั่งเศสหรือไม่ก็ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ซึ่งจินดา จินตนะเสรี ก็เข้าข่ายทั้งสองประการนี้ กล่าวคือ ในด้านอุดมคติทางการเมือง จินดาก็เป็นผู้ที่เห็นดีเห็นงามกับการปฏิวัติฝรั่งเศสและการปฏิวัติสยามอย่างมาก การที่ผู้วิจัยทราบก็เพราะว่าในคำนำของหนังสือเล่มหนึ่งเรื่องคือ “จิตวิทยาของการปฏิวัติ” จินดาสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของตนไว้ว่า “ผู้แปลและเรียบเรียง เห็นด้วยกับการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ซึ่งมีขึ้นเพื่อเลิกลัทธิระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อ ค.ศ. 1789 ทำนองเดียวกับที่เห็นด้วยกับการปฏิวัติในประเทศไทยเรา เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นการปฏิวัติที่มุ่งจะเลิกลัทธิระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เช่นเดียวกัน จริยอยู่การปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 มิถุนาฯ มิได้ทำให้ประเทศเรามีระบอบประชาธิปไตยขึ้นมาในทันทีทันใด แต่อย่างน้อยก็เป็นการ

ปฏิวัติที่เบิกทางให้ประชาชนได้ไต่เต้าไปในวิถีที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยในโอกาสต่อไป”⁴⁰⁰ และเมื่อคำนวณช่วงเวลาชีวิตคร่าวๆของจินดา จินตนะเสรีก็พบว่า ช่วงในวัยหนุ่มของเธอน่าจะมีความเป็นไปได้ที่จะแปลหนังสือสัญญาประชาคมในช่วงเวลานั้นได้ ซึ่งการคำนวณเวลา ผู้วิจัยคำนวณจากหนังสือแปลชิ้นอื่นๆของจินดา คือหนังสือเรื่อง “จิตวิทยาของการปฏิวัติ” ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2488 แต่เริ่มแปลตั้งแต่ พ.ศ. 2478⁴⁰¹ ซึ่งเวลาไม่ห่างกันมากนักกับช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

นอกจากนี้ ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับช่วงเวลาที่สันนิษฐานว่าหนังสือสัญญาประชาคมได้แปลออกมานั้น (พ.ศ. 2476-2479) มีหลักฐานปรากฏว่า จินดาได้มีการเขียนหนังสือออกมาหนึ่งเล่มในปี พ.ศ. 2481 ที่ชื่อว่า “ธรรมจริยา-ประชาคม: เสรีภาพ สมภาพ ภารดรภาพ”⁴⁰² โดยหนังสือเล่มนี้ จินดาได้อ้างว่าเขาเขียนออกมาเพื่อเป็นการให้ความรู้พื้นฐานในทางการเมืองสำหรับพลเมืองในระบอบใหม่ โดยเนื้อหาภายในเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องราวที่ชี้ให้เห็นว่ารัฐคืออะไร ทำไมมนุษย์ต้องมาอยู่ภายในรัฐ มนุษย์มีสิทธิในด้านใดบ้าง มนุษย์มีหน้าที่อะไรต่อรัฐ ซึ่งจินดา ได้เรียกความรู้ต่างๆเหล่านี้ว่า ความรู้ทางธรรมจริยาประชาคม (Social Morality) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หนังสือเล่มนี้ของจินดาก็คือ หนังสือปรัชญาการเมืองเพราะว่าเนื้อหาหลักในหนังสือเป็นการมุ่งตอบคำถามพื้นฐานในทางปรัชญาการเมือง (Philosophia Perenis) สำหรับวิธีการตอบของจินดานั้นเป็นคำตอบในแนวเสรีนิยม

อย่างไรก็ดี จากเนื้อหาต่างๆที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ผู้วิจัยพบว่า มีการนำแนวคิดแบบเสรีนิยมมาใช้ในการอธิบายค่อนข้างมาก โดยผู้วิจัยจะขอคัดเนื้อหาบางตอนที่ผู้เขียนได้กล่าวถึง รัฐคืออะไร ดังเนื้อความว่า “ปวงพลเมืองก็คือรัฐ นี้หมายถึงว่ามนุษย์ทั้งหมดที่ประกอบเป็นชาตินี้ ต้องอยู่ใต้อำนาจร่วมกัน อำนาจซึ่งแข็งแกร่งกว่าอำนาจของแต่ละคนมากนัก และซึ่งเป็นอำนาจที่บังคับให้กระทำกิจการบางอย่าง และละเว้นให้ทำกิจการบางอย่าง...ว่าตามจริง มันเป็นปัญหาสำคัญอันหนึ่งในบรรดาปัญหาทั้งหลายที่พึงจะรู้ว่า รัฐนั้นดำรงอยู่เพื่ออะไร? และที่จรรู้ถึงประโยชน์ของรัฐในทางชุมชน การมีรัฐเป็นของดีหรือไม่? และโดยที่ปัญหานี้คำตอบอยู่ที่ “สาธารณงาน” หรือความยินยอม

⁴⁰⁰ จินดา จินตนะเสรี, จิตวิทยาของการปฏิวัติ (พระนคร: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2488) หน้า, 12-13.

⁴⁰¹ โปรตดู “คำนำของผู้แปลและผู้เรียบเรียง” ใน จินดา จินตนะเสรี, จิตวิทยาการเมือง (พระนคร: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2488) หน้า, 9.

⁴⁰² หนังสือเล่มนี้ ผู้วิจัยได้พยายามสืบค้นตามห้องสมุดต่างๆทั่วประเทศ ซึ่งก็ไม่มีการเก็บรักษาไว้ในที่ใดเลย แต่กระนั้นผู้วิจัยพบว่าหนังสือเล่มนี้ได้ถูกเก็บรักษาไว้ที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (Tokyo University, Japan) ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอรอนักศึกษาที่รู้จักให้สำเนาเอกสารหนังสือฉบับนี้ส่งมาให้

พร้อมใจของปวงชน ดังนั้นจึงต้องให้สาธารณงานเป็นผู้วินิจฉัยโดยเด็ดขาด”⁴⁰³ ในตอนนี้ คำว่า “สาธารณงาน” หรือ ที่จินดาอธิบายว่ามันคือ ความยินยอมพร้อมใจกันของปวงชน” ผู้ที่พอจะคุ้นเคยกับศัพท์ในทางทฤษฎีการเมืองอยู่บ้างก็จะสามารถเข้าใจได้ไม่ยากว่า หลักการเรื่องสาธารณงานที่จินดากล่าวถึง ก็คือ แนวคิดเรื่อง การยินยอมของประชาชน ที่ว่าบ้านเมืองจะมีหลักความยุติธรรมเช่นไร หรือใครจะมาเป็นผู้ปกครอง จะต้องได้รับความเห็นชอบยินยอมจากปวงชนเสียก่อน (Consent) ซึ่งแนวคิดหนึ่งนี้เป็นแนวคิดหนึ่งที่สำคัญของพวกนักคิดสกุลเสรีนิยม (Liberalism)

ในขณะที่เดียวกัน จินดายังได้กล่าวถึงเสรีภาพอีกว่า “ เสรีภาพเป็นสมบัติอันล้ำค่าสำหรับบุคคล แต่เราจงกล่าวให้ดีกว่านี้คือ ถ้าคำว่าเสรีภาพ เราหมายถึง อำนาจของบุคคลที่จะบังคับความต้องการ และความใคร่ของตนให้เหือดหาย หายไปโดยนัยนี้ เสรีภาพก็คือ สมบัติทั้งเนื้อทั้งตัวของมนุษย์”⁴⁰⁴ ซึ่งคำกล่าวเช่นนี้เป็นสิ่งชัดเจนที่เป็นหัวใจของวิถีคิดของพวกเสรีนิยมที่ว่า มนุษย์นั้นมีเสรีภาพติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด และเสรีภาพดังกล่าวจะไม่สามารถถูกพรากไปโดยใครก็ตามได้ ในขณะที่เดียวกัน จินดายังได้อธิบายด้วยว่า ถ้าในระบอบที่กดขี่ ประชาชนมีสิทธิชอบธรรมในการต่อต้านกฎหมาย แต่ถ้าในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนต้องเชื่อฟังกฎหมาย ดังที่เขากล่าวว่า “ ถ้าว่าเพื่อจะทำลายล้างความอยุติธรรม มนุษย์ไม่มีอาวุธอื่นใด นอกจากการต้านทานและการแข็งข้อ ถ้าว่าฝ่ายกดขี่จะทำหุทวนลมต่อเสียงแห่งตรรกญาณเสีย ถ้าว่าการพำนักอยู่ในชุมชนเช่นนั้นเป็นการชั่วร้ายยิ่งกว่าสถานะจลาจล หน้าที่แห่งกฎหมายจะไม่เป็นเครื่องนำหิวระะเหยหยันหรือ แต่ในระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริง การขัดแข็งต่อกฎหมายเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนา เพราะถึงอย่างไร เราต้องไม่ลืมว่าในระบอบประชาธิปไตย ราษฎรเป็นผู้ออกกฎหมาย ทั้งนี้จะโดนผู้แทนหรือโดยตนเองอย่างไร บางรัฐสวลเซอร์แลนด์ก็ดี และเมื่อกฎหมายเป็นเครื่องแสดงแห่งความจำนองของราษฎร ดังนี้ก็ไม่มีเหตุผลใดๆ ที่บุคคลจะพึงขัดแข็งต่อกฎหมาย”⁴⁰⁵ ซึ่งหลักการในการต่อต้านที่จินดากำลังพูดถึงนี้ก็เป็นแนวคิดสำคัญอีกประการหนึ่งของเสรีนิยม หรือที่เราเรียกอีกอย่างว่า “สิทธิในการต่อต้าน” (Right of Resistance) โดยพวกเสรีนิยมเชื่อว่า ประชาชนมีสิทธิที่จะต่อต้านผู้ปกครองหรือระบอบที่ตนเห็นว่าชั่วร้ายได้

⁴⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 297-298.

⁴⁰⁴ จินดา พันธุมจินดา, ธรรมจริยา-ประชาคม: เสรีภาพ สมภาพ ภารดรภาพ (พระนคร: เจริญอักษร, 2481), หน้า 299- 300.

⁴⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 310.

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นทั้งหมดในข้างต้นนี้ เราจะเห็นภาพรวมว่าอย่างน้อยที่สุด จินดาจินตนาเสรีนั้นมีความคิดเสรีนิยมถึงขั้นเขียนออกมาเป็นตำรา ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่ของเวลา เราก็พอจะเห็นภาพได้ว่า ความคิดของจินดาในช่วงเวลาใกล้เคียงกับเวลาที่หนังสือเรื่องสัญญาประชาคมครั้งแรกได้ตีพิมพ์ออกมา เขาเป็นคนที่มีความคิดเสรีนิยมอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม เราก็ไม่อาจจะกล่าวได้ว่า ความคิดของจินดานั้น ได้รับอิทธิพลมาจากรุสโซ หรือหนังสือสัญญาประชาคม เพียงอย่างเดียวแต่อย่างใดจนนำเขียนหนังสือเล่มนี้ เพราะแนวคิดเสรีนิยมของจินดาที่นำเสนอในหนังสือเล่มนี้ มันก็เป็นเพียงหลักการพื้นฐานของเสรีนิยมที่สามารถพบเห็นได้จากนักคิดคนอื่นๆ ได้ทั่วไปไม่เฉพาะเจาะจงว่าจะต้องเป็นของรุสโซเท่านั้น แต่กระนั้นถ้าถามว่า จินดาพูดถึงรุสโซบ้างหรือไม่ ผู้วิจัยก็พบว่า จินดามีการกล่าวถึงรุสโซไว้บ้าง แต่ก็ไม่ได้เอาความคิดของรุสโซมากล่าวโดยตรงแต่อย่างใด ดังตอนหนึ่งที่จินดายกตัวอย่างเรื่องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยจินดากล่าวว่า “พระสังฆราชโบมองต์ อาจจะไม่คิดว่าบาตรบาทพระพันธ์เรื่อง “เอมีล” และเรื่องสัญญาประชาคม” และเรื่องอื่นๆ ของจัน จัคส์ รูโว แต่พระสังฆราชก็ไม่สามารถปิดปากรุสโซมิให้กล่าวยืนยันในความคิดเห็นของเขา และก็สามารถจะห้ามมิให้ชาวฝรั่งเศสพากันนิยมชมชื่นในบทประพันธ์เหล่านั้นได้”⁴⁰⁶ จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า แม้จินดาจะไม่ได้อ้างทฤษฎีการเมืองของรุสโซโดยตรง แต่เราก็ทราบว่า จินดานั้นรู้เรื่องเกี่ยวกับรุสโซเป็นอย่างดี เพราะจากอัตชีวประวัติของรุสโซตอนนี้เป็นตอนที่สังฆราชแห่งปารีสได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยปารีสเผาหนังสือของรุสโซเป็นอันมาก เนื่องจากพวกเขาคิดว่าเนื้อหาในหนังสือเป็นการหมิ่นประมาทศาสนา ซึ่งผู้วิจัยคิดว่ากรที่จะรู้เช่นนี้ได้ ต้องเป็นคนที่ศึกษาเกี่ยวกับรุสโซมาพอสมควรเท่านั้นถึงทราบเรื่องราวตอนนี้ได้ เนื่องจากมันเป็นรายละเอียดปลีกย่อยเกี่ยวกับชีวิตของรุสโซที่คนธรรมดาหรือคนที่แค่ผ่านตาจะไม่ทราบถึงประวัติที่ละเอียดปลีกย่อยเช่นนี้ และอย่างน้อยที่สุดจากคำกล่าวนี้ก็สะท้อนให้เห็นว่า จินดาก็น่าจะเคยอ่านงานเอมีล หรือ หนังสือสัญญาประชาคมมาบ้าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ดี ถ้าเราพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้ว เราก็จะพบว่าในงานเขียนเล่มนี้ จินดาได้ใช้หลักการทางเสรีนิยมที่เขาอธิบายปัญหาพื้นฐานในทางการเมืองทั้งหมดนี้ก็เพื่อจุดมุ่งหมายหลักในการสนับสนุนการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ดังตอนหนึ่งในหนังสือที่กล่าวว่า “ในทุกวันนี้ สิทธิทั้งหลายของมนุษย์ได้มีลักษณะสุกปลั่งขึ้นมาก แต่เฉพาะสยามของเรา สิทธิของมนุษย์ได้ถูกเหยียบย่ำมาหลายร้อยปี เดชะบุญ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้มีคณะชนหมู่หนึ่งมีปรารถนาอันแรงกล้าที่จะได้เห็นประเทศรีบูรณะไปสู่ความเจริญ กอบกู้ด้วยความรู้สึกทนไม่ได้ในการที่จะเห็นสิทธิและเสรีภาพต้องจมอยู่

⁴⁰⁶ จินดา พันธุมจินดา, ธรรมจริยา-ประชาคม: เสรีภาพ สมภาพ ภารดรภาพ (พระนคร: เจริญอักษร, 2481), หน้า 155.

ในความมืด..... ประชาธิปไตยจะถาวรได้ ก็ต้องอาศัยปวงชนพลเมืองช่วยกันป้องกันและส่งเสริม เรามีหน้าที่ทางศีลธรรมและชุมชนที่จะต้องคอยป้องกันประชาธิปไตย แม้ด้วยชีวิตและเลือดเนื้อและไม่เพียงแต่ป้องกัน ยังต้องคอยส่งเสริมให้วัฒนาถาวรเพราะว่า การแตกดับของประชาธิปไตยย่อมนำมาซึ่งการแตกดับแห่งสิทธิเสรีภาพและความยุติธรรม ในปัจจุบันนี้ เราจะไปหารูปการปกครองอันใดที่น่าพาในประโยชน์สุขของพลเมืองยิ่งไปกว่าประชาธิปไตยเป็นอันหาไม่ได้แล้ว”⁴⁰⁷ ที่กล่าวมาเกี่ยวกับหนังสือธรรมจริยาประชาคมของจินดามานี้ก็เพื่อเป็นแสดงให้เห็นว่า ในช่วงเวลานั้นจินดาก็มีความรู้เพียงพอสมควร ถึงขั้นที่จะเป็นไปได้ที่เขาจะแปลหนังสือสัญญาประชาคมในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประกอบกับหนังสือเล่มนี้ก็ทำให้เราทราบว่าจินดา เป็นคนหนึ่งที่มีความคิดแบบเสรีนิยมอย่างมาก ซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็ในช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงการปกครอง

นอกเหนือจากเรื่องดังกล่าว ผู้วิจัยยังพบอีกว่า จินดา จินตนะเสรี มีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มคณะราษฎร เหตุที่ทราบก็เพราะในหนังสือเรื่องจิตวิทยาการปฏิวัติ (2488) พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์หรือพระองค์วรวงศ์ฯ ได้เป็นผู้เขียนคำนิยมให้ โดยข้อความหนึ่งกล่าวว่า “เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ฉันได้ให้ความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการเปลี่ยนระบอบซึ่งจะมีผลแก่ชีวิตจิตใจของประชาชนชาติไทยเป็นอเนกประการ ฉันจึงถือว่า เป็นการปฏิวัติ และฉันได้อ้างการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นตัวอย่าง...”⁴⁰⁸ จากข้อความนี้ สะท้อนให้เห็นว่า จินดาก็คือเครือข่ายหนึ่งที่มองไปในทิศทางเดียวกับพระองค์วรวงศ์ฯเลยต้องการที่จะเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติฝรั่งเศสออกไป และในขณะเดียวกันการที่พระองค์วรวงศ์ฯมาทรงเขียนคำนิยมให้ก็เป็นสิ่งที่บ่งชี้อยู่แล้วว่า จินดาต้องมีความสัมพันธ์กับพระองค์วรวงศ์ฯที่เป็นบุคคลหนึ่งที่ช่วยเหลืองานคณะราษฎรอย่างมากมาย ดังนั้นเองจินดาจึงเข้าเกณฑ์ในเรื่องที่เป็นคนหนุ่มผู้ฝึกฝฝฝ่ายคณะราษฎร

มากไปกว่านั้น จินดายังเป็นผู้ที่มีความรู้ในทางภาษาฝรั่งเศสเป็นอย่างดี สำหรับสาเหตุที่ทราบก็เพราะว่า ผู้วิจัยได้พิจารณางานชิ้นอื่นๆของเขา ซึ่งก็พบว่าจินดาได้แปลหนังสือมาจากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสหลายเล่ม ยกตัวอย่างเช่น จิตวิทยาของการปฏิวัติ (2488) ก็แปลมาจากงาน *Les Lois psychologiques de l'évolution des peuples* ของ Gustave Le Bon ส่วนงานเรื่องเทคนิกรัฐประหาร (2500) ก็แปลมาจาก *Technique du coup d'Etat* ของ Curzio Malaparte หรือหนังสือคู่มือพัฒนาความจำ ก็แปลมาจาก *Méthode pratique pour développer la mémoire*

⁴⁰⁷ จินดา พันธุมจินดา, ธรรมจริยา-ประชาคม: เสรีภาพ สมภาพ ภารดรภาพ (พระนคร: เจริญอักษร, 2481), หน้า 109, 333-334.

⁴⁰⁸ จินดา จินตนะเสรี, จิตวิทยาของการปฏิวัติ (พระนคร: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2488), ไม่ปรากฏหน้า.

ของ Paul Clément Jagot ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงทราบว่าจินตาน่าจะมีความสามารถในทางภาษา ฝรั่งเศสเป็นอย่างดี จากเหตุผลในข้างต้น ผู้วิจัยจึงคาดว่าจินตาน่าจะเป็นผู้ที่แปลสัญญาประชาคมเป็นคนแรกในช่วงหลังพ.ศ. 2475ไม่นาน แต่กระนั้น สมมุติฐานทั้งสองประการนี้เป็นเพียงการคาดเดาเบื้องต้นเท่านั้น

ต่อมาด้วยความช่วยเหลือของ รศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร⁴⁰⁹ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย ก็ได้ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปสัมภาษณ์กับ เสรี จินตนา เสรี ลูกชายของ จินดา จินตนา เสรี ซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 โดยเสรีเล่าให้ฟังว่า หนังสือสัญญาประชาคม ที่แปลออกมาปี พ.ศ. 2517 นั้น น่าจะเป็นงานที่รวมเล่มในภายหลังแล้ว เพราะในช่วงที่ตนเรียนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลัง พ.ศ. 2500 เล็กน้อย ตนก็เคยเห็นว่าบิดาของตนแปลหนังสือสัญญาประชาคมไว้แล้ว แต่กระนั้นก็ไม่จำได้ไม่แน่นอนนักในเรื่องของเวลา⁴¹⁰ อย่างไรก็ตาม ลูกชายของจินดาก็ได้พาไปห้องเก็บหนังสือของบิดา ที่มีหนังสือจำนวนหนึ่งหลงเหลืออยู่จากน้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ. 2554 และคุณเสรีก็ได้มอบหนังสือของบิดามาให้จำนวนหนึ่งเพื่อทำวิจัย โดยหนังสือเล่มหนึ่งที่ได้มาก็มีร่องรอยพอที่จะยืนยันได้ว่า การแปลสัญญาประชาคมในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยน่าจะเป็นจินดา ซึ่งหนังสือเล่มนั้นคือ “หนังสือที่ระลึกงานศพคุณจินดา” โดยในสวนชีวประวัติมีข้อความหนึ่งที่กล่าวว่า “ด้วยความเป็นผู้รักการอ่าน การค้นคว้า และการเขียนเป็นชีวิตจิตใจ คุณพ่อได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในหนังสือพิมพ์ของเมืองไทยตั้งแต่อ่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีส่วนกอบกู้หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ซึ่งประสพภาวะขาดทุนให้

⁴⁰⁹ ประเด็นในการค้นหาเริ่มต้นจาก ไชยันต์ ไชยพร ที่ได้จุดประกายว่าควรจะสืบหาตัวคนแปลสัญญาประชาคมคนแรกของประเทศไทยให้ได้ เพราะถ้าไม่สืบค้นหา เรื่องนี้ก็คงจะสาบสูญไป โปรดดู ไชยันต์ ไชยพร , วิชา. 7, 2555: 18-20.

สำหรับการสืบค้นของผู้เขียน ด้วยการจัดการและช่วยเหลือของอาจารย์ไชยันต์ ไชยพร ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ในเบื้องต้น อาจารย์ไชยันต์ได้สืบค้นจากอินเทอร์เน็ตแล้วพบว่า จินดา จินตนา เสรีนั้นมีชื่อปรากฏอยู่ในพิธีมิชชาที่อุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับ หลังจากนั้นก็สืบค้นในระบบออนไลน์ (Google) จนพบชื่อ จามรี จินตนา เสรี และค้นหาหมายเลขโทรศัพท์บ้าน และโทรไปจนได้สนทนากับคุณจามรี และทราบว่าท่านคือบุตรของคุณจินดา แต่ท่านออกตัวว่าไม่ค่อยจะทราบประวัติการแปลหนังสือของคุณพ่อท่านเท่าไรนัก แต่ท่านได้แนะนำ น้องชายที่ชื่อ เสรี จินตนา เสรี น่าจะทราบเรื่องมากกว่า และหลังจากนั้น อาจารย์ไชยันต์ก็ปะติดปะต่อเรื่องได้ว่า คุณเสรีที่ว่านี้ น่าจะเป็นคนๆเดียวกับกับ คุณเสรี จินตนา เสรี อดีตผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และด้วยความบังเอิญที่ไชยันต์ได้รู้จักกับคุณวีระชัย เอื้อวิไลจิต ซึ่งได้เคยเล่าเรื่องเกี่ยวกับคุณเสรีให้ฟังว่ามีความสนิทสนมเคารพกันอยู่ คุณวีระชัยจึงอาสาเป็นธุระติดต่อให้ จนได้สัมภาษณ์กับคุณเสรี จินตนา เสรี ซึ่งเป็นบุคคลที่ให้ข้อมูล ตลอดจนให้หลักฐานต่างๆจนทำให้พอจะคาดการณ์ได้ว่า หนังสือสัญญาประชาคมที่แปลครั้งแรกในประเทศไทยในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยที่เพียงอ้างถึงนั้น ผู้แปลอาจจะเป็น จินดา จินตนา เสรี

⁴¹⁰ สัมภาษณ์ เสรี จินตนา เสรี, บุตรชายจินดา จินตนา เสรี, 24 มีนาคม 2556.

สามารถดำเนินการต่อไปได้โดยเป็นทั้งผู้ร่วมลงทุน เป็นนักเขียน นักเรียบเรียง นักแปลบทความซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตย การเมืองการปกครอง และความเป็นธรรมของสังคม"⁴¹¹ ดังนั้นเองจากการปะติดปะต่อเรื่องต่างๆในข้างต้นนี้ ได้แก่ จินดา เป็นผู้มีความรู้ภาษาฝรั่งเศสดี นิยมระบอบใหม่ มีงานแปลในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง เคยเข้าไปคลุกคลีอยู่ในกลุ่มของหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยในฐานะนักแปล และนักเขียนตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง จึงทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่ามีความเป็นไปได้อย่างสูงที่ จินดา จินตนะเสรีจะเป็นผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคมในช่วงก่อน พ.ศ. 2479

รูปที่ 14: จินดา จินตนะเสรี (พันธุมจินดา)

บุคคลที่น่าจะเป็นผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม(The Social Contract) คนแรกในประเทศไทย

อนึ่งต่อมา นอกจากหลักฐานแวดล้อมต่างๆที่กล่าวไปนี้ ผู้วิจัยก็ได้รับข้อมูลที่น่าจะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า จินดา จินตนะเสรี หรือ จินดา พันธุมจินดา เป็นผู้ที่แปลหนังสือสัญญาประชาคมเล่มแรกของประเทศไทยในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นาน โดยสิ่งที่เป็นเครื่องยืนยันก็คือ ข้อมูลจาก ประเดิม ดำรงเจริญ ประธานฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ของ ศนท. ที่ดำรงตำแหน่งในช่วงปี พ.ศ. 2517 โดยเขาเป็นผู้ที่ไปหาบาทมาให้จินดาแปลหนังสือให้กับโครงการฯ ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่กระนั้น ประเดิมได้เล่าให้ฟังว่า ตอนที่เขาไปหาจินดาที่บ้านในช่วงปีพ.ศ. 2517 เพื่อจะให้แปลหนังสือสัญญา

⁴¹¹ "ชีวประวัติย่อของคุณจินดา จินตนะเสรี" ใน หนังสืองานศพเพื่อระลึกถึงคุณจินดา จินตนะเสรี, 20 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ,(ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์), ไม่ปรากฏหน้า.

ประชาคมให้ เขาก็ได้มีโอกาสได้สนทนากับจินดา โดยจินดาได้บอกกับประติมาว่า เขาเคยแปลหนังสือสัญญาประชาคมทิ้งไว้ตั้งนานแล้ว ดังที่ประติมาได้กล่าวว่า “ ตอนผมไปหาแก (จินดา จินตนาเสรี) ตามที่อาจารย์สุภาแนะนำ ตอนแรกกลัวว่าแกจะไม่แปลให้ เพราะงานดูหนักหนาสาหัสอยู่ แต่แกก็บอกว่า แกแปลไว้แล้วบางส่วนตั้งนานแล้ว ดังนั้นงานจึงไม่หนักมากเท่าไร เพราะแกก็แค่แปลเพิ่มจากสิ่งที่แกมีอยู่แล้ว ซึ่งเมื่อแกรับปาก ผมก็โล่งอก เพราะถ้าแกไม่แปลให้ก็ไม่แน่ใจว่าจะไปหาใครมาแปลให้ได้”⁴¹² จากข้อมูลที่ประติมา ดำรงเจริญ ประธานฝ่ายเอกสารของ ศนท.เมื่อนำไปพร้อมกับข้อมูลอื่นๆ โดยเฉพาะหนังสืองานศพของจินดา และข้อมูลจากบุตรชายก็เป็นสิ่งที่พอจะยืนยันได้ว่า จินดา จินตนาเสรี คือผู้ที่แปลหนังสือสัญญาประชาคมในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยอยากขอให้พิจารณาเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของจินดา จินตนาเสรีก่อนที่จะพิจารณาในส่วนอื่นๆต่อไป เพื่อที่จะได้เห็นภาพว่าคนที่แปลรัฐสภเป็นภาษาไทยคนแรกนี้มีพื้นฐานชีวิตอย่างไร และในขณะเดียวกันก็เป็นการเสนอให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้สูงที่บุคคลผู้นี้ก็คือ คนที่แปลสัญญาประชาคมลงในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย กล่าวคือ จินดา จินตนาเสรี เกิดเมื่อ พ.ศ. 2450 นามสกุล เดิมคือ “พันธุจินดา” ฐานะทางบ้านถือว่าร่ำรวยเป็นเศรษฐี เพราะว่าครอบครัวเป็นเจ้าของตลาดบางบัวทอง ครอบครัวคุณจินดานับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกจึงทำให้คุณจินดาพลอยต้องนับถือนิกายคาทอลิกไปด้วย คุณจินดาได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีตั้งแต่วัยเด็ก คือในชั้นต้นเขาได้เข้าเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญบางรักตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา โดยเป็นเด็กประจำ และเมื่อสำเร็จชั้นประถมก็ได้เขาเรียนต่อที่ชั้นมัธยมแผนกภาษาฝรั่งเศสโรงเรียนเดิม และเมื่อจบชั้นมัธยมในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง จินดาก็ได้เข้ารับราชการชั้นราชบุรุษในกรมสาธารณสุขเรื่อยมาจนถึงช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถือว่าเป็นคนหนุ่มอายุยี่สิบห้าปี ที่หัวก้าวหน้ามาก ดังที่คุณเสรี ลูกชายจินดาเล่าว่า พ่อของตนนั้นไม่น่าจะเป็นคณะราษฎร แต่ก็เป็นคนที่ศรัทธาคณะราษฎรเป็นอย่างมาก เห็นดีเห็นงามไปด้วยเกือบจะทุกอย่างโดยเฉพาะกับปรีดี พนมยงค์ที่ จินดาให้ความเคารพนับถืออย่างยิ่ง⁴¹³ ซึ่งผู้วิจัยก็เห็นด้วยเพราะว่า ในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง คุณจินดาไม่น่าจะเป็นสมาชิกคณะราษฎร เพราะเท่าที่ตรวจสอบรายชื่อของคณะราษฎรก็ไม่พบว่ามีชื่อจินดา

⁴¹² สัมภาษณ์ ประติมา ดำรงเจริญ, ประธานฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2517, 26 มกราคม 2557.

⁴¹³ สัมภาษณ์ เสรี จินตนาเสรี, บุตรชายจินดา จินตนาเสรี, 24 มีนาคม 2556.

รวมอยู่⁴¹⁴ แต่กระนั้นจินตาก็อาจจะมีแนวคิดก้าวหน้าอยู่ก่อนแล้ว และเมื่อเกิดเกิดการเปลี่ยนแปลง การปกครองขึ้น จินตาก็ค่อยแสดงความนิยมชมชอบเป็นการส่วนตัวได้ชัดเจนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากเมื่อคณะราษฎรได้ตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นในปี พ.ศ. 2477 จินตาก็ได้เข้าไปสมัครเรียนเป็นรุ่นแรกและจบการศึกษาออกมาในช่วงปี พ.ศ. 2480 สำหรับการเรียนที่ธรรมศาสตร์นี้ ก็คงจะทำให้จินตามีโอกาสได้สนิทสนมและรู้จักกับ ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งก็เช่นเดียวกันกับ เติง ศิริจันทร์ ที่ไม่ได้เป็นคณะราษฎรตั้งแต่ต้น แต่โดยส่วนตัวเป็นคนหัวก้าวหน้าที่ชื่นชมปรีดีอยู่ห่างๆ⁴¹⁵ และเมื่อภายหลังก็ได้เข้าไปเรียนที่ธรรมศาสตร์ นายเติงก็ได้เริ่มที่จะมีบทบาทในฐานะเครือข่ายลูกศิษย์ของ ปรีดี พนมยงค์

หลังจากจบการศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองแล้ว จินตาก็ได้ลาออกจากงานที่กรมสาธารณสุขเพื่อย้ายไปอยู่ กรมโฆษณาการ แผนกโฆษณาการในทันที ซึ่งจุดนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าคุณจินตาน่าจะกลายมาเป็นเครือข่ายของ ปรีดี พนมยงค์อย่างเต็มตัวในตอนนั้นแล้ว เนื่องจากคนที่จะสามารถย้ายไปอยู่กรมโฆษณาการได้ในเวลานั้นจำเป็นที่จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องที่เชื่อมอยู่กับคณะราษฎร ประกอบกับทัศนคติส่วนตัวจำเป็นจะต้องคล้อยตามกับการดำเนินของของ คณะราษฎรด้วย เพราะบทบาทของกรมโฆษณาการหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็คือ การทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้กับรัฐบาลระบอบใหม่ ดังนั้นการที่จะรับคนไหนเข้าไปก็จำเป็นที่จะต้องเลือกเฟ้นให้ดี และถ้าการสันนิษฐานเป็นจริง ในช่วงเวลาที่จินตาเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมืองในปี พ.ศ. 2477 จินตาก็น่าจะแปลงานของรูสโซลงหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้ ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องที่เป็นปัญหาอะไรถ้าคุณจินตาคะแปล เพราะตนเองก็มีพื้นฐานภาษาฝรั่งเศสอย่างดีจากโรงเรียนอัสสัมชัญอยู่ก่อนแล้ว ส่วนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่แปลก็สามารถหาเอาได้จากการเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในช่วงนั้นได้อย่างไม่มีปัญหา

ในการทำงานที่กรมโฆษณาการ จินตาได้รับการเลื่อนขั้นเรื่อยๆ จากเจ้าหน้าที่ธรรมดาจนกลายเป็นหัวหน้าสำนักงานกรมโฆษณาการจนกระทั่งถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง คุณจินตาก็ได้

⁴¹⁴ ผู้วิจัยตรวจรายชื่อเทียบจาก “ภาคผนวกที่ 52” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, การปฏิวัติสยาม (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2543), หน้า 218-239. และตรวจอีกรายชื่อจากบัญชีของ ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิตห้าแผ่นดินของข้าพเจ้า (กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2518), หน้า 110-116.

⁴¹⁵ เตือน บุนนาค, ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจคนแรก (พระนครฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2501), หน้า 106.

ลาออก โดยอ้างว่าจะมาประกอบอาชีพเป็นนายความตามความรู้ที่ตนเล่าเรียนมา⁴¹⁶ แต่ผู้วิจัยคิดว่า เหตุผลดังกล่าวเป็นเพียงข้ออ้าง เนื่องจากในช่วงสงครามโลกนั้น ถ้าจินดาอยู่ฝ่ายปรีดี พนมยงค์อย่าง ที่คาดเดา ก็เป็นเรื่องปกติที่เขาจะต้องลาออก เพราะในช่วงสงครามโลก ปรีดี พนมยงค์ กับ จอมพล ป. พิบูลสงครามก็เริ่มมีการขัดแย้งกันทางความคิดในเรื่องการที่ไทยเข้าร่วมกับญี่ปุ่น ดังนั้นเอง จินดาในฐานะลูกศิษย์หนุ่มที่ศรัทธาในตัวปรีดี พนมยงค์อย่างมาก ก็น่าจะยึดถือความคิดตามอาจารย์ของตน และเมื่อเป็นเช่นนั้น จินดาก็จำเป็นที่จะต้องถูกสับเปลี่ยนออกไปเพื่อให้เจ้าหน้าที่คนใหม่ที่มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกันกับรัฐบาลที่นิยมญี่ปุ่นเข้ามาแทน ซึ่งเรื่องนี้ก็มีตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นเป็นอย่างดี ดังกรณีของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พลตนาย วิลาศ โอสถานนท์ อธิบดีกรมโฆษณาการ ในวันที่ 15 เมษายน 2484 เนื่องจากเหตุผลว่านายวิลาศไม่ใช่บุคคลที่นิยมญี่ปุ่น และเป็นบุคคลฝ่ายเดียวกับนายปรีดี^{417 418} ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ในปี พ.ศ. 2482 นายวิลาศได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมโฆษณาการจากหัวหน้าสำนักงาน ซึ่งคาดว่าคนที่มาแทนนายวิลาศในตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานก็คือจินดานั่นเอง เพราะช่วงเวลาที่เข้าทำงานในกรมโฆษณาการก็คือช่วง พ.ศ. 2480 และออกจากงานในตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานคือตำแหน่งเดิมของวิลาศในปี พ.ศ. 2484⁴¹⁹ เรื่องนี้ก็เป็นไปได้ เพราะเวลาก่อนข้างที่จะสอดคล้องกัน นี้เองก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้จินดาจึงถูกให้ออกจากงานที่กรมโฆษณาการ เนื่องจากส่วนนายจินดาเป็นอดีตผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดกับนายวิลาศ ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยคาดการณ์จากช่วงเวลาเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุผลเพียงแค่นี้เป็นเครือข่ายของปรีดี พนมยงค์ก็เพียงพอแล้วที่จินดาจะถูกกดดันให้ออกจากงาน

⁴¹⁶ จินดา จินตนาเสรี "ชีวประวัติย่อของคุณจินดา จินตนาเสรี" ใน หนังสือที่เพื่อระลึกถึงคุณจินดา จินตนาเสรี, 20 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ,(ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์), ไม่ปรากฏหน้า.

⁴¹⁷ วิลาศ โอสถานนท์, หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี วิลาศ โอสถานนท์ (กรุงเทพฯ : ศิริชัยการพิมพ์ 2540), หน้า 21-22.

⁴¹⁸ สายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นที่ตัวนายปรีดีมีกับนายวิลาศ โอสถานนท์ ก็จะได้เห็นได้จาก เมื่อหลังจากที่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง นายวิลาศก็ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคสหชีพ โดยคู่แข่งของนายวิลาศก็คือ นายควง อภัยวงศ์ ซึ่งในการแข่งขันแม้ว่านายควงจะชนะเลือกตั้งก็ตามที่ แต่นายควงก็ไม่พอใจ เนื่องจากปรีดี และพรรคพวกได้รวมตัวกันช่วยเหลือนายวิลาศอย่างมาก ทั้งๆที่นายควงเอง ก็เป็นแกนนำคนหนึ่งในคณะราษฎรสายพลเรือนที่สนิทกับนายปรีดี และจากความไม่พอใจนี้ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการรวมตัวของพรรคประชาธิปัตย์ขึ้นมา โปรดดู ญัตติวุฒิสภา สุธาสยาม, นายควง อภัยวงศ์กับพรรคประชาธิปัตย์ (พระนครฯ: สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2522), หน้า 63.

⁴¹⁹ "ชีวประวัติย่อของคุณจินดา จินตนาเสรี" ใน หนังสืองานศพเพื่อระลึกถึงคุณจินดา จินตนาเสรี, 20 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ,(ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์), ไม่ปรากฏหน้า.

ในช่วงเวลานี้ จินตาก็ได้อาศัยไปทำงานเป็นนายควม และเขียนงานตามที่ตนชอบ ผู้วิจัยไม่มีข้อมูลว่า หลังออกจากงานที่กรมประชาสัมพันธ์แล้ว จินตาได้ไปเข้าร่วมกับเสรีไทยในประเทศหรือไม่ เพราะจากการสอบถาม เสรี จินตนะเสรี และ จามรี จินตนะเสรี ลูกชายและลูกสาว ก็ไม่ทราบว่า บิดาของตนร่วมมือกับเสรีไทยหรือไม่ แต่กระนั้นผู้วิจัยพบว่า ในช่วงที่ระหว่งที่เกิดสงครามโลก จินตาคงจะมีสัมพันธ์ที่ดีกับนายเตียง ศิริขันธ์แน่นอน สาเหตุที่ทราบก็เพราะว่า จินตาได้ลงรับสมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต นนทบุรี ในนามพรรคสหชีพ ต้นปี พ.ศ. 2489 ซึ่งตามที่ทราบกันดีว่า พรรคนี้ เป็นพรรคที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์อย่างแข็งขัน และสมาชิกในพรรคก็มีคนสำคัญทางการเมืองอยู่หลายคน แต่คนที่ถือว่าเป็นเครือข่ายที่จงรักภักดีต่อนายปรีดีอย่างมากก็เช่น จำลอง ดาวเรือง, ทองอินทร์ ภูริพัฒน์, ทองเปลว ชลภูมิ, เตียง ศิริขันธ์, เตือน บุนนาค เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จินตา จินตนะเสรีสอบตกในการเลือกตั้ง เนื่องจากได้คะแนนมาเป็นอันดับสอง (เขตนนทบุรี มีตำแหน่งผู้แทนได้เพียงคนเดียว) แต่เดชะบุญ ด้วยบารมีของปรีดี พนมยงค์ ไม่กี่เดือนถัดไปหลังจากที่สอบตกในการเลือกตั้ง จินตา จินตนะเสรีก็ได้รับการเลือกให้เป็นพถฒิสภาในฐานะตัวแทนจากพรรคสหชีพ เหตุที่กล่าวว่าเป็นเพราะบารมีของนายปรีดี ก็เนื่องจาก เบื้องต้นปัญหาเรื่องพถฒิสภา ตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2489 ได้ระบุว่าให้ส.ส.ที่ดำรงอยู่จนถึงวันสุดท้าย นั้นเป็นผู้เลือกพถฒิสภาขึ้นมา ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้วางแผนที่จะเอาคนของตนเข้าไปนั่งในสภาให้มากที่สุด ดังนั้น พรรคประชาธิปัตย์จึงทำโผขึ้นมาให้ส.ส. ในเครือข่ายของเลือก ซึ่งวิธีการนี้ถ้าพรรคประชาธิปัตย์ทำอยู่ฝ่ายเดียวโดยไม่ให้พรรคอื่นรู้ก็จะทำให้คนของตนได้เป็นพถฒิสภามากที่สุด เพราะพรรคอื่นๆ ส.ส.ก็จะเลือกกันสะเปะสะปะไปตามความเห็นของตนไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวเหมือนพรรคประชาธิปัตย์ แผนการของพรรคประชาธิปัตย์เกือบจะประสบความสำเร็จจนกระทั่งนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ส.ส.ประชาธิปัตย์ไม่เห็นชอบกับวิธีการนี้เนื่องจากมองว่าเป็นวิธีการสกปรก จึงได้เอาเรื่องนี้ไปบอกแก่พรรคอื่นๆให้ทราบ⁴²⁰

เมื่อความลับรั่วไหลแล้ว พรรคที่เหลือก็ได้แก่ พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ ก็ประชุมกันคัดหลังพรรคประชาธิปัตย์ โดยจัดทำรายชื่อขึ้นมาบ้าง ซึ่งแน่นอนว่าถ้าพรรคที่เหลือรวมกันทำรายชื่อ จำนวนส.ส.ที่เลือกก็ย่อมต้องมีมากกว่า พรรคประชาธิปัตย์ เมื่อเป็นดังนี้ผลลัพธ์จึงออกมาว่า พรรคประชาธิปัตย์ได้พถฒิสภาคนเดียวได้แก่ นายเล็ง ศรีสมวงศ์ (เหตุที่ได้ก็เพราะว่า นายเล็งเป็นอดีตกษณะราษฎร) และจำนวนสมาชิกที่เหลือก็เป็นไปตามการตกลงกันของสามพรรค คือ มีคณะราษฎรได้ 42 คน พรรคสหชีพได้ 19 คน แนวรัฐธรรมนูญได้ 18 คน พรรคอิสระได้ 1 คน และ

⁴²⁰ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย (กรุงเทพฯ: พีเพรส, 2553), หน้า 54.

หนึ่งในนั้นก็คือ จินดา จินตนะเสรี (ยังใช้นามสกุลเดิมเป็น พันธุมจินดา)⁴²¹ ซึ่งแน่นอนว่า พรรคสหชีพ และพรรคแนวรัฐธรรมนูญนั้นเป็นพรรคภายใต้ร่มเงาของปรีดี จึงทำให้ผู้วิจัยกล่าวว่า จินดาได้เป็นก็ เพราะบารมีของปรีดี พนมยงค์ และจุดนี้ก็น่าจะสะท้อนถึงอะไรบางอย่างถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ปรีดี กับจินดา เพราะในบรรดาสมาชิกที่ได้รับเลือกในกลุ่มสหชีพนั้นมีแต่รายชื่อของคนที่ทราบกันดีว่า สนิทสนมกับปรีดี พนมยงค์อย่างมาก

อนึ่ง จากการที่พรรคประชาธิปไตยโดนตัดหลังเช่นนี้ พรรคประชาธิปไตย ก็ได้ออกมาโจมตีคำ ทอฝ่ายพรรคพวกของนายปรีดีอย่างมาก จนขนาดที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชได้กล่าวว่า “ ผลการ เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา 80 คน ปรากฏว่าท่านปรีดีชนะอย่างเด็ดขาด คนดีๆ เช่น เจ้าพระยาศรีธรรม ราชเทวีซึ่งอยู่ในบัญชีคุณควง อภัยวงศ์ สอบตกได้คะแนนเป็นอันดับที่ 81 (วุฒิสภามีจำนวน 80 คน) อาชญากรรมสงคราม เศรษฐกิจสังคม เศรษฐกิจสันติ คนที่แจวเรือจ้างให้ท่านปรีดี ตลอดจนผู้ก่อการที่ ประวัติศาสตร์โละลงกระเบื้องแล้วนั้น ได้นั่งเก้าอี้วุฒิสภา ผลบังเกิดเป็นอัศจรรย์เช่นนี้ ชาวบ้าน ชาวเมืองจึงพากันประณามวุฒิสภา ผลบังเกิดเป็นอัศจรรย์เช่นนี้ ชาวบ้านชาวเมืองจึงพากัน ประณามวุฒิสภาว่าเป็นสภาขอรับกระผม บางคนก็เปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า พฤษกสภา แปลตามศัพท์ ว่า ที่ประชุมแห่งกระป๋อง”⁴²² ในเรื่องนี้อาจจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ จินดา จินตนะเสรี เกลียดชัง พรรคประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ดังที่ เสนีย์ จินตนะเสรีได้เล่าให้ฟังว่า “พ่อได้สั่งไว้เสมอว่าถ้าจะเล่น การเมือง จะลงพรรคอะไรก็ได้ แต่ขออย่างหนึ่งอย่าไปอยู่พรรคประชาธิปไตย ผมคิดว่าแกคงเกลียด ของแกมาก”⁴²³

แต่ไม่นานนักเหตุการณ์กลับตาลปัตร เพราะเพียงแค่ว่าปีกว่าๆก็ได้เกิดการทำรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2490 สถานะภาพสมาชิกวุฒิสภาของจินดาก็จบสิ้นลงพร้อมๆกับรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2489 เมื่อรูปการเป็นเช่นนี้ จินดาก็กลับไปทำงานที่ตนเองชอบนั่นก็คือ การเขียนหนังสือ แปลหนังสือ แต่ไม่ นานนักสถานทูตฝรั่งเศสก็ได้เชิญให้ไปทำงานให้ในฐานะหัวหน้าบรรณาธิการสำนักแถลงข่าวฝรั่งเศส ประจำประเทศไทย ที่กรุงเทพฯ เนื่องจากสถานทูตเล็งเห็นถึงความสามารถทางภาษาของ จินดาที่ สามารถพูดได้อย่างชำนาญทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส จินดาทำงานในสถานทูตไปจนถึงอายุ 66 ปีจึงเลิก ทำงาน (พ.ศ. 2516) แต่ในระหว่างที่ทำงานในสถานทูตนี้ จินดาก็ไม่ได้ละทิ้งสิ่งที่ตนชอบเลย จินดาได้

⁴²¹ เรื่องเดียวกัน, ภาคผนวก ข.

⁴²² เสนีย์ ปราโมช, ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2511), หน้า 84.

⁴²³ สัมภาษณ์ เสนีย์ จินตนะเสรี, บุตรชายจินดา จินตนะเสรี, 24 มีนาคม 2556.

แปลหนังสือออกมาในช่วงนี้อีกหลายเล่ม แต่เล่มที่น่าสนใจก็คือ หนังสือเรื่อง “เทคนิครัฐประหาร” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2500 โดยหนังสือเล่มนี้ จินดาเขียนไว้ในบทนำว่า “จุดประสงค์ของข้าพเจ้ามิได้เป็นไปเพื่อส่งเสริมการทำรัฐประหาร หากเพื่อให้เป็นเครื่องประดับภูมิรู้และเป็นเครื่องป้องกันขัดขวางมิให้เกิดรัฐประหารขึ้นในบ้านเมือง เพราะรัฐประหารเป็นวิธีการใช้กำลัง ซึ่งขัดต่อเจตนารมณ์แห่งประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง ไม่สมควรจะให้มีขึ้นในเมื่อการปกครองเป็นประชาธิปไตยหรือกำลังวิวัฒน์ไปสู่ประชาธิปไตย รัฐประหารจะเป็นสิ่งที่ให้อภัยกันได้ ก็ต่อเมื่อกระทำขึ้นในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือระบอบเผด็จการ ซึ่งต่างเป็นระบอบที่ไม่เปิดช่องให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้โดยวิถีทางกฎหมายตามความต้องการของประชาชน แต่ทว่าตราบใดที่การปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย หรือกำลังวิวัฒน์ไปสู่ประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงว่าโอกาสที่จะเปลี่ยนรัฐบาลตามวิถีทางรัฐธรรมนูญยังมีอยู่ ตราบนั้นรัฐประหารก็เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เพราะรัฐประหารเป็นแบบแผนที่เลว ไม่เพียงแต่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตยเท่านั้น ยังจะเป็นแบบอย่างจูงใจให้คนทะเยอทะยานคิดกระทำรัฐประหารกันไม่มีที่สิ้นสุด ความปลอดภัยและความสงบสุขของประชาชนก็จะมี และประชาธิปไตยก็ยากที่จะบรรลุความสมบูรณ์ได้”⁴²⁴

การเขียนหนังสือเรื่องเทคนิครัฐประหารของจินดานั้นชี้ให้เห็นว่า จินดากำลังทำสองสิ่งพร้อมๆกันคือ ด้านหนึ่งจินดากำลังปกป้องการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่คณะราษฎรใช้การยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนระบอบ จินดาถือว่าการกระทำนั้นชอบธรรม แต่ถ้าสังเกตจะเห็นอีกคำหนึ่งในข้อความข้างต้น นอกจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็คือ คำว่า “ระบอบเผด็จการ” คำนี้น่าจะตีความได้ว่า จินดากำลังปกป้องการทำรัฐประหารของกลุ่มปรีดีที่พยายามจะยึดอำนาจกลับเข้ามาในปี พ.ศ. 2492 ดังที่รู้จักกันในนามกบฏวังหลวง และในอีกด้านหนึ่ง จินดาก็ประณามว่าการกระทำของพวกคณะรัฐประหารตั้งแต่ปี 2492 จนถึงรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ จินดาก็น่าจะยังคงมีความสัมพันธ์กับปรีดีอยู่ลึกๆ แต่คงไม่ได้มีส่วนร่วมมือก่อกบฏกับปรีดีแต่อย่างใด ผู้วิจัยคาดว่าจินดา น่าจะเลิกยุ่งกับการเมืองในลักษณะที่พยายามจะเป็นนักการเมืองตั้งแต่มาทำงานสถานทูตฝรั่งเศส แต่จินดาก็น่าจะใช้ช่องทางที่ตนพอจะทำได้คือ เขียนหนังสือ หรือแปลหนังสือเพื่อชี้ช่องให้กับประชาชนว่าทางที่ถูกตามความคิดของตนควรจะเป็นอย่างไร ผู้วิจัยสังเกตว่า การที่จินดาเที่ยวไล่แห่บแนมรัฐบาลเผด็จการตามหนังสือที่ตนเองแปลแต่ก็ไม่ปรากฏว่าจินดาโดนจับ หรือโดนยึดหนังสือแต่อย่างใด เพราะเป็นเรื่องที่เข้าใจยากว่างานอย่าง “เทคนิครัฐประหาร” ที่ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นปีเดียวกันที่เกิดรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ จะไม่ถูกระงับได้อย่างไร เพราะชัดเจนว่างานชิ้นนี้มีจุดประสงค์ในการแปลเพื่อร่นตาการทำรัฐประหารโดยตรง ในปัญหาข้อนี้ผู้วิจัยมองว่า ด้วยสถานะ

⁴²⁴ จินดา จินตนาเสรี, เทคนิครัฐประหาร (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า ก-ข.

ของความเป็นเจ้าหน้าที่ชั้นสูงแห่งสถานทูตฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่ปกป้องจินดาไว้ เพราะ เสรีลูกชาย จินดา เล่าให้ฟังว่า คุณจินดาไปไหนมาไหนจะใช้รถซีตรอง (Citroën) ติดทะเบียนป้ายขาวของทูตตลอดเวลา และมีตราเจ้าหน้าที่สถานทูตติดหน้ารถด้วย ยิ่งไปกว่านั้น เส้นสายของจินดาค่อนข้างที่จะยิ่งใหญ่พอสมควร ดังตัวอย่างหนึ่งที่เสรีได้เล่าว่า เมื่อตนเองสมัยเด็กๆ สอบเข้าโรงเรียนอัสสัมชัญไม่ได้ ซึ่งเมื่อท่านทูตฝรั่งเศสได้ทราบเรื่องเข้า ท่านทูตจึงเดินทางไปโรงเรียนด้วยตนเองเพื่อขอร้องกับบราเดอร์ให้รับเสรีเข้าเรียน โดยอ้างว่าจินดาบิดาของเสรีได้ทำคุณงามความดีให้กับประเทศฝรั่งเศสมากกว่าคนฝรั่งเศสบางคนเสียอีก ดังนั้นจึงขอให้รับลูกชายเข้าเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญเป็นกรณีพิเศษ⁴²⁵ ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงคาดว่าเพราะสถานะที่อยู่ภายใต้ของอิทธิพลของสถานทูตฝรั่งเศสดังกล่าวจึงทำให้จินดารอดพ้นจากภัยทางการเมืองมาได้

นอกจากผลงานทางการเมืองที่กล่าวไปในข้างต้น งานทางด้านภาษาของจินดา ถือว่าเป็นสิ่งที่โดดเด่นเช่นกัน เพราะ จินดาได้ออกตำราเรื่อง “คู่มือสนทนาภาษาฝรั่งเศสด้วยตัวเอง” ในปี พ.ศ. 2502 โดยงานชิ้นนี้ เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย มิเชล เบรอัล (Michel Breal) ได้เขียนคำนิยมด้วยตนเอง และในปีเดียวกันก็ได้ทำเรื่องไปถึงรัฐบาลฝรั่งเศสเพื่อขอเหรียญเชอวาลิเอร์แห่งอิสริยาภรณ์ปาล์มอาคาเดมิก (Chevalier dans l'ordre des palmes académiques/ Chevalier Order of Academic Palms)⁴²⁶ ซึ่งเหรียญนี้ เป็นเหรียญชั้นอัศวิน (Knight) โดยรัฐบาลจะมอบให้กับครูหรืออาจารย์ที่มีความรู้ทางด้านภาษาฝรั่งเศส และวัฒนธรรมในชั้นดีเลิศเท่านั้น⁴²⁷ ซึ่งจินดา จินตนะเสรีเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลนี้ สิ่งนี้ก็เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถทางภาษาฝรั่งเศสอย่างถึงที่สุดของเขา อนึ่ง จินดาเสียชีวิตลงในวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2534

มีอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจมากที่สุดที่สามารถสะท้อนจุดยืนทางการเมืองของจินดาได้เป็นอย่างดีคือ จินดา ได้เปลี่ยนนามสกุลตัวเอง จากเดิม “พันธุมจินดา” มาเป็น “จินตนะเสรี” ในช่วงก่อน พ.ศ. 2490 เหตุผลตามคำบอกเล่าของเสรีลูกชายจินดาก็คือ มีคนบางคนในนามสกุลพันธุมจินดาได้ไปทำเรื่องไม่ดีบางอย่างไว้ในทางการเมือง จึงทำให้จินดาไม่พอใจ เลยคิดตั้งนามสกุลใหม่ โดยนามสกุลนี้ จินดาได้ออกคำว่า “Free Will” มาแปลงเป็นภาษาไทยซึ่งก็ได้คำว่า “จินตนะเสรี” ยิ่งไปกว่านั้นลูกชาย

⁴²⁵ สัมภาษณ์ เสรี จินตนะเสรี, บุตรชายจินดา จินตนะเสรี, 24 มีนาคม 2556.

⁴²⁶ โปรตดู คำนิยมของมิเชล เบรอัน เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย ใน จินดา จินตนะเสรี, คู่มือสนทนาภาษาฝรั่งเศสด้วยตัวเอง (พระนครฯ: โอเดียนสโตร์, 2502), หน้า ก-ข.

⁴²⁷ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับ ลำดับชั้นของเหรียญ และรายละเอียดของเหรียญนี้ได้ใน Paul Hieronymussen, Orders, Medals and Decorations of Britain and Europe, (London: Blandford Press, 1975), p. 161-162.

ของตนเอง จินตาก็ยังได้ตั้งชื่อว่า “เสรี” อีกด้วย ในเรื่องนี้แม้ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวแต่มันก็สะท้อนให้เห็นถึงอุดมคติส่วนตัวของจินตาในทางเสรีนิยมอยู่ไม่น้อย ยิ่งไปกว่านั้น เสรีลูกชายของจินตา ยังเล่าให้ฟังว่าในช่วงหลังเหตุการณ์หลัง 14 ตุลาฯ คนข้างบ้านจินตาต้องการจะขายที่ดินให้ แต่จินตาไม่ยอมซื้อที่ๆที่เสนอขายให้ราคาถูกลง สาเหตุที่ไม่ยอมซื้อจินตาทบอกว่าไม่อยากจะขายพื้นที่ริ้วบ้านตนเองไปติดกับอีกบ้านหนึ่ง เพราะบ้านนั้นเป็นพวก “ฝ่ายขวา” เรื่องนี้เสรียกตัวอย่างมาให้ฟังเพราะว่าในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ จินตาได้สนับสนุนขบวนการของนักศึกษาอย่างเต็มที่ ซึ่งเมื่อปะติดปะต่อก็ทำให้พอเห็นภาพว่า การแปลหนังสือสัญญาประชาคมในปี พ.ศ. 2517 นั้นน่าจะเป็นการให้ความร่วมมืออย่างดีกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาที่มาขอให้แปลงานรัฐโซ⁴²⁸

อย่างไรก็ดี งานของรัฐโซในช่วงหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถือได้ว่าเป็นเพียงส่วนเล็กน้อยเท่านั้นในจำนวนหนังสือกระแสหลักที่มุ่งเน้นไปในทางลัทธิคอมมิวนิสต์ กล่าวคือ ผู้วิจัยมีตัวเลขงานวิจัยในปี พ.ศ. 2519 ของนิสิตปริญญาโท ของคณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาบรรณารักษ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ทำการสำรวจหนังสือทางการเมืองที่ตีพิมพ์ออกมาในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนก่อนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 โดยจากการสำรวจหนังสือที่ตีพิมพ์ออกมาโดยสำนักพิมพ์นั้นทั้งหมดมีจำนวน 96 เล่ม (ไม่นับหนังสือที่เป็นแผ่นพับ หรือที่เรียกกันว่าหนังสือเล่มละบาท) พบว่า ร้อยละ 43.62 เป็นหนังสือที่มีจุดมุ่งหมายเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์⁴²⁹ และอีก ร้อยละ 6.38 สนับสนุนลัทธิสังคมนิยมแบบอื่นๆ ส่วนหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยมีเพียงร้อยละ 28.72⁴³⁰ จากตัวเลขนี้ก็ชี้ให้เห็นว่า รัฐโซเป็นเพียงส่วนเล็กน้อยเท่านั้น และไม่ใช่งานที่อยู่ในกระแสหลักของความสนใจในปัญญาชนสมัยนั้นมากนัก แต่ถ้าดูจำนวนหัวข้อย่อยจากจำนวนหนังสือที่ตีพิมพ์โดยนิสิตนักศึกษาแต่นักวิชาการเป็นผู้เขียนก็จะพบว่า หัวข้อประเภทความชอบธรรมของการใช้เสียงข้างมากมีสูงถึงร้อยละ 70 หลักการเรื่องความเสมอภาค มีถึงร้อยละ 100 เช่นเดียวกับ

⁴²⁸ สัมภาษณ์ เสรี จินตเสรี, บุตรชายจินตา จินตเสรี, 24 มีนาคม 2556.

⁴²⁹ โดยเนื้อหาย่อยในกลุ่มหนังสือที่เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ มีร้อยละ 75 เป็นเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้น ร้อยละ 66.67 เป็นทฤษฎีการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตุง และ 58.33 จะเป็นเรื่องทฤษฎีจักรวรรดินิยม โปรตดู บุญเรือง นิยมหอม , “การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ. 2501-พ.ศ. 2510” ใน การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่ระหว่างวันที่ 14 ต.ค. 2516 ถึงวันที่ 26 ม.ค. 2518 (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิตเทศก์ กรมฝึกหัดครู, 2519), หน้า 125, 127, 133.

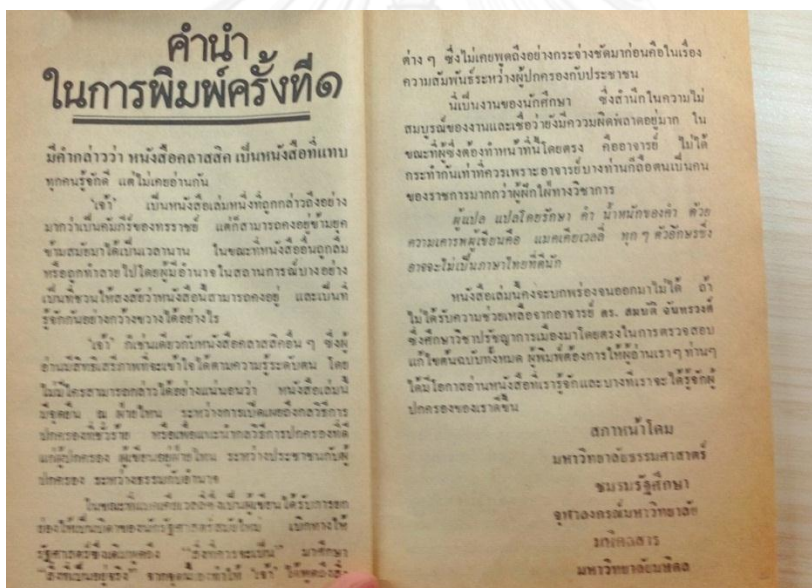
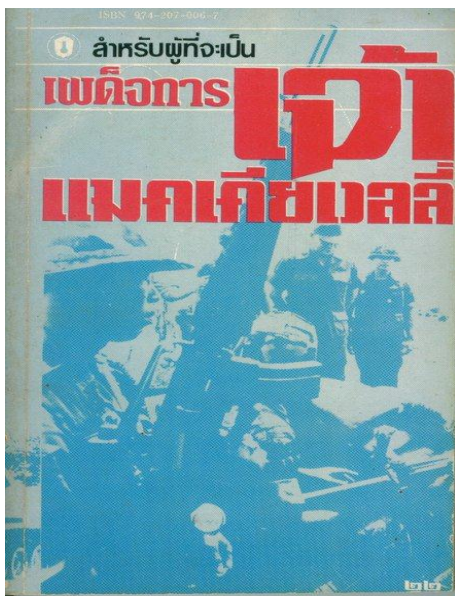
⁴³⁰ โปรตดู บุญเรือง นิยมหอม , “การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ. 2501-พ.ศ. 2510” ใน การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่ระหว่างวันที่ 14 ต.ค. 2516 ถึงวันที่ 26 ม.ค. 2518 (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิตเทศก์ กรมฝึกหัดครู, 2519), หน้า 139.

หลักการเรื่องเสรีภาพที่สูงถึง ร้อยละ 100⁴³¹ ซึ่งเรื่องนี้ก็ชี้ให้เห็นว่า แม้เรื่องเหล่านี้จะไม่ได้ได้รับความนิยมนิยมเป็นกระแสหลัก แต่ก็พอที่จะเห็นภาพได้ว่า ความนิยมนิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยตรงกำลังได้รับความนิยมนิยมไม่น้อย ดังนั้นด้วยบริบทเช่นนี้ นักคิดที่จะหยิบมาใช้ก็คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากในบรรดานักคิดทั้งหลายหมดจนถึงปัจจุบัน คนที่มีชื่อเสียงและถือกันว่าเจ้าลัทธิในแนวอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หลักการเสรีภาพ หลักการเสมอภาคที่โด่งดังที่สุดคนหนึ่งก็คือ รุสโซ ประกอบกับเหตุผลที่คนไทยรับรู้กันว่ารุสโซเป็นผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสตามที่กล่าวไปแล้ว ดังนั้นเองรุสโซจึงถูกนำมาใช้อีกครั้งในบริบททางการเมืองของช่วงเวลานี้

มีข้อสังเกตประการหนึ่ง ก็คือ ในเวลาใกล้เคียงกัน (พ.ศ. 2516) ผู้วิจัยก็พบงานเรื่อง “The Prince” ของ แมคเคียวเวลลี (Machiavelli) โดยใช้ชื่อไทยว่า “เผด็จการเจ้า” ซึ่งเป็นเขียนคลาสสิกเล่มอื่นที่ไม่ใช่แนวลัทธิมาร์กซ์ได้ถูกแปลและพิมพ์ออกมา ผู้แปลก็คือ พิชิต จงสถิตย์วัฒนา ซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในขณะนั้น มีคนที่ตรวจทานก็คือ สมบัติ จันทรวงศ์ สำหรับหนังสือเล่มนี้ ถ้าไม่ได้อ่านในคำนำก็อาจจะทำให้เดาไปได้ว่า งานนี้ผู้แปลคงมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่งานคลาสสิกของโลกตะวันตกให้คนไทยได้อ่านกัน แต่เมื่อพลิกดูภายในเล่มที่พิชิตและคณะได้แปลออกมา ก็จะพบว่างานชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายทางการเมืองแฝงอยู่ กล่าวคือ ผู้แปลเชื่อว่างานของแมคเคียวเวลลีเล่มนี้เป็นงานที่เปิดโปงความชั่วร้ายของผู้ปกครองโดยทำที่ว่าเป็นตำราเพื่อเขียนสำหรับผู้ปกครอง เหตุที่ผู้แปลทราบก็เพราะว่าในคำอุทิศของหนังสือเล่มนี้ผู้แปลได้เขียนไว้ว่า “หนังสือเล่มนี้ขออุทิศแก่ประชาผู้ถูกกดขี่” และในคำนำก็มีข้อความว่า “เจ้า เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการเป็น เผด็จการและเหมาะสมอย่างยิ่งกว่านั้นสำหรับ ผู้ที่รักความเป็นธรรมรักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะอย่างน้อยที่สุดก็สามารถเรียนรู้ความกักขฬะ ความบ้าอำนาจ และความเป็นเผด็จการ ว่าเขาทำอย่างไรบ้าง”⁴³² จากคำอุทิศและคำนำจึงเห็นได้ชัดว่า หนังสือเล่มอื่นๆอย่างงานของแมคเคียวเวลลีก็ยกนำมาตีความและใช้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเผด็จการทหารโดยอ้อมๆ ซึ่งเมื่อเป็นดังนี้รุสโซในปี พ.ศ. 2517 ก็น่าจะเป็นไปได้ด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกันแม้ว่าจะเขียนว่าที่พิมพ์ออกมาเพื่อเผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับความคิดทางการเมืองคลาสสิกก็ตามที่

⁴³¹ โปรตดู บุญเรือง เนียมหอม , “การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ. 2501-พ.ศ. 2510” ใน การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่ระหว่างวันที่ 14 ต.ค. 2516 ถึงวันที่ 26 ม.ค. 2518 (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิตศกั กรมฝึกหัดครู, 2519), หน้า 95.

⁴³² พิชิต จงสถิตย์วัฒนา, “คำอุทิศ” และ “คำนำ” ใน เผด็จการเจ้า แมคเคียวเวลลี (กรุงเทพฯ: บพิธ, 2516), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

รูปที่ 15: คำนำตีพิมพ์ครั้งแรก ปีพ.ศ. 2516 และหน้าปก หนังสือ “The Prince” ภาควิชาภาษาไทย พ.ศ. 2524

ต่อมาภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 สถานการณ์การเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน จากที่แต่เดิมเป็นยุคที่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นก็กลับกลายเป็นว่ารัฐบาลพลเรือนถูกยึดอำนาจและรัฐบาลขวาจัดของนายธานินทร์ กรัยวิเชียรก็ทำการปกครองประเทศต่อไป ด้วยสถานการณ์เช่นนี้ก็ทำให้มีบริบทแบบใหม่เกิดขึ้นคือ จากที่แต่เดิมในช่วงหลัง 14 ตุลาฯ หนังสือได้ถูกตีพิมพ์ออกมาเพื่อเปิดหูเปิดตาประชาชนเพื่อปลุกกระตุ้นให้คนปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคม ก็กลับกลายมาเป็นหนังสือถูกพิมพ์ออกมาเพื่อต่อต้านการปกครองของรัฐบาลที่กำลังกดขี่ ด้วยบริบทเช่นนี้ งานของรุสโซเรื่องสัญญาประชาชาติแปลโดย จินดา จินตนเสรี ก็ได้รับการตีพิมพ์ออกมาอีกครั้งในปี พ.ศ.

2522 ผู้วิจัยพบว่า เนื้อความที่แปลไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไร สิ่งที่เปลี่ยนก็คือ ผู้จัดพิมพ์ ซึ่งเปลี่ยนจาก “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” มาเป็น “ชมรมแสงธรรม” และอีกสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนคือ คำนำในหนังสือ จากที่แต่เดิม ศูนย์กลางฯ ได้เขียนไว้ว่ายืดเยื้อว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นอาวุธ หรือเครื่องมือที่จะให้ประชาชนหูตาสว่าง ตลอดจนในคำนำมีคำพูดปลุกระดมต่าง ๆ นานา ความยาวคำนำเกือบสี่หน้า แต่ในฉบับ พ.ศ. 2522 เป็นการตัดทอนคำนำเดิมลงไปเหลือเพียงหน้าเดียว โดยเปลี่ยนเป็นจุดมุ่งหมายในการพิมพ์เพื่อให้คนทั่วไปได้ศึกษาความคิดทางการเมืองที่สำคัญของโลก ผู้วิจัยคาดว่าเหตุที่เปลี่ยนก็น่าจะมาจากเหตุผลในเรื่องการเข้มงวดเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ของรัฐบาลหลัง 14 ตุลาฯ⁴³³ ซึ่งผู้วิจัยยังเชื่อว่าโดยลึกลงแล้วผู้พิมพ์ก็ยังหวังที่จะใช้หนังสือเล่มนี้มาเป็นอาวุธทางความคิดอยู่

ผู้วิจัยเชื่อว่า การนำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้ในช่วงหลัง 14 ตุลาฯ โดยการตีพิมพ์ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา ก่อนข้างที่จะมีผลสะท้อนต่อพวกที่ยึดถืออุดมการณ์กันตรงข้ามพอสมควร เนื่องจาก ผู้วิจัยพบ ว่าในช่วงหลังที่ฝ่ายขวา หรือฝ่ายอนุรักษนิยมได้ปราบปรามขบวนการนักศึกษาเรียบร้อยแล้ว พวกฝ่ายขวาก็ได้พยายามที่สร้างวิธีคิดใหม่เพื่อลบล้างกับความคิดที่ออกมาก่อนหน้านี้ด้วยวิธีการโฆษณาชวนต่าง ๆ นานา ซึ่งวิธีหนึ่งก็คือ การออกหนังสือ โดยมีหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า “สงครามคอมมิวนิสต์” โดยหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่า ความคิดของรุสโซ้นั้นจริงๆ แล้วเป็นรากฐานของแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ที่กำลังแพร่หลายในปัจจุบัน เนื่องจากความคิดของรุสโซ้นั้นเป็นเชื้อไฟให้การปฏิวัติฝรั่งเศส 1789 ซึ่งผู้เขียนมองว่าการปฏิวัตินั้นก็เป็นจุดเริ่มต้นแบบเดียวกับแนวคิดคอมมิวนิสต์ที่กำลังแพร่หลายไปในทั่วโลก ดังนั้นแล้วผู้เขียนจึงอธิบายว่าพวกนักคิดของการปฏิวัติฝรั่งเศสไม่ใช่ของดี แต่เป็นของที่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงรุสโซและวอลแตร์ในการปฏิวัติฝรั่งเศสว่า “ นายวอลแตร์และนายรุสโซได้ปลุกระดมกรรมกรชาวนาให้บุกเข้าไปทำลายคุกบาสติล เพื่อปลดปล่อยนักโทษซึ่งเป็นพวกเดียวกัน เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2332 หลังจากนั้นก็จับขุนนางไปประหารชีวิต โดยเครื่องกลโยติน วันละ 40,000 คน สำหรับพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 และพระนางแมรีองต์ตัวเนต หลบหนีออกนอกประเทศ แต่ในที่สุด นายวอลแตร์และนายรุสโซก็ให้พรรคพวกตามจับเอาตัวมาประหารชีวิตเมื่อ 21 กรกฎาคม 2336”⁴³⁴

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า ผู้เขียนไม่มีความรู้เกี่ยวกับรุสโซหรือวอลแตร์ และการปฏิวัติฝรั่งเศส แม้แต่น้อย เนื่องจากถ้าคนได้ศึกษาเรื่องดังกล่าวมาเพียงเล็กน้อยก็จะทราบว่า รุสโซและวอลแตร์ได้เสียชีวิตลงในปีเดียวกันตั้งแต่ก่อนเกิดการปฏิวัติเป็นสิบเอ็ดปี มันจึงเป็นไปได้ที่คนเหล่านี้จะไปเที่ยวไล่จับคนในการปฏิวัติ มากไปกว่านั้นจากเนื้อความข้างต้นก็จะเห็นว่า ผู้เขียนเอาเหตุการณ์วันที่ทำลายคุกบาสติลไปปนกับยุคแห่งความน่าสะพรึงกลัวของโรแบตปิแอร์ ซึ่งสองเหตุการณ์นี้มีความห่าง

⁴³³ ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการออกประกาศประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดชื่อเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่ห้ามผู้ใดมิได้ครอบครอง ฉบับลงประกาศวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2520 และฉบับลงประกาศวันที่ 6 ตุลาคม 2520 แสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดกวดขันต่อการพิมพ์หนังสือเป็นอย่างมาก

⁴³⁴ ประสิทธิ์ ไชยทองพันธุ์, สงครามคอมมิวนิสต์ (พระนครฯ: สยามบรรณ, 2522), หน้า 5.

กันเป็นปีๆ แต่ถึงแม้ว่าข้อความข้างต้นจะผิดอย่างไม่น่าให้อภัย แต่สิ่งหนึ่งที่สะท้อนออกมาจากข้อเขียนนี้คือ ผู้เขียนพยายามที่จะสร้างภาพอันโหดร้ายน่ากลัวให้กับนักคิดในข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าตัวผู้เขียนเองก็คงจะทราบดีว่า ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ งานของรัสเซียได้ถูกตีพิมพ์ออกมาเป็นจำนวนมาก (ตีพิมพ์สองครั้ง ครั้งละ 5,000ฉบับ) และผู้ตีพิมพ์ก็คือ ศูนย์กลางนิสิตฯ ที่ทำการปลูกปั่นผู้คนให้ลุกขึ้นเปลี่ยนแปลงสังคม ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงพยายามที่โฆษณาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไปในทิศทางที่เลวร้ายตลอดจนนำมาผูกกับภัยคอมมิวนิสต์ที่กำลังเป็นกระแสที่กำลังขึ้นหม้อในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

5.3 รัสเซียในบริบทหลัง 6 ตุลาฯ จนถึง พ.ศ. 2540

อนึ่ง ในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ตำราแนวทฤษฎีการเมือง และความคิดทางการเมืองก็มีการเขียนและพิมพ์กันมากขึ้น จากที่แต่เดิมนั้นมีเพียงตำราเล่มบุกเบิกของเสนห์ จามริก เท่านั้น เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า กระแสปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมืองเริ่มที่แพร่หลายในเมืองไทยหลังจากที่นักวิชาการที่ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกทางด้านปรัชญาการเมืองโดยตรงคนแรกของไทยอย่างสมบัติ จันทรวงศ์ ได้เข้ามารับราชการเป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ สมบัติก็ได้เริ่มสอนวิชาต่างๆ เหล่านี้ในมหาวิทยาลัยในเมืองไทยตามอย่างที่ได้เคยเล่าเรียนมาจากอเมริกา ยิ่งไปกว่านั้น วิชาแนวทฤษฎีการเมืองและปรัชญาการเมืองก็ได้เริ่มมีการบรรจุอยู่ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยใหม่อื่นๆ ที่เริ่มมีการเปิดการเรียนการสอนในทางรัฐศาสตร์เป็นกิจจะลักษณะมากขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 สาเหตุเนื่องจากบรรยากาศทางการเมืองเปิดประคบกับความหิวกระหายของคนที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นเองวิชาต่างๆ เหล่านี้จึงมีการขยายตัวออกไปมาก และแม้ว่าในช่วงหลัง พ.ศ. 2519 จะเป็นปีที่รัฐบาลขจัดทำการปราบปรามนิสิตนักศึกษา ตลอดจนทำการกวาดล้างเกี่ยวกับการเผยแพร่งานเขียนทางการเมืองในท้องตลาดโดยทั่วไป แต่การกวาดล้างดังกล่าวก็ไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับหลักสูตรทางการเมืองของมหาวิทยาลัยมากนัก ยิ่งไปกว่านั้นหลักสูตรทางการเมืองอันเกี่ยวข้องกับวิชาประเภททฤษฎีการเมืองและปรัชญาการเมืองต่างก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นไปกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากกรณีของนักศึกษาที่จบการศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเปิดอย่างรามคำแหงก็มีจำนวนมากที่สุดอันดับหนึ่งในสามสาขาที่คนจบมากที่สุด

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจาก ปัญหาเรื่องความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล จึงทำให้รัฐบาลไม่มีเวลามาสนใจเกี่ยวกับหลักสูตรในมหาวิทยาลัยมากนัก และปัจจัยอีกประการหนึ่งก็คือในช่วงเวลานี้ นักวิชาการที่จบการศึกษาจากต่างประเทศก็ได้ทยอยกลับมาเป็นอาจารย์มากขึ้นในมหาวิทยาลัย⁴³⁵ ซึ่งจากการขยายตัวของวิชาทฤษฎีการเมืองตะวันตกในไทยอย่างที่กล่าวไปนี้ ก็ทำให้

⁴³⁵ อนุสรณ์ ลิมมณี, “การพัฒนาตามและการขยายตัวของสถาบันการศึกษาทางรัฐศาสตร์” ใน พัฒนาการของรัฐศาสตร์ไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง: การปรับทิศทางและหลักสูตรการศึกษา (กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า126-127.

ตำราสำหรับที่ใช้สอนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ตำราในช่วงเวลานี้ก็ได้แก่ ตำราของสุซุม นवलสกุลปี พ.ศ. 2516 ที่ตีพิมพ์แยกออกมาเป็นสองเล่ม คือ เล่มแรกเป็นทฤษฎีการเมืองยุคโบราณและยุคกลาง ที่นักคิดตะวันตกในเล่มนี้จะประกอบไปด้วย เพลโต อริสโตเติล นักคิดโรมัน ไล่มาจนถึงนักคิดในยุคกลาง และในอีกเล่มหนึ่งก็จะเป็นทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่ โดยตำราเล่มนี้ก็จะเริ่มต้นจาก แมคเคียวเวลลี, ฮอบส์, ล็อก, รัสโซ, มงเตสกีเออร์, เดวิด ฮูม, เบอิร์ค, เฮเกล, มาร์กซ์ และในส่วนท้ายก็จะประกอบไปด้วย ลัทธิทางการเมืองร่วมสมัยต่างๆ เช่น ลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิสังคมนิยม ลัทธินาซี ฟาสซิสต์⁴³⁶ ซึ่งตำราสองเล่มนี้เป็นตำราทางทฤษฎีการเมืองของไทยเล่มที่สองต่อจาก เล่มของเสน่ห์ จามริก ที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2510 และใน ปี พ.ศ. 2520 สมบัติ จันทรวงศ์ ก็ตีพิมพ์ตำราทฤษฎีการเมืองตะวันตก เล่ม 1 สมัยโบราณและยุคกลาง ซึ่งเล่มนี้เป็นการแปลมาจากงานเรื่อง Western political theory ของ แอล. ซี. แม็คโคเนลล์⁴³⁷ เป็นต้น ซึ่งงานประเภทตำราเหล่านี้ต่างก็ถูกตีพิมพ์ออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยจุดมุ่งหมายหลักก็คือเพื่อใช้สอนในมหาวิทยาลัย และด้วยเหตุที่ตำราเหล่านี้เป็นตำราประเภททฤษฎีการเมือง มันจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะปรากฏแนวคิดของรัสโซเข้าไปสอดแทรกอยู่ในตำราเหล่านี้แทบทั้งสิ้น ซึ่งการที่ชื่อรัสโซเข้าไปอยู่ในตำราก็ทำให้รัสโซเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในหมู่นักที่เรียนทางด้านรัฐศาสตร์ แต่กระนั้นงานชิ้นสำคัญของรัสโซก็ไม่ได้ได้รับการตีพิมพ์ออกมาอีกเลยหลายสิบปี มากไปกว่านั้น ชื่อและแนวคิดของเขาก็จะปรากฏอยู่แค่ในแวดวงวิชาการหรือร่วมมหาวิทยาลัยเท่านั้น ไม่ได้ออกไปปรากฏตัวตามการรณรงค์ทางการเมืองอื่นๆอีกแม้แต่ในช่วงหลังเหตุการณ์ รสช. รัฐประหาร ระหว่างเหตุการณ์ ปี พ.ศ. 2534-2535 ซึ่งรูปการเช่นนี้สืบเนื่องไปจนกระทั่งถึงทศวรรษ 2540 (โปรดดูตารางที่ 1 ประกอบ)

ตารางที่ 1 ตารางแสดงรายชื่อ หนังสือ หรือ ตำราประเภทปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมืองตะวันตกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับรัสโซแทรกอยู่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2510-2536

ปี พ.ศ.	ชื่อตำรา และผู้แต่ง
2510	ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน (Political thought : from Plato to the present) ของ เอ็ม เจ. ฮาร์มอน / แปลโดย เสน่ห์ จามริก
2515	ปรัชญาการเมือง (Politlcal Dialouges) ของ มัวริส แครนสตัน แปลโดย สุลักษณ์ ศิวลักษณ์
2516	ทฤษฎีการเมืองแห่งนวมสมัย / สุซุม นवलสกุล
2520	อธิบายแนวคิดปรัชญาการเมืองฝรั่ง/ สุลักษณ์ ศิวลักษณ์
2521	ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่/ สมบัติ จันทรวงศ์

⁴³⁶ สุซุม นवलสกุล, ทฤษฎีการเมือง : สมัยโบราณและสมัยกลาง (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516)

⁴³⁷ แอล. ซี. แม็คโคเนลล์, ทฤษฎีการเมืองตะวันตก เล่ม 1 สมัยโบราณและยุคกลาง, แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์ (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2520)

2522	ความคิดทางการเมืองสมัยใหม่ / พลศักดิ์ จิระไกรศิริ
2523	ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น/ สิทธิ บุตรอินทร์
2523	สถาปนิกผู้สร้างทฤษฎีการเมืองตะวันตกจากแม็คเคีเอเวลลี ถึง รูสโซ / เขียน อีระวิทย์
2527	เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
2530	ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม 2/ สิทธิพันธ์ พุทธหุน
2531	ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง ว่าด้วย ธรรมชาติของ มนุษย์/ ชุมพร สังขปริชา
2535	ลอกคราบปัญญาชนฝรั่ง : ฌอง ฌาคส์ รูสโซ, ตอลสตอย, คาล มากซ์ / ส.ศิวรักษ์
2536	ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่ / โดย พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย

จากรายชื่อของบรรดาดำราที่ตีพิมพ์ทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยสังเกตว่าส่วนใหญ่จะเป็นตำราที่ถูกสร้างขึ้นด้วยสองวิธีการคือ ไม่แปลมาจากหนังสือภาษาอังกฤษโดยตรง ก็จะเป็นเรียบเรียงมาจากตำราภาษาอังกฤษเล่มต่างๆ ซึ่งมีเพียงเล่มเดียวเท่านั้นที่ถูกสร้างขึ้นจากตำราภาษาฝรั่งเศส นั่นก็คือ ตำราของ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย ที่ชื่อว่า “ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่” โดยตำราเล่มดังกล่าวนี้เป็นตำราที่นำเสนอถึงแนวคิดทางการเมือง หรือ ทฤษฎีการเมืองแบบปทัสถานนิยม (Normative Political Theory) ของนักคิด 6 คนได้แก่ Machiavelli, Bodin, Hobbes, Locke, Montesquieu, Rousseau สำหรับสาเหตุที่พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย เลือกนักคิด 6 คนนี้มานำเสนออีกก็เนื่องจาก ผู้เขียนต้องการที่จะนำเสนอถึงทฤษฎีการเมืองสองแบบอันได้แก่ แนวคิดแบบอำนาจนิยม และแนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ผ่านนักคิดทั้งหมดนี้ โดยผู้เขียนได้แยกว่า Machiavelli, Bodin และ Hobbes เป็นนักคิดที่วางรากฐานให้กับแนวคิดแบบอำนาจนิยม ส่วน Locke, Montesquieu, Rousseau เป็นผู้วางรากฐานให้กับแนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย⁴³⁸ อย่างไรก็ตาม พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัยเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นไม่ใช่แต่เพียงจะใช้เป็นตำราสอนหนังสือเท่านั้น แต่เขาต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่าในสังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาเป็นการปกครองแบบอำนาจนิยมมาโดยตลอด ซึ่งผู้เขียนค่อนข้างที่จะไม่เห็นด้วยกับการปกครองแบบอำนาจนิยม และผู้เขียนยังเชื่ออีกว่าหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬประเทศไทยจะเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตยมากขึ้น แต่กระนั้นก็อยู่ที่พลเมืองจะต้องรักษา

⁴³⁸ โปรดดู “คำนำ” ใน พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่ (นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536), ไม่ปรากฏหน้า.

ประชาธิปไตยไว้ให้ได้ ด้วยเหตุนี้เองพลเมืองจึงต้องรู้ให้ลึกถึงแนวคิดที่เป็นรากฐานของเสรีนิยม ประชาธิปไตยซึ่งผู้เขียนได้พยายามนำเสนอออกมา⁴³⁹

มีอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจอันเกี่ยวข้องกับรัฐโซโซที่ปรากฏอยู่ในตำราเล่มนี้ก็คือ พงศ์เพ็ญ ศกุนตภัยค่อนข้างที่จะให้น้ำหนักของทฤษฎีการเมืองรัฐโซโซเหนือนักคิดเสรีนิยมคนอื่นมาก ดังที่ปรากฏอยู่ในตำราเล่มนี้ว่า “ในประวัติความคิดทางการเมือง อิทธิพลของรัฐโซโซจะมีมากกว่าและลึกกว่ามอเตสกีเออและนักคิดคนอื่นๆ ในแง่ของการประทับความรู้สึกนึกคิดของคนร่วมสมัยและผลสะท้อนในศตวรรษต่อมา ...ในปัจจุบัน ระบอบประชาธิปไตยตะวันตกก็ยังคงเป็นระบอบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดของรัฐโซโซอยู่หลายประการได้แก่ ความคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมาอิสระและยังคงเป็นอิสระและเสมอภาคกันในกฎหมายจุดมุ่งหมายของรัฐก็คือการธำรงรักษาไว้ซึ่งสิทธิธรรมชาติของมนุษย์บุคคลเมื่อเข้ามารวมกันอยู่เป็นรัฐก็ไม่ควรต้องอยู่ใต้อำนาจใครเลย นอกจากอำนาจของมวลพวกเขาตัวเอง และประการสุดท้ายกฎหมายคือ การแสดงออกของเจตจำนงทั่วไป ราษฎรทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย.... รัฐโซโซก็คือผู้สร้างขบวนการความคิดประชาธิปไตย รัฐโซโซเห็นว่า “อำนาจอธิปไตยโดยปวงชน” เป็นหลักการเดียวเท่านั้นที่จะช่วยให้สิทธิธรรมชาติต่างๆ ของมนุษย์ได้รับการเคารพ...ในหนังสือสัญญาประชาคม รัฐโซโซได้ชี้ให้เห็นชัดเจนที่สุดแล้วว่า กำลังอาวุธก็ดีหรืออำนาจเงินก็ดี ไม่เคยทำให้อำนาจมีความมั่นคงขึ้นมาได้ อำนาจที่มั่นคงจะต้องเป็นอำนาจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมที่อิสระเสรีของประชาชนเท่านั้นซึ่ง การล่มสลายของระบอบเผด็จการในโลกเราปัจจุบันก็คือ บทพิสูจน์ความถูกต้องของทฤษฎีของรัฐโซโซ ที่ชัดเจนที่สุด การล่มสลายของระบอบ “อำนาจนิยม” ในประเทศไทยหลังเหตุการณ์ “พฤษภาเลือด” ก็เช่นกัน...⁴⁴⁰

สำหรับส่วนตัวของผู้เขียนเอง ผู้วิจัยได้ข้อมูลจาก พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์⁴⁴¹ ซึ่งเป็นลูกศิษย์คนหนึ่งที่ได้เรียนกับพงศ์เพ็ญ ศกุนตภัยแทบทุกวิชา โดยพิชญ์ได้เล่าให้ฟังว่า พงษ์เพ็ญ ศกุนตภัยส่วนตัวแล้วเป็นคนที่ยินชมชอบรัฐโซโซเป็นพิเศษ ดังที่พิชญ์กล่าวว่า “อาจารย์พงศ์เพ็ญนี่แกสอนวิชาทฤษฎีการเมืองตัวที่2 ก็สอนพวก ฮอบส์ ล็อก รัฐโซโซนี่แหละ แต่แก่นเน้นแต่รัฐโซโซ ส่วนตัวต้น คือ ทฤษฎี

⁴³⁹ พงศ์เพ็ญ ศกุนตภัย, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่ (นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536), หน้า 178-179.

⁴⁴⁰ พงศ์เพ็ญ ศกุนตภัย, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่ (นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536), หน้า 170, 172, 178-179.

⁴⁴¹ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเมือง1 อาจารย์กนก วงศ์ตระหง่านแกลสอน อาจารย์พงศ์เพ็ญอะนะแกลหทัยเข้าใจออกเป็นรัฐโซ่ แกลยกย่องรัฐโซ่มาก เวลาแกลพูดอะไรเหมือนเปิดหนังสือสัญญาประชาคมพูดเลย พูดอะไรออกมาก็รัฐโซ่ๆ เวลาแกลเสนออะไรในทางการเมืองแกลเอาออกรัฐโซ่มาเลย เช่น ตอนนั้นแกลเสนอให้เล็อกนายกฯ โดยตรงเลย แต่คนไปว่าแกลว่าจะเอาระบอบประธานาธิบดี ผมว่าในเมืองไทยแกลนี้แหละเป็นรัฐโซ่เมืองไทย ส่วนหนังสือที่รัฐโซ่ๆ พิมพ์ให้แกลนั้นเป็นเล็คเชอร์ที่แกลใช้สอน....”⁴⁴²

แม้ว่า พงเพ็ญจะชื่นชอบในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ่ก็ตาม แต่กระนั้นพงเพ็ญก็ชี้ให้เห็นว่าการยึดมั่นถือมั่นในทฤษฎีการเมืองแบบรัฐโซ่อย่างไม่มี การดัดแปลง เลยนั้นจะนำมาสู่ความไร้เสถียรภาพและขาดประสิทธิภาพในการปกครอง ดังจะเห็นจากตำราเล่มหนึ่งของพงเพ็ญเรื่องประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย ตีพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2512 โดยในตำราเล่มนี้พงเพ็ญได้กล่าวว่า “ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยปัญหาใหญ่อยู่ที่การมีสถาบันทางการเมืองที่สามารถเป็นผู้นำประชาชนได้ การปกครองโดยประชาชน เป็นเรื่องของคำพูด ในทางปฏิบัติเจตจำนงที่ออกมา นั้นเป็นเจตจำนงที่ออกมาจากคนส่วนน้อยเสมอ ประชาชนนั้นเป็นผู้ตาม ถ้ากลุ่มผู้นำรวมกันดี มีความสามารถ มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ที่แท้จริง และที่สำคัญมีอิทธิพลสูงใจประชาชน การปกครองก็มีโอกาสที่จะดำเนินไปอย่างราบรื่น แนวคิดเท่ากันในสมรรถภาพของการใช้เหตุผลก็ดี เจตจำนงทั่วไปก็ดี ล้วนเป็นแนวคิดที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง และได้พิสูจน์ตัวเองมาแล้ว ระบอบประชาธิปไตยในหลายประเทศต้องประสบความล้มเหลวหรือล้มลุกคลุกคลานก็เพราะยึดมั่นในแนวความคิดนี้ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ยังเป็นผลให้ชนชั้นนำต้องถูกกีดกันออกจากวงการเมืองโดยกฎจำนวนคนที่ถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่ ผลก็คือ ขาดประสิทธิภาพของระบอบการปกครอง ไม่มีอะไรที่ไร้สาระและขัดกับความเป็นจริงเท่ากับการปกครองตามเจตจำนงของคนส่วนใหญ่ รัฐโซ่เองก็ดูเหมือนจะยอมรับความจริงข้อนี้ โดยเขากล่าวว่า ถ้าจะถือเอาตามความหมายอย่างเคร่งครัดแล้ว ประชาธิปไตยอันแท้จริงไม่เคยมีปรากฏ และก็จะไม่ปรากฏ เพราะเป็นเรื่องขัดธรรมชาติที่คนจำนวนมากปกครองและคนจำนวนน้อยถูกปกครอง”⁴⁴³

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยพบว่านอกจากในตำราแล้ว บทความทางวิชาการที่เขียนเกี่ยวกับรัฐโซ่ก็เริ่มปรากฏออกมาในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยบทความทางวิชาการชิ้นแรกของไทย ก็คือ บทความของ

⁴⁴² สัมภาษณ์ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 29 ธันวาคม พ.ศ. 2556.

⁴⁴³ พงเพ็ญ ศกุนตลาภย์, “บทนำ” ใน ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์, 2512), ไม่ปรากฏหน้า.

สมบัติ จันทรวงศ์ เรื่อง “สัญญาประชาคม ของรัฐโซ” ซึ่งตีพิมพ์ลงในวารสารรัฐศาสตร์สาร ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2520⁴⁴⁴ บทความที่สองซึ่งตีพิมพ์ในฉบับเดียวกันก็คือ บทความของ สุรินทร์ พิศสุวรรณ เรื่อง “เสรีภาพในลักษณะที่เป็นแก่นความคิดในปรัชญาการเมืองของรัฐโซ”⁴⁴⁵ ซึ่งสองบทความนี้ภายหลังได้ถูกนำไปรวมเล่มในตำราที่ชื่อว่าปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ เกี่ยวกับสองบทความนี้ คือ บทความของสมบัติ จันทรวงศ์ และบทความของ สุรินทร์ พิศสุวรรณ ทั้งสองบทความเป็นงานที่คุณเหมือนว่าเป็นการเขียนตอบโต้กันในเรื่องที่ว่าเรื่องใดคือหัวใจของทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ กล่าวคือ ในบทความของสมบัติ จันทรวงศ์ พยายามที่จะเสนอว่า แนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ⁴⁴⁶ แต่ในขณะเดียวกัน สุรินทร์ พิศสุวรรณก็ตอบโต้ว่าจริงๆ แล้วแนวคิดเรื่องเสรีภาพต่างหากที่เป็นหัวใจของทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ อย่างไรก็ตาม ทั้งสองบทความนี้ก็ได้อธิบายถึงเจตจำนงทั่วไปไว้ค่อนข้างละเอียด และเป็นระบบมากกว่าถ้าเทียบกับบทความอื่นๆ เหตุที่กล่าวว่าเป็นระบบก็คือ งานทั้งสองชิ้นได้เริ่มต้นจากการอธิบายในจุดเดียวกันคือ มนุษย์ในสภาวะธรรมชาติได้ไปจนถึงการเข้าสู่สังคมของมนุษย์ โดยในงานของสมบัติ จันทรวงศ์ได้อธิบายว่า เจตจำนงทั่วไปนั้นคือเจตจำนงของชุมชนที่ออกโดยปัจเจกบุคคลทั้งหมดในฐานะที่เป็นองค์รวมเดียวกัน และในทางปฏิบัติแล้วเจตจำนงทั่วไปก็ไม่ได้มีความแตกต่างอะไรกับเจตจำนงของเสียงข้างมากในกรณีที่เจตจำนงนั้นเป็นเจตจำนงที่มุ่งไปหาประโยชน์ของชุมชน มากไปกว่านั้น สมบัติ จันทรวงศ์ยังชี้ให้เห็นด้วยว่า สิ่งที่เราเรียกว่าเจตจำนงทั่วไปของรัฐโซนั้นเป็นนวัตกรรมใหม่แก่ทฤษฎีประชาธิปไตยที่ว่าการปกครองที่ชอบธรรมจำเป็นต้องได้อำนาจมาจากประชาชน หรือกล่าวอีกในแง่หนึ่งก็คือ ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซเป็นรากฐานที่สำคัญของทฤษฎีการที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ดังนั้นเองแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ⁴⁴⁷

ในขณะเดียวกันบทความของสุรินทร์ พิศสุวรรณ ก็ได้พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องเสรีภาพต่างหากคือสิ่งที่เป็หัวใจหลักของทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ เนื่องจาก การทำสัญญาประชาคม หรือ การที่รัฐโซให้ประชาชนออกเจตจำนงทั่วไปด้วยตนเอง ตลอดจนแนวคิดอื่นๆ ในทฤษฎีการเมืองของเขาก็เป็นไปเพื่อเสรีภาพทั้งสิ้น โดยสุรินทร์ พิศสุวรรณได้กล่าวถึงเจตจำนงทั่วไปว่า

⁴⁴⁴ สมบัติ จันทรวงศ์, “สัญญาประชาคม ของรัฐโซ,” รัฐศาสตร์สาร 4 (2520): 49-66.

⁴⁴⁵ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, “เสรีภาพในลักษณะที่เป็นแก่นความคิดในปรัชญาการเมืองของรัฐโซ,” รัฐศาสตร์สาร 4 (2520): 93-135.

⁴⁴⁶ สมบัติ จันทรวงศ์, “สัญญาประชาคม ของรัฐโซ,” รัฐศาสตร์สาร 4 (2520): 58.

⁴⁴⁷ สมบัติ จันทรวงศ์, “สัญญาประชาคม ของรัฐโซ,” รัฐศาสตร์สาร 4 (2520): 58-66.

เป็นเจตจำนงของพลเมืองที่ไตร่ตรองถึงผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน และเจตจำนงดังกล่าวนี้เป็นเจตจำนงที่ รุสโซใช้แก้ไขปัญหาของมนุษย์ในสังคมการเมืองเพื่อให้มีเสรีภาพใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้กับเสรีภาพในสภาวะธรรมชาติ⁴⁴⁸ อย่างไรก็ตาม สุนทร พิศสุวรรณก็ไม่ได้ลงลึกไปในรายละเอียดมากนักเกี่ยวกับแนวคิดเจตจำนงทั่วไปเมื่อเทียบกับงานของสมบัติน จันทรวงศ์ เพราะงานของสุนทร พิศสุวรรณกล่าวถึงเจตจำนงทั่วไปในฐานะที่มันเป็นเครื่องมือหนึ่งในการที่จะทำให้พลเมืองสามารถบรรลุเสรีภาพได้ ด้วยเหตุนี้เขาจึงกล่าวถึงเจตจำนงทั่วไปในส่วนที่สัมพันธ์กับเสรีภาพเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามต้องถือว่าสองบทความนี้เป็นบทความแรกๆที่เขียนเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปของรุสโซในภาษาไทย

กล่าวโดยสรุปในช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2490 เป็นต้นมาจนถึงพ.ศ. 2535 งานของรุสโซไม่ได้โดดเด่นนักเมื่อเทียบกับช่วงเวลาก่อนหน้านั้น (พ.ศ. 2475-2490) แม้ว่าจะมีงานแปลเรื่อง “สัญญาประชาคม” ปรากฏออกมาในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ซึ่งผู้สนับสนุนในการพิมพ์ก็คือศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย โดยจุดประสงค์ของการพิมพ์ก็คือใช้เป็นอาวุธทางความคิดปลุกปั่นมวลชน แต่กระนั้นก็ต้องถือว่างานชิ้นนี้เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งในจำนวนงานแนวทฤษฎีการเมืองในยุคนั้น เพราะว่ากระแสหลักของงานประเภททฤษฎีการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา เป็นยุคของแนวคิดสังคมนิยม ดังนั้นงานแนวเสรีนิยมอย่างรุสโซจึงไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนัก แต่ถ้าเทียบกับนักคิดในสกุลเดียวกัน รุสโซก็ยังถือว่าเป็นนักคิดในสายเสรีนิยมที่ได้รับความนิยมและกล่าวถึงมากกว่า อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาเดียวกัน ชื่อและแนวคิดของรุสโซก็ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงช่องทางในการนำเสนอจากการถูกไปบรรจุอยู่ในวงวิชาการมากขึ้น เนื่องจากบริบทของวงวิชาการไทยเอง กล่าวคือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา หลักสูตรรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นวิชาการมากขึ้นตามอิทธิพลการเรียนการสอนแบบอเมริกัน วิชาใหม่ๆอย่างประเภททฤษฎีการเมืองและปรัชญาการเมืองจึงถูกนำมาเรียนมาสอนกันในมหาวิทยาลัย และเมื่อมีการบรรจุวิชาดังกล่าวอยู่ในหลักสูตรแล้ว ผู้สอนก็จำเป็นต้องจัดหาตำราเรียนมาประกอบการสอน ด้วยเหตุนี้เอง รุสโซที่ถือว่าเป็นนักคิดคนสำคัญคนหนึ่งในทางการเมืองจึงถูกบรรจุเข้าไปอยู่ในตำราเรียน โดยเริ่มต้นปรากฏครั้งแรกในตำราของเสน่ห์ จามริก และรุสโซก็จะอยู่ในตำราเรียนทฤษฎีการเมืองไปโดยตลอดจนถึงกระทั่งถึงช่วงปี พ.ศ. 2540 ที่ชื่อและความคิดของรุสโซจะถูกนำกลับมาใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

⁴⁴⁸ สุนทร พิศสุวรรณ, “เสรีภาพในลักษณะที่เป็นแก่นความคิดในปรัชญาการเมืองของรุสโซ,” รัฐศาสตร์สาร 4 (2520): 124-126.

5.4 รุสโซ่กับวาทกรรมเสียงข้างมาก และการเมืองเรื่องสัญญาประชาคม : พ.ศ.

2540-2555

ตามที่กล่าวไปแล้วว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่งานของรุสโซ่ได้ถูกนำมาใช้ในฐานะเครื่องมือทางการเมือง และรุสโซ่ก็ไม่ได้ปรากฏในสังคมอีกเลยนอกจากในตำราเรียนประเภท ทฤษฎีการเมือง จนกระทั่งถึง ช่วงปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ชื่อและทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ก็ได้มีผู้คนอ้างถึงเป็นจำนวนมากในทางการเมือง เกี่ยวกับเรื่องนี้จะเห็นได้ชัดจากบทความที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ จากที่แต่เดิม ตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (พฤษภาคม พ.ศ. 2535) เป็นต้นมา จนถึงปี พ.ศ. 2540 ไม่ปรากฏในหนังสือพิมพ์เลยว่ามีคนกล่าวถึงชื่อรุสโซ่ แต่หลังปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา บทความที่เขียนหรืออ้างถึงทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ (โปรดดูตารางที่ 2 ประกอบ)

ตารางที่ 2 : ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบทความที่อ้างถึงชื่อรุสโซ่จำแนกตามชื่อหนังสือพิมพ์ ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2535-2549⁴⁴⁹

ปี พ.ศ.	ฐานเศรษฐกิจ	ข่าวหุ้น	มติชน	ไทยโพสต์	เดลินิวส์	กรุงเทพธุรกิจ	ผู้จัดการ	ข่าวสด	สยามรัฐ	คมชัดลึก	รวม
2535	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2536	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2537	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2538	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2539	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2540	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
2541	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2542	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2543	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	2
2544	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
2545	-	-	1	-	-	1	-	1	1	-	4
2546	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	3

⁴⁴⁹ จากการสืบค้นโดยใช้ฐานข้อมูล “New Center” โดยค้นหาจากบทความในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย 26 ฉบับได้แก่ ไทยโพสต์ โลกวันนี้ โลกวันนี้วันสุข โพสต์ทูเดย์ แนวหน้า เดลินิวส์ อีคอนนิวส์ สยามรัฐ สยามธุรกิจ มติชน มติชนสุดสัปดาห์ พิมพ์ไทย ผู้จัดการรายวัน ผู้จัดการรายสัปดาห์ ผู้จัดการ 360 องศา รายสัปดาห์ บ้านเมือง ประชาชาติธุรกิจ ประชาทรรศน์ ประชาทรรศน์รายสัปดาห์ ข่าวสด ฐานเศรษฐกิจ บางกอกทูเดย์ บางกอกทูเดย์ รายสัปดาห์ ASTV ผู้จัดการรายวัน ASTV ผู้จัดการรายสัปดาห์ กรุงเทพธุรกิจ และ ขอบเขตระยะเวลาเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ปี พ.ศ. 2535 จนถึง 10 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2549

2547	-	-	2	1	1	-	1	-	3	1	9
2548	-	-	1	3	-	4	5	-	1	3	17
2549	-	2	6	2	2	5	2	2	-	1	22

ถ้าสังเกตจากตัวเลขข้อมูลด้านบนก็จะพบว่าก่อนหน้าปี พ.ศ. 2545 ชื่อของรุสโซไม่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์มากนัก แต่หลังจากปีดังกล่าวชื่อของรุสโซถูกอ้างอิงเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจาก บริบทการเมืองตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา ที่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตรได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงเป็นจำนวนมากจนเกือบถึงกึ่งหนึ่ง (248 เสียงจาก 500) ซึ่งเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่พรรคเดียวจะได้คะแนนสูงถึงขนาดนี้ ด้วยรูปการเช่นนี้ ตัวนายกรัฐมนตรีก็นำมาใช้ทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาอธิบายเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลของตนเอง ดังจะเห็นได้ในงาน ปาฐกถา “สัมมนาพรรคการเมืองเอเชียครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2545 อดีตนายภาได้กล่าวว่า “ในบรรทัดแรกของหนังสือชื่อ *The Social Contract* นั้น รุสโซได้กล่าวเอาไว้ว่า “*Man is born free; and everywhere he is in chains. One thinks himself the master of others, and still remains a greater slave than them*” นัยยะสำคัญของประโยคก็คือ มนุษย์ทั้งผู้หญิงผู้ชายมีเสรีภาพมาแต่กำเนิด แต่เมื่อรัฐกำเนิดขึ้น **มนุษย์ได้ยอมสละเสรีภาพของตน มาอยู่ภายใต้พันธะทางกฎหมายและชนบของรัฐบาลและเจตจำนงสากล (General will) ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกฎเกณฑ์ทางสังคมและการปกครองโดยคนส่วนใหญ่**”⁴⁵⁰ (การเน้นเป็นของผู้วิจัยเอง)

อย่างไรก็ตาม การอ้างถึงรุสโซก็ยังไม่ปรากฏมากมายนักจนกระทั่งถึง ช่วงการเลือกตั้งครั้งที่สองของทักษิณ ชินวัตร คือ การเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2548 จำนวนความถี่ที่อ้างถึงรุสโซได้เพิ่มขึ้นจากแต่เดิมในปีพ.ศ. 2547 ที่มีการอ้างถึงแค่ 9 ครั้ง ปรากฏว่าเพิ่มมากขึ้นเป็น 17 ครั้ง และ 23 ครั้งในปีถัดๆไป สาเหตุที่รุสโซถูกนำมาอ้างอิงเป็นอย่างมากก็เนื่องจาก การเลือกตั้งครั้งนั้น พรรครัฐบาลได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนนท่วมท้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมา เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลหรือผู้ที่สนับสนุนรัฐบาลต่างก็นำรุสโซมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในคะแนนเสียงของตนเอง การพูดเช่นนี้ ดังจะเห็นได้จากตั้งแต่วันแรกที่นายกรัฐมนตรีนได้รับพระบรมราชโองการฯ ทักษิณ ชินวัตรก็ได้ออกมาแถลงว่า “**จะยึดมั่นในสัญญาประชาคม และจะไม่ใช้เสียงข้างมากในทางที่ผิด**”⁴⁵¹

⁴⁵⁰ โปรตตุ การใช้วาทกรรมสัญญาประชาคม เจตจำนงทั่วไป กับเสียงข้างมากของทักษิณ ชินวัตร เพิ่มเติมได้ใน Pasuk Phongpaichit and Chris Baker, *Thaksin* (Chiang Mai: Silkworm Book, 2009), p. 118,135-139, 171, 355.

⁴⁵¹ บพบรรณนริการ, “เปิดปุมมรดก. รัฐบาล"ทักษิณ 2/1" จงยึดมั่นในสัญญาประชาคม ไม่ใช่เสถียรภาพในทางที่ผิด,” *ประชาชาติธุรกิจ* (14 มีนาคม 2548)

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยยังสังเกตว่าในช่วงนี้ไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับนโยบายในต่อนหาเสียงเลือกตั้งอดีตนายกฯทักษิณก็จะเรียกสิ่งนั้นว่า “สัญญาประชาคม” ทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่นนโยบายที่หาเสียงว่าจะแก้ไขปัญหาการจราจร ก็จะถูกเรียกว่า “สัญญาประชาคมเรื่องแก้ปัญหารถจราจร”⁴⁵² นโยบายแก้ปัญหาคาความยากจน ก็จะถูกเรียกว่า “สัญญาประชาคมเรื่องแก้ปัญหาคาความยากจน”⁴⁵³ นอกจากนี้ ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวโจมตีอดีตนายกฯโดยกลุ่มพันธมิตรฯ ตัวนายกฯก็ออกมากล่าวว่า “การเมืองคืออะไรละ การเมืองมันผิดหลักของระบบ ต้องย้อนกลับไปถาม รุสโซ มองเตสกีเออร์ โทมัส ฮ็อบส์ ถ้าทุกคนถามแล้วยึดทฤษฎีไว้ให้ดีก็จะไม่มีปัญหาตรงนี้ วันนี้ทุกคนก็จะนึกถึงแต่เพียงว่าได้รับมอบหมายมาทำหน้าที่ตรงนี้ จะทำหน้าที่ให้ดีที่สุดในชีวิตโดยยึดถือผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่และชาติเป็นหลัก ทุกอย่างก็จะจบ”⁴⁵⁴ ดังนั้นเองเมื่อ นายกฯทักษิณ ซอบออกมาพูดถึงนักทฤษฎีตามที่กล่าวไปแล้ว ในด้านหนึ่งคนที่ไม่เห็นด้วยก็พยายามที่จะอธิบายว่า การอ้างนักคิดของอดีตนายกฯไม่ค่อยจะถูกต่อนัก ซึ่งคนกลุ่มนี้ก็เป็นอีกจำนวนหนึ่งที่ทำให้ความถึในการอ้างถึงแนวคิดของรุสโซเพิ่มมากขึ้นในช่วงปี 2548 เป็นต้นไป ตัวอย่างของบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ก็ได้แก่บทความของไชยันต์ ไชยพร เรื่อง “เสียงข้างมากในระบอบประชาธิปไตย”⁴⁵⁵, บทความของชำนาญ จันทร์เรือง เรื่อง “สัญญาประชาคมที่นายกฯ ไม่ได้พูดถึง”⁴⁵⁶, บทความเรื่องอำนาจ ผู้เขียนนามปากกา กระจกเงา ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก⁴⁵⁷, การตอบคำถามจากทางบ้านโดย ไบตองแห่ง ในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์⁴⁵⁸ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชื่อและแนวคิดทางการเมืองของรุสโซถูกใช้กันมากในช่วงเวลานี้

⁴⁵² ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน, สัญญาประชาคมเรื่องแก้ปัญหารถจราจร. ใน หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ (8 มกราคม, 2539)

⁴⁵³ “รัฐบาลขอทำสัญญากับประชาชนว่า ในอีกหกปีข้างหน้าคนจนจะหมดไปจากประเทศไทย,” มติชน (15 มกราคม 2547)

⁴⁵⁴ “ทักษิณ'ระบอบ'หากมีหลักฐานจะเปิด'กลุ่ม'จ้องล้ม,” กรุงเทพธุรกิจ (30 พฤษภาคม 2548)

⁴⁵⁵ ไชยันต์ ไชยพร, “ร้อยแปดวิถีทัศน์ : เสียงข้างมากในระบอบประชาธิปไตย,” กรุงเทพธุรกิจ (28 กุมภาพันธ์ 2548)

⁴⁵⁶ ชำนาญ จันทร์เรือง, “สัญญาประชาคมที่นายกฯ ไม่ได้พูดถึง,” กรุงเทพธุรกิจ (17 สิงหาคม 2548)

⁴⁵⁷ กระจกเงา, “อำนาจ,” คมชัดลึก (19 สิงหาคม 2548)

⁴⁵⁸ ไบตองแห่ง “เรียน คุณไบตองแห่งที่นับถือ,” ไทยโพสต์ (13 กันยายน 2548)

มีอีกประเด็นหนึ่งที่สอดคล้องกัน ก็คือ ผู้วิจัยพบว่า ในส่วนของคำว่า “สัญญาประชาคม” คำนี้มีการใช้กันแพร่หลายในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมากมาสามร้อยครั้งที่อ้างถึงคำนี้ในช่วงเวลาตั้งแต่พ.ศ. 2536-2550 ซึ่งการใช้คำว่าสัญญาประชาคมก็เป็นการใช้ในลักษณะความหมายที่สื่อถึง คำสัญญาของนักการเมืองที่สัญญากับประชาชนตอนที่หาเสียง (สัญญา + ประชาคม = สัญญา กับ ประชาชน) วิธีการใช้ในลักษณะนี้จะปรากฏเห็นอยู่ทั่วไปไม่ว่าจะเป็นตามหน้าหนังสือพิมพ์ได้ทั่วไป และคำนี้เป็นคำที่ติดตลาดของสังคมไทยอย่างมาก ผู้วิจัยไม่ทราบว่ามีใครเป็นคนที่นำมาคำเหล่านี้มาใช้เป็นคนแรก ซึ่งในเบื้องต้นผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คำนี้น่าจะใช้ในความหมายดังกล่าวในช่วงรัฐบาลทักษิณครั้งที่สอง เนื่องจากได้คะแนนจากการเลือกตั้งจนท่วมท้น แต่เมื่อสืบหาไปก็พบว่า ก่อนหน้านั้นคนก็มีการใช้คำว่าสัญญาประชาคมในความหมายที่บ่งชี้ถึง นโยบายของรัฐที่ทำกับประชาชน ตั้งแต่ก่อนพ.ศ. 2540 เสียอีก ยกตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2537 พลตรีจำลอง ศรีเมืองใช้คำว่า “สัญญาประชาคม” ในกรณีที่สอบถามรัฐบาลว่าเมื่อไรจะแก้รัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยตามที่สัญญากับประชาชนไว้⁴⁵⁹ ในปี พ.ศ. 2538 นายประสพ บุษราคัม ก็ได้ทวงถามรัฐบาลว่า เมื่อไรจะกระจายอำนาจออกสู่ท้องถิ่นตาม “สัญญาประชาคม” ที่ให้ไว้⁴⁶⁰ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า ประสงค์ สุ่นศิริ ยังใช้คำว่า สัญญาประชาคมในความหมายที่ไม่ยอมเข้าร่วมเป็นพรรคเดียวกับพรรคพลังธรรมว่าตนจะไม่ขอเข้าร่วมทำสัญญาประชาคม มากไปกว่านั้น เนวิน ชิดชอบก็เคยใช้คำว่า “สัญญาประชาคม” ในความหมายที่ว่า ตนเองได้ทำสัญญาประชาคมกับพรรคร่วมทำพรรคในขณะนั้นไว้แล้วว่า ตนจะไม่ซื้อเสียง จะไม่ใช้เงินหว่าน⁴⁶¹ ผู้วิจัยยังพบว่า ไม่เพียงแต่นักการเมืองที่ชอบใช้คำว่า “สัญญาประชาคม” นักธนาคารต่างก็พากันใช้ คำว่าสัญญาประชาคมด้วย อย่างในปี พ.ศ. 2540 ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ร่วมทำสัญญาประชาคม จำยอม “ลดดอกเบี้ย เพื่อชาติ” ลง 0.25% ภายในสัปดาห์หน้า ตามคำขอร้องของ “แบงก์ชาติ” ที่หวัง กระตุ้นเศรษฐกิจปีหน้าให้ฟื้นตัวขึ้น⁴⁶² แต่ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การใช้คำว่า “สัญญาประชาคม” ในช่วงก่อนทักษิณนั้นจะเป็นการใช้คำนี้โดดๆ ในฐานะ “คำใหญ่คำโต” โดยไม่ได้โยงกับนักคิดคนใด แต่พอมาถึงช่วงรัฐบาลทักษิณ ทักษิณก็มักจะนำคำนี้มาโยงเข้ากับรัฐฯ ดังจะเป็นประโยคติดกันที่มักจะพูดว่า “สัญญาประชาคมของรัฐฯ”

นอกจากนี้แล้ว การใช้แนวคิดสัญญาประชาคม ยังถูกนำไปใช้แม้แต่ในทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ โดยนำคำดังกล่าวไปอ้างเป็นหัวข้อการวิจัยเพื่อที่จะว่างานของตนจะได้ดูขลัง things ที่งานของตนก็ไม่ได้เกี่ยวกับแนวคิดสัญญาประชาคมสักเท่าไรก็ตาม งานที่กล่าวถึงก็คือ งานวิจัยของ วรเดช

⁴⁵⁹ พลังธรรมถึงจุดเดือดมหาทุบโต๊ะยุบพรรคพลังธรรมใกล้แตกหัก, แนวหน้า (14 ตุลาคม 2537)

⁴⁶⁰ ส่งกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นสัญญาประชาคมใน 6 เดือน, แนวหน้า (3 มกราคม 2538)

⁴⁶¹ พรรคการเมืองแค่ 5 พรรคยอมทำสัญญาประชาคมไม่ซื้อ, สยามโพสต์ (30 มิถุนายน 2538)

⁴⁶² ความหวังใหม่ออกฉายแล้ว เตรียมย้ายยุบสภาหลังแก้รัฐธรรมนูญ ไม่สน สัญญาประชาคม, กรุงเทพธุรกิจ (28 พฤศจิกายน 2539)

จันทรร และ เขาวนะ ไตรมาศ เรื่อง “การรายงานแผนงานในระบบสัญญาประชาคม : การเปิดระบบราชการสู่กระบวนการประชาธิปไตย” ซึ่งจริงๆแล้วงานชิ้นนี้ข้อเสนอในการปฏิรูประบบราชการให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยผู้เขียนทั้งสองคนก็อ้างว่า สัญญาประชาคมเป็นหลักการที่สำคัญในทางประชาธิปไตย ดังนั้น ระบบราชการก็ควรเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับแนวคิดดังกล่าวคือ ภาครัฐต้องถูกควบคุมโดยประชาชน รับผิดชอบต่อประชาชน ตอบสนองต่อประชาชน⁴⁶³ ซึ่งการอธิบายแนวคิดสัญญาประชาคมดังกล่าวนี้ก็ได้แตกต่างกับวิธีการที่นักการเมืองใช้คือ สัญญาประชาคม ก็คือ นโยบายสาธารณะชิ้นหนึ่งที่รัฐออกมาให้กับประชาชน เพราะ ผู้วิจัยทั้งสองคนนี้พยายามที่จะให้ประชาชนนั้นมีส่วนร่วม ตรวจสอบ ต่อนโยบายใดนโยบายหนึ่งที่รัฐออกมา ดังนั้นเอง การมองสัญญาประชาคมของนักวิจัยก็ไม่ได้แตกต่างกับการมองเรื่องอย่างอื่นที่ได้ใช้ๆมา ตามความคิดของผู้วิจัย จริงๆแล้วข้อเสนอในการปฏิรูประบบราชการตามงานชิ้นนี้ ไม่มีความจำเป็นอันใดที่จะต้องใช้คำว่าสัญญาประชาคม ผู้วิจัยอาจจะใช้แค่เพียงคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำนโยบายของรัฐ” หรือ “หลักธรรมาภิบาลกับการจัดทำนโยบายรัฐ” น่าจะเหมาะสมกว่าที่จะใช้คำว่า “ระบบสัญญาประชาคม”

ผู้วิจัยไม่แปลกใจว่าทำไมผู้วิจัยสองท่านข้างต้นถึงเข้าใจคำว่าสัญญาประชาคมในลักษณะข้างต้น เพราะว่า ถ้าดูในบททฤษฎีของงานวิจัย จะมีการพูดถึงสัญญาประชาคมแค่ห้าหกหน้า และผู้วิจัยอ้างทฤษฎีสัญญาประชาคมโดยใช้ตำราเรียนชั้นสองสำหรับเด็กปริญญาตรีแค่สองเล่มคือ ตำราเรื่อง หลักรัฐศาสตร์ของจรูญสุภาพ และ ตำราเรื่องนักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลกปรัชญาและทฤษฎีการเมือง มาตัดต่อและอธิบายว่า สัญญาประชาคมคืออะไร แต่ก็ไม่ได้มีการอธิบายอะไรมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นประวัติชีวิตของนักคิดอย่างเช่น ฮอบส์ ล็อค รูสโซเสียครึ่งหนึ่ง และในส่วนการอธิบายทฤษฎีก็ไม่ได้โยงให้เห็นว่าจะนำหลักการนี้มาใช้อย่างไร หรือแสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ผู้วิจัยจะนำไปใช้อย่างไร กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ผู้วิจัยสองคนเพียงนำข้อความจากตำราเรียนมาใส่ไว้เพื่อให้เห็นว่าตนเองมีบททฤษฎี⁴⁶⁴ เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็สะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดสัญญาประชาคมได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในช่วงเวลานี้ เพราะถ้าผู้ใดใช้ก็ประหนึ่งว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ดี

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยอยากจะขอยกบทความหนึ่งในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ช่วงปี.ศ. 2548 ที่บทความนี้เป็นตัวแทนแห่งความโง่งมของสังคมไทยเกี่ยวกับการอ้างและการใช้ทฤษฎีการเมืองรูสโซได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ บทความนี้มีจุดมุ่งหมายในการเขียนโจมตีทักษิณว่า ทักษิณไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับรูสโซแต่อย่างใด ทักษิณอ้างสัญญาประชาคมของรูสโซก็อ้างไปอย่างนั้น ดังนั้นเองผู้เขียนจึงเขียนบทความโจมตีทักษิณเพื่อชี้ให้เห็นว่าจริงแล้วทักษิณไม่รู้เรื่องอะไรเลย โดยเนื้อความตอนหนึ่งมีดังนี้ (โปรดสังเกตข้อความตรงตัวหนาที่ขีดเส้นใต้) “ในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “สิทธิมนุษยชน สังคมไทย มาตรฐานสู่การปฏิบัติ” ณ โรงแรมโซฟิเทล เซ็นทรัล เมื่อวันเสาร์ที่ผ่าน

⁴⁶³ โปรดดู วรเดช จันทรร และ เขาวนะ ไตรมาศ. การรายงานแผนงานในระบบสัญญาประชาคม : การเปิดระบบราชการสู่กระบวนการประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : สหยาบล็อกและการพิมพ์, 2545), หน้า 10.

⁴⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-16.

มา ที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเป็นประธานที่ประชุม ได้สะท้อนถึงสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยยุคปัจจุบันได้ไม่น้อย โดยเฉพาะการแสดงวิสัยทัศน์และความเข้าใจต่อความหมายของ "สิทธิมนุษยชน" ของนายกรัฐมนตรีและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนในฐานะของผู้นำประเทศว่า สอดคล้องกับหลักการและสัญญาประชาคมหรือไม่

สิ่งที่นายกรัฐมนตรีแสดงทัศนะในวันดังกล่าว หากฟังเผินๆ เหมือนประหนึ่งว่า ผู้นำประเทศเข้าใจและเข้าถึงสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง เช่นว่า สังคมต้องมีกิจการร่วมกันและต้องไปจำกัดสิทธิเสรีภาพของคนระดับหนึ่งเพื่อให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตอนนี้อยู่ในช่วงผ่านของยุคสมัยกลไกของภาครัฐอ่อนแออยู่มาก ทุกสังคมต้องมีระบบตรวจสอบถ่วงดุลไม่ใช่ระบบเลียแข้งเลียขาอ้อมไปรีดพอกความแตกแล้วฆ่ามันหมดยุคสมัยแล้ว สิทธิมนุษยชนต้องเริ่มที่เมตตากรุณาและจะทำทุกอย่างเพื่อยกระดับของสิทธิมนุษยชนให้ได้มาตรฐาน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ทุกครั้งที่มีการพูดถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพนายๆ มักจะยกทฤษฎี **"สัญญาประชาคม" ของปราชญ์กรีกโบราณ "รูสโซ"** ขึ้นมาอ้างเสมอว่า รัฐต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อความสงบสุขของคนส่วนใหญ่ แต่ความจริงแล้วทฤษฎีสัญญาประชาคมเน้นให้รัฐต้องส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน กรณีการจำกัดสิทธิเสรีภาพเป็นประเด็นปลีกย่อยเท่านั้น สังคมปัจจุบันอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจริงโดยประชาชนได้ต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพมาอย่างยาวนานเสียเลือดเนื้อมากมายเป็น "ต้นทุนทางสังคม" ที่ประเมินค่ามิได้ แต่ผู้ปกครองทุกยุคไม่เคยเห็นคุณค่าและยังบั่นทอนต้นทุนทางสังคมนี้อยู่เสมอ"⁴⁶⁵

ในข้อความข้างต้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของนักคิดตะวันตกน้อยมาก เพราะจากข้อความในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ของผู้เขียนรายนี้ อธิบายว่า **รูสโซคือ นักคิดปรัชญากรีกโบราณ** ซึ่งเป็นการผิดพลาดผิดตัวอย่างรุนแรง เพราะในความเป็นจริงรูสโซเป็นนักคิดชาวเจนีวา ซึ่งถ้าผู้เขียนบอกว่าเป็นนักคิดฝรั่งเศสก็ยิ่งพอที่จะให้อภัยได้ เพราะรูสโซใช้ภาษาฝรั่งเศสและอยู่ในฝรั่งเศสเกินครึ่งชีวิต ตลอดจนความคิดของเขามีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส จึงมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าใจว่าเขาเป็นคนฝรั่งเศส แต่พอผู้เขียนอธิบายว่าเป็นนักปรัชญากรีกโบราณนี้ แสดงว่า ผู้เขียนไม่เคยอ่านรูสโซเลย แต่พอมีช่องทางอะไรก็จะหาทางด่าไปเรื่อยเปื่อยตามกระแสผู้วิจัยคิดว่าบทความนี้เป็นตัวอย่างที่ดีที่ชี้ให้เห็นถึงความอ่อนด้อยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาในส่วนนี้อย่างคร่าวๆ ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า บริบททางการเมืองไทยตั้งช่วงทศวรรษ 2540 สังคมไทยได้มีการอ้างถึงแนวคิดรูสโซ และแนวคิดสัญญาประชาคมกันอย่างมากมาย มหาศาลทั้งที่มีการอ้างถูกอ้างผิด เหตุการณ์หรือบริบทแบบนี้ก็ทำให้งานของรูสโซเรื่อง "สัญญาประชาคม" ออกสู่เมืองไทยอีกครั้งในปี พ.ศ. 2550 โดยผู้แปลก็คือ วิภาดา กิตติโกวิท จุดมุ่งหมายใน

⁴⁶⁵ "ทักษิณกับ'สิทธิมนุษยชน' ไม่เข้าใจ หรือ ไขสือ?" ไทยโพสต์ (9 สิงหาคม 2548)

การแปลไม่ใช่เพื่ออิงกระแสในการที่จะขายหนังสือ แต่เป็นไปเพื่อชี้ให้สังคมเห็นว่า การอ้างรัฐโซ หรือ อ้างแนวคิดสัญญาประชาคมแบบที่ทำอยู่นี้เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง กล่าวคือ ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้อ่านพบข้อความในคำแถลงของสำนักพิมพ์ว่า “ในบ้านเรา-ประเทศไทย มีผู้กล่าวอ้างถึง สัญญาประชาคม อยู่บ่อยครั้ง ทั้งยังไม่เข้าใจในเนื้อแท้ของสัญญาประชาคม รวมทั้งผู้ที่ชอบกล่าวอ้างบางคนมีความเข้าใจอย่างคลาดเคลื่อน ‘สัญญาประชาคม’ เล่มนี้ ทั้หนังสือ จัดพิมพ์ด้วยความปรารถนาให้ความรู้ อันจริงแท้ฉบับดั้งเดิม ได้รับการเผยแพร่ในหมู่คนไทย”⁴⁶⁶ และในคำนำของผู้แปล ผู้วิจัยก็พบข้อความว่า “แม้ว่ารัฐโซจะได้เขียนเรื่อง สัญญาประชาคม มากกว่าสองร้อยปีแล้ว แต่ความคิดหลายอย่างไม่ ล้าสมัยเลย ยังเป็นสิ่งที่เราพูดถึงและถกเถียงในทุกวันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะการเมืองไทย ระยะเวลาที่ด้วยแล้ว เชื่อว่าการอ่านเรื่องนี้อีกครั้งคงจะให้ประโยชน์แก่ผู้สนใจและห่วงใยชาติบ้านเมือง พอสมควร”⁴⁶⁷ จากคำนำเช่นนี้ในหนังสือ ประกอบกับบริบทที่กล่าวไป ผู้วิจัยจึงคาดว่าหนังสือเล่มนี้ น่าจะตีพิมพ์ออกมาเพื่อมีปฏิสัมพันธ์อะไรบางอย่างกับบริบทของสังคมไทยในช่วงนั้นอย่างแน่นอน แต่ กระนั้นผู้วิจัยก็ยังไม่แน่ใจมากนัก

ดังนั้นเอง ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องไปสอบถามข้อมูลโดยตรงจากผู้แปล คือ วิภาดา กิตติโกวิท และ ด้วยความกรุณาของผู้แปลที่สละเวลาให้ข้อมูล ผู้แปลได้ให้สัมภาษณ์ถึงจุดมุ่งหมายที่แปลงานชิ้นนี้ ออกมาว่า “ส่วนตัวก็สังเกตเห็นว่าการเมืองไทยในช่วงหลังๆมานี้ ผู้คนจำนวนมากไม่ว่าจะเป็น นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน ข้าราชการ นักการเมือง แม้แต่ทักษิณเองก็ชอบใช้ ชอบอ้างสัญญา ประชาคม ชอบอ้างรัฐโซ คนพวกนี้ใช้เพราะว่าคำนี้เป็นคำใหญ่ ใช้แล้วดูดี แต่ไม่รู้ว่าสัญญาประชาคม คืออะไร คิดว่าสิ่งนี้คือสิ่งเดียวกับ คำสัญญาที่ให้กับประชาชน แม้แต่ตัวทักษิณเองก็ใช้คำนี้ที่หมายถึง นโยบาย แต่ในความเป็นจริงสัญญาประชาคม มันเป็นคำอธิบายของการเกิดรัฐหรือสังคม ที่ประเด็น มันอยู่ที่คนเท่ากันมาตกลงกัน ไม่ใช่คนหนึ่งอยู่เบื้องบนและโยนอะไรลงมาแล้วก็ยึดเหนี่ยวว่านี่คือสัญญา ประชาคม อย่างงี้มันไม่ใช่สัญญาประชาคม ....ซึ่งคนที่มาชวนให้แปลเล่มนี้ก็คือ คุณสุเมธ สุวิริยะ เสถียร เจ้าของสำนักพิมพ์ทั้หนังสือนั่นแหละ แก้ก็เห็นเหมือนกันว่า คนไทยใช้สัญญาประชาคมกัน มั่วซั่วไปหมด ลักแต่มาใช้ แกลยชวนว่าให้แปลงานชิ้นนี้ของรัฐโซ ออกมาเลย แก่ยากให้แปลจาก ต้นฉบับที่รัฐโซเขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสจริงๆ”⁴⁶⁸

เมื่อสนทนามาถึงตรงนี้ ผู้วิจัยก็ถามต่อไปว่า หนังสือสัญญาประชาคมเล่มนี้เกี่ยวข้องกับ การรัฐประหารปี พ.ศ. 2549 หรือไม่ ผู้แปลกล่าวว่า “อย่างที่บอกไปแล้ว ก็คือ ก่อนหน้านั้นมีคนใช้

⁴⁶⁶ มอง ฌากส์ รุสโซ, “คำแถลงสำนักพิมพ์” ใน สัญญาประชาคม, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทั้หนังสือ, 2550), ไม่ปรากฏหน้า.

⁴⁶⁷ มอง ฌากส์ รุสโซ, “คำนำ” ใน สัญญาประชาคม, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทั้หนังสือ, 2550), หน้า 22.

⁴⁶⁸ สัมภาษณ์ วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550, 11 เมษายน 2556.

กันเยอะมากโดยที่ไม่รู้ และอีกเรื่องหนึ่ง ทักษิณชอบอ้างเสียงข้างมาก อ้างเจตจำนงของประชาชน ที่เคยได้ยินว่าแกอ้างรัฐโซด้วยนะ ซึ่งถ้าอ่านดูในสัญญาประชาคม จะเห็นเลยเจตจำนงทั่วไปไม่ใช่สิ่งเดียวกับเสียงข้างมาก ใครอ่านดูก็รู้ ปัญหาคือไม่อ่านไง...” ผู้วิจัยถามต่อไปว่า ผู้แปลเห็นด้วยกับรัฐประหารปี พ.ศ. 2549 หรือเปล่า วิภาดา กิตติโกวิทตอบว่า “ เห็นด้วยเลย สมัยก่อนเราก็ไม่เห็นด้วยกับรัฐประหารนะ เราไม่ชอบทหาร แต่ตอนนั้นเรามองว่าดีกว่า ที่คนจะออกมาฆ่ากัน ตอนนั้นทั้งสองฝ่ายปลุกผี ปลุกคนให้ออกมาฆ่ากันแล้ว พี่บอกตามตรง พี่เห็นเพื่อนตายตอน 6 ตุลา พี่ก็ไม่อยากให้ใครตายกันง่ายๆแบบนี้อีก .... พี่ไม่ใช่เสื้อเหลือง หรือ เสื้อสีส้มอะไรหรอก สนธิ ลิ้มฯ พี่ก็ไม่ชอบ คนนี้ไม่ต่างอะไรกับทักษิณหรอก พี่ไม่เคยไปเลยชุมนุมกับเสื้อเหลือง เสื้อหลากสีอะไรเลย ครั้งเดียวก็ไม่เคยไป” ผู้วิจัยก็ถามต่อไปว่า เพราะการรัฐประหารปี 2549 ไม่ใช่หรือที่ ทำให้สังคมวุ่นวายกันจนถึงทุกวันนี้ วิภาดา กิตติโกวิทตอบว่า “ ตอนนั้นใครมันจะไปคิด เห็นรัฐประหารที่ๆเค้าก็หยุด แต่นี้ทักษิณเงินเยอะไม่จบไม่สิ้นสักที เรายอมรับว่าตอนนั้นคิดไม่ถึง แค่ไม่อยากจะฆ่ากันก็แค่นั้นแหละ...”⁴⁶⁹

จากคำกล่าวข้างต้นก็ทำให้ผู้วิจัยแน่ใจว่า การสันนิษฐานของผู้วิจัยมีความใกล้เคียงกับที่ตั้งไว้ว่า จุดประสงค์ของการเปลี่ยนชื่อสัญญาประชาคมก็คือ เป็นการไม่แสดงความพอใจที่เห็นใช้แนวคิดในข้างต้นอย่างฟุ้งซ่านกันไปหมด ซึ่งจุดประสงค์แบบนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการแปลงงานสัญญาประชาคม หรืองานอื่นๆของรัฐโซก่อนหน้านี้ ที่ผู้แปลมีจุดประสงค์จะใช้ในการปลุกระดมผู้คนในทางการเมือง มากไปกว่านั้น ผู้วิจัยก็ได้ถามต่อไปว่า ถ้าเป็นไปตามเหตุผลที่ผู้แปลกล่าวข้างต้น ทำไมจึงเจาะจงเลือกงานเรื่องสัญญาประชาคม ของรัฐโซมาแปล ทั้งๆที่แนวคิดสัญญาประชาคมไม่ใช่รัฐโซเป็นเจ้าของ แต่มันเป็นสายธารทางความคิดใหญ่ชุดหนึ่งในโลกตะวันตกที่มีมาก่อนหน้ารัฐโซนานแล้ว ซึ่งผู้แปลก็อธิบายว่า “ ในตอนเกริ่นนำของงานแปล ตนก็ได้ทำความเข้าใจแล้วว่าแนวคิดนี้มีร่องรอยมาตั้งแต่กรีกโบราณในงานของเพลโตที่เขียนถึงโสกราตีส และตนก็ได้ย่อสรุปผ่านมาตั้งแต่ฮอบส์ ล็อก ซึ่งเรื่องนี้พื้นฐานผู้แปลก็ได้ละเลย ส่วนเรื่องที่ว่าทำไมถึงเลือกงานของรัฐโซมาแปล ก็คิดว่าสำหรับคนทั่วไปในเมืองไทยและในต่างประเทศ เวลาที่พูดถึงคอนเซป Contrat Social ยังไงก็ต้องนึกถึงรัฐโซก่อน เพราะหนังสือรัฐโซชื่อ Contrat Social และหนังสือเล่มนี้คนก็เชื่อว่ามันมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส เวลาอ่านหนังสือพิมพ์เนี่ย เห็นแต่ชื่อรัฐโซ สัญญาประชาคม สัญญาประชาคม รัฐโซเต็มไปหมด ไปถามลોકใครจะไปรู้จัก... รัฐโซเนี่ยนะ เปิด Contrat Social มาเขาก็ขึ้นต้นแล้วว่ามนุษยเกิดมาเสรี คำนี้น่าสนใจมาก และก็ทำให้รัฐโซดังด้วย.... พี่ คิดว่างานของรัฐโซขึ้นนี้มันเป็นการสรุปๆหมวดปมเรื่องทั้งหมดของรัฐโซ แค่นี้ก็เพียงพอแล้วสำหรับคนทั่วไป แต่ถ้าเป็นคนเรียนเนี่ยนะ มันต้องอ่านเล่มอื่นมาก่อนจะได้ลึกซึ้ง มาหวังเล่มนี้อย่างเดียวไม่ได้....”⁴⁷⁰

⁴⁶⁹ สัมภาษณ์ วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550, 11 เมษายน 2556.

⁴⁷⁰ สัมภาษณ์ วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550, 11 เมษายน 2556.

ยิ่งไปกว่านั้น วิภาดา กิตติโกวิทยังเล่าให้ฟังต่อไปอีกว่า “ในเมืองไทยนะ คนไทยชอบเอาเรื่องต่างๆมาใช้แบบไม่ศึกษาให้ดีกว่าก่อนมีเยอะแยะ อย่างเร็วๆนี้ มีคนเชิญพี่ให้ไปพูดที่งานหนึ่งที่เอาหนังสือ *Les Misérables* มาฉาย ในงานนั้นนะมีคำขวัญว่า *Les Misérables Lèse Majesté* คำบอกว่าเป็นฐานะที่เป็นคนแปลหนังสือ *Les Misérables* (เหยื่ออธรรม) ในภาษาไทยให้ช่วยไปหน่อย พี่ไม่ไปหรอก เพราะว่าพวกนี้เอาหนังสือมาใช้เป็นเครื่องมือการเมืองแบบผิดฝาผิดตัว เพราะวิกเตอร์ฮูโกเขาเขียนเรื่องนี้ไม่ใช่สนับสนุนการปฏิวัติ หรือล้มเจ้า ล้มศาสนา อะไร ตัวฮูโกเองรักพระเจ้ามาก เขาเขียนในพินัยกรรมเลยว่าเขาจะรักพระเจ้าไปตลอดกาล และเรื่องการปฏิวัติเนี่ยะ ในหนังสือเล่มนี้เขาไม่ได้ช่วยให้ออกการปฏิวัติ แถมยังชี้ให้เห็นข้อร้ายแรงของการปฏิวัติด้วยการปฏิวัติใหญ่เกิดขึ้นแล้วก็ไม่เห็นมีอะไรดีขึ้น แต่คนไทยเอามาใช้กลับกัน พี่ว่าแบบนี้ไม่ไหว พี่ก็เลยไม่ไป เบื่อหน่ายจริงๆ”⁴⁷¹

นอกจากนี้ ผู้วิจัยในฐานะที่ตระหนักดีว่าหนังสือสัญญาประชาคมได้ถูกแปลมาก่อนหน้านี้แล้วถึงสองครั้ง จึงเกิดความสงสัยว่า ทำไมวิภาดาถึงแปลงานชิ้นนี้ออกมา ทั้งๆที่ก่อนหน้านี้ก็ได้มีคนเคยแปลไว้แล้ว (ฉบับของจินดา จินตนาเสรี) เกี่ยวกับเรื่องนี้ วิภาดา กิตติโกวิทก็ได้อธิบายว่า “ พี่เคยอ่านแล้ว งานเล่มนั้นหนะ อ่านตั้งแต่สมัยเรียน ช่วงหลังสิบสี่ตุลาคะ พี่เรียนเอกฝรั่งเศสที่จุฬาฯ รัสเซียนี้บังคับอ่านเลย เล่มนั้นก็อ่านด้วย แต่พี่รู้สึกว่างานเล่มนั้นเขาแปลแบบไม่ได้รักษาทุกตัวอักษรของรัสเซีย พี่อ่านแล้วยังคิดว่าคำบางคำในนั้นรัสเซียเคยพูดด้วยหรือ พี่ไม่ได้บอกว่าเขาแปลผิดนะ แต่เขาแปลแบบทำให้รัสเซีย กลายมาเป็นคำของเขา และอีกอย่างพี่ก็เห็นว่าหนังสือนี้ถ้าคนปัจจุบันอยากจะอ่านก็หาไม่ได้แล้ว พิมพ์มานานแล้ว ก็เลยคิดกันว่าแปลออกมาดีกว่า แต่ต้องทำเชิงอรรถดีๆ เอาว่าให้อ่านแล้วเห็นภาพเข้าใจได้เลย คุณสุเมธเค้าเน้นเรื่องนี้ (เจ้าของสำนักพิมพ์ทับหนังสือ)”⁴⁷² ซึ่งเมื่อผู้แปลเล่าถึงช่วงหลังสิบสี่ ตุลาคะ ก่อนเกิดเหตุการณ์หกตุลาคะ ผู้วิจัยก็สอบถามว่าในช่วงนั้นงานรัสเซียได้รับความนิยมนแค่ไหนในหมู่นักอ่านหนังสือ ผู้แปลที่เป็นนักศึกษาและเป็นนักกิจกรรมในยุคนั้นก็เล่าว่า “ ไม่แปลกที่งานรัสเซียจะถูกใช้อยู่แล้ว เพราะRadical แต่ยังไงก็เทียบไม่ได้กับงานพวกซ้ายๆหรอก ช่วงนั้นเหมามาแรง พวกเราอ่านเหมือนกัน จำได้ตอนนั้นยังพกสรรนิพนธ์เหมาเล่มแดงๆไว้ตลอดเลย หนังสือพวกแนวเสรีนิยมนี้ไม่ค่อยนิยมนะ เรามองกันว่าเป็นงานพวกนายทุนน้อย คณะราษฎรยังไม่เอาเลย เรามองว่าพวกถนอมประภาสเนี่ย เป็นผลผลิตของคณะราษฎร...”⁴⁷³

จากที่กล่าวมานี้ก็ได้ข้อมูลว่า การแปลหนังสือสัญญาประชาคมในปี พ.ศ. 2550 นั้น เป็นการออกมาเพื่อเป็นปฏิกริยาต่อการที่สังคมและคนทั่วไปมักชอบใช้คำนี้ทั้งๆที่ตนไม่รู้ว่ามีคืออะไร อย่างไรก็ตามก็เกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของวิภาดา กิตติโกวิทก็น่าสนใจไม่แพ้กันกับคำให้สัมภาษณ์กล่าวคือ วิภาดา กิตติโกวิท เกิดเมื่อ ปีพ.ศ. 2497 เป็นลูกในครอบครัวคนจีน ดังนั้นเองเธอก็

⁴⁷¹ สัมภาษณ์ วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550, 11 เมษายน 2556.

⁴⁷² สัมภาษณ์ วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550, 11 เมษายน 2556.

⁴⁷³ สัมภาษณ์ วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550, 11 เมษายน 2556.

สามารถอ่านเขียนภาษาจีนได้เป็นอย่างดี วิชาดาได้เข้าเรียนในโรงเรียนสตรีวัดมหาพฤฒาราม และเข้าศึกษาต่อที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเลือกเรียนเอกภาษาฝรั่งเศส ซึ่งปีแรกที่เข้าเรียนนั้นก็ปีเดียวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แน่นนอนว่านิสิตส่วนหนึ่งในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาต่างก็ชอบทำกิจกรรมทางสังคม และเธอเองก็ได้แปลหนังสือเรื่อง "What is to be Done?" ของ Lenin (เลนิน) แต่หนังสือเล่มนี้ถูกเผาไปในช่วงหลัง 6 ตุลาฯ จึงไม่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน วิชาดาเล่าให้ฟังว่าในตอนนั้น ตนและเพื่อนๆ ที่มีอุดมการณ์เดียวกัน ต่างก็เชื่อว่าในท้ายที่สุดไทยก็ต้องแตก เหมือนกับประเทศเพื่อนบ้าน เธอเห็นว่าไม่มีทางไหนที่รัฐบาลไทยจะชนะได้ ต่อมาในช่วง หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ พ.ศ. 2516 นักศึกษาโดนปราบปราม วิชาดาก็เสียใจจนเลิกเรียนหนังสือ วิชาดาเล่าว่า ตอนนั้นไม่มีกระจิตกระใจจะเรียน เพราะเวลาไปเรียน เพื่อนบางคนก็ตายไปแล้ว เท่านั้นไม่พอ ครูบาอาจารย์ก็เรียกเราว่า พวกขายชาติ พวกสมุนจีนแดง บางทีก็เรียกเราว่าญวนบ้าง ดังนั้นเธอก็เลยเลิกเรียน และหันไปทำงานมวลชนบ้าง ครั้งหนึ่งเคยหิ้วกระสุนปืนจาก กรุงเทพฯ ลงไปไปหาต๋ายใหญ่ เพื่อส่งเข้าไปในป่า ชีวิตของวิชาดาเป็นเช่นนี้จนกระทั่งได้เริ่มเข้าไปทำงานกับพวกองค์กรพัฒนาเอกชน ACFOD – Asian Cultural Forum on Development, Hotline Asia Pacific และมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย โดยทำหน้าที่เป็นล่าม และเป็นผู้แปลเอกสารต่างๆ ต่อมาตนก็รู้สึกเบื่อไม่ยอมแปลเอกสารแบบนี้อีกแล้ว ก็เลยผันตัวเองมาเป็นนักแปลจนกระทั่งถึงปัจจุบัน⁴⁷⁴ วิชาดามีผลงานแปลที่มีชื่อเสียงหลายเล่ม แต่ผลงานที่เด่นที่สุดที่ทุกคนรู้จักกันดี ก็คือ สัญญาประชาคม (2550) ที่แปลมาจาก The Social Contract ของ Jean-Jacques Rousseau , สงครามและสันติภาพ (2550) ที่แปลมาจาก War and Peace ของ Leo Tolstoy และผลงานชิ้นล่าสุด ปี พ.ศ. 2553 ก็คือ เหี้ยอธรรม ฉบับสมบูรณ์ ที่แปลมาจาก Les Misérables ของ Victor Hugo ยิ่งไปกว่านั้นวิชาดา ยังได้รับ รางวัลสุรินทราชา พ.ศ. 2554 ในฐานะนักแปลดีเด่น ร่วมกับ จิระนันท์ พิตรปรีชา

อย่างไรก็ดี สำหรับหนังสือแปลสัญญาประชาคม ที่แปลโดย วิชาดา กิตติโกวิท ก็ได้รับการตีพิมพ์ออกมาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2555 เนื่องจากฉบับพิมพ์ครั้งแรก (ปี พ.ศ. 2550) ได้ขายหมดจากท้องตลาดเรียบร้อยแล้ว ซึ่งในฉบับใหม่นี้ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรไปมาจากของเก่าเว้นแต่ว่ามีการแก้คำที่พิมพ์ผิดเท่านั้น และในปีเดียวกันนี้ ก็ได้มีหนังสือแปลของรุสโซ่ออกมาอีกเล่มหนึ่ง ก็คือ ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ (Discourse on the Origin and Basis of Inequality Among Men) ซึ่งเล่มนี้ผู้แปลก็คือ ศุภชัย ศุภผล (ผู้วิจัย) สำหรับจุดมุ่งหมายของการแปลงานความเรียงฯ ขึ้นนี้มีความแตกต่างกับจุดมุ่งหมายของงานวิชาดา กิตติโกวิทที่กล่าวไปแล้วว่าแปลออกมาในฐานะที่เป็นปฏิกิริยาต่อการที่คนไทยใช้แนวคิดสัญญาประชาคมอย่างไม่เข้าใจ ส่วนงานของศุภชัยนั้นจุดมุ่งหมายภายใต้บริบทของการเฟื่องฟูการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมือง กล่าวคือ ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่หนึ่งของปี 2500 สังคมไทยเริ่มมีความตื่นตัวอย่างมากเกี่ยวกับความรู้ประเภทปรัชญาการเมือง ทฤษฎีการเมือง ที่ได้

⁴⁷⁴ สัมภาษณ์ วิชาดา กิตติโกวิท, ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550, 11 เมษายน 2556.

เริ่มวางรากฐานมา และค่อยพัฒนาอย่างมากขึ้นๆในยุคต่อมาที่มีคนจบทางด้านปรัชญาการเมืองมา โดยตรงได้เข้ามารับราชการสอนหนังสือในมหาวิทยาลัย (สมบัติ จันทรวงศ์) จึงทำให้ปรัชญาการเมืองเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากงานแปล หรืองานเขียน ทางด้านปรัชญาการเมืองที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่กันอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าตั้งแต่ สมบัติ จันทรวงศ์ อาจารย์ชาวไทยคนแรกที่เรียนปรัชญาการเมืองจบมาตั้งแต่ปี 2515⁴⁷⁵ และได้เข้าสอนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ งานแปลตัวบทต่างๆก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นๆ โดยเฉพาะตัวสมบัติเองที่ได้พยายามบุกเบิกแปลงานสำคัญๆในทางปรัชญาการเมือง ตลอดจนแปลและเขียนตำราพื้นฐานในสาขานี้ที่นักเรียนรัฐศาสตร์จำเป็นต้องรู้ไว้เป็นจำนวนมาก (โปรดดูรายชื่อหนังสือด้านล่างประกอบ)

ตารางที่ 3 ตารางลำดับรายการการแปลตัวบทตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 จนถึง 2550

ปี พ.ศ. ที่ตีพิมพ์ครั้งแรก	ผลงานและชื่อผู้แปล
2507	โสกราตีส บุคคลลักษณะ ประวัติ และปรัชญา โดยปริบูรณ์ (ยูไทยโฟร อโปลเกีย ไครโด และเฟโด) สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย แปลโดย สลักพันธ์ ศิวรักษ์
2514	เพลโตและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม : Meno แปลโดย พินิจ รัตนกุล
2516	ทฤษฎีความรักของเพลโต : Symposium แปลโดย พินิจ รัตนกุล
2516	ผู้เผด็จการเจ้า/ แมคเคียวเวลล์ แปลโดย พิชิต จงสถิตย์วัฒนา
2517	ยูโทเปีย/ โทมัส มอร์ แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์
2517	สัญญาประชาคม / รุสโซ แปลโดย จินดา จินตนะเสรี
2519	เทวสายันท์ / เฟรดริช นิทซ์เช่ แปลโดย เฉลิมเกียรติ ผิวนวล
2522	ประชาธิปไตยในอเมริกา / อเล็กซิส เดอ ตอกเกอวิลล์ ; แปลโดย วิจารณ์ ตวยานนท์
2523	อุดมรัฐ / เพลโต ; แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน
2524	ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น บทวิเคราะห์โสกราตีส (ยูโซโฟร,อโปลเกีย ,ไครโด) ; แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์
2528	เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย / มงเตสกีเออ; แปลโดย วิจารณ์ ตวยานนท์
2530	เดอะเฟเดอรัลลิสต์เปเปอร์ : เอกสารความคิดทางการเมือง

⁴⁷⁵ หมายเหตุ : จบปรัชญาการเมืองคนแรกของไทยนี้ ผู้วิจัยหมายถึง การที่สมบัติ จันทรวงศ์ ได้ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง “KAUTILYA: IS HE AN INDIAN MACHIAVELLI?” (1972) ที่ Claremont Graduate University ซึ่งก่อนหน้านั้นแม้ว่าจะมีที่คนจบการศึกษาในระดับปริญญาเอกจากต่างประเทศ แต่ก็ไม่มีคนที่เรียนรัฐศาสตร์และทำวิทยานิพนธ์ประเภทนี้มาก่อน

	อเมริกัน / อเล็กซานเดอร์ แฮมิลตัน ; แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์
2530	ความเรียงว่าด้วยเสรีภาพ / มิลล์ ; ภัทรพร สิริกาญจน
2533	ฮิปปีอัสใหญ่ <i>Hippias major</i> : บทสนทนาของเพลโตว่าด้วยความงาม แปลโดย กীরติ บุญเจือ
2534	คาร์มีดิส เลคีส ไลซิส /เพลโต; ผู้แปล วิกิจ สุขสำราญ ; ผู้ตรวจวิชาการ สมบัติ จันทรวงศ์
2536	ความเรียงว่าด้วยการต่อต้านอำนาจรัฐ / เฮนรี เดวิด ธอโร แปลโดย พงนา จันทรสันติ
2538	เจ้าผู้ปกครอง /แมคเคียวเวลล์ แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์,
2540	ตั้งนั้นพุดซารารุสตรา / ฟรีดริช วิลเฮล์ม นิทเช่, แปลโดย ศัลย์ ศาลยาชีวิน
2542	ว่าด้วยทุน / คาร์ล มาร์กซ์ ; แปลโดย เมธี เอี่ยมวราร
2547	ร่างกายใต้บังการ : ปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีสมัยใหม่ /ฟูโกต์; แปลโดย, ทองกร โภคธรรม, นพพร ประชากุล
2550	วันสุดท้ายของโสคราตีส : คำแถลงต่อศาล เพลโต ; กิ่งแก้ว อธิการ
2550	สัญญาประชาคมหรือหลักแห่งสิทธิทางการเมือง / มอง-ฌากส์ รุสโซ แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท
2550	คำสารภาพเล่มที่หนึ่งและเล่มที่สอง / มอง ฌาค รุสโซ ; พาซัน อองค์วรรณคดี, ผู้แปลเล่มที่หนึ่ง ; รัตนสุดา กิตติกองนางค์, ผู้แปลเล่มที่สอง

อย่างไรก็ดี ความก้าวหน้าในด้านการแปลตัวบทก็ดูเหมือนว่าจะสอดคล้องกับ การเปิดสอนวิชาประเภทปรัชญาการเมือง ทฤษฎีการเมืองในมหาวิทยาลัย กล่าวคือ ตั้งแต่ช่วงทศวรรษแรกของปี 2500 เป็นต้นมา หลักสูตรการศึกษาของวิชารัฐศาสตร์ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการบรรจุวิชาประเภททฤษฎีการเมืองแบบปทัสสถาน หรือแนวปรัชญาการเมือง ความคิดทางการเมืองของนักคิดตะวันตก เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดัชนีชี้วัดอย่างหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเกี่ยวกับการให้ความสนใจเกี่ยวกับวิชาสาขาดังกล่าวก็คือ การทำวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะในกรณีของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ก็ได้เริ่มมีการทำวิทยานิพนธ์แนวปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมือง โดยวิทยานิพนธ์ชิ้นแรกก็คือ “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องชนชั้นของเพลโตในพระไตรปิฎก” และแนวโน้มในการทำวิจัยในสาขาดังกล่าวมีเพิ่มมากขึ้นทุกๆปีจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเมื่อเทียบกับที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวนคนทำวิทยานิพนธ์ด้านนี้

น้อยมากและเริ่มต้นช้ากว่าที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่กระนั้นก็เริ่มมีแนวโน้มที่ค่อยๆเพิ่มมากขึ้น (โปรดดูตารางที่ 4ประกอบ)

ตารางที่ 4 ตารางแสดงรายการจำนวนวิทยานิพนธ์ประเภทปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทฤษฎีการเมือง ของภาควิชาปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2538-2554

ปี พ.ศ.	จำนวนวิทยานิพนธ์ประเภทปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทฤษฎีการเมือง	หัวข้อวิทยานิพนธ์ และชื่อผู้วิจัย
2538	1	การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก / วันฉัตร สุวรรณกิตติ
2539	2	การศึกษาเปรียบเทียบ : "ผู้ปกครอง" ในทฤษฎีการเมืองของมาคิอาเวลลีกับการเป็น "ผู้ปกครอง" ของ พลเอก สุจินดา คราประยูร / อุทัย ทะจรสมบัติ บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามกับความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี / นิรัตน์ พงษ์สิทธิถาวร
2540	1	ความคิดทางการเมืองของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ /ชาติชาย เทพแบ่ง
2541	3	ความคิดทางการเมืองในสามก๊กและเจ้าผู้ปกครอง / ไพรัตน์ เทศพานิช ความคิดทางการเมืองของ อรรถพร กิติชัยธรรม / วรพร จันทร์ทอง ความเป็นอุดมคติของ "เจตนารมณ์ร่วม" ในทฤษฎีสัญญาประชาคมของจิ้ง จาก รุสโซ / อภิชาติ สุริบุญญา
2542	1	ปรัชญาการเมืองในสามก๊ก ว่าด้วยเรื่องความยุติธรรม/สราวุฒิ ธนาศิลปินกุล
2543	2	ปรัชญาการเมืองในคัมภีร์เต๋าต่อจิ้งว่าด้วยเรื่อง ความยุติธรรม/ เฉลิมชนม์ อุณหเสรี การศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพในเหตุการณ์ตุลาคม 2516 และพฤษภาคม 2535 โดยเปรียบเทียบกับแนวคิด

		ทางการเมืองของจอห์น ล็อค / โชตินา ชาวสวิต
2544	1	ความชอบธรรมทางการเมือง : เปรียบเทียบแนวความคิดของมาคิอาเวลลี กับบิแธม / รสชง เปรมทรัพย์
2545	-	-
2546	1	การวิเคราะห์ "การปกครองโดยไม่ ปกครอง" ในคัมภีร์ เต๋า เต็ก เก็ง / นิติ มณีกาญจน์
2547	2	แนวความคิดเรื่องอำนาจ ภาวะผู้นำ และ การสงครามของซุนจื่อและมาคิอาเวลลี : การศึกษาเปรียบเทียบ / สุมาภรณ์ ศรี ม่วง วาทกรรมว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในปรัชญา การเมืองสมัยใหม่ / วราภรณ์ มุทุมม
2548	2	การศึกษาว่าด้วยเรื่อง "รัฐบุรุษ" ของเพล โต / วรินทร์ กฤษณมิตร แนวความคิดว่าด้วยความเสื่อมของ ระบอบการปกครองศึกษาเปรียบเทียบ Plato กับ Nietzsche / พิศาล มุกตาศิณี
2549	-	-
2550	2	ชั้นดีธรรมและเสรีภาพทางศาสนา ตาม แนวคิดของจอห์น ล็อค : ศึกษาชาวไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475-2540 / ปริดา สถาวร การวิเคราะห์แนวคิดฟาสซิสต์ในงานของ มุลโสลินี / ญาเรศ อัครพัฒนานุกุล
2551	1	ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ของเซโนฟอน : การศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง/ ประเสริฐ พัฒนาผลไพบูลย์
2552	-	-
2553	3	การเมืองตามเจตนารมณ์ของพระเจ้า : การทำความเข้าใจการเมืองตามทัศนะของ พุทธทาสภิกขุ/ นิติ มณีกาญจน์ แนวคิดเรื่องความยุติธรรมของฌอง ฌาคส์ รูสโซ / ศุภชัย ศุภผล การวิพากษ์รัฐศาสตร์แนวพฤติกรรม ศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของฮาเบอร์มาส

		/ ชัชพันธ์ ยิ้มอ่อน
2554	-	-
รวม	21	

ตารางที่ 5 ตารางแสดงรายการจำนวนวิทยานิพนธ์ประเภทปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทฤษฎีการเมือง ของ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2543-2554

ปี พ.ศ.	จำนวนวิทยานิพนธ์ประเภท ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทฤษฎีการเมือง	หัวข้อวิทยานิพนธ์ และชื่อ ผู้วิจัย
2543	1	พรีดิช นิตเช่ กับประชาธิปไตยสมัยใหม่/ พิศาล มุกตาร์ศรี (ภาคินพนธ์)
2548	2	ความคิดทางการเมืองของคาร์ล ชมิตท์ : ความเป็นการเมือง, สภาวะสมัยใหม่ และ เสรีประชาธิปไตย/ ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์ ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดการครอง ความเป็นใหญ่และอุดมการณ์ของกริมซี/ วนัส ปิยะกุลเดช
2552	1	ปรัชญาการเมือง กับ เสรีประชาธิปไตย : เป้าหมายทางการเมืองในการสอนปรัชญา การเมืองของลีโอ สเตราส์/ อรรถสิทธิ์ สิทธิดำรง
2554	1	เยอร์เก้น ฮาเบอร์มาส กับทฤษฎีวิพากษ์ สังคมสมัยใหม่ : โครงการรู้แจ้งกับการจัด วางปทัสสถานให้การวิพากษ์/ สุรัช คม พจน์
รวม	5	

สำหรับสาเหตุที่งานวิทยานิพนธ์ประเภทดังกล่าวเริ่มทำกันที่รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ก็เพราะว่า ในช่วงก่อนหน้านั้นการสอนปรัชญาการเมืองในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาจำเป็นที่จะต้องเชิญอาจารย์ท่านอื่นจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาสอนที่คณะเนื่องจากไม่มีอาจารย์ที่เชี่ยวชาญในสาขานี้เป็นการเฉพาะ แม้ว่าที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะมีพงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย หรือ ชัยอนันต์ สมุทวณิชที่ทำหน้าที่สอนวิชาเหล่านี้ แต่ก็ตาม ที่ ดั้งนั้นเองจึงทำให้วิทยานิพนธ์แนวทฤษฎีการเมืองปรัชญาการเมืองจึงไม่มีนิสิตให้ความสนใจที่จะทำ

เพราะสาเหตุหนึ่งไม่มีผู้คุมวิทยานิพนธ์เป็นการเฉพาะ ต่อมาช่วงประมาณปี พ.ศ. 2535-3536 ไชยันต์ ไชยพร เพิ่งเรียนจบปริญญาเอกและกลับมารับราชการเป็นอาจารย์สอนวิชาปรัชญาการเมืองที่คณะดังกล่าว ซึ่งไชยันต์เป็นอาจารย์คนแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่จบปริญญาเอกด้านปรัชญาการเมือง ด้วยเหตุนี้ เมื่อคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มีอาจารย์ที่เชี่ยวชาญในเรื่องนี้โดยตรงก็เป็นโอกาสเหมาะสำหรับผู้ที่สนใจจะสามารถเลือกเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาทำวิทยานิพนธ์แนวปรัชญาการเมืองได้ ประกอบตัวผู้สอนต้องการที่จะให้ผู้เรียนได้มีโอกาสลงทำงานในแขนงนี้⁴⁷⁶ ดังนั้นเองงานวิทยานิพนธ์ประเภททฤษฎีการเมืองและปรัชญาการเมืองจึงเริ่มต้นและเพิ่มขึ้นตั้งแต่ไชยันต์ ไชยพรได้เข้ามาเป็นอาจารย์

แต่กระนั้นก็อาจจะมีผู้สงสัยว่า ในกรณีของธรรมศาสตร์ทำไมถึงไม่มีนักศึกษาทำวิทยานิพนธ์ในแขนงนี้ ทั้งๆที่มีสมบัติ จันทรวงศ์ เป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญปรัชญาการเมืองอยู่ที่นั่น เกี่ยวกับเรื่องนี้สาเหตุก็คือ การศึกษารัฐศาสตร์ในระดับบัณฑิตศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะสอนกันเฉพาะตอนเย็นเท่านั้น ซึ่งสมบัติ จันทรวงศ์ ไม่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนตอนค่ำจึงไม่รับสอนในเวลาดังกล่าว ดังนั้นถ้าผู้เรียนคนใดสนใจที่จะเรียนกับสมบัติ ก็จำต้องมาเรียนตอนกลางวัน ดังนั้นเองนักศึกษาจึงไม่มีใครมาเรียนกับสมบัติมากนัก เพราะส่วนใหญ่กลางวันผู้เรียนจะทำงานแล้วค่อยมาเรียนตอนเย็น เหตุนี้ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ไม่มีใครทำวิทยานิพนธ์ปรัชญาการเมืองกับสมบัติ นอกจากนี้ด้วยความเข้มงวดของตัวเองที่เอาจริงเอาจังจึงแปะป้ายไว้หน้าห้องว่าไม่รับคุมวิทยานิพนธ์ทุกสถาบัน แต่ในความเป็นจริงถ้าผู้เรียนคนไหนเอาจริงเอาจัง สมบัติก็รับคุมวิทยานิพนธ์ให้ดังจะเห็นการที่สมบัติรับคุมวิทยานิพนธ์ของโครงการศึกษาปริญญาเอกสหวิทยาการ อยู่เนื่องๆ⁴⁷⁷

นอกจากนี้ถ้าพิจารณาจากบริบทของตัวผู้เรียนเองประกอบก็จะพบว่า ช่วงปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ผู้เข้าเรียนคณะรัฐศาสตร์ในทุกๆมหาวิทยาลัยไม่ได้มุ่งหวังจะเรียนเพื่อจบแล้วไปทำงานราชการอีกต่อไป เนื่องจากโครงสร้างของสังคมไทยได้เกิดการขยายตัวภาครัฐลง และขยายภาคเอกชนมากขึ้น จึงทำให้เมื่อจบการศึกษาแล้ว การทำงานในภาคเอกชนจึงได้เงินตอบแทนมากกว่าการทำงานให้ภาครัฐหลายเท่า ด้วยเหตุนี้ คนที่มาเรียนบางส่วนจึงมาเรียนเพื่อหวังความรู้ทางวิชาการมากกว่าสมัยก่อนที่หวังแต่เพียงจะเข้ารับราชการ⁴⁷⁸ ซึ่งบริบทนี้ก็ทำให้คนเรียนส่วนหนึ่งที่มีความ

⁴⁷⁶ สัมภาษณ์ไชยันต์ ไชยพร, 23 เมษายน 2556.

⁴⁷⁷ แพทย์ พิจิตร, สิ่งแห่แดงแรงฤทธิ์กว่าสิ่งดำ! ใน “คนแคะบนบ้ายักษ์,” มติชนรายสัปดาห์ (31 มีนาคม พ.ศ. 2549)

⁴⁷⁸ อนุสรณ์ ลิ้มมณี, “การเติบโตของภาคเอกชน การลดบทบาทของภาครัฐ และการปรับตัวของการศึกษารัฐศาสตร์” ใน พัฒนาการของรัฐศาสตร์ไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง: การปรับทิศทางและหลักสูตรการศึกษา (กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 146-148.

สนใจจริงๆ จังในทางวิชาการเลือกที่จะทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับปรัชญาการเมือง ดังนั้นเองจึงเห็นว่างานของพิศาล มุกตาร์ศมี แม้ว่าจะเป็นแค่ภาคนิพนธ์ปริญญาโท แต่ก็เป็งานแรกที่ทำในเชิงทฤษฎีการเมืองตะวันตก และหลังจากพิศาลเป็นต้นมางานแนวดังกล่าวก็ค่อยๆ เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุผลทั้งหมดนี้เองจึงเป็นคำอธิบายว่าทำไมปริญญาโทที่รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีปริมาณงานน้อยกว่า และเริ่มช้ากว่าที่รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ดีเมื่อกล่าวถึงการทำวิทยานิพนธ์แล้ว ผู้วิจัยก็ขอกล่าวเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเกี่ยวข้องกับ “รุสโซ” สักเล็กน้อย เพราะดูเหมือนว่าหัวข้อนี้เป็นหัวข้อหนึ่งที่ได้รับคามนิยมไม่น้อยถ้าเทียบกับจำนวนวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับนักคิดตะวันตก โดยในเมืองไทยมีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรุสโซทั้งหมด หกเล่ม ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่ทำในเชิงแนวคิดทฤษฎีการเมืองของรุสโซมีอยู่ 4 เล่ม ได้แก่ วิทยานิพนธ์ ของ อภิชาติ สุริบุญญา เรื่อง “ความเป็นอุดมคติของ “เจตนารมณ์ร่วม” ในทฤษฎีสัญญาประชาคมของจัน จาก รุสโซ”⁴⁷⁹ โดยงานวิทยานิพนธ์ชิ้นแรกของประเทศไทย ซึ่งทำที่คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์ในปี พ.ศ. 2541 ส่วนเล่มที่สองคือ วิทยานิพนธ์ของ สรรวภัทร พัฒโร เรื่อง “แนวคิดของรุสโซว่าด้วยเสรีภาพทางการเมือง”⁴⁸⁰ งานชิ้นนี้เป็นวิทยานิพนธ์ของคณะศิลปศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในปีพ.ศ. 2544 เล่มที่สามวิทยานิพนธ์ของมูจลินท์ เสถียรมาศ เรื่อง “ความแตกต่างทางเพศกับการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมในทัศนะของรุสโซ”⁴⁸¹ ซึ่งงานชิ้นนี้เป็นวิทยานิพนธ์ของภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีพ.ศ. 2552 ส่วนเล่มที่สี่คือ วิทยานิพนธ์ของศุภชัย ศุภผล เรื่องแนวคิดเรื่องความยุติธรรมของฌอง ฌากส์ รุสโซ⁴⁸² เป็นวิทยานิพนธ์ที่ทำที่คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์ในปี พ.ศ. 2553

⁴⁷⁹ อภิชาติ สุริบุญญา, “ความเป็นอุดมคติของ “เจตนารมณ์ร่วม” ในทฤษฎีสัญญาประชาคมของจัน จาก รุสโซ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541)

⁴⁸⁰ สรรวภัทร พัฒโร, “แนวคิดของรุสโซว่าด้วยเสรีภาพทางการเมือง,” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2544)

⁴⁸¹ มูจลินท์ เสถียรมาศ “ความแตกต่างทางเพศกับการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมในทัศนะของรุสโซ,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550) และภายหลังจากก็ได้นำไปตีพิมพ์อีกครั้งด้วยชื่อเดียวกันใน วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9 (2552): 35-68.

⁴⁸² ศุภชัย ศุภผล, “แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รุสโซ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553)

ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับความสามารถทางด้านวรรณคดีของรุสโซ เนื่องจาก ชื่อเสียงของรุสโซ้นอกจากจะโดดเด่นในทางการเมืองแล้ว รูปแบบการใช้ภาษาและการวางโครงในวรรณคดีของรุสโซ้ก็เป็นสิ่งที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก โดยในเมืองไทยนั้นก็มีการทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ของสาขาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทย คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ วิทยานิพนธ์เรื่อง “คำสารภาพ (Les confessions) เล่มที่หนึ่งของฌ็อง-ฌักส์ รุสโซ : บทแปลและบทวิเคราะห์วรรณศิลป์”⁴⁸³ โดยทำในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่างานชิ้นนี้ได้ออกมาในปีเดียวกันกับกลุ่มที่ทำวิทยานิพนธ์ทางด้านความคิดทางการเมืองของรุสโซ ดังนั้นเราอาจจะกล่าวได้ว่า วิทยานิพนธ์ของรุสโซได้เริ่มในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ไม่ว่าจะเป็นวิทยานิพนธ์ทางวรรณคดี หรือในทางทฤษฎีการเมือง ส่วนเล่มที่สองเป็นโครงการต่อเนื่องจากเล่มแรกคือ วิทยานิพนธ์เรื่อง “คำสารภาพ (Les confessions) เล่มที่สองของ ฌ็อง-ฌักส์ รุสโซ : บทแปลและการวิเคราะห์ตัวบท”⁴⁸⁴ โดยงานนี้ออกมาในปี พ.ศ. 2548 อย่งไรก็ดี ต่อมา วิทยานิพนธ์สองเล่มนี้ก็ได้ถูกคัดเอาเฉพาะเนื้อหาของหนังสือคำสารภาพเล่มหนึ่งและเล่มที่สองมาตีพิมพ์ในภายหลัง⁴⁸⁵

ในขณะเดียวกัน บทความที่เขียนเกี่ยวกับรุสโซที่ตีพิมพ์ลงในวารสารวิชาการก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นไปด้วย กล่าวคือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ก็มีบทความทางวิชาการที่เขียนเกี่ยวกับรุสโซเพิ่มมากขึ้น 7 บทความ จากที่หยุดชะงักไปตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2520 โดยบทความแรกในทศวรรษนี้ได้แก่ บทความของอุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์ เรื่อง “วอร์เตอร์รุสโซ เพื่อนรักเพื่อนแค้น” ตีพิมพ์ลงในวารสารสงขลานครินทร์ ปีที่ 3 พ.ศ. 2540⁴⁸⁶ ,บทความของ สมชัย เย็นสบาย เรื่อง “ความคิด

⁴⁸³ พาชื่น องค์กรวรรณคดี, “คำสารภาพ (Les confessions) เล่มที่หนึ่งของฌ็อง-ฌักส์ รุสโซ : บทแปลและบทวิเคราะห์วรรณศิลป์,” (วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541)

⁴⁸⁴ รัตนสุดา กิตติก้องนภางค์, “คำสารภาพ (Les confessions) เล่มที่สองของฌ็อง-ฌักส์ รุสโซ : บทแปลและบทวิเคราะห์วรรณศิลป์,”(วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548)

⁴⁸⁵ ฌ็อง ฌักส์ รุสโซ, คำสารภาพเล่มที่หนึ่ง เล่มที่สอง แปลโดย พาชื่นองค์กรวรรณคดี และ รัตนสุดา กิตติก้องนภางค์ (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2550)

⁴⁸⁶ อุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์, “วอร์เตอร์รุสโซ เพื่อนรักเพื่อนแค้น,” วารสารสงขลานครินทร์ 3 (2540): 147-165.

แบบปฏิทรรศน์ในตัวบททางปรัชญาการเมือง : ศึกษาจากทฤษฎีสัญญาประชาคมของรุสโซ” บทความนี้ตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2542⁴⁸⁷ , บทความของไชยันต์ ไชยพร เรื่องก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ”ใน “สัญญาประชาคม” ของรุสโซ ตีพิมพ์ในวารสารวิชาภาษา ปีที่ 2 ฉบับ 7 พ.ศ. 2552⁴⁸⁸ , บทความเรื่อง “อิทธิพลทางทฤษฎีการเมืองของฌอง ฌากส์ รุสโซต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789”ของศุภชัย ศุภผล ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 40 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2552⁴⁸⁹ , บทความของมูจลินท์ เสถียรมาศ เรื่อง “ความแตกต่างทางเพศกับการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมในทัศนะของรุสโซ ที่ตีพิมพ์ลงในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี พ.ศ. 2552⁴⁹⁰ , บทความของศุภชัย ศุภผล เรื่อง “รุสโซคือผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 (จริงหรือ?)” ตีพิมพ์ในวารสารวิชาภาษา ปีที่ 4 พ.ศ. 2553⁴⁹¹ และบทความสุดท้ายก็คือ บทความของ ศุภชัย ศุภผล เรื่อง “บททดลองศึกษาความคิดทางการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รุสโซด้วยแนวทางประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองผ่านบริบทของเจนีวาและฝรั่งเศส” ตีพิมพ์วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 2 ฉบับ ที่ 1 พ.ศ. 2554⁴⁹² แต่มีข้อสังเกตว่า บทความในยุคนี้นี้ แม้ว่า บทความทั้งหมดที่กล่าวมาเกือบทุกบทความจะได้อธิบายถึงเจตจำนงทั่วไปของรุสโซไว้บ้าง แต่กระนั้น ก็ไม่มีบทความไหนที่อธิบายหรือถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นเจตจำนงทั่วไปเป็นการเฉพาะ เนื่องจากการอธิบายเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปของบทความข้างต้นเป็นการอธิบายในประเด็นที่เชื่อมโยงกับประเด็น

⁴⁸⁷ สมชัย เย็นสบาย, “ความคิดแบบปฏิทรรศน์ในตัวบททางปรัชญาการเมือง : ศึกษาจากทฤษฎีสัญญาประชาคมของรุสโซ,” สังคมศาสตร์ 30 (2542): 73-90.

⁴⁸⁸ ไชยันต์ ไชยพร, “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ”ใน “สัญญาประชาคม” วิชาภาษา 2(2552): 24-32.

⁴⁸⁹ ศุภชัย ศุภผล, “อิทธิพลทางทฤษฎีการเมืองของฌอง ฌากส์ รุสโซต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789” สังคมศาสตร์ 40 (2552): 159-188.

⁴⁹⁰ มูจลินท์ เสถียรมาศ “ความแตกต่างทางเพศกับการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมในทัศนะของรุสโซ,” วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9 (2552): 35-68.

⁴⁹¹ ศุภชัย ศุภผล, “รุสโซคือผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 (จริงหรือ?)” วิชาภาษา 4 (2553) : 40-51.

⁴⁹² ศุภชัย ศุภผล, “บททดลองศึกษาความคิดทางการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รุสโซด้วยแนวทางประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองผ่านบริบทของเจนีวาและฝรั่งเศส” วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 (2554): 111-139.

อื่นที่ผู้เขียนต้องการเสนอ ดังนั้นจึงไม่ได้มีการลงลึกมากนักเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไป ซึ่งแตกต่างกับบทความสองชิ้นแรกของสมบัติ จันทรวงศ์ กับสุรินทร์ พิศสุวรรณที่เน้นหนักไปที่เรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะ

จากบริบทที่กล่าวมายืดยาวในข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกต สองประการที่ต้องการจะชี้ให้เห็น กล่าวคือ ประการแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมางานในทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์ต่างพากันพร้อมใจกันออกมา ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจมากเพราะว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมางานของรัฐศาสตร์ก็ดูเหมือนว่าจะขาดช่วงไป แต่พอเริ่มต้นในช่วงปี พ.ศ. 2540 งานที่ศึกษาเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ก็เริ่มทยอยออกมาเหมือนจะนัดหมายกัน เพราะอย่างงานวิทยานิพนธ์ก็ออกมาในปี พ.ศ. 2541 พร้อมกันถึงสองเล่ม ส่วนงานในบทความก็เริ่มมีการเขียนกันในปี พ.ศ. 2540 ผู้วิจัยไม่แน่ใจนักเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ไม่สิ่งเหล่านี้จึงเกิดขึ้นพร้อมๆกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ทราบก็คือ ตั้งแต่ ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมานี้รัฐศาสตร์ก็จะกลับมาค่อยได้รับความนิยมมากขึ้นทั้งในด้านวิชาการ และในฐานะที่ตกเป็นเครื่องมือในทางการเมืองไทย⁴⁹³

ส่วนอีกประการหนึ่ง ผู้วิจัยอยากจะเสนอว่า บริบทของการขยายตัวทางการศึกษาทฤษฎีการเมือง และการที่รัฐศาสตร์ได้รับความนิยมมากขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มันมีความสัมพันธ์กับแปลหนังสือ “ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ” หรือ ความเรียงขึ้นที่สองของรัฐศาสตร์ สาเหตุที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่า ถ้าพิจารณาถึงตัวผู้แปลงานความเรียงขึ้นที่สองนั้น ก็จะพบว่าในขณะที่แปลงานชิ้นนี้ ผู้แปลยังเป็นนิสิตปริญญาเอก ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเขานั้นได้เริ่มเรียนที่คณะนี้ตั้งแต่ระดับปริญญาโท และทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรัฐศาสตร์โดยมีไชยันต์ ไชยพรเป็น อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่ง ศุภชัยเป็นคนหนึ่งที่สนใจในวิชาประเภทปรัชญาการเมืองทฤษฎีการเมือง ซึ่งตามที่กล่าวไปแล้วว่าโดยโครงสร้างของคณะรัฐศาสตร์มีแนวโน้มที่จะเอื้อต่อการแสวงหาความรู้ในสาขาดังกล่าวค่อนข้างมากถ้าผู้เรียนสนใจ

ด้วยบริบทเช่นนี้จึงทำให้ ศุภชัยได้มีโอกาสลงเรียนวิชาปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ กับไชยันต์ ไชยพร ในปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ซึ่งรายวิชานี้ผู้สอนได้สอนเกี่ยวกับทฤษฎีสัญญาประชาคมของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) , จอห์น ล็อก (John Locke) และรัฐศาสตร์ (Rousseau) โดยผู้สอนจะคัดเลือกตัวบทมาให้ให้นิสิตอ่าน และเมื่อมาถึงรัฐศาสตร์ ผู้สอนก็ได้เลือกสัญญาประชาคม (The Social Contract) ฉบับของ วิภาดา กิตติโกวิทมาใช้ประกอบการเรียน ซึ่งในเวลานั้นผู้สอน หรือ ไชยันต์ ไชย

⁴⁹³ จากข้อมูลที่ได้นำเสนอไปแล้วก็ชี้ให้เห็นว่า ไม่เพียงแต่งานที่เป็นตัวบทและบทความที่เกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์เท่านั้นที่ออกมา ในเวลาเดียวกันงานที่เป็นการแปลตัวบทของนักคิดอื่นๆก็มีการตีพิมพ์ออกมาเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่นงานของ เพลโต และ แมคเคียวเวลล์ ที่มีการผลิตออกมาเยอะในช่วงนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งในอนาคตถ้ามีผู้ที่ได้ศึกษาในลักษณะเดียวกันกับผู้วิจัยก็อาจจะพบว่าเหตุใดงานของนักคิดอย่างเพลโต หรือ แมคเคียวเวลล์จึงได้รับการผลิตออกมาค่อนข้างมากในช่วงเวลาดังกล่าว

พร ก็ได้อธิบายว่า การที่จะเข้าใจแนวคิดสัญญาประชาคมของ รุสโซได้นั้น ผู้เรียนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ่านงานชิ้นก่อนหน้าของรุสโซมาก่อน โดยเฉพาะความเรียงชิ้นที่สอง”⁴⁹⁴ เนื่องจากถ้าเริ่มศึกษางานของรุสโซจากสัญญาประชาคม ก็เห็นทีว่าจะไม่รู้เรื่อง เพราะ งานเรื่องสัญญาประชาคมของรุสโซนั้นเป็นการสรุปงานทั้งหมดอย่างละนิดละหน่อยมาโดยที่รุสโซถือเอาว่าคนที่อ่านงานเล่มนี้น่าจะเคยอ่านงานชิ้นอื่นมาก่อนแล้ว จากจุดนี้เอง จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ศุภชัยคิดจะแปลงานชิ้นดังกล่าว แต่กระนั้นยังไม่ได้ลงมือทำ จนกระทั่งได้ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโทเกี่ยวกับ ความยุติธรรมของรุสโซ ซึ่งในงานดังกล่าวหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องอ้างอิงด้วยการแปลเกี่ยวกับเนื้อความบางตอนในความเรียงชิ้นที่สองเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเอง ผู้แปลจึงคิดว่าเมื่อมีการแปลบางส่วนแล้ว ก็น่าจะทำต่อให้เสร็จ ประกอบกับแรงสนับสนุนจากไชยันต์ ไชยพรที่ให้คำปรึกษาในการแปล ด้วยเหตุนี้เองงานแปลชิ้นดังกล่าว จึงเกิดเป็นรูปเป็นร่างขึ้น

เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สามารถพิจารณาได้ในบทนำของงานแปล ที่ผู้แปลกล่าวว่า “ในเมืองไทยชื่อของรุสโซได้ปรากฏอยู่บ่อยครั้งตามวิชาที่เรียกว่าปรัชญาการเมืองหรือไม่ก็วิชาจำพวกทฤษฎีการเมือง ซึ่งหนังสือหลักที่ใช้สอนเกี่ยวกับรุสโซ ร้อยทั้งร้อยผู้สอนในเมืองไทยมักจะแนะนำให้ผู้ศึกษาเริ่มต้นอ่านจากหนังสือเรื่อง “สัญญาประชาคม” (The Social Contract, 1762) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากงานชิ้นดังกล่าวเป็นที่รับรู้กันในวงกว้างว่าเป็นงานชิ้นสำคัญเล่มหนึ่งของรุสโซที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส และอีกสาเหตุหนึ่งก็คือ งานชิ้นดังกล่าวได้มีการแปลเป็นภาษาไทยแล้วหลายครั้งจึงเป็นการสะดวกทั้งสำหรับผู้เรียนและผู้สอน แต่ปัญหาจะเกิดขึ้นในทันทีเมื่อผู้ศึกษาเริ่มอ่านงานชิ้นดังกล่าวเป็นเล่มแรก ปัญหาที่ว่าก็คือปัญหาในการจับต้นชนปลายไม่ถูกว่ารุสโซกำลังพูดถึงเรื่องอะไร โดยเฉพาะในย่อหน้าแรกที่อยู่ต้นๆรุสโซก็ขึ้นต้นหนังสือของเขาว่า “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งอยู่ใต้พันธนาการ...”

.....นอกจากนี้ผู้แปลเชื่อว่ามีผู้อ่านเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่ได้พยายามค้นหาว่า สัญญาประชาคมของรุสโซคืออะไร รุสโซได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ตรงไหน และเมื่อพลิกดูจนหมดเล่มแล้วก็ยังหาคำตอบไม่ได้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าหนังสือสัญญาประชาคมเป็นหนังสือที่รุสโซได้เขียนขึ้นมาอย่างย่อๆโดยไม่มีการอธิบายมากนัก สำหรับเหตุผลที่รุสโซไม่อธิบายก็เพราะว่างานชิ้นดังกล่าวเป็นเพียงการสรุปสิ่งต่างๆจากงานหลายๆชิ้นที่เขาได้เคยเขียนไว้แล้ว ซึ่งงานชิ้นที่รุสโซได้นำมาใช้เป็นฐานในการเขียนมากที่สุดเล่มหนึ่งก็คือ ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ (หนังสือที่ท่านกำลังถืออยู่นี้) ด้วยเหตุนี้เองเราจึงเห็นได้ว่ามันมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับผู้ศึกษาความคิดของรุสโซที่จะต้องเริ่มต้นจากความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติเป็นอันดับแรกไม่ใช่ไปเริ่มต้นจากหนังสือสัญญา

⁴⁹⁴ ไชยันต์ ไชยพรได้เขียนบทความหนึ่งลงวารสารวิภาษา เรื่อง “กว่าจะมาเป็น มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งอยู่ภายใต้พันธนาการ” ซึ่งเรื่องนี้เป็นกรออธิบายที่ไปที่มาต่างๆเพื่อช่วยให้ผู้ที่สนใจเข้าใจถึงที่มาที่ไปของสิ่งต่างๆในสัญญาประชาคมของรุสโซ โปรดดูไชยันต์ ไชยพร. ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ” ในสัญญาประชาคมของรุสโซ. วิภาษา. 7 (2552): 24-32.

ประชาคม”⁴⁹⁵ ด้วยจุดมุ่งหมายดังกล่าวก็เป็นที่แน่ชัดว่างานแปลเรื่องความเรียงชิ้นที่สองของรุสโซ่ โดยศุภชัย ศุภผลนั้น ถือว่าเป็นผลผลิตจากบริบทที่เติบโตของสาขาความรู้ประเภทปรัชญาการเมือง ทฤษฎีการเมืองในรั้วมหาวิทยาลัย

5.5 รุสโซ่กับการเมืองหลังรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549-2555

อย่างไรก็ดี ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญที่สมควรจะต้องกล่าวถึงอย่างยิ่ง ก็คือ ในช่วง ปลายทศวรรษ 2540 ประเทศไทยมีวิกฤติการณ์ทางการเมือง ที่เริ่มมาจากการประท้วงขับไล่ของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตยจนนำไปสู่การทำรัฐประหารของคมช. ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 ประเทศไทยก็ได้ค่อยๆ เริ่มแบ่งขั้วออกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่เห็นด้วยกับรัฐประหาร กับอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการทำรัฐประหาร โดยในฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐประหารนี้ก็ยัง สามารถแบ่งออกไปได้อีกหลายกลุ่มทางการเมืองคือ กลุ่มที่ไม่เอาทักษิณฯ และไม่เอารัฐประหาร (พวกสองไม่เอา) และอีกกลุ่มหนึ่งคือพวกต้านรัฐประหารเต็มทีและเห็นด้วยรัฐบาลทักษิณที่โดนทำรัฐประหาร ความขัดแย้งดังกล่าวค่อยๆ ขยายตัวออกไปอย่างมากจนเกิดเป็นวิกฤติการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรงจนถึงปลายปี พ.ศ. 2553 ภายใต้บริบทแบบนี้ ทั้งฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยและเห็นด้วยกับรัฐประหารก็ได้มีการนำแนวคิดทฤษฎีการเมืองมาอ้างเพื่อโจมตีตรงข้าม หรือนำทฤษฎีการเมืองมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับจุดยืน หรือความคิดทางการเมืองของตนเอง ซึ่งทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ก็เป็นทฤษฎีการเมืองหนึ่งที่ถูกนำมาใช้อย่างมากในช่วงเวลานี้ ซึ่งหนังสือพิมพ์สองฉบับที่มีการนำรุสโซ่มาใช้มากที่สุดก็คือ หนังสือพิมพ์มติชน กับหนังสือพิมพ์โลกวันนี้วันสุข (โปรดดูตารางที่ 6 ประกอบ)

ตารางที่ 6: บทความทางการเมืองที่อ้างถึงทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549-2555

ปี พ.ศ.	โลกวันนี้วันสุข	ข่าวหุ้น	มติชนรวมรายวันกับสุดสัปดาห์	ไทยโพสต์	เดลินิวส์	กรุงเทพธุรกิจ	ผู้จัดการ	ข่าวสด	แนวหน้า	คมชัดลึก	สยามรัฐ	โพสต์ทูเดย์	ไทยรัฐ	ประชาทรรศน์	รวม
2549	-	2	6	2	2	5	2	2	-	1	-	-	-	-	22
2550	4	-	8	3	-	1	2	1	3	-	2	2	-	-	26
2551	6	1	4	1	-	-	2	-	-	-	1	1	-	-	16
2552	4	1	3	-	-	2	1	1	1	1	3	2	-	1	20
2553	4	-	2	-	-	-	1	-	-	-	2	-	-	1	9

⁴⁹⁵ มอง ฉากส์ รุสโซ่, “คำนำ” ใน ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ Text), หน้า 8.

2554	2	1	5	3	-	-	-	-	-	-	2	2	1	-	17
2555	2	-	6	2	-	1	-	-	-	-		1	-	-	14

โดยบทความแรกที่เขียนหลังรัฐประหาร 19 กันยาฯ ก็คือ บทความของบทความ เรื่อง “มรดกจาก 19 กันยาฯ” ผู้เขียนคือ สมชาย ปรีชาศิลป์กุล ซึ่งบทความเป็นการโจมตีคณะรัฐประหารว่าเป็นผู้ทำลายเสียงข้างมากของประชาชน โดยสมชายได้ยกฤษฎีขึ้นมาสนับสนุนแนวคิดของตนเอง ดังที่เขา กล่าวว่า “...หากพูดในภาษาของ Jean Jacques Rousseau เสียงข้างมากก็คือเจตจำนงทั่วไปของสังคม (General Will) อันจะมีผลผูกพันสังคม รวมถึงความเห็นที่คิดแตกต่าง และเป็นเสียงข้างน้อยในทรศนะของ Rousseau ถือว่าเสียงข้างน้อยหรือผู้ที่มีความคิดเห็นต่างไปจากเสียงส่วนใหญ่เป็นความเห็นของผู้หลงผิด ซึ่งจะต้องถูกบังคับให้ยอมรับและปฏิบัติตามใน ความถูกต้องที่เป็นของเสียงข้างมาก (การเน้นเป็นของผู้วิจัยเอง) แต่สำหรับในสังคมไทย แม้เสียงข้างมากจากรากหญ้าจะได้เลือกพรรคไทยรักไทยให้ทำหน้าที่ในฐานะรัฐบาล แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากเสียงข้างน้อยจากคนเมืองและชนชั้นกลางจำนวนหนึ่ง การสนับสนุนอำนาจนอกระบบของพันธมิตรและการขึ้นขมต่อกรรัฐประหารในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่เรียกว่าอำนาจของเสียงข้างน้อยในการขึ้นนำสังคม”⁴⁹⁶

และนอกจากบทความของสมชาย ปรีชาศิลป์กุลแล้ว ก็ยังมี นอกจากนี้ยังมีบทความอื่นอีกที่ตีความคล้ายๆกับบทความของสมชาย ปรีชาศิลป์กุล ได้แก่บทความของอภิชาติ สถิตนิรามัย เรื่อง “วิวิธวิทยาของ "การเมืองใสสะอาด" โดยอภิชาติได้กล่าวว่า “วาทกรรมครอบงำของการเมืองไทยในปัจจุบันคงหนีไม่พ้นประโยคทำนองว่า วิธีแก้ปัญหาลึกของบ้านเมืองก็คือการทำให้ "คนดี มีคุณธรรม" ได้เป็นผู้ปกครอง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องกีดกัน "คนเลว" ไม่ให้มีอำนาจการเมือง ในแง่แล้ววาระหลักของการร่างรัฐธรรมนูญ เกือบทุกครั้งจึงหนีไม่พ้นความพยายามที่จะกีดกันคนเลวออกจากอำนาจ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องส่งเสริมคนดีให้เข้าสู่การเมือง วาทกรรมทำนองนี้ถูกแปลงไปสู่การปฏิบัติในหลากหลายเรื่อง และหลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น กระแส (พลตรี) จำลองพีเวอร์ ที่ทำให้คุณจำลองชนะการเลือกตั้งผู้ว่าฯกรุงเทพฯ อย่างถล่มทลายเมื่อหลายปีก่อน เนื่องจากคุณจำลองสามารถ สร้างภาพตัวเองให้เป็น "มหาห้ำหั่น" ไม่นอนกับเมีย กินแต่ผักมือเดียว ดังนั้นเขาจึงเป็นคนดี (เทวดา ?) พอเพียงที่จะมาเป็น ผู้ปกครองคนอื่นได้ เพราะเขามีคุณธรรม จริยธรรมเหนือมนุษย์เดินดินคนอื่นๆ ทั้งๆ ที่สังคมบางส่วนยังมีข้อกังขาต่อบทบาทโดยส่วนตัวของคุณจำลองในกรณี 6 ตุลาคม 2519 เช่นกัน รัฐบาล พลเอกสุรยุทธ์ ได้รับความนิยมนั้นก็เพราะภาพลักษณ์ คนดี มีคุณธรรม โดยได้รับการกา รันตีเป็นการส่วนตัวจาก พลเอกเปรม เป็นต้น เพื่อให้ได้ "เทวดาเดินดิน" มาเป็น ผู้ปกครอง ปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมทั้งในแง่เศรษฐกิจและการเมืองจึงถูกลดทอนลงเป็นปัญหาการไร้คุณธรรม ส่วนตัวของนักการเมือง โดยเฉพาะที่มาจาก การเลือกตั้ง ซึ่งสามารถกำจัดได้โดยการออกแบบ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ๆ เพื่อแก้ปัญหาลึกเรื่องการซื้อเสียง (เกือบจะเป็นปัญหาเดียวของบ้านนี้เมือง

⁴⁹⁶ สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, “มรดก 19 กันยา,” มติชน (17 พฤศจิกายน 2549)

นี่!!!) ทำให้สภาร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับนี้และฉบับปี 2540 ทำราวกับว่า หากแก้ปัญหาการซื้อเสียงได้ แล้ว การเมืองไทยก็จะบรรลุสังคมพระศรีอาริยะได้ทันที วิธีคิดแบบนี้จึงเป็นที่มาของอำนาจที่ กว้างขวางของ กกต. ที่สามารถให้ใบเหลือง ใบแดง ล้มเจตจำนงของผู้ออกเสียงเลือกตั้งได้โดยไม่ จำเป็นต้องพิสูจน์ก่อนว่า **ต่อให้มีการซื้อเสียงในเขตนั้นๆ แล้ว การซื้อเสียงนั้นร้ายแรงถึงขนาดที่ มันไปล้ม“เจตจำนงทั่วไป”ของผู้มาลงคะแนนหรือไม่** สุดท้ายแล้วการแจกใบเหลือง ใบแดงก็คือ **การให้อำนาจแก่ทเวดา 5 คนตัดสินใจล้มเจตจำนงทั่วไปของผู้มีสิทธิออกเสียงแสนห้าหมื่นคน** วิธี คิดเช่นนี้ก็นำไปสู่การห้ามผู้สมัคร ส.ว.หาเสียงเลือกตั้ง ให้ทำได้เพียงการแนะนำตัว ดังนั้นการเมือง เรื่องการเลือกตั้ง และ “นักเลือกตั้ง” ก็คือ การเมืองของเวไนยสัตว์ผู้ชั่วร้าย จึงต้องควบคุมและจัดการ ด้วย “องค์กรอิสระ” โดยอาจจะอ่านได้ว่าองค์กรของทเวดา โดยทเวดา และเพื่อทเวดา”⁴⁹⁷

อีกบทความหนึ่งก็คือ เรื่อง “สัญญาประชาคมสัญญาฉบับพร่องทางประชาธิปไตยไทย!!” ผู้เขียนคือ เรื่องยศ จันทรศิริ ในหนังสือพิมพ์โลกวันนี้ โดยเขากล่าวว่า “มอง ฌาค รุสโซ (Jean Jacques Rousseau) เป็นนักปรัชญา นักเขียน นักทฤษฎีการเมือง และนักประพันธ์เพลงที่ฝึก หัด ด้วยตนเองแห่งยุคแสงสว่าง ได้ให้เหตุผลถึงความจำเป็นในการทำสัญญาประชาคมไว้ว่า “...มนุษย์ สละเสรีภาพตามธรรมชาติมาตกลงกันให้เกิดเสรีภาพของพลเมือง ซึ่งเสรีภาพของพลเมืองขึ้นอยู่กับ **เจตจำนงสากล** มนุษย์สละเสรีภาพตามธรรมชาติให้กับคนอื่นในสังคมพร้อมๆกัน ไม่ใช่ให้ใครคนใด คนหนึ่งจึงไม่เสียเปรียบ.”อดีตสอนให้สังคมไทยรู้ว่าการพัฒนา ประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้นมิอาจเกิดขึ้น ได้โดยตราบใดที่ยังมีการผูกขาดทางโครงสร้างเชิงอำนาจ หากยังหลงมกยและกีดกันมิให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ และประชาชนยังมิได้เป็นเจ้าของอำนาจอย่างแท้จริง การที่จะ แยกแยะว่าประเทศใดเป็นประชาธิปไตยแท้จริงหรือไม่นั้น? สังเกตได้จากจุดยืน หรืออุดมการณ์ หรือ การกระทำการปฏิบัติทางสังคม ที่เป็นการทำเพื่อตนเอง เพื่อผลประโยชน์ของพวกเขาพ้อง หรือเพื่อคงไว้ ซึ่งอำนาจวาสนา นั้นแสดงว่าเป็นการแสดงออกถึงประเทศที่ปกครองโดยอำนาจอธิปไตย....หรือหาก จะกล่าวถึงทฤษฎีสัญญาประชาคมที่กล่าวถึงสามัญสำนึกของจริยธรรมของผู้ปกครองควรตระหนักถึง สิทธิและเสรีภาพบางประการที่อยู่ใต้การปกครองได้ยอมสละไป ย่อมเป็นอำนาจที่แท้จริงของ ผู้ปกครองที่มาจากผู้ใต้การปกครอง ดังนั้น ประชาชนในฐานะผู้ใต้การปกครองควรจะเป็นผู้ใช้สิทธิ ในการเลือกผู้ปกครองเองได้ และวิธีที่เหมาะสมสำหรับการปกครองในระบบประชาธิปไตยก็คือ **การใช้เสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน ประชาชนควรเป็นผู้ใช้สิทธิในการเลือกผู้ปกครองเอง** (การเน้น เป็นของผู้วิจัยเอง)”⁴⁹⁸

ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีผู้เขียนท่านอื่นอีกที่นำรุสโซมาใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการสนับสนุนวิธีคิดเกี่ยวกับเสียงข้างมาก อย่างบทความของเกษียร เตชะพีระที่อ้างความคิดของรุ

⁴⁹⁷ อภิชาติ สถิตนิรามัย , “วิธีวิทยาของ “การเมืองใสสะอาด” ประชาชาติธุรกิจ (19 กุมภาพันธ์ 2550)

⁴⁹⁸ เรื่องยศ จันทรศิริ, “สัญญาประชาคมสัญญาฉบับพร่องทางประชาธิปไตยไทย!!” โลกวันนี้ (19 กุมภาพันธ์ 2554)

ส์โซมาสร้างความปลอดภัยให้กับการทำประชามติ โดยเกษียร กล่าวว่า “ ในความพยายามที่จะชี้
 คร่อมขีดขวางและถ่วงทวนอำนาจผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้งของ ประชาชน (representative
 democracy) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้อ้างอิงหลักประชาธิปไตย ทางตรง (direct
 democracy) และเสนอแนะให้ทำประชามติเพื่อให้ประชาชนผู้มีอำนาจสถาปนา รัฐธรรมนูญได้ลง
 ประชามติเสียก่อนว่าสมควรจะมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่ ในฐานะนักรัฐศาสตร์ ผมเห็นว่าถ้าจะ
 เอาอย่างนั้น ก็ควรทำให้เต็มทีสมบูรณ์ และกลับไปเป็นหลักการเริ่มแรกทางปรัชญาการเมืองของ
 ประชาธิปไตยกันเลย! คือกลับไปทำงาน Du Contrat Social (ค.ศ.1762) Jean-Jacques
 Rousseau (สัญญาประชาคม ของ จัง-จาค รุสโซ) ที่ถือกันว่าเป็นตัวบทต้นแบบทฤษฎีการเมืองสำคัญ
 ที่สุดของระบอบประชาธิปไตย และถูกอ้างอิงไปใช้กันทั่วโลกนับแต่หลังการปฏิวัติฝรั่งเศสปี ค.ศ.
 1789 เป็นต้นมา ...ในทางทฤษฎี ข้อเสนอของรุสโซเรื่องประชาธิปไตยทางตรงก็คือการทำให้การ
 ปฏิวัติถาวร ของประชาชนกลายเป็นสถาบัน มีแบบแผนปฏิบัติว่าประชาชนมาประชุมกันเมื่อไหร่ ก็
 เลือกระบอบปกครองก่อนอื่น (ซึ่งจะเปลี่ยนก็ได้ คงอันเก่าไว้ก็ได้ ตัดแปลงผสมกันอย่างไรก็ได้ ฯลฯ)...
 ดังนั้น ไหนๆ ก็ไหนๆ แล้ว เอาเลยครับ ทำประชามติก่อนยกร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับก็ดีเหมือนกัน
 ปฏิบัติประชาธิปไตยทางตรงกันหน่อย แต่เอาให้แบบคลาสสิกสุดสุดนะครับ อย่าไปรวบรัดมัดมือชก
 ประกาศภาวะฉุกเฉินครั้งก่อนประเทศ ไล่จับแกนนำฝ่ายค้านอย่างสมัย คปค. เขาทำกัน มันน่า
 เกลียด...”⁴⁹⁹

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยพบว่า ในบรรดาหนังสือพิมพ์ในภาษาไทยนั้น หนังสือพิมพ์ที่ชื่อว่า “โลก
 วันนีวันสุข” เป็นหนังสือพิมพ์ที่นำรุสโซมาใช้ในทางการเมืองมากที่สุด แม้ว่าถ้าดูจากตารางในข้างต้น
 จะเห็นว่าหนังสือพิมพ์มติชนจะมีความถี่ในการเขียนบทความเกี่ยวกับรุสโซมากกว่าหนังสือพิมพ์ของ
 โลกวันนีวันสุขก็ตามที ซึ่งเรื่องนี้ถ้าพิจารณาในเนื้อหาและจุดมุ่งหมายทางการเมืองของหนังสือพิมพ์
 มติชน รุสโซถูกนำมาอธิบายในวิชาการ หรือในทางทฤษฎีมากกว่าที่จะถูกนำมาใช้ในทางการเมือง
 ยกตัวอย่างเช่น บทความของแพทย์พิจิตรที่ทุกๆปีอย่างน้อย ปีละสองครั้งจะเป็นการอ้างรุสโซในทาง
 ทฤษฎีเท่านั้นว่ารุสโซได้เสนออะไร ซึ่งจะแตกต่างกับในหนังสือพิมพ์โลกวันนีวันสุขที่จะเป็นการอ้างรุส
 โซเพื่อสนับสนุนข้อเสนอทางการเมืองของผู้เขียนแทบทั้งสิ้น ผู้วิจัยอยากจะอธิบายเกี่ยวกับการอ้างรุส
 โซในหนังสือพิมพ์โลกวันนีวันสุขสักเล็กน้อยเกี่ยวกับการนำรุสโซมาใช้อ้างอิงในบทความ เพราะผู้วิจัย
 เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ที่ผู้อ่านจะเห็นว่า รุสโซได้ถูกนำมาใช้ภายใต้บริบทที่เมืองไทยมี
 วิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างไร กล่าวคือ ก่อนอื่นต้องทราบก่อนว่าหนังสือพิมพ์โลกวันนีวันสุข เป็น
 หนังสือพิมพ์ที่เริ่มจำหน่ายครั้งแรกในราวปี พ.ศ. 2550 ซึ่งหนังสือพิมพ์วันนีอยู่ในเครือสำนักพิมพ์
 วัฏฏะ โดยจุดยืนของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้มีจุดยืนที่แน่นอนในเรื่องของสนับสนุนการเคลื่อนไหวของคน
 เสื้อแดง ตลอดจนถึงต่อต้านการทำรัฐประหาร ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าหนังสือพิมพ์ฉบับนี้เป็นสื่อมวลชนที่
 เคียงข้างกับการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดง เหตุที่จะต้องกล่าวถึงพื้นหลังของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ให้
 ทราบเสียก่อนก็เพื่อว่าผู้ที่อ่านจะได้เข้าใจว่ารุสโซถูกนำมาใช้อย่างไรภายในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้

⁴⁹⁹ เกษียร เตชะพีระ, “โอเคเอางั้นก็ได้ มาทำประชามติกันเลย,” มติชน (20 กรกฎาคม 2555)

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับนำมาทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้ของผู้เขียนในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ก็คือ ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2550-2553 แนวโน้มของบทความจะเป็นการใช้รุสโซเพื่อโจมตีข้ออ้างของรัฐประหารปี 2549 ประเภทที่ว่า การเมืองนั้นจะต้องถูกนำโดยผู้นำที่มีคุณธรรม ไม่ใช่ นักการเมืองที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และเมื่อเป็นเช่นนี้การเลือกตั้งเป็นสิ่งเลวเพราะเป็นเครื่องมือที่ปล่อยให้ นักการเมืองเข้ามาทำมาหากินได้ ดังนั้นบทความในช่วงนี้จึงมีแนวโน้มโจมตีเรื่องดังกล่าว ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ **ประเภทแรก** บทความจะนำเสนอว่า การเมืองคือการทำตามกฎกติกาไม่ว่าจะเป็นคนดีคนเลวก็ต้องทำกติกา ไม่มีใครอยู่เหนือกติกา การที่จะอ้างว่า นักการเมืองเลวแล้วทหารก็เข้ามาล้มกติกานั้นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งผู้เขียนก็อ้างว่ารุสโซ้นักคิดแนวประชาธิปไตยได้เคยเสนอถึงเรื่องนี้ว่า การเมืองต้องแยกออกจากคุณธรรม ห้ามนำเอาคุณธรรมมาปนกับการเมือง **ประเภทที่สอง** คือ ผู้เขียนบางคนก็จะสนับสนุนว่า ประชาธิปไตยมีเงื่อนไขสำคัญที่สุดในหลายๆเงื่อนไขก็คือ การเลือกตั้ง ซึ่งเมื่ออ้างเลือกตั้งก็จะอ้างรุสโซประกอบไปด้วยเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ **ส่วนประเภทที่สาม** ก็คือ การเสนอว่า ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ เป็นผู้ปกครองประเทศผ่านการเลือกตั้งตัวแทนขึ้นไปปกครอง ซึ่งผู้เขียนมักจะอ้างว่า รุสโซเป็นเจ้าของทฤษฎีนี้ ซึ่งผู้วิจัยจะยกตัวอย่างทั้งสามประเภทขึ้นมาเพื่อให้ผู้อ่านพิจารณาเป็นประเภทๆไปดังนี้

ตัวอย่างบทความประเภทแรกที่อ้างรุสโซก็ได้แก่บทความปี พ.ศ. 2550 ผู้เขียนคือ เรื่อง ทรัพย์ จันทศิริ โดยผู้เขียนกล่าวว่า “..... สังคมและการเมืองเป็นเรื่องที่ต้องดำรงอยู่ได้ด้วยกฎกติกา มิใช่การหยิบเอาศีลธรรมมาเป็นกฎนำ หรือเลือกใช้ตามเกมที่จะช่วงชิงความได้เปรียบ ประเทศไทยในปัจจุบันได้เดินมาไกลเสียแล้ว ไกลเกินที่จะเดินกลับไปในจุดตั้งต้นเดิม ระบบรวบอำนาจและกระจุกตัวมันซับซ้อน ยิ่งเหยียดเกินกว่าที่มองเตสกีเออจะเกิดมาใหม่แล้วเข้าใจ...การรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 นอกจากไม่อาจสร้างความสมานฉันท์ก่อรูปพลังความสามัคคีใดๆขึ้นมาได้เลย ช้ำยังทับถมให้เกิดความแตกร้างขึ้นมาในภายในบ้านเมือง หนักข้อเสียยิ่งกว่าเก่าเข้าไปอีก แม้ว่าการใช้ความรุนแรงและเด็ดขาดในลักษณะลัทธิทหารยังไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน เพราะเป็นการกระทำรัฐประหารที่สืบทอดไปอย่างมีศิลปะลึกซึ้ง หันไปสร้างความซับซ้อนในกระบวนการใช้อำนาจที่ผ่านระบบยุติธรรม กลายเป็นเผด็จการที่นุ่มนวลที่สุดในประวัติศาสตร์การรัฐประหารของประเทศไทย แต่แฝงเนื้อแท้ของอำนาจนิยมที่มีอิทธิพลครอบงำทุกอำนาจไว้เหนียวแน่น ทั้งอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ หรือตุลาการ การสร้างแบบแผนโดยบัญญัติให้การรัฐประหารกลายเป็นสิ่งที่ชอบธรรม ให้ผู้กระทำรัฐประหารพ้นผิดไป ตลอดจนการกระทำอื่นใด มีมาตรา 299 ของรัฐธรรมนูญรองรับเอาไว้ ...ความจริงประเด็นนี้นับเป็นเรื่องใหญ่มาก ถ้าวัดด้วยวัฒนธรรมกฎหมายโดยสิ้นเชิง พร้อมกันนั้นเมื่อการใช้ความรุนแรงเข้ายึดอำนาจรัฐ ฉีกทำลายรัฐธรรมนูญฉบับเก่า ซึ่งมีบทบัญญัติให้เอาความผิดกับผู้ล้มล้างได้ แต่แบบแผนและวัฒนธรรมครั้งใหม่นี้ได้ตราให้การประทุษร้ายต่อแผ่นดินเป็นเรื่องชอบธรรมไปเสียแล้ว เป็นกฎเกณฑ์แห่งศีลธรรมใหม่ที่ระบุให้การใช้ความรุนแรงเพื่อทุบทำลายกฎเกณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นหลักการใหญ่แค่ไหนย่อมสามารถกระทำกันได้ในประเทศนี้?

ฉะนั้นแบบแผนและวัฒนธรรมของกฎหมายใหม่ที่ห้ามเอาผิดกับ “บางคณะกลุ่มบุคคลย้อนหลังในทุกกรณี” ซึ่งก็รู้เป้าหมายอยู่แล้วว่าคือใคร? มันย่อมเท่ากับเป็นการวางรากฐานสร้างวัฒนธรรม

ยอมรับการใช้ความรุนแรงด้วยการก่อรัฐประหารเพื่อทำลายกฎ นี่จึงเท่ากับเป็นการเปิดช่องทางให้เกิดการปฏิวัติรัฐประหารได้ต่อไปในอนาคต! ขณะเดียวกันเรายังเกิดมุมมองแห่งศีลธรรมและจริยธรรมอย่างใหม่ด้วยเช่นเดียวกัน โดยศีลธรรมและจริยธรรมหรือคุณธรรมฉบับล่าสุดนี้มันมิได้หลุดออกมาจากสำนักสงฆ์นิคายใดๆในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แต่เป็นจริยธรรมซึ่งเขียนบัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญให้แต่ละสถาบันได้ตีความ กำหนด และคิดกันว่าจริยธรรมของแต่ละสถาบันควรจะเป็นอย่างไร? ซึ่งลึกๆแล้วมันมันคงเป็นไปได้เพียงจริยธรรมที่จะเอามาใช้เป็นอาวุธประหัตประหารกันในการเมือง นับเป็นวิธีการที่น่ากลัวพอๆกับการตีความกฎหมายย้อนหลัง และให้ไปทำตามตรงเพื่อกำจัดปฏิปักษ์ ของ-ฉวก รุสโซ ซึ่งกำเนิดขึ้นมาในช่วงศตวรรษที่ 18 เขาเป็นแกนนำของกลุ่มนักคิดชาวฝรั่งเศสที่ต่อต้านระบบอำนาจแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และมีผลงานลือลั่นคือ “สัญญาประชาคม” รุสโซเคยให้ข้อคิดที่หลักแหลมไว้ว่า ห้ามเอาคุณธรรม ศีลธรรม เข้ามาใช้ในเกมการเมือง เพราะถ้าเอามาใช้แล้วรับรองจะต้องย่อยยับกันแน่นอน? เพราะการใช้ศีลธรรมในเรื่องการเมืองนั้นมันจะเป็นการใช้เพื่อทำลายศัตรูทางการเมืองเท่านั้น? สังคมและการเมืองเป็นเรื่องที่ต้องดำรงอยู่ได้ด้วยกฎกติกาเป็นด้านหลัก มิใช่การหยิบเอาศีลธรรมมาเป็นกฏนำ หรือเลือกใช้ตามเกมที่จะช่วงชิงความได้เปรียบ ตอนไหนใช้กติกา? ตอนไหนจะใช้ศีลธรรม?...”⁵⁰⁰

การอ้างรุสโซในลักษณะข้างต้นเพื่อโจมตีคณะรัฐประหารในเรื่องการอ้างคุณธรรม จริยธรรม ยังได้ปรากฏในบทความที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันเรื่อง ‘ปูนบำเหน็จเมื่อเสร็จศึก’ วัฒนธรรมการเมืองที่รอการเปลี่ยนแปลง โดยผู้เขียนคือ อริน ที่กล่าวว่า “ปรากฏการณ์ที่เกิดซ้ำแล้วซ้ำอีกในกระบวนการบริหารราชการแผ่นดินก็ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นประสานเสียงโจมตีกันอย่างครึกโครมแทบจะพร้อมเพรียงกัน ทั้งจากฝ่ายโค่นล้มและสนับสนุนการโค่นล้มรัฐบาลประชาธิปไตย 19 กันยายน 2549 ตลอดจนผู้ที่เรียกขานกันว่า “นักวิชาการ” หลายสำนัก ซึ่งมักจงใจมองข้ามพร้อมกับตัดตอนข้อเท็จจริงบางประการในประวัติศาสตร์ เพื่อตอบสนองกระบวนการครอบงำที่ถูกขี้ผิด

ประเด็นที่ว่านี่คือ “การแต่งตั้งโยกย้าย” ข้าราชการทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำ ที่ถูกวางทรรณการเมืองชนิดเอาดีเข้าตัว เอาชั่วให้เพื่อน นำมาขยายความจนดูประหนึ่งพฤติกรรมดังกล่าวนี้เพิ่งเกิดขึ้นในท่ามกลางวัฒนธรรมการเมืองที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง ทันทิที่พรรคการเมืองอันเป็นที่ชิงชังรังเกียจของฝ่ายอำมาตยาธิปไตยได้รับฉันทานุมัติจากประชาชนส่วนข้างมากที่ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ให้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศ และฟื้นฟูสภาพชะงักงันทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ-การเมืองการปกครอง-สังคมวัฒนธรรม-ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ หากจะมีสักส่วนเลี้ยวที่บริษัทบริหารของฝ่ายเผด็จการอำมาตยาธิปไตยที่ชูขึ้นเป็นความสำเร็จยิ่งใหญ่ ก็เห็นมีแต่ด้าน “จริยธรรม” ที่บิดาแห่งประชาธิปไตยสมัยใหม่ จัง จ้าก รุสโซ ย้ำหนักย้ำหนาว่า “อย่าได้นำมาใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองเป็นอันขาด”⁵⁰¹

⁵⁰⁰ เรื่องทรัพย์ จันทรศิริ, “จริยธรรมปลิ้นปล้อน สุดท้ายก็กลียุค?”, โลกวันนี้วันสุข (23 ตุลาคม 2550)

⁵⁰¹ อริน, “ปูนบำเหน็จเมื่อเสร็จศึก’ วัฒนธรรมการเมืองที่รอการเปลี่ยนแปลง,” โลกวันนี้วันสุข (7 มีนาคม 2551)

ตัวอย่างบทความประเภทที่สอง ที่ผู้เขียนนำรุสโซมาอ้างว่า รุสโซเป็นคนเสนอว่า ประชาธิปไตยคือการปกครองที่ดีที่สุด และการปกครองแบบประชาธิปไตยก็คือการเลือกตั้ง ส่วน ประชาธิปไตยคือการแต่งตั้ง บทความประเภทนี้จะพบได้ในบทความของผู้เขียนที่ชื่อว่า จรัส จันทาลักษณ์ เรื่องประชาธิปไตยกับ ‘สัญญาประชาคม’ ของ ‘รุสโซ’ ที่เขียนบทความเสนอเพื่อว่า การเข้ามายึดอำนาจของคณะรัฐประหาร เมื่อปี 2549 นั้น เป็นการทำลายประชาธิปไตย ซึ่งเมื่อว่าดั่งนั้น ผู้เขียนก็ได้อ้างแนวคิดสัญญาประชาคมของรุสโซขึ้นมาเพื่อสนับสนุนคำพูดของตน โดยผู้เขียนกล่าวว่า “รุสโซแบ่งรูปแบบ-ระบอบการปกครองของมนุษย์ไว้ 4 รูปแบบคือ ราชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย ธนาธิปไตย และประชาธิปไตย และบทสรุปในแนวคิดทางการเมืองของรุสโซก็ไม่แตกต่างไปจากนักคิด-นักปรัชญาการเมืองทั้งหลายเหล่านั้น จะมีก็เพียงรายละเอียดปลีกย่อยที่ปัจจุบันยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่เช่นเมื่อสองศตวรรษที่ผ่านมา นั่นคือคำตอบต่อทางออกของระบบการเมืองการปกครองที่น่าจะสมบูรณ์แบบที่สุดมีเพียงทางเดียวคือ “ระบอบประชาธิปไตย”...ในงานเขียนของรุสโซเสนอไว้ในกรณี ที่การเลือกตั้งนำมาสู่ปัญหาบานปลายและหลากหลายยิ่งขึ้นในประชาคมประชาธิปไตย ทางออกที่ดีที่สุดคือ “การเลือกตั้ง” จะนำมาใช้เมื่อเงื่อนไขของสังคมโดยรวมมีความพร้อม ทั้งนี้ รุสโซเห็นว่า “ฝ่ายราชาธิปไตยนั้นชอบการแต่งตั้งและรังเกียจการเลือกตั้ง”⁵⁰² ยิ่งไปกว่านั้นผู้วิจัยยังพบว่า บทความอื่น ๆ ก็มีการเขียนไปในทิศทางเดียวกันอย่างมาก เกี่ยวกับประเด็นการโจมตีเรื่องการแต่งตั้ง และสนับสนุนการเลือกตั้ง ในบทความของ อริน เรื่อง “ประชาธิปไตย” กับ “องค์กรอิสระ” ที่ก็อ้างว่าประชาธิปไตยคือการเลือกตั้ง ราชาธิปไตยหรือเผด็จการชอบการแต่งตั้ง ซึ่งผู้เขียนอ้างว่ารุสโซเป็นคนเสนอเกี่ยวกับเรื่องนี้⁵⁰³

ตัวอย่าง ประเภทที่สาม ที่จะสามารถพบเห็นได้ในบทความของหนังสือพิมพ์โลกวันนี้วันสุขที่ใช้รุสโซมาเพื่ออ้างว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยคือ การที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และปกครองตัวเองโดยการเลือกผู้แทน ซึ่งบทความประเภทนี้ก็จะพบได้ทั่วไปในหนังสือฉบับดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น บทความของ นิเลอมาน นิตา เรื่อง “พรรคชนะ2ประชาธิปไตย ปัจจัยชี้ขาดความรุนแรง?” ที่กล่าวว่า “ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยที่ประชาชนสามารถใช้อำนาจอธิปไตยนั้นในการร่วมปกครองบ้านเมืองได้โดยตรง หรืออาจใช้วิถีทางโดยอ้อมคือ ให้ประชาชนได้เลือกผู้แทนขึ้นมาให้เป็นผู้ใช้อำนาจนั้นในการปกครองบ้านเมืองแทนก็ได้

การมองพรรคชนะเกี่ยวกับยุทธศาสตร์สูงสุดของชาติน่าจะพิจารณาไปได้หลายๆอย่าง แต่สำหรับกาลเวลาปัจจุบันของมนุษย์เรา การเมืองการปกครองที่ทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ทำให้เรา

⁵⁰²จรัส จันทาลักษณ์, “ปากกั๊ด ตีนถีบ: ประชาธิปไตยกับ ‘สัญญาประชาคม’ ของ ‘รุสโซ,’” โลกวันนี้วันสุข (6 ธันวาคม 2550)

⁵⁰³ อริน, “ประชาธิปไตย” กับ “องค์กรอิสระ,” โลกวันนี้วันสุข (11 มกราคม 2551)

ต้องยอมรับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและประชาธิปไตยในโลกขณะนี้ซึ่งก็คงมีอยู่หลายแบบ แต่จะเป็นประชาธิปไตยชนิดใดมันต้องมีหลักการใหญ่ยึดโยงเอาไว้...

ก่อนที่เราจะวิพากษ์วิจารณ์ไปไกลกว่านั้นคงต้องคำนึงถึงหลักการบางอย่างเอาไว้ หยิบมาจากหลักคิดทางการเมืองของชอง ซาก รุสโซ ก็ดูไม่ได้ล้ำสมัยอะไรเลย แม้เขาจะถือกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นระยะเวลาที่นักคิดผู้เป็นแกนนำชาวฝรั่งเศสได้ร่วมมือกับเครือสมาชิกเพื่อต่อต้านระบบอำนาจอันสูงสุดของกษัตริย์ฝรั่งเศส หรือหมายถึงระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งทำการปกครองฝรั่งเศสในช่วงก่อนเกิดการปฏิวัติขึ้นมา

รุสโซได้นำเสนอตอนนั้นว่า “ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยที่ประชาชนสามารถใช้อำนาจอธิปไตยนั้นในการร่วมปกครองบ้านเมืองได้โดยตรง หรืออาจใช้วิถีทางโดยอ้อมคือให้ประชาชนได้เลือกผู้แทนขึ้นมาให้เป็นผู้ใช้อำนาจนั้นในการปกครองบ้านเมืองแทนก็ได้”

รุสโซมีเหตุผลของเขาที่นำเสนอออกมาเช่นนี้ อธิบายว่าสังคมนั้นเกิดขึ้นมาจากความยินยอมพร้อมใจกันของมนุษย์ การที่มนุษย์ทุกคนยินยอมมารวมกันประกอบขึ้นเป็นสังคมได้นั้นจึงทำให้เกิดเป็นภารกิจร่วมกันที่จะร่วมสร้างเสริมสังคมนั้นๆ ให้เจริญรุดไปข้างหน้าด้วยกัน... และนี่เองเป็นภารกิจร่วมกันที่รุสโซเรียกว่าสัญญาประชาคม (Social Contact)

สัญญาประชาคมนี้องค์ทำให้สมาชิกของสังคมได้มอบฉันทานุมัติของตนให้กลายเป็นหนึ่งในพลังร่วมทางสังคม เป็นประจักษ์เจตจำนงในจุดมุ่งหมายใดๆ ร่วมกัน ...อย่างไรก็ตาม หลักการนี้แม้ว่าจะป็นองค์กรร่วมกัน ซึ่งไม่อาจตัดขาดแยกออกจากกันได้ เพราะเป็นลักษณะที่ร่วมกันอย่างประชาคม แต่ก็เท่ากับว่าอำนาจอธิปไตยที่มีอยู่ในแต่ละปัจเจกบุคคลได้รวมกันขึ้นกลายเป็นอำนาจอธิปไตยสูงสุดของสังคมนั้นๆ ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ตราบเท่าที่ประชาคมยังรวมเป็นเพียงหนึ่งเดียว

เราอาจกล่าวอีกอย่างได้ว่า “อำนาจอธิปไตยสูงสุดก็คืออำนาจที่ประชาชนทั้งหลายในชาติบ้านเมืองเป็นเจ้าของร่วมกัน” และมีได้เป็นอำนาจของบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยเฉพาะ เจตจำนงใดๆ ที่จะเกิดขึ้นมาจึงต้องเป็นเจตจำนงร่วมกัน กลายเป็นสัญญาประชาคมที่ผู้คนในสังคมนั้นๆ ต้องยึดถือกลายเป็นภารกิจร่วมกัน...

ฉะนั้น...เมื่อสังคมได้เกิดสถานะเช่นนี้แล้ว มันจะเกิดอำนาจขององค์รวมเป็นผลตามมา องค์รวมนี้เราเรียกกันว่าองค์อธิปัตย์หรือ Sovereign เป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาแทนที่

ความหมายแห่งองค์อธิปัตย์คือ “เจตนารมณ์ร่วมอันสูงสุดของประชาชนทุกคนในสังคม ซึ่งได้มอบหมายให้องค์คณะใดๆ ก็ตามได้เข้ามาเพื่อทำงานทางด้านเมืองแทนประชาชน...” โดยทุกคนในประชาคมล้วนยังมีส่วนร่วมอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น!

องค์อธิปัตย์จึงครอบคลุมรวมทั้ง “ผู้ปกครอง” และ “ผู้ถูกปกครอง” แต่ได้อยู่รวมกันภายใต้เงื่อนไขขององค์อธิปัตย์นี้ เท่ากับว่าสมาชิกทุกคนในสังคมก็ล้วนมีส่วนร่วมเป็นองค์อธิปัตย์ทั้งสิ้น และเป็นไปด้วยความเสมอภาค มีอิสระและเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นใดๆ แสดงออกต่างๆ... แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกติกาทางสังคมเท่านั้น ตลอดจนต้องไม่เป็นการใช้เสรีภาพของตนไปคุกคามต่อเสรีภาพของผู้อื่น

ทั้งหมดนี้เป็นหลักเกณฑ์และหลักการทางประชาธิปไตย อธิบายได้ง่ายๆ ไม่มีความสลับซับซ้อนอะไรต่อการทำความเข้าใจ...แต่สำหรับประเทศไทยเราในปัจจุบันได้มีการเบี่ยงเบนไปจากสถานะนี้กลายเป็นความขัดแย้งของการช่วงชิงอธิปไตยและขับเคลื่อนทางประชาธิปไตยไปสู่

เป้าหมายต่างกันมาก หรืออาจสะท้อนว่าเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับทรรคนะ 2 แนวทางระหว่างทรรคนะด้านหนึ่งที่เป็นประชาธิปไตยเสรีนิยม กับอุดมการณ์อีกฝ่ายหนึ่งของทรรคนะจารีตนิยม ซึ่งอาจเรียกให้เข้าใจง่ายๆคือ ทรรคนะประชาธิปไตยแบบจารีต?⁵⁰⁴

นอกจากบทความที่นำรุสโซมาใช้ในลักษณะทั้งสามประเภทนี้แล้ว รุสโซยังถูกนำมาเขียนในลักษณะที่เป็นการใช้ความรู้ว่า รุสโซคือนักคิดแนวประชาธิปไตยที่อยู่ข้างมวลชนคนชั้นล่าง อีกด้วย ซึ่งการนำเสนอแบบนี้จะแตกต่างกับงานในช่วงต้นที่นำรุสโซมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการโจมตีรัฐประหารโดยตรง บทความประเภทนี้ก็ได้แก่ บทความหลายชิ้นของ จรัล ดิษฐาอภิชัย ที่เขียนผ่านคอลัมน์ “ทรรคนะแสงสว่าง”⁵⁰⁵ ซึ่งชื่อคอลัมน์นี้เป็นการถอดออกมาจากคำว่า “Lumières” ที่แปลว่าแสงสว่าง ซึ่งเป็นชื่อขบวนการเคลื่อนไหวทางปัญญาของโลกตะวันตกสมัยใหม่ (The Enlightenment) ที่รุ่งเรืองอย่างมากในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 บทความดังกล่าวจะนำเสนอว่ารุสโซ้นั้นเป็นนักคิดในยุคดังกล่าวที่ความคิดของเขาส่งผลต่อการปฏิวัติใหญ่ของโลก สำหรับงานประเภทนี้ถ้าดูผิวเผินก็ดูเหมือนว่าไม่มีจุดมุ่งหมายอะไรนอกจากเป็นการเผยแพร่ความรู้ธรรมดาๆ แต่ผู้วิจัยมองว่า งานประเภทนี้ถูกเผยแพร่ออกมาก็เพราะว่า เป็นการโยงขบวนการประชาธิปไตยของไทยเข้ากับขบวนการประชาธิปไตยของโลกในอดีต โดยเฉพาะการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1789 ซึ่งเป็นปฏิวัติที่คนไทยรู้จักกันดีและถูกนำไปใช้กันมาเกือบทุกยุคทุกสมัยและก็รวมถึงบริบทของความขัดแย้งทางการเมืองไทยในช่วงหลังปี พ.ศ. 2549ด้วย ดังนั้นเอง รุสโซในฐานะนักคิดที่ผู้คนต่างเชื่อกันว่าความคิดของเขามีอิทธิพลต่อการปฏิวัติจึงถูกเอามาเผยแพร่ตามไปด้วย

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยอยากจะขอนำเสนอเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของ จรัล ดิษฐาอภิชัย ผู้ที่เป็นคนสำคัญคนหนึ่งในการนำรุสโซมาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมาสักเล็กน้อย เนื่องจากผู้วิจัยมองว่าถ้าเราเข้าใจเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของจรัลแล้ว มันก็จะทำให้เราสามารถเห็นภาพได้ว่าทำไมเขาถึงพูดถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสและรุสโซอยู่บ่อยครั้ง กล่าวคือ จรัล เป็นคนหนึ่งในประเทศไทยที่สนใจเกี่ยวกับการปฏิวัติฝรั่งเศสอย่างมาก ซึ่งครั้งหนึ่งเมื่อหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519⁵⁰⁶ จรัลได้เคยเข้าไป

⁵⁰⁴ นิเลอมาน นิตา, “ทรรคนะ2ประชาธิปไตย ปัจจัยชี้ขาดความรุนแรง?”, โลกวันนี้วันสุข (17 มีนาคม 2551)

⁵⁰⁵ โปรดดูตัวอย่างได้ใน จรัล ดิษฐาอภิชัย, “ทรรคนะแสงสว่าง: ปรัชญาแสงสว่างแสงสว่าง,” โลกวันนี้วันสุข (17 กุมภาพันธ์ 2555), จรัล ดิษฐาอภิชัย, “ทรรคนะแสงสว่าง: มองโลกอย่างบิดเบี้ยว,” โลกวันนี้วันสุข (24 กุมภาพันธ์ 2555), จรัล ดิษฐาอภิชัย, “ทรรคนะแสงสว่าง: การต่อต้านความคิดครอบงำ,” โลกวันนี้วันสุข (30 กุมภาพันธ์ 2555)

⁵⁰⁶ จรัล จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2514 และได้ไปทำงานเป็นเอนจิโอรุ่นแรกของประเทศไทย โดยเขาได้ทำงานเกี่ยวกับสลัม และเมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ จรัลก็ได้เข้าไปร่วมกับ พคท. แต่กระนั้นในช่วงก่อนที่เขาจะออกมาจากป่า และรวมถึงสมัยยังเรียนอยู่ที่ธรรมศาสตร์ จรัล ยังไม่ได้สนใจเกี่ยวกับแนวคิดเสรีนิยม หรือการปฏิวัติฝรั่งเศสแต่อย่างใด จนกระทั่งเขาได้ออกมาจากป่า จนตัดสินใจไปเรียนต่อที่ฝรั่งเศส

ร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และหลังจากที่เขาออกจากปามาแล้ว จรัลก็ได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศสในระดับปริญญาโทสาขาประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยปารีส 7 (Université Paris Diderot) โดยเขานั้นเน้นหนักในการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ตลอดจนเขายังได้ไปเรียนจนได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงในสาขาปรัชญาการเมือง จากมหาวิทยาลัยปารีส 1 (Sorbonne) และเมื่อหลังเขาจบการศึกษา จรัลก็ได้กลับมาประเทศไทย และได้เขียนตำราเรื่องประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศสโดยหนังสือเล่มดังกล่าวมีขนาดหน้าจอนต้องแบ่งออกเป็นสองภาค⁵⁰⁷ จากประวัติส่วนตัวในเรื่องนี้เราจะเห็นว่า จรัลมีทุนเดิมในเรื่องที่ตนนั้นชื่นชอบการปฏิวัติฝรั่งเศสจนถึงขั้นไปศึกษาที่ฝรั่งเศส ซึ่งอาจจะสันนิษฐานได้ว่านี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จรัลนำความรู้ส่วนตัวที่มีอยู่แล้ว มาใช้เป็นข้อสนับสนุนสำหรับการเคลื่อนไหวทางการเมือง

อนึ่ง สำหรับความพยายามดังกล่าวในช่วงต้นนี้ผู้วิจัยคิดว่า เป็นการพยายามที่ค่อนข้างกว้างขวางและรับรู้กันไปทั่วและทำกันต่อเนื่องมาตั้งแต่หลังเกิดรัฐประหาร 19 กันยาฯ สาเหตุที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่า ในสื่อสารมวลชนฝั่งตรงกันข้ามกับกลุ่มขบวนการคนเสื้อแดง อย่างหนังสือพิมพ์ผู้จัดการก็มีการเขียนบทความว่า กลุ่มคนเสื้อแดงได้เอาวิธีการแบบการปฏิวัติฝรั่งเศสมาใช้ ดังที่ปรากฏในบทความเรื่อง “ความต่างระหว่างทฤษฎีแนวร่วมฯ กับพันธมิตร ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ” ผู้เขียนคือ ป. เพชรอารียะ โดยผู้เขียนกล่าวว่า “ณ วันนี้พวกเขาก็ได้เผยแพร่แล้วในนามขบวนการ “กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ” พวกเขาหวังจะกลับมาใช้อำนาจดั้งเดิม และขณะนี้ก็เริ่มจะมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น และพวกเขาพร้อมที่จะก่อการจลาจลเพื่อล้ม คมช. และรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ อย่างริบเร่งที่สุด โดยไม่เกรงใจใครอีกแล้ว พวกเขาพร้อมที่จะเหยียบย่ำทำลายโค่นสถาบันหลักของชาติ เห็นชัดว่าหมอมเหวง ไตจิราการ ตั้งศาลประชาชนขึ้นกลางสนามหลวง พวกเขาลอกเลียนแบบการปฏิวัติแนวทางรุนแรงในประเทศฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. 1789 โดยนายวอลแตร์ และรุสโซ พวกเขาปลุกระดม และจะจับผู้ที่ต่อต้าน หรือฝ่ายตรงข้ามนำมาตัดคอประจานด้วยเครื่องกิโยติน ครั้งนั้นแม้แต่พระเจ้าหลุยส์ที่ 16 และพระนางแมรีอองตัวเนต ก็ไม่เว้น คราวนี้ถ้าพวกเขาชนะพวกเขาพูดกันว่า จะจับผู้ใหญ่ในบ้านเมืองพลเอกคนหนึ่ง มาขึ้นศาลประชาชนเป็นคนแรกให้ได้ พวกเขาเหิมเกริมกันมาก พวกเขาทำทุกวิถีทางตามแนวคิดที่รุนแรงที่พวกเขาเชื่อถือ (อำนาจรัฐต้องมาจากปากกระบอกปืน หรือด้วยการลุกขึ้นสู้) ถ้าพวกเขายึดอำนาจกลับคืนไม่สำเร็จ อย่างน้อยพวกเขาจะได้รื้อฟื้นสงครามกลางเมืองในรอบสองขึ้นมาให้ได้ จะเห็นได้ชัดว่า ขบวนการทักษิณ โกงกินชาติ นี้ จะพยายามทุกวิถีทางนับตั้งแต่การจ้างคนมาร่วมชุมนุมหัวละห้าร้อยถึงหนึ่งพันบาท สามพัน ห้าพัน เมื่อมาแล้วก็จะถูกปลุกเร้าต่างๆ นานา จากนั้นก็จะพาออกมาเดินขบวนตามท้องถนนราชดำเนิน ทั้งก็เพื่อหาเรื่องกดดัน บีบคั้นเจ้าหน้าที่จนทนไม่ได้ และทำการปราบปราม ก็จะเกิดชุมนุมวุ่นวาย จากนั้นก็จะโยนระเบิดบ้าง ยิงบ้าง แล้วก็กล่าวหาว่ารัฐบาลเป็นคนทำ จากนั้นก็จะปลุกระดมประชาชนให้

จึงจะหันมาสนใจการปฏิวัติฝรั่งเศส โปรดดู จรัล ดิษฐาอภิชัย, ก่อนจะถึง 14 ตุลา (กรุงเทพฯ: เมฆขาว, 2546), หน้า 62-65.

⁵⁰⁷ จรัล ดิษฐาอภิชัย, “คำนำ เกี่ยวกับผู้เขียน” ใน การปฏิวัติฝรั่งเศส เล่มที่ 1 (กรุงเทพฯ: เปรนเซนเตอร์, 2542)

มากขึ้นอีก จุดสูงสุดของพวกเขาก็คือล้ม คมช. และรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ ให้ได้ในเร็ววัน เพื่อให้ผู้นำกลับมาใช้อำนาจให้ได้ ตามที่พวกเขาประกาศว่า “ทักษิณต้องกลับมาใช้อำนาจสูงสุดไม่ว่าปัจจุบันหรืออนาคต” “ไม่ว่าด้วยวิธีใดก็ตาม.....”⁵⁰⁸ ในบทความนี้ แม้ว่าเนื้อหาที่อ้างอิงของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการจะเป็นการโฆษณาชวนเชื่อและไม่ตรงกับความเป็นจริงเสียเท่าไร แต่กระนั้น ในเรื่องการรับรู้เกี่ยวกับนำเรื่องการปฏิวัติฝรั่งเศสมาโยงผู้วิจัยคิดว่าเป็นเรื่องมีมูล เพราะตามที่ได้เสนอไปแล้วว่ารัฐโซถูกนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางเพื่อโจมตีฝ่ายรัฐประหาร ดังนั้นหนังสือพิมพ์ผู้จัดการในฐานะที่เป็นคู่ขัดแย้งโดยตรงก็ได้ พยายามที่จะอธิบายใหม่ว่าพวกนี้ได้เอาแนวคิดแบบหัวรุนแรงของรัฐโซมาใช้ เพื่อลดความน่าเชื่อถือและเป็นการสาดโคลนใส่ฝั่งคู่ตรงกันข้าม

ในส่วนนี้ผู้วิจัยคิดว่า ผู้วิจัยได้พรรณนามาพอสมควรจนเห็นภาพว่า มันก็เหมือนกับทุกๆ ช่วงเวลาที่ผ่านมามีในอดีตก่อนที่คนไทยจะนำความคิดหรือทฤษฎีการเมืองของรัฐโซมาใช้ภายใต้บริบทใดบริบทหนึ่งเสมอ อย่างในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมือง ที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัฐประหารปี พ.ศ. 2549 ก็ทำให้ความคิดของรัฐโซถูกนำมาใช้ในอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างไปกับในช่วงก่อนหน้านี้ที่ รัฐโซและความคิดสัญญาประชาคมจะถูกนำมาใช้โดยนักการเมืองว่าหมายถึงการที่สัญญากับประชาชนในตอนเลือกตั้ง ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้อธิบายว่าแนวคิดดังกล่าวจะไม่คงอยู่ต่อมาในช่วงหลังรัฐประหาร แต่ผู้วิจัยต้องการอธิบายว่าในช่วงเวลานี้ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซได้ถูกนำมาใช้ใหม่เพื่อโจมตีรัฐประหารโดยกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐประหาร สำหรับประเด็นที่รัฐโซมักจะถูกนำมาใช้ก็คือ ประเด็นเรื่องเสียงข้างมาก ประเด็นเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน และประเด็นเรื่องการทำตามกติกาไม่เอาระบบคนดี ซึ่งจากการค้นหาค้นหาบทความที่อ้างถึงรัฐโซในช่วงเวลานี้ก็พบว่า ในยุคปัจจุบัน รัฐโซได้ถูกนำมาใช้มากที่สุดยุคหนึ่งในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมือง

จากที่ได้กล่าวมาตั้งแต่ต้นจนถึงตอนนี้ ผู้วิจัยขอสรุปเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซในประเทศไทยว่า ทฤษฎีหรือแนวคิดดังกล่าวได้ เริ่มต้นจากการเข้ามาครั้งแรกในสมัยคณะราษฎร โดยเข้ามาในฐานะที่เป็นวิธีการให้ความรู้ หรือการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองชุดใหม่หลังการปฏิวัติ ซึ่งในช่วงเวลาสิบห้าปีดังกล่าวถือว่าเป็นยุคบุกเบิกและก็เป็นยุคทองในขณะเดียวกัน สาเหตุที่กล่าวว่าเป็นยุคทองก็เนื่องจาก งานของรัฐโซส่วนใหญ่ในยุคนี้ได้มีการแปลไว้เป็นจำนวนมาก ตลอดจนงานของรัฐโซได้ถูกกล่าวถึงเป็นจำนวนมากจากปัญญาชนของระบอบใหม่ แต่กระนั้นก็ตาม เมื่อสิ้นสุดยุคของคณะราษฎรในปีพ.ศ. 2490 รัฐโซก็ห่างหายไปเนื่องจาก แนวคิดของรัฐโซได้ผูกติดมากับวิถีคิดของระบอบใหม่ ดังนั้นเมื่อระบอบใหม่จบสิ้นลงการนำรัฐโซมาใช้จึงสิ้นสุดลงไปด้วย และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ กระแสความคิดแบบสังคมนิยมเริ่มต้นเข้ามาแทนที่จนทำให้อุดมการณ์แบบความคิดทางการเมืองแบบฝรั่งเศสที่รัฐโซถือว่าเป็นตัวแทนถูกทำให้เลื่อนไปจนกระทั่งมาปรากฏอีกครั้งหนึ่งในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยในเวลานั้นบริบทของสังคมได้เปิดกว้างมากขึ้น ผลงานทางความคิดแนวทางต่างๆ ซึ่งงานของรัฐโซก็ถูกนำมาแปลด้วย จากการให้การสนับสนุนจากศูนย์กลาง

⁵⁰⁸ป. เพชรอารียะ, “ความต่างระหว่างทฤษฎีแนวร่วมฯ กับพันธมิตร,” ผู้จัดการ (11 มิถุนายน 2550)

นิสิตนักศึกษาโดยหวังใจว่า “ผีรัสเซีย” ซึ่งเป็นผีของการปฏิวัติฝรั่งเศสจะเหมาะกับการใช้ปลูกปั่นผู้คนในช่วงเวลานั้น แต่กระนั้นอุดมคติก็จบสิ้นลงจากการกวาดล้างของฝ่ายขวาจัด แม้ว่างานของรัสเซียจะถูกตีพิมพ์ซ้ำอีกครั้งในปีพ.ศ. 2522 แต่ก็เป็งานสุดท้ายในอีกรอบหลายสิบปีกว่าจะมีการแปลงานของรัสเซียกันขึ้นมาอีก แต่อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานั้น รัสเซียก็ได้เปลี่ยนรูปแบบจากที่แต่เดิมงานของเขาถูกนำไปใช้ในทางการเมือง กล่าวคือ ทฤษฎีการเมืองของรัสเซียก็ไปปรากฏอยู่ตามตำราทฤษฎีการเมืองต่างๆ ซึ่งอันที่จริงได้ปรากฏอยู่ในตำราทฤษฎีการเมืองเล่มแรกของไทยที่เสน่ห์ จามริก เป็นผู้เขียน ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2510แล้ว และก็ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2540 รัสเซียก็ได้เริ่มกลับมาปรากฏอยู่นอกตำราเรียนอีกครั้งหนึ่ง จากการที่บริบททางการเมืองของไทยเอื้อต่อการที่จะนำแนวคิดของรัสเซียมาใช้ ตลอดจนในช่วงเวลานั้น “แนวคิดสัญญาประชาคม” ก็ถูกพูดถึงกันอย่างแพร่หลาย ด้วยบริบทแบบนี้ก็ได้ทำให้มีคนแปล งานเรื่องสัญญาประชาคม ของรัสเซียออกมาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2550 เนื่องจาก ผู้แปลเห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาประชาคม ชื่อของรัสเซียถูกอ้างกันอยู่ดาษดื่น แต่กระนั้นผู้ที่อ้างกลับไม่เข้าใจที่มาที่ไปของแนวคิดที่ตนอ้างเลย ดังนั้นผู้แปลจึงได้แปลงานชิ้นนี้ออกมาอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาในปีพ.ศ. 2555 งานของรัสเซียอีกชิ้นหนึ่งก็ถูกแปลออกมา งานชิ้นดังกล่าวก็คือ ความเรียงชิ้นที่สองๆ โดยการแปลชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหนังสือสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาความคิดของรัสเซียให้ครอบคลุมมากไปกว่าเดิม ด้วยรายละเอียดในข้างต้นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเพียงพอที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพคร่าวๆเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรัสเซียในเมืองไทย แต่กระนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรัสเซียในเมืองไทยก็ยังไม่จบลง เพราะในบทต่อไปจะเป็นบทเกี่ยวกับการวิเคราะห์ที่ว่าทำไมงานของรัสเซียจึงได้รับความนิยมในประเทศไทย และอีกเรื่องจะเป็นประเด็นว่าด้วยปัญหาในการตีความเกี่ยวกับแนวคิดของรัสเซียที่ปรากฏอยู่ในเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บทที่ 6

บทวิเคราะห์ว่าด้วย การสร้างความนิยมและ ปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองของรุสโซ ในบริบทการเมืองไทย

ในบทนี้จะ เป็นบทที่ ว่าด้วย เนื้อหาที่ พิจารณา เกี่ยวกับการตีความแนวคิดทางการเมืองของรุสโซ ที่มีการใช้กัน ในเมืองไทย ตลอดจนในบทนี้จะ ว่าด้วยปัจจัยต่างๆที่ทำให้รุสโซนั้น เป็นนักคิดที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคนหนึ่งในเมืองไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยเนื้อหาหลักจะแบ่งออกเป็นสองส่วน กล่าวคือ ส่วนแรกผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นว่าจากข้อมูลที่นำเสนอในบทที่สามจนถึงบทที่ห้าเพื่อชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่สำคัญบางประการอันทำให้รุสโซซึ่งเป็นนักคิดทางการเมืองตะวันตกได้รับความนิยมอย่างมาก ในแง่ของการถูกนำมาใช้ภายใต้บริบททางการเมืองไทย โดยผู้วิจัยจะพยายามชี้ให้เห็นว่า การที่รุสโซและทฤษฎีการเมืองของเขาได้รับความนิยมนั้นมีปัจจัยเฉพาะตัวบางประการที่เหมาะสมกับการเมืองไทยอันได้แก่ 1. ปัจจัยเรื่องความเหมาะสมของเนื้อหาในทฤษฎีการเมืองของรุสโซเอง 2. ประเด็นที่สองก็คือ การรับรู้เกี่ยวกับชื่อเสียงของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เชื่อกันว่า ทฤษฎีการเมืองของเขานั้นมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส สองปัจจัยนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รุสโซได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี แม้ว่ารุสโซและทฤษฎีการเมืองของเขาจะได้รับความนิยมในปัจจุบัน ในแง่ที่ถูกนำมาดัดแปลงใช้ แต่เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปในบทที่ 5 ก็จะพบว่า ทฤษฎีการเมืองของรุสโซที่ถูกนำมาใช้ในประเศไทยนั้นค่อนข้างที่จะมีปัญหาอย่างมาก กล่าวคือ บ่อยครั้งที่ทฤษฎีการเมืองของรุสโซได้ถูกนำมาบิดเบือนเพื่อรับใช้จุดมุ่งหมายทางการเมืองบางอย่าง โดยผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่คนไทยมักจะนำแนวคิดของเขามาใช้กันมากที่สุดและก็ผิดเพี้ยนมากที่สุด ก็คือ ประเด็นเกี่ยวกับ เจตจำนงทั่วไป (General will) ประเด็นดังกล่าวนี้ ถือได้ว่าแนวคิดหลักในปรัชญาการเมืองของรุสโซอย่างที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ มากไปกว่านั้น การตีความเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าวอย่างผิดเพี้ยนก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาอย่างผิดพลาดในเรื่องอื่นๆตามมาด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเข้าใจว่าเสียงของประชาชนถูกต้องเสมอ หรือ การที่ว่าเสียงข้างมากทำอะไรก็ได้จนถึงขนาดที่สามารถบังคับให้เสียงของน้อยต้องทำตาม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกเรื่องนี้มานำเสนอและอภิปราย สำหรับโครงสร้างของการนำเสนอในบทนี้จะแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ

6.1 ปัจจัยที่ทำให้ทฤษฎีการเมืองของรุสโซได้รับความนิยมในไทย

6.1.1 ปัจจัยด้านทฤษฎีของรุสโซ

6.1.2 ปัจจัยในเรื่องอิทธิพลของรุสโซต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส

6.2 ปัญหาการตีความเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองรูสโซในไทย

6.1 ปัจจัยที่ทำให้ทฤษฎีการเมืองของรูสโซได้รับความนิยมในไทย

ในส่วนนี้จะว่าด้วย ปัจจัยที่ทำให้รูสโซได้รับความนิยมอย่างมากในไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยผู้วิจัยจะนำเสนอให้เห็นว่า การที่รูสโซได้รับความนิยมค่อนข้างมากในไทยนั้นก็เนื่องจากเนื้อหาในทฤษฎีการเมืองของรูสโซมีคุณสมบัติพิเศษ ที่สอดคล้องกับ บริบทของการเมืองไทยในแต่ละยุคสมัย สำหรับคุณสมบัติที่กล่าวถึงผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า มีอยู่สองประการที่โดดเด่นและทำให้รูสโซได้รับความนิยมในเมืองไทยได้แก่ คุณสมบัติหรือปัจจัยในด้านทฤษฎีของรูสโซเอง ที่เนื้อหาในตัวทฤษฎีของเขานั้นสามารถถูกนำไปตีความและใช้ปลุกใจคนในทางการเมืองได้เป็นอย่างดี และอีกปัจจัยหนึ่งที่สัมพันธ์กับคุณสมบัติแรกก็คือ มีการรับรู้กันทั่วไปว่า รูสโซนั้นถือว่าเป็นนักคิดทางการเมืองคนสำคัญที่ทรงอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งในไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา การปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองอันเป็นแรงบันดาลใจของผู้ที่หวังจะเปลี่ยนแปลงสังคมให้ก้าวหน้ามาโดยตลอด ดังนั้นเองทฤษฎีการเมืองของรูสโซจึงถูกนำมาผลิตซ้ำภายใต้บริบทของการเมืองไทยด้วยความเชื่อดังกล่าว ด้วยสองสาเหตุที่กล่าวไปนี้ ผู้วิจัยคิดว่าสองประเด็นนี้เป็นสาเหตุพื้นฐานที่ทำให้รูสโซได้รับความนิยมอย่างมากในเมืองไทย เกี่ยวกับรายละเอียดทั้งสองประเด็นนี้ ผู้วิจัยจะขอแยกอภิปรายในรายละเอียดเป็นประเด็นๆไป ดังนี้

6.1.1 ปัจจัยด้านทฤษฎีของรูสโซ

ถ้าพิจารณาเกี่ยวกับตัวเนื้อหาในทฤษฎีการเมืองของรูสโซ เราก็จะพบว่า ทฤษฎีการเมืองของเขานั้นค่อนข้างที่จะมีลักษณะพิเศษเหมาะแก่การนำมาใช้เป็นเครื่องมือปลุกกระตมทางการเมืองอย่างยิ่ง ตามที่ได้นำเสนอไว้บางส่วนก่อนหน้านี้แล้วว่า การปรากฏตัวของรูสโซในเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทฤษฎีของเขาจะถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในช่วงเวลาใดก็ตามที่ผู้คนมีความคิด หรือมีความต้องการจะเปลี่ยนแปลงสังคมโดยใช้ข้ออ้างในการปลุกกระตมประเภทที่ว่า สู้เพื่ออำนาจในการปกครอง เป็นของประชาชน หรือ สู้เพื่อเรียกร้องเสรีภาพหรือสู้เพื่อความเสมอภาคของพลเมือง ดังเช่นในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือระบอบปฏิวัติของคณะราษฎร พ.ศ. 2475-2490 หรือ ในช่วงเหตุการณ์หลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ตลอดจนในยุคร่วมสมัยกับปัจจุบัน อย่างหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ซึ่งถ้าสังเกตให้ดีทั้งสามช่วงเวลาดังกล่าว จะเป็นช่วงเวลาที่กระแสของการเรียกร้องในเรื่อง เสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน ตลอดจนเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนกำลังถูกขับเคลื่อนให้กลายเป็นประเด็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงต้องการที่จะชี้ประเด็นให้เห็นว่าตัวเนื้อหาทฤษฎีการเมืองของรูสโซในด้านหนึ่งก็มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้เพื่อ

เคลื่อนไหวในทางการเมืองโดยเฉพาะเรื่องประเด็นดังกล่าว โดยผู้วิจัยจะขออธิบายเกี่ยวกับ เนื้อหาของทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์ที่มักถูกนำไปใช้สักเล็กน้อย ก่อนที่จะโยงเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีและการนำไปใช้ซึ่งส่งผลต่อความนิยมของรุสโซว์ในประเทศไทย

เกี่ยวกับ ทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์นั้นถ้าเราพิจารณาอย่างละเอียดแล้วเราจะพบว่าจุดเน้นหนักของทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์นั้นอยู่ที่เรื่องเสรีภาพและความเสมอภาค กล่าวคือ รุสโซว์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณสมบัติบางอย่างติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด นั่นก็คือ เสรีภาพ คุณสมบัติดังกล่าวนี้ไม่มีใครที่จะพรากไปจากตัวมนุษย์ได้ ถ้าเราพรากเสรีภาพไปจากมนุษย์ก็เท่ากับเราพรากความเป็นมนุษย์ออกจากคนๆ นั้นด้วย ดังที่รุสโซว์กล่าวว่า “การละทิ้งเสรีภาพนั่นก็คือการละทิ้งความเป็นคน และการละทิ้งดังกล่าวก็เท่ากับละทิ้งสิทธิและหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ชาติของคนๆ นั้นออกไปด้วย และมันจะไม่มีการชดเชยใดๆ พอเพียงสำหรับคนที่ละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างเช่นนี้ ซึ่งการละทิ้งนี้เป็นการขัดต่อธรรมชาติของมนุษย์ ” ⁵⁰⁹ มากไปกว่านั้น รุสโซว์ยังกล่าวต่อไปอีกด้วยว่าแม้แต่บิดาหรือมารดาของคนๆ นั้นก็ไม่สามารถที่จะพรากคุณสมบัตินี้ไปได้ ดังที่ รุสโซว์กล่าวว่า “แม้ว่าปัจเจกบุคคลสามารถยกตัวเองให้คนอื่นได้ แต่เขาก็ไม่สามารถยกลูกให้ใครก็ได้ เพราะลูกๆ ของพวกเขาเหล่านั้นเกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นเสรีภาพของพวกเขาที่ต้องเป็นของพวกเขา ไม่มีใครมีสิทธิ์ยกย้ายถ่ายโอนได้นอกจากตัวพวกเขาเอง ... พ่อของพวกเขาสามารถกำหนดเงื่อนไขสำหรับการเลี้ยงดูเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของพวกเขาได้ ทั้งนี้ก็เพื่อในนามของตัวเอง แต่การที่จะยกพวกเขาให้ใครไปเลยโดยไม่มีเงื่อนไขถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นโมฆะ เพราะการยกให้เสมือนของขวัญเช่นนี้ขัดกับจุดประสงค์ของธรรมชาติและอยู่นอกเหนือสิทธิ์ของการเป็นพ่อ ” ⁵¹⁰

จากคำกล่าวนี้เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เสรีภาพเป็นคุณสมบัติที่ติดตัวมาของมนุษย์ทุกคน คำว่าเสรีภาพตามความหมายของรุสโซว์นั่นก็คือ การที่มนุษย์มีความสามารถในการกำหนดการกระทำหรือจุดมุ่งหมายของตัวเองได้ ความสามารถในการกำหนดนี้สามารถที่จะกำหนดได้ถึงขั้นที่ว่ามนุษย์สามารถเลือกที่จะฝืนสัญชาตญาณของตนเองได้เมื่อเขาต้องการ หรือในขณะเดียวกันมนุษย์ก็มีเสรีภาพที่จะเลือกปล่อยชีวิตของเขาให้เป็นไปตามสัญชาตญาณก็ได้หากเขาต้องการเช่นเดียวกัน สิ่งนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เพราะสัตว์นั้นไม่มีเสรีภาพในการที่จะฝืนสัญชาตญาณของตัวเองได้ ⁵¹¹ และจากการที่มนุษย์แต่ละคนนั้นต่างก็มีเสรีภาพที่ธรรมชาติให้มาเหมือนกันทุกคน ดังนั้นแล้วมนุษย์ทุกคนจึงเท่าเทียมกัน เพราะความที่ทุกคนมีเสรีภาพในการที่จะกำหนดตัวเองหรือกระทำการใดตามใจอย่างเป็นอิสระโดยไม่ขึ้นต่อคนอื่นอย่างเท่าเทียมกันนี้ มันจึงทำให้มนุษย์เท่าเทียมกันใน

⁵⁰⁹ J.J Rousseau, *Social Contract*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 186.

⁵¹⁰ J.J Rousseau, *Social Contract*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 185.

⁵¹¹ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 60.

ความมีเสรีภาพนี้เอง⁵¹² ในอีกนัยยะหนึ่งจะเห็นได้ว่าประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญของรุสโซ เพราะมาจากคำอธิบายเรื่องเสรีภาพและความเสมอภาคซึ่งเป็นคุณสมบัติติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดของมนุษย์นั้นรุสโซจะนำไปเป็นฐานคิดในการอธิบายทฤษฎีการเมืองของเขาต่อไป

ต่อมา จากหลักการเรื่องเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของรุสโซนี้เอง ทำให้เขาได้สร้างทฤษฎีอื่น ๆ ที่มีฐานมาจากหลักการพื้นฐานเรื่องเสรีภาพที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน นั่นก็คือ ความคิดที่ว่า รัฐบาลนั้นมีสิทธิในการปกครองก็ด้วยจากการที่ ประชาชนทั้งหมดยินยอม แต่การยินยอมนี้ไม่ใช่ในฐานะที่ทำสัญญากันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง แต่มันเป็นความหมายในแง่ที่ว่า รัฐบาลนั้นมีฐานะเป็นแค่คนรับใช้ของประชาชนและประชาชนนั้นเป็นเจ้านายของรัฐบาล ถึงแม้ว่ารุสโซจะเรียกตำแหน่งของรัฐบาลว่า เจ้านาย หรือ Prince ก็ตามที แต่เมื่อเราพิจารณาในความสัมพันธ์ดังกล่าว เราจะพบว่า รัฐบาลไม่มีสิทธิออกกฎหมายใดๆตามความต้องการของตนเอง ดังนั้นแล้ว รัฐบาลจึงเป็นได้แค่หน่วยงานในการที่จะกระทำการตามเจตจำนงของกฎหมายที่ประชาชนเป็นผู้ออก ดังที่รุสโซ กล่าวในประเด็นนี้ว่า "รัฐบาลก็คือ ส่วนที่ถูกตั้งขึ้นให้อยู่ระหว่างผู้ที่อยู่ใต้อำนาจกับองค์อธิปัตย์ นั่นก็เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างสองฝ่ายดังกล่าว และ เพื่อรับผิดชอบการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนเพื่อรักษาเสรีภาพทั้งทางสังคมและการเมือง สมาชิกของรัฐบาลนั้นอาจจะถูกเรียกว่า ข้าราชการ หรือ กษัตริย์ ทั้งองค์รวมทั้งคณะดังกล่าวก็ถูกได้ชื่อว่า เจ้าผู้ปกครอง ซึ่งมันก็คือ ผู้ปกครองนั่นเอง และ ดังนั้น ผู้ที่ยินทรานว่า การที่ประชาชนได้ยินยอมมอบตัวเองให้อยู่ภายใต้ผู้ปกครองนั้นมันไม่ใช่เรื่องของสัญญาคนที่พูดเช่นนี้ พูดได้ถูกต้องอย่างยิ่ง เนื่องจาก รัฐบาลถูกตั้งขึ้นนั้นมันเป็นเพียงการมอบหน้าที่ให้ มันเป็นการจ้างงานเท่านั้น ผู้ปกครองเป็นแค่เจ้าหน้าที่ที่บริหารงานในนามขององค์อธิปัตย์เท่านั้น อำนาจที่รัฐบาลใช้ก็เป็นอำนาจที่องค์อธิปัตย์ฝากไว้ ซึ่งมันอาจจะถูกจำกัด ปรับเปลี่ยน หรือเอาคืนเมื่อไรก็ได้หากองค์อธิปัตย์พอใจ"⁵¹³

จากคำกล่าวในข้างต้นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับพลเมืองนั้น เราจะเห็นได้ว่าจริงๆแล้วมันคือสิทธิในการปฏิวัติของรุสโซ (Right of Revolution) แม้ว่ารุสโซนั้นจะไม่เคยเขียนอย่างโจ่งแจ้งเช่นเดียวกับจอห์น ล็อก (John Locke) ที่ได้เขียนถึงเรื่องดังกล่าวไว้ใน หนังสือสอง

⁵¹² โปรตดูการตีความเช่นนี้ได้ใน ไชยันต์ ไชยพร, ก่อนจะมาเป็น “ มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่พันธนาการ” ในสัญญาประชาคมของรุสโซ . วิชาฯ,ปีที่ 2 ฉบับที่ 7 ลำดับที่ 15 ,16 ธันวาคม 2551 – 31 มกราคม ,2552 หน้า 31 และโปรดดู สุรินทร์ พิศสุวรรณ (สมบัติ จันทรวงศ์เป็นบรรณาธิการ) , “เสรีภาพ : แก่นแท้ทางความคิดในปรัชญาการเมืองของรุสโซ” ,ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์ ,2521) หน้า 144-151.

⁵¹³ ผู้วิจัยแปลมาจาก J.J Rousseau, *Social Contract*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 230. เหตุที่ผู้วิจัยไม่ใช่สำนวนของคุณวิภาดา และของคุณจินดาเนื่องจาก ผู้วิจัยมองว่าของคุณจินดานั้นเป็นการแปลด้วยภาษาโบราณตามลักษณะยุคสมัย และของคุณวิภาดาผู้วิจัยก็ไม่เห็นด้วยกับการแปลว่า “Prince” ว่า “เจ้านาย” ซึ่งผู้วิจัยมองว่า คำนี้ควรที่จะแปลว่า เจ้าผู้ปกครองจะดูกินความเหมาะสมกว่า

เล่มว่าด้วยการปกครอง (Two Treatises of Government) ดังปรากฏอยู่ในเล่มที่สองบทที่สามว่า ประชาชนนั้นได้ตกลงทำสัญญากับผู้ปกครองให้ปกครองพวกตน แต่ถ้ารัฐบาลนั้นกลับกลายเป็นทรราช ประชาชนก็มีสิทธิที่จะทำการโค่นล้มรัฐบาลได้ ซึ่งในส่วนของรุสโซ้นั้นไม่ได้กล่าวแยกไว้เป็นอีกหัวข้อใหญ่ข้อหนึ่งเช่นเดียวกับล๊อค แต่รุสโซ้นั้นได้พัฒนาทฤษฎีการปฏิบัติให้ดูรุนแรงมากกว่า สิ่งที่จอห์น ล๊อคเสนอ กล่าวคือ รัฐบาลไม่ได้เกิดจากการตกลงทำสัญญา แต่รัฐบาลนั้นเป็นการรับมอบอำนาจมาจากประชาชนให้ใช้อำนาจนั้นบริหารกิจการของรัฐตามกฎหมายที่ประชาชนทั้งหมดเป็นผู้ ออก และหากประชาชนไม่พอใจรัฐบาลอยากจะเอาอำนาจนั้นคืนเมื่อไรก็ได้ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ รัฐบาลไม่มีสิทธิหรือ หรือประวิงเวลาโดยอ้างหลักการใดก็ตามในการที่จะรักษาอำนาจของการเป็นรัฐบาลไว้ เพราะอำนาจที่รัฐบาลใช้นั้นเป็นของประชาชนที่ให้อำนาจไปเท่านั้น ประชาชนไม่เคยสัญญาอะไรกับรัฐบาลว่ารัฐบาลจะต้องอยู่ตามตำแหน่งที่ปักใจติดใจ เมื่อใดก็ตามที่ประชาชนต้องการอำนาจนั้นก็คืน ประชาชนก็สามารถเรียกคืนได้ทุกเมื่ออย่างไม่มีเงื่อนไข⁵¹⁴

มากไปกว่านั้น ข้อเสนออีกประการหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นอีกทฤษฎีที่ขยายออกมาจากหลักการเรื่องเสรีภาพของ รุสโซเช่นกัน นั่นก็คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เพราะว่าการที่มนุษย์มีเสรีภาพด้วยกันทุกคน มันจึงทำให้กิจการทางการเมืองทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น หรือเกี่ยวข้องกับสาธารณะจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความยินยอมจากคนๆนั้น หากไม่แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบังคับให้คนๆนั้นปฏิบัติตามสิ่งตนต้องการได้ แต่เราต้องเข้าใจความหมายของคำว่าอำนาจอธิปไตยตามความคิดของรุสโซที่หมายถึง อำนาจในการออกกฎหมาย ซึ่งไม่ได้รวมไปถึงอำนาจในเรื่องที่ประชาชนจะเข้าไปบริหารประเทศด้วยตนเอง แต่ถึงกระนั้นอำนาจในการบริหารประเทศดังกล่าวก็เป็นเพียงแค่การโอนอำนาจไปให้รัฐบาลใช้เพียงชั่วคราว อย่างไรก็ตาม รุสโซก็ได้เน้นย้ำเช่นเดียวกันว่า อำนาจอธิปไตยนี้เป็นของประชาชน และมันไม่สามารถที่จะถ่ายโอนไปให้ใครได้ หรือรัฐบาลจะสวมรอยมาใช้อำนาจดังกล่าวนี้แทนก็ไม่ได้ ดังที่รุสโซกล่าวไว้ว่า "ข้าพเจ้าจึงขอกล่าวไว้ว่า อำนาจอธิปไตยนั้นเป็นเพียงการบริหารเจตจำนงทั่วไปซึ่งมันอาจจะถูกถ่ายโอนไปได้ และองค์อธิปัตย์ (ประชาชนทุกคน- ผู้วิจัย) อันเป็นเพียงภาวะร่วมหนึ่งที่ไม่สามารถเป็นตัวแทนใครได้นอกจากตัวเอง อำนาจนั้นอาจจะถ่ายโอนกันได้ แต่เจตจำนงนั้นเป็นไปไม่ได้"⁵¹⁵ มากไปกว่านั้นรุสโซยังกล่าวไว้ในงานอีกชิ้นหนึ่งของเขาว่า " มีข้อพิสูจน์ข้อหนึ่งที่ไม่สามารถที่จะหักล้างได้ก็คือ เจตจำนงทั่วไปนั้นคือที่สุดของความยุติธรรม และเช่นเดียวกับเสียงของประชาชนนั้นก็คือเสียงของพระเจ้า"⁵¹⁶

⁵¹⁴ John Locke , op. cit., p. 316, 322, 334, 366-369, 376.

⁵¹⁵ ผู้แปล แปลมาจาก J.J Rousseau, Social Contract, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 200. ผู้แปลเลือกใช้คำว่า Sovereign เป็นคำว่า "องค์อธิปัตย์" แทนคำว่า "รัฐาธิปัตย์" ที่คุณวิภาดาแปล เนื่องจาก ถ้าแปลว่ารัฐาธิปัตย์ ผู้อ่านบางคนอาจจะเข้าใจว่าเป็นสิ่งเดียวกับรัฐบาล ดังนั้นจึงเลือกใช้คำว่า องค์อธิปัตย์ น่าจะชัดเจนกว่า

⁵¹⁶ J.J Rousseau, Discourse on Political Economy, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 60.

นอกจากทฤษฎีอันมีชื่อเสียงหลายชิ้นดังกล่าวข้างต้น รูสโซยังได้สร้างทฤษฎีเกี่ยวกับการกำเนิดรัฐอีกด้วย แต่การกำเนิดรัฐดังกล่าวนั้นเป็นการเสนอในแง่ที่ว่ารัฐที่มีมาตั้งแต่ต้นนั้นเป็นรัฐที่อยู่ดีธรรม กล่าวคือ ในตอนเริ่มแรกนั้นมนุษย์แต่ละคนก็คนต่างอยู่ ไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ต่อมามนุษย์เริ่มอยู่รวมกันเป็นครอบครัว ทั้งนี้ทั้งนั้นแต่ละครอบครัวก็อยู่แยกกันเป็นเอกเทศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือครอบครัวยังไม่ใช่จุดเริ่มต้นของการมีสังคม แต่สังคมนั้นได้เกิดขึ้นเมื่อ "มนุษย์ตัวแรกที่เริ่มต้นสร้างความคิดในเรื่อง กรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัว ก็เริ่มที่จะล้อมที่ดินผืนหนึ่ง และคิดว่านี่เป็นของๆ และก็มีคนอื่น ๆ ที่ซื้อพอที่จะซื้อค่ากล่าวอ้างของไอ้มนุษย์ตัวนั้น คนที่กันรั้วนี้แหละเป็นผู้ก่อตั้งสังคมเป็นคนแรก จากการกระทำเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดอาชญากรรม สงครามครั้งนับไม่ถ้วน การสังหารโหดระหว่างกัน ความน่าสะพรึงกลัวต่างๆ และความเคราะห์ร้ายมากมาย ทำให้มาถึงไม่มีใครสักคนที่จะออกไปตั้งหมุดปักรั้วที่ดินนั้น หรือไปถมคูที่ล้อมรั้วที่ดินนั้นอยู่ และก็ไปร้องบอกเพื่อนมนุษย์คนอื่นว่า อย่าไปเชื่อไอ้มนุษย์หลอกหลวงคนนี้ ! พวกเอ็งจำไม่ได้แล้วหรือว่า เมื่อก่อนผลผลิตจากผืนแผ่นดินทุกอย่างนี้เป็นของๆพวกเราทุกคน และก็โลกใบนี้ก็ได้ไม่ได้เป็นของใครเลย" ⁵¹⁷

จากสิ่งที่รูสโซกล่าวมาจนถึงขณะนี้ สังคมการเมืองได้เริ่มต้นจากมนุษย์ตัวแรกที่กันรั้ว หรือเกิดจากรีกรการสร้างกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนตัว แต่นั่นไม่ได้หมายความว่ารัฐได้เกิดขึ้น รัฐในที่นี้คือองค์กรทางสังคมที่มีกฎระเบียบบังคับใช้ต่อสมาชิกในองค์กรนั้น ซึ่งรูสโซได้อธิบายต่อไปว่ารัฐได้เกิดขึ้นจากการที่ตกลงทำสัญญาระหว่างกัน โดยเริ่มจากคนมั่งมีที่รู้สึกว่าเขาเองไม่ปลอดภัยในชีวิต โดยเฉพาะความไม่มั่นคงในทรัพย์สินของตน เพราะในเวลาดังกล่าวได้เกิดการปล้นสะดมและลักขโมยระหว่างกันเกิดขึ้น และด้วยกำลังของคนมั่งมีเหล่านั้นก็ไม่ได้เพียงพอที่จะปกป้องทรัพย์สินของตนไว้ได้ พวกเขาจึงต้องหาทางที่จะปกป้องสิ่งเหล่านี้ไว้ ดังนั้นเขาจึงเริ่มวางแผนการชั่ว โดยการไปโฆษณาชวนเชื่อให้พวกเขาจนหรือคนมั่งมีคนอื่น ๆ ฟังว่า "พวกเราน่าจะรวมตัวกันเพื่อที่จะปกป้องคนที่อ่อนแอกว่าจากการถูก ช่มเหง หรือเพื่อที่จะยับยั้งความทะเลาะเถียงกัน ตลอดจนจัดการปกป้องรักษาทรัพย์สินของมนุษย์ทุกคนที่เขาเป็นเจ้าของอยู่นั้น ด้วยการนี้แล้วให้พวกเราสถาปนากฎหมายแห่งความยุติธรรมและสันติภาพที่จะบังคับใช้กับทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น....มากไปกว่านั้นให้พวกเราเปลี่ยนแปลงพลังของแต่ละคนที่ใช้ในการทำร้ายซึ่งกันและกัน มาเป็นการรวมกันให้เป็นอำนาจสูงสุด (Supreme power) ซึ่งจะปกครองพวกเราเยี่ยงกฎหมายที่เต็มไปด้วยปัญญา สิ่งนี้จะป้องกันและปกป้องสมาชิกทั้งหมดขององค์กรนี้ จากศัตรูโดยรวมของพวกเรา สุดท้ายแล้วก็จะเป็นการรักษาไว้ซึ่งความสมานฉันท์กลมเกลียวในบรรดาพวกเราทั้งหลาย....ด้วยคำพูดเพียงเท่านั้นก็ทำให้พวกมนุษย์ทั้งหลายที่ยังไม่เจริญ ง่ายต่อการถูกล่อลวง และไม่มีประสบการณ์เพียงพอที่จะเห็นอันตรายที่รออยู่ พวกเขาจึงรีบอ้าแขนตอบรับสู่ศตวรรษนี้ ด้วยความหวังที่ว่ามันจะปกป้องเสรีภาพของพวกเขาได้" ⁵¹⁸

⁵¹⁷ J.J Rousseau, *On the Origin and Foundation of Inequality of Mankind*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 84.

⁵¹⁸ Ibid., p. 98.

ของการกดขี่ ที่ทำไมคนกลุ่มหนึ่งสามารถกดขี่คนอีกกลุ่มหนึ่งได้ ภาพที่รุสโซได้บรรยายนี้คงจะถูกใจผู้อ่านที่คิดว่าตนเองนั้นเป็นคนที่กำลังถูกกดขี่อยู่ ดังจะเห็นในกรณีของไทยในช่วง เปลี่ยนแปลงการปกครอง พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯได้แปลเนื้อหาในความเรียงชิ้นที่สองของรุสโซลงในหนังสือประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศสของพระองค์ โดยพระองค์กล่าวว่า “...ในหนังสือชื่อว่า การสนทนาถึงความไม่เสมอภาคนั้นมาจากเหตุใด (Rousseau : Discourse on the Origin of Equality) รุสโซได้เล่าถึงเรื่องที่ทำให้ฐานะของปวงชนไม่เสมอภาค ว่าได้เริ่มต้นแต่สมัยที่เกิดมีความเจริญขึ้นเป็นขั้นแรก ถ้อยคำของรุสโซมีดังนี้ “ตั้งแต่คนๆหนึ่งต้องการความสงเคราะห์ จากอีกคนหนึ่งและเมื่อเห็นว่าที่คนหนึ่งรวบรวมเงินทองไว้พอแก่ความต้องการสำหรับคน 2 คนแล้วเป็นการกระทำอันถูกต้อง ตั้งแต่บัดนั้นมาความเสมอภาคก็หมดสิ้นไป ทรัพย์สินสมบัติก็เกิดมีขึ้นทันที การประกอบการงานจึงเป็นของจำเป็น ในไม่ช้าป่าอันไพศาลก็กลับกลายเป็นนาสวน ซึ่งหิ้งอ้อโคลของมนุษย์ได้ทำให้เขี้ยวข่มไปด้วยธัญพืช บัดนั้นความเป็นทาสและความยากแค้นก็เกิดขึ้นทันที จนได้แตกแยกออกเป็นกิ่งก้านสาขาแพร่หลายไปในไม่ช้าก็แก่กล้าสุกงอมพร้อมกับธัญพืชที่ได้หวานไว้” การกลีกรรรมและอุตสาหกรรมได้ถ่วงให้สภาพของมนุษย์ตกต่ำถึงขีดที่สุด หลักแห่งปรัชญาได้แยกให้ให้มนุษย์อยู่เสียโดยลำพังและเมื่อเห็นคนตกทุกข์ได้ยากก็ทำให้เห็นเสียว่า “ถ้าเจ้าต้องการตามก็จงตายเสียเถิด แต่ข้าพเจ้าเองนั้นปลอดภัยแล้ว”⁵²² จากการแปลข้อความดังกล่าวนี้ เมื่อนำไปปะติดปะต่อกับจุดมุ่งหมายดังที่ได้เสนอไว้ในบทที่ 4แล้วว่า ตำราเล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อสนับสนุนการปฏิวัติ ดังที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ทรงกล่าวไว้ในคำนำว่า “เหตุการณ์ปฏิวัติฝรั่งเศสกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475 มีลักษณะคล้ายคลึงกัน”⁵²³ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นที่ยืนยันว่า ข้อความในความเรียงชิ้นที่สองของรุสโซโดยเฉพาะการอธิบายเกี่ยวกับการเกิดของรัฐที่ก่อกำเนิดขึ้นนั้น คนไทยที่นำมาใช้ก็ได้ตระหนักรู้ถึงเนื้อหาในตอนดังกล่าวว่ามีพลังในการปลุกใจคน จึงได้แปลและนำมาเผยแพร่เพื่อหวังผลในทางการเมืองในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง

นอกจากนี้แล้วทฤษฎีการเมืองที่เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน สิทธิในการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หลักการใช้กฎหมายที่ต้องผ่านการยินยอมของประชาชน สิ่งทีกล่าวมาทั้งหมดนี้เราจะเห็นได้ว่ามีความเป็นไปได้ที่ความคิดทางการเมืองของรุสโซนั้นจะถูกนำมาใช้ในฐานะที่เป็นวัตถุดิบชั้นดีในปลุกระดมมวลชนให้ออกมาเปลี่ยนแปลงสังคม ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา โดยเฉพาะในช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสความคิดของเขาก็ได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดี หลังจากที่ถูกวิจารย์ได้พยายามชี้ให้เห็นแล้วว่า ตัวเนื้อหาของทฤษฎีการเมืองของรุสโซมีลักษณะเอื้อต่อการนำไปใช้ปลุกระดมทางการเมืองได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องความเสมอภาคเสรีภาพ ซึ่งเมื่อเราพิจารณาในบริบทของการเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็จะพบว่าตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2475 ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (เป็นครั้งแรกที่รุสโซถูกนำมาเข้ามาเผยแพร่ในไทยเป็นครั้งแรก

⁵²² พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, “การปฏิวัติในทางความคิด” ใน หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1 (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 85-86.

⁵²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

แรก โปรดดูบทที่ 4) รุสโซก็ได้ถูกรับรู้ว่าเป็นเจ้าทฤษฎีการเมืองแห่งความเสมอภาค ดังในหนังสือของ พระองค์เจ้าอาทิติย์ฯ ที่กล่าวถึงรุสโซในช่วงการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2478 ว่า “จง จาค รุสโซ เป็นปราชญ์คนแรกที่จะทำให้มนุษย์เกิดมีความหวังที่จะได้เห็นระบอบการประชาคม ที่ให้ความสุขสมบูรณ์ทั่วๆกันได้ปฏิสนธิขึ้นอีกอย่างง่ายดาย ในบทประพันธ์ของรุสโซๆ แสดงให้เห็นว่า การที่จะกลับเข้าไปสู่ยุคอันรุ่งเรือง ซึ่งฐานะของปวงชนมีความเสมอภาคกันเป็นอย่างดีนั้น ดูเป็นการ ง่ายดายมากจนทุกคนสามารถที่จะทำได้ ความหวังอันนี้เป็นสิ่งที่บันดาลให้การปฏิวัติเกิดขึ้น”⁵²⁴

ในขณะที่เดียวกัน เราอาจจะเห็นคำกล่าวในลักษณะนี้ของคนไทยคนอื่นที่รับรู้ว่ารุสโซเป็นเจ้าของ ลัทธิแห่งความเสมอภาค อย่างในงานเรื่อง “เอมีล” ของนายเตียง ศิริจันทร์ ที่ยกย่องรุสโซไปในทิศทาง ดังกล่าว โดยโยงเข้ากับการปฏิวัติของคณะราษฎร ดังที่เขากล่าวว่า “สำหรับการศึกษาศาสกและ การศึกษาแบบประชาธิปไตย มิใช่แต่เพียงในเรื่องสิทธิทางการเมืองเท่านั้นที่รุสโซต้องการให้คนทุกๆ คน มีความเสมอภาค แต่ในทางการศึกษารุสโซก็มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะให้ความเสมอภาค หรือให้เป็นแบบสากลคือว่า ขึ้นชื่อว่าคนด้วยกันแล้ว ควรจะได้รับความดูแลเอาใจใส่ให้การศึกษาเสมอ หน้ากัน ด้วยเหตุนี้อย่างหนึ่งที่รุสโซกำหนดนักเรียนในความฝันหรือเอมีลขึ้น เพื่อว่าหลักเกณฑ์ที่เขา กล่าวไว้ อาจจะนำไปใช้แก่บุคคลไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่เลือกชาติ ศาสนา ตามประวัติศาสตร์สากล เรา ได้ทราบเรื่องราวการกีดกันการศึกษาของมนุษยชาติต่างๆ บ้างก็ยกเหตุว่า ถ้าให้การศึกษาแก่สามัญ ชนทั่วไปแล้ว จะก่อให้เกิดความลำบากแก่การปกครองบังคับบัญชา คนยิ่งโง่ก็ยิ่งปกครองง่าย บ้างก็ ยกเหตุว่า ผู้ที่จับตามตาบแล้ว จงอย่าจับปากกาเสียแหละดี เพราะจะทำความเข้มแข็งของกำลังแขน เสียไป จงละหน้าที่การจับปากกา การอ่านเขียนให้เป็นหน้าที่ของอิสตรีเถิด! ความคิดเช่นว่ามานี้เป็น ความคิดเห็นที่ลำเอียงของผู้ต้องการจะให้ตาตนเองสว่าง แต่ในขณะที่เดียวกันต้องการให้ตาของคนอื่น บอดเสียสิ้น. บัดนี้ชาวโลกเห็นกันแล้วว่า นั่นเป็นความอยุติธรรมอย่างร้ายกาจ สำหรับสยามของเรามี ชาวไทยเป็นเสรีชน เจตนาอันนี้แจ่มแจ้งกระจ่างขึ้นแล้ว โดยได้อาศัยบารมีของท่านวีระบุรุษผู้ก่อการ นำสยามเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยอย่างที่เราได้ทราบกันทุกวันนี้ เรามั่นใจอยู่ว่าเจตนาในอันที่จะ เผยแพร่การศึกษาแก่ชาวพลกนิกรไทยทั่วหน้าไม่เลือกชั้นวรรณะใดนี้จะคงทนต่อไปจนตราบฟ้าดิน สลาย ขออย่าให้มีลัทธิใดๆมาทำลายล้างเจตนาอันประเสริฐนี้เสีย”⁵²⁵

ไม่เพียงเท่านั้น เราก็สามารถพบเห็นได้ในช่วงบริบททางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่ หนังสือเรื่องสัญญาประชาคมของรุสโซก็ได้ถูกนำมาเผยแพร่ในฐานะเป็นเครื่องมือปลุกกระตมทาง ความคิดขึ้นหนึ่ง โดยเราสามารถรับรู้ถึงจุดมุ่งหมายของการเผยแพร่ในฐานะเป็นเครื่องมือปลุกกระตมทาง (ศูนย์กลาณนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย) มองว่าความคิดของรุสโซเป็นอุดมการณ์ที่เน้นหนักในเรื่อง ความเสมอภาคซึ่งก็สอดคล้องกับบรรยากาศทางการเมืองดังกล่าวที่ประชาชนต้องการความเสมอภาค โดยการรับรู้ดังกล่าวเราทราบจากคำนำในหนังสือแปลรุสโซที่ตีพิมพ์ออกมา 5,000 เล่มในคราวเดียว

⁵²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84-85.

⁵²⁵ ยัง ยาคส์ รุสโซ, เอมีล, แปลโดย เตียง ศิริจันทร์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โมฆิต, 2554) หน้า, 154-153.

ดังที่ค่านำในหนังสือเขียนว่า “อาวุธทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาไม่มีอาวุธชนิดใดเลยที่จะทรงประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคมมนุษย์ได้เท่าเทียมกับหนังสือ .... มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความคิด สามารถเข้าใจในธรรมชาติจนกระทั่งปรับธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ดังนั้นเมื่อธรรมชาติเรายังสามารถดัดแปลงแก้ไข นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ จึงเป็นที่แน่นอนว่าเราต้องสามารถปรับปรุงแก้ไขสังคมให้มนุษย์ทุกคนได้รับความยุติธรรม ความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันได้แน่ และเมื่อนั้นย่อมหมายถึงเราได้นำสังคมไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงแล้ว แต่ก่อนที่จะถึงขั้นนั้นได้ สิ่งแรกที่จะต้องกระทำคือ ขจัดความไม่รู้ ปลุกกระตมให้คนในสังคมตระหนักถึงคุณค่าแห่งความเป็นคน ปลุกกระตมสรรพความคิด สรรพกำลังในสังคมให้ช่วยกันปฏิวัติสังคมใหม่ ในการที่จะทำเช่นนี้ได้ เราจำต้องเสนอแนวความคิดด้านต่างๆ เสนอพรรณนะที่ถูกต้องให้แกกันและกัน ขจัดความคิดที่ไม่ถูกต้อง ที่ล้าหลังทิ้งไป แล้วให้มวลชนตัดสินใจว่าต้องการแบบไหน ดังนั้นทางด้านเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เราจะทำได้นั้นมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน อาทิ เสนอแนวความคิดอันเป็นทฤษฎีใดๆ หรือเสนอแผนออกไปในรูปอื่น หรือแนวอื่นๆที่มีเป้าหมายสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริง ... หนังสือสัญญาประชาคม (Contract Social) ของ จัง จ้ากส์ รุสโซ่ เป็นหนังสือที่ได้รับการกล่าวถึงมากเป็นพิเศษตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาจนถึงชั้นอุดมศึกษาและในวงการการศึกษาเมืองไทย ใครต่อใครก็อยากอ่านแต่ว่าหาฉบับที่แปลเป็นภาษาไทยมาอ่านไม่ได้ทางฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์จึงได้ขอความร่วมมือจากผู้รู้ภาษาฝรั่งเศส คือ คุณจินดา จินตนะเสรี ช่วยแปลจากต้นฉบับเดิมที่เป็นภาษาฝรั่งเศส หนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้ต้องการศึกษาความคิดทางการเมืองอันนับได้ว่าเป็นงานระดับโลกในอดีต ....”⁵²⁶

ยิ่งไปกว่านั้น แม้แต่ในช่วงยุคสมัยปัจจุบัน การเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสนับสนุนระบอบประชาธิปไตย ทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ก็ยังคงถูกอ้างกล่าวถึงอยู่บ่อยครั้งในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์หรืออุดมการณ์ที่เป็นจุดอ้างอิงในทางหลักการการเมือง ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างปาฐกถาชิ้นหนึ่งของณัฐพล ใจจริง ที่กล่าวถึงอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตยไทยโดยเขาได้อ้างความคิดของรุสโซ่มาสนับสนุนปาฐกถาของตน ดังเนื้อความว่า “เป้าหมายของการนำเสนอนี้ คือ บททดลองการนำเสนอประวัติศาสตร์สามัญชน เพื่อคืนตำแหน่งแห่งที่ของสามัญชน กลับสู่ประวัติศาสตร์ไทย หรือคืนบทบาทพลเมืองกลับสู่ประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย ด้วยการพยายามฉายภาพความเป็นมาของสถานะของผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้ ภายใต้การปกครองตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบันว่าเป็นเช่นไร ตลอดจนให้ภาพวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตและความยากลำบากในการเปลี่ยนแปลงสถานะหนึ่งไปสู่อีกสถานะหนึ่ง เช่น "ไพร่" "ราษฎร" ที่ต่ำต้อย มาสู่ "พลเมือง" ผู้ทรงคุณค่าเป็นผู้มีเสรีภาพและความเสมอภาคภายใต้ระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งการเรียกร้องให้พลเมืองมีความตระหนักในการพิทักษ์ปกป้องประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่อำนวยถึงความเป็นคนให้กับสมาชิกทุกคนในชุมชนทางการเมืองเหมือนดังคำกล่าวที่ว่า "พลเมืองเท่ากับความเป็นคน" หากจะการถามถึงสภาพความทางการเมืองของไทยในช่วงที่ผ่านมาว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ได้มีนักวิชาการเสนอ

⁵²⁶ จัง จ้ากส์ รุสโซ่, “คำชี้แจงของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” ใน สัญญาประชาคม, แปลโดย จินดา จินตนะเสรี (กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2517), ไม่ปรากฏหน้า. (สำหรับรายละเอียดสามารถย้อนกลับไปดูในบทที่ 5)

สาเหตุไว้ 3 ประการดังนี้ ก็คือ หนึ่ง สังคมไทยได้เกิดพลังทางการเมืองใหม่ที่สนับสนุนประชาธิปไตย คือพวกเสื้อแดง ซึ่งประกอบขึ้นมาจากผู้คนที่มาจากชนบทเป็นส่วนใหญ่ สอง กลุ่มอภิชนคนชั้นสูงหรือพวกอำมาตย์ ไม่ยอมปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของโลก ที่เคลื่อนเข้าสู่กระแสประชาธิปไตย แต่คนเหล่านี้ยังต้องการบงการระบอบการปกครองของไทยต่อไป สาม ความไม่แน่นอนทางการเมืองและปัญหาผู้สืบทอดในช่วงปัจจุบัน...เป็นเวลากว่า 80 ปี ที่สถานะความเป็นพลเมือง และสำนึกความเป็นพลเมืองได้ถือกำเนิดขึ้นจากการปฏิวัติ 2475 ซึ่งได้สถาปนาระบอบประชาธิปไตย และหลักการสำคัญขึ้นในประเทศว่า อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย ระบอบการปกครองนี้ได้ยืนยันหลักเสรีภาพ สิทธิ และความเสมอภาคให้กับทุกคน และยกสถานะให้ทุกคนพ้นจากการเป็นคนที่ถูกปกครองมาสู่พลเมืองผู้เป็นเจ้าของประเทศ เป็นผู้มีเสรีภาพ และสิทธิอย่างเต็มเปี่ยมในการปกครองและการกำหนดทิศทางของประเทศร่วมกัน.....อย่างไรก็ตาม จากการที่ได้ให้ภาพมาตั้งแต่ต้น เส้นทางชีวิตของพลเมืองและระบอบประชาธิปไตยมิได้มีความราบรื่น แต่ต้องเผชิญหน้ากับภัยคุกคามอุปสรรคนานัปการ จากกลุ่มอภิชนคนชั้นสูงและกองทัพที่มักเข้ามาทำลายระบอบประชาธิปไตย และลดสถานะความสำคัญของพลเมืองลงหลายครั้ง และหลายครั้งที่ผ่านมา พลเมืองก็พ่ายแพ้ และสูญเสียชีวิต แต่ก็มีบางครั้งที่พลเมืองสามารถท้าทายอำนาจของกลุ่มอภิชนคนชั้นสูงได้บ้าง ถึงกระนั้น ก็ดีการประลองกำลังของฝ่ายนิยมประชาธิปไตยกับอภิชนาธิปไตยในสังคมไทยยังไม่สิ้นสุดลง ดังนั้น บนหน้าประวัติศาสตร์ใหม่ของไทยที่มีสามัญชนเป็นตัวเดินเรื่องจึงเป็นเพียงหน้าแรกๆ ที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับเหล่าพลเมืองที่จะมีส่วนร่วมกันในการเขียนประวัติศาสตร์สามัญภายใต้สังคมประชาธิปไตย ท่ามกลางกระแสของการประลองกำลังทั้งสองฝ่าย จึงไม่มีสิ่งใดประกันความปลอดภัยให้กับสถานะพลเมืองของเราท่านได้ นอกจากเราท่านทั้งหลายจะต้องไม่ประมาท มีความตระหนักรู้เท่าทัน และสั่งสมพลังเพื่อพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตยของไทยต่อไป **ดังกล่าวที่สำคัญของรุสโซ** **ที่ว่า "การดำรงระบอบประชาธิปไตยไม่ให้เป็นอื่นนั้น จำต้องมีพลเมืองที่ระวังระไวและเข้มแข็ง พลเมืองต้องสั่งสมพลังและความหนักแน่น เพื่อไว้ใช้เป็นอาวุธและป้องกันรักษาระบอบนี้"**⁵²⁷ (การเน้นเป็นของผู้วิจัย)

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตบางประการ คือ คำปาฐกถาของณัฐพล ใจจริง ในช่วงต้นได้ถูกนำไปผลิตซ้ำอีกครั้งในหนังสือพิมพ์มติชน โดยผู้เขียนคือ สรวิต รุ่งเลิศมณีพงศ์ โดยคำขึ้นต้นบทความ ผู้เขียนได้อ้างถึงรุสโซในแง่ที่เป็นผู้วางรากฐานประชาธิปไตยว่า “เมื่อใดที่ประชาชนมาประชุมกัน อันเป็นองค์ผู้มีอำนาจอธิปไตยโดยชอบด้วยกฎหมาย อำนาจของรัฐบาลก็จะสะดุดหยุดลง เมื่อนั้นพลเมืองที่ต่ำต้อยที่สุดก็จะกลายเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งใครจะละเมิดมิได้ ศักดิ์สิทธิ์เท่าๆ กับประมุขของรัฐนั้นทีเดียว เพราะที่ใดที่บุคคลตัวจริงปรากฏอยู่ ที่นั่นย่อมไม่มีผู้แทนอีกต่อไป เป็นหนึ่งประโยคที่ถูกเสกสรรโดยบุรุษนาม ฌอง ฌัก รุสโซ ที่ได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้กับ "พลเมือง" อีกนับล้านชีวิตในหลายร้อย

⁵²⁷ ประชาไท. “ปาฐกถาณัฐพล ใจจริง ชีวิตประวัติของพลเมืองไทย”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา.

ประเทศ ให้ลูกขึ้นสู่แสงหาสิทธิ ความเท่าเทียม ความยุติธรรม และความเป็นเจ้าของในผืนแผ่นดินที่เขาเหล่านั้นใช้ชีวิต เช่นเดียวกับสามัญชนคนธรรมดาในประเทศไทย ที่กว่าจะมาใช้คำว่า "พลเมือง" ได้ต้องผ่านร้อนผ่านหนาว บนเส้นทางที่เต็มไปด้วยขวากหนามและอุปสรรค คราบเลือดและน้ำตา แต่การต่อสู้ของคนเหล่านั้นกลับไม่ได้มีการบันทึกไว้อย่างสมภาคภูมิสมกับที่เป็นเจ้าของผืนแผ่นดิน"⁵²⁸ เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งตัวปาฐกถาของณัฐพล และในฉบับที่ถูกเอามาผลิตซ้ำต่างก็อ้างถึงรุสโซ่แทบทั้งสิ้น และไม่ได้อ้างถึงนักคิดสายเสรีนิยม หรือนักคิดประชาธิปไตยคนอื่นๆเลย

นอกจากตัวอย่างร่วมสมัย อย่างงานของณัฐพล ใจจริง ที่สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่คนไทยชอบอ้างรุสโซ่ในฐานะที่เป็นเจ้าของความคิดที่เป็นจุดเริ่มต้นประชาธิปไตย เรายังสามารถพบเห็นการนำไปใช้ในลักษณะนี้จากนักคิดคนสำคัญในเมืองอีกหลายคนเช่น เกษียร เตชะพีระ, นิธิ เอียวศรีวงศ์ ยกตัวอย่าง เช่นที่นิธิ กล่าวว่า “ความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นปัจเจกที่สมัครใจละทิ้งเสรีภาพบางส่วนเพื่อเข้ามาอยู่ในสังคม เป็นที่มาของแนวคิด “สัญญาประชาคม” ของรุสโซ่ ซึ่งเป็นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย”⁵²⁹ หรือในกรณีของเกษียร เตชะพีระก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “ในฐานะนักรัฐศาสตร์ ผมเห็นว่าถ้าจะเอาอย่างนั้น ก็ควรทำให้เต็มที่สมบูรณ์ และกลับไปเป็นหลักการเริ่มแรกทางปรัชญาการเมืองของประชาธิปไตยกันเลย! คือกลับไปทำงาน Du Contrat Social (ค.ศ.1762) Jean-Jacques Rousseau (สัญญาประชาคม ของ จัง-จ๊าค รุสโซ่) ที่ถือกันว่าเป็นตัวบทต้นแบบทฤษฎีการเมืองสำคัญที่สุดของระบอบประชาธิปไตย และถูกอ้างอิงไปใช้กันทั่วโลกนับแต่หลังการปฏิวัติฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1789 เป็นต้นมา”⁵³⁰

นอกจากการรับรู้ในเรื่องข้างต้นของรุสโซ่แล้ว แนวคิดอื่นในทางทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง เจตจำนงทั่วไป (General will) ก็เป็นแรงสนับสนุนให้คนนำทฤษฎีมาใช้ในทางการเมืองตั้งแต่พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน โดยแนวคิดเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปที่ถูกนำมาใช้ในไทยนั้น ผู้ใช้ตีความว่า เจตจำนงทั่วไปก็คือ เจตจำนงของประชาชน (General will = People’s will) และเมื่อการเข้าใจเช่นนี้เมื่อนำไปผสมกับหลักการอื่นที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่ในเรื่องเจตจำนงทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น “เจตจำนงทั่วไปถูกต้องเสมอ” “เจตจำนงทั่วไปไม่มีวันผิดพลาด” “เจตจำนงทั่วไปจะปรากฏออกมาโดยเสียงข้างมาก” “เสียงส่วนน้อยจะต้องถูกบังคับให้เป็นเสรี” ซึ่ง

⁵²⁸ สรวิต รุ่งเลิศมณีพงศ์, “ข้าแหละชีวประวัติ'พลเมือง'เมื่อประวัติศาสตร์ไทยหลงลืม'สามัญชน,' มติชน (30 มิถุนายน 2556)

⁵²⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “สัตว์สังคม,” มติชนสุดสัปดาห์ (10 พฤษภาคม 2556)

⁵³⁰ เกษียร เตชะพีระ. “โอเคเอางี้ก็ได้ งั้นมาทำประชามติกันเลย”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1342781948&gpid=&catid=02&subcatid=0207. 20 กรกฎาคม 2555.

การนำมาผสมกับหลักการที่กล่าวมานี้ มันก็จะทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปกลายเป็นการแทนค่า เจตจำนงทั่วไป คือ เจตจำนงของประชาชน เช่น “เสียงของประชาชนไม่มีวันผิดพลาด” “เสียงของประชาชนถูกต้องเสมอ” “เสียงของประชาชนจะปรากฏออกมาด้วยการออกเสียงข้างมาก” “คนส่วนน้อยในสังคมที่เสียงส่วนน้อยจะต้องถูกบังคับให้เป็นเป็นเสรี หรือเป็นไปตามเสียงข้างมาก” และเมื่อคนที่นำมาใช้เข้าใจหรือจงใจที่จะเข้าใจเช่นนี้ก็ทำให้ ทฤษฎีของรูสโซ่มีความทรงพลังในการนำไปปลูกปั่นผู้คนมากขึ้นไปกว่าเดิมอีก เพราะเมื่อมีการเข้าใจในลักษณะดังกล่าว การตีความหมายก็จะเป็นไปในลักษณะที่ว่า ประชาชนทำอะไรก็ถูกไม่มีวันผิด ซึ่งความเข้าใจเช่นนี้ได้ปรากฏมาโดยตลอดตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไปในส่วนที่ว่าด้วยปัญหาในการตีความทฤษฎีการเมืองของรูสโซ่)

จากที่กล่าวไปในข้างต้นนี้ จะเห็นว่าตัวทฤษฎีการเมืองของรูสโซ่นั้นมีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ปลุกระดมคน เนื่องจาก ตัวทฤษฎีการเมืองของรูสโซ่มีแกนกลางสำคัญอยู่ เสรีภาพ เสมอภาค และยิ่งไปกว่านั้นแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเจตจำนงทั่วไปของเขาก็เป็นสิ่งที่สามารถถูกตีความไปในทิศทางที่เรงเราใจคน ดังที่กล่าวไปแล้วว่า คนไทยมักจะตีความเกี่ยวกับคำว่า เจตจำนงทั่วไป หมายถึง เจตจำนงของประชาชน หรือ เจตจำนงของเสียงข้างมากที่ผ่านจากการเลือกตั้ง ความเข้าใจในลักษณะนี้ประกอบกับบริบททางการเมืองไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ สังคมไทยพยายามที่จะเรียกร้องหรือต่อสู้ในนามของประชาธิปไตยมันจึงส่งผลให้ ทฤษฎีการเมืองของรูสโซ่ได้รับความนิยมในเมืองไทย แต่กระนั้นก็อาจจะมีผู้ตั้งข้อสงสัยว่า เพียงแค่ทฤษฎีการเมืองของรูสโซ่ที่มีแกนกลางอยู่บนหลักการแบบเสรีนิยมก็ไม่น่าที่จะส่งผลให้รูสโซ่กลายเป็นนักคิดเพียงคนเดียวที่ได้รับความนิยมในเมืองไทยอย่างที่ได้อธิบายมาในบทก่อนหน้านี้ ซึ่งถ้าคิดด้วยตรรกะลักษณะนั้นก็ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะถ้าพิจารณาจากนักคิดอื่นอย่างจอห์น ล็อก ซึ่งเป็นนักทฤษฎีสกุลเสรีนิยมที่ข้อเสนอของตัวทฤษฎีของเขาน่าจะดูรุนแรงมากกว่า ตัวทฤษฎีการเมืองของรูสโซ่เสียอีก แต่กระนั้นล็อกก็ไม่ได้ได้รับความนิยมมากนักในเมืองไทย สังเกตดูง่าย ๆ ก็คือ งานแปลที่เป็นตัวบทของล็อกไม่ได้รับการถูกแปลออกมาเลยแม้แต่ชิ้นเดียว

เกี่ยวกับประเด็นนี้ การที่ผู้วิจัยเข้าใจว่านักคิดคนอื่น ๆ โดยเฉพาะ จอห์น ล็อก (John Locke) ไม่ได้ถูกนำมาใช้มากนักในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเมื่อเทียบกับรูสโซ่⁵³¹ ซึ่งตามความคิดของผู้วิจัยเข้าใจว่า ประเด็นหนึ่งที่ทำให้รูสโซ่ถูกนำมาใช้มากกว่าล็อกทั้งๆที่ถ้าเราพิจารณาอย่างละเอียดก็จะพบว่า ทฤษฎีการเมืองของรูสโซ่ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากล็อกทั้งสิ้น แต่ถ้าพิจารณา

⁵³¹ อย่างไรก็ตาม มีวิทยานิพนธ์เล่มหนึ่งที่น่าแนวคิดของล็อกมาพิจารณาประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ เหตุการณ์ พฤษภาคม พ.ศ. 2535 โดยผู้เขียนมองว่าทั้งสองเหตุการณ์นี้มีลักษณะวิธีคิดเหมือนกับแนวคิดของจอห์น ล็อก โปรตดู โชติสา ชาวสนิท, การศึกษาแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพในเหตุการณ์ตุลาคม 2516 และ พฤษภาคม 2535 โดยเปรียบเทียบกับแนวคิดทางการเมืองของจอห์น ล็อก วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง, 2543.

ในแง่ของประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองในยุโรป เราจะพบว่า รุสโซ่นั้นได้ถูกนำไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ต่อสู้กับกษัตริย์ซึ่งเป็นศัตรูภายใน โดยจะมีลักษณะแตกต่างกับล๊อค ที่ในประวัติศาสตร์นั้นถูกนำไปใช้ในการประกาศเอกราชจากเมืองแม่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทฤษฎีของล๊อคเองจะถูกเขียนขึ้นเพื่อการปฏิวัติปี ค.ศ. 1688 แต่การปฏิวัตินั้นก็รับรู้กันเป็นการทั่วไปว่า เป็นการปฏิวัติของขุนนางเพื่อย้อนกลับไปสู่ระบอบเดิม ดังนั้นเองภาพของรุสโซ่ที่ติดมากับทฤษฎีการเมืองของเขาจึงส่งผลให้รุสโซ่ถูกเลือกมาใช้และอีกประเด็นหนึ่งก็คือ ผู้วิจัยมองว่ามันมีสาเหตุมาจาก ภาษาในการนำเสนอทฤษฎีการเมืองของรุสโซ่มีความเข้าใจ ปลูกเร้ามากกว่า นักคิดคนอื่นๆ ซึ่งเรื่องนี้ก็มีนักวิเคราะห์ที่ตะวันตกหลายคนที่ได้ตระหนักถึง ยกตัวอย่างเช่น ลอร์ด แอคตัน (Lord Acton) ได้กล่าวถึงรุสโซ่ว่า “รุสโซ่นั้นเป็นผู้สร้างทฤษฎีการเมืองที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่ง อย่างไรก็ตามเราก็ไม่อาจจะกล่าวได้ว่า รุสโซ่ใช้เหตุผลได้ดีในงานเขียนของเขา แต่ที่รุสโซ่ยิ่งใหญ่ได้อย่างทุกวันนี้ก็เพราะว่าเขานั้นรู้วิธีการที่จะเขียนให้งานของเขานั้นน่าเชื่อถือน่าดึงดูด เป็นที่พึงพอใจต่อคนส่วนมาก”⁵³²

ถ้าเราพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะระยะปัจจุบันในประเทศไทย เราก็จะพบว่ามันเป็นเรื่องง่ายมากที่คนหนึ่งๆจะกล่าวอ้างทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งมาใช้เพื่อหวังผลทางการเมืองโดยเลือกอ้างแต่เฉพาะวรรคทองของนักคิดที่ต้องการจะนำมาใช้ ด้วยเหตุนี้ รุสโซ่ซึ่งเป็นนักคิดที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวอยู่ประการหนึ่งที่นักคิดคนอื่นๆไม่มีนั่นก็คือรุสโซ่มีความสามารถในการใช้ภาษาในการนำการนำเสนอทฤษฎีค้อยข้างสละสลวยแหลมคม ตลอดจนมีวรรคทองอยู่ค่อนข้างมาก ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างวรรคทองที่คนมักจะนำมาใช้กันมากที่สุดก็คือ “มนุษย์เกิดมาเสรีแต่ทุกหนทุกแห่งอยู่ภายใต้พันธนาการ”⁵³³ , “เวลาที่ผู้ปกครองเรียกประชาชน เขาก็เรียกเหมือนเป็นทาสรับใช้...แต่เมื่อเวลาเรียกตัวเองกลับเรียกตนเสมอหนึ่งเทพเจ้าทั้งหลาย หรือเป็นจอมกษัตริย์แห่งกษัตริย์ทั้งหลาย”⁵³⁴ ซึ่งโดยเฉพาะ คำกล่าวแรก “ที่ว่ามนุษย์เกิดมาเสรี” นั้นถือว่าเป็นวรรคทองประจำตัวของรุสโซ่ที่ว่าเมื่อใดก็ตามที่อ้างรุสโซ่ขึ้นมาก็มักจะมีลีตดังกล่าวตามมาด้วยเสมอ ประหนึ่งว่าคำนี้คือสโลแกนส่วนตัวของรุสโซ่ เกี่ยวกับประเด็นนี้ถ้าเราลองนึกถึงนักคิดคนอื่นๆสกุลเดียวกัน โดยเฉพาะจอห์น ล๊อค มีวรรคทองใดของเขาที่พอจะนึกออก ถึงนึกออกก็ไม่ได้ติดปากเท่ากับวรรคทองของรุสโซ่ ถ้าไม่เชื่อ

⁵³² John Emerich Edward Dalberg-Acton, Lectures on the French Revolution (Indianapolis: Macmillan, 2000), p.14.

ชื่อจริงคือ John Emerich Edward Dalberg-Acton, 1st Baron Acton (1834 – 1902) แต่ชื่อที่รู้จักกันทั่วไปคือ Lord Acton ซึ่งเขาเป็นเจ้าของคำพูดอันโด่งดังที่ว่า “Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely” อำนาจนำไปสู่การฉ้อฉล อำนาจมากล้นนำไปสู่การฉ้อฉลสุดประมาณ

⁵³³ J.J Rousseau, Social Contract, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p.181 .

⁵³⁴ J.J Rousseau, Social Contract, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p.80 .

ผู้วิจัยขอยก ตัวอย่างเรื่องหนึ่งเพื่อชี้ให้เห็นว่าวรรคทองของรุสโซติดปากคนทั่วไปมากแค่ไหน ตัวอย่างที่ยกขึ้นมานี้ก็คือ มีคอลัมน์ดวงดวงคอลัมน์หนึ่งในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก หมอดูก็ให้คำปรึกษากับคนที่เขียนจดหมายมาขอ ดู โดยคนที่ขอคูมีปัญหารื่องที่ไปแต่งงานกับต่างศาสนา หมอดูที่ดูดวงก็อ้างคำกล่าวของรุสโซเพื่อที่จะบอกว่าการแต่งงานของมนุษย์เป็นพันธนาการแบบหนึ่งทีหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่หมอดูกล่าวว่า “ ปรากฏการณ์หนึ่งเคยเขียนไว้ว่า มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในเครื่องพันธนาการ แยกเช่นคุณ จริงๆ แล้ว คำสอนทุกศาสนามุ่งให้คนเป็นคนดี มีความสุข แต่มนุษย์เองที่นับถือศาสนาต่างกัน บางคนตีความแบบบีบคั้นตัวเองและคนอื่น ซึ่งไม่ว่ากัน บางคนตีความแบบมีทางเลือก เช่น คุณพ่อของคุณที่เปลี่ยนศาสนาเพื่อผู้หญิงที่ท่านรัก แต่วิญญาณท่านก็เสรี และรักที่จะหาความสุข ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คือ ท่านดื่มเหล้า อันที่จริง แม้หัวหน้าครอบครัวจะไม่ถูกหลักศาสนาและถูกใจบ้าง แต่คุณแม่คุณน่าจะดีใจ ที่ท่านรักพวกคุณถึงขนาดยอมเปลี่ยนวิถีชีวิต เพราะอยู่ร่วมกันไม่มีหอรอกที่จะถูกใจทั้งหมด แต่ต้องปรับตัวเข้าหากันส่วนคุณนั้น ถ้าจะเลือกผู้หญิง ก็ต้องพิจารณาเอาเองว่า ชอบและจะใช้หลักอะไร คือ หลักศาสนา หลักความรัก หรือผสมผสาน เพราะคนที่จะเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องเป็นตัวของตัวเอง กล้าคิด กล้าทำ กล้าเลือก โดยฟังคนอื่น รวมทั้งญาติๆ อีกทั้งข้อจำกัด หรือพันธนาการต่างๆ ที่คุณบ่นมานั้น หากวางลงบ้าง คุณจะเบา และโล่งกว่าดูไม่เชื่อก็ดู.....”⁵³⁵ จากตัวอย่างนี้เป็นตัวชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า แม้แต่หมอดูทั่วไปจะอ้างหลักการหรือนักคิดคนใดคนหนึ่งขึ้นมา หมอดูปกติแทนที่จะอ้างกรรม อ้างโลกหน้าโลกหลังขึ้นมา หมอดูคนนี้ได้อ้างรุสโซ ทำไมหมอดูคนนี้ได้อ้างนักคิดคนอื่น คำตอบก็คือ วลีของรุสโซดังกล่าวติดปากคนไปเนื่องจากจำง่าย นำมาใช้สะดวก ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยมองว่า พวกวลีวรรคทองของรุสโซขึ้นจำง่ายและติดปากคนง่ายกว่า ดังนั้นเองจึงทำให้ชื่อของรุสโซถูกผลิตซ้ำอยู่ตลอดเวลาในทางการเมือง⁵³⁶

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยอยากจะชี้ให้เห็นว่า การนำวรรคทองของรุสโซมาใช้เป็นไปอย่างไรแพร่หลายไม่ได้จำกัดกรอบอยู่แค่การใช้รณรงค์ของกลุ่มการเมืองที่เรียกร้องประชาธิปไตยแบบกลุ่มของคนเสื้อแดงเท่านั้น ในกลุ่มตรงกันข้าม ความคิดของรุสโซก็ถูกนำไปใช้เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีกลุ่มของพลเอกบุญเลิศ แก้วประสิทธิ์ที่ได้ออกมารณรงค์ทางการเมืองในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ซึ่งในฝั่งของคนที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวดังกล่าวก็ได้มีการสร้างความชอบธรรมของการรณรงค์ของพลเอกบุญเลิศ โดยนำแนวคิดของรุสโซมาเป็นเครื่องมือ กล่าวคือ ในบทความของ พลโท นันทเดช เมฆสวัสดิ์ ชื่อเรื่อง “การชุมนุมของ พล.อ.บุญเลิศฯ ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่? และจะให้ประโยชน์อะไรกับประชาชนบ้าง?” โดยพลโทนันทเดชได้พยายาม

⁵³⁵ ธิญ โภงศ์เจริญ, “จัดฉากชีวิตลิขิตดวงดาว,” *คมชัดลึก* (9 ธันวาคม 2550)

⁵³⁶ สังเกตว่า ในประเทศไทยนั้น เวลาที่คนจะพูดถึงอะไรสักอย่างหนึ่ง คนทั่วไปมักจะชอบอ้างจากรวรรคทองเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น เวลาที่ถูกถามว่า ประชาธิปไตยคืออะไร คนก็มักจะอ้างวรรคทองของลินคอล์น (Abraham Lincoln) ที่ว่า “การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” หรือในการณ์ที่ต้องการพูดถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นก็จะไปอ้างคำพูดของวอลแตร์ (Voltaire) ที่ว่า “แม้ว่าข้าพเจ้าจะไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ท่านพูด แต่ข้าพเจ้าก็ ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ท่านพูดแต่ ข้าพเจ้าจะขอปกป้องสิทธิในการพูดของท่านด้วยชีวิต” ด้วยเหตุนี้เองเมื่อต้องการจะอ้างถึงรุสโซ คนไทยทั่วไปก็มักจะอ้างวรรคทองเพียงไม่กี่คำของรุสโซเช่นเดียวกัน

อธิบายว่า การชุมนุมของพลเอกบุญเลิศเป็นสิ่งที่ทำได้และชอบธรรมที่จะทำ ดังเนื้อความว่า “รัฐโซ พุดถึงสัญญาประชาคมว่าเป็นเรื่องที่ประชาชนทุกคนยอมยกสิทธิของตนให้ปกป้องค้อธิปไตย (ปัจจุบัน ผู้ใช้สิทธินี้คือรัฐบาล) แต่การมอบสิทธินี้ไม่ได้ทำให้ประชาชนเหล่านั้นต้องสูญเสียสิทธิลงแต่อย่างใด แต่ ในทางตรงกันข้ามกลับทำให้สิทธิเหล่านั้นเติบโตขึ้นมากกลายเป็นเจตนารมณ์ทั่วไป (GENERAL WILL) ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ที่รัฐจะต้องปฏิบัติตามเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และรัฐจะต้องทำให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนส่วนใหญ่ด้วย ซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นหลักการในเรื่อง “อำนาจอธิปไตย เป็นของประชาชน” โดยประชาชนมีฉันทานุมัติ (CONSENT) ยินยอมบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามาทำ หน้าที่ปกครองเพื่อผลประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน แต่เมื่อไรที่ ผู้ปกครองไม่ได้ทำงานให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและมีการปกครองที่เลือกดูแลเฉพาะพวก ตนแล้ว ประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะถอนฉันทานุมัติ เปลี่ยนแปลงตัวผู้ปกครองได้ หลักการฉันทานุมัตินี้ เองที่เป็นจุดกำเนิดทำให้เกิดการจัดชุมนุมของ เสธ.อ้ายขึ้นมา”⁵³⁷

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รัฐโซได้รับความนิยมใน ประเทศไทยก็มาจากปัจจัยของตัวทฤษฎีการเมืองของรัฐโซเองที่ตัวทฤษฎีมีเนื้อหาปลุกใจ ตลอดจน ตัวเนื้อหาบางอย่าง สามารถนำไปใช้ปลุกกระดมผู้คนได้ง่าย เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีการเมืองของนัก คิดคนอื่น ๆ แต่กระนั้น ผู้วิจัยยังวิเคราะห์ว่า นอกจากตัวเนื้อหาทฤษฎีการเมืองที่มีลักษณะพิเศษแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นควบคู่ประกอบกันไปด้วยจึงทำให้รัฐโซได้รับความนิยมในประเทศไทย นั่นก็คือ การรับรู้ เกี่ยวกับชื่อเสียงของรัฐโซที่ว่า รัฐโซและความคิดของเขานั้นมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งการ รับรู้ดังกล่าวนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นกระแสนึงที่คนไทยที่นำรัฐโซมาใช้ในทางการเมืองนั้นตระหนักดีอยู่ เสมอ และผู้วิจัยมองว่าการรับรู้ดังกล่าวนี้ค่อนข้างที่จะมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงต่อการเลือกทฤษฎี การเมืองของรัฐโซมาใช้ในทางการเมือง และเหตุผลนี้เองก็เป็นเหตุผลในขณะเดียวกันที่ทำให้ทฤษฎี การเมืองของรัฐโซถูกนำมาใช้มากกว่านักคิดคนอื่น ๆ ที่อยู่ในสกุลเดียวกัน กล่าวง่าย ๆ ก็คือ ทฤษฎี การเมืองของรัฐโซไม่ใช่มีเพียงตัวเนื้อหา หรือภาษาที่เอื้อต่อการนำมาใช้ปลุกกระดมทางการเมือง เท่านั้น แต่ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซมีจุดเชื่อมโยงในทางประวัติศาสตร์อยู่ จุดเชื่อมโยงดังกล่าวก็คือ การปฏิวัติฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1789 สิ่งนี้เองผู้วิจัยมองว่าเป็นปัจจัยควบคู่กันที่ทำให้รัฐโซถูกนำมาใช้ อย่างแพร่หลายในเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยรายละเอียดผู้วิจัยจะขอเริ่มต้นอธิบายดังนี้

⁵³⁷ พลโท นันทเดช เมฆสวัสดิ์. “การชุมนุมของ พล.อ.บุญเลิศฯ ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่? และจะให้ ประโยชน์อะไรกับประชาชนบ้าง?”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=836011>. 20 พฤศจิกายน 2555.

6.1.2 ปัจจัยในเรื่องอิทธิพลของรุสโซต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส

จากการสืบค้นเอกสารที่มีการนำแนวคิดของรุสโซมาใช้ในเมืองไทย ผู้วิจัยพบว่า รุสโซไม่ได้มาในฐานะนักคิดที่เสนอความคิดทางการเมืองเท่านั้น แต่รุสโซจะมาพร้อมๆกับความเชื่อพื้นฐานที่ว่า รุสโซคือนักคิดที่มีอิทธิพลอันใหญ่หลวงต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส แทบทุกคนที่นำรุสโซมาใช้จะคิดว่า ถ้าเอาความคิดของรุสโซเผยแพร่ในสังคม คนก็จะลุกฮือออกมาปฏิวัติ ประหนึ่งว่าความคิดรุสโซคือเครื่องมือในทางความคิดที่สามารถนำเอามาใช้ปฏิวัติได้ ภาพแบบนี้เราจะเห็นมาโดยตลอดตั้งแต่ครั้งแรกที่ถูกนำมาใช้จนถึงช่วงเวลาในปัจจุบัน กล่าวคือ ตั้งแต่ครั้งแรกที่รุสโซถูกนำเข้ามาในสยามโดยพระองค์วรวงศ์ และพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ เจ้านายสองพระองค์ที่สนับสนุนการปฏิวัติของคณะราษฎร ซึ่งตามที่ได้นำเสนอไปก่อนหน้านี้แล้วว่า ทั้งสองคนได้นำ ทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้ในการเมืองไทยเนื่องจากมองว่า การปฏิวัติสยามกับการปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นมีอะไรบางอย่างที่เหมือนกัน ซึ่งในจุดนี้การนำมาใช้ครั้งแรก รุสโซได้ถูกเชื่อมโยงกับการปฏิวัติฝรั่งเศส เราจะยังเห็นชัดจากการเขียนตำราเรื่องประวัติศาสตร์การปฏิวัติของพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ยิ่งไปกว่านั้น การปฏิวัติฝรั่งเศสยังถูกพวกคณะราษฎรนำมาใช้ปลุกกระดมตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียอีก ดังที่ได้เสนอไปแล้วว่า พระยาทรงสุรเดชในสมัยก่อนที่จะก่อการปฏิวัติ เขาได้ดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนนายร้อยฯ ซึ่งเขาก็ได้อาศัยการเป็นครูใหญ่นำเรื่องราวการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสมาเผยแพร่สอนนักเรียนทหารในช่วงเวลานั้น จนถึงขนาดที่ นักเรียนบางคนได้นำการปฏิวัตินั้นไปเขียนต่อเผยแพร่ในหน้าหนังสือพิมพ์

ยิ่งไปกว่านั้น จากหลักฐานที่ปรากฏและหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยก็พบว่า ในช่วงระบอบการปฏิวัติของคณะราษฎร (2475-2490) งานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์แห่งการปฏิวัติฝรั่งเศสก็ได้มีการเขียนกันออกมามากที่สุดถ้าเปรียบเทียบกับยุคต่างๆ กล่าวคือ มีการตีพิมพ์ออกมายน้อยที่สุดในช่วงสิบห้าปี ถึง สี่เล่ม และก็จะสังเกตว่าเมื่อคนพูดถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสมันก็จะมีการอธิบายว่าสาเหตุหนึ่งของการเกิดปฏิวัตินั้นมาจากความคิดของนักคิดในช่วงนั้นโดยเฉพาะรุสโซ ซึ่งในเมืองไทยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ หนังสือของเตียง ศิริจันทร์ ที่เขาได้เขียนหนังสือประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศส พร้อมๆกับแปลงานรุสโซออกมาพร้อมๆกัน ซึ่งตามที่แสดงให้เห็นแล้วว่า นายเตียงนั้นศรัทธาคณะราษฎรและพยายามที่จะอธิบายว่าความยิ่งใหญ่ของการปฏิวัติของคณะราษฎรนั้นเหมือนกับความยิ่งใหญ่ของการปฏิวัติฝรั่งเศส⁵³⁸

นอกจากตัวอย่างของเตียง ศิริจันทร์แล้ว เราจะยังสามารถเห็นในลักษณะเดียวกันได้จาก กรณีของจินดา จินตนเสรี ที่พยายามจะเชิดชูการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ด้วยการเปรียบกับการปฏิวัติฝรั่งเศส (ในงานแปลเรื่องจิตวิทยาการปฏิวัติ)⁵³⁹ หรือในงานธรรมจริยาประชาคม: เสรีภาพ สมภาพ ภารดร

⁵³⁸ โปรดดู บทที่ 4 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ เตียง ศิริจันทร์

⁵³⁹ โปรดดู “คำนำของผู้แปลและผู้เรียบเรียง” ใน จินดา จินตนเสรี, จิตวิทยาการปฏิวัติ (พระนคร: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2488) หน้า, 9.

ภาพ⁵⁴⁰ และในขณะเดียวกัน จินตาก็ยังได้แปลงานของรุสโซว์ควบคู่กันไปด้วย โดยเชื่อว่าทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์เป็นทฤษฎีในการปฏิบัติที่ควรเผยแพร่ไปในวงกว้าง ซึ่งอย่างที่ทราบแล้วว่า งานแปลเรื่องสัญญาประชาคมของจินตานั้นออกมาสองช่วงบริบททางการเมืองไทยคือ ครั้งแรกออกมาในช่วงไม่เกินสามปีหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งการตีพิมพ์ออกมามีครั้งแรกนั้นก็เป็นการเทียบเคียงการปฏิวัติฝรั่งเศสเข้ากับการปฏิวัติของคณะราษฎร ส่วนอีกครั้งหนึ่งก็ตีพิมพ์ออกมาในช่วงสองเวลาเยี่ยงๆคือ ช่วงเหตุการณ์หลัง 14 ตุลาฯ ที่เป็นช่วงเวลาที่นักศึกษากำลังปลุกระดมให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปตามอุดมคติของตน โดยจุดอ้างอิงซึ่งสามารถดูได้จากคำนำของการแปลของศูนย์กลางนิสิตที่พยายามเชื่อมโยงการกระทำของตนในช่วงเวลาก่อนหน้านี้เข้ากับการปฏิวัติฝรั่งเศสในเรื่องวิถีคิดเกี่ยวกับเสรีภาพและอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และหลังจากนั้นไม่นานหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ก็ถูกตีพิมพ์อีกครั้งหนึ่งโดยศูนย์กลางนิสิตแต่เปลี่ยนชื่อไปเป็นชมรมแสงธรรม โดยจุดมุ่งหมายก็มีการเปลี่ยนเพียงเล็กน้อยแต่โครงเดิมก็ยังคงอยู่คือ เสนองานแปลชิ้นนี้ออกมาเพื่อเป็นให้ประชาชนทราบถึงหลักการเรื่องอำนาจอธิปไตย เสรีภาพ และเหตุผลที่ยังคงเดิมคือ ความคิดของรุสโซว์มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติใหญ่ที่ฝรั่งเศส⁵⁴¹

มุมมองที่รับรู้กันมาจนถึงปัจจุบันที่เชื่อกันว่า รุสโซว์คือผู้ทรงอิทธิพลต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส นั้นยังคงดำรงอยู่ถึงปัจจุบัน ผนวกกับตัวเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์แล้วก็ทำให้ชื่อของรุสโซว์ถูกนำมาใช้ในปัจจุบันอย่างแพร่หลายด้วย นอกจากการที่รุสโซว์ได้ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ รุสโซว์ยังได้ถูกนำไปขับเคลื่อนผ่านสื่ออื่นๆอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นสื่อสังคม ตามเว็บไซต์อินเทอร์เน็ตต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า วิธีการเริ่มต้นของการนำเสนอและใช้รุสโซว์ในปัจจุบันโดยเฉพาะในทางการเมือง ทุกคนจะอ้างว่ารุสโซว์นั้นคือ ผู้มีอิทธิพลในการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ซึ่งแม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด หรือไม่ว่ารุสโซว์จะถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบใด เวลาที่จะเกริ่นแนะนำรุสโซว์ขึ้นมา ผู้ที่นำเสนอจะกล่าวว่า รุสโซว์คือนักคิดที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส

เกี่ยวกับประเด็นนี้ ผู้วิจัยมองว่า การที่มีการรับรู้กันว่ารุสโซว์เป็นเครื่องหมายการค้าทางการเมืองในการปฏิวัติฝรั่งเศสมันมีความสัมพันธ์กับการนำรุสโซว์มาใช้อย่างมากโดยเฉพาะในทางการเมืองไทยปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่า ตั้งแต่เกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองเป็นต้นมาจนถึงช่วงปี พ.ศ. 2553 เป็นอย่างน้อย รุสโซว์ถูกนำมาใช้อย่างมากในกลุ่มทางการเมืองที่เรียกตัวเองว่า กลุ่มคนเสื้อแดง ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้

⁵⁴⁰ จินดา พันธุมจินดา, ธรรมจริยา-ประชาคม: เสรีภาพ สมภาพ ภารดรภาพ (พระนคร: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2481), หน้า 109,333-334. อ้างใน ญัฐพล ใจจริง, ชีวประวัติของพลเมืองไทย: กำเนิด พัฒนาการและอุปสรรคกับการพิทักษ์ประชาธิปไตย (2475-ปัจจุบัน) (กรุงเทพฯ: สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2556), 19-20.

⁵⁴¹ มอง ฌากส์ รุสโซว์, สัญญาประชาคม, แปลโดย จินดา จินตนเสรี (กรุงเทพฯ : ศิริพรการพิมพ์, 2522) หน้า 1-3.

เห็นแล้วว่า รุสโซ่ได้ไปปรากฏในหนังสือพิมพ์ที่เอียงไปในทางการสนับสนุนแนวคิดทางการเมืองในลักษณะดังกล่าว โดยเฉพาะในหนังสือพิมพ์โลกวันนี้วันสุข ในคอลัมน์ที่คณะแสงสว่างของ จรัล ดิษฐาอภิชัย ซึ่งก็เป็นที่ยืนยันว่าจุดประสงค์ของการนำเสนอรัสโซ่ตลอดจนนักคิดคนอื่นๆ ในยุค นอกจากนั้น ในรายการโทรทัศน์อย่างรายการของ Voice TV ซึ่งเป็นช่องรายการที่สนับสนุนและมีเนื้อหาเอนเอียงไปทางกลุ่มคนเสื้อแดง โดยรายการหนึ่งที่ชื่อว่า “Divas” ออกอากาศวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2555⁵⁴² โดยการแนะนำว่ารุสโซ่คือใคร ผู้จัดรายการก็คือ “คำผกา” ได้อธิบายว่า รุสโซ่คือนักทฤษฎีที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ผู้วิจัยคิดว่าประเด็นหลักมันอยู่ตรงที่ว่า รุสโซ่ได้ถูกนำมาใช้ในการเมืองก็เนื่องจาก การรับรู้เกี่ยวกับ รุสโซ่เรื่องการปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นสอดคล้องกับวาทกรรมหลักของกลุ่มคนเสื้อแดง กล่าวคือ เสื้อแดงเรียกตัวเองว่าเป็น “ไพร่” คำว่าไพร่ในที่นี้ไม่ใช่ หมายถึงไพร่ อย่างในยุคโบราณ ที่เป็นไพร่แรงงาน ไพร่เกณฑ์ แต่เป็นไพร่ในความหมายที่ว่าหมายถึง การที่ตัวเองเป็นพลเมืองไทยแต่ไม่มีสิทธิมีเสียงในทางการเมืองจากการที่ตัวเองเลือกทักษิณ ชินวัตรให้เป็นนายกรัฐมนตรีแต่ก็ถูกบังคับให้ออกด้วยการรัฐประหาร ตลอดจนการที่ตนเองรู้สึกว่าจะถูกเลือกปฏิบัติแบบสองมาตรฐาน ซึ่งนั่นก็หมายความว่าตนเองถูกกดขี่จากคนกลุ่มหนึ่ง ที่เสื้อแดงเรียกว่าอำมาตย์⁵⁴³ คำอธิบายดังกล่าวเป็นจุดร่วมสำคัญของการขับเคลื่อนเสื้อแดงไม่ว่าจะเป็นเสื้อแดงแบบไหนก็ตาม⁵⁴⁴

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยอยากจะชี้ให้เห็นว่า ชุดคำอธิบายของกลุ่มคนเสื้อแดงที่ใช้ในการปลุกกระดมอารมณ์ร่วมของกลุ่มตนเอง ตลอดจนอธิบายการกระทำต่างๆ ของกลุ่มตนนั้นเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมากล่าวคือ วาทกรรมเรื่องไพร่ เรื่องการถูกเลือกปฏิบัติ เรื่องสองมาตรฐาน ตลอดจนเรื่องความเหลื่อมล้ำที่กลุ่มคนเสื้อแดงผลิตออกมานั้น เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจาก แกนนำของกลุ่มคนเสื้อแดง ตลอดจนประกาศที่สนับสนุนกลุ่มดังกล่าว ซึ่งวาทกรรมที่เกิดขึ้นนี้ วิธีการทำงานของมันก็คือ เป็นวาทกรรมที่ทำให้ฝูงชนเกิดความรู้สึกประเภท ความรู้สึกถูกกีดกันเชิงเปรียบเทียบ (Relative Deprivation) และเมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าวแล้วฝูงชนก็จะออกมาต่อสู้ทางการเมือง⁵⁴⁵ ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับการนำรุสโซ่มาใช้ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยจะชี้ให้เห็นว่า ความรู้สึกแบบการกีดกันเชิง

⁵⁴² คำผกา, “300ปี ชาตคาล รุสโซ่” ใน รายการ Divas Café : Voice TV, ออกอากาศเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2555.

⁵⁴³ โปรตดูในคำนำ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, การเมืองของไพร่ : จากวิกฤตของระบอบทักษิณสู่การก่อรูปของระบอบการเมืองไทยหลังรัฐประหาร 2549 (กรุงเทพฯ: Openbooks, 2550), หน้า 8-9.

⁵⁴⁴ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. “ความเป็นแดง/ไพร่” อัตลักษณ์ร่วมเสื้อแดง”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://prachatai.com/journal/2011/09/36827>. 10 พฤศจิกายน 2555.

⁵⁴⁵ โปรตดู ไชยันต์ ไชยพร, “สาเหตุการปฏิวัติในเชิงจิตวิทยา,” กรุงเทพธุรกิจ (28 มิถุนายน 2553)

เปรียบเทียบนี้มีผลโดยตรงกับการนำมาใช้ แต่ก่อนอื่นผู้วิจัยจะขออธิบายเกี่ยวกับ การสร้างความรู้สึกแบบนั้นในไทยเสียก่อน กล่าวคือตั้งแต่เกิดหลังประหาร 19 กันยายน เป็นต้นมา มีการพยายามปลุกระดมมวลชนให้เกิดความรู้สึกอย่างรุนแรงต่อการสูญเสียหรือการไม่ได้ในสิ่งที่เคยได้หรือกำลังจะได้ และควรจะต้องได้ โดยพุ่งเป้าไปที่ระบอบอำมาตย์ โดยกลุ่มคนเสื้อแดงจะอธิบายว่า ชาวบ้านเคยได้รับประโยชน์โดยตรงรวดเร็วและเป็นรูปธรรมจากนโยบายประชานิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อีกทั้ง พ.ต.ท.ทักษิณ ยังหาเสียงในการเลือกตั้งครั้งต่อมาของเขา (พ.ศ.2548) โดยสร้างความหวังจากนโยบายประชานิยมรอบสองให้แก่ชาวบ้านเหล่านั้น ซึ่งจากการที่ชาวบ้านเคยได้รับประโยชน์มาแล้วจากนโยบายประชานิยมรอบแรก ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อและความหวังว่าจะได้รับประโยชน์อีกและในระดับที่เข้มข้นขึ้นตามลีลาการหาเสียงแบบประชานิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณ แต่ความหวังของเขาก็ถูกขัดขวางโดยกลุ่มคนที่ทำให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ต้องยุบสภาไม่สามารถบริหารราชการแผ่นดินต่อไปได้ และแม้ว่าจะมีการเลือกตั้ง และ พ.ต.ท.ทักษิณ ก็ชนะเลือกตั้งอีก แต่การเลือกตั้งครั้งนั้นก็กลับถูกทำให้เป็นโมฆะ และในที่สุดก็เกิดรัฐประหาร และหลังจากนั้น บุคคลที่พวกเขาคาดหวังว่าจะให้อะไรดีๆ แก่พวกเขา ก็ไม่สามารถกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีได้อีก อีกทั้งยังถูกตัดสิทธิลงโทษจำคุกอีกด้วย นอกเหนือไปจากการถูกตัดสิทธิทางการเมือง

มากไปกว่านั้น วาทกรรมดังกล่าวยังมีการถึงการตอกย้ำช่องว่างระหว่างคนในเมืองที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สนับสนุนกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยต่อต้าน พ.ต.ท.ทักษิณกับคนชนบทหรือคนจนในเมืองที่สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ ทั้งๆ ที่คนจนในเมืองไทยที่เคยมีถึงร้อยละ 60 ของประเทศในปี พ.ศ.2503 แต่ใน พ.ศ.2550 ลดลงเหลือไม่ถึงร้อยละ 5 แต่ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และความมั่งคั่งกลับสูงขึ้น สถิติที่มีอยู่บอกเราว่า คนจนร้อยละ 20 ของประเทศเคยมีส่วนแบ่งรายได้ทั้งหมดของประเทศ ร้อยละ 6 ขณะนี้ส่วนแบ่งนี้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 4 แต่คนรวยสุดร้อยละ 20 มีส่วนแบ่งในรายได้รวมของประเทศเพิ่มจากร้อยละ 49 เป็นร้อยละ 54 ในที่สุด จึงนำไปสู่การแสดงออกถึงความก้าวร้าว รุนแรง จลาจลและสงครามกลางเมือง⁵⁴⁶

จากวาทกรรมที่กลุ่มคนเสื้อแดงได้สร้างขึ้นมาในข้างต้น มันมีความสัมพันธ์กับการนำรัฐโซมาใช้กล่าวคือ ในเมื่อวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมามีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเองสูญเสียบางอย่างไป ซึ่งวิธีการเปรียบเทียบนั้นทำให้รู้สึกว่าคุณเองเป็นใครที่ถูกลดค่ากับชนชั้นสูงในสังคมมีการนำไปเปรียบเทียบกับสถาบันกษัตริย์ว่าคุณเองเป็นใครที่ถูกลดค่ากับชนชั้นกลางมากประกอบ วาทกรรมเรื่องไพร่ ที่เป็นการสร้างความไม่พอใจให้เกิดขึ้นในสังคมโดยจำลองภาพให้ประชาชนหรือกลุ่มคนเสื้อแดงรู้สึกว่าคุณเองเป็นไพร่ที่ถูกกดขี่ ถูกเลือกปฏิบัติ ถูกปฏิบัติแบบสองมาตรฐาน ซึ่งการสร้างการลิดรอนแบบเปรียบเทียบนี้ วิธีการปลุกระดมวิธีการหนึ่งก็คือ การเทียบเคียงกับประวัติศาสตร์ โดยประวัติศาสตร์ที่ถูกนำมาเทียบเคียงนั้นก็คือ การปฏิวัติฝรั่งเศส สาเหตุที่การปฏิวัติฝรั่งเศส ถูกนำมาใช้เนื่องจากเป็นการปฏิวัติของประชาชนที่ถูกกดขี่จากรัฐบาลของ

⁵⁴⁶ ไชยันต์ ไชยพร, “สาเหตุการปฏิวัติในเชิงจิตวิทยา,” กรุงเทพธุรกิจ (28 มิถุนายน 2553)

กษัตริย์ และจุดสำคัญของการปฏิวัติฝรั่งเศสก็คือ การจับกษัตริย์มาประหารชีวิต ซึ่งประเด็นนี้กลุ่มเสื้อแดงบางคนก็ได้นำเอาการก่อกบฏของรัฐบาลกษัตริย์ในการปฏิวัติฝรั่งเศสมาเทียบกับการก่อกบฏของกลุ่มอำนาจที่พวกตนคิดว่าเป็นตัวการในการก่อกบฏที่กดทับพวกตนเองอยู่ และด้วยวิธีคิดเช่นนี้ก็ทำให้ความคิดของรุสโซ ซึ่งตามที่กล่าวไปแล้วว่าคนไทยมีความเชื่อว่ารุสโซคือผู้มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส รุสโซจึงถูกนำมาใช้ในทางการเมืองปัจจุบัน

เกี่ยวกับกรณีนี้ อาจจะมีบางคนที่โต้แย้งว่า ผู้วิจัยมีหลักฐานอะไรมายืนยันว่ากลุ่มเสื้อแดงคิดดังที่ผู้วิจัยกล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะขอเริ่มอธิบายดังนี้ การที่มวลชนจะรับรู้อะไรก็ตามแต่มันจะต้องมีช่องทางผ่านสื่อกลางที่นำไปยังผู้รับสาร ซึ่งการปลุกกระดมดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากสื่อของกลุ่มคนเสื้อแดง ซึ่งการจุดประเด็นนี้จะเห็นได้ชัดจากกลุ่มของจรัล ดิษฐาอภิชัย ที่มีการเอาความคิดต่างๆ ในช่วงก่อนการปฏิวัติใหญ่ที่ฝรั่งเศสมาเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ที่ชื่อว่า “โลกวันนี้วันสุข” ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการเผยแพร่ความคิดการปฏิวัติฝรั่งเศสอยู่บ่อยครั้งในรายการ Divas Café ทางช่อง Voice Tv ซึ่งอย่างที่ทราบกันดีว่าช่องโทรทัศน์นี้ผู้ถือหุ้ใหญ่และผู้ก่อตั้งก็คือ พานทองแท้ ชินวัตร หรือลูกชายของ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร⁵⁴⁷ โดยรายการในช่องดังกล่าวมักจะนำเอาเรื่องการปฏิวัติฝรั่งเศสมาเผยแพร่เพื่อเทียบเคียงกับการเมืองไทย ยกตัวอย่างเช่นครั้งหนึ่งได้มีการจัดรายการโดยใช้หัวข้อที่ชื่อว่า “223 ปี ปฏิวัติฝรั่งเศส..บทเรียนสำหรับไทย” ออกอากาศวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 โดยแขกรับเชิญก็คือ ปิยะบุตร แสงกนกกุล⁵⁴⁸ โดยการนำเสนอการปฏิวัติฝรั่งเศสมาเทียบ

⁵⁴⁷ มติชน. “ไอ้ค-เอม”เปิด“วอยซ์ทีวี”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1258971353&catid=no.23 พฤศจิกายน 2552.

⁵⁴⁸ การพูดในลักษณะนี้ของอาจารย์ปิยะบุตร ยังปรากฏในแบบเดียวกันกับในงานเขียนผ่านเว็บไซต์ของนิตราสารด้วย ดังชื่อบทความ “การประหารชีวิต Louise XVI ในความคิดของ Saint-Just” โดยในบทความนี้ อาจารย์ปิยะบุตรได้สรุปไว้ท้ายบทความว่า “ความคิดของ Saint-Just ต่อการดำเนินคดีและประหารชีวิตหลุยส์ที่ ๑๖ ที่แสดงผ่านสุนทรพจน์เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๑๗๙๒ ได้ปลุกเร้าให้ที่ประชุมได้ตั้งขึ้นจากหลุมพรางของฝ่ายปฏิกริยา และแสดงความ “ใหม่” ในยุคสมัยนั้น คนจำนวนมากมักอยู่บนทางเลือกระหว่าง ถ้าเป็นกษัตริย์ ก็คือเป็นกษัตริย์ มีเอกสิทธิ์ มีความคุ้มกัน หากไม่มีเช่นว่า ก็ต้องมาเป็นบุคคลธรรมดา ในความเห็นของผู้เขียน Saint-Just ได้โจมตีเข้าที่กลองดวงใจและทำลายระดับโครงสร้าง ด้วยการเสนอว่าลักษณะของความเป็นกษัตริย์เป็นความผิดในตัวเอง เป็นทรราช ไม่สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ เป็นสถาบันการเมืองที่กดขี่ข่มเหงมนุษย์ ทำให้มนุษย์กลายเป็นทาส ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เสมอภาค หากไฟฝันถึงโลกใหม่ หากปรารถนาปลดปล่อยมนุษย์สู่เสรี ก็ต้องฆ่ากษัตริย์ ไม่ใช่ฆ่าคนที่ เป็นกษัตริย์ แต่ฆ่าสถาบันกษัตริย์ ด้วยเหตุที่ว่าความเป็นกษัตริย์คืออาชญากรรมนิรันดร์

สุนทรพจน์ของ Saint-Just ช่วยยืนยันว่าธรรมชาติของสถาบันกษัตริย์ไม่มีทางที่จะสอดคล้องกับประชาธิปไตย หากคิดกันแบบ radical ก็คือ ถ้าเลือกสถาบันกษัตริย์ ก็ไม่มีประชาธิปไตย ถ้าเลือกประชาธิปไตย ก็ไม่มีสถาบันกษัตริย์ แต่ถ้าจำต้องเลือกทั้งสองอย่าง ก็ต้องมีอย่างหนึ่งอยู่เหนืออีกอย่างหนึ่ง

ถ้าเลือกประชาธิปไตย แล้วต้องการ “รักษา” สถาบันกษัตริย์เอาไว้ด้วย ก็ต้องเอาประชาธิปไตยเป็นตัวตั้ง และเป็นสถาบันกษัตริย์ที่ต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับประชาธิปไตยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้...” โปรตดู ปิยะบุตร แสง

กับการต่อสู้เคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง หรือกล่าวอย่างง่ายก็คือ เนื้อหาหลักก็คือ การพยายามสร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มคนเสื้อแดงโดยเทียบเคียงกับการปฏิวัติฝรั่งเศส สำหรับการรณรงค์ทางการเมืองโดยใช้การปฏิวัติฝรั่งเศสมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองนั้นปรากฏอีกหลายครั้งเช่น ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ที่มีภาพยนตร์เรื่อง “Les Miserable” ที่สร้างจากบทประพันธ์ของ วิกเตอร์ อูโก (Victor Hugo) เข้ามาฉายในประเทศไทย ซึ่งอย่างที่ทราบว่าเป็นเนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเหตุการณ์ในช่วงการลุกขึ้นจลาจลใหญ่ในกรุงปารีสในปี ค.ศ. 1832 (the Paris Uprising of 1832/ เป็นคนละเหตุการณ์กับการ การปฏิวัติปี ค.ศ. 1789 แต่กระนั้นก็ถือว่าเป็นช่วงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องกันมา) โดยทางฝ่ายของผู้สนับสนุนกลุ่มการเคลื่อนไหวของเสื้อแดงก็ได้ใช้โอกาสนี้มาเป็นการรณรงค์ทางการเมือง (Political Campaign) กล่าวคือ รายการ ดีวา คาเฟ่ (Divas Café) ทางช่อง Voice Tv ก็ได้จัดรายการ โดยตั้งชื่อว่า “Divas cafe ได้ยินเสียงประชาชนใน Les Misérables ใหม่”^{549 550} เหตุที่ตั้งชื่อเช่นนี้ ก็เนื่องจากการนำเอาเพลง “Do You Hear The People Sing” ซึ่งเป็นเพลงที่ใช้ร้องในภาพยนตร์ตอนที่มีการจลาจลในปารีส โดยเนื้อเพลงดังกล่าวต้องการสื่อว่า ผู้ปกครองได้ยินเสียงร้องของประชาชนหรือไม่ โดยทางรายการ Divas ก็ได้นำเอาเพลงดังกล่าวมาตั้งเป็นชื่อรายการเพื่อสื่อให้เห็นว่า ฝ่ายอำมาตย์หรือผู้ที่ป็นศัตรูต่อประชาธิปไตยไม่ยอมฟังเสียงของประชาชน

ผู้วิจัยพบว่า ยังมีการนำการนำภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้มาใช้ในทางการเมืองมาใช้อีกหลายครั้ง เช่น ดังกรณีของอาจารย์สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ ก็ได้เขียนบทความที่อิงกับภาพยนตร์เรื่องดังกล่าว โดยเขาได้ตั้งชื่อเรื่องว่า “Les Misérables บทเพลงแห่งประชาชน” ซึ่งอาจารย์สุธาชัยพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการเมืองไทยในปัจจุบันก็มีลักษณะคล้ายกับในภาพยนตร์ ดังที่เขาเรียกว่า “เมื่อศึกษาเรื่อง Les Misérables แล้วมาย้อนมองสังคมไทย ก็จะได้เห็นได้เช่นกันว่า เหยื่อธรรมยังมีอยู่มากมาย แม้ว่าอาจจะกล่าวโดยรวมได้ว่า ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนไทยปัจจุบันน่าจะยิ่งดีกว่าที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องนี้ แต่เรื่องอื่นที่คล้ายกันก็อาจจะเป็นเรื่อง ปัญหาความยุติธรรมจากศาลและตำรวจ ที่ทำให้ประชาชนต้องได้รับความยากลำบาก กรณีที่มอง วัลฌอง (Jean Val Jean) ต้องอยู่ในคุกนาน 19 ปี เพราะความผิดเพียงขโมยขนมปัง คงไม่ต่างจากคดีสังเอสเอ็มเอส ที่ศาลไทยตัดสินจำคุก 20 ปีแล้วจำเลยถูกทิ้งให้ตายในคุก คดีเผยแพร่บทความคนอื่น ที่ศาลตัดสินจำคุก 10 ปี ซึ่งเป็นที่วิจารณ์กันอยู่ในขณะนี้ หรือคดีคนเสื้อแดงที่ถูกขู่หาละเมิดภาวะฉุกเฉินและเผาบ้านเผาเมือง ที่

กนกกุล. “การประหารชีวิต Louise XVI ในความคิดของ Saint-Just.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.enlightened-jurists.com/page/268>. 12 กรกฎาคม 2554.

⁵⁴⁹ คำผกา, “ได้ยินเสียงประชาชนใน Les Misérables ใหม่” ใน รายการ Divas Café : Voice TV, ออกอากาศวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2556.

⁵⁵⁰ ในรายการเดียวกันนี้ก็ยังมีการนำเอาความคิดของรุสโซมาเผยแพร่ด้วย โดยออกอากาศในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ซึ่งใช้ชื่อหัวข้อว่า “ 300ปี ชาตกาล ฌ็อง-ฌัก รูสโซ ”

ก่อให้เกิดนักโทษการเมืองจำนวนมาก และยังเป็นปัญหาอยู่เช่นกัน ส่วนเรื่อง การต่อสู้ของประชาชน อันนำมาสู่การถูกกวาดล้างเช่นฆ่าอย่างเหี้ยมโหด คนไทยก็ได้เห็นมาแล้วจากการต่อสู้เมื่อเดือน เมษายนและพฤษภาคม พ.ศ.2553 ที่ผ่านมา อันนำมาซึ่งการเสียชีวิตนับร้อยคนและบาดเจ็บอีกนับ พันคน”⁵⁵¹ ในขณะเดียวกัน ทางกลุ่มเสื้อแดง ก็ได้มีการจัดงานชมภาพยนตร์ เรื่องดังกล่าว เพื่อหา เงินมาช่วยเหลือนักโทษทางการเมือง โดยคำขวัญของการจัดงานก็คือ “Les miserable Lèse- majesté” และก่อนที่จะได้ชมภาพยนตร์นั้น ทางผู้จัดงานก็ได้มีการนำนักวิชาการมาวิจารณ์ก่อนที่จะ เริ่มฉาย เช่น ปิยะบุตร แสงกนกกุล , วันรัก สุวรรณวัฒนา (โปรดดูภาพประกอบ)

รูปที่ 16: ภาพโฆษณา การจัดงานชมภาพยนตร์เพื่อหาเงินช่วยเหลือผู้ต้องหาคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

การรณรงค์โดยใช้การปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในการปลุกกระตมในทาง การเมืองของคนเสื้อแดงอยู่บ่อยครั้งดังแสดงให้เห็นไปแล้วในข้างต้นว่า การปฏิวัติฝรั่งเศสถูกนำเสนอ ผ่านรายการช่องเสื้อแดงหรือ ผ่านการนำมาใช้นักวิชาการที่มีแนวโน้มสนับสนุนการเคลื่อนไหว ของกลุ่มเสื้อแดง ซึ่งแม้แต่ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลเองก็ยังใช้การปฏิวัติฝรั่งเศสมาขับเคลื่อนการรณรงค์ ทางการเมืองของตน ดังจะเห็นได้จาก การจัดงานในการรณรงค์ยกเลิกกฎหมายอาญา มาตรา 112 โดยงานที่จัดขึ้นตั้งชื่อว่า “224 ปี ทลายคุกบาสตีล”⁵⁵² ซึ่งนัยยะของการนำคุกบาสตีลมาใช้ก็คือ คุก ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของการลงโทษผู้ที่แสดงความคิดเห็นแตกต่างไปจากผู้ปกครองในช่วงก่อนการ ปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งเมื่อมีการปฏิวัติใหญ่ก็ได้ มีการทลายคุกดังกล่าวไปเพราะถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของ

⁵⁵¹ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. “Les Misérables บทเพลงแห่งประชาชน.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://prachatai.com/journal/2013/02/45183>. 8 กุมภาพันธ์ 2556.

⁵⁵² จัดขึ้นวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ที่หน้าเรือนจำพิเศษกรุงเทพ โดย กลุ่มปฏิญญาหน้าศาล

การกดขี่ในระบอบเก่า ในขณะที่เดียวกันงานดังกล่าวที่จัดขึ้นก็เอานัยยะนี้มาใช้โดยต้องการจะสื่อว่า มาตรา 112 ก็เป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งที่ชนชั้นปกครองในทางการเมืองไทยใช้ในการปราบปรามประชาชนและจัดการกับผู้มีความคิดเห็นต่าง

รูปที่ 17 : ภาพโปสเตอร์งานรำลึกการปฏิวัติฝรั่งเศส- ปฏิวัติประชาชน พ.ศ. 2556

อย่างไรก็ดีก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องอื่นต่อไป ผู้วิจัยมีเห็นว่าเราควรจะต้องกล่าวถึงบริบทของ อาจารย์ ปิยะบุตร แสงกนกกุล สักเล็กน้อยเนื่องจากจะทำให้เราเข้าใจได้ดีขึ้นว่าทำไมอาจารย์ปิยะ บุตรถึงต้องพูดเรื่องการปฏิวัติฝรั่งเศสอยู่บ่อยครั้ง กล่าวคือ ในเบื้องต้น อาจารย์ปิยะบุตรนั้นเป็น อาจารย์อยู่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเขาได้จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่ง เมืองนองต์ (Université de Nantes) ประเทศฝรั่งเศสในสาขากฎหมายมหาชน ซึ่งในเรื่องนี้จะเป็น สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เขาได้กล่าวถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสอยู่บ่อยครั้ง แต่กระนั้นถ้าจะสรุปแต่สาเหตุที่ว่าเขา เคยเรียนฝรั่งเศสจึงกล่าวแต่เรื่องการปฏิวัติฝรั่งเศสก็คงจะดูเป็นการง่ายเกินไป เพราะถ้าเราได้ พิจารณาจากบริบทอื่น เราก็จะพบว่า อาจารย์ปิยะบุตรยังเป็นหนึ่งในอาจารย์ผู้ก่อตั้งกลุ่ม นิติราษฎร์ โดยกลุ่มดังกล่าวมีบทบาทในการรณรงค์ทางการเมืองอย่างมากในปัจจุบันโดยเฉพาะกรณีกฎหมาย อาญามาตรา 112 และการรณรงค์เพื่อลบล้างผลพวงจากรัฐประหารปี พ.ศ. 2549 ซึ่งกลุ่มดังกล่าวนี้ได้ถือ ว่าเป็นกลุ่มที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์แบบคณะราษฎรผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เกี่ยวกับ เรื่องนี้เราจะสังเกตได้จากประกาศฉบับแรกของกลุ่มนิติราษฎร์ที่ว่า “เราหวังว่านี่จะเป็นก้าวเล็กๆใน การก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางวิชาการและ ทางความคิดเพื่อส่งเสริมให้การศึกษาวิชานิติศาสตร์มี ชีวิตชีวา เพื่อสนับสนุนหลักนิติรัฐ และเพื่อให้ในที่สุดแล้วบทบัญญัติในมาตรา ๑ แห่งพระราชบัญญัติ ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ที่ว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้น เป็นของราษฎรทั้งหลาย” ปรากฏขึ้นเป็นจริง”⁵⁵³

⁵⁵³ วรเจตน์ ภาคีรัตน์. “นิติราษฎร์ ฉบับที่ ๑.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.enlightened-jurists.com/blog/2>. 28 เมษายน 2554.

มากไปกว่านั้นในประกาศฉบับดังกล่าวยังได้มีการอ้างนักคิดยุคส่องสว่างทางปัญญา คือค่านท์ มาประกอบไว้ด้วย ตลอดจนได้มีการเรียกชื่อภาษาอังกฤษของเว็บไซต์ที่กลุ่มตนเองตั้งขึ้นมาว่า “Enlightened Jurists” โดยอธิบายว่า “ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นับตั้งแต่การรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ เราปฏิเสธไม่ได้ว่ากฎหมายถูกใช้เป็นเครื่องมือ ช่วงชิงอำนาจ สร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจ ตลอดจนทำลายอำนาจ การช่วงชิง สร้างความชอบธรรม และทำลายล้างในนามของกฎหมายและความยุติธรรมนั้น ไม่เพียงแต่สร้างบาดแผลที่ลึกอย่าง ยิ่งให้กับวงการกฎหมายและวงวิชาการ นิติศาสตร์ไทยเท่านั้น แต่ยังมีผลสร้างความอยุติธรรมอย่าง รุนแรงให้เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคมโดยรวม ด้วย เมื่อได้สนทนาแลกเปลี่ยนกัน เราเห็นตรงกันว่าเหตุที่ทำให้เกิดสภาพการณ์แบบนี้ขึ้นในสังคม ก็เนื่องจากผู้คนจำนวนหนึ่งที่มีบทบาทชี้นำสังคม และนักกฎหมายที่เป็นชนชั้นนำปิดล้อมความคิดความอ่านของผู้คนด้วยการยกเอาข้อธรรม ความเชื่อในทาง จารีตประเพณี ตลอดจนบุคคลที่ถูกสร้างให้เป็นที่ยึดถือศรัทธาขึ้นเป็นกรงขังการใช้เหตุผล และ สติปัญญาของผู้คน

เพื่อจะไปให้พ้นจากสภาวะเช่นนี้ เราเห็นว่าสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวงการกฎหมายและ วงวิชาการนิติศาสตร์จะต้องก้าวข้ามยุคมืดไปสู่ยุคแห่งความสว่างไสวทางสติปัญญาหรือที่บางท่าน เรียกว่ายุคภูมิธรรมหรือ ยุคพุทธิปัญญา (Enlightenment; les Lumières; Aufklärung) ดังที่ได้เคย เกิดมาแล้วในยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุคภูมิธรรมหรือพุทธิปัญญาในช่วงศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ ซึ่ง ในที่สุดแล้วเป็นรากฐานสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย ลักษณะสำคัญของ Enlightenment คือ การเกิดความเคลื่อนไหวทางความคิดในทุกแขนงวิชา โดยการเคลื่อนไหวทางความคิดดังกล่าวมีลักษณะเป็นการตั้งคำถาม การวิพากษ์วิจารณ์ การสงสัยต่อสิ่งที่ ยอมรับเด็ดขาดเป็นยุดิ ห้ามโต้แย้ง ห้ามคิดต่าง เช่น ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือคำสอนทาง ศาสนา ทั้งนี้โดยที่ถือว่า “เหตุผล” มีคุณค่าเท่าเทียมกับ “ความดี” การใช้สติปัญญาคุ่นคิดตรึกตรอง ไม่หลงเชื่ออะไรอย่างงมงายมีค่าเป็นคุณธรรม ถือว่ามนุษย์ทั้งหลายสามารถที่จะได้รับการฝึกฝนให้ใช้ สติปัญญาได้ และถือว่าเหตุผลเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการรับรู้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นรอบตัวอย่างเท่า ทั่น ยุคนี้เป็นยุคที่เกิดการเรียกร้องให้มีขันติธรรมในเรื่องความเชื่อทางศาสนา กล่าวให้ถึงที่สุด ยุคแห่ง ความสว่างไสวทางสติปัญญา คือ ยุคที่เสรีภาพจะเข้าแทนที่สมบูรณาญาสิทธิ ความเสมอภาคจะเข้า แทนที่ระบบชนชั้น เหตุผล ความรู้ วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์จะเข้าแทนที่อคติและความงมงาย ทั้งหลาย”⁵⁵⁴

จากคำประกาศของคณะนิติราษฎร์ดังกล่าว ก็ทำให้เราสามารถมองเห็นภาพได้ว่า การ เชื่อมโยงตนเองเข้ากับคณะราษฎร ตลอดจนการเชื่อมโยงเข้ากับยุคส่องสว่างทางปัญญาของยุโรป มัน จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้โดยไม่กล่าวถึงการปฏิวัติฝรั่งเศส เพราะจะเห็นได้ว่า ในสมัยระ บอบการปฏิวัติของคณะราษฎร การปฏิวัติฝรั่งเศสก็ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ ชัยชนะ ของยุคส่องสว่างทางปัญญาสามารถสะท้อนออกมาด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่สุดอย่างหนึ่งก็คือ การ

⁵⁵⁴ วรเจตน์ ภาคีรัตน์. “นิติราษฎร์ ฉบับที่ ๑.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.enlightened-jurists.com/blog/2>. 28 เมษายน 2554.

ปฏิวัติฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1789⁵⁵⁵ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ประกอบกับ การที่อาจารย์ปิยบุตรได้จบกฎหมายมหาชนที่ฝรั่งเศส จึงทำให้ เขาได้นำการปฏิวัติฝรั่งเศสมาใช้ค่อนข้างมาก และไม่เพียงการปฏิวัติฝรั่งเศส อาจารย์ปิยบุตรเวลากลับมาอย่างก็มักจะอ้างกรณีของประเทศฝรั่งเศสมาใช้เป็นส่วนมากด้วย⁵⁵⁶

อย่างไรก็ดี การเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ จะไม่สามารถมีอิทธิพลอะไรได้ถ้ามวลชนไม่ได้มีการรับรู้หรือคล้อยตาม ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยพบว่ามวลชนบางกลุ่มก็รับความคิด หรือมีวิธีคิดแบบเดียวกันกับในลักษณะข้างต้น ดังจะยกตัวอย่าง พลตรี ชัตติยะ สวัสดิผล (เสธ.แดง) ในช่วงก่อนเมษายน พ.ศ. 2553 ก็ได้ออกมาพูดว่า “ต้องให้เขา (ทักษิณ) กลับมา ไม่งั้นนะเกิดพวกสีแดงมันยึดกำลังทหารได้ ทหารไม่เล่นด้วย ตำรวจสีแดงหมดนะ ตำรวจไม่ยิงประชาชน ทหารไม่ยิงประชาชน ชนชั้นปกครอง โดนแขวนคอเลยนะ แบบฝรั่งเศสเลยนะ มันเป็นศาลประชาชนแบบฝรั่งเศสนะ ยืนแขวนคอเป็นพันคน เอานายกแขวนคอ รองนายกแขวนคอ ขุนนางแขวนคอ อำมาตย์แขวนคอหมด พวกศาลแขวนคอหมด ศาลปกครองแขวนคอ ศาลรัฐธรรมนูญแขวนคอ เอาไปฆ่าๆๆๆ ประชาชนหลายคุบาสติสส์เข้าไปในพระราชวังเวทียาส์ อยากให้เป็นอย่างนั้นหรือ”⁵⁵⁷

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า อย่างในเพจที่เป็นบล็อก (Blog) ในอินเทอร์เน็ตของเสื้อแดงคนหนึ่งที่ตั้งชื่อหัวข้อว่า “223ปีปฏิวัติฝรั่งเศส บทเรียนสำหรับไทย” ซึ่งในบล็อกดังกล่าวก็ได้มีการนำเอาเหตุการณ์ในช่วงก่อนและหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสมาเทียบกับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทย ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงก่อนเกิดการปฏิวัติ ผู้เขียนได้บรรยายว่า “ในยุคนี้ คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของกษัตริย์ กษัตริย์มีอำนาจการบริหารประเทศอย่างแท้จริงโดยทรงแต่งตั้งรัฐมนตรีเอง มี ๒ สภา คือ สภาขุนนางมาจากการแต่งตั้งของกษัตริย์ดำรงตำแหน่งตลอดชีพและสืบทอดตำแหน่งทางสายเลือด ส่วนสภาล่างมาจากการเลือกตั้งที่กำหนดให้เฉพาะผู้เสียภาษีมากๆ เท่านั้น จึงจะมีสิทธิเลือกตั้ง ประเมินกันว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นจำนวนเพียง ๑ ใน ๒๐๐ ของประชาชนทั้งประเทศ (สรุปคือชนชั้น

⁵⁵⁵ A. C. Grayling, “The Age of Revolution: Enlightenment politics” in The Britannica to The Ideas that made the Modern world : The People, Philosophy and History of the Enlightenment (Philadelphia: Running Press, 2008.) pp. 200-205.

⁵⁵⁶ ตัวอย่างเช่น บทความเรื่อง ปิยบุตร แสงกนกกุล. “ส่วนได้เสียของ “สมาคม” ในการฟ้องคดีปกครองสิ่งแวดล้อมในระบบกฎหมายฝรั่งเศส.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.enlightened-jurists.com/page/283>. 12 กรกฎาคม 2554.

ปิยบุตร แสงกนกกุล. “การประหารชีวิต Louise XVI ในความคิดของ Saint-Just.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.enlightened-jurists.com/page/268>. 12 กรกฎาคม 2554.

ปิยบุตร แสงกนกกุล. “การยุติการตั้งครม.โดยสมัครใจในฝรั่งเศส.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.enlightened-jurists.com/page/162>. 12 กรกฎาคม 2554.

⁵⁵⁷ พลตรี ชัตติยะ สวัสดิผล. รายการเสียงประชาชน “สถานีประชาชน” ออกอากาศเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2552.

นำ ชนชั้นสูงที่เป็นมิตรกับระบอบกษัตริย์ ของไทยก็คงเป็นกลุ่มข้าราชการเก่า หรือชนชั้นนำ ทน ผูกขาดต่างๆที่อิงแอบกับอำมาตย์ โดยสังเกตง่ายๆจากกลุ่มสนับสนุนเหลือง และต่อต้านการถวายฎีกา” หรือ อย่างในกรณีที่เกิดขึ้นจากความน่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น ที่มีการนำคนเข้ากักโยดินหลายพันคน ผู้เขียนบล็อกดังกล่าวก็อธิบายว่า “หวังว่าประเทศไทยคงไม่เกิดเหตุการณ์เช่นเดียวกัน ถ้าฝ่ายประชาธิปไตยจะระมัดระวังด้วยเสียงของมวลชนจำนวนมากไม่ยอมให้ฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายหัวรุนแรง หรือชาวปฏิภิกิริยาเผด็จการทำลายล้างกระบวนการประชาธิปไตยได้ ไทยก็จะได้ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์และน่าชื่นชม ไม่ต้องเสียเวลาทอดยาวออกไปอีก” นอกจากนี้ยังมีเปรียบเทียบว่ากลุ่มเสื้อเหลืองในการเมืองไทยนั้นเปรียบได้กับพวก Ultra Royalist ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวว่า “เสื้อเหลืองที่คุ้มคั่งน่าจะจัดเป็นกลุ่มนี้ได้” , กลุ่ม Ultra-royaliste ออกกฎหมายลิดรอนเสรีภาพทางการเมืองและปราบปรามชั่วคราวห้ามทางการเมืองของตน (ใช้กฎหมายหมิ่นฯ กฎหมายขององค์กรอิสระหรือไม่) เท่านั้นไม่พอ ในบล็อกดังกล่าวยังมีการเตือนพวกอำมาตย์ หรือฝ่ายที่ตนคิดว่าเป็นปฏิปักษ์กับประชาธิปไตยว่า “การบุกคุกบาสติย์ ทำให้การปฏิวัติไม่มีการหันหลังกลับ แต่เป็นการปลดปล่อยประชาชนออกจากอดีตและเป็นการโค่นล้มพระราช ประชาชนทำการพังคุกนี้ด้วยมือเปล่า ขนหินแต่ละก้อนออกมาเพื่อทำลายสัญลักษณ์แห่งการกดขี่ทั้งหมด ซึ่ง ความสยดสยองเช่นนี้ไม่ควรเกิดขึ้นในไทย หากฝ่ายอำมาตย์ยอมรามือ”⁵⁵⁸

จากการที่ยกตัวอย่างของการปฏิวัติฝรั่งเศสที่มีการนำมาใช้ในทางการเมืองไทยหลังการรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา โดยเฉพาะมีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่คนเสื้อแดง ซึ่งตามความเข้าใจของผู้วิจัยจากการพิจารณาหลักฐานที่ได้แสดงไปในข้างต้น ผู้วิจัยมองว่าการที่ปฏิวัติฝรั่งเศสถูกนำมาใช้ในทางการเมืองนั้นก็เพื่อเป็นการปลุกระดมในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน การปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่ถูกนำมาใช้อยู่ตลอดเวลาที่ผู้นำทางการเมืองต้องการจะปลุกระดมผู้คน และเมื่อมีการเทียบเคียงการปฏิวัติฝรั่งเศสกับการเมืองไทยแล้ว ทุกๆครั้งก็มักจะพาดพิงไปถึงอีกความเชื่อหนึ่งที่มีการรับรู้กันมาโดยตลอดนั่น ก็คือ รุสโซ่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในทุกๆครั้งที่พูดถึงการปฏิวัติฝรั่งเศส ชื่อของรุสโซ่ก็จะติดตามาด้วยเสมือนว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการรณรงค์ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงที่พูดถึงการปฏิวัติฝรั่งเศสก็จะมีการพ่วงรุสโซ่เข้ามาด้วยแทบทุกครั้ง โดยผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างเทียบกับบรรดาช่องทางในข้างต้นที่ได้นำเสนอไปแล้วเพื่อให้เห็นภาพว่าการรณรงค์โดยใช้การปฏิวัติฝรั่งเศสในทางการเมืองไทย ผู้รณรงค์ก็จะเสนอรุสโซ่ไปพร้อมๆกันด้วย อย่างในรายการ Divas Café ที่มีจะขอยกการปฏิวัติฝรั่งเศสมาเป็นหัวข้อของรายการอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งครั้งหนึ่งก็ได้มีการจัดรายการเกี่ยวกับรุสโซ่ขึ้น โดยตั้งชื่อหัวข้อว่า “รำลึก 300 ปี ชาตกาล "ฌ็อง-ฌัก รุสโซ่" นักคิด นักเขียน นักทฤษฎีการเมือง และนักประพันธ์เพลงที่ฝึกฝนด้วยตัวเอง แห่งยุคแสงสว่าง ผู้มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส”⁵⁵⁹ หรือในกรณีอย่างของอาจารย์สุธาชัย ยิ้มประเสริฐที่ได้นำเหตุการณ์การ

⁵⁵⁸ Pegasus. “223ปี ปฏิวัติฝรั่งเศส บทเรียนสำหรับไทย.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://thaienews.blogspot.com/2012/07/223.html>. 14 กรกฎาคม 2555.

⁵⁵⁹ ออกอากาศวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2555

ปฏิวัติฝรั่งเศสมาใช้เป็นเหตุการณ์หนึ่งในการรณรงค์ของกลุ่มเสื้อแดง ซึ่งครั้งหนึ่งอาจารย์สุธาชัยก็เคยเขียนบทความเกี่ยวกับรัฐโซว่า “มอง มาร์ค รัฐโซ คือ ” นักปรัชญาฝ่ายประชาธิปไตยคนสำคัญ หนังสือเล่มนี้จึงกลายเป็นหนังสือต้องห้ามในฝรั่งเศสสมัยกษัตริย์ปกครอง”⁵⁶⁰

จากการนำเสนอไปในข้างต้น ผู้วิจัยได้พยายามที่จะอธิบายให้เห็นว่า การที่รัฐโซได้รับความนิยามมาโดยตลอดนั้น มีอยู่สองสาเหตุหลักกล่าวคือ ตัวเนื้อหาของทฤษฎีการเมืองของรัฐโซที่มีลักษณะเอื้อต่อการนำมาใช้ในการปกครองเมือง เนื่องจากเนื้อหาของทฤษฎีนั้นมีจุดเด่นอยู่ตรงเรื่องการเสนอเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน การเน้นย้ำเรื่องเสรีภาพ และความเสมอภาค ตลอดจนแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครอง ซึ่งความคิดเหล่านี้จะมีประโยชน์ในเวลาที่น่าปกครองต้องการจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมือง โดยเมื่อพิจารณาจากบริบททางการเมืองไทยจนถึงปัจจุบันก็จะพบว่า ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซจะถูกนำออกมาเผยแพร่อยู่เสมอในช่วงเวลาทางการเมืองที่ประชาชนได้เรียกร้องเสรีภาพ หรือต้องการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นอกจากเหตุผลในเรื่องของตัวเนื้อหาของทฤษฎีการเมืองของรัฐโซแล้ว ผู้วิจัยยังมองว่า มันมีปัจจัยควบคู่อีกประการหนึ่งนั่นก็คือ ปัจจัยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐโซกับการปฏิวัติฝรั่งเศสในแง่ที่ว่า คนไทยโดยเฉพาะคนที่พอจะมีความรู้ทางการเมืองอยู่บ้าง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะรับรู้ที่รัฐโซนั้นเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ด้วยความเชื่อนี้ มันยังทำให้ทฤษฎีการเมืองได้รับความนิยมเหนือนักคิดคนอื่น ๆ ตลอดจนมันยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซนั้นได้เข้ามาสู่เมืองไทยตั้งแต่นั้นครั้งแรก และก็ถูกนำมาใช้เป็นระยะๆตามบริบททางการเมืองไทยจนถึงปัจจุบัน

6.2 ปัญหาการตีความเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองรัฐโซในไทย

อย่างไรก็ดี ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า การนำทฤษฎีการเมืองของรัฐโซมาใช้ในเมืองไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ผู้ที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะมีปัญหาในการตีความบางประการ ซึ่งผู้วิจัยไม่เห็นด้วย โดยประเด็นที่จะนำเสนอที่ผู้วิจัยขอหยิบยกประเด็นเรื่อง เจตจำนงทั่วไป (General will) ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นหลักที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาการตีความอื่นๆที่นักปกครองทางการเมืองชอบนำมาใช้ ได้แก่ การอ้างเสียงข้างมากถูกต้องเสมอ หรือการอ้างว่าเจตจำนงทั่วไปเท่ากับเจตจำนงของประชาชน ซึ่งผู้วิจัยเข้าใจว่าประเด็นเหล่านี้เป็นประเด็นหนึ่งดังที่กล่าวไปแล้วว่าเป็นสิ่งที่ทำให้ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซได้รับความนิยม แต่ในอีกด้านหนึ่งแนวคิดดังกล่าวก็เป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้กันผิดพลาดอย่างมหาศาลด้วย

ประเด็นเรื่อง เจตจำนงทั่วไป (General will) เป็นประเด็นที่มีการนำมาใช้ในทางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ แนวโน้มที่ผู้ใช้นำมาอ้างถึงนั้นมีจุดมุ่งหมายแฝงอยู่นั่นก็คือ

⁵⁶⁰ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, “ 'เตียง คิริซันท์กับ'เอมีล', ” โลกวันนี้วันสุข (8 ธันวาคม 2555)

การนำเสนอแนวคิดที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน กล่าวคือ จากหลักฐานที่ปรากฏตามที่ผู้วิจัยสืบค้นมา แนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปเป็น ประเด็นแรกในทฤษฎีการเมืองของรุสโซที่ถูกนำมาใช้ในประเทศไทย ซึ่งบุคคลแรกๆที่นำมาใช้ก็คือพระองค์วรวงศา และพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ดังที่ได้เสนอรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 4⁵⁶¹ โดยแนวคิดเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปที่ถูกนำมาใช้ในไทยนั้น ผู้ใช้ตีความว่า เจตจำนงทั่วไปก็คือ เจตจำนงของประชาชน (General will = People's will) และเมื่อการเข้าใจเช่นนี้เมื่อนำไปผสมกับหลักการอื่นที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเมืองของรุสโซในเรื่องเจตจำนงทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น “เจตจำนงทั่วไปถูกต้องเสมอ” “เจตจำนงทั่วไปไม่มีวันผิดพลาด” “เจตจำนงทั่วไปจะปรากฏออกมาโดยเสียงข้างมาก” “เสียงส่วนน้อยจะต้องถูกบังคับให้เป็นเสียง” ซึ่งการนำมาผสมกับหลักการที่กล่าวมานี้ มันก็จะทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปกลายเป็นการแทนค่าเจตจำนงทั่วไป คือ เจตจำนงของประชาชน เช่น “เสียงของประชาชนไม่มีวันผิดพลาด” “เสียงของประชาชนถูกต้องเสมอ” “เสียงของประชาชนจะปรากฏออกมาด้วยการออกเสียงข้างมาก” “คนส่วนน้อยในสังคมที่เสียงส่วนน้อยจะต้องถูกบังคับให้เป็นเสียง หรือเป็นไปตามเสียงข้างมาก” และเมื่อคนที่นำมาใช้เข้าใจหรือตั้งใจที่จะเข้าใจเช่นนี้ก็ทำให้ ทฤษฎีของรุสโซมีความทรงพลังในการนำไปปลูกปั่นผู้คน เพราะเมื่อมีการเข้าใจในลักษณะดังกล่าว การตีความหมายก็จะเป็นไปในลักษณะที่ว่าประชาชนทำอะไรก็ถูกไม่มีวันผิด ซึ่งความเข้าใจเช่นนี้ได้ปรากฏมาโดยตลอดตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ เริ่มจาก งานของพระองค์วรวงศาในช่วงปีพ.ศ. 2477 ที่เริ่มให้ความหมายของคำว่า “General Will” ว่า “เสียงของปวงชน”⁵⁶² หรือในตำราการปฏิวัติฝรั่งเศสของพระองค์เจ้าอาทิตย์ที่ออกมาในช่วงใกล้เคียงกันก็ได้อธิบายว่า เจตจำนงทั่วไปก็คือ “ความต้องการของส่วนรวม”⁵⁶³ มากไปกว่านั้น ในเนื้อหาของคณะยุทธศาสตร์ที่สามของรุสโซ (พ.ศ. 2478) ก็ได้มีการเน้นจุดสำคัญเกี่ยวกับหลักการเรื่องเจตจำนงทั่วไป (จิตใจร่วมใหญ่) ซึ่งความหมายก็สื่อถึง เจตจำนงของประชาชนที่รวมกันเป็นรัฐธรรมนูญของคณะราษฎร⁵⁶⁴

เท่านั้นไม่พอ ในงานชิ้นอื่นๆเราก็ยังสามารถพบเห็นการนำเสนอเกี่ยวกับหลักการดังกล่าวได้ใน หนังสือเรื่องหัวใจการปฏิวัติฝรั่งเศส (2480-2489) และ งานแปลเรื่องเอมีลของนายเตียง ศิริจันทร์ (2479) ไล่เรื่อยมาจนถึงในคำนำของหนังสือสัญญาประชาคม ที่พิมพ์โดยศูนย์กลางนิสิต

⁵⁶¹ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม), “ปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้งของหม่อมเจ้าวรวงศาไชยวรราช” ใน *คู่มือระบอบใหม่* (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า 88.

⁵⁶² บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม), “ปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้งของหม่อมเจ้าวรวงศาไชยวรราช” ใน *คู่มือระบอบใหม่* (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า 92.

⁵⁶³ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา, “การปฏิวัติในทางความคิด” ใน *หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยโนเปลี่ยน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1* (พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477), หน้า 85-86.

⁵⁶⁴ เจียง แจกส์ รุสโซ, *หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ*, แปลโดย คณะยุทธศาสตร์ (พระนคร: สำนักพิมพ์ยังหลี่, 2478), หน้า 22.

นักศึกษาในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ซึ่งงานเหล่านี้ต่างก็เข้าใจว่าทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นเป็นทฤษฎีเพื่อมวลชน ตลอดจนถึงเข้าใจว่าทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นคือเครื่องมืออย่างดีที่สามารถใช้ปลุกกระตมผู้คนได้ ไม่เว้นแม้แต่ในปัจจุบันก็ได้มีนักปลุกกระตมทางการเมืองได้นำทฤษฎีการเมืองของรุสโซไปใช้ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ ห้า ว่า ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ทฤษฎีการเมืองของรุสโซถูกนำมาใช้อย่างเป็นล่ำเป็นสันโดยเฉพาะในหน้าหนังสือพิมพ์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ การนำรุสโซมาเสนอในนิตยสารโลกวันนี้วันสุข ซึ่งถูกนำมาตีพิมพ์ทั้งหมด 22 บทความ ภายในหกปี (พ.ศ. 2549-2555) ซึ่งเกินครึ่งหนึ่งรุสโซได้ถูกนำเสนอในคอลัมน์ที่ชื่อว่า “ทัศนะแสงสว่าง”⁵⁶⁵ ของ จรัล ดิษฐาอภิชัย หนึ่งในแกนนำของคณะเสื้อแดงที่มีบทบาทอย่างมากในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมือง ก็ได้ใช้คำว่าเจตจำนงทั่วไป ในลักษณะที่ว่า เจตจำนงเสียงข้างมากของประชาชน หรืออีกนัยยะหนึ่ง ก็คือ เจตจำนงของคนเสื้อแดงที่แสดงออกผ่านการเลือกตั้ง⁵⁶⁶ นอกจากนี้ การรับรู้เกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปของรุสโซยังถูกนำไปใช้ที่สื่อถึง มติมหาชนด้วย ดังจะเห็นได้จากบทความหนึ่งในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ที่พูดถึงเรื่องมติมหาชนว่า “มติมหาชน (Public opinion) คือพฤติกรรมทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยแสดงออกถึงอุดมการณ์อำนาจอธิปไตยของปวงชน ซึ่งได้รับการรับรองจากรัฐบาลว่าเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ต้องเป็นไปในทางสันติไม่เกิดผลร้ายต่อผู้อื่น มติมหาชนเริ่มใช้เป็นครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศส โดยรุสโซเป็นผู้ริเริ่มใช้คำนี้ มติมหาชนต่างจากการทำประชามติและประชามติตรงที่ว่า ประชามติและประชามติเป็นสิ่งที่ต้องทำก่อนประเด็นหรือโครงสร้างสาธารณะจะลงมือปฏิบัติ”⁵⁶⁷

จากข้อมูลเบื้องต้นที่กล่าวไปนี้ก็จะทำให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าทฤษฎีการเมืองของรุสโซเป็นทฤษฎีเพื่อมวลชนที่เสนอว่าประชาชนทำอะไรก็ไม่มีวันผิด หรือ เสนอว่าเสียงข้างมากของประชาชนถูกต้องเสมอ ซึ่งการเข้าใจว่าทฤษฎีการเมืองของรุสโซเป็นเช่นนี้เป็นสิ่งที่ขัดกับตัวทฤษฎีการเมืองของรุสโซอย่างชัดเจน กล่าวคือ เจตจำนงทั่วไป (General Will) ตามความคิดของรุสโซ้นั้นมันเป็นเจตจำนงของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือในอีกทางหนึ่งก็คือมันเริ่มจากการที่มนุษย์แต่ละคนนั้นได้ตัดสินใจเข้ามารวมตัวกันเป็นสังคมการเมือง ซึ่งรุสโซเรียกรวมตัวในลักษณะนี้ว่า “กายการเมือง” (Body Politics) และในแต่ละกายการเมืองนั้นก็จะมีเจตจำนงหนึ่งเดียวที่เป็นสิ่งที่กำหนด

⁵⁶⁵ ชื่อคอลัมน์ “ทัศนะแสงสว่าง” เป็นชื่อเรื่องที่ถูกเขียนตั้งขึ้นจากคำว่า “Enlightenment” ซึ่งเป็นยุคแห่งความรุ่งโรจน์ทางภูมิปัญญาในยุโรป โดยผู้เขียนเชื่อว่า ความคิดทางการเมืองของยุคนี้ได้ส่งอิทธิพลให้เกิดการปฏิวัติไปทั่วยุโรปโดยเฉพาะการปฏิวัติฝรั่งเศส จากการพิจารณารูปแบบวิธีการเขียนของคอลัมน์นี้ ผู้เขียนได้นำความคิดของนักคิดในยุคดังกล่าวโดยเฉพาะ รุสโซ และจอห์น ล็อกมาวิเคราะห์การเมืองไทย โปรดดู คำอธิบายประกอบได้ใน จรัล ดิษฐาอภิชัย, “ทรรศนะแสงสว่าง: ประชาชนแสงสว่าง! แสงสว่าง,” *โลกวันนี้วันสุข* (17 กุมภาพันธ์ 2555)

⁵⁶⁶ จรัล ดิษฐาอภิชัย, “หลักการแห่งการเมืองใหม่ ที่มาของอำนาจรัฐ,” *โลกวันนี้วันสุข* (10 ตุลาคม 2551)

⁵⁶⁷ ทองแถม นางจางคอลลัมน์: ตามรอยคึกฤทธิ: มติมหาชน,” *สยามรัฐ* (8 มีนาคม 2556)

ทิศทางของตัวมันเอง เจตจำนงนั้นก็คือ เจตจำนงทั่วไป (General will) และเจตจำนงทั่วไปนี้จะแสดงตัวมันเองออกมาได้ในรูปของกฎหมายเท่านั้น⁵⁶⁸ และกฎหมายนั้นจะต้องถูกบัญญัติโดยพลเมืองทุกคน

แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ ความเห็นของพลเมืองไม่สอดคล้องกัน หรือเสียงไม่เป็นเอกฉันท์นั้น รุสโซเสนอให้ใช้เกณฑ์เรื่องเสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน (Majority Vote) แต่เกณฑ์ข้างมากของรุสโซนั้นจึงต้องอยู่บนฐานของการที่แต่ละคนนั้นไม่เอาเจตจำนงส่วนตนหรือผลประโยชน์ของตนมาใช้ในการออกเสียง เพราะถ้าพลเมืองนั้นใช้เจตจำนงส่วนตนออกกฎหมายแล้ว ไม่ว่าจะเป็เสียงข้างมากหรือเสียงข้างน้อยมันก็ไม่มีความที่จะเป็นเจตจำนงทั่วไปได้ ดังที่รุสโซได้กล่าวว่า “เป็นความจริงที่ว่าข้อถกเถียงนี้(เรื่องการใช้เกณฑ์ข้างมาก) มีสมมุติฐานว่าคุณสมบัติทุกอย่างของเจตจำนงทั่วไปยังคงอยู่ในคนส่วนใหญ่ ถ้ามันไม่อยู่ ไม่ว่าจะเราอยู่ฝ่ายไหนมันก็ไม่มีความหวังอีกต่อไป”⁵⁶⁹

ดังนั้นเอง กฎหมายทุกกฎหมายที่พลเมืองหรือประชาชนของรัฐบัญญัติขึ้นนั้นอาจจะไม่ใช่เจตจำนงทั่วไปเสมอไป เพราะว่าเจตจำนงทั่วไปนั้นจะมุ่งเกิดการคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน(Common Interest) แต่ถ้าในกรณีที่เจตจำนงของประชาชนนั้นเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ของตนเอง หรืออิงอยู่บนประโยชน์ของคนแค่บางกลุ่มนั้น เจตจำนงดังกล่าวก็ถือว่าเป็นเจตจำนงทั่วไปซึ่งต่อให้เจตจำนงดังกล่าวเป็นเสียงข้างมาก เจตจำนงนั้นก็ไม่ใช่เจตจำนงทั่วไป แต่มันจะเป็นได้แค่เจตจำนงของกลุ่ม หรือ เจตจำนงเฉพาะเท่านั้น (Will of Group หรือ “Particular will) หรือ แม้แต่เสียงเอกฉันท์ของพลเมืองทุกคนก็ไม่สามารถที่จะเป็นเจตจำนงทั่วไปได้ถ้ามันอยู่บนฐานของความเห็นแก่ประโยชน์ตนเอง ซึ่งรุสโซเรียกเจตจำนงประเภทนี้ว่า ผลรวมของเจตจำนงเฉพาะ (Will of All) ซึ่ง รุสโซยังได้ให้หลักการกว้างๆในการที่เราจะทราบว่าเจตจำนงทั่วไปนั้นมีความแตกต่างกับเจตจำนงของคนทุกคนหรือเจตจำนงเฉพาะ (Will of all / Particular will) ไว้ว่า “ระหว่างเจตจำนงของคนทุกคน กับเจตจำนงทั่วไปนั้นมีความต่างกัน กล่าวคือ เจตจำนงทั่วไปนั้นมองเห็นแต่ผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ขณะที่เจตจำนงของคนทุกคนมองไปยังผลประโยชน์ส่วนตัว และมันเป็นเพียงผลรวมของเจตจำนงเฉพาะ ซึ่งเมื่อเรานั้นได้นำเอาเจตจำนงที่มากเกินไปและน้อยเกินไปที่ได้มาหักล้างกันเองเหล่านี้ออกไปเสีย ผลลัพธ์ของความต่างที่เหลือก็คือเจตจำนงทั่วไป”⁵⁷⁰ การที่รุสโซกล่าว

⁵⁶⁸ โปรตดู J.J Rousseau, “On Law” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 210. และคำอธิบายในภาษาไทยจาก สมบัติ จันทรวงศ์, “สัญญาประชาคมของรุสโซ”, อ้างแล้ว, หน้า 173.

⁵⁶⁹ J.J Rousseau, “On Voting” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 278.

⁵⁷⁰ J.J Rousseau, “Whether the General will is fallible?” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 204.

เช่นนี้ รัสโซไม่ได้หมายความว่า เรานั้นจะต้องนำผลรวมทั้งหมดนั้นมาทำการคำนวณหรือหาค่าเฉลี่ยในทางคณิตศาสตร์แต่อย่างใด แต่สิ่งที่รัสโซนำเรื่องเรขาคณิตมาใช้ก็เพื่อที่จะทำภาพให้มันชัดเจนมากขึ้นว่าเจตจำนงทั่วไปนั้นจะไม่เป็นเจตจำนงที่มุ่งแต่ผลประโยชน์ส่วนตนมากเกินไป หรือ หรือลดทอนผลประโยชน์ของส่วนรวมมากเกินไป ซึ่งถ้าเราสังเกตให้ดีในหนังสือสัญญาประชาคม รัสโซได้ใช้วิธีการทางคณิตศาสตร์หลายครั้งมาเป็นการอุปมา⁵⁷¹ ซึ่งรัสโซก็ได้กล่าวถึงวิธีการทางคณิตศาสตร์ที่เขานำมาใช้ว่า “ ถ้ามีคนหัวเราะเยาะทฤษฎีต่างๆของข้าพเจ้าโดยกล่าวว่า ถ้าดูตามความเห็นของข้าพเจ้าแล้ว เพื่อที่จะหาค่ากลางของไตรยางค์และสร้างองค์ประกอบของรัฐบาลมันก็แค่ทำการหารากที่สอง หรือนำมาหารตามจำนวนประชากรก็ได้แล้วแหละ ข้าพเจ้าขอตอบในที่นี้ว่า ข้าพเจ้าใช้ตัวเลขเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น...ข้าพเจ้าเพียงแต่ขอยืมใช้ภาษาทางเลขคณิตเพื่ออธิบายความคิดอย่างประหยัดถ้อยคำเท่านั้น และเชื่อว่าข้าพเจ้าจะไม่รู้ว่า ความแม่นยำทางเลขคณิตนั้นจะนำมาใช้วัดปริมาณทางความคิดหาได้ไม่”⁵⁷² ซึ่งเป็นสิ่งที่ค่อนข้างชัดเจนกับคำพูดของรัสโซ แต่มันก็เกิดคำถามต่อมาว่า ถ้ารัสโซไม่ได้หมายความว่า การนำมาวิธีการทางคณิตศาสตร์มาคำนวณ แล้วเจตจำนงของรัสโซเจตจำนงทั่วไปนั้นหมายถึงอะไร คำตอบก็คือเจตจำนงทั่วไปนั้นจะต้องเป็นเจตจำนงที่อยู่ตรงกลางระหว่างความมากเกินไป (ผลรวมของเจตจำนงที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน) หรือน้อยเกินไป (เจตจำนงส่วนน้อยที่เห็นแก่ตัว) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมันเป็นการประนีประนอมกันระหว่างเจตจำนงที่มากเกินไปกับเจตจำนงที่น้อยเกินไป ดังคำกล่าวของรัสโซที่กล่าวเรื่องผลประโยชน์ในการออกเจตจำนงว่า “ จุบรวมในความต่างของผลประโยชน์นั้นเองที่ก่อให้เกิดพันธะทางสังคมและหากไม่มีจุดใดจุดหนึ่งที่ผลประโยชน์ทุกอย่างมาบรรจบกัน สังคมก็ย่อมไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ สังคมจึงต้องถูกปกครองอยู่บนฐานของผลประโยชน์ร่วมกันสถานเดียวเท่านั้น”⁵⁷³ สำหรับปัญหาในเรื่องดังกล่าวนี้ก็ไม่หมดสิ้นไป เพราะถ้ามีคนถามต่อไปว่าแล้วเราจะรู้ได้ว่าตรงไหนเล่าคือเจตจำนงทั่วไปในการตอบปัญหานี้ รัสโซก็คงจะทราบอยู่เขาจึงได้วางหลักการต่างๆไว้ในการที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไป (General will)ไว้ในหนังสือสัญญาประชาคมของเขา ซึ่งจะนำเสนอต่อไป

⁵⁷¹ มีผู้ที่ได้นำข้อความตอนนี้ของรัสโซไปทำการคำนวณ เพื่อหาค่ากลาง (Means) โปรดดู Jonathan Wolff, *An Introduction to political Philosophy*. (Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 79

⁵⁷² J.J Rousseau, “Government in General ” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 229. แปลภาษาไทยใช้สำนวนของ คุณวิภาดา โปรดดู ฌอง ฌาคส์ รัสโซ, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550), หน้า 100-102.

⁵⁷³ J.J Rousseau, “Sovereignty is Inalienable” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 200.

อย่างไรก็ตามก่อนที่จะเข้าไปพิจารณาถึงเงื่อนไขในการได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไปนั้นเราควรที่จะทราบเกี่ยวกับความเป็นมาของคำว่าเจตจำนงทั่วไป (General will) เสียก่อน กล่าวคือ คำดังกล่าวนี้ได้ถูกนำมาใช้กันก่อนหน้ารุสโซเป็นเวลาหลายร้อยปี โดยในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้มีผู้ที่ศึกษาถึงเรื่องนี้ไว้อย่างละเอียดนั่นก็คือ Patrick Riley* โดยเขานั้นได้เสนอว่า ในครั้งแรกนั้น เจตจำนงทั่วไปนั้นได้ถูกนำมาใช้ในทางเทววิทยา (Theology) โดยลักษณะการใช้นั้นเป็นการใช้กับเจตจำนงของพระเจ้าที่ได้มีต่อมวลมนุษยย์ในการที่จะช่วยเหลือมนุษยย์ทุกคนนั้นให้รอดจากการตกนรกเนื่องมาจากจากบาปกำเนิด โดยเจตจำนงดังกล่าวของพระเจ้านั้นก็คือ เจตจำนงทั่วไป ที่แผ่ซ่านไปถึงมนุษยย์ทุกคนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังแต่วิธีการตีความเช่นนี้ก็ถูกกล่าวหาว่าเจตจำนงของพระเจ้านั้นไม่ได้มีลักษณะเช่นนี้ เพราะพระเจ้านั้นได้เลือกบางคนที่จะให้รอดไม่ใช่ทุกคนที่รอดได้ โดยนักเทววิทยาอย่าง Augustine และ Pelagius โดยทั้งสองนั้นก็ได้เสนอว่าในครั้งแรกพระเจ้าได้มุ่งหวังที่จะช่วยให้ทุกคนนั้นรอด แต่ภายหลังของการที่มนุษยย์ถูกขับออกจากสวนอีเดน พระเจ้าก็มีเจตจำนงอันใหม่ที่จะช่วยเหลือมนุษยย์ที่สร้างบาปและเชื่อฟังคำสั่งของพระองค์เท่านั้นจึงจะมีสิทธิได้รับการไถ่ให้รอด โดยเจตจำนงครั้งหลังนี้ของพระเจ้านี้ก็คือ เจตจำนงเฉพาะ (Particular Will) ⁵⁷⁴

ต่อมาในศตวรรษที่สิบเจ็ดคำทั้งสองคำนี้ก็ยังคงมีการใช้กันอย่างแพร่หลาย ซึ่งจะพบเห็นได้ในงานของ Pascal แต่รูปแบบของการใช้คำสองคำนี้เริ่มเบนออกจากที่แต่เดิมเคยใช้แต่ในทางเทววิทยาเท่านั้นเปลี่ยนมาสู่ความคิดทางการเมือง ดังที่Pascal ได้ใช้มันที่ศนของคำสองคำนี้มาอธิบายในเรื่องของภาวะที่มีเสถียรภาพ หรือสภาวะสมดุลว่ามนุษยย์นั้นจะมีสภาวะดังกล่าวได้ก็ด้วยการที่จะต้องไม่หมกมุ่นอยู่กับเจตจำนงของตนเอง โดยมนุษยย์นั้นต้องเปลี่ยนเจตจำนงดังกล่าวไปสู่เจตจำนงที่ใหญ่กว่า นั่นก็คือเจตจำนงทั่วไปกันของคนทุกคน ดังที่ Pascal ดังที่เขาได้กล่าวไว้ว่า “ เราต้องปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นทั่วไป การนิยมตัวเองคือจุดเริ่มต้นของความไร้ระเบียบทั้งหมด ไม่ว่าในสงคราม ในทางนโยบาย ในทางเศรษฐกิจ หรือในร่างกายมนุษยย์” ⁵⁷⁵ นอกจาก Pascal แล้วการนำคำศัพท์เกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปและเจตจำนงเฉพาะมาใช้ในนี่ยังปรากฏอยู่ในงานของนักคิดในศตวรรษที่สิบเจ็ดและสิบ

---

* นอกจากงานของPatrick Riley เรื่อง General will before Rousseauแล้วผู้ที่สนใจสามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้จากวิทยานิพนธ์บทที่ห้า ของ พันตำรวจตรีอภิชาติ สุริบุญญา เรื่องความเป็นอุดมคติของเจตจำนงร่วมในทฤษฎีสัญญาประชาคมของ จัง จาก รุสโซ วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁷⁴ Patrick Riley, The General Will before Rousseau: The Transformation of Devine into the Civic. (Princeton: Princeton University Press, 1986), pp. 11-15, 81.

⁵⁷⁵ Patrick Riley, The General will before Rousseau, Political Theory. 2(1978): 488.

แปดอีกหลายคนเช่น Pierre Bayle , Nicolas Malebranche ,Benedict de Fontenelle , Jacques Bossuet เป็นต้น โดย Patrick Riley ได้ตั้งข้อสังเกตต่อคำว่าเจตจำนงทั่วไปที่นักคิดเหล่านี้ได้ใช้นั้นมีลักษณะไปในทางแง่บวก คือมุ่งไปหาความเป็นสมบูรณื ทรงคุณค่า ดีงาม และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในทางตรงกันข้าม เจตจำนงเฉพาะนั้นมันจะไปในทางแง่ลบ ที่หมายถึงความไร้ระเบียบ ความจำกัด ความโง่งมและความเห็นแก่ตัว โดยความหมายในลักษณะเช่นนี้ รัสโซก็ได้นำมาใช้ในทฤษฎีการเมืองของเขาเช่นกัน ที่เจตจำนงทั่วไปของเขานั้นจะนำไปสู่สิ่งที่ดี สิ่งที่ยุติธรรม และเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนรวมเสมอ ซึ่งจะตรงกันข้ามกับเจตจำนงเฉพาะที่จะมุ่งไปสู่ความเสื่อมโทรม ความแตกแยก⁵⁷⁶

ยิ่งไปกว่านั้นในช่วงเวลาร่วมสมัยกับรัสโซ ก็ได้มีนักคิดอย่าง Montesquieu ที่ได้มีการนำความคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปและเจตจำนงเฉพาะมาใช้ในทฤษฎีการเมืองของเขาอีกด้วย โดย Montesquieu นั้นได้กล่าวถึงรัฐที่ตั้นนั้นจะต้องถูกนำและควบคุมโดยเจตจำนงทั่วไปโดยเขาได้เรียนเจตจำนงทั่วไปว่า “General Spirit” และรัฐที่จะถูกนำโดยเจตจำนงดังกล่าวได้นั้นจะต้องเป็นรัฐที่มีขนาดเล็ก ไม่มีความพุ่มเฟือยหรือความหรูหราที่มากจนเกินไป⁵⁷⁷ ซึ่งความคิดนี้เราจะเห็นได้ว่าเป็นความคิดที่คล้ายกันอย่างชัดเจนในทฤษฎีการเมืองของรัสโซในเรื่องที่ว่าเจตจำนงทั่วไปนั้นจะเปล่งประกายได้ดีที่สุดในเงื่อนไขใดบ้าง นอกจาก Montesquieu แล้ว นักทฤษฎีการเมืองอย่าง Denis Diderot ที่เป็นเพื่อนสนิทที่สุดคนหนึ่งของรัสโซก็ได้มีการใช้คำว่าเจตจำนงทั่วไปในทฤษฎีการเมืองของเขาที่ใกล้เคียงกับรัสโซเป็นอย่างมากดังที่เขาได้เขียนไว้ใน Encyclopedie เรื่อง สิทธิตามธรรมชาติ (Droit Naturel) ว่า “เจตจำนงทั่วไปก็คือ กฎแห่งความประพฤติปฏิบัติอันเกิดจากการกระทำที่บริสุทธิ์ของความเข้าใจ ซึ่งความเข้าใจนี้เป็นความเข้าใจอย่างมีเหตุผลในขณะที่มีสติสัมปชัญญะและไร้ซึ่งกิเลสในเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งที่เขาสามารถเรียกร้องได้จากเพื่อนคนอื่นและสิ่งที่คุณอื่นมีสิทธิเรียกร้องได้จากเขา และการที่ไปสู่เจตจำนงทั่วไปนั้นปัจเจกชนแต่ละคนจะต้องปรับปรุงตัวเองเพื่อที่จะเรียนรู้ว่าเขาต้องเป็นคนเช่นไร เป็นพลเมืองอย่างไร เป็นผู้ใต้ปกครองอย่างไร เป็นบิดาอย่างไร เป็นเด็กอย่างไร และเมื่อใดที่เขาสมควรจะมีชีวิตอยู่หรือต้องตาย ซึ่งเจตจำนงทั่วไปนี้เป็นสิ่งที่ไม่มียวันผิดพลาด และเป็นสิ่งที่ผูกโยงสังคมทั้งหมดไว้”⁵⁷⁸ กล่าวโดยสรุปแล้วตามที่ได้เสนอมานี้ในข้างต้นนี้เป็นการปูพื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านความคิดในเรื่องของเจตจำนงทั่วไปและเจตจำนง

⁵⁷⁶ Ibid., p. 489.

⁵⁷⁷ Patrick Riley, *The General Will before Rousseau : The Transformation of Devine into the Civic*. (Princeton: Princeton University Press, 1986), pp. 141-142.

⁵⁷⁸ Ibid., pp. 203-204.

เฉพาะที่มีจุดเริ่มต้นจากการตีความเจตจำนงของพระเจ้าและได้เปลี่ยนผ่านมาสู่การใช้ในแง่ของการเมือง ซึ่งเราจะเห็นได้ว่ารุสโซ้นั้นไม่ใช่คนแรกที่ได้ใช้มนต์ศน์เกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปหรือเจตจำนงเฉพาะ แต่รุสโซ้นั้นเป็นเพียงคนหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมากจากนักคิดจำนวนมากก่อนหน้าเขานั่นเอง

อนึ่งหลังจากที่เราได้พิจารณาถึงที่มาที่ไปของเจตจำนงทั่วไปที่ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของรุสโซแล้ว เราก็ควรจะกลับมาพิจารณาถึงหลักการในการที่ได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไป หรือความยุติธรรมของรุสโซ ซึ่งสำหรับหลักการดังกล่าวของรุสโซ้นั้น เราสามารถแบ่งแยกได้สองหลักการกล่าวคือ หลักการประเภทแรกนั้นจะเป็นหลักการนี้เน้นที่ตัวมนุษย์ และในหลักการประเภทที่สองจะเป็นหลักการที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไปโดยการจัดสภาพแวดล้อม หรือโครงสร้างทางสังคมขึ้นมา ในทั้งสองส่วนนี้เราอาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า มันคือหลักการได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไปโดยผ่านผู้กระทำการที่เป็นอิสระซึ่งกันและกัน นั่นก็คือ ตัวมนุษย์แต่ละคน กับหลักการในการสร้างสิ่งแวดล้อมหรือโครงสร้างที่จะทำให้มนุษย์ หรือพลเมืองนั้นสามารถแสดงเจตจำนงทั่วไปได้อยู่เสมอ ซึ่งหลักการทั้งสองส่วนที่จะต้องใช้ควบคู่กันไป

ในเบื้องต้นนี้เราจะเริ่มจากหลักการที่เน้นที่ตัวมนุษย์ก่อน กล่าวคือ หลักการแรกที่สุดก็คือ พลเมืองนั้นจะต้องแสดงเจตจำนงนั้นด้วยตนเอง อำนาจในการแสดงเจตจำนงนั้น รุสโซเรียกมันว่า อำนาจนิติบัญญัติ (Legislative power) ดังที่รุสโซกล่าวไว้ว่า “ อำนาจนิติบัญญัติเป็นของประชาชน และจะเป็นของประชาชนได้เท่านั้น”⁵⁷⁹ มากไปกว่านั้น ตามหลักการของรุสโซ้นั้น ไม่นอนุญาตให้พลเมืองเลือกผู้แทนเพื่อไปแสดงเจตจำนงแทนตนไม่ว่าในกรณีใดๆก็ตาม ดังที่เขาได้กล่าวว่า “ อำนาจอธิปไตยไม่อาจจะแทนกันได้ด้วยเหตุผลเดียวกับที่มันไม่สามารถถูกถ่ายโอนได้ เพราะมันคือสาระสำคัญของเจตจำนงทั่วไป และเจตจำนงไม่อาจจะถูกแทนกันได้ มันเป็นตัวของมันเอง หรือไม่ก็เป็นอย่างอื่นไม่อาจจะมีสิ่งที่อยู่ตรงกลางประนีประนอมระหว่างสองสิ่งนี้ได้ ดังนั้นผู้แทนของประชาชนจึงไม่ใช่ และก็ไม่สามารถที่จะเป็นตัวแทนของพลเมืองได้ ผู้แทนสามารถเป็นแค่ผู้รับคำสั่งไปทำเท่านั้น แต่พวกผู้แทนไม่สามารถทำการตัดสินใจแทนได้ กฎหมายที่ประชาชนไม่ได้เห็นชอบด้วยตนเองนั้นล้วนเป็นโมฆะและมันก็ไม่สามารถเรียกว่ามันเป็นกฎหมายได้ ดังที่ประชาชนชาวอังกฤษคิดว่าตนเป็นอิสระ

⁵⁷⁹ J.J Rousseau, “Government on General ” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 229. สำนวนแปลจาก ฌอง ฌากส์ รุสโซ, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550), หน้า 97.

ซึ่งผิดมหันต์ พวกเขาเพียงแต่เสรีในระหว่างการเลือกตั้งผู้แทนเท่านั้น ทันทันทีที่เลือกผู้แทนเสร็จ พวกเขากลับกลายเป็นทาสที่ไม่เหลืออะไรเลย”⁵⁸⁰

นอกจากหลักการข้อแรกที่ว่าประชาชนนั้นต้องแสดงเจตจำนงด้วยตนเอง แคนั้นยังไม่พอ ก่อนที่ประชาชนจะแสดงเจตจำนงหรือบัญญัติกฎหมายใดๆก็ตามนั้น ประชาชนทุกคนต้องได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้องเพียงพอในเรื่องดังกล่าวก่อนที่พวกเขาจะแสดงเจตจำนงออกมา และ ประชาชนจะต้องตัดสินใจโดยไม่มี การสื่อสารระหว่างกัน เพราะการสื่อสารระหว่างกันอาจจะทำให้ประชาชนคนหนึ่งถูกรอบงำจากประชาชนอีกคนหนึ่งได้ ดังที่รุสโซได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “ถ้าในสภาพที่ได้รับข้อมูลถูกต้องอย่างเพียงพอ แล้วประชาชนก็ได้ตัดสินใจโดยไม่มี การสื่อสารระหว่างสมาชิก เช่นนี้แล้ว ย่อมต้องมีความแตกต่างกันเกิดขึ้นในเสียงที่ออก และความแตกต่างเล็กน้อยๆจำนวนมากนี้เอง จะรวมกันเป็นเจตจำนงทั่วไปได้เสมอ”⁵⁸¹

มากไปกว่านั้นรุสโซยังได้ให้หลักการที่ละเอียดไปจนถึงขั้นที่ว่า ผู้แสดงเจตจำนงนั้นต้องคำนึงถึงอะไรในระหว่างที่ตนจะแสดงเจตจำนงทั่วไปของตนออกไป กล่าวคือ รุสโซเสนอให้เราคำนึงและพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นถ้าเจตจำนงของเรานั้นกลายเป็นเสียงส่วนใหญ่ ผลประโยชน์ดังกล่าวนี้เป็นผลประโยชน์ที่จะต้องดีหรือเป็นประโยชน์สำหรับทุกๆคนรวมทั้งตนเองด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาชนหรือพลเมือง เวลาแสดงเจตจำนงนั้นห้ามที่จะคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเองเท่านั้น เพราะถ้าทำเช่นนั้นแล้วเจตจำนงที่แสดงออกมานั้นก็จะกลายเป็นเจตจำนงเฉพาะ (Particular will) ดังที่ รุสโซ กล่าวไว้ว่า “การที่ข้อตกลงซึ่งผูกพันเรากับสังคมนั้นเป็นข้อผูกมัดได้ก็ เพราะมันผูกมัดซึ่งกันและกันเท่านั้น และโดยธรรมชาติของมัน เราก็ไม่สามารถที่จะทำเพื่อคนอื่นโดยไม่ทำเพื่อตัวเองด้วยในขณะที่ทำตามข้อตกลง เหตุใดเจตจำนงทั่วไปจึงเที่ยงตรงเสมอ และทำไมทุกคนล้วนปรารถนาให้แต่ละคนในหมู่ตนมีความสุข ถ้าไม่ใช่เพราะว่าไม่มีใครเลยที่จะไม่ถือคำว่า แต่ละคนนี้คือตัวเอง หรือไม่คิดถึงตัวเองในขณะที่ลงคะแนนให้ทุกคน”⁵⁸² มากไปกว่านั้น รุสโซยังกล่าวต่อไปใน

⁵⁸⁰ J.J Rousseau, “Deputies or Representatives ” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 266. สำนวนแปลจาก ฌอง ฌากส์ รุสโซ, สัญญาประชาคม, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทัพบกหนังสือ, 2550), หน้า 161.

⁵⁸¹ J.J Rousseau, “Whether the General will is fallible?” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 203. ข้อความนี้ ผู้วิจัยแปลคำว่า General Will ว่า เจตจำนงทั่วไป เพราะผู้วิจัยมองว่า น่าจะเหมาะสมกว่าการใช้คำว่า เจตจำนงร่วม เพราะการใช้เจตจำนงร่วมจะสื่อความหมายในลักษณะที่ว่ามันเป็นผลรวมของเจตจำนงของประชาชน

⁵⁸² เป็นสำนวนของผู้วิจัยเอง แปลจาก J.J Rousseau, “The Limits of the sovereign Power” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit ., p. 205.

เรื่องดังกล่าวอีกว่า “ ในการลงคะแนนนั้นแทนที่ประชาชนจะพูดว่า “มันเป็นผลประโยชน์ของรัฐ” พวกเขากลับพูดว่า ถ้าความเห็นนี้ผ่านไปได้ จะเป็นประโยชน์ต่อคนนั้นคนนี้ หรือกลุ่มโน้นกลุ่มนี้ ดังนั้นกฎระเบียบแห่งสาธารณะในการชุมนุมก็ไม่ใช่เพื่อการอ้างไว้ซึ่งเจตจำนงทั่วไปอีกต่อไป”⁵⁸³

อย่างไรก็ตามหลักการข้างต้นที่ว่า ให้พลเมืองทุกคนในสังคมการเมืองนั้นเป็นผู้แสดงเจตจำนงด้วยตนเอง ซึ่งแม้แต่เลือกผู้แทนไปแสดงเจตจำนงแทนตนก็ไม่ได้ และก่อนที่จะแสดงเจตจำนงของตนเองนั้นประชาชนจำเป็นต้องได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ อย่างถูกต้อง รอบด้าน ตลอดจนสิ่งที่ประชาชนหรือพลเมืองต้องระลึกถึงอยู่เสมอในการแสดงเจตจำนงที่จะกลายมาเป็นกฎหมายนั้นก็คือ การคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนทุกคน ไม่ใช่เฉพาะคน หรือเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ซึ่งถ้าประชาชนได้แสดงเจตจำนงของตนได้เช่นนี้แล้ว เจตจำนงทุกครั้งที่ปรากฏออกมาในรูปของกฎหมายก็จะสอดคล้องกับเจตจำนงทั่วไปทุกครั้ง

ถึงกระนั้นก็ตาม รูสโซไม่ได้หยุดอยู่แค่หลักการที่จะได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไปด้วยวิธีการที่มาจากตัวผู้ออกเองเท่านั้น เพราะรูสโซได้กล่าวต่อไปว่าแม้ว่าเจตจำนงทั่วไปนั้นจำเป็นต้องได้มาโดยการแสดงเจตจำนงของพลเมืองแต่ละคนเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประชาชนหรือผู้ที่แสดงเจตจำนงดังกล่าวนั้นมักจะหลงผิด หรือถูกหลอกอยู่บ่อยครั้ง ด้วยเหตุนี้แล้ว ด้วยตัวประชาชนแต่เพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถที่จะแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้ รูสโซจึงได้เสนอหลักการเรื่องผู้ตั้งกฎหมาย (The Law giver) ซึ่งเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่ในการวางระบบโครงสร้างของสังคม ตลอดจนชี้แนะประชาชนให้เห็นความประโยชน์ในระยะไกล หรืออันตรายที่คนธรรมดา มักจะมองข้ามไป ซึ่งหน้าที่ทั้งหมดนี้ก็เพื่อที่จะทำให้ประชาชนสามารถที่จะแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้ ดังที่รูสโซกล่าวว่า “เราจะเห็นได้ว่าเจตจำนงทั่วไปนั้นย่อมมีมติธรรมและมุ่งไปหาประโยชน์ของมหาชนเสมอ แต่ทั้งนี้ ไม่อาจจะอนุมานได้ว่าการตัดสินใจของประชาชนจะมีความเที่ยงธรรมเสมอกัน ประชาชนต้องการความสงบสุข แต่เชื่อว่าพวกเขาจะมองเห็นมันได้ชัดเจนตลอด ประชาชนไม่เคยเลื่อมทราวม แต่จะถูกหลอก และดังนั้นเองที่ทำให้ดูเหมือนว่าพวกเขามักต้องการสิ่งที่ไม่ดี”⁵⁸⁴ และด้วยเหตุนี้รูสโซจึงได้กล่าวถึงสาเหตุที่สังคมการเมืองตามอุดมคติของเขาจำเป็นต้องมีผู้ตั้งกฎหมายเข้ามาด้วย ดังที่

⁵⁸³ เป็นสำนวนของผู้วิจัยเอง แปลจาก J.J Rousseau, “The General will is Destructible” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 275.

⁵⁸⁴ J.J Rousseau, “Whether the General will is fallible?” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 203. สำนวนแปลจาก ฌอง ฌากส์ รูสโซ, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550), หน้า 47.

เขาได้กล่าวว่า “ประชาชนซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติตามกฎหมายจะต้องเป็นผู้ที่เขียนมันขึ้นมาเองด้วย ผู้มาร่วมกันเท่านั้นจึงมีสิทธิ์กำหนดเงื่อนไขของสังคม แต่พวกเขาจะกำหนดมันอย่างไร? จากแรงบันดาลใจที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันแล้วทั้งหมดก็เห็นพ้องกันหรือ? กายการเมืองมีกลไกในตัวเองที่จะประกาศเจตจำนงของตนหรือ? ในบรรดาพวกเขาใครให้ความสามารถในการมองการณ์ล่วงหน้าที่เป็นแก่นมันเพื่อที่จะคิดและประกาศการกระทำต่างๆได้ล่วงหน้า หรือจะประกาศใช้เมื่อจำเป็นอย่างนั้นหรือ? ถ้าเช่นนั้นแล้ว คนส่วนใหญ่ที่มักจะมีอคติและไม่รู้ว่าตนต้องการอะไร เพราะไม่ค่อยรู้ว่าอะไรดีนั้นจะสามารถทำการใหญ่ที่ลำบากและยากเช่นการออกกฎหมายนี้ได้อย่างไร ประชาชนต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตนเองเสมอ แต่มักจะมองไม่เห็นมัน เจตจำนงทั่วไปมักเที่ยงธรรม แต่วิจรรย์ญาณที่ซึ้นามันไม่ได้ดีเสมอไป ด้วยเหตุนี้มันจึงจำเป็นที่จะต้องถูกสอนให้มองเห็นสิ่งต่างๆตามที่ เป็น บางครั้งมันอาจจะต้องทำให้ประชาชนมองเห็นสิ่งต่างๆตามที่ปรากฏให้เห็น นอกจากนี้แล้วประชาชนต้องได้รับการประกันว่าจะไม่ถูกเจตจำนงเฉพาะล่อลวงไป ประชาชนจะต้องถูกเสนอให้เห็นความต่อเนื่องของกาลและสถานที่ สร้างดุลภาวะระหว่างสิ่งที่ล่อใจในปัจจุบันและไวต่ออันตรายที่แฝงเร้นอยู่ข้างหน้า ....ทั้งหมดนี้คือเหตุจำเป็นที่ต้องมีผู้ตั้งกฎหมาย”⁵⁸⁵

จากข้อความของรุสโซที่ไดยกให้เห็นในข้างต้นนี้ เราจะเห็นได้ว่าแม้ว่ารุสโซจะยืนยันหนักแน่นว่าถึงอย่างไรก็ตามแต่ถ้าเราต้องการให้สังคมมีความยุติธรรมที่ถูกนำโดยเจตจำนงทั่วไปนั้น ประชาชนในสังคมนั้นจำเป็นต้องแสดงเจตจำนงด้วยตนเอง แต่บ่อยครั้งและเป็นความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้จากการพบเห็นในชีวิตประจำวันและประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาว่าบ่อยครั้งที่ประชาชนมักจะตัดสินใจโดยอิงอยู่กับประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมว่าสังคมจะเสียหายแค่ไหนก็ตาม ซึ่งผู้วิจัยคาดว่ารุสโซก็คงจะคำนึงถึงจุดนี้ เขาจึงได้เสนอถึงหลักการผู้ตั้งกฎหมายขึ้นมาเพื่อที่จะให้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงชี้นำประชาชน และอีกประการหนึ่งก็เพื่อที่จะเป็นการป้องกันทางหนึ่งไปในตัวที่จะไม่ให้ประชาชนร่วงไปสู่ความผิดพลาด ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงนำไปสู่ส่วนที่สองของหัวข้อนี้ ที่จะกล่าวถึงการวางโครงสร้างของสังคมอย่างไรที่จะทำให้ประชาชนสามารถแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้อย่างสม่ำเสมอ

การที่จะวางโครงสร้างของสังคมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ผู้ตั้งกฎหมายเป็นผู้วางโครงสร้างต่างๆเหล่านี้ โดยในขั้นต้นเราต้องทราบก่อนว่า คุณสมบัติของผู้ตั้งกฎหมายนั้นควรที่จะมีลักษณะเช่นไร รุสโซได้ตอบประเด็นนี้ว่า “ผู้ที่อาจหาญจะดำเนินการก่อสร้างระบบกฎหมายของ

⁵⁸⁵ J.J Rousseau, “On Law” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 210. สำนวนแปลจาก ฌอง ฌากส์ รุสโซ, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550), หน้า 64.

ประชาชนได้นั้น เขาจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้ คือรู้สึกรู้ว่าตนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของมนุษย์ได้ โดยเปลี่ยนแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งตามธรรมชาติเป็นผู้มีความสมบูรณ์และเป็นตัวของตัวเองไปเป็นส่วนหนึ่งที่ยิ่งใหญ่กว่า...เขาจะต้องเปลี่ยนธาตุแท้ของมนุษย์ให้แข็งแกร่งขึ้น... ภายในรัฐ ผู้ตั้งกฎหมายเป็นคณาภิธรรมดาในทุกๆด้าน ถ้าเขาเป็นเช่นนี้ด้วยความเป็นอัจฉริยะ เขาจะต้องเป็นเช่นนี้ด้วยการทำหน้าที่ไม่น้อยไปกว่ากัน หน้าที่ของเขาไม่ใช่การบริหารราชการและไม่ใช่การใช้อำนาจอธิปไตย”⁵⁸⁶ ในคุณสมบัตินี้รุสโซได้ยกตัวอย่างโมเสส⁵⁸⁷ (Moses) ผู้สร้างกฎหมายยิวว่าบุคคลผู้นี้เป็นผู้ตั้งกฎหมายที่ดี เพราะว่าคนทั้งสองนี้สามารถที่จะใช้ศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้ประชาชนทำตามกฎหมายด้วยการยินยอมได้ ซึ่งรุสโซเรียกรกระทำเช่นนี้ว่า “เป็นการเอากฎหมายยึดปากเทวดา” ในแง่หนึ่งคนพวกนี้ก็เหมือนกับพวกคนลวงโลกที่เอาข้ออ้างทางศาสนามาใช้เป็นเครื่องมือหลอกลวงประชาชน แต่สำหรับรุสโซแล้วโมเสสนั้นถือได้ว่าเป็นผู้ตั้งกฎหมายที่ยิ่งใหญ่เพราะว่ากฎหมายยิวก็ยังคงทนมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้เขายังสามารถชักจูงคนจำนวนมหาศาลให้มายอมแบกแอกแห่งประโยชน์สุขของส่วนรวมอย่างว่าง่าย”⁵⁸⁸

ในประเด็นข้างต้นนี้ค่อนข้างที่จะน่าสนใจเพราะว่า ในบางครั้งการที่จะพูดคุยกับประชาชนนั้นประชาชนอาจจะไม่ยอมรับฟังโดยดี แม้ว่าข้อเสนออันนั้นจะแสนที่จะเข้าใจง่ายก็ตามที ดังนั้นการที่ผู้ตั้งกฎหมายจะใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อที่จะให้ประชาชนยอมแบกรับผลประโยชน์ร่วมกันของสังคมนั้น ก็ไม่ใช่เรื่องผิดอะไร ดังที่รุสโซกล่าวไว้ว่า “ ยังมีปัญหาอีกประการหนึ่งที่ต้องแก่การใส่ใจ บรรดาผู้รู้ที่

⁵⁸⁶ J.J Rousseau, “The Lawgiver” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 214.สำนวนแปลจาก ฌอง ฌากส์ รุสโซ, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550), หน้า 71.

⁵⁸⁷ โมเสสนั้นเป็นผู้นำของยิว ที่ได้นำยิวออกมาจากการเป็นทาสในอียิปต์โดยการอ้างว่าเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าที่พวกเขาเรียกว่าพระเยโฮวาห์ที่มาปรากฏแก่ตน ซึ่งหลังจากที่ได้นำยิวออกมาจากการเป็นทาสแล้วนั้น โมเสสก็อ้างต่อไปว่าพระเจ้าได้เรียกตนขึ้นไปบนภูเขาซีนาย และหลังจากที่โมเสสได้ลงมาจากภูเขาแล้ว โมเสสก็ได้นำบัญญัติสิบประการมาประกาศให้พวกยิวถือปฏิบัติตามโดยอ้างว่าเป็นบัญชาของพระเจ้าที่ให้กับตนตอนที่ขึ้นไปบนภูเขาดังกล่าว (โปรดดูพระคัมภีร์อพยพ 20 :1-26) สำหรับบัญญัติสิบประการนั้นถือได้ว่าเป็นกฎหมายหลักของพวกยิวที่จะต้องรักษาไว้ นอกจากบัญญัติสิบประการแล้วโมเสสยังได้ออกกฎหมายอีกเป็นจำนวนมากซึ่งเราจะเห็นได้จากในพระคัมภีร์บทที่ชื่อว่า เลวีนิติ (Leviticus) พระราชบัญญัติ (Deuteronomy) โดยทุกครั้งที่โมเสสบัญญัติกฎหมายนั้นโมเสสจะอ้างว่าเป็นบัญชาของพระเจ้าที่ทรงตรัสกับตน สำหรับรุสโซนั้นมีความคิดเห็นว่าโมเสสคงจะไม่ได้พบพระเจ้าจริง แต่โมเสสเป็นบุคคลที่ยิ่งใหญ่ในฐานะผู้ตั้งกฎหมายตามสายตาของตน เพราะว่ารุสโซคิดว่าโมเสสคงทราบดีว่าถ้าตนไปบอกพวกยิวให้ทำตามในนามของตนเอง พวกยิวคงจะไม่เชื่อฟัง แต่ถ้าโมเสสอ้างในนามพระเจ้า พวกยิวคงจะต้องทำอย่างแน่นนอน ด้วยเหตุนี้เองรุสโซจึงเรียกรกระทำเช่นนี้ว่าเป็นการเอากฎหมายยึดปากเทวดา โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะให้พวกเขากระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตัวพวกเขาเอง

⁵⁸⁸ Ibid., p. 217.

อยากพูดกับชาวบ้าน แต่กลับพูดภาษาของตนแทนภาษาของพวกเขา ดังนั้นจึงไม่อาจจะทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าใจได้ แต่ถึงกระนั้นก็ตามในโลกนี้มีความคิดเป็นล้านๆอย่างที่ไม่สามารถอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจได้ ...ปัจเจกบุคคลผู้ซึ่งจะพอใจต่อแผนการของรัฐบาลก็เฉพาะแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตนเท่านั้น พวกเขาเหล่านี้จะยากที่จะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการสละประโยชน์ส่วนตนบางอย่างเพื่อที่จะได้ประโยชน์อย่างอื่นจากการถูกบังคับด้วยกฎหมายดีๆ ดังนั้นแล้วเพื่อที่จะให้ประชาชนที่เกิดใหม่ได้ล้มรลหลักการทางการเมืองที่ดีและปฏิบัติตามกฎพื้นฐานแห่งรัฐได้นั้น บางทีเราก็คงต้องกลับผลเป็นเหตุเสีย...อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดปัญหาเช่นนี้แล้ว ผู้ตั้งกฎหมายก็ไม่สามารถที่จะใช้ทั้งกำลังบังคับ หรือบังคับด้วยเหตุผล ดังนั้นผู้ตั้งกฎหมายจึงต้องหันไปหาอำนาจในลักษณะอื่นที่สามารถบังคับได้โดยไม่ต้องใช้กำลังรุนแรงและทำให้เชื่อได้โดยไม่ต้องโน้มน้าวชักจูง”⁵⁸⁹

ซึ่งสิ่งที่รุสโซเสนอในที่นี้ก็คือ การใช้ศาสนาหรือความเชื่อของมนุษย์มาเป็นเครื่องมือ แต่เราต้องระวังอย่างหนึ่งในที่นี้ก็คือ ผู้ตั้งกฎหมายใช้เล่ห์เหลี่ยมก็เพื่อผลลัพธ์ที่ดีต่อผู้ถูกลอก ไม่ใช่ใช้เล่ห์เหลี่ยมหรือความฉลาดไปล่อลวงประชาชนเพื่อจะเอาคนไปเป็นทาส หรือหลอกเพื่อให้บางคนได้ประโยชน์อย่างเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในความเรียงขึ้นที่สองดังที่กล่าวไปในหัวข้อแรกของบทนี้

นอกจากความสามารถเฉพาะตัวของผู้ตั้งกฎหมายในข้างต้นแล้ว การวางโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นหน้าที่ของพวกผู้ตั้งกฎหมายเหล่านี้จะต้องทำก็คือ พวกเขาเหล่านี้ต้องวางหลักการใดๆก็แล้วแต่ที่จะทำให้สังคมนั้นไม่แตกออกเป็นฝักเป็นฝ่าย เพราะถ้าสังคมมีการแตกแยกออกเป็นฝักเป็นฝ่ายแล้ว การออกเจตจำนงของประชาชนก็จะออกไปตามกลุ่ม หรือฝ่ายที่ตนสังกัดอยู่ ซึ่งตามหลักการแล้วประชาชนจะต้องออกเจตจำนงตามความคิดเห็นของตนเท่านั้น ในส่วนนี้ก็เป็นหน้าที่ของผู้ตั้งกฎหมายด้วยที่จะต้องสร้างโครงสร้างไม่ให้ประชาชนแตกแยกมีฝักมีฝ่ายภายในรัฐ ดังที่รุสโซกล่าวไว้ว่า “ถ้าจะให้เจตจำนงทั่วไปได้แสดงออก สิ่งสำคัญคือต้องไม่มีการแตกแยกเป็นฝักเป็นฝ่ายในรัฐ ซึ่งพลเมืองแต่ละคนจะต้องแสดงความคิดเห็นของตนเองเท่านั้น นี่เองคือความเป็นเลิศในระบบกฎหมายของไลเคอร์กูส และถ้ามันไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการมีฝักมีฝ่ายทางสังคมได้นั้น ผู้ตั้งกฎหมายก็จำเป็นที่จะต้องเป็นเพิ่มจำนวนให้แต่ละฝ่ายเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เป็นการป้องกันการก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน การป้องกันไว้ก่อนเหล่านี้จะเป็นวิธีที่ดีที่จะทำให้เจตจำนงทั่วไปได้ฉายแสงอยู่เสมอ และประชาชนจะไม่ล่วงสู่ความผิดพลาด”⁵⁹⁰

⁵⁸⁹ J.J Rousseau, “The Lawgiver” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 215.

⁵⁹⁰ J.J Rousseau, “Whether the General will is fallible?” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 204. สำนวนแปลจาก ฌอง ฌากส์ รูสโซ, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550), หน้า 68. แต่เปลี่ยนคำว่า เจตจำนงร่วมเป็นเจตจำนงทั่วไป

ยิ่งไปกว่านั้น หน้าที่ของผู้ตั้งกฎหมายยังจะต้องวางหลักเกณฑ์ให้พลเมืองอยู่ในฐานที่เสมอภาคกัน โดยรัฐโซได้แบ่งออกสองด้านคือ ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจและความเสมอภาคในด้านอำนาจอิทธิพล กล่าวคือในด้านทางเศรษฐกิจ ผู้บัญญัติต้องสร้างสังคมไม่ให้ประชากรมีความเหลื่อมล้ำกันมากเกินไป แต่ในขณะเดียวกันรัฐโซก็ได้หมายความว่า จะต้องให้ทุกคนมีปริมาณทรัพย์สินเท่าๆกัน ซึ่งความหมายของรัฐโซก็คือ ผู้ตั้งกฎหมายต้องสร้างกฎเกณฑ์ที่จะไม่ทำให้คนใดคนหนึ่งมีทรัพย์สินมากเกินไปจนถึงขั้นที่ว่าคนๆนั้นจะใช้จ่ายไปซื้อเสียงของอีกคนๆหนึ่งได้ และในขณะเดียวกันผู้ตั้งกฎหมายก็จะต้องทำให้พลเมืองไม่แร้นแค้นจนเกินไปจนถึงขั้นที่คนนั้นยอมขายเสียงให้กับผู้อื่นเพื่อแลกกับทรัพย์สินมาประทังชีวิต และในแง่ของความเสมอภาคทางอำนาจนั้น ผู้ตั้งกฎหมายจะต้องวางหลักเกณฑ์ทางสังคมที่จะไม่เอื้อให้คนใดคนหนึ่งในสังคมมีอำนาจมากเกินไปจนใช้อิทธิพลนั้นครอบงำ หรือบีบบังคับบุคคลอื่นๆในรัฐได้ ดังที่ รัฐโซกล่าวไว้ว่า “ความเสมอภาคนั้น เราต้องไม่หมายถึงการมีอำนาจและความมั่งคั่งเท่ากันโดยสมบูรณ์ด้วยกันทุกคน แต่ข้าพเจ้ากำลังหมายความว่า ถ้ากล่าวในแง่ของอำนาจนั้น คนจะต้องไม่มีอำนาจจนสิ้นเกินจนสร้างความรุนแรงได้ และอำนาจนั้นจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อเป็นไปตามตำแหน่งหรือภายใต้กฎหมายเท่านั้น ถ้ากล่าวในแง่ของความมั่งคั่ง ก็ต้องไม่มีพลเมืองคนใดรวยพอที่จะซื้อคนอื่นได้ ในทางกลับกันก็จะต้องไม่มีใครยากไร้จนต้องขายตนเอง นี้ย่อมหมายความว่า ช่างคนใหญ่คนโตต้องมีขอบเขตในการครอบครองทรัพย์สินและอิทธิพล ส่วนช่างคนเล็กคนน้อยก็ต้องรู้ประมาณในความอยากได้ใครดี”⁵⁹¹

อย่างไรก็ดี รัฐโซได้เสนอเพิ่มเติมในเรื่องนี้อีกว่า สังคมที่เรียบง่ายนั้นจะเอื้อต่อการที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงเจตจำนงให้กลายเป็นเจตจำนงทั่วไปได้ง่ายกว่าสังคมที่ซับซ้อนและเต็มไปด้วยสิ่งหรูหราฟุ่มเฟือย สาเหตุก็คือ สังคมที่เรียบง่ายนั้นประชาชนสามารถที่จะเห็นสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์ร่วมกันได้ง่ายกว่าสังคมที่ซับซ้อนและฟุ่มเฟือย ซึ่งในอีกแง่หนึ่งสังคมที่ซับซ้อนมักจะมีสิ่งยั่วยุให้พลเมืองไม่สามารถแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้เพราะพลเมืองมักจะยึดติดกับผลประโยชน์ส่วนตัว ดังที่รัฐโซกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “คนที่ซื้อตรงและเรียบง่ายนั้นยากที่จะถูกหลอกเพราะความง่ายของพวกเขาเอง หลุมพราง คำหลอกลวงต่างๆนานา ล้วนไม่มีผลต่อพวกเขา พวกเขาไม่ซับซ้อนพอที่จะถูกหลอก เมื่อเราเห็นชาวนาในชาติที่มีความสุขที่สุดในโลก ประชุมกันใต้ต้นไม้เพื่ออภิปรายปัญหาของรัฐ และสามารถจัดการเรื่องราวต่างๆได้อย่างชาญฉลาดแล้ว เราจะรู้สึกที่เราไม่อิจฉาความวิจิตรหรูหราของชาติอื่นซึ่งดีแต่สร้างภาพมายาด้วยฝีมืออันลึกลับนั้นเลย รัฐในประเภทนี้จะ

⁵⁹¹ J.J. Rousseau, “The Various System of Legislation” in *The Social Contract*, Op cit., p. 225. สำนวนแปลจาก ฌอง ฌากส์ รูสโซ, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550), หน้า 87.

มีการใช้กฎหมายน้อยมาก แต่เมื่อจำเป็นที่จะต้องใช้ พวกเขาก็เข้าใจในความจำเป็นนั้นโดยทั่วไปอยู่แล้ว คนแรกที่เสนอนั้นจะเป็นเพียงผู้ที่พูดในสิ่งที่ทุกคนรู้สึกอยู่แล้ว มันจะไม่มี การวิงวอนขอคะแนน หรือการใช้โวหารโน้มน้าวเพื่อให้กฎหมายนั้นผ่าน เพราะทุกคนนั้นตั้งใจที่จะทำมันอยู่แล้ว ..... ขาวนา พวกนี้ จะหัวเราะเยาะเมื่อนึกถึงเรื่องเหลวไหลทั้งหมดที่คนโกงหัวดีและนักพูดฝีปากดีสามารถชักชวนโน้มน้าวชาวเมืองปารีสและลอนดอนได้ พวกเขาคงไม่รู้ว่าประชาชนในกรุงเบอร์ลินคงจะเอากระดิ่ง * ผูกคอโอลิเวอร์ ครอมเวลล์ ** และดู๊ก เดอ โบฟอร์ด *** จะถูกตัดสินโดยชาวเจนีวา” ⁵⁹²

ดังที่ได้กล่าวเกี่ยวกับผู้ตั้งกฎหมายไปในข้างต้นแล้ว เราจะเห็นว่าในทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นผู้ตั้งกฎหมายเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งเพราะว่า โดยประชาชน หรือพลเมืองแต่เพียงลำพังนั้นไม่สามารถที่จะแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้ ดังที่รุสโซ้กล่าวอย่างชัดเจนว่า “ถ้าเช่นนั้นแล้ว คนส่วนใหญ่ที่มักจะมีอคติและไม่รู้ว่าตนต้องการอะไร เพราะไม่ค่อยรู้ว่าอะไรดีนั้นจะสามารถทำการใหญ่ที่ลำบากและยากเช่นการออกกฎหมายนี้ได้อย่างไร ประชาชนต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตนเสมอ แต่มักจะมองไม่เห็นมัน เจตจำนงทั่วไปมักเที่ยงธรรม แต่วิจรรย์ญาณที่เชื่อมั่นไม่ได้ดีเสมอไป ด้วยเหตุนี้มันจึงจำเป็นที่จะต้องถูกสอนให้มองเห็นสิ่งต่างๆตามที่เป็น” ด้วยเหตุนี้ผู้ตั้งกฎหมายจึงจำเป็นต้องมีในการขึ้นนำพลเมืองด้วยการสร้างกฎหมายหรือสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับพลเมืองในรัฐนั้นๆ ในส่วนนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการตีความและการรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นคนส่วนใหญ่มักจะละเลยในส่วนของผู้ตั้งกฎหมายโดยเลือกที่จะกล่าวถึงแต่เพียงว่าประชาชนนั้นจำเป็นต้องเป็นองค์อธิปัตย์ อำนาจอธิปไตยต้องเป็นของประชาชน แต่ละเลยเรื่องการขึ้นนำจากผู้ที่มี

---

* กระดิ่งผูกคอ เป็นการลงโทษด้วยวิธีประจานอย่างหนึ่งของพวกสวิส โดยจะนำคนที่ทำผิดมาผูกกระดิ่งที่คอแล้วให้ทำงานโดนมีเสียงกระดิ่งดังอยู่ตลอดเวลา

** โอลิเวอร์ ครอมเวลล์ (Oliver Cromwell, 1599-1658) เป็นทหารที่นำฝ่ายรัฐสภาขณะสงครามกลางเมืองของอังกฤษ และเขาเป็นผู้เรียกร้องให้ประหารชีวิตพระเจ้าชาลส์ที่หนึ่ง หลังจากนั้นครอมเวลล์ก็ได้สถาปนาตัวเองเป็นผู้คุ้มครองอังกฤษ (Lord Protector) แทนในช่วงที่อังกฤษเป็นสาธารณรัฐ การปกครองของครอมเวลล์นั้นเข้มงวดกับประชาชนเป็นอย่างมาก

*** ดู๊ก เดอ โบฟอร์ด (Duke de Beaufort, 1616-1619) เป็นหลานของกษัตริย์องรีที่สี่แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเขาเป็นคนที่นำทหารเข้าร่วมรบในสงครามกลางเมืองของฝรั่งเศส โดยเขานั้นมีบุคลิกที่คนฝรั่งเศสโดยเฉพาะที่ชาวปารีสชื่นชอบเป็นอย่างมาก และด้วยความที่คนนิยมตัวเขามากนั้นจึงทำให้เขาใช้ความนิยมดังกล่าวสมัครเป็นนายกรัฐมนตรีของฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยคาดว่ารุสโซ้น่าจะใช้เหตุการณ์นี้เป็นตัวอย่างว่าคนเช่นนี้ถ้าไปอยู่ในรัฐที่เรียบง่ายอย่างเจนีวาหรือเมืองเบิร์น คงจะไม่มีคนสนใจเลยแม้แต่น้อย

⁵⁹² J.J Rousseau, “The General will is Destructible” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 274. สำนวนแปลจาก ฌอง ฌากส์ รุสโซ้, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิชาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทับหนังสือ, 2550), หน้า 47.

ปัญญาทางการเมือง (Political Wisdom) ความรู้ในสิ่งต่างๆที่สมควรจะมีภายในรัฐ หรือเป็นภัยหรือเป็นประโยชน์กับสังคมการเมือง ซึ่งส่วนนี้เป็นส่วนที่จำเป็นที่สุดส่วนหนึ่งในการที่สังคมจะได้มาซึ่งเจตจำนงทั่วไป และยิ่งไปกว่านั้นเราจะเห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า ปัญญาทางการเมือง หรือ Political Wisdom นี้ไม่ใช่ทุกคนจะมี สิ่งนี้เป็นความรู้เฉพาะที่คนบางคนมีเท่านั้น และคนที่มักก็คือผู้ตั้งกฎหมายหรือผู้วางหลักการพื้นฐานให้กับสังคมการเมือง⁵⁹³

จากการตีความในลักษณะนี้ก็อาจจะเกิดคำถามขึ้นมาว่า ถ้าเช่นนั้นแล้วทฤษฎีการเมืองของรุสโซ้นั้นขัดแย้งในตนเองหรือไม่ เพราะว่าเมื่อคุณเฝ้าแล้วรุสโซ้นั้นได้เสนอว่าประชาชนหรือพลเมืองนั้นต้องออกกฎหมายด้วยตนเอง เป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดภายในรัฐ แล้วถ้าประชาชนมีมติบอดเช่นนี้แล้วจนจำเป็นต้องมีการชี้แจงจากผู้ตั้งกฎหมาย ประชาชนจะสามารถที่จะทำเรื่องที่สำคัญและยิ่งใหญ่ได้อย่างไร ในประเด็นนี้เราต้องพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า โดยธรรมชาติแล้วทุกๆคนมีปัญหาทางการเมืองไม่เท่ากัน แต่โดยมากนั้นก็ไม่มี การไม่มีนั้นก็ถึงขั้นที่เรียกว่า “มีมติบอด” แต่ การที่รุสโซเสนอให้ประชาชนเหล่านี้ออกกฎหมายด้วยตนเอง ก็ด้วยเหตุผลในเรื่องของความชอบธรรมที่คนออกกฎหมายผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎนั้นเป็นคนๆเดียวกัน และกฎหมายที่ออกนั้นก็เพียงกฎหมายประจำวัน (Particular Law หรือ Positive Law) แต่ก่อนที่ประชาชนจะทำเช่นนั้นได้พวกเขาเหล่านี้จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายหลัก (Constitution) หรือโครงสร้างของสังคมการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นและชี้แจงมาจากผู้ตั้งกฎหมายที่มีปัญญาทางการเมืองเพื่อที่จะให้ประชาชนหรือพลเมืองนั้นสามารถที่จะแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ตั้งกฎหมายเท่านั้นสามารถที่จะสร้างเงื่อนไขต่างๆในสังคมการเมืองเพื่อที่จะให้พลเมืองนั้นแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้ การตีความในลักษณะนี้ก็ให้มีผู้ที่ศึกษารุสโซ่ที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งที่ชื่อว่า Hilail Gilden ได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวนี้ว่า “The good of the legislator and the common good not only do not coincide, they are, in a sense, incompatible. At the same time, however, the good of legislator and the common good are , in another sense, inseperable because the legislator can not achieve his goal without achieving the common good and the common good can not be achieved without the legislator’s services ”⁵⁹⁴ ซึ่งจากคำกล่าวของ Gilden เราก็จะเห็น

⁵⁹³ Hilail Gilden, Rousseau’s Social Contract : The Design of the Argument (Chicago: The University of Chicago Press, 1983), p.70.

⁵⁹⁴ โปรดดูการตีความเช่นนี้เพิ่มเติมได้ใน Hilail Gilden, Rousseau’s Social Contract : The Design of the argument (Chicago: The University of Chicago Press, 1983), p.70. และโปรดดูเรื่องกฎหมายที่พลเมืองออกเป็นแค่กฎหมายย่อยรายวัน ส่วนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายใหญ่นั้นต้องสร้างขึ้นโดยผู้ตั้งกฎหมายใน Ibid., pp. 89-91.

ได้อย่างชัดเจนว่าเจตจำนงทั่วไปจะขาดซึ่งผู้ตั้งกฎหมายไม่ได้อย่างเด็ดขาด เพราะผู้ตั้งกฎหมายนั้นทราบว่าจะอะไรคือสิ่งที่ดีต่อสังคมการเมืองนั้นๆ ตลอดจนผู้ตั้งกฎหมายจะเป็นผู้ที่สร้างเงื่อนไขในการที่จะให้พลเมืองนั้นสามารถที่จะแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้

นอกจากประเด็นที่เจตจำนงทั่วไปจะขาดซึ่งผู้ตั้งกฎหมายในการวางโครงสร้างทางสังคมตลอดจนกฎหมายหลักไม่ได้แล้ว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเมื่อเราพิจารณาตัวบทที่รุสโซ่เขียนขึ้นมาในนั้น เราจะพบว่าผู้ตั้งกฎหมายเป็นผู้ที่ทราบว่าเจตจำนงทั่วไปคืออะไร การกล่าวเช่นนี้ไม่ใช่การกล่าวที่เกินเลยไปแต่อย่างใด เพราะว่า รุสโซ่นั้นได้กำหนดให้ผู้ตั้งกฎหมายเป็นผู้วางโครงสร้างทั้งหมดภายในสังคมนั้น แต่การที่รุสโซ่ให้ประชาชนเป็นผู้ออกกฎหมายด้วยตนเองก็ด้วยเหตุผลของความชอบธรรมดังที่รุสโซ่ได้กล่าวไว้ตอนต้นหนังสือสัญญาประชาคมว่า “มนุษย์นั้นเกิดมาเสรี แต่เขาถูกพันธนาการอยู่ทุกหนทุกแห่ง ผู้ที่เชื่อว่าตนเป็นนายคนอื่นกลับเป็นทาสเสียยิ่งกว่า การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นมาอย่างไรข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงนี้ถูกต้องชอบธรรมได้อย่างไร ข้าพเจ้าเชื่อว่าข้าพเจ้าตอบคำถามนี้ได้”⁵⁹⁵ และด้วยเหตุผลของการที่ผู้ตั้งกฎหมายนั้นไม่ใช่ของค้อธิปไตยและมันเป็นการไม่ชอบธรรมที่จะออกกฎหมายด้วยตนเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้ตั้งกฎหมายทราบว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีกับสังคม และอะไรเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง ผู้ตั้งกฎหมายจึงจำเป็นต้องวางหลักการพื้นฐาน หรือกำหนดสิ่งแวดล้อมให้ประชาชนนั้นได้ออกกฎหมายหรือแสดงเจตจำนงทั่วไปที่มุ่งไปหาผลประโยชน์ต่อสังคมตนเอง ในประเด็นนี้เราจะเห็นได้ชัดในเรื่องของการที่ผู้ตั้งกฎหมายยกตัวอย่างโมเสส มาเป็นตัวอย่างว่าพวกเขาเหล่านี้ได้สร้างระบบกฎหมายให้พวกยิวนั้นทำตามโดยอ้างว่ามันเป็นคำบัญชาจากพระเจ้า เพราะว่าถ้าโมเสสบอกว่าเป็นผลงานของตน พวกยิวก็คงจะไม่เชื่อฟัง ด้วยเหตุนี้ ผู้ตั้งกฎหมายตามความคิดของรุสโซ่นั้นจึงรู้ว่าอะไรคือเจตจำนงทั่วไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ตั้งกฎหมายทราบว่าอะไรเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ แต่เขาก็ไม่สามารถบอกได้โดยตรงจึงต้องใช้วิธีการทางอ้อมในการที่จะทำให้ประชาชนนั้นออกเสียงให้กลายเป็นเจตจำนงทั่วไปได้⁵⁹⁶

อนึ่งยังมีประเด็นเกี่ยวกับผู้ตั้งกฎหมายอีกเรื่องหนึ่งที่สมควรต้องพิจารณานั้นก็คือความแตกต่างระหว่างผู้ตั้งกฎหมาย (Legislator) กับพวกนักปลุกระดมมวลชน (Demagogue) ในประเด็น

⁵⁹⁵ J.J Rousseau, *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 181. และโปรดดูสมบัติ จันทรวงศ์, "สัญญาประชาคมของรุสโซ่", อ้างแล้ว, หน้า 173. ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าการที่พลเมืองจำเป็นต้องออกเสียงด้วยตนเองนั้นก็ด้วยเหตุผลที่รุสโซ่ได้วางไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่าเขาต้องการที่จะแสวงรูปแบบการเมืองที่ชอบธรรม

⁵⁹⁶ โปรดดูเพิ่มเติมเรื่องการทำในบางครั้งชาวบ้านมักจะสนใจแต่ประโยชน์ส่วนตัว หรือไม่เข้าใจในเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมที่ยากแก่การมองเห็น J.J Rousseau, "The Lawgiver" in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., p. 215.

นี้ รุสโซได้กล่าวว่า “เหตุผลอันสูงส่งที่อยู่เหนือความเข้าใจของสามัญชน ซึ่งผู้ตั้งกฎหมายเอายัดปาก เทวดานี้ ก็เพื่อลากพวกบรรดาผู้ที่ไม่ยอมศิโรราบจากความคิดอันลึกซึ้งของมนุษย์นั้นด้วยเทวานุภาพ แต่เชื่อว่าใครก็ทำให้เทพเจ้านั้นพูดได้ และเชื่อว่าเมื่อเขาประกาศตนว่าพูดในนามของเทพเจ้าแล้วคนอื่น จะเชื่อ วิญญาณอันยิ่งใหญ่ของผู้ตั้งกฎหมายต่างหากที่จะเป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ที่แท้จริงซึ่งสามารถพิสูจน์ ภารกิจของเขาได้ คนทุกคนสามารถสลักแผ่นหินได้ หรือจ่ายเงินซื้อคำพยากรณ์ได้ หรือสร้างทำเป็น ว่าติดต่อกับเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งได้ หรือฝึกนกน้อยให้ไปกระซิบข้างหูคนได้ ตลอดจนหาวิธีตำซ้ำ อื่นๆ มาหลอกประชาชนได้ คนที่รู้จักแต่เรื่องทำงานองนี้อาจกระทั่งสามารถรวบรวมเป็นกองกำลังของ คนโง่ขึ้นมาได้ แต่จะไม่มีวันสร้างจักรวรรดิได้ และความเหิมเกริมโอหังของเขา จะเที่ยวแห่ไปพร้อมกับเขาในเวลาอันสั้น เกียรติภูมิว่างเปล่าสร้างได้ก็แต่พันธะที่จะเลือนหายไปเหมือนหมอกควัน มีแต่ ปัญหาที่แท้เท่านั้นถึงจะคงทน กฎหมายยิวยังคงยืนยง กฎหมายอิสลามก็ปกครองคนครึ่งโลกมากกว่า พันปี แม้ว่าวันนี้ก็ยังคงสำแดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของผู้ที่ร่างมันขึ้นมา...”⁵⁹⁷ จากข้อความของรุสโซที่ ยกมานี้เราจะเห็นได้ว่า คนลวงโลกนั้นอาจจะใช้วิธีการที่เหมือนกับผู้ตั้งกฎหมาย แต่โดยจุดมุ่งหมาย นั้นผู้ตั้งกฎหมายทำไปก็เพื่อประโยชน์ของพลเมืองในสังคมการเมือง แต่คนลวงโลกนั้นทำไปเพื่อ จุดมุ่งหมายหรือผลประโยชน์ของตนเอง รุสโซเสนอว่าแม้วิธีการอาจจะเหมือนกันแต่เวลาจะเป็น เครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าในท้ายที่สุดแล้วหลักการหรือรัฐธรรมนูญที่ผู้ตั้งกฎหมายได้สร้างขึ้นนั้นมันจะไม่ มีเสื่อมคลายตามกาลเวลา แต่การหลอกหลวงของคนลวงโลกนั้นไม่ช้านานมันก็จะเสื่อมลง ดังที่รุสโซได้ ยกกฎหมายอิสลามหรือกฎหมายยิวมาเป็นตัวอย่างว่ากฎหมายเหล่านี้เวลาผ่านไปเป็นพันปีกฎหมายก็ ยังไม่มีเสื่อมคลายหรือพังทลายลง ในเรื่องนี้เราจะเห็นว่าผู้ตั้งกฎหมายนั้นถือได้ว่าเป็นสถาบันทาง การเมืองหนึ่งที่มีการปรับตัวไปตามกาลเวลาจึงยากที่จะพังทลาย ซึ่งจะตรงกันข้ามกับพวกนักปลุก ระดมมวลชน หรือ Demagogue นั้น ที่ไม่เข้าคำพูดหรือหลักการที่มีแต่คำโกหกปกคลุมก็จะเสื่อม สลายไปในไม่ช้า เพราะพวกนักปลุกระดมมวลชนเหล่านี้ไม่ได้มีความเป็นสถาบัน ยิ่งไปกว่านั้นพวกนัก ปลุกระดมมวลชนไม่มีสิ่งที่เรียกว่าปัญญาทางการเมือง ซึ่งแตกต่างกับผู้ตั้งกฎหมายที่เป็นบุคคลผู้ ยิ่งใหญ่อันประกอบไปด้วยสติปัญญาทางการเมืองมันจึงทำให้หลักกฎหมายของเขานั้นคงทนถาวร มากกว่า

นอกจากประเด็นต่างๆ ที่ได้พิจารณาในเรื่องของผู้ตั้งกฎหมายแล้ว รุสโซยังได้เสนอเงื่อนไขอีก เงื่อนไขหนึ่งที่ค่อนข้างสำคัญ นั่นก็คือ ประเด็นเรื่องการศึกษา ซึ่งสำหรับรุสโซนั้นเขาได้พยายามที่จะ เน้นย้ำเรื่องนี้มากที่สุด โดยรุสโซได้พิจารณาว่าการที่จะทำให้พลเมืองสามารถแสดงเจตจำนงทั่วไป ออกมาได้ อยู่เสมอ นอกจากวิธีการที่เสนอไปหลายวิธีแล้วในข้างต้น เขาก็ได้เสนออีกวิธีการหนึ่งนั่นก็คือ

⁵⁹⁷ Ibid., p. 217.

เสียสละแม้กระทั่งชีวิตตนเองให้กับรัฐได้อย่างไม่รอรี มากไปกว่านั้นในเวลาที่จะแสดงเจตจำนงของแต่ละคนนั้น พลเมืองที่ผ่านการเลี้ยงดูมาในลักษณะดังกล่าวก็จะแสดงเจตจำนงในเรื่องราวสาธารณะด้วยเจตจำนงทั่วไปเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป เจตจำนงทั่วไปในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซคีสคือ ผลประโยชน์ส่วนรวมของรัฐ ซึ่งพลเมืองเป็นผู้ที่แสดงเจตจำนงด้วยตนเอง แต่กระนั้น พลเมืองต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนทุกคน และห้ามที่จะแสดงเจตจำนงโดยคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ตนเอง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามรัฐโซคีสได้ตระหนักถึงความผิดพลาดที่เกิดจากประชาชนบ่อยครั้ง แต่กระนั้นก็ตาม รัฐโซคีสยังคงยึดมั่นที่จะให้ประชาชนเป็นผู้ที่แสดงเจตจำนงด้วยตนเองเพื่อความชอบธรรม วิธีการแก้ไขของรัฐโซคีสในเรื่องนี้ก็คือ การมีผู้ตั้งกฎหมายที่จะเป็นพี่เลี้ยงให้กับประชาชนโดยการวางโครงสร้างทางการเมืองระบบกฎหมาย สภาพแวดล้อมต่างๆที่จะเอื้อให้ประชาชนได้แสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้ นอกจากนี้แล้วอีกวิธีการหนึ่งที่รัฐโซคีสเสนอก็คือ การหล่อหลอม หรือปลูกฝังให้พลเมืองนั้นมีคุณธรรม โดยรัฐโซคีสเชื่อว่าเมื่อพวกเขาโตขึ้น พวกเขาจะสามารถรู้ว่าเจตจำนงทั่วไปคืออะไร และเด็กเหล่านี้จะไม่แสดงเจตจำนงที่ไม่สอดคล้องกับเจตจำนงทั่วไปเลย ทั้งหมดนี้คือวิธีการที่รัฐโซคีสเชื่อมั่นว่าสามารถทำให้พลเมืองแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้

จากที่กล่าวมานี้พอสมควรก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า ถ้าเราพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปของรัฐโซคีสมีความสลับซับซ้อนอย่างยิ่ง ซึ่งเมื่อเทียบกับการนำมาใช้ในเมืองไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็จะพบว่า มันเป็นเรื่องการผิดพลาดอย่างรุนแรง ตั้งแต่ประเด็นการเข้าใจว่าเจตจำนงทั่วไปว่าคืออะไร กล่าวคือ เจตจำนงทั่วไปที่รัฐโซคีสนำมาใช้ เขาหมายถึง เจตจำนงที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในรัฐนั้นๆที่มุ่งไปหาผลประโยชน์ร่วมกันของคนทุกคน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เจตจำนงของรัฐ แต่กระนั้นเจตจำนงทั่วไปก็ไม่ใช่เจตจำนงของประชาชนแต่ละคนที่มารวมตัวกันดังที่คนไทยมักจะเข้าใจกันและนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เพราะเสียงของประชาชนที่มารวมกันโดยไม่ได้คิดถึงเรื่องผลประโยชน์ร่วมกัน หรือรวมกันจากความเห็นแก่ตัว รัฐโซคีสเรียกมันว่าเจตจำนงของคนทั้งหมด (Will of All) ซึ่งแตกต่างกับเจตจำนงทั่วไปอย่างสิ้นเชิง ในประเด็นนี้ Nicholas Dent ซึ่งเป็นผู้รู้คนสำคัญในโลกตะวันตกคนหนึ่งเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรัฐโซคีสได้กล่าวไว้ว่า “แนวคิดเกี่ยวกับ “เจตจำนงทั่วไป” ของรัฐโซคีสมักจะถูกนำไปใช้อย่างผิดๆโดยเฉพาะเมื่อมันถูกตีความให้มีความหมายเท่ากับ “เจตจำนงของประชาชน” ซึ่งการตีความแบบนี้ในท้ายที่สุดมันจะนำไปสู่ความน่าสะพรึงกลัว และในความเป็นจริง สิ่งที่เราเรียกว่า “เจตจำนงของประชาชน” เป็นสิ่งที่ยู่ห่างไกลมาจากสิ่งที่เรียกว่า “ทั่วไป” นั่นก็เพราะว่า เจตจำนงของประชาชนมักจะถูกล่อลวงให้กลายเป็นเพียงเจตจำนงของบุคคล หรือเจตจำนงของกลุ่มเท่านั้น”⁶⁰¹ ดังนั้นเองการนำมาใช้ของคน

⁶⁰¹ Nicholas Dent, “General Will” in *A Rousseau Dictionary* (Oxford: Blackwell, 1995), p. 125.

ไทยโดยแต่เพียงบอกว่า เจตจำนงของประชาชน ก็สิ่งเดียวกับเจตจำนงทั่วไป จึงเป็นสิ่งที่ผิดพลาดอย่างสิ้นเชิง⁶⁰²

ยิ่งไปกว่านั้น การที่เข้าใจว่า เสียงของประชาชนเป็นสิ่งเดียวกับ เจตจำนงทั่วไป ก็ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องอื่นต่อไปอีกว่า เมื่อเสียงของประชาชนคือเจตจำนงทั่วไป และรัฐโซก็ได้เสนอไว้ในหนังสือสัญญาประชาคมของเขาว่า เจตจำนงทั่วไปถูกต้องเสมอ เมื่อเป็นดังนี้พวกนักฉวยโอกาสทางการเมืองก็ได้นำไปใช้ว่า เสียงของประชาชนถูกต้องเสมอ ไม่ว่าประชาชนจะคิดอย่างไร เชื่ออย่างไรก็ตามที่ ซึ่งตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่ารัฐโซได้อธิบายถึงเรื่องนี้ไว้ชัดเจนแล้วว่า ถ้ารัฐที่ประชาชนมีแต่การคิดถึงเรื่องตนเอง ไม่มีจิตสาธารณะ ไม่คิดถึงส่วนรวม เมื่อเป็นเช่นนี้เมื่อใดรัฐนั้นก็ถึงคราวสูญสลายแล้ว นอกจากนั้นมันเป็นเรื่องกลับหัวกลับหางอย่างสิ้นเชิงที่จะเข้าใจว่ารัฐโซมีความเชื่อมั่นในตัวประชาชน หรือ มวลชนขนาดที่จะเสนอว่า ประชาชนทำอะไรก็ถูกต้องเสมอ เกี่ยวกับเรื่องนี้ถ้าเราพิจารณาแต่เพียงผิวเผินโดยไม่มองภาพรวม เราอาจจะเห็นว่า รัฐโซได้นำเสนอว่าประชาชนควรจะต้องเป็นผู้แสดงเจตจำนงด้วยตนเอง แต่ถ้าเราอ่านเนื้อหาในงานของรัฐโซต่อไปอีก เราก็จะพบว่าการที่รัฐโซให้ประชาชนแสดงเจตจำนงออกมาด้วยตนเองนั้นก็เพื่อเป็นการที่ทำให้ประชาชนนั้นรู้สึกว่าเป็นประชาชนเป็นนายตนเอง และจะได้ปฏิบัติตามกฎที่ตนเองออกสิ่งนี้คือเทคนิคของรัฐโซที่จะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้ถูกใครปกครองอยู่ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ถ้าเราพิจารณาต่อไปรัฐโซกำหนดเงื่อนไขอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากว่าก่อนที่จะให้ประชาชนแสดงเจตจำนง ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดสิ่งแวดล้อมต่างๆ ขนาดรัฐให้พลเมืองมีไม่ก็หมื่นคน โครงสร้างของรัฐต่างๆ ตลอดจนวิธีการให้การศึกษาต่อพลเมือง รัฐโซได้กำหนดไว้อย่างละเอียด ซึ่งการที่เขา กำหนดแบบนี้นั้นก็หมายความว่า รัฐโซไม่ได้มีความไว้วางใจในตัวพลเมืองเลย ดังที่รัฐโซได้กล่าวว่า “ประชาชนส่วนใหญ่มักมีตบอด หรือประชาชนมักต้องการสิ่งดีอยู่เสมอ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะอะไรคือสิ่งดี ดังนั้นพวกเขาต้องการการชี้แนะ”⁶⁰³ ด้วยเหตุนี้ ประชาชนในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซจึงดูเหมือนว่าเสรี กำหนดตัวเอง แต่ในความเป็นจริงพวกเขาถูกกำหนดทุกอย่าง การที่เข้าใจในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซเช่นนี้ จะทำให้เราเห็นภาพว่า จริงๆ แล้วประชาชนไม่ได้ยิ่งใหญ่อย่างที่ พวกนักเคลื่อนไหว หรือคนที่เอาทฤษฎีการเมืองของรัฐโซมาใช้

ในกรณีนี้มีประเด็นที่ต่อเนื่องกันมากก็คือ เมื่อพวกนักปลุกระดมทางการเมืองได้เริ่มต้นว่าเจตจำนงทั่วไปคือ สิ่งเดียวกับ เสียงของประชาชนที่แสดงออกมา ซึ่งถ้าเป็นในการเมืองสมัยใหม่พวกนี้ก็จะมีอธิบายว่า ประชาชนแสดงเสียงออกมาผ่านการเลือกตั้ง และผลการเลือกตั้งนั้นก็คือ เจตจำนงทั่วไป วิธีคิดเช่นนี้จะเห็นได้ชัดจากกรณีของ อดีตนายฯ ทักษิณ ชินวัตรที่อ้างว่าตัวเองได้รับเลือกมาด้วยคะแนนเสียงข้างมากจากการตกลงทำสัญญาประชาคมของประชาชน ดังนั้นตนเองจะทำอะไรก็

⁶⁰² ไชยันต์ ไชยพร, “ร้อยแปดวิถีทัศน์ : เสียงข้างมากในระบอบประชาธิปไตย,” กรุงเทพฯธุรกิจ (28 กุมภาพันธ์ 2548)

⁶⁰³ J.J Rousseau, Social Contract, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 213.

ได้⁶⁰⁴ หรือ ในอีกกรณีหนึ่งที่ เห็นได้ชัดก็คือ ในบทความ เรื่อง “มรดกจาก 19 กันยายน” ผู้เขียนคือ สมชาย ปรีชาศิลปกุล ซึ่งบทความเป็นการโจมตีคณะรัฐประหารว่าเป็นผู้ทำลายเสียงข้างมากของ ประชน โดยสมชายได้ยกข้อโซ่ขึ้นมาสนับสนุนแนวคิดของตนเอง ดังที่เขาบอกว่า “...หากพูดใน ภาษาของ Jean Jacques Rousseau เสียงข้างมากก็คือ เจตจำนงทั่วไปของสังคม (General Will) อันจะมีผลผูกพันสังคม รวมถึงความเห็นที่คิดแตกต่างและเป็นเสียงข้างน้อยในทรศนะของ Rousseau ถือว่าเสียงข้างน้อยหรือผู้ที่มีความคิดเห็นต่างไปจากเสียงส่วนใหญ่เป็นความเห็นของผู้หลงผิด ซึ่งจะต้องถูกบังคับให้ยอมรับและปฏิบัติตามในความถูกต้องที่เป็นของเสียงข้างมาก (การเน้นเป็นของผู้วิจัยเอง) แต่สำหรับในสังคมไทย แม้เสียงข้างมากจากรากหญ้าจะได้เลือกพรรคไทย รักไทยให้ทำหน้าที่ในฐานะรัฐบาล แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุน จากเสียงข้างน้อยจากคนเมืองและชนชั้นกลางจำนวนหนึ่ง การสนับสนุนอำนาจนอกระบบของ พันธมิตรและการขึ้นชมต่อกรรัฐประหารในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นภาพดสะท้อนของสิ่งที่เรียกว่า อำนาจของเสียงข้างน้อยในการชี้นำสังคม”⁶⁰⁵

ด้วยวิธีการเข้าใจแบบนี้ก็ทำให้ การตีความเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรัสโซถูกนำไปโยงเข้ากับอีกหลักการหนึ่งในทฤษฎีการเมืองของเขานั้นก็คือ การถูกบังคับให้เป็นเสรี (To be forced to be free) แนวคิดดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่ามันเป็นลำดับขั้นสุดท้ายของพวกที่นำรัสโซมาใช้ กล่าวคือ เมื่อพวกนักปลุกระดมทางการเมือง เข้าใจว่า เจตจำนงทั่วไป คือสิ่งเดียวกับ เสียงของประชาชนที่ แสดงออกผ่านการเลือกตั้ง และเมื่อเข้าใจเช่นนี้พวกนักปลุกระดมทางการเมืองก็จะอ้างจากหลักการ ของรัสโซว่า เจตจำนงทั่วไปถูกต้องเสมอ และเมื่อถูกต้องเสมอ เสียงข้างน้อยที่ไม่ได้แสดงออกมาใน ทิศทางเดียวกับเสียงข้างมากก็ต้องถูกบังคับให้ยอมรับเสียงข้างมาก ซึ่งการเข้าใจ หรือการดัดแปลง เพื่อนำมาใช้ในเมืองไทยลักษณะนี้เป็นการเข้าใจผิด หรือ เป็นการพยายามจงใจนำมาใช้ผิดเพื่อ แสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง สาเหตุที่กล่าวเช่นนี้ก็เนื่องจาก แนวคิดเรื่องการบังคับให้เป็นเสรี นั้น เป็นแนวคิดหนึ่งของรัสโซที่สามารถถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองได้ง่าย แต่ถ้าเราเข้าใจ รัสโซว่าเขาเสนอแนวคิดนี้มาอย่างไรตั้งแต่ต้น เราก็คงพบว่า การนำมาใช้แบบไทยๆนั้นเป็นการเข้าใจ ผิดอย่างมหันต์ กล่าวคือ แนวคิดเรื่องการบังคับให้เป็นเสรีนี้ เป็นแนวคิดที่สัมพันธ์อยู่กับแนวคิดเรื่อง เจตจำนงทั่วไปของเขา ตามที่กล่าวไปแล้วว่า จุดมุ่งหมายของการสร้างแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปของ รัสโซขึ้นมานั้นก็เพื่อไปเพื่อการแก้ปัญหาเรื่องความชอบธรรม ซึ่งรัสโซได้เสนอว่า ถ้ากฎหมายที่จะ ออกมาอย่างชอบธรรมได้นั้น ประชาชนจะต้องออกกฎหมายด้วยตนเอง แต่กระนั้นกฎหมายที่ออกมา จะต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม กฎหมายดังกล่าวถึงจะเป็นเจตจำนงทั่วไป แต่อย่างไรก็ตาม ในการออกเสียงแต่ละครั้งประชาชนก็อาจจะออกเสียงไม่เป็นเอกฉันท์ ซึ่งรัสโซได้เสนอว่าก็ให้ใช้เสียง ข้างมากตัดสิน โดยเสียงข้างน้อยถ้าไม่ยินยอมก็จำต้องถูกบังคับให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก สิ่งนี้รัสโซ

⁶⁰⁴ บทบรรณาธิการ, “เปิดปฐมมรดก. รัฐบาล”ทักษิณ 2/1” จงยึดมั่นในสัญญาประชาคม ไม่ใช่เสถียรภาพ ในทางที่ผิด,” ประชาชาติธุรกิจ (14 มีนาคม 2548)

⁶⁰⁵ สมชาย ปรีชาศิลปกุล, “มรดก 19 กันยา,” มติชน (17 พฤศจิกายน 2549)

เรียกว่า “การบังคับให้เป็นเสรี” แต่กระนั้นรุสโซกล่าวไว้ชัดเจนว่า หลักการนี้จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อเสียงข้างมากเป็นเจตจำนงทั่วไปเท่านั้น ซึ่งถ้ามันไม่เป็นเจตจำนงทั่วไป ต่อให้เสียงข้างน้อยหรือเสียงข้างมาก มันก็ใช้ไม่ได้ทั้งนั้น อย่างไรก็ตาม เราควรจะเข้าใจคำว่า การบังคับให้เป็นเสรีของรุสโซนั้นยังมีอีกนัยยะแฝง นั่นก็คือ รุสโซต้องการแก้ไขปัญหาเรื่องความชอบธรรม โดยเขาเลือกให้ประชาชนออกกฎหมายเอง ซึ่งก็หมายความว่า เขาออกกฎหมายเพื่อนำมาบังคับใช้กับตนเอง มันจึงดูเหมือนว่าพวกเขามีเสรีภาพในการกำหนดตัวเอง และเมื่อผลลัพธ์ของการแสดงเจตจำนงออกมาแล้ว เขาพบว่าเจตจำนงที่เขาแสดงออกมามีตรงกับเจตจำนงทั่วไป นั่นก็แปลว่าเจตจำนงของเขาสอดคล้องกับเจตจำนงทั่วไป แต่ถ้ามองตรงนั้นก็คือ เขาคิดผิดว่าเจตจำนงทั่วไปคืออะไร ซึ่งเขาก็ต้องยอมรับ ถ้ามองรับรุสโซก็อธิบายว่า คนที่ไม่ยอมรับนั้นกำลังไม่มีเสรีภาพ เขาจึงต้องถูกบังคับให้เป็นเสรี

ในประเด็นนี้ เราจะเห็นว่าเจตจำนงทั่วไปของรุสโซมีลักษณะคลุมเครือมาก และสัมพันธ์ต่อการนำมาใช้อย่างบิดเบือนได้ เนื่องจากเราไม่มีทางรู้ได้เลยว่ากฎหมายใด หรือการตัดสินใจใดๆ ของประชาชนเมื่อใดมันคือเสียงข้างมาก และเมื่อใดมันไม่ใช่ เพราะว่าในเมื่อกฎหมายที่พลเมืองออกด้วยตนเองนั้น แม้แต่ตัวพลเมืองเองก็ไม่สามารถทราบได้ว่ามันเป็นเจตจำนงทั่วไปหรือไม่ และถ้าเสียงที่ตนเองออกนั้นไม่ใช่เจตจำนงทั่วไป แต่ถ้าพลเมืองเข้าใจว่ามันคือเจตจำนงทั่วไป พลเมืองส่วนใหญ่ก็จะเสียงข้างมากในการบังคับให้เสียงข้างน้อยยอมทำตามเจตจำนงของคนส่วนใหญ่ (To be Forced to be free) ซึ่งในความคิดเห็นของผู้วิจัย ผู้วิจัยมองว่า การที่รุสโซเสนอถึงแนวคิดดังกล่าวของเขาได้มองอย่างเป็นภาพรวมทั้งหมดกล่าวคือ การที่พลเมืองจะออกเจตจำนงทั่วไปออกมาได้นั้น มันต้องมีปัจจัยหลายประการประกอบ เช่นต้องมีการวางโครงสร้างของรัฐ กำหนดรูปแบบรัฐ การศึกษาของพลเมือง ฯลฯ ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่อยู่ดีๆแล้วพลเมืองจะแสดงเจตจำนงทั่วไปออกมาได้เลย แต่กระนั้นเราจะพบเห็นว่าในเมืองไทย ตั้งแต่อดีตที่นับมาตั้งแต่ครั้งแรกที่พระองค์วรวงศาทรงนำแนวคิดนี้มาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ซึ่งพระองค์ก็ทรงแทนความหมายของเจตจำนงทั่วไปในนัยยะที่หมายถึงเสียงของประชาชนที่มาจาก การเลือกตั้ง วิธีคิดเช่นนี้ก็ปรากฏอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบัน ที่วิธีการอธิบายเช่นนี้ก็ยังคงนำมาใช้เนื่องจาก ปัจจุบันมีบริบททางการเมืองที่ฝ่ายหนึ่งได้อำนาจเสียงของประชาชนมาเป็นเครื่องมือสำหรับการต่อสู้ทางการเมือง ดังนั้นเองเจตจำนงทั่วไปของรุสโซจึงถูกพยายามทำให้เกิดความเข้าใจว่า รุสโซคือนักคิดที่เสนอว่า เสียงของประชาชนถูกต้องเสมอ เสียงของประชาชนไม่มีวันผิดพลาด เสียงของประชาชนนั้นจะแสดงออกผ่านการเลือกตั้ง ประชาชนจะต้องการเช่นไรก็ไม่มีวันผิด ตลอดจนเสียงข้างมากของประชาชนก็มีสิทธิที่จะบังคับให้เสียงข้างน้อยทำตามที่ตนเองอย่างไรก็ได้ ซึ่งความเข้าใจในลักษณะนี้เป็นความเข้าใจที่ผิดพลาด⁶⁰⁶

ผู้วิจัยสังเกตว่าปัญหาประการหนึ่งที่อยู่เบื้องหลังอันก่อให้เกิดความเข้าใจผิดพลาดต่อการตีความแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปก็คือ การแปลคำว่า “General Will” เป็นภาษาไทยว่า “เจตจำนง

⁶⁰⁶โปรดดูบทความของ Steven G. Affeldt, “The Force of Freedom: Rousseau on Forcing to be Free” in *Political Theory* 3 (1999): 298-333. โดยเฉพาะในหัวข้อย่อยเรื่อง “The Force of freedom: Constraint Through Instruction and Attraction”

ร่วม” สำหรับในประเทศไทยเราจะพบคำว่า “เจตจำนงร่วม” สามารถใช้สับกันไประหว่างคำว่า “เจตจำนงทั่วไป” ซึ่งคำดังกล่าวนี้จากหลักฐานผู้วิจัยพบว่า มีการแปลคำว่า “General will” เป็นภาษาไทยว่า “เจตจำนงร่วม” ครั้งแรกในงานแปลของคณะยุทธศาสตร์ ตั้งแต่พ.ศ. 2478⁶⁰⁷ โดยคณะยุทธศาสตร์พยายามที่จะแปลคำดังกล่าวเพื่อจุดประสงค์ทางการเมือง ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปในรายละเอียดแล้ว และการแปลดังกล่าวเราก็ยังพบเห็นได้ประเทศไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การแปลคำว่า “General will” เป็นภาษาไทยว่า “เจตจำนงร่วม” ผู้วิจัยคิดว่าเป็นประเด็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้เกิดความสับสนต่อทฤษฎีการเมืองของรูสโซ เนื่องจาก การแปลในลักษณะดังกล่าว จะทำให้ผู้อ่าน หรือผู้ที่นำไปใช้ต่อนั้นเข้าใจว่า “General Will” นั้นก็คือ เจตจำนงที่ออกมาโดยประชาชนร่วมกัน ซึ่งถ้าเราไปพิจารณาในหนังสือสัญญาประชาคม เราก็จะพบว่า เป็นความจริงที่รูสโซเสนอว่า “General Will” นั้นเป็นเจตจำนงที่ต้องออกมาจากพลเมืองทุกคน การออกเสียงนั้นจะให้ผู้อื่นออกแทนไม่ได้ จะผ่านผู้แทนก็ไม่ได้⁶⁰⁸ ซึ่งนั่นหนึ่งการแปล “General will” เป็นภาษาไทยว่า “เจตจำนงร่วม” นั้นก็อาจจะไม่ผิดมากมายนัก เพราะเป็นการแปลโดยกินใจความสำคัญของคุณสมบัติด้านหนึ่งของ General Will แต่กระนั้นการแปลเช่นนี้ก็ก่อให้เกิดการเข้าใจผิดอย่างมหาศาลว่า General Will ก็คือเจตจำนงร่วมกันของประชาชน เพราะการแปลเช่นนี้เป็นการเอาคุณสมบัติเพียงประการเดียวของแนวคิดดังกล่าวมาแทนคุณสมบัติทั้งหมดจนลบเลือนคุณสมบัติอื่นๆไป และการเข้าใจเช่นนี้ก็เป็นเรื่องสับสนอย่างมากที่จะเข้าใจไปได้เองว่า เจตจำนงร่วมกันก็คือ เจตจำนงของเสียงข้างมากของประชาชน ซึ่งการเข้าใจเช่นนี้เป็นการเข้าใจผิดดังที่ได้แสดงไปให้เห็นแล้วว่า ต่อให้เจตจำนงที่ออกมาจากประชาชนจะเป็นเอกฉันท์ร่วมกันก็ตาม แต่เจตจำนงนั้นก็อาจจะไม่ใช่ General Will เพราะว่าถ้าเจตจำนงดังกล่าวเป็นแค่ผลรวมของเจตจำนงที่เห็นแก่ตัวของประชาชนทั้งหมด เจตจำนงนั้นก็ไม่ใช่ General Will⁶⁰⁹ ดังนั้นเองการแปลเป็นภาษาไทยว่า เจตจำนงร่วมนั้นจะเป็นประเด็นพื้นฐานอันหนึ่งที่ทำให้เกิดการเข้าใจผิด ซึ่งสำหรับผู้วิจัยแล้ว ผู้วิจัยคิดว่า ถ้าจะแปลคำนี้เป็นภาษาไทยก็ควรจะแปลว่า “เจตจำนงทั่วไป” เพราะการแปลในลักษณะนี้สามารถครอบคลุมคุณสมบัติของ General Will ได้ดีกว่าและนำไปสู่ความเข้าใจผิดได้ยากกว่า นอกจากนี้การแปลว่า เจตจำนงทั่วไป ยังตรงกับคำศัพท์เดิมที่รูสโซใช้คือคำว่า “Volonté Générale” ที่โดยรูปศัพท์แล้วเป็นการผสมกันของคำว่า “Générale” ตรงกับในภาษาอังกฤษว่า “General” ส่วนคำว่า “Volonté” ก็ตรงกับคำว่า “Will” ซึ่งถ้าถ่ายมาโดยตรงเป็น

⁶⁰⁷ เจียง แจกส์ รูสโซ, หลักเศรษฐศาสตร์ของรูสโซ แปลโดย คณะยุทธศาสตร์ (พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี, 2478), หน้า 141.

⁶⁰⁸ J.J Rousseau, “Representative” The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 266.

⁶⁰⁹ J.J Rousseau, “Whether the General will is fallible?” in The Social Contract, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 204. และโปรดดู ไชยันต์ ไชยพร, ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่พันธนาการ” ในสัญญาประชาคมของรูสโซ. วิชาภาษา,ปีที่ 2 ฉบับที่ 7 ลำดับที่ 15 ,16 ธันวาคม 2551 – 31 มกราคม ,2552, ไชยันต์ ไชยพร, “ร้อยแปดวิถีทัศน์ : เสียงข้างมากในระบอบประชาธิปไตย,” กรุงเทพธุรกิจ (28 กุมภาพันธ์ 2548).

ภาษาไทยก็คือ “เจตจำนงทั่วไป” ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นควรว่า “General will” ถ้าจะแปลเป็นภาษาไทยก็ควรเป็นคำว่า เจตจำนงทั่วไป เนื่องจากจะไม่ใช่การก่อให้เกิดความเข้าใจผิด

อีกประเด็นหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องข้างต้นก็คือ มีการเข้าใจว่ารัฐโซฮันสนับสนุนการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างประชาธิปไตยทางตรง ซึ่งความเข้าใจนี้ก็เป็นปัญหาในการเข้าใจทฤษฎีการเมืองของรัฐโซฮันที่ผิดเพี้ยนไปอันเกิดมาจากการเข้าใจผิดในเรื่องเจตจำนงทั่วไป กล่าวคือ ในเมื่อคนทั่วไปเข้าใจว่า เจตจำนงทั่วไปก็คือเจตจำนงที่ออกโดยประชาชนโดยตรง คนที่เข้าใจเช่นนี้ก็จะตีความโดยเข้าใจไปเองว่า รัฐโซฮันเป็นบิดาแห่งประชาธิปไตย ซึ่งการเข้าใจเช่นนี้ค่อนข้างผิดพลาด เนื่องจากถ้าเราเข้าใจถึงหลักการเรื่องเจตจำนงทั่วไป แม้ว่ารัฐโซฮันจะให้ประชาชนแสดงเจตจำนงออกมาด้วยตนเอง แต่กระนั้นรัฐโซฮันก็ได้มีเงื่อนไขของรับอีกหลายประการ ซึ่งเรื่องนี้ได้อภิปรายมาพอสมควรแล้ว อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับประเด็นประชาธิปไตย รัฐโซฮันได้กล่าวไว้ชัดเจนในหนังสือสัญญาประชาคมของเขาว่า เขาไม่เห็นด้วยกับการปกครองแบบประชาธิปไตย เนื่องจากการปกครองที่ให้ประชาชนทุกคนปกครองตัวเองนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ตลอดจนจำต้องมีเงื่อนไขอื่นๆอีกมากมายมหาศาล ดังนั้นเขาจึงไม่เห็นด้วยกับการปกครองที่ให้ประชาชนปกครองตนเอง ดังที่เขา กล่าวว่า “ถ้าจะมีชนชาติใดเป็นประชากรของพระเจ้า ชาตินั้นคงจะปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะการปกครองที่สมบูรณ์พร้อมขนาดนั้นย่อมไม่เหมาะสมสำหรับมนุษย์”⁶¹⁰ ซึ่งถ้าอย่างนั้นถ้ารัฐโซฮันไม่เอาการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้ว รัฐโซฮันได้เสนอการปกครองที่ดั่งนั้นควรจะเป็นรูปแบบใด ซึ่งรัฐโซฮันได้เสนอว่า ไม่มีรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดที่เหมาะสมกับทุกประเทศ ประเทศหนึ่งก็ควรจะมีรูปแบบการปกครองเฉพาะตัวแตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไขของแต่ละประเทศ เหมือนกับพืชที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศในดินแดนหนึ่ง ซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศในอีกที่หนึ่ง⁶¹¹

ดังนั้นเอง การที่คนไทยมักจะนำรัฐโซฮันมาอ้างว่า รัฐโซฮันเป็นนักคิดสกุลประชาธิปไตยก็ค่อนข้างที่จะไม่ค่อยตรงกับสิ่งที่รัฐโซฮันเสนอนัก เป็นความจริงอยู่ว่าความคิดบางประการของรัฐโซฮันอาจจะเป็นพื้นฐานให้กับหลักการประชาธิปไตยสมัยใหม่ได้ เช่นหลักการเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หลักการเสรีภาพของปัจเจก ซึ่งก็พอที่จะนำไปกล่าวอ้างได้ แต่ถ้าจะกล่าวเลยไปถึงว่ารัฐโซฮันเป็นนักคิดสกุลประชาธิปไตยก็ดูเป็นเรื่องยาก เนื่องจากถ้าเราพิจารณาภาพรวมของทฤษฎีการเมืองของเขา เราก็จะพบว่า การที่รัฐโซฮันให้พลเมืองทุกคนออกเสียงในเรื่องต่างๆด้วยตัวเองนั้นก็เป็นที่เด่นในเรื่องที่รัฐโซฮันต้องการแก้ไขปัญหาในเรื่องความชอบธรรม แต่ในขณะที่เดียวกันรัฐโซฮันได้ปฏิเสธอย่างชัดเจนว่า ไม่ใช่การออกเสียงของพลเมืองทุกครั้งจะเป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรือเป็นเจตจำนงทั่วไป มากไปกว่านั้น ในเบื้องต้นแม้ว่ารัฐโซฮันจะดูเหมือนว่าเชื่อมั่นในประชาชน แต่ถ้าพิจารณาอย่างละเอียดแล้วเราจะพบว่า เขาตัวรัฐโซฮันเองกลัวความเป็นทาสของประชาชนเป็นอย่างมาก ดังที่เขาได้วางเงื่อนไขอื่นๆประกอบ

⁶¹⁰ J.J Rousseau, “Democracy” in *The Social Contract*, translated by G.D.H Cole, Op cit., pp. 239.

⁶¹¹ Ibid., p, 250.

ไว้เพื่อกันไม่ให้ประชาชนออกเสียงอะไรตามอำเภอใจของตน เช่น การที่จะต้องผู้ตั้งกฎหมายที่คอยเป็นพี่เลี้ยงให้กับประชาชน ตลอดจนเป็นผู้วางโครงร่างต่างๆภายในรัฐ⁶¹² ยิ่งไปกว่านั้นในด้านการศึกษารัฐสโตนเองก็ใช้เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมประชาชนให้กลายเป็นพลเมืองก่อนที่จะพวกเขาจะสามารถออกเสียงแสดงเจตจำนงได้⁶¹³ ด้วยเหตุนี้เอง การที่คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจว่ารัฐสโตนนั้นเป็นนักคิดที่นิยมชมชอบระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนเชื่อมั่นศรัทธาในตัวประชาชนเป็นอย่างมาก จึงเป็นการเข้าใจที่ผิดพลาด

กล่าวโดยสรุป ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า จากปัจจัยในตัวทฤษฎีการเมืองของรัฐสโตนที่เหมาะสมกับการถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเนื่องจากในตัวทฤษฎีการเมืองของรัฐสโตนนั้นได้เน้นเรื่อง เสรีภาพ เสมอภาค ตลอดจนเน้นหนักในเรื่องแนวคิดอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ประกอบกับชื่อเสียงของรัฐสโตนที่มีการรับรู้กันอย่างกว้างขวางว่า ความคิดของเขานั้นมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งเป็นการปฏิวัติครั้งสำคัญของโลกที่แสดงถึงอำนาจของประชาชนคนธรรมดาที่เปลี่ยนแปลงโลก ด้วยเหตุผลทั้งสองประการนี้ ผู้วิจัยมองว่าสองปัจจัยนี้เป็นประเด็นหลักที่สำคัญที่ทำให้ทฤษฎีการเมืองของรัฐสโตนถูกนำมาใช้ในประเทศไทยที่เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และก็ปรากฏเป็นระยะๆตามบริบททางการเมืองของไทย โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีการเรียกร้องทางการเมืองโดยใช้ข้ออ้างที่สัมพันธ์กับประชาชน อย่างไรก็ตามการนำทฤษฎีการเมืองของรัฐสโตนมาใช้ได้อย่างแพร่หลายดังที่ได้แสดงมาให้เห็นพอสมควรตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2555 ผู้วิจัยก็ได้พยายามชี้ให้เห็นว่าการนำทฤษฎีการเมืองของรัฐสโตนมาใช้โดยคนไทยนั้นมีปัญหาในเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรัฐสโตนค่อนข้างมาก ซึ่งถ้าไม่นับความเข้าใจผิดประเภทข้อมูลเบื้องต้นที่ไม่ต้องตีความเช่น การอธิบายรัฐสโตนเป็นคนฝรั่งเศส ทั้งๆที่เขาเป็นคนเจนีวา หรือ ประเภทที่ว่า รัฐสโตนเป็นคนที่ไปจับพระเจ้าหลุยส์มาประหารชีวิต ทั้งๆที่เขาเสียชีวิตก่อนเหตุการณ์ปฏิวัติฝรั่งเศสไปเกือบสิบปี เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้นำเอาสิ่งที่น่าเป็นห่วงของทฤษฎีการเมืองของรัฐสโตนนั้นก็คือ แนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไป ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญที่คนชอบนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในประเทศไทยไม่ว่ายุคสมัยใดก็ตาม มาอธิบายให้เห็นว่า การนำแนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปมาใช้ใช้นั้นมีข้อบกพร่องมากมายประการใด และในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าจากความเข้าใจของผู้วิจัยเอง แนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปของรัฐสโตนนั้นคืออะไร และแตกต่างกับความเข้าใจของบรรดานักปลุกระดมทางการเมืองที่นำรัฐสโตนมาใช้ได้อย่างไร โดยผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปที่นักปลุกระดมชอบนำมาใช้นั้นจะมีลักษณะการนำมาใช้แบบตัดตอน คือ ยกเฉพาะข้อสรุปของรัฐสโตนมาใช้ หรือนำเอาเพียงคุณสมบัติเดียวของแนวคิดดังกล่าวมาใช้แทนคุณสมบัติอันสำคัญอื่นๆไปเสียหมด โดยไม่พิจารณาว่าจุดมุ่งหมายที่รัฐสโตนเสนอเช่นนั้นนั้นมีจุดประสงค์เพื่ออะไร ตลอดจนถึงหรือกระบวนการที่รัฐสโตนได้อธิบายมาก่อนหน้านั้นเป็นอย่างไร ซึ่งพวกนักปลุกระดมทางการเมือง ตลอดจนผู้ที่นำรัฐสโตนมาใช้ในเมืองไทยมักจะละเลยหรือจงใจที่จะไม่กล่าวถึง ทั้งนี้ก็ไปเป็นเพื่อประโยชน์ทางการเมือง

⁶¹² Ibid., p, 213.

⁶¹³ J.J Rousseau, Discourse on Political Economy , Op cit ., p. 67, 72.

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นบทที่ว่า ด้วยข้อสรุปที่ได้จากการตอบคำถามการวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งได้แก่

- 1) แนวคิดทางการเมืองของรัสเซียได้เข้ามาสู่เมืองไทยครั้งแรกด้วยช่องทางใด และการเข้ามานั้นได้เข้ามาโดยผ่านเงื่อนไขของบริบททางการเมืองอย่างไร ตลอดจน การดำรงอยู่ของทฤษฎีการเมืองของรัสเซียในแต่ละยุคสมัยนั้นมีความสัมพันธ์กับบริบททางการเมืองไทยอย่างไร
- 2) ทำไม แนวคิดทางการเมืองของรัสเซียได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในเมืองไทยปัจจุบัน
- 3) การนำทฤษฎีการเมืองของรัสเซียมาใช้ในประเทศไทยนั้น ผู้ใช้ได้มีการตีความตัวทฤษฎีการเมืองของรัสเซียอย่างไร และการตีความดังกล่าวได้ผิดแผกแตกต่างไปจากตัวบทของทฤษฎีการเมืองของรัสเซีย อย่างไรบ้าง

เกี่ยวกับการตอบคำถามเหล่านี้ผู้วิจัยได้ทำการอธิบายอย่างละเอียดไปแล้วในบทที่ผ่านมา แต่กระนั้นตามในบทนี้ผู้วิจัยจะขอสรุปเป็นประเด็นตามหัวข้อในคำถามการวิจัยอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ ทฤษฎีการเมืองของรัสเซียที่ถูกนำมาใช้ในประเทศไทยนั้นจะถูกกำหนดและปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางการเมืองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในการวิจัยชิ้นนี้ได้แบ่งบริบททางการเมืองออกเป็น 5 ช่วงกว้างๆอันสัมพันธ์กับการนำทฤษฎีการเมืองของรัสเซียมาใช้ คือ ช่วง พ.ศ. 2475-2590 , พ.ศ. 2490-2516 , พ.ศ. 2516-2519 , 2519-2540 , 2540-2555 ซึ่งแต่ละบริบทที่ผู้วิจัยได้แบ่งออกมานี้ ทฤษฎีการเมืองของรัสเซียจะถูกใช้ด้วยเหตุผลที่มีลักษณะเฉพาะตัว

โดยในยุคแรก (พ.ศ. 2475-2590) คือ ช่วงเวลาที่รัฐโซถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศไทย ซึ่งการถูกนำมาใช้ในยุคนี้มีความสัมพันธ์กับบริบทของการเมืองไทยอย่างชัดเจน เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นยุคแห่งการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร ซึ่งระบอบใหม่ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นก็ได้นำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้ และการนำมาใช้ค่อนข้างที่จะแพร่หลายเมื่อเทียบกับยุคอื่นๆ จากหลักฐานที่ค้นพบในช่วงเวลาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้ที่นำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้ส่วนใหญ่คือ คนหนุ่มที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของคณะราษฎร โดยบุคคลแรกที่นำเสนอแนวคิดของรุสโซที่ค้นพบจากหลักฐาน ก็คือ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ซึ่งการนำเสนอก็เป็นการผ่านหนังสือประวัติศาสตร์การปฏิวัติฝรั่งเศสที่ตีพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่มในปีพ.ศ. 2477 (*ประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1*) และในเวลาไล่เลี่ยกัน พระองค์วรรณฯ หรือ พระเจ้า วรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ก็ได้นำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาเป็นต้นแบบในการอธิบายรูปแบบการปกครองแบบใหม่ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงนำทฤษฎีการเมืองของรุสโซไปอธิบายเรื่องการเลือกตั้ง⁶¹⁴ หรือ การนำแนวคิดเรื่องสัญญาประชาคมมาอธิบายสร้างความชอบธรรมให้กับคณะราษฎร⁶¹⁵ มากไปกว่านั้น พระองค์ก็ได้มีการบัญญัติศัพท์ในทางทฤษฎีการเมืองมาเป็นภาษาไทยจำนวนมาก สำหรับเจ้านายสองพระองค์นี้ถือได้ว่าเป็นเจ้านายรุ่นใหม่ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของคณะราษฎร

ไม่เพียงแต่ที่ทฤษฎีการเมืองของรุสโซได้ถูกนำมาใช้ในช่วงเวลาดังกล่าว ต้นฉบับของรุสโซเองก็ได้ถูกนำมาแปลถึงสามเล่ม กล่าวคือ เล่มแรก “ความเรียงว่าด้วยเศรษฐกิจการเมือง” (Discourse on Political Economy) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ความเรียงขึ้นที่สามของรุสโซ” ซึ่งงานชิ้นนี้เป็นงานที่รุสโซเขียนขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1754 โดยผู้แปลในฉบับภาษาไทยก็คือ คณะยุทธศาสตร์ ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2478 ต่อมาในปีรุ่งขึ้นนั่นก็คือ พ.ศ. 2479 หนังสือเรื่อง “เอมิล หรือ ว่าด้วยการศึกษา” (Emile or on Education, 1762) โดยผู้แปลคือ ศิริจันทร์ ซึ่งเป็นนามปากกาของ เตียง ศิริจันทร์ หรือ คนสนิทคนหนึ่งของนายปรีดี พนมยงค์ คณะราษฎรคนสำคัญ นอกจากงานสองชิ้นนี้แล้ว ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน คือประมาณก่อนปี พ.ศ. 2479 หนังสือสัญญาประชาคมก็ได้รับการแปลออกมาเป็นภาษาไทย โดยแปลเป็นตอนๆผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ที่ชื่อว่า “ประชาธิปไตย” ซึ่งผู้วิจัยได้สืบค้นจากหลักฐานและก็พอที่จะบ่งชี้ได้ว่า ผู้แปลน่าจะคือ จินดา พันธุมจินดา หรือ จินดา จินตนะเสรี คนๆ

⁶¹⁴ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม), “ปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้งของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวงศ์วรรณ” ใน *คู่มือระบอบใหม่* (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า 88.

⁶¹⁵ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวงศ์วรรณ, *ชุมนุมพระนิพนธ์ภาคหนึ่ง ว่าด้วยวิชาการเมือง และศัพท์ทางวิชาการต่างๆ* (พระนครฯ: ประชาไทย, 2486), หน้า 27-29.

เดียวกันที่แปลสัญญาประชาคมในช่วงปี พ.ศ. 2517⁶¹⁶ อนึ่ง สำหรับงานทั้งสามชิ้นนี้ถ้าพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วก็จะพบว่าทั้งหมดเป็นการแปลโดยมีจุดประสงค์เพื่อสนับสนุนระบอบใหม่ของ คณะราษฎรแทบทั้งสิ้น แต่กระนั้นงานทั้งสามชิ้นนี้ก็มีการสนับสนุนประเด็นที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ งานชิ้นแรกของคณะราษฎรเป็นการสนับสนุนแนวคิดเรื่องชาตินิยมใหม่ที่กำลังถูกสร้างขึ้น ในช่วงระบอบคณะราษฎร ซึ่งแตกต่างกับงานอีกชิ้นคือ งานเรื่องเอมีลที่ เตียง ศิริขันธ์ได้แปลงานชิ้นนี้ ออกมาเพื่อแสดงการสนับสนุนต่อหลักหกประการในข้อที่เกี่ยวกับการจัดการการศึกษาอย่างเสมอภาค ให้กับประชาชนของคณะราษฎร ส่วนงานเรื่องสัญญาประชาคมนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า จินดาได้แปล หนังสือเล่มดังกล่าวออกมาเพื่อสนับสนุนการปฏิวัติของคณะราษฎรโดยนำทฤษฎีเรื่องสัญญาสังคม หรือสัญญาประชาคมมาสร้างความชอบธรรมให้กับเหตุการณ์ดังกล่าว

อย่างไรก็ดี ในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2475 -2590 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงของบริบททางการเมืองที่ เรียกว่า ระบอบปฏิวัติ คือ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเก่ามาสู่ระบอบใหม่ และด้วย สิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้ งานของรุสโซ่ ตลอดจนทฤษฎีการเมืองของเขาก็ได้ถูกนำมาเผยแพร่อย่างเป็น ลำ่าเป็นสัน แต่กระนั้นภายหลังปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา บริบททางการเมืองไทยได้มีการเปลี่ยนแปลง ไปคือ อุดมการณ์แบบคณะราษฎรได้สิ้นสุดลง ซึ่งก็ได้ทำให้การศึกษาแนวคิดทางการเมืองตะวันตก ของรุสโซ่ที่เคยเป็นตัวแทนความคิดแบบปฏิวัติที่รุ่งเรืองอย่างมากในสยามมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ก็เริ่มที่ เสื่อมถอยลงและไม่ได้รับการนิยมนำมาใช้อีกต่อไป ส่วนแนวคิดใหม่ที่เข้ามาแทนที่ในบริบททาง การเมือง ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 เป็นต้นไปจะเป็นแนวคิด มาร์กซิสม์ (Marxism) และแนวคิดดังกล่าวจะ ค่อยๆขยายตัวออกไปอีกมากมายหลายปีอย่างน้อยที่สุดก็จนถึง พ.ศ. 2519 สำหรับกรณีที่ปัญญาชน ในยุคนั้นต่างปฏิเสธแนวคิดแบบเสรีนิยมในช่วงระบอบคณะราษฎร ก็เนื่องจากพวกกลุ่มอักษร สาส์น หรือกลุ่มที่นิยมลัทธิมาร์กหรือลัทธิสังคมนิยม มองว่า เป็นเพียงการปฏิวัติประชาธิปไตยเพื่อ ประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพและขุนนางเท่านั้น ไม่ใช่การปฏิวัติเพื่อมวลชนหรือเพื่อคนยากไร้แต่ ทีเดียว ตลอดจนมองว่า การปฏิวัติเสรีนิยมในอดีตที่ผ่านมาเป็นเพียงการปฏิวัติเพื่อชนชั้นเดียว เท่านั้น จึงทำให้ไม่มีเหตุที่จะต้องศึกษาหรือทำความเข้าใจอะไรเกี่ยวกับงานเหล่านี้ ซึ่งด้วยวิธีการคิด เช่นนี้มันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้งานของรุสโซ่ไม่ได้รับความสนใจในหมู่ปัญญาชนตั้งแต่ยุคนั้นเรื่อยไป

จนกระทั่งถึงช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 งานของรุสโซ่ก็จะได้รับการแปลและตีพิมพ์ออก อีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ห่างหายไปนานเนื่องด้วยเหตุผลจากบริบททางการเมืองไม่เอื้ออำนวย โดยงาน ชิ้นนี้ชื่อว่า “สัญญาประชาคม” ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2517 ซึ่งการออกมาของงานชิ้นนี้ถือว่า อยู่ ภายใต้อิทธิพลหนึ่งที่ทำให้รุสโซ่ได้รับการพูดถึงอีกครั้ง กล่าวคือ บริบททางการเมืองในช่วงหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่เป็นเหตุการณ์หลังจากนิสิต นักศึกษาและประชาชนได้ทำการโค่นล้มระบอบ เผด็จการที่ครอบงำไทยมาอย่างยาวนานหลายสิบปี และเมื่อการโค่นล้มได้เสร็จสิ้นลง ความรู้สึกและ อารมณ์ของการโยกย้ายสังคมที่เป็นธรรมก็เกิดขึ้นอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ปัญญาชนในสมัยหลัง

⁶¹⁶ โปรตดู รายละเอียดได้ใน โปรตดู ไชยันต์ ไชยพร, การแปลตัวบทปรัชญาการเมือง (ตอนที่ 3) หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ่ : การแปลตัวบทปรัชญาการเมืองครั้งที่สองในเมืองไทย : จุดมุ่งหมายและนัย ความหมาย. วิชา. 8, 2556: 19-23.

14 ตุลาฯ ต่างก็พยายามที่จะนำเสนอถึงสังคมที่ตนเองคิดว่าเป็นธรรมที่สุด ประกอบกับ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ รัฐบาลใหม่ของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ก็ได้เปิดเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการแสดงความคิดเห็น เพราะตามที่กล่าวไปแล้วว่า หลังรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา งานเขียนทางการเมืองแทบจะไม่ได้พิมพ์ออกมาเนื่องจากรัฐบาลคณะปฏิวัติควบคุมอย่างหนัก ด้วยความอึดอัดเช่นนี้ก็ได้ทำให้งานเขียนทางการเมืองประเภทต่างๆ ได้ผลิตกันออกมาเป็นจำนวนมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน⁶¹⁷ ซึ่ง ในบรรดางานทั้งหมดที่ตีพิมพ์ออกมาในช่วงเวลาดังกล่าว งานของรุสโซ่ได้ถูกตีพิมพ์ออกมาในช่วงเวลานี้ด้วย โดยงานของรุสโซ่ที่ถูกแปลและพิมพ์ออกมาก็คือ งานชิ้นสำคัญที่สุดและมีชื่อเสียงของเขาที่ชื่อว่า “สัญญาประชาคม” (The Social Contract) ผู้แปลก็คือ จินดา จินตนเสรี ตีพิมพ์ออกมาในปี พ.ศ. 2517 และผู้ที่สนับสนุนการจัดพิมพ์ออกมาก็คือ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และการกลับมาครั้งนี้รุสโซ่ก็ถูกใช้ในลักษณะเดียวกันกับเมื่อตอนระบอบใหม่ของคณะราษฎร คือ เป็นอาวุธทางความคิดที่ใช้ในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่

หลังจาก ปี พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นปีสุดท้าย ที่รุสโซ่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในช่วงเวลานี้ ชื่อของรุสโซ่หรือทฤษฎีการเมืองของเขาก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ในฐานะที่เป็นอาวุธทางความคิดอีกต่อไป สาเหตุก็เนื่องจากบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน ตลอดจนมีการควบคุมอย่างเข้มงวดจากรัฐบาลฝ่ายขวา แต่ถึงกระนั้น ชื่อและความคิดของเขาก็ได้ไปปรากฏอยู่ในตำราแนวทฤษฎีการเมือง ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น กล่าวคือ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ตำราแนวทฤษฎีการเมือง และความคิดทางการเมืองก็มีการเขียนและพิมพ์กันมากขึ้น เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า กระแสปรัชญาการเมืองและทฤษฎีการเมืองเริ่มที่แพร่หลายในเมืองไทยหลังจากที่นักวิชาการที่ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกทางด้านปรัชญาการเมืองโดยตรงคนแรกของไทยอย่างสมบัติ จันทรวงศ์ ได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์ที่ธรรมศาสตร์ อาจารย์สมบัติก็ได้เริ่มสอนวิชาต่างๆ เหล่านี้ในมหาวิทยาลัยในเมืองไทยตามอย่างที่ตนได้เคยเล่าเรียนมาจากอเมริกา ยิ่งไปกว่านั้น วิชาแนวทฤษฎีการเมืองและปรัชญาการเมืองก็ได้เริ่มมีการบรรจุอยู่ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยใหม่ๆ ที่เริ่มมีการเปิดการเรียนการสอนในทางรัฐศาสตร์เป็นกิจจะลักษณะมากขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 สาเหตุเนื่องจากบรรยากาศทางการเมืองเปิดประกอบกับความหิวกระหายของคนที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นเองวิชาต่างๆ เหล่านี้จึงมีการขยายตัวออกไปมาก และแม้ว่าในช่วงหลัง พ.ศ. 2519 จะเป็นปีที่รัฐบาลขวาจัดทำการปราบปรามนิสิตนักศึกษา ตลอดจนทำการกวาดล้างเกี่ยวกับการเผยแพร่ งานเขียนทางการเมืองในท้องตลาดโดยทั่วไป แต่การกวาดล้างดังกล่าวก็ไม่ได้เข้ามายุ่งยากกับหลักสูตรทางการเมืองของมหาวิทยาลัยมากนัก ยิ่งไปกว่านั้นหลักสูตรทางการเมืองอันเกี่ยวข้องกับวิชาประเภททฤษฎีการเมืองและปรัชญาการเมืองต่างก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นไปกว่าเก่า

⁶¹⁷ โปรดตุ รวยชื่อหนังสือที่วิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง หรือหนังสือเกี่ยวกับลัทธิการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2501 จนถึงก่อนเหตุการณ์เดือนตุลาคม 2514 ส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือสำหรับต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ไม่ปรากฏว่ามีหนังสือที่สนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ ใน บุญเรือง เนียมหอม , “การจัดพิมพ์หนังสือระหว่างปี พ.ศ. 2501-พ.ศ. 2510” ใน การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่ระหว่างวันที่ 14 ต.ค. 2516 ถึงวันที่ 26 ม.ค. 2518 (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิตศกั กรมฝึกหัดครู, 2519), หน้า 39-42.

อย่างไรก็ดี ทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์ก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้จริงๆ จัง จนกระทั่งถึง ช่วงปี พ.ศ. 2540 ที่ชื่อและทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์ก็ได้มีผู้อ้างถึงเป็นจำนวนมากในทางการเมือง สาเหตุที่รุสโซว์ถูกนำมาอ้างอิงเป็นอย่างมากก็เนื่องจากการเลือกตั้งปีพ.ศ. 2544 พรรครัฐบาลได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนนท่วมท้นอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมา เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐบาลหรือผู้ที่สนับสนุนรัฐบาลต่างก็นำรุสโซว์มาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในคะแนนเสียงของตนเอง มากไปกว่านั้น ในช่วงเวลาดังกล่าว การนำคำว่าสัญญาประชาคมมาใช้ นั้นจะมีนัยยะที่หมายถึงไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับนโยบายในต่อนหาเสียงเลือกตั้ง ตัวอย่างเช่น นโยบายที่หาเสียงว่าจะแก้ไขปัญหาการจราจร ก็จะถูกเรียกว่า “สัญญาประชาคมเรื่องแก้ปัญหาจราจร”⁶¹⁸ นโยบายแก้ปัญหาความยากจน ก็จะถูกเรียกว่า “สัญญาประชาคมเรื่องแก้ปัญหาความยากจน

ในปี พ.ศ. 2550 หนังสือของรุสโซว์เรื่อง “สัญญาประชาคม” ก็ได้รับการแปลออกมาอีกครั้ง โดยผู้แปลก็คือ วิภาดา กิตติโกวิท จุดมุ่งหมายในการแปลงานชิ้นนี้ไม่ใช่เพื่ออิงกระแสในการที่จะขายหนังสือ แต่เป็นไปเพื่อชี้ให้เห็นว่า การอ้างรุสโซว์ หรืออ้างแนวคิดสัญญาประชาคมแบบที่ทำอยู่นี้ เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการไม่แสดงความพอใจที่เห็นใช้แนวคิดในข้างต้นอย่างฟุ้งซ่านกันไปหมด ซึ่งจุดประสงค์แบบนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการแปลงานสัญญาประชาคมหรืองานอื่นๆของรุสโซว์ก่อนหน้านี้ ที่ผู้แปลมีจุดประสงค์จะใช้ในการปลุกกระตมผู้คนในทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ในช่วง ปลายทศวรรษ 2540 ประเทศไทยมีวิกฤติการณ์ทางการเมือง ที่เริ่มมาจากการประท้วงขับไล่ของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตยจนนำไปสู่การทำรัฐประหารของคมช. ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 ประเทศไทยก็ได้ค่อยๆเริ่มแบ่งขั้วออกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่เห็นด้วยกับรัฐประหาร กับอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการทำรัฐประหาร โดยในฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐประหารนี้ยังสามารถแบ่งออกไปได้อีกหลายกลุ่มทางการเมืองคือ กลุ่มที่ไม่เอาทักษิณฯ และไม่เอารัฐประหาร (พวกสองไม่เอา) และอีกกลุ่มหนึ่งคือพวกต้านรัฐประหารเต็มที่และเห็นด้วยกับรัฐบาลทักษิณที่โดนทำรัฐประหาร ความขัดแย้งดังกล่าวค่อยๆขยายตัวออกไปอย่างมากจนเกิดเป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรงจนถึงปลายปี พ.ศ. 2553 ภายใต้บริบทแบบนี้ ทั้งฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยและเห็นด้วยกับรัฐประหารก็ได้มีการนำแนวคิดทฤษฎีการเมืองมาอ้างอิงเพื่อโจมตีตรงข้าม หรือนำทฤษฎีการเมืองมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับจุดยืน หรือความคิดทางการเมืองของตนเอง ซึ่งทฤษฎีการเมืองของรุสโซว์ก็เป็นทฤษฎีการเมืองหนึ่งที่ถูกนำมาใช้อย่างมากในช่วงเวลานี้ ซึ่งหนังสือพิมพ์สองฉบับที่มีการนำรุสโซว์มาใช้มากที่สุดก็คือ หนังสือพิมพ์มติชน กับหนังสือพิมพ์โลกวันนี้ วันสุข

⁶¹⁸ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ (8 มกราคม, 2539)

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับนำมาทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้ของผู้เขียนในหนังสือพิมพ์ ช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2550-2553 แนวโน้มของบทความจะเป็นการใช้รุสโซเพื่อโจมตี ข้ออ้างของ รัฐประหารปี 2549 ประเด็นที่ว่า การเมืองนั้นจะต้องถูกนำโดยผู้นำที่มีคุณธรรม ไม่ใช่ข้าราชการที่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และเมื่อเป็นเช่นนี้การเลือกตั้งเป็นสิ่งเลวเพราะเป็นเครื่องมือที่ปล่อยให้ ข้าราชการเข้ามาทำมาหากินได้ ดังนั้นบทความในช่วงนี้จึงมีแนวโน้มโจมตีเรื่องดังกล่าว ซึ่งสามารถ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ **ประเภทแรก** บทความจะนำเสนอว่า การเมืองคือการทำตามกฎกติกาไม่ว่าจะเป็นคนดีคนเลวก็ต้องทำกติกา ไม่มีใครอยู่เหนือกติกา การที่จะอ้างว่า ข้าราชการเลวแล้วทหารก็เข้ามาล้มคตินั้นเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งผู้เขียนก็อ้างว่ารุสโซ้นักคิดแนวประชาธิปไตยได้เคยเสนอถึงเรื่องนี้ว่า การเมืองต้องแยกออกจากคุณธรรม ห้ามนำเอาคุณธรรมมาปนกับการเมือง **ประเภทที่สอง** คือ ผู้เขียนบางคนก็จะสนับสนุนว่า ประชาธิปไตยมีเงื่อนไขสำคัญที่สุดในหลายๆเงื่อนไขก็คือ การเลือกตั้ง ซึ่งเมื่ออ้างเลือกตั้งก็จะอ้างรุสโซประกอบไปด้วยเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ **ส่วนประเภทที่สาม**ก็คือ การเสนอว่า ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ เป็นผู้ปกครองประเทศผ่านการเลือกตั้งตัวแทนขึ้นไปปกครอง ซึ่งผู้เขียนมักจะอ้างว่า รุสโซเป็นเจ้าของทฤษฎีนี้ (สำหรับตัวอย่างของบทความประเภทต่างๆสามารถย้อนกลับไปพิจารณาได้ในบทที่ 6)

แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พบว่า ทฤษฎีการเมืองของรุสโซเป็นทฤษฎีการเมืองหนึ่งที่แพร่หลาย เป็นอย่างมากในเมืองไทย สำหรับสาเหตุที่รุสโซได้รับความนิยมค่อนข้างมากในไทยนั้นก็เนื่องจาก เนื้อหาในทฤษฎีการเมืองของรุสโซมีคุณสมบัติพิเศษ ที่สอดคล้องกับ บริบทของการเมืองไทยในแต่ละยุคสมัย สำหรับคุณสมบัติที่กล่าวถึงผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า มีอยู่สองประการที่โดดเด่นและทำให้รุสโซได้รับความนิยมในเมืองไทยได้แก่ คุณสมบัติหรือปัจจัยในด้านทฤษฎีของรุสโซเอง ที่เนื้อหาในตัวทฤษฎีของเขานั้นสามารถถูกนำไปตีความและใช้ปลุกใจคนในทางการเมืองได้เป็นอย่างดี เพราะจุดเน้นสำคัญในทางทฤษฎีการเมืองของรุสโซก็คือ แนวคิดเรื่องเสรีภาพ แนวคิดเรื่องความเสมอภาค ตลอดจนแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ง่ายต่อการนำไปใช้ในการปลุกกระตมทางการเมืองเมื่อใดก็ตามที่ผู้ปลุกกระตมต้องการจะต่อต้านผู้ระบอบหรือผู้ปกครอง

นอกจากนี้ ยังคงมีอีกปัจจัยหนึ่งที่สัมพันธ์กับคุณสมบัติแรกที่ทำให้ทฤษฎีการเมืองของรุสโซแพร่หลาย นั่นก็คือ มีการรับรู้กันทั่วไปว่า รุสโซ้นั้นถือว่าเป็นนักคิดทางการเมืองคนสำคัญที่ทรงอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งในประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา การปฏิวัติฝรั่งเศสนั้นก็ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองอันเป็นแรงบันดาลใจของผู้ที่หวังจะเปลี่ยนแปลงสังคมให้ก้าวหน้ามาโดยตลอด ดังนั้นเองทฤษฎีการเมืองของรุสโซจึงถูกนำมาผลิตซ้ำภายใต้บริบทของการเมืองไทยด้วยความเชื่อในลักษณะนี้ เริ่มตั้งแต่ ช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ที่การปฏิวัติฝรั่งเศสยังคงมีความสัมพันธ์กับการนำรุสโซมาใช้อย่างมากโดยเฉพาะในทางการเมืองไทยปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จาก ตั้งแต่เกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองเป็นต้นมาจนถึงช่วงปี พ.ศ. 2553 เป็นอย่างน้อย รุสโซได้ถูกนำมาใช้อย่างมากในกลุ่มทางการเมืองที่เรียกตัวเองว่า กลุ่มเสื้อแดง

ในประเด็นสุดท้ายที่เกี่ยวกับงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการศึกษานั้นก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับการตีความทฤษฎีการเมืองรูสโซในประเทศไทย โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ประเด็นที่เป็นศูนย์กลางอันเป็นปัญหาที่สุดและเชื่อมโยงกับปัญหาในการตีความทฤษฎีการเมืองของรูสโซอื่น ๆ ก็คือ การเข้าใจอย่างผิดพลาดเกี่ยวกับ แนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไปของรูสโซ กล่าวคือ เจตจำนงทั่วไป หรือ เจตจำนงร่วม (General will) เป็นประเด็นที่มีการนำมาใช้ในทางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวโน้มที่ผู้ใช้นำมาอ้างอิงถึงนั้นมีจุดมุ่งหมายแฝงอยู่นั้นก็คือ การนำเสนอแนวคิดที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน กล่าวคือ จากหลักฐานที่ปรากฏตามที่ถูกผู้วิจัยสืบค้นมา แนวคิดเรื่องเจตจำนงทั่วไป คือ ประเด็นแรกในทฤษฎีการเมืองของรูสโซที่ถูกนำมาใช้ในไทย โดยคนแรกๆที่นำมาใช้ก็คือพระองค์วรวรรณฯ และพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ดังที่ได้เสนอรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 4⁶¹⁹ โดยแนวคิดเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปที่ถูกนำมาใช้ในไทยนั้น ผู้ใช้ตีความว่า เจตจำนงทั่วไปก็คือ เจตจำนงของประชาชน (General will = People's will) และเมื่อการเข้าใจเช่นนี้เมื่อนำไปผนวกกับหลักการอื่นที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเมืองของรูสโซในเรื่องเจตจำนงทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น “เจตจำนงทั่วไปถูกต้องเสมอ” “เจตจำนงทั่วไปไม่มีวันผิดพลาด” “เจตจำนงทั่วไปจะปรากฏออกมาโดยเสียงข้างมาก” “เสียงส่วนน้อยจะต้องถูกบังคับให้เป็นเสรี” ซึ่งการนำมาผสมกับหลักการที่กล่าวมานี้ มันก็จะทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับเจตจำนงทั่วไปกลายเป็นการแทนค่า เจตจำนงทั่วไป คือ เจตจำนงของประชาชน เช่น “เสียงของประชาชนไม่มีวันผิดพลาด” “เสียงของประชาชนถูกต้องเสมอ” “เสียงของประชาชนจะปรากฏออกมาด้วยการออกเสียงข้างมาก” “คนส่วนน้อยในสังคมที่เสียงส่วนน้อยจะต้องถูกบังคับให้เป็นเสรี หรือเป็นไปตามเสียงข้างมาก” และเมื่อคนที่นำมาใช้เข้าใจหรือจงใจที่จะเข้าใจเช่นนี้ก็ทำให้ทฤษฎีของรูสโซมีความทรงพลังในการนำไปปลุกปั่นผู้คน เพราะเมื่อมีการเข้าใจในลักษณะดังกล่าว การตีความหมายก็จะเป็นไปในลักษณะที่ว่า ประชาชนทำอะไรก็ถูกไม่มีวันผิด

ยิ่งไปกว่านั้น การที่เข้าใจว่า เสียงของประชาชนเป็นสิ่งเดียวกับ เจตจำนงทั่วไป ก็ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องอื่นต่อไปอีกว่า เมื่อเสียงของประชาชนคือเจตจำนงทั่วไป และรูสโซก็ได้เสนอไว้ในหนังสือสัญญาประชาคมของเขาว่า เจตจำนงทั่วไปถูกต้องเสมอ เมื่อเป็นดังนี้พวกนักฉวยโอกาสทางการเมืองก็ได้นำไปใช้ว่า เสียงของประชาชนถูกต้องเสมอ ไม่ว่าจะประชาชนจะคิดอย่างไร เชื่ออย่างไรก็ตามที่ ซึ่งตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่ารูสโซได้อธิบายถึงเรื่องนี้ไว้ชัดเจนแล้วว่า ถ้ารัฐที่ประชาชนมีแต่การคิดถึงเรื่องตนเอง ไม่มีจิตสาธารณะ ไม่คิดถึงส่วนรวม เมื่อเป็นเช่นนี้เมื่อใดรัฐนั้นก็ถึงคราวสูญสลายแล้ว นอกจากนั้นมันเป็นเรื่องกลับหัวกลับหางอย่างสิ้นเชิงที่จะเข้าใจว่ารูสโซมีความเชื่อมั่นในตัวประชาชน หรือ มวลชนขนาดที่จะเสนอว่า ประชาชนทำอะไรก็ถูกต้องเสมอ เกี่ยวกับเรื่องนี้ถ้าเราพิจารณาแต่เพียงผิวเผินโดยไม่มองภาพรวม เราอาจจะเห็นว่า รูสโซได้นำเสนอว่าประชาชนควรจะต้องเป็นผู้แสดงเจตจำนงด้วยตนเอง แต่ถ้าเราอ่านเนื้อหาในงานของรูสโซต่อไปอีก เราก็จะพบว่า

⁶¹⁹ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม), “ปาฐกถาเรื่องการเลือกตั้งของหม่อมเจ้าวรวงศ์ไวยากร วรวรณ” ใน คู่มือระบอบใหม่ (พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า 88.

การที่รัฐโซให้ประชาชนแสดงเจตจำนงออกมาด้วยตนเองนั้นก็เพื่อเป็นการที่ทำให้ประชาชนนั้นรู้สึกว่าเป็นประชาชนเป็นนายตนเอง และจะได้ปฏิบัติตามกฎที่ตนเองออกสิ่งนี้คือเทคนิคของรัฐโซที่จะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นนายตนเองไม่ได้ถูกใครปกครองอยู่ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ถ้าเราพิจารณาต่อไปรัฐโซกำหนดเงื่อนไขอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากว่าก่อนที่จะให้ประชาชนแสดงเจตจำนง ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดสิ่งแวดล้อมต่างๆ ขนาดรัฐให้พลเมืองมีไม่กี่หมื่นคน โครงสร้างของรัฐต่างๆ ตลอดจนวิธีการให้การศึกษาต่อพลเมือง รัฐโซได้กำหนดไว้อย่างละเอียด ซึ่งการที่เขา กำหนดแบบนี้ก็หมายความว่า รัฐโซไม่ได้มีความไว้วางใจในตัวพลเมืองเลย ดังที่รัฐโซได้กล่าวว่า “ประชาชนส่วนใหญ่มักมีอคติ หรือประชาชนมักต้องการสิ่งดีอยู่เสมอ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะอะไรคือสิ่งดี ดังนั้นพวกเขาต้องการการชี้แนะทาง”⁶²⁰ ด้วยเหตุนี้ ประชาชนในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซจึงดูเหมือนว่าเสรี กำหนดตัวเอง แต่ในความเป็นจริง พวกเขาถูกกำหนดทุกอย่าง การที่เข้าใจในทฤษฎีการเมืองของรัฐโซเช่นนี้ จะทำให้เราเห็นภาพว่าจริงๆ แล้วประชาชนไม่ได้ยิ่งใหญ่อย่างที่ พวกนักเคลื่อนไหว หรือคนที่เอาทฤษฎีการเมืองของรัฐโซมาใช้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้พยายามตอบคำถามการวิจัยในข้างต้นเกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองของรัฐโซในแง่มุมที่ว่า ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซได้ถูกนำมาใช้ในเมืองไทยอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอภาพให้เห็นว่าการนำทฤษฎีการเมืองของรัฐโซนั้นเป็นทฤษฎีการเมืองหนึ่งที่ได้รับ ความนิยมอย่างมากในเมืองไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีดังกล่าวก็ถูกนำไปใช้โดยมีการผันแปรไปตามบริบททางการเมืองตลอดระยะเวลาแปดสิบปี แต่กระนั้น จะปรากฏชัดเจนว่าภายใต้บริบทที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองประเภทที่เรียกร่องประชาธิปไตย เรียกร้องเสรีภาพ หรือต้องการโค่นล้มผู้ปกครอง ทฤษฎีการเมืองจะถูกผลิตซ้ำออกมาเป็นจำนวนมาก ส่วนถ้าบริบททางการเมืองของไทยในช่วงใดเป็นการปกครองแบบเผด็จการ ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซ จะไม่ปรากฏในช่วงเวลาดังกล่าวเลย แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็นำเสนอให้เห็นในขณะเดียวกัน ด้วยว่า การนำทฤษฎีมาใช้ในเมืองก็ยังคงมีปัญหาในการตีความและการนำมาใช้อย่างมากทั้งที่ผู้ที่นำมาใช้ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ โดยลักษณะที่นำมาใช้จะเป็นไปในความหมายที่ว่า ทฤษฎีการเมืองของรัฐโซนั้นเป็นทฤษฎีสำหรับการปฏิวัติที่มีใจความสำคัญอยู่ที่ว่า ประชาชนจะสามารถทำอะไรก็ได้ไม่มีวันผิดพลาด ซึ่งการเข้าใจเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงจากใจความสำคัญของทฤษฎีการเมืองของรัฐโซอย่างสิ้นเชิงและผิดฝาผิดตัว ดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ให้เห็นในรายละเอียดแล้ว

⁶²⁰ J.J Rousseau, *Social Contract*, Translated by G.D.H Cole, Op.cit., p. 213. ผู้แปลใช้สำนวนของคุณวิภาดา โปรตดู ฌอง ฌากส์ รัฐโซ, *สัญญาประชาคม*, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท (กรุงเทพฯ: ทัพบก, 2550), หน้า 64.

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้เห็นถึงภาพรวมของการนำทฤษฎีการเมืองของรุสโซมาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2555 ซึ่งงานชิ้นนี้ของผู้วิจัย เป็นงานที่ได้พยายามจะเปิดพรมแดนทางความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเมืองในประเทศไทย ในขอบข่ายที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเมืองของรุสโซ ประเด็นที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นการเปิดความรู้ใหม่ในเรื่องดังกล่าวก็คือ ในช่วง หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย (พ.ศ. 2475-2490) แต่เดิมไม่มีคนที่ศึกษาว่าทฤษฎีการเมืองตะวันตกได้ถูกนำมาใช้อย่างไรในช่วงเวลานั้น และอาจจะกล่าวได้ว่า แต่ก่อนเราไม่เคยทราบเลยว่า ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีตัวบทที่เป็นงานของนักคิดตะวันตกคนใดถูกนำมาแปล หรือถูกนำมาใช้อะไร เราเพียงแต่เชื่อกันว่างานทฤษฎีการเมืองตะวันตกได้เข้ามา ก็เมื่อช่วงหลัง พ.ศ. 2490 เป็นต้นมาแล้ว แต่ในงานชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ทฤษฎีการเมืองตะวันตกซึ่งอย่างน้อยก็คือ งานของรุสโซได้ถูกนำมาเผยแพร่อย่างกว้างขวางตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตลอดจนถูกนำมาเผยแพร่เป็นระยะๆตามบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในเรื่องนี้ถือว่าการศึกษานี้ได้แผ้วทางและนำเสนอถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว แต่กระนั้น งานประเภทนี้ ไม่อาจจะที่จะสำเร็จลงได้ในเพียงครั้งเดียว เพราะจะเห็นว่า ด้วยข้อจำกัดหลายๆประการที่ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ และผู้ที่อ่านงานชิ้นนี้มาตั้งแต่ต้นจนจบจะเห็นว่า มีปริศนาหลายอย่างที่ยังไม่กระจ่างชัด ยกตัวอย่างเช่น ใครคือ สมาชิกของคณะยุวสาร ที่เป็นผู้แปลงาน “ความเรียงชิ้นที่สาม” ของรุสโซในปี พ.ศ. 2478 ซึ่งในงานชิ้นนี้ก็ทราบแต่เพียงว่ามี แค่นาย ฮง ยนตรรักษ์เป็นหนึ่งในสมาชิกเท่านั้น ส่วนเรื่องราวที่เหลือก็ยังคงเป็นปริศนาอยู่

นอกจากปริศนาเกี่ยวกับคณะยุวสาร ยังมีเรื่องการแปลหนังสือของ นายสอาด ปายะนันท์ หรือนามปากกาว่า ศ.ป. ที่แปลตัวบทแบบคัดเฉพาะส่วนที่สำคัญมาพิมพ์จากต้นฉบับของ Sir Hammerton ในปี พ.ศ. 2478 ซึ่งหลักฐานที่ค้นหาได้นั้นก็พบแต่แผ่นพิมพ์ในโฆษณาที่อยู่ในหนังสือประชาชาติ ซึ่งตัวเล่มจริงก็ยังไม่ได้ค้นพบ ในประเด็นนี้ก็ยังคงเป็นสิ่งที่ต้องพยายามในการค้นหาต่อไป เพราะถ้าเจอตัวเล่มที่พิมพ์ออกมาจริงๆ ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับทฤษฎีการเมืองตะวันตกในไทยจะขยายพรมแดนความรู้ออกไปอีกมาก เนื่องจากงานแปลชิ้นนี้ได้แปลตัวบทของนักคิดที่สำคัญไว้หลายคน แม้ว่าจะเพียงแค่บางส่วนก็ตามที ยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยมองว่า การศึกษาในลักษณะเดียวกันกับผู้วิจัยยังคงสามารถที่จะศึกษาได้อีกมาก โดยผู้ศึกษาอาจจะเปลี่ยนนักคิดที่ใช้ในการศึกษาจากรุสโซไปเป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่คนอื่นๆเช่น เพลโต อริสโตเติล หรือแมคเคียวเวลลี เพราะจากการศึกษาของผู้วิจัยก็พบว่า นักคิดตะวันตกเหล่านี้ก็ได้เข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลานานแล้ว แต่อาจจะเข้ามาด้วยบริบทที่แตกต่างกับรุสโซ ซึ่งประเด็นนี้เป็นเรื่องที่สำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับความรู้ในด้านทฤษฎีการเมืองตะวันตกในประเทศไทย เพราะตามที่กล่าวไปแล้วว่า การศึกษาในลักษณะประวัติศาสตร์ความคิดการเมืองตะวันตกในไทยนั้นยังไม่ได้มีผู้เริ่มทำอย่างจริงจังนัก และผู้วิจัยเชื่อว่า ถ้ามีคนที่ได้ลงมือศึกษาอย่างจริงจังๆก็จะทำให้พบร่องรอยต่างๆที่อาจจะทำให้การรับรู้จนประติดเรื่องราวต่างๆเข้าด้วยกันได้ดียิ่งขึ้น และจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการอย่างมหาศาล

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กรมโฆษณาการ. คู่มือพลเมือง. พระนคร: บำรุงนุกุลกิจ, 2479.

กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ. “ว่าด้วยมิตรหรือเพื่อน” (แปลมาจากหนังสือแปลโต) ใน วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 1-2 (2549): 27-56.

กระทรวงธรรมการ. ปทานุกรมสำหรับนักเรียน. พระนคร : กระทรวงธรรมการ, 2472.

กระทรวงเงา. อำนาจ. คมชัดลึก. 19 สิงหาคม 2548.

กุลลดา เกตุบุญชู-มีดี. วิวัฒนาการรัฐอังกฤษ ฝรั่งเศส ในกระแสเศรษฐกิจโลก จากระบบพิวต์ลิ่งการปฏิวัติ. กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

กลุ่มวิชาการเพื่อประชาชน. มหาชนทรรศนะ. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517.

กุหลาบ สายประดิษฐ์, “ระบบบงการประชาธิปไตยของประชาชน,” อักษรสาส์น 6 (กันยายน 2492): 34-51.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ. คำแปลเอกสารจีนที่ยึดได้จากผู้ต้องคอมมิวนิสต์ชาวจีน.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ คำแปลหนังสือภาษาจีนจากกรมการสาขาสงครามน้ำดิบ ยึดได้จากร้ายของของชำ นายลิ้มซีเตียน ปากน้ำโพ.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, หนังสือจีนพิมพ์โรเนียว หมายเลข 54 เอกสารยึดได้จากนายอู่เม้ง ผู้ต้องหาจีนคอมมิวนิสต์.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, คำแปลเอกสารจีนเรื่อง “เข้าคณะต้องรู้ลัทธิต้องรู้ลัทธิคอมมิวนิสต์.

ข.ต. “ว่าด้วยเรื่องปาลีเมนต์.” จีนโนสยามวารศัพท์. 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2456.

ขรรค์ชัย บุญปาน. ประดับไว้ ในโลกา. กรุงเทพฯ: มติชน, 2544.

คณะกรรมการจัดทำหนังสือเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการฯ, 2534.

คณะยุวสาร. ยุโรปแปรพักตร์. พระนคร: โรงพิมพ์ยั้งหลี่, 2478.

คณะยุวสาร. สยามกับสงครามโลกคราวหน้า. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2477.

คณะยุวสาร. สุรบสุขแห่งอุทัยประเทศ. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2477.

จรัส จันทาลักษณ์. ปากกัด ตีนถีบ: ประชาธิปไตยกับ 'สัญญาประชาคม' ของ 'รุสโซ'. โลกวันนี้วันสุข. 6 ธันวาคม 2550.

จรัส ดิษฐาอภิชัย. ทรรศนะแสงสว่าง: การต่อต้านความคิดครอบงำ. โลกวันนี้วันสุข. 30 กุมภาพันธ์ 2555.

จรัส ดิษฐาอภิชัย. ทรรศนะแสงสว่าง: ปรัชญาแสงสว่าง! แสงสว่าง. โลกวันนี้วันสุข. 17 กุมภาพันธ์ 2555.

จรัส ดิษฐาอภิชัย. ทรรศนะแสงสว่าง: มองโลกอย่างบิดเบี้ยว. โลกวันนี้วันสุข. 24 กุมภาพันธ์ 2555.

จรัส ดิษฐาอภิชัย. ทรรศนะแสงสว่าง: ปรัชญาแสงสว่าง! แสงสว่าง. โลกวันนี้วันสุข. 17 กุมภาพันธ์ 2555.

จรัส ดิษฐาอภิชัย. หลักการแห่งการเมืองใหม่ ที่มาของอำนาจรัฐ. โลกวันนี้วันสุข. 10 ตุลาคม 2551.

เจียง แจคส์ รุสโซ. หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ. แปลโดย คณะยุวสาร. พระนคร: สำนักพิมพ์ยั้งหลี่, 2478.

จินดา จินตนะเสรี. คู่มือสนทนาภาษาฝรั่งเศสด้วยตนเอง. พระนครฯ: โอเดียนสโตร์, 2502.

จินดา จินตนะเสรี. จิตวิทยาของการปฏิวัติ. พระนคร: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2488.

จินดา จินตนะเสรี. เทคนิครัฐประหาร. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

จินดา พันธุ์จินดา, ธรรมจริยา-ประชาคม: เสรีภาพ สมภาพ ภารดรภาพ. พระนคร: เจริญอักษร, 2481.

จิ่ง จ้ากส์ รุสโซ่. สัญญาประชาคม. แปลโดย จินดา จินตนเสรี. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, 2517.

ฉลองรัฐ เจริญศรี. บทบาทของ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ ประพันธ์ ในการต่างประเทศของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2460-2501. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2546.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (บรรณาธิการ). ปรีดี พนมยงค์ และ 4 รัฐมนตรีอีสาน + 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544).

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ปรีดี ป่วย กับธรรมศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, 2549.

ชำนาญ จันทรเรือง. สัญญาประชาคมที่นายฯไม่ได้พูดถึง. กรุงเทพธุรกิจ. 17 สิงหาคม 2548.

ไชยันต์ ไชยพร. สาเหตุการปฏิวัติในเชิงจิตวิทยา. กรุงเทพธุรกิจ. 28 มิถุนายน 2553.

ไชยันต์ ไชยพร. การแปลตัวบททางปรัชญาการเมือง (ตอนที่ 2) : ก่อนจะถึงการแปลตัวบทปรัชญาการเมืองครั้งที่สองในประเทศไทย. วิชา. 1, 2556: 35-39.

ไชยันต์ ไชยพร. การแปลตัวบททางปรัชญาการเมือง (ตอนที่ 3) หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ่ : การแปลตัวบทปรัชญาการเมืองครั้งที่สองในเมืองไทย : จุดมุ่งหมายและนัยความหมาย. วิชา. 8 (2556): 19-23.

ไชยันต์ ไชยพร. การแปลตัวบททางปรัชญาการเมือง (ตอนที่ 4) หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ่ : การแปลตัวบทปรัชญาการเมืองครั้งที่สองในเมืองไทย : จุดมุ่งหมายและนัยความหมาย. วิชา. 1 (2556): 18-20.

ไชยันต์ ไชยพร. การแปลตัวบททางปรัชญาการเมือง (ตอนที่ 7) หลักเศรษฐศาสตร์ของรุสโซ่ : การแปลตัวบทปรัชญาการเมืองครั้งที่สองในเมืองไทย : จุดมุ่งหมายและนัยความหมาย. วิชา. 4 (2556): 26-30.

ไชยันต์ ไชยพร. ก่อนจะมาเป็น “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งเขาอยู่ในพันธนาการ” ใน สัญญาประชาคมของรัสเซีย. วิภาษา. 7 (2552): 24-32.

ไชยันต์ ไชยพร. ร้อยแปดวิถีทัศน์ : เสียงข้างมากในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพธุรกิจ. 28 กุมภาพันธ์ 2548.

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. แผนพัฒนาการทางการเมืองฉบับแรกของไทย. พระนคร: อักษรสัมพันธ์, 2527.

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช และ ชัตติยากรรณสูต. เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2417- 2477. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532.

ฉอง ฉากส์ รัสโซ. ความเรียงว่าด้วยต้นกำเนิดและรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ, แปลโดย ศุภชัย ศุภผล, ปิยศิลป์ บุลสถาพร บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ: Text. 2555.

ฉอง ฉากส์ รัสโซ. สัญญาประชาคม, แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท. กรุงเทพฯ: ทัชหนังสือ, 2550.

ฉ็อง ฉักส์ รัสโซ. คำสารภาพเล่มที่หนึ่ง เล่มที่สอง แปลโดย พาชีนองค์วรรณคดี และ รัตนสุดา กิตติก้องนภางศ์. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2550.

ณัฐพล ใจจริง. จาก “คณะ ร.ศ.130” ถึง “คณะราษฎร”: ความเป็นมาของความคิดประชาธิปไตยในประเทศไทย ศิลปวัฒนธรรม. 4 (2554): 80-99.

ณัฐพล ใจจริง. ชีวประวัติของพลเมืองไทย: กำเนิด พัฒนาการและอุปสรรคกับการพิทักษ์ประชาธิปไตย (2475-ปัจจุบัน) (กรุงเทพฯ: สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2556), 19-20.

ณัฐวุฒิ สติสงคราม. นายควง อภัยวงศ์กับพรรคประชาธิปัตย์. พระนครฯ: สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2522.

เดือน บุญนาค. การแยกอำนาจ (La Séparation des pouvoirs). พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2478.

เดือน บุญนาค. ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจคนแรก. พระนคร: เสริมวิทย์บรรณาการ, 2500.

เตียง ศิริขันธ์ และจำรัส สุขุมวัฒน์. หัวใจปฏิวัติในฝรั่งเศส. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์: ไม่ปรากฏผู้พิมพ์, ไม่ปรากฏวันที่พิมพ์.

ตัว ลพานุกรม. วิทยาศาสตร์กับการเมือง. พิมพ์ในงานรัฐพิธีพระราชทานเพลิงศพ ดร. ตัว ลพานุกรม ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส, 4 ธันวาคม 2484.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. การปฏิวัติสยาม 2475. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2553.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ความคิด ความรู้และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475. กรุงเทพฯ: สถาบันสยามศึกษา, 2533.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “แนวความคิดชาติบ้านเมือง กำเนิด พัฒนาการและอำนาจบ้านเมือง” วารสารธรรมศาสตร์ 2 (2549): 2-41.

เนตร พูนวิวัฒน์. คน 60 ปี พิมพ์เป็นอนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ ณ ฌาปนสถาน วัดมกุฏกษัตริยาราม 21 ธันวาคม 2523. กรุงเทพฯ: หจก.เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส ศึกษาการพิมพ์, 2523.

นฤมล ทับจุมพล. การใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง : ศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2530. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2531.

นิโคล แมคเคียวเวลลี. เผด็จการเจ้า แมคเคียวเวลลี. แปลโดย พิชิต จงสถิตวัฒนา. กรุงเทพฯ: บพิธ, 2516.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. สัตว์สังคม. มติชนสุดสัปดาห์. 10 พฤษภาคม 2556.

นิเลอมาน นิตา. ทรยศนะ2ประชาธิปไตย ปัจจัยชี้ขาดความรุนแรง. โลกวันนี้วันสุข. 17 มีนาคม 2551.

บุญเรือง เนียมหอม. การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่วันที่ 14 ต.ค. 2516 ถึงวันที่ 26 ม.ค. 2518. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมฝึกหัดครู, 2519.

ทองแถม นาถจำนง. ตามรอยคึกฤทธิ์: มติมหาชน, สยามรัฐ. 8 มีนาคม 2556.

เทียนวรรณ. ตุลวิภาคพจนกิจ. เล่มที่ 6 วันที่ 8 กันยายน ร.ศ. 125.

- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.
- ธงชัย พึ่งกันไทย. ลัทธิคอมมิวนิสต์และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2468-2500. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. รายงานการวิจัยเรื่อง เส้นทางความคิดเรื่องประชาชน จากโรมันโบราณจนถึง Emmanuel Abbey Sieyes. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวม). คู่มือระบอบใหม่. พระนคร: โรงพิมพ์สยามพาณิชย์การ, 2477.
- บทบรรณาธิการ. ราษฎรตื่นแล้ว. สยามรีวิว. 10 กรกฎาคม 2470.
- บทบรรณาธิการ. “เปิดปฐมมต. รัฐบาล”ทักษิณ 2/1” จงยึดมั่นในสัญญาประชาคม ไม่ใช่เสถียรภาพในทางที่ผิด,” ประชาชาติธุรกิจ. 14 มีนาคม 2548.
- ใบตองแห้ง. เรียน คุณใบตองแห้งที่นับถือ. ไทยโพสต์. 13 กันยายน 2548.
- ป. ปวโลहित, “อนาธิปไตยหรือสังคมนิยม,” อักษรสาส์น 4 (กรกฎาคม 2494):82-88.
- ป. เพชรอารียะ. ความต่างระหว่างทฤษฎีแนวร่วมฯ กับพันธมิตร. ผู้จัดการ. 11 มิถุนายน 2550.
- ประกาศ วัชรภรณ์. นักวัฒนธรรมไทยระดับโลก. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, 2543.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ... การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- ประสิทธิ์ ไชยทองพันธุ์. สงครามคอมมิวนิสต์. พระนครฯ: สยามบรรณ, 2522.
- ประยูร ภมรมนตรี. ชีวิตห้าแผ่นดินของข้าพเจ้า. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2518.
- ปรีดี พนมยงค์. ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

- ปรีชา ธรรมวินทร และ สมชาย พรหมโคตร (บรรณาธิการ). จากยอดโดมถึงภูพาน : บันทึกประวัติศาสตร์ฉบับสามัญชนบนเส้นทางประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง, 2544.
- เปลโต้, แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน. อุตมรัฐ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- เปลโต้. โสกราตีส บุคคลิกลักษณะ ประวัติและปรัชญาโดยบริบูรณ์. แปลโดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์. พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2507.
- พงศ์เพ็ญ ศกุนภัย. ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536.
- พร สุขารมณ. การป้องกัน “การเมืองภัย” บางอย่าง. พระนคร: อักษรนิดาการ, 2479.
- พาชื่น องค์กรวรรณคดี. คำสารภาพ (Les confessions) เล่มที่หนึ่งของฌ็อง-ฌักส์ รูสโซ : บทแปลและบทวิเคราะห์วรรณศิลป์. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- แพทย์ พิจิตร. สิ่งแดงแรงฤทธิ์กว่าสิ่งดำ!. มติชนรายสัปดาห์. 31 มีนาคม พ.ศ. 2549.
- พระเจนดุริยางค์. ชีวประวัติของข้าพเจ้า. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เสวกโท พระเจนดุริยางค์ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512.
- พระประศาสน์พิทยายุทธ. แผนการปฏิวัติ. พระนคร: โรงพิมพ์สารเสรี, 2491.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. “ปาฐกถา เรื่อง ประชาธิปไตยแบบไทย ทรงแสดงที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้สมาคมกิจการวิเทศสัมพันธ์และกฎหมายระหว่างประเทศ” ใน เอกสารส่วนบุคคลของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, สบ. 19.3/26 (29 ก.ย. 2508), แผ่นที่ 2-9.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ ประพันธ์. “พระดำรัสคำบรรยาย เรื่อง ระบบการเมืองที่ขัดกัน (Conflicting Political Systems) ทรงบรรยายที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร” ใน เอกสารส่วนบุคคลของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, สบ. 19.3/13 (23 พ.ค. 2503), แผ่นที่ 6.
- พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ, “พระดำรัสคำบรรยาย เรื่อง ประวัติของการขัดแย้งระหว่างชาติ (International Conflict As a Historic Phenomenon) ทรงแสดงที่

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร” ใน เอกสารส่วนบุคคลของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, สบ. 19.3/10 (23 ก.พ. 2503), แผ่นที่ 1.

พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ. ชุมนุมพระนิพนธ์ภาคหนึ่ง ว่าด้วยวิชาการเมือง และศัพท์ทางวิชาการต่างๆ. พระนครฯ: ประชาไทย, 2486.

พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ. วิทยทัศน์พระองค์วรวรรณ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ นราธิปประพันธ์พงศ์วรวรรณ, 2544.

พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ. ววรรณไวทยากร. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นฯ ณ พระเมรุ หน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส, 28 ตุลาคม 2519.

พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ. อภิปรายร่างรัฐธรรมนูญ. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2475.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 3. พระนคร: ครุสภา, 2506.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. จดหมายเหตุรายวัน เล่ม 1 วันที่ 1 เมษายน ถึง 18 มิถุนายน 2455 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายถวิล สุนทรศาลทูล พ.ศ. 2519.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. บทละครเรื่องหมื่นประมาทศาล ตบตา ฉวยอำนาจและหนามยอกเอาหนามบ่ง. พระนคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, 2506.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ ม.ล. พัน ฝั่งบุญ ณ พระเมรุ วัดเทพศิรินทราวาส 22 เมษายน 2494.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์โท หม่อมเจ้าศุขปรารภ กมลასน์ 12 มกราคม พ.ศ. 2501.

พระประศาสน์พิทยายุทธ. แผนการปฏิวัติ. พระนคร: โรงพิมพ์สารเสรี, 2491.

พระยาพลพลพยุหเสนา. สุนทรพจน์. พระนคร: ไทยพานิช, 2478.

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์, คำอธิบายตำนานกฎหมาย. ไม่ปรากฏที่พิมพ์: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2474.

พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา. หนังสือประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส และสมัยนโปเลียน โบนาปาร์ต ภาคที่ 1. พระนคร: โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477.

พงเพ็ญ ศกุนตารักษ์. ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์, 2512.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. การเมืองของไพร่ : จากวิกฤตของระบอบทักษิณสู่การก่อรูปของระบอบการเมืองไทยหลังรัฐประหาร 2549. กรุงเทพฯ: Openbooks, 2550.

พันตรีหลวงสารารุประพันธ์. บันไดการเมือง. พระนคร: ไทยเชชม, 2476.

ภิญโญ พงศ์เจริญ. จัดฉากชีวิตลิขิตดวงดาว. คมชัดลึก. 9 ธันวาคม 2550.

มูจลินท์ เสถียรมาศ. ความแตกต่างทางเพศกับการบรรลุเสรีภาพทางศีลธรรมในทัศนะของรุสโซ. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ไม่ปรากฏผู้เขียน. ความรักสมัยฝรั่งเศสจลาจล. ไทยใหม่. 6 ธันวาคม 2473.

ไม่ปรากฏผู้เขียน. ความหวังใหม่ออกฉายแล้ว เตรียมย้ายยุบสภาหลังแก้รัฐธรรมนูญ ไม่สน สัญญาประชาคม. กรุงเทพธุรกิจ. 28 พฤศจิกายน 2539.

ไม่ปรากฏผู้เขียน. “จากขุมปัญญามาร์กซิสต์”, “ชีวิตและงานคัมภีร์ของคาร์ล มาร์กส” อักษรสาร 4 (กรกฎาคม 2494): 49.

ไม่ปรากฏผู้เขียน. ทักษิณ'ระบอบ'หากมีหลักฐานจะเปิด'กลุ่ม'จ้องล้ม. กรุงเทพธุรกิจ. 30 พฤษภาคม 2548.

ไม่ปรากฏผู้เขียน. ทักษิณ'กับ'สิทธิมนุษยชน' ไม่เข้าใจ หรือ ไขสือ?. ไทยโพสต์. 9 สิงหาคม 2548.

ไม่ปรากฏผู้เขียน. พรรคการเมืองแค่ 5 พรรคยอมทำสัญญาประชาคมไม่ซื้อ. สยามโพสต์. 30 มิถุนายน 2538.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. พลังธรรมถึงจุดเดือตมหาทุบไต่ะยุบพรรคพลังธรรมใกล้แตกหัก. แนวหน้า. 14 ตุลาคม 2537.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. มิคคสัญญีเปนให้เกิดความเสมอภาค. ราชรัฐ. 11 มกราคม 2471.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. รัฐบาลขอทำสัญญากับประชาชนว่า ในอีกหกปีข้างหน้าคนจนจะหมดไปจากประเทศไทย. มติชน. 15 มกราคม 2547.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. สัญญาประชาคมเรื่องแก้ปัญหางจรจร. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ. 8 มกราคม, 2539.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. ส่งกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นสัญญาประชาคมใน 6 เดือน. แนวหน้า. 3 มกราคม 2538.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน. หนังสืองานศพเพื่อระลึกถึงคุณจินดา จิตนเสรี, 20 ธันวาคม พ.ศ. 2534. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์.

ยัง ยาคส์ รูซโซ. เอมีล. แปลโดย เตียง ศิริจันทร์. พระนคร: โรงพิมพ์ศุภอักษร, 2479.

ยัง ยาคส์ รูซโซ. เอมีล. แปลโดย เตียง ศิริจันทร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไผ่ชนิด, 2554.

ราชกิจจานุเบกษา. รายชื่อคณะรัฐมนตรีที่เข้ารับโปรดเกล้าฯ. ราชกิจจานุเบกษา. 1 เมษายน พ.ศ. 2500, เล่ม 74, หน้า 931.

ราชกิจจานุเบกษา. ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง วันชาติ พ.ศ. 2481. ราชกิจจานุเบกษา. 1 สิงหาคม 2481 เล่ม 55, หน้า 1322.

เรื่องทรัพย์สิน จันทศิริ. จริยธรรมปลิ้นปล้อน สุดท้ายก็กลียุค. โลกวันนี้วันสุข. 23 ตุลาคม 2550.

เรื่องยศ จันทศิริ. สัญญาประชาคม'สัญญาฉบับพ่วงทางประชาธิปไตยไทย. โลกวันนี้. 19 กุมภาพันธ์ 2554.

ร้อยเอกจรัส. วิธีการฝึกทหารรายี่ปุ่นในฤดูร้อน. ยุทธโภษ. เล่ม 18 ตอนที่ 2. ร.ศ. 128.

ร้อยเอกจรัส. วิธีจัดการทหารของประเทศยี่ปุ่น. ยุทธโภษ. เล่ม 19 ตอนที่ 1. ร.ศ. 130.

ร้อยเอกวาด. การเปลี่ยนแปลงทหารบกในประเทศจีน. ยุทธโภษ. เล่ม 16 ตอนที่ 1. ร.ศ. 126.

รัตน์สุดา กิตติก้อนางค์. คำสารภาพ (Les confessions) เล่มที่สองของฌ็อง-ฌักส์ รูสโซ : บทแปลและบทวิเคราะห์วรรณศิลป์. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการแปลภาษาฝรั่งเศส-ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ลุงสิ่ว. เห็นว่าจ้าวเปนลูกตุ้มถ่วงความเจริญ. ราษฎร. 9 มกราคม 2471.

ลดา รุธิรณก. มณีในอาทิพย์. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊ค, 2548.

ลุยส์ วัลเซอร์แมน. ปรัชญาการเมืองสมัยปัจจุบัน. แปลโดย ส. เจริญจรัมพร. พระนคร: โรงพิมพ์อุทัย, 2492.

ละออทอง อัมรินทร์รัตน์. การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2522.

วิทยากร เชียงกุล. การเมืองภาคประชาชน : มองจากชีวิตและงานของ ศรีบูรพา. กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร, 2544.

วิลาศ โอสถานนท์. หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี วิลาศ โอสถานนท์. กรุงเทพฯ : ศิริชัยการพิมพ์, 2540.

วิสุทธิ์ บุษยกุล. วีรบุรุษ นักประชาธิปไตยชนพลภูพาน เตียง ศิริจันทร์ ผู้นำเสรีไทยภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2540.

วีระ มุสิกพงศ์. เจตนารมณ์วีระชน 14 ตุลาคม. สยามรัฐ. 15 ตุลาคม 2517.

วรรณนิภา นิยมไทย. สังคมศาสตร์ปริทัศน์กับบทบาทในการพัฒนาภูมิปัญญาทางการเมืองในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2533.

วรเดช จันทรศร และ เขาวนะไตรมาศ. การรายงานแผนงานในระบบสัญญาประชาคม : การเปิดระบบราชการสู่กระบวนการประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สหายบล็อกและการพิมพ์, 2545.

- วิสุทธิ บุษยกุล. วีรบุรุษ นักประชาธิปไตยชนพลญพาน เตียง ศิริพันธ์ ผู้นำเสรีไทยภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2540.
- ศุภชัย ศุภผล. แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมของ ฌอง ฌากส์ รุสโซ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- ศุภชัย ศุภผล, “บททดลองศึกษาความคิดทางการเมืองของ ฌอง ฌากส์ รุสโซด้วยแนวทางประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองผ่านบริบทของเจนีวาและฝรั่งเศส” วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 (2554): 111-139.
- ศุภชัย ศุภผล. รุสโซคือผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 (จริงหรือ?). วิชา 4 (2553) : 40-51.
- ศุภชัย ศุภผล. อิทธิพลทางทฤษฎีการเมืองของฌอง ฌากส์ รุสโซต่อการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ค.ศ. 1789. สังคมศาสตร์ 40 (2552): 159-188.
- สมชาย ปรีชาศิลปปะกุล. มรดก 19 กันยา. มติชน. 17 พฤศจิกายน 2549.
- สมบูรณ์ ศิริประชัย, “ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค กับตำราเศรษฐศาสตร์ยุคแรก,” วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 1(มีนาคม 2552): 1-12.
- สมบัติ จันทรวงศ์. ตัวบท (Text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สมบัติ จันทรวงศ์. “สัญญาประชาคมของรุสโซ” ใน ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521).
- สมบัติ จันทรวงศ์. “สัญญาประชาคม ของรุสโซ” ใน รัฐศาสตร์สาร 4 (2520): 58-66.
- สมบัติ จันทรวงศ์. “เสถียรภาพของประชาธิปไตยในทัศนะของอาริสโตเติล” ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 (มกราคม 2517): 79-88.
- สมบัติ จันทรวงศ์. “สิทธิในการปฏิวัติของอาริสโตเติล” ใน รัฐศาสตร์สาร 6(กันยายน-ธันวาคม 2516): 1-25.
- สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. ความคิดทางการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2523.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “ความเป็นมาของเพลงชาติไทยปัจจุบัน” ใน วารสารธรรมศาสตร์ 1 (2547): 1-100.

สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย. วิพากษ์ทรรัฐ. กรุงเทพฯ: สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย องค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

สอาด ปายะนันท์. ประวัติและผลงานของนายสอาด ปายะนันท์ ที่ระลึกในวาระครบรอบวันเกิดปีที่ 74. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2531.

สนิท เจริญรัฐ. โอ้วาอาณาจักรประชาชาษฎร์. พระนคร: แพร์พิทยา, 2507.

สถิต เสมานิล. วิสาสะ. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี, 2539.

สำรวจ กาญจนสิทธิ์. ท.ส. เจ้าคุณทรงสุเรศ. กรุงเทพฯ: ประมวลสาส์น, 2524.

สำนักนายกรัฐมนตรี. “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง วันชาติ พ.ศ. 2481,” ราชกิจจานุเบกษา, 1 สิงหาคม 2481.

สิริ เปรมจิตต์. ชีวิตและผลงานของปรีณช์ วรณ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. กรุงเทพฯ: ประจักษ์ วิทยา, 2516.

สุขุม นวลสกุล. ทฤษฎีการเมือง : สมัยโบราณและสมัยกลาง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516.

สมชัย เย็นสบาย. ความคิดแบบปฏิทรรศน์ในตัวบททางปรัชญาการเมือง : ศึกษาจากทฤษฎีสัญญาประชาคมของรุสโซ. สังคมศาสตร์ 30 (2542): 73-90.

สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. ถนนประชาธิปไตย: 'เตียง ศิริขันธ์' กับ 'เอมีล' ใน โลกวันนี้วันสุข. ฉบับวันที่ 8-14 ธ.ค. 2555.

สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. นิตยสารอักษรสาส์น กับขบวนการสังคมนิยมไทย. จากอักษรศาสน์ถึงสังคมศาสตร์ปริทัศน์. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง, 2549.

สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. แผนชิงชาติไทย. กรุงเทพฯ: พีเพรส, 2553.

สุภา ศิริमानนท์. วรรณสาส์นสำนึก. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

สุรินทร์ พิศสุวรรณ. เสรีภาพในลักษณะที่เป็นแก่นความคิดในปรัชญาการเมืองของรุสโซ. รัฐศาสตร์สาร 4 (2520): 93-135.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ร้อยปี พระองค์วรรณตามทัศนะของ ส. ศิวรักษ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป, 2534.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ลอกคราบปัญญาชนฝรั่ง. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2535.

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 (มิถุนายน 2506)

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 (ตุลาคม 2506)

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 (กุมภาพันธ์ 2507)

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2 (มิถุนายน 2507)

สรวิศ รุ่งเลิศมณีพงศ์. ข้าแหละชีวประวัติ'พลเมือง'เมื่อประวัติศาสตร์ไทยหลงลืม'สามัญชน. มติชน. 30 มิถุนายน 2556.

สรรวภัทร พัฒโร. แนวคิดของรุสโซ่ช่วยด้วยเสรีภาพทางการเมือง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2544.

สุวิมล รุ่งเจริญ. บทบาทของนักหนังสือพิมพ์ในการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2490 -2501. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

เสนาะ ธรรมเสถียร, “สะพานปฏิวัติสังคมนิยม,” อักษรสาส์น 3 (มิถุนายน 2492): 42-41.

เสนีย์ ปราโมช. ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2511.

เสน่ห์ จามริก. ความคิดทางการเมืองจากเปลโต้ถึงปัจจุบัน : สังเขป และผลงานวิชาการ 85 ปี ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก. กรุงเทพฯ: วิถีธรรม, 2555.

หลวงโยธาธรรมนิเทศ. การเงินของประเทศญี่ปุ่น. ยุทธโกษ. เล่มที่ 16 ตอนที่ 6. ร.ศ. 130.

หลวงวิจิตรวาทการ. ประวัติศาสตร์สากล เล่มที่ 2. พระนคร: โรงพิมพ์วิริยภาพ, 2474.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. นามประพันธ์นักเขียนไทยที่ใช้ในบัตรรายการของหอสมุดแห่งชาติ
(กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2529).

หม่อมหลวงชวน. กองทหารปืนกลในประเทศไทยปี. ยุทธโศก. เล่ม 16 ตอนที่ 11. ร.ศ. 127.

เหล็ง ศรีจันทร์ และ เนตร พูนวิวัฒน์. กบฏ ร.ศ. 130 : การปฏิวัติครั้งแรกของไทย (พ.ศ.2454). พระ
นคร: สำนักพิมพ์คัมภีร์, 2519.

เหล็ง ศรีจันทร์, ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ และ สมจิตร เทียนศิริ. ปฏิวัติ ร.ศ.130. พระนคร: การพิมพ์
กรุงเทพฯ, 2489.

หนังสือจดหมายเหตุ (The Bangkok Recorder) เล่มที่ 1 (จ.ศ. 1206-1207) และเล่ม 2 (จ.ศ.1227-
1228) พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสมหมาย ฮุนตระกูล ณ เมรุหลวงหน้า
พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 25 ธันวาคม 2536. กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ,
2537.

อนุสรณ์ ลีมนณี. พัฒนาการของรัฐศาสตร์ไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง: การปรับทิศทางและ
หลักสูตรการศึกษา. กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อภิชาติ สุริบุญญา. ความเป็นอุดมคติของ "เจตนารมณ์ร่วม" ในทฤษฎีสัญญาประชาคมของจิ้ง จาก รุส
โซ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อภิชาติ สถิตนิรามัย. วิธีวิทยาของ "การเมืองใสสะอาด". ประชาชาติธุรกิจ. 19 กุมภาพันธ์ 2550.

อริน. ปูนบำเหน็จเมื่อเสรีจศึก' วัฒนธรรมการเมืองที่รอการเปลี่ยนแปลง. โลกวันนี้วันสุข. 7 มีนาคม
2551.

อริน. ประชาธิปไตย" กับ "องค์กรอิสระ. โลกวันนี้วันสุข (11 มกราคม 2551)

อัจฉราพร กมฺพิสมัย. กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตย: แนวคิดทหารใหม่. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์ วิชาการ, 2540.

เออีจี มูราชิม่า. กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม. กรุงเทพฯ: มติชน, 2555.

เอช เอกูต์. ธรรมศาสตร์และพงศาวดารกฎหมาย. ไม่ปรากฏที่พิมพ์: ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2473.

แอล. ซี. แม็คโคโดแนลด์. ทฤษฎีการเมืองตะวันตก เล่ม 1 สมัยโบราณและยุคกลาง. แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2520.

แอล. ดูปลาตาร์ และเอช. เอกูต์. คำสอนกฎหมายฝรั่งเศส. พระนคร, สถานิติศึกษา, 2475.

อ่ำ บุญไทย. กฏาการบนที่ราบสูง. กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น-ไทย, 2543.

อุบลวรรณ โชติวิสิทธิ์. วอร์เตอร์รูโซ เพื่อนรักเพื่อนแค้น. วารสารสงขลานครินทร์ 3 (2540): 147-165.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Acton, John Emerich. Lectures on the French Revolution. Indianapolis: Macmillan, 2000.

Affeldt, S.G. “The Force of Freedom: Rousseau on Forcing to be Free” in Political Theory 3(1999): 298-333.

Barran, Thomas. Russia Reads Rousseau, 1762-1825. Chicago: Northwestern University Press, 2002.

Bloom, Alan. “Rousseau’s Critique of Liberal Constitutionalism” in The Legacy of Rousseau, ed. Clifford, Orwin and Nathan Tarcov. Chicago: Chicago University Press, 1997.

Cassie, Ernst and Haden, James. Kant ‘s life and Thought. New Haven: Yale University Press, 1981.

Chantornvong, Sombat. and Chinnawanno, Chulacheeb. “Thailand” in Political science in Asia and Pacific : Status Report on Teaching and Research in Ten Countries. Edited by Takeo Uchida. Bangkok: UNESCO, 1984.

- Grayling, A.C. The Britannica to The Ideas that made the Modern world : The People, Philosophy and History of the Enlightenment. Philadelphia: Running Press, 2008.
- Delaney, J. James . Rousseau. Cornwall: Continuum, 2009.
- Dent, N . J. A Rousseau Dictionary. Cambridge: Blackwell, 1995.
- Hammerton, J. A. The Outline of Great Books. New York: Wise & Co, 1937.
- Held, David. Model of Democracy. Cambridge: Polity, 2006.
- Hilail Gilden. Rousseau's Social Contract : The Design of the Argument. Chicago: The University of Chicago Press, 1983.
- Hieronymussen, P. Orders, Medals and Decorations of Britain and Europe. London: Blandford Press, 1975.
- Hobson, Christopher. "Revolution, Representation and the foundation of Democracy," European Journal of Political Theory 7(2008): 449-471.
- Hobbes, Thomas. Leviathan, edited by C.B.Macpherson. London: Penguin, 1985.
- Shklar, Judith. Men and citizen. Cambridge: Cambridge University press, 1969.
- Laqueur, Walter. "Revolution" in International Encyclopedia of Social Science Volume 13, Edited by David L sills (The Macmillian Company and The Fresspress, 1968.
- Lenin, V.I. Imperialism : The Highest State of Capitalism. Peking: Foreign Language Press, 1975.
- Manin, B. The Principles of Representative Government. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

Miller, James. Rousseau Dreamer of Democracy. New Heaven :Yale University Press, 1984.

Oakeshott, Michael. "What is Political Theory?" in What is History and other essays. Exeter: Imprint academic, 2004.

Orwin, Clifford. and Tarcov, Nathan. The Legacy of Rousseau. Chicago: Chicago University press 1997.

Rawls, John. Lectures on the History of Political Philosophy. Cambridge Massachusetts: Harvard University press, 2007.

Riley, Patrick. The General will before Rousseau : The transformation of Devine into the civic. Princeton: Princeton University Press, 1986.

Rousseau, J.J. The Confession, translated by Derek Matravers. London: Wordsworth, 1996.

Rousseau, J.J. Emile or on Education, translated by Alan Bloom. New York: Basic books, 1979.

Rousseau, J.J, On the Origin of Language, translated by John Moran and Alexander Gode. Chicago: Chicago University Press, 1992.

Rousseau, J.J. The Social Contract, translated by G.D.H Cole. London: Everyman, 1993.

Rousseau, J.J. Discourse on Political Economy in The Basic Political Writings, Translated by Donald Cress. Indianapolis: Hackett, 1987.

Rousseau, J.J. "Discourse on Political Economy" in Victor Gourevitch, Rousseau's The Discourses and Other Later Political Writings. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Russell, Bertrand. A History of Western Philosophy. New York: Touchstone, 2007.

Shklar, J. Men and Citizens: A study of Rousseau's Social Contract. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.

Strauss, Leo. Natural right and History. Chicago: The University of Chicago press, 1953.

Wolff, Jonathan. An Introduction to political Philosophy, Oxford: Oxford University Press, 1996.

การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ไชยันต์ ไชยพร, 23 เมษายน 2556.

สัมภาษณ์ ประเดิม ดำรงเจริญ, ประธานฝ่ายฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2517, 26 มกราคม 2557.

สัมภาษณ์ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 29 ธันวาคม พ.ศ. 2556.

สัมภาษณ์ วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปลหนังสือสัญญาประชาคม ฉบับปี พ.ศ. 2550, 11 เมษายน 2556.

สัมภาษณ์ เสรี จินตนาเสรี, บุตรชายจินดา จินตนาเสรี, 24 มีนาคม 2556.

สัมภาษณ์ สุชาย ตรีรัตน์, หลานนายยัง ตรีรัตน์, 25 พฤศจิกายน 2556.

สัมภาษณ์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, 25 กุมภาพันธ์ 2557.

เกิดขึ้น สัมภาษณ์ อาจิดน จันทรมพร, นักเขียนและนักสะสมหนังสือ, 5 มีนาคม 2557.

ข้อมูลออนไลน์ และสื่ออื่นๆ

เกษียร เตชะพีระ. “โอเคเอ็งนั่นก็ได้ จั๊นมาทำประชามติกันเลย”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา.

<http://www.matichon.co.th>

[/news_detail.php?newsid=1342781948&grp_id=&catid=02&subcatid=0207](http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1342781948&grp_id=&catid=02&subcatid=0207). 20

กรกฎาคม 2555.

นันทเดช เมฆสวัสดิ์. “การชุมนุมของ พล.อ.บุญเลิศฯ ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่? และจะให้ประโยชน์อะไรกับประชาชนบ้าง?”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=836011>. 20 พฤศจิกายน 2555.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. “ความเป็นแดง/ไพร่” อัตลักษณ์ร่วมเสื้อแดง”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://prachatai.com/journal/2011/09/36827>. 10 พฤศจิกายน 2555.

ปิยบุตร แสงกนกกุล. “การประหารชีวิต Louise XVI ในความคิดของ Saint-Just.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://www.enlightened-jurists.com/page/268>. 12 กรกฎาคม 2554.

ประชาไท. “ปาฐกถาณัฐพล ใจจริง ชีวประวัติของพลเมืองไทยฯ”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://prachatai.com/journal/2013/07/47479>. 22 ตุลาคม 2556.

มติชน. “ไอ้ค-एम"เปิด"วอยซ์ทีวี”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา. http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=125897_1353&catid=no. 23 พฤศจิกายน 2552.

สายชล สัตยานุรักษ์, สัมมนา "ประวัติศาสตร์การบัญญัติศัพท์: การเมืองวัฒนธรรมก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475" ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://prachatai.com/journal/2008/08/17794>. 20 สิงหาคม 2551.

สุรชัย ยิ้มประเสริฐ. “Les Misérables บทเพลงแห่งประชาชน.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://prachatai.com/journal/2013/02/45183>. 8 กุมภาพันธ์ 2556.

สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น. “ทำเนียบนักประพันธ์ ป. บูรณปกรณ์.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. http://www.praphansarn.com/ปกรณ์_บูรณปกรณ์. 10 มีนาคม 2557.

คำผกา. 300ปี ชาตีกาล รุสโซ. รายการ Divas Café : Voice TV. ออกอากาศเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2555.

คำผกา. ได้ยินเสียงประชาชนใน Les Misérables ไหม. รายการ Divas Café : Voice TV, ออกอากาศวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2556.

พลตรี ชัตติยะ สวัสดิผล. รายการเสียงประชาชน “สถานีประชาชน” ออกอากาศเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2552.

Pegasus.“223ปี ปฎิวัติฝรั่งเศส บทเรียนสำหรับไทย.” (ออนไลน์). แหล่งที่มา. <http://thaienews.blogspot.com/2012/07/223.html>. 14 กรกฎาคม 2555.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายศุภชัย ศุภผล

เกิดเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2527 ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์ประจำสำนักวิชา
การเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การศึกษา

-มหาวิทยาลัยศิลปากร, ศษ.บ (เกียรตินิยมอันดับสอง)

วิชาเอก : ภาษาอังกฤษ

วิชาโท : ประวัติศาสตร์ และ ปรัชญา

-มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ร.บ.

วิชาเอก : การปกครอง

-จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ร.ม.

สาขาการเมืองการปกครอง

เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปีการศึกษา 2554

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายการอ้างอิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายศุภชัย ศุภผล

เกิดเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2527

สำเร็จการศึกษา

-มหาวิทยาลัยศิลปากร, ศษ.บ (เกียรตินิยมอันดับสอง)

วิชาเอก : ภาษาอังกฤษ

วิชาโท : ประวัติศาสตร์ และ ปรัชญา

-มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ร.บ.

วิชาเอก : การปกครอง

-จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ร.ม.

สาขาการเมืองการปกครอง

เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปีการศึกษา 2554

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY